De levens van Jezus in het Middelnederlandsch

editie J. Bergsma

bron
J. Bergsma (ed.), *De levens van Jezus in het Middelnederlandsch*. J.B. Wolters, Groningen 1895-1898

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_lev005leve03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

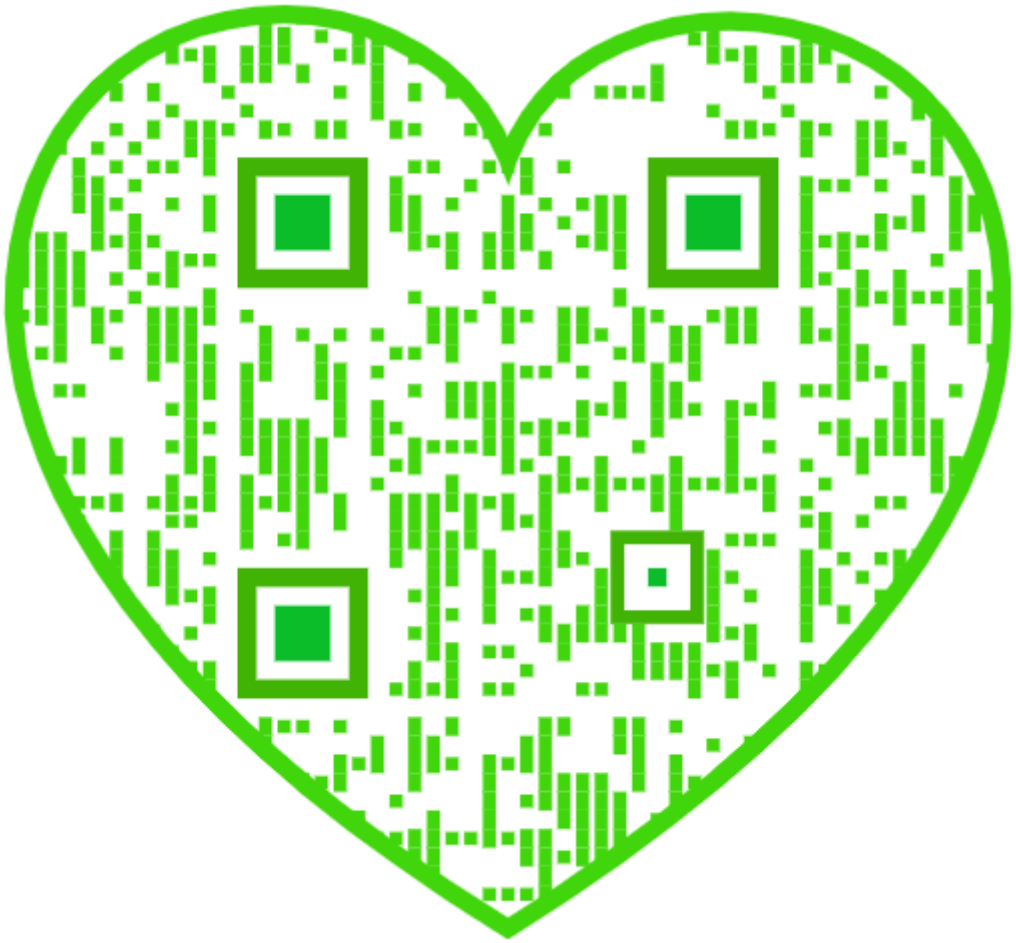

Voorloopige toelichting.

S is een hs. van de Kon. Bibl. te Stuttgart en daar bekend als *Harmonia Evangeliorum Flamandice*. Zie MONE, *Anz. d. Teutschen Vorzeit* VI, 487.
L is het hs. van de Univers.-Bibl. te Luik, dat in 1835 is uitgegeven, als *Leven van Jezus*, door G.J. MEIJER, hoogleeraar te Groningen.
H is een hs. der Kon. Bibl. te 's-Gravenhage (K 28 = M 421).
W.I, enz. zijn de fragmenten van een 'derde' Leven van Jezus, door J.J. NIEUWENHUIZEN medegedeeld in de *Dietsche Warande* III 239-241.
T is het werk van VICTOR VAN CAPUA, dat onder den onjuisten naam van *Tatian* het meest bekend is, en waarvan ik de uitgave van RANKE (F), SIEVERS (G) of GREYN (C) heb aangehaald.
V is *Vulgata*.

[Tekst]

S.

Dit es tprologe vander ewangelien. In Gode onsen lieven here Jhesus Kerste groetic alle die gone die dit lesen sullen ende horen lesen. ende bidde hem dat si bidden vor mi. Up ene tijt bat mi een mijn lieve vrient dat ic die ewangelie trecte uten latine in dietscher tale. ende ic uten texte van den vieren ewangelisten maecte ene scone ystorie van den levene ons heren Jhesu Christi. dat hi leedde up erdrike van dien tide dat hi vander heleger maget onser vrouwen wart ontfaen ende geboren. tote an dien tide dat hi sende sinen helegen geest sinen jongeren in hem te blivene ende met hem te sine. Dese bede ontfingic gerne omme die liefte mijns vrients diese dede met groten nerenste. ende omme die hope die ic ontfinc van baten alle der gore die dit lesen sullen ende horen lesen. ende die hope van beden die si vor mi tonsen here souden doen. Mar dat makic alle den gonen cont die dit bestaen te lesene dat hier toe grote pine behort. Want die viere ewangelisten ne schinen niet concorderende in allen steden. ende dat deen scrijft en scrijft onderwilen dander niet. onderwilen concorderse alle viere. Johannes, Matheus, Marcus, Lucas. Onderwilen dese drie Matheus, Marcus, Lucas. onderwilen deze drie Matheus, Johannes, Lucas. onderwilen dese drie Matheus, Johannes, Marcus. Onderwilen dese twe Matheus, Marcus. onderwilen dese II Lucas, Marcus (*l.* Matheus). onderwilen dese H Matheus, Johannes. onderwilen dese II Marcus, Lucas. onderwilen dese II Lucas, Johannes. Onderwilen so scrijft deen allene des die andre drie niet en scriven[1)]. Ende hieromme seggic dat het een podersam werc es tusschen dese discordancien die dewangelisten scinen hebbende onder hen. ute alle den ewangelien te rapene ende te gaderne ende ooc te gader te vougene enen proces ende ene ystorileke vertreckinge van den gebenediden wesene ons heren Jhesu Christi. want hieromme salic dicken moeten voren setten dat bet na scene volgende. ende dat na (*l.* na dat) bet voren scene staende. Ende ne dadic des niet so moestic onderwilen achter laten. dat niet goet ware gelaten. ende dat dit werc sere onzienen soude. Nu bid ic u allen die dit lesen sult. ende

1) T Praefatio Victoris Capuani (F):
.... Neque enim aut infra denarium aut ultra poterit ullo modo alius numerus repperiri, qui quattuor evangelistarum dicta communia aut propria valeat explicare, quod praesenti facile protest exemplo probari; nam aut omnes quattuor sibi concordare necesse est aut Matheus Marcus Lucasque sibi conveniunt aut Matheus Johanni consentit, aut Matheus Lucae concordat aut Matheus cum Marco eadem loquitur aut Marcus cum Luca et Johanne paria loquitur aut Marcus cum Johanne similibus loquitur aut Marcus cum Luca eadem narrat aut Lucas cum Johanne non discrepantia referunt aut singuli propria inveniuntur exponere .....

L.

Ic grute alle deghene die dit lesen selen ende hoeren lesen in onsen here Jhesum Kerste ende bidde hen dat si bidden vor mi. Ens tijds so bat mi een mijn lieve vrint dat ic dewangelie trokke uten latine in didscher talen ende ic uten texte van den vire ewangelisten makde ene schone historie van den wesene ende van den levene ons heren Jhesu Christi dat hi leidde op ertrike van din tide dat hi van der heileger magt onser vrowen sente Marien wart ontfaen ende gheboren tote an din tide dat hi sendde sinen heiligen gheest sinen ijongeren in ben te blivene ende met hen te sine. Dese bede ontfingic gerne om de lievede mijns vrinds diese dede met groten ernste. ende om den hope din (*hs.* dinc) ic ontfinc van baten dergherre die dit lesen ende horen souden. ende om den hope van den beden di si vor mi tonsen here souden don. Mar dat makic aldenghenen cont die dit bestaen te lesene dat hir toe groete pine behoert want de vire ewangelisten en schinen nit concorderende in allen staden. Ende dat deen scryft. en scryft onderwilen dander nit. onderwilen conkorderen se alle vire. Johannes. Matheus. Lucas ende Marcus. Onder wilen concorderen dese drie. Matheus. Marcus. ende Lucas. Onder willen dese drie Matheus. Lucas. ende Johannes. Onder willen dese drie. Matheus. Marcus ende Johannes. Onder willen dese tvee. Matheus. Marcus. onder willen dese tvee. Matheus. Lucas. Onder willen dese tvee. Matheus. Johannes. Onder willen dese. Lucas. Marcus. Onderwillen dese. Lucas. Johannes. Onderwillen so scryft oc een allene dis dandre drie nin scriven. Ende hir omme seggic dat en podersam werc es tuschen dese discordancien die dewangelisten schinen hebbende onder hen. ut allen den ewangelien te rapene ende te ghederne. ende oc tegader te vugene enen proces ende ene historileke vertrekkinge van den gebenediden wesene Jhesu Christi. want hir omme salic dikke vore moten setten dat bat na schene volgende. ende na dat bat schene vore staende. ende en dadic des nit. so mostic onderwillen achter laten dat nit goet en ware gelaten ende dat dit werc sere onssienen soude. Om ene andre sake es dit werc oc swar dat ic ondersta. want in vele staden es de text van der ewangelien also donker dat men den sin van den warden min can begripen noch wale verstanen sonder glose. ende expositien. Dar omme arbeitten willen de heilegen Augustinus. Jheronimus. Gregorius. Beda. ende vele andre goeder liede. om deewangelie cler te makene. ende makdender af grote bueke ende grote ghescreften (*hs.* ghecreften) die vele meerre sijn dan de text van der ewangelien alte male. Ende hir omme alsic te din steden come. so salic ochte met glosen ochte met expositien die donkerheit vercleren so ic best ende cortelecst mach. Want kirdic de blote wart also in didsche alse si in den texte gescreven sijn. so bleve dit werc alte donker in vele steden.[W. I.)] ende oc souden de wart die ic screve in somen steden schinen iegen redene ende iegen onse gheloeve. alse in die stat daer onse here segt.

W. I.) [se]er ontsien soude. [O]m een ander sake [es] dit werc so swaer oec dat ic onder [st]a. want die text [v]ander ewangelien [e]s in vele steden so [do]ncker dat men dien [si]n van den woerden [n]iene can begripen [n]och wel verstaen [s]onder glosen ende [e]xposicien. ende daer [o]m arbeiden wilen [d]ie heileghen. Au[g]ustinus. Gregorius. [I]heronimus. Ende [B]eda. Ende vele an[d]er goeder liede om [d]ie ewangelien claer te maken end[e] maecten daer of groete boeke end[e] groete scrifte die vele meerre sijn [dan] die text van der e[wan]gelien alte male. [ende] hier omme als ic [te]vele steden come [so] salic met glosen [ende] met exposicien di[e] donckerheit ver[cla]ren so ic best ende c[or]telicste can. want keerdic die bloet[e] woert also in die[t]sche alsoese inden text ghescreven sij[n] so bleve dit werc [al]te doncker in vel[e steden].

si oculus tuus scandalizat te et c. Nu biddic u allen die dit lesen ende hoeren selt. dat gi dese wart

[S.]

horen lesen. dat ge dese woort ganseleke verstaet. ende sonder begrijp ontfaet. ende leist ende hort met reverencien. also gelijc alse ten worden van der heleger ewangelien behorlic es. Ende of ic in enige stat mesgripe in te vele te seggene of te lettel. of in anders te seggene dan ic soude. of dan der edelheit der materien wel betaemde. dat biddic u dat gijt mi vergeift. want ic wale lije dat ic aldusgedaen werc te vulbringene no wijs genouch no goet genouch en ben. mar die alle goede werke vulbringet hi moete ooc dit also vulbringen te sinen love. datter alle die gone af gebetert moeten sijn diet met goetwillicheden ende met goeder nerensticheden sullen lesen ende ontfaen. Sente Johan dewangeliste die onder den vieren ewangelisten sonderlinge gelijc es den vliegenden aren. omme dat hi hogest vlooch met kennessen ende met verstannessen in die onbegripelike heimelicheit der gotheit. hier beghint aldus sine ewangelie.

I. **Hier begennen de helege ewangen**. In principio erat. In den beginne was twoort ende twort was met Gode[a)1)]. Ende God was twort dat was in den beginne met Gode[b)]. Alle dine (*hs.* di) sijn met dien worde[c)] gemaect. dat gemaect es dat was in hem leven. ende dat leven was licht der menschen[e)]. ende dat licht scheen in den deimsternessen[f)]. ende die demternessen[f)] en begrepens niet.

II. In den dagen des coninx Herodes was een priestre des name was Zacharias ende sijn wijf was van den (*hs.* van den van den) dochtren Aarons. ende hare name was Elysabet[2)]. ende si waren bede[g)] gerecht vor Gode. ende wandelden in allen den geboden Gods ende in alle sire gerechtichet sonder clage[h)3)]. mar si en hadden gheen kint. omme dat Elysabet was ondrachtich[i)]. ende si waren bede vergangen[4)] in haren dagen. Doe geschiede[k)] dat Zacharias in ordine sire stonde des priesters ambochts na gewoneit[l)] vor Gode plegen soude[5)]. doe ginc hi in den tempel Gods. Ende doe hi in den tempel was ende gereet[m)] stont sijns ambochts te plegene ende wierook te offerne nader gewoente[n)] sijns ambachts. ende alle die menichte[o)] des volx was buten beidende

a) **H.** Hier beghint dat leven ende leer ende wercken onse lieven heren Jhū $\overline{\text{Xpi}}$. ende sijn lijden alsoe alst bescreven hebben die IIII ewangelisten. Set. Joh. ewang. 1 cap. In den beghinne was dat woert ende dat woert was bij Gode.
1) T. *J.* I, 3 Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso
b) **H.** Ende dat... bij Gode.
c) **H.** sijn overmits hem
e) **H.** lude
f) **H.** die duysternisse
f) **H.** die duysternisse
2) *L.* I, 5 nomine Zacharias de vice Abia et uxor illi de filiabus Aaron et nomen eius Elisabeth.
g) **H.** mer s.w. beyde
h) **H.** s. alle claghe
3) 6 incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus dei sine querela.
i) **H.** want E. was ondrechtich
4) 7 ambo processissent
k) **H.** gheschiedet
l) **H.** in oerdeninghe des priesters ambocht nae ghewoenheit
5) 9 Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ante deum.
m) **H.** bereit
n) **H.** wyroeck te offeren na ghewoenheit
o) **H.** voelheit

in de stonde[p)] des offers[6)]. doe verscheen hem die inghel Gods[7)]. ende stont ter rechter zide des outaers[q)].
d)

p) **H.** wtwendich beidende in der stonden
6) 10... orans foris hora incensi.
7) 11 Apparuit autem illi angelus domini.
q) **H.** enghel.. totter r. syden d. altaers.
d) **H.** sonder hem en is

[L.]

ghanslec verstaet ende sonder begrijp onfaet ende leest ende hoert met reverentien alsoe ghelijc alse ten warden van der heileger ewangelien behoerlec es ende ochtic in enegher stat mesgripe in te vele te seggene ochte te lettel. ochte in anders te seggene dan ic soude ochte dan der edelheit van der materien wel betamede. dat biddic dat ghi mi vergheft want ic wale lye dat ic alsosten werc te volbrengene noch wys noch goet gnoch en ben. mar die alle goede werke volbrengt. hi mote dit oc also volbrengen te sinen love dat ter oc aldeghene af gebetert moten sijn diet met ghoeder willechheit ende met ghoeder ernstechheiden selen lesen ende ontfaen. Amen.

1. Sente Yan dewangeliste die onder de vire ewangelisten sonderlinghe ghelijct es den vligenden are. Om dat hi hoger vloegh met kinnisse ende met verstannissen in de onbegrijpleke heimlekheit der gotheit dan dandre daden. hi beghint sine ewangelie aldus. In principio erat verbum. In den beghinne was dat wart[a)]. ende dat wart was met Gode. Ende Got was[b)] dat wart[1)]. Dat was in den beghinne[c)] met Gode[2)]. Alle dinc syn met din warde ghemakt. ende sonder dat en es nit ghemakt. Dat ghemakt es[d)3)] datsin hem leven[e)]. ende dat leven[f)] was licht der menschen[4)]. Ende dat licht[g)] scheen in den demsternessen[h)] ende[W. II.)] de demsternessen en beghrepens nit[5)].

2. Het was in den tide des conings Herodes en pape die hit Zacharias ende hadde ene vrowe van Aarons geslechte die ghenamt was Elisabet[6)]. Dese twee waren beide gherecht vor Gode houdende alle de gebode Gods sonder clage[7)] mar sine hadden en gheen kint. om dat Elisabet ondrechtech was ende si beide oude liede waren. ende verre voert hadden gegaen in haren daghen[8)]. Doe gheschiede op enen tijt. dat Zacharias in der stonden[9)] dat hem behoerende was. sijns ambachts soude plegen in

a) **H.** vader de sone.
b) **H.** die sone was God.
1) *Joh.* I, 1.
c) **H.** in evichheiden
2) 2.
d) **H.** de creaturen.
3) 3.
e) **H.** in sire vorsinicheit.
f) **H.** de sone.
4) 4.
g) **H.** Jhesus Christus
h) **H.** van der werelt.
W. II.) [volbreng] hen te sinen love [d]atter oec alle die [g]hene of ghebetert [m]oeten sijn die met [g]hewillicheden. ende [m]et goeder eren[st]licheden sellen ont[f]aen. dat moet waer sijn. Seente Jan ewangeliste die onder [d]ie viere ewange[li]sten sonderlinghe [g]helijct den vliegen[d]en aren. om dat [hi] hogher vloech met [k]ennessen. ende met [v]erstandenessen. In [d]ie ombegripelike [h]eymelicheit der gotheit hier beg[hint] sijn ewangelie In principio era[t]. Yden (*l.* Inden) beghinne [was] twoert ende two[ert] was met Gode e[nde] God was twoert [dat] was inden beghin[ne] met Gode. alle din[c] sijn metten woer[de] ghemaect. ende sonder dat woert e[n] es niet ghemaec[t] ende dat ghemaec[t] es dat was in h[em] leven. ende dat lev[en] was licht der me[n]schen ende dat lich[t] scheen in die dee[m]sternessen ende....
5) 5.
6) *Luc.* I, 5.
7) 6.
8) 7.
9) 8.

den temple. ende alse hi comen was in den temple ende hi stont ghereet sijns ambachts te plegene. ende tofferne wiroc op den outare na de ghewoente syns ambachts[10]. ende dat volc buten stont ende bedde. in dire selver uren[11] so vertogde hem die ingel Gods Zachariase. Ende stont ter rechter siden van den outare[12].

10) 9.
11) 10.
12) 11.

[S.]

Ende doene Zacharias sach doe wart hi bedrouft[a)1)]. mar die ingel sprac te hem. nonsie di niet Zacharias want dijn wijf sal di gebaren enen sone ende sine name sal sijn Johannes[2)] ende di wert vreugde[b)] ende bliscap. ende menige sullen hem verbliden in sire gebort[c)3)]. want hi wert groot vor Gode. ende wijn no gemaecten[d)] dranc[4)] en sal hi niet drinken. ende van den helegen[e)] geest sal hi vervult werden in sire moeder lichame. ende hi sal vele der[f)] sonen van Israel bekeren te haren here Gode[g)5)]. ende hi sal vor hem gaen in den geeste ende in die cracht Helyen[h)]. te kerene[i)] die herten der vadre[k)] in de kinder. ende die ongelovige ter[l)] wijsheit der gerechter[6)]. ende te beredene[m)] Gode een vulmaket[n)] volc. Ende doe sprac hi toten ingel. hoe[o)] salic dit geweten[7)]. want ic ben out[p)]. ende mijn wijf es vergangen in haren dagen. Doe antworde die ingel en sprac te hem. ic ben Gabriel die sta vor Gode. ende ben gesent[q)] di toe te sprekene. ende di te ewangeliserne[8)] ende sie du werts swigende ende en suls niet mogen spreken tote in den dach[r)] dat dit sal geschien. daromme dattu niet ne hebs[s)] gelooft minen worden die vervult werden[9)] in hare tijt. Ende dat volc was beidende Zacharias ende[10)] wonderde hem dat hi so lange merrede[t)] in den tempel. Ende doe hi uut ghinc van den temple doe ne mochte hi niet spreken te hem. ende si bekenden dat hi een visioen[v)] gesien hadde in den tempel. ende hi was hem wenkende ende

a) **H.** doe hem... waert... bedrueft
1) 12 ... et timor inruit super eum.
2) 13 vocabis nomen eius Johannem.
b) **H.** vreyse dich.. wort vroude
c) **H.** voel s... gheboerten
3) 14 Et erit tibi gaudium et exultatio, et multi in nativitate eius gaudebunt.
d) **H.** noch ghemaekden
4) 15... siceram...
e) **H.** mitten heilighen
f) **H.** voele van den
g) **H.** tot G. hoerren h.
5) 16 filiorum... ad dominum deum ipsorum.
h) **H.** der crachte Helyas
i) **H.** bekeren
k) **H.** vaderen
l) **H.** ongheloevigen totter
6) 17 in f., et incredibiles ad prudentiam iustorum.
m) **H.** bereiden
n) **H.** volcomen
o) **H.** wie
7) 18 Et dixit Zacharias ad angelum: Unde hoc sciam?
p) **H.** bin alt.
q) **H.** ende sta ... ghesant
8) 19 haec tibi evangelizare
r) **H.** sich du wordes ... du en sals... went in den daghe
s) **H.** daerom want du n. en heefs
9) 20 pro eo quod non credidisti ... implebuntur
10) 21 Et erat plebs expectans Zachariam. quod
t) **H.** volcke ... wonderden sich ... langhe was
v) **H.** ghesichte

bleef[w] stom[11]. Ende het geschiede doe vervult worden die dage[12] sijns ambochts dat hi ginc in sijn huus. ende na den dagen ontfinc Elysabet sijn wijf. ende verbargh hare V maenden[x] ende sprac[13]. want God heift also met mi gedaen in den dage dat hi gesien heift af te doene minen lachter[y] onder den menschen[14].

III. Achter in die seste maent es gesent die ingel Gabriel van Gode in ene stat in Galilea[15] die heet Nazareth. tere maget[z] die was getrouwet enen man des name was Joseph van den huse Davids. ende die name der

w) **H.** hi bleef
11) 22 non poterat loqui ad illos, et cognoverunt. Et ipse erat innuens illis et permansit mutus.
12) 23 factum est ut inpleti sunt dies
x) **H.** ambachtes ... verberch hoer vijf maende
13) 24 post hos dies ... concepit ... dicens:
y) **H.** also heeft God mijn laster
14) 25 quia sic mihi fecit dominus ... homines.
15) 26 In mense sexto missus est ... civitatem Galileae.
z) **H.** Ende in der sesder maende is ghesant... een stat van G. die heit ... jonffrouwen.

[L.]

ende alsen Zacharias sach so wart hi ververt. ende menschleke vrese vil in hem[1)]. Doe sprac hem dingel aldus toe. En (*hs.* Ende) onssich di nit Zacharias want dine bede es gehort. ende dijn wijf Elisabet sal di enen sone dragen. ende du sout dat kint heeten Yan[2)]. van desen kinde soutu blischap hebben ende vroude. ende vele liede selen verblischen in den tide van sire geborten[3)]. want dese sal groet sijn vor Gode ende hine sal drinken noch wijn noch andren drank die drunken maken mach. ende hi sal oc vervult werden van den heilegen gheest in sire moeder lichame[4)]. Ende hi sal oc bekiren vele des volks van Israhel te haren Gode wert[5)]. Ende hi sal gaen vor hem in den gheeste ende in der cracht Helie te kirne de herten van den vadren ane de kinder ende dongheloeveghe te brenghene ter wijsheit der gerechter ende te gereidene Gode en volmakt volc[6)]. Doe antwerdde Zacharias den ingel ende seide. Hoe[a)] magic geweten dat dit waer si want ic ben out ende mijn wijf es verre voert gegaen in haren dagen[7)]. Doe sprac die ingel noch voert ende seide. Ic ben Gabriel die sta vor Gode. ende ic ben hir gesendt om te sprekene iegene di. ende deze bodschap ane di te doen[8)]. Ende du sout stom bliven ende en sout nit mogen spreken totin dage dat dit sal gheschin om dat du nin gheloeves minen warden die toe selen comen in haren tide[9)]. Met tesen warden vor die ingel van hem. Ende alt folc stont buten ende beidde. ende hen allen wonderde waromme dat hi so lange merrede in den temple[10)]. Ende alse hi uten temple quam so was hi al stomp ende en conste den volke nit toe gespreken. Doe merkdense wale dat hi een visioen ghesien hadde in den temple. ende aldus bleef hi al stomp[11)]. Ende alse de tijt van sinen ambachte leden was so ghinc hi te sins selves hus[12)]. ende dar na so ontfinc Elisabet sijn wijf ene vrocht. Ende doe si vernam dat si onfaen hadde. so barch si hare vif maent ende schiwde hare van den volke. Ende seide aldus tote har selven[13)]. Dit werc heft Got ane mi gewarcht in den daghe dat hi ghewerdegde mi quite te makene dis lasters din ic hadde onder tfolk van ertrike[14)].[b)] Dit seide die heilege wrowe om dat die wrowen die ondrechtech waren in Moyses wet hiten vermaledijt onder die menschen.

1) *Luc.* I, 12.
2) 13.
3) 14.
4) 15.
5) 16.
6) 17.
a) **H.** Unde hoc.*
* I, 18.
7) 18.
8) 19.
9) 20.
10) 21.
11) 22.
12) 23.
13) 24.
14) 25.
b) **H.** Expos.

3. In de seste maent na din dat Elisabet hadde ontfaen so wart gesendt dingel Gabriel van Gode in ene stat van Galileen die heett Nazareth[15)] tere magt die was ghesekert an enen man die was ghenamt Joseph. ende de

15) 26.

[S.]

maget was Maria[1)]. Ende die ingel ginc in ende sprac te hare. gegroet sijstu vul gratien[2)]. die here es metti. du best gebenedijt onder[a)] den wiven[3)]. Doe soe dat gehorde doe wart si bedrouft in sinen worden[4)]. ende gedochte welkerande dese groetinge ware. Ende doe seide hare die ingel nonsie di niet Maria. want du hebs gracie[b)] vonden vor Gode. Sie du salt ontfaen in dinen lechame ende gebaren enen sone[5)]. ende sult sine name heten Jhesum[c)]. Dese wert groot ende wert geheeten sone des alre hogesten[d)]. Ende onse here God sal hem geven den stoel Davids sijns vader. ende hi sal regneren in den huse Jacobs[6)] ewelike[e)]. ende sijns rijcs ne wert geen ende. Doe sprac Maria toten ingel hoe sal dit geschien want ic ne kenne[7)] genen[f)] man. Ende die ingel antworde ende seide te hare. die helege geest sal van boven comen in di. ende die cracht des al machtichs sal di bescaden[g)]. ende daromme dat geboren wert van di dat wert helich ende geheeten[8)] sone Gods[h)]. Ende sie Elysabet dijn nichte die hevet ontfaen in hare outheit enen sone ende es hare die seste maent die ondrachtich[i)] was geheeten[9)]. want Gode nes onmogelijc ne geen woort[10)k)]. Doe sprac Maria sich[11)] die dierne Gods. mi geschie na dinen worde. doe ginc van hare die ingel[l)].

IV. Do stont up Maria in dien dage ende ginc in dat geberechte met haesticheden in de stat Jude[m)12)]. ende ginc in dat huus Zacharias ende groette Elysabetten[n)]. Ende het geschiede doe Elysabet horde die groete Marien[13)] dat hem haer kint verblijdde in haren lichame[o)] ende Elysabet wart vervult metten helegen geeste ende riep ende

1) 27 Joseph de domo David, et nomen virginis Maria.
2) 28 Et ingressus angelus ad eam dixit: have gratia plena!
a) **H.** die was v.d. huyse .. jonffrouwen .. vol ghenaden .. mit di. du bist g. in
3) 28 in mulieribus
4) 29 turbata est in sermone eiusi.
b) **H.** sy .. hoerde.. waert.. bedrueft .. ghedachtc.. welkerhande .. gruet weer.. en ontsiet u .. hebste ghenade
5) 31 ecce concipies in utero et paries filium.
c) **H.** sich .. ontfanghen .. lichaem .. sals sijnen n. heiten Jhesus.
d) **H.** wort gheheiten .. alren hoechsten.
6) 32 et f. altissimi vocabitur .. dabit .. sedem .. in domo Jacob
e) **H.** stuel .. vaders .. regnieren .. huyse .. ewelic.
7) 34 Dixit autem M. ad angelum .. cognosco.
f) **H.** eynde.. wie sal .. gheinen
g) **H.** antwoerden e. sprack .. heilighe .. alren oversten .. omschimen
8) 35 altissimi obumbrabit tibi .. quod nascetur sanctum vocabitur
h) **H.** dat sal gheheiten werden heilich ende wort gheheiten Gods soen.
i) **H.** sich .. nichte heeft ontfanghen .. hoerren alder .. het is hoer .. sesde .. ondrechtich
9) Et ecce .. et hic mensis est sextus illi quae vocatur sterilis.
10) 37 verbum
k) **H.** voer Gode en is gheen woert onmoeghelic.
11) 38 ecce
l) **H.** siet die deerne des heren .. woerden .. die enghel van hoer.
m) **H.** stont M. op in den daghen .. gheberchte snelliken .. Juda
12) 39 diebus .. Juda.
n) **H.** gruete Elysabeth
13) 41 Et factum est ut audivit salutationem Mariae Elisabeth.
o) **H.** gruete Elysabeth .. die gruet .. dat sich .. hoerre lichaem.

sprac met groter stemme[14)]. gebenedijt bestu onder den wiven. ende gebenedijt es die vrucht dijns lechamen[p)].

14) 42 et exclamavit voce magna et dixit.
p) **H.** gheest. ende riep m.g. stemmen e. sprack .. in den wijven .. vrocht .. lichaems.

[L.]

name der magt was Maria[1)a)]. Dese man ende dese magt waren beide van Davids geslechte. Ende alse dingel quam daer die magt was so grutte hise aldus. Ave dat lut also vele alse sonder we[*)]. Die vol best van gratien. Got es met di du best gebenedyt boven de wrowen van ertrike[2)b)]. Alse Maria dese gruete hadde ontfaen so wart si geturbeert in hare selven ende began te peinsene[W. III.)] welkerhande dese gruete mochte wesen[3)]. Doe sprac hare noch dingel toe ende seide aldus. En ontsigh di nit Maria want du hefst vonden gratie vor Gode[4)]. Du sout ontfaen ene vrocht in dinen lichame. ende sout bliven ens kinds. ende dis kinds name soutu heten Jhesus[5)]. dese sal groet syn want hi sal heten sone des almegtegs Gods. Ende onse here Got sal hem gheven te besittene den stoel Davids syns vader[6)]. Ende hi sal regneren boven Jacobs gheslechte ewelec ende sijns rijks en sal engheen inde syn[7)]. Doe antwerdde Maria den ingel ende seide aldus. Hoe sal dit mogen syn[c)]. want ic noit mans schuldech en was[8)]. Doe antwerde dingel ende seide. De heilege gheest sal van boven comen in di ende de cracht des almegtegs sal di beschaden. en (*l.* ende) dar omme dat van di geboren sal werden. sal heeten Gods sone[9)]. Ende dat heve tere prufnessen dat Elisabet dine nichte heft ontfaen en kint in haren ouden dagen ende nu eist in de seste maent dat si dat kint ontfinc die al haren tijt ondrechtech hadde gewest[10)]. want Gode en es engheene dinc ommogenlec die hi doen wilt[11)]. Doe antwerdde Maria. Ic ben de derne Gods also mote mi geschin alse du hefs gesegt. Na din warde so voer dingel van hare[12)].

1) *Luc.* I, 27.
a) **H.** glosa.
*) Vlg. *Lksp.* II 6, 51: 'Ave! Dat bediet so vele als zonder wee.' Eene verklaring die niet door Boendale is uitgevonden.
2) 28.
b) **H.** want du sout moder sijn ende magt bliven.
W. III.) wikende (*l.* winkende) ende bleef [s]tom. Ende het ghesciede doe vervolt worden die daghe sijns ambochts daer (?) [h]i ghinc in sijn huus. [e]nde naden daghe [o]ntfinc Elizabeth [s]ijn wijf. ende verbarch haer vijf ma[e]nde. ende seide want [G]od heeft also bi mi [g]hedaen inden da[g]he dat hi ghesien [h]eeft afte doen mi[n]en lachter onder die menschen. Ech[t]er in die zeste ma[e]nt wort ghesent die enghel Gabriel van Gode in ene stat in Galylea [d]ie hiet Nazareth tere maghet die was getrouwet enen manne dies nam[e] was Joseph van den huze Davids. En[de] die name der maghet was Maria. die enghel ghinc i[n] ende sprac te haer ghegroet sijstu vo[l] van gracien die [he]re si metti du gh[e]benedide onder d[ie] wiven. Doe si da[t] ghehoerde doe w[art] si bedroeft in sin[en] woerde ende ghed[achte] ....
3) 29.
4) 30.
5) 31.
6) 62.
7) 33.
c) **H.** dit seide si nit tvivelende alse Zacharias dede.
8) 34.
9) 35.
10) 36.
11) 37.
12) 38.

4. In din tide so stont op Maria ende ghinc met hastehheiden op den berghe in de stat dar Elisabet woende[13)] ende quam in Zacharias hus. ende gruttede harre nichten Elysabet[14)]. ende also schire alse Elisabet hoerde Marien so began dat kint dat si droch te verblijschene in haren lichame.[a)] ende Elisabet selve wart vervult van den heilegen gheest[15)]. ende rip met groter stemmen ende seide. Du best gebenedijt onder de vrowen. ende gebenedijt es de vrocht dijns lichamen[16)]. wanen

13) 39.
14) 40.
a) Repleta est sp. sc. El.[*)]
*) I, 41.
15) 41.
16) 42.

[S.]

Ende wanen comt mi dat dat die moeder mijns heren comt[1)] te mi. want sich alse die stemme dire groeten quam in mine oren. so heift hem verblijt in vreugden dat kint in minen lechame[2)]. ende du best salich dattu gelovets. want die dinge die di geseit sijn van Gode werden vervult. ende doe sprac Maria.

V. Mine ziele groot den here[3)] ende mijn geest verblijt in Gode minen behoudre[a)]. Want hi heift ane gesien di otmoedicheit sire dierne. Sich dar af seggen mi salich alle geslachten[b)4)]. want hi heift mi groot gemaect[5)] die machtich es ende sine helege name. Ende sine ontfarmhertichet es van enen geslachte in dat ander[6)] dien die hem vresen[c)]. Hi heift gedaen macht[7)] in sinen arme ende hi heift gebredet die overdige in den gedochte sijns[d)] herten. Hi heift onset die geweldige van den stoele ende hi heift verhoget die otmoedige[e)]. vervult die hongerige met goede ende die rike gesent in ijdelheden[f)8)]. Hi heift ontfangen Israele sijn kint ende gedacht sine ontfarmherticheit alse gesproken es tonsen[g)] vadren Abrahamme. ende sinen zade inder werelt[9)]. Ende Maria bleef met hare drie maent[10)] ende dar na kerde[h)] si weder in haer huus.

VI. Die tijt Elysabetten es vervult ende si gebarde enen sone. ende dat horden hare nagebure[i)] ende hare maghe. want God sine ontfarmicheit grootte met hare. ende verblijdden hem ende dancten[k)] Gode[11)]. Ende het geschiede up den achtenden dach dat si quamen te besnidene dat kint ende hietent metter name[12)] sijns vader Zacharias. Doe antworde sijn moeder[l)] ende sprac. neen in gerewijs[13)]. mar het sal heeten Johannes. Doe spraken si te hare niemen es in dinen geslachte die met deser name

1) 43 ut veniat mater
2) 44 Ecce enim ut facta est vox sal. tuae in aur. m., exultavit in g. inf. in utero meo.
3) 46 Et ait Maria: magnificat anima mea dominum.
a) **H.** wanne .. coemt hier tot my .. siet als .. grueten .. mijnen .. sich vervrouwet in vrouden dat du gheloefdes .. dingen .. gheseecht die werden.
b) **H.** maect groet .. vervrouwet .. mijnen heyl. *Bij* Want *begînt Cap V.* synre deernen. siet hier om spreken my salich alle gheslechten.
4) 48 .. Eece enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.
5) 49 fecit mihi magna
6) 50 in progenies et progenies
c) **H.** mechtich. barmherticheit gheet van geboerten ende in geboerten tot in die hem ontsien.
7) 51 Fecit potentiam
d) **H.** Ende hi heeft macht ghedaen. hoverdighen ghenedert nae die ghedachten hoers
e) **H.** ende heeft af gheset die mechtighen van hoeren stuelen .. oetmoedigen verhaven.
f) **H.** Ende heeft die hongherigen vervullet m. guede. e. heeft die rijcken in ydelheit ghelaten.
8) 53 divites dimisit ianes.
g) **H.** ende heeft weder tot hem .. na ghedenckenisse s. barmherticheit alse als toe ghesproken is onsen
9) 55 patres nostros, Abr. et semini eius in secula
10) 56 cum illa quasimensibus tribus
h) **H.** in die .. maende .. keirden
i) **H.** ghebaerden .. naghebueren
k) **H.** barmherticheit groetelic uut hoer dede. si verblijden hen e. danckden
11) 58 Et audierunt vicini et cognati eius, quia magnificavit dominus misericordiam suam cum illa, et congratalabantur ei.
12) 59 venerunt circumcidere puerum et vocabant.
l) **H.** gheschieden .. achten .. besnyden .. mitten n.s. vaders. die moeder.
13) 60 dixit: nequaquam.

si genaemt[14]. Doe winkeden si sinen vader hoe hine wilde heeten ende hi eeschede ene tafle[m] ende screef ende sprac. Johannes es sine name. ende si wonderden hem alle.

14) 61 Et dixerunt ad illam: quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.
m) niement en is .. geslechte is ghenoemt .. wenckeden .. hiesche een tafel.

[L.]

comt mi dat. dat mijns heren moeder gewerdegt te mi te comene?[1)] also schire alse de stemme van dire gruten quam in mine oren so verblyschde dat kint in minen lichame dat ic drage[2)]. Ende du best salech die gheloveds den ingel. want het sal geschin dat di gesegt es van Gods halven[3)]. Doe antwerdde Maria ende seide aldus.

5. Mine zile loft Gode[4)] ende myn gheest verblijscht in Gode minen behoudere[5)] want hi heft versin die oedmudechheit sire dirnen so dat van desen tide voert ane mi salech heeten selen alle de generacien die toe te comene syn[6)] want sine mogentheit heft ane mi getoegt hi die mechteg es ende dis name heilech es[7)] ende dis ontfarmechheit van eewen tewen durende es in alle di sine vreese hebben in hen[8)]. hi es die sine mogentheit heft in sinen arme hi es die de hoverdege onder drijft na sijns herten wille[9)]. hi sett den hoverdegen van sinen stoele. hi hoeght den oetmoedegen[10)] hi vervult den hongerghen[W. IV.)] met allen goede ende den riken laett hi al idel[11)]. hi heft Israhel sinen knecht ontfaen te genaden in den dage dat hem gedachte sire ontfarmhertechheiden[12)] also ghelic alse hi gelofde wilen onsen vordren Abrahame ende sinen gheslechte dat na hem comen soude toten inde[13)]. Dar na so bleef Maria met harre nichten omtrent drie maende ende doe kirde si weder te harre woningen wert[14)].

6. Doe de tijt was comen dat Elysabet bliven soude. so bleef se ens soens[15)]. ende alse hare ghebure ende hare maghe vernamen dat onse here sine ghenaden hadde ghedaen an hare so waren sijs blide ende dankdens Gode[16)]. Ende alst quam opden achtenden dach so quamense dat kint te besnidene na den gebode van der wet ende hietent Zacharias na sinen vader[17)]. Doe sprac dis kinds moeder ende seide. hen sal also nit heeten. mar het sal heeten Yan[18)]. Doe antwerddense der moeder ende seiden

1) *Luc.* I, 43.
2) 44.
3) 45.
4) 46.
5) 47.
6) 48.
7) 49.
8) 50.
9) 51.
10) 52.

W. IV.) Want hi he[v]et mi groet ghemaect die machtich es Ende sine heileghe name ende sine ontfarmherticheit es vanden enen gheslachten in dat andre die hem vresen hi heeft gedaen macht in sinen arme ende hi heeft ghebreet die hovaerde inden ghedachte sijns herten ende hi heeft ontset die gheweldighe vanden stoele ende hevet verhoghet die oetmoedighe hi hevet vervolt die honghe[righe] ...

11) 53
12) 54.
13) 55.
14) 56.
15) 57.
16) 58.
17) 59.
18) 60.

waromme saelt Yan heeten. hen es nimen in dinen geslechte die also heett[19)]. Doe teekendense[a)] sinen vader wat namen dat hi woude dat men den kinde

19) 61.
a) **H.** hir verstaet men dat hi oc doef was.

[S.]

doe wart die mont Zacharias ontploken ende sprac rechte ende gebenediede Gode[a)1)]. Doe viel ene vrese up alle die nagebure. ende dese woort worden alle gebreet over al dat geberechte van Juda[b)2)]. ende alle diese horden pensden in hare herten ende seiden wat waenstu wat dit kint werde[c)] want Gods hant was met hem[3)]. ende Zacharias sijn vader was vervult met den helegen geest ende profeterde[d)] ende sprac. Gebenedijt si die here God van Israele. want hi heift gevisitert[4)] ende heift gemaect die verlossinge[e)] sijns volx.

VII. Ende hi hevet gerecht den horn onser behoutnessen. in dat huus Davids sijns kints[5)]. Alse gesproken es over mids[f)] den mont sire helegen die inder werelt geweist sijn sire profeten[6)]. Gebenedijt si die ons heift gesent enen verlossere van onsen vianden[g)]. ende vander hant[7)] alle derre die ons haten. Ende te doene ontfarmherticheit met onsen vadren[8)]. ende te gedinkene sijns helichs[h)] testaments. Ende des eeds dien hi swoer tote Abrahame onsen vader. dai hi hem selven ons geven soude[i)9)]. Dat wi sonder vrese ende vri van onser viande hande. hem dienden. In helicheden ende in gerechticheden vor hem. al onse dage[k)10)]. Entu kint salt heeten profete des alre hoochsten[11)]. want du salt vorgaen vor dat anschijn des heren te beredene sine wege. Te gevene[l)] sinen volke konst des behoudens. in verlanessen harre sonden[12)]. Overmids den inadren der ontfarmherticheit ons Gods[13)]. in dien hi ons gevisitert heift van boven uut orienten. Te verlichtene die die in[m)] demsternessen ende in die scade der doot

a) **H.** verwonderden opghedaen ende sijn tonghe waert ontbonden ende hi sprack recht. ghebenediden God
1) 64 Apertum est autem ilico os eius et lingua eius et ioquebatur benedicens deum.
b) **H.** een vreyse .. ghebreydt .. alle dat gheberchte v. Judea.
2) 65 et super omnia montana Judee divulgabantur omnia verba hec.
c) **H.** die dit h. die dachten in hoeren e. spraken w. meynstu dat .. werden sal.
3) 66 manus domini erat cum illo.
d) **H.** die h. Gods is .. waert vervullet .. hi prophiteirden
4) 68 dominus deus Isr... quia visitavit
e) **H.** heeft ghevisenteert e. ghemaeckt d. verloesinge
5) 69 in domo David pueri sui.
f) **H.** opghericht dat hoern ons heyls. in den huyse D.s. kijndes. alsoe als .. duer.
6) 70 Sicut locutus est per os sanctorum qui a seculo sunt prophetarum eius
g) **H.** in deser .. s. geweest. Ende vroude v.o. vianden.
7) 71 et de manu
8) 72 ad faciendam misericordiam cum patribus nostris
h) **H.** der gheenre die .. ende barmherticheit te doen .. ghedencken heiligen.
i) **H.** eyts den h.s. Abraham .. solde gheven.
9) 73 daturum se nobis.
k) **H.** op dat .. vreyse .. vrije dienden voer hem .. heilicheit e. gherechticheit alle o.d.
10) 75 omnibus diebus nostris.
11) 76 altissimi
l) **H.** Ende du k. du sals. een prophete des alren h. ende du sals gaen voer den aensichte ende bereiden .. ende gheven
12) 77 in remissionem peccatorum.
13) 78 Per viscera misericordie dei nostri.
m) **H.** heyls in verghevinghe doer die inaderen uut den hoechsten ende verluchten die in

sitten[n]. ende te rechtene onse voete[o] in den wech des vreden. Ende dat kint wies[14] ende nam toe in den geeste. ende was inder woestinen tote sire openbaringe[p] den volke van Israele.

VIII. Die bouc der gebort[q][15] Jhesu Christi Davids sone des sons Abrahams. Abraham wan Ysaac. Ysaac wan Jacob. Jacob wan Judam ende sine broedere[r]. Judas wan Phares ende Zaram van Thamar[16].

n) **H.** ende die daer sitten in die schijme des doets.
o) **H.** onse voeten te richten
14) 79-80 in viam pacis. Puer crescebat.
p) **H.** bis aen die tijt s. openbaringen
q) **H.** Dit boeck d. gheboerte
15) *Mt.* I, 1 Liber generationis
r) **H.** sijn broeder.
16) 3 et Zara de Thamar.

[L.]

gave[1]. Doe isch de vader ene tafle ende screef in die tafle aldus. Yan es sijn name. Alse dat ghelesen was so wonderde hen allen sere[2]. Mettin so wart oc Zacharias mont ontploken. ende sine tonge ontbonden ende hi began te sprekene. ende te lovene onsen here[3]. Doe vil ene vreese op alle hare gheburen. ende in alle die gheburte so wart dit verkundegt[4]. ende een igewelc die dit seggen hoerde[W. V.] peinsde in sinen moede wat menschen dat kint werden soude want de Gods gratie was in hem[5]. Ende Zacharias syn vader wart vervult van den heilegen gheest ende began te profeterne ende seide aldus[6].

7. Gebenedijt si die here ende Got es des volcs van Israhel. want hi it nu gevisiteert heft ende sine verloessenesse toe heft bracht[7]. ende op heft gherechtt den horen van onser behoudenessen die behorende sijn den rike Davids sijn kinds[8]. Also gelike alse hi wilen sprac overmids sinen propheten ende sinen heilegen die wilen waren[9]. Gebenedijt si die ons gesendt heft enen verloessere van onsen vienden. ende van al dergherre handen die ons haetden[10]. Ende die sine ontfarmechheit sal kiren an onse vorderen. ende din sal gedinken sijns heilegs testaments[11]. Ende sijns eeds din hi svor wilen Abrahame onsen vader daer hi hem ghelofde dat hi hem selven ons gheven soude[12] om ons te vereloessene van onsen vienden. ende om hem te dinne sonder vrese[13] in heilechheiden. ende in gerechtegheiden alle de dage die wi leven souden[14]. Dar na so bekirt die heilege man die prophecien te sine kinde wert ende sprekt aldus. Ende du kint du sout heete prophete des almegteges. want du sout gaen vor sijn anschin. ende hem ghereiden sine wege[15]. ende du sout vor hem gaen om te gevene sinen volke ene leeringe van harre salegheit. ende om tontfane absolutie van haren sunden[16]. dit sal sijn overmids dontfarmegheid onss heren Gods die ons gevisiteert

1) *Luc.* I, 62.
2) 63.
3) 64.
4) 65.

W. V.) V. si ghen[a]emt. doe wincke[d]en si sinen vader hoe hine wilde heten ende hi eischede ene tafle ende screef ende sprac Johannes es sijn name. ende het wonderde hem allen doe wart die mont Zacharias ontploeken. ende sine tonghe ontbonden ende sprac rechte ende ghebenedide Gode. doe viel ene vrese op alle die ghebuere in (*l.* ende) dese woerden worden alle ghebreet over al dat gheberchte van Jude. Ende alle dese keer-[den] (*l.* die se hor[den]) ...

5) 66.
6) 67.
7) 68.
8) 69.
9) 70.
10) 71.
11) 72.
12) 73.
13) 74.
14) 75. *Door* **L.** *is een zin ingevoegd.*
15) 76.
16) 77.

heft van boven uten orienten[a)17)]. om te verlichtene deghene die sitten in demsternessen ende in den schade van der doet ende om te bekerne onse voete in den wegen des ewelecs vreden[18)b)]. Dit was Zacharias profetie die hi profeterde van onsen here ende van sinen kinde sente Yanne. Dar na so segt dewangeliste dat dat kint op wis beide na den lichame ende in den gheesste. ende alst op quam so gingt in der wstinen. ende bleeft daer totin tide dat hi hem vertogde den volke van Israhel[19)].

8.[a)]Nu late wi hir van sente Yanne ende seggen voert van der geborten onss heren Jhesu Christi[b)]. Sente Matheus hi bescryft in den beginne van sire ewangelien onss heren geslegte van Abrahams tide hir af tote Josephe die onser vrowen brudegoem was ende segt aldus. Dit est geslegte Jhesu Christi die sone es Davids. ende Abrahams[20)]. Abraham wan Ysaak. Ysaac

a) **H.** hemele
17) 78.
18) 79.
b) **H.** Adicio.
19) 80.
a) **H.** continuatio.
b) **H.** Mijn her, *later doorgehaald*.
20) *Mt.* I, 1. *De beide eerste volzinnen zijn in* L. *ingelascht*.

[S.]

Phares wan Esrom. Esrom wan Aram. Aram wan Aminadap. Aminadap wan Naason. Naason wan Salmon. Salmon wan Booz van Raab[1)]. Booz wan Obeth van Ruth. Obeth wan Jesse. Jesse wan David den coninc. David die coninc wan Salomone[2)] van Bersabee die Urias wijf hadde geweist. Salomon wan Roboam. Roboam wan Abiam. Abiam wan Aza. Aza wan Josaphat. Josaphat wan Joram. Joram wan Oziam. Ozias wan Joatham. Joatham wan Achaz. Achaz wan Ezechiam. Ezechias wan Mannassen. Manasses wan Amon. Amon wan Joziam. Jozias wan Jechoniam ende sine broedere[a)] in die overvaert van Babilonien[3)]. Ende nader overvaert van Babilonien. Jechonias wan Salathiel[4)]. Salathiel wan Zorobabel[b)]. Zorobabel[b)] wan Abiud. Abiud wan Eliachim. Eliachim wan Azor. Azor wan Sadoch. Sadoch wan Achim. Achim wan Eliud[5)]. Eliud wan Eleazar[c)]. Eleazar[c)] wan Mathan. Mathan wan Jacob. Jacob wan Joseph Marien man van wien geboren es Jhesus[d)] die geheeten es Christus. Abraham was Thares sone. wie was Nachor[6)]. wie was Seruch[e)]. wie was Ragan. wie was Phalec[f)]. wie was Heber. wie was Sale[7)]. wie was Cainan. wie was Arfaxat. wie was Sem. wie was Noe. wie was Lamech[8)]. wie was Matusale.[g)] wie was Enoch. wie was Jarech.[h)] wie was Malalel[i)]. wie was Cainan[9)]. wie was Enos. wie was Seth. wie was Adam. wie was God[10)]. Alle die geslachte van Abrame tote Davite[k)] sijn XIIII. ende van Davite tote der[l)] overvaert van Babilonien XIIII. ende vander overvaerd van Babilonien XIIII. tote Christum[m)]. mer die gebort Christi was dus[n)].

1) 5 Booz de Rachab.
2) 6 David autem rex genuit Salomonem (G).
a) **H.** broederen.
3) 11 Josias autem genuit Jechoniam et fratres eius in transmigratione Babylonis.
4) 12 Et post transm. Bab. Jech. genuit S.
b) **H.** Sorobobel.
b) **H.** Sorobobel.
5) 14 Sadoch g. Eliachim. Eliachim g. Eliud.
c) **H.** Eleasor.
c) **H.** Eleasor.
d) **H.** van der gheboren is Jhesus.
6) *Luc.* III, 34.
e) **H.** Saruch.
f) **H.** Falech.
7) 35.
8) 36.
g) **H.** Mathusalem.
h) **H.** Jareth.
i) **H.** Malalehel.
9) 37.
10) 38. qui fuit Nachor *tot* qui fuit Dei *bet.*: die de zoon was van Nachor, enz. *In* L *is dit gedeelte weggelaten*.
k) **H.** gheslechte. Abraham bis aen David.
l) **H.** bis totter.
m) **H.** bis aen $\overline{\text{Xps}}$.
n) **H.** aldus.

IX. Doe Maria die moeder Jhesu getrouwet was Josephe eer dan si te samen quamen so vant hise[o)] hebbende[11)] in den lichame van den helegen geeste. mer Joseph har man want hi gerecht was so en wilde hise[p)] niet. mer hi wiltse al hemelike laten[12)]. mer doe hi dat gedachte sich die ingel Gods openbarde hem in sinen drome ende sprac te hem Joseph Davids sone nonsie di[q)] niet[13)] te nemene Marien dine getrouwede. want dat in hare geboren es dat es van den helegen geeste. Si sal gebaren enen sone. ende du salt sine name heeten Jhesus. want hi sal verlossen sijn volc van haren sonden. mer al dit geschiede dat vervult worde dat gesproken es overmids den profete die dat sprac[r)]. sich ene maget sal ontfaen ende gebaren enen sone. ende sine name sal sijn Emanuel. dat es inder bedie-

o) **H.** eer dat. hebben hi hoer.
11) 18 Christi autem generatio sic erat .. inventa est in utero habens
p) **H.** wolde se.
12) 19 nollet eam traducere voluit occulte dimittere eam.
q) **H.** dachte siet .. enghel des heren .. in den slaep .. en ontsiet di.
13) 20 noli timere.
r) **H.** alle dit is geschiet opdat vervullet .. overmits .. die daer spriect.

[L.]

wan Jacob. Jacob wan Judam ende sine brudere[1)]. Judas wan Phares ende Zaram ane ene wrowe die hit Thamar[c)]. Phares wan Esrom. Esrom wan Aram[2)]. Aram wan Amminadab. Ammiadab wan Naason. Naason wan Salmon[3)]. Salmon wan Booz. An ene wrowe die hit Raab[d)]. Booz wan Obet an ene wrowe die hit Ruth[e)]. Obeth wan Jesse[4)]. Jesse wan David. den koninc. David de coninc wan Salomone Ane Bersabee die Urias wyf hadde ghewest[5)f)]. Salomon wan Roboam. Roboam wan Abiam. Abia wan Aza[6)]. Aza wan Josaphat. Josaphat wan Joram. Joram wan Oziam[7)]. Ozias wan Joatham. Joatham wan Achaz. Achaz wan Ezechiam[8)]. Ezechias wan Manassen. Manasses wan Ammon. Ammon wan Josiam[9)].[g)] Dese waren alle coninge van David hiraf. Mar David ende Salomon waren coninge boven alt Israhelsche volc. ende dandre waren coninge van Jherusalem boven de tvee geslegten Juda ende Benjamin. Josias wan Jechoniam ende sine brudere in den tide dat Nabugodonosor destruerde Jherusalem. ende dat volc vurde in Babilonien[10)]. Dar na wan Jechonias Salatiel wan Zorobabel[11)]. Zorobabel wan Abiud. Abiud wan Eliachim. Eliachim wan Azor[12)]. Azor wan Sadoch. Sadoch wan Achim. Achim wan Eliud[13)]. Eliud wan Eleazar. Eleazar wan Mathan. Mathan wan Jacob[14)]. Jacob wan Joseph Marien brudegoem dar Jhesus Christus af gheboren wart[15)].[h)] Dit es dat gheslegte daer onse here Jhesus Christus af quam. ende al gewaght dewangeliste onser vrowen nit mar Josephs. dar nes nit ane belanc. want die willen de geslegten plagen te bescrvene. sine plagen der vrowen nit te gewagene. ende din sede hilt hir Matheus. mar alle die hir ghenumt syn si waren vordren onser vrowen also wale alse Josephs. want Joseph ende onse vrowe waren van enen geslegte. ende deen den andren na belanc. Sente Lucas dewangeliste makt oc ene historie van der gheborten Jhesu Christi ende (*hs.* en) van sinen gheslegte opwert clemmende also alse sente Matheus doet nederwert gaende. Mar want dire vele es ghenumt van sente Matheuse so nes nit te doene dat mese hir her noeme.

1) *Mt.* I, 2.
c) **H.** die syns sons wif hadde gewest.
2) 3.
3) 4.
d) **H.** dese hadde gemene gewest.
e) **H.** dese was heideu.
4) 5.
5) 6.
f) **H.** derre man dedë David doede om haren wille. dese hadde Bersabee.
6) 7.
7) 8.
8) 8.
9) 9.
g) **H.** glosa.
10) 11.
11) 12.
12) 13.
13) 14.
14) 15.
15) 16.
h) **H.** Expositio*).
*) Vlg. V. III, 23-38.

aldus dan so sprekt Lucas. Jhesus Christus was beghennende omtrent van dertech yaren out dat men wende dat hi Josephs sone hadde ghewest dar na so bescryft hi deghene daer hi af comen was tote Adame onsen irsten vader. ende daer na so gheft hi sine conclusie ende segt aldus die Gods sone was. Mar die na sente Matheus historie onss heren generatie bekennen welt hi vindt er van Abrahame tote David virtine ende voert toter vart van Babilonien XIIII. ende van der vart van Babilonien. oc virtine tote onsen here[16)].

9. In din tide dat Joseph hadde ghesekert Marien Jhesuss moeder eerse tegader quamen so wart Joseph geware dat si ene vrocht hadde ontfaen[17)]. Ende want hi en gherecht mensche was so ne woude hise nit in sijne

16) 17.
17) 18.

[S.]

dingen met ons God[a)]. Ende Joseph stont up van den slape ende dede alse hem die ingel geboot. ende nam sine getrouwede met hem. ende en becander niet tote si gebaer haren eersten gebornen[b)] sone ende hiet sine name Jhesus[1)].

X. Het geschiede in dien dagen dat uteginc een gebod van den keiser Augusto dat bescreven worde al die werelt. Dese eerste bescrivinge gesciede van Cyrino den rechtre[c)] van Sirien[2)]. Ende alle die lieden gingen elc sonderlinge[d)] te harre stat[3)]. ende Joseph ginc up van Galilea vander stat Nazaret in Judeam in die stat Davids die heet Betleem. want hi was van den huse ende van den gesinde Davids. omme hem dar te togene[e)] met Marien sire bruut[4)]. Ende het geschiede doe si dar waren dat vervult worden hare dage dat si gebare ende si gebar[f)] haren eersten gebornen sone ende wantene in douken ende leidene in de crebbe[g)]. want hare gene andre[h)] stat en was dan dat gemene huus[5)]. Ende in den selven rike waren herderen wakende ende waren hoedende die wake des nachts[6)] over hare herde[i)]. Ende sich die ingel des heren stont bi hem. ende die clarheit Gods ommesceense[k)7)]. ende si vruchten[l)] hem met groter vresen. Ende die ingel sprac te hem gine sult u niet vresen[m)]. siet ic condige u grote bliscap die wert al den volke[n)]. want u es heden geboren dîe behoudre[o)] Christus die here in die stat Davids. Ende dat si u een teken gi sult vinden dat kint in douken gewonden ende geleit in de crebbe[p)]. Ende te hant mettien ingel so wart vele[q)] der hemelscher ridderscap[8)] gehort Gode lovende ende spraken. glorie Gode in den hoogsten. ende inder erden vrede den menschen die goets willen sijn. Ende het gesciede dat die ingle[r)] gingen van hem ende voeren in den hemel.

a) **H.** siet een jonfrouwe .. ende sal .. dat is mit ons God in der bedudinghe.
b) **H.** hiet .. tot dat si ghebaerden .. iersten gheboren.
1) *Mt.* I, 25. *Ontbr in L.*
c) **H.** gheschieden in den .. wtghinc .. ghebot .. alle .. ierste .. richter.
2) *L.* II, 2 facta est a praeside Syriae Cyrino.
d) **H.** lude .. een ieghelike
3) 3 et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem.
e) **H.** Bethlehem .. ghesinne .. om .. bewijsen
4) 5 ut profiteretur cum Maria. desponsata sibi uxore pregnante.
f) **H.** waren comen doe vervullet waren .. ghebaren solde .. ende si gebaerden
g) **H.** si want hem in dueckeren e. leechden in die cribbe.
h) **H.** want daer geen ander
5) 7 quia non erat eis locus in diversorio.
6) 8 erant .. vigilantes et custodientes vigilias noctis
i) **H.** heirden .. huedende .. nachtes .. cudde.
k) **H.** siet .. om scheen si.
7) 9 Et ecce angelus domini stetit iuxta illos .. circumfulsit eos.
l) **H.** ontsaghen
m) **H.** ontsien.
n) **H.** vroude .. wesen sal alle volck.
o) **H.** huden .. behalder
p) **H.** in der stat .. een kijnt .. dueckeren .. gheleecht in een cribbe.
q) **H.** waert mit den e. voel
8) 13 cum angelo multitudo militiae caelestis
r) **H.** eer si Gode .. sy vrede .. guets .. enghelen

XI. Ende die herderen spraken onderlinge liden wi over tote[s)] Betleem ende sien wi dat woort dat gemaect es[9)]. dat die here gedaen heift ende ons geopenbart heift. Ende si quamen met haesticheden[t)] ende vonden Marien ende Joseph ende dat kind geleit[10)] in de crebbe[u)]. ende si sagen

s) **H.** heirden .. onder een .. gaen wi op tot
9) 15 quod factum est
t) **H.** snelheit
10) 16 positum.
u) **H.** gheleecht in een cribbe.

[L.]

gheselscap ontfaen. mar pinsde dat hi al verholenlec hare soude ontflin[1),a)] want hi nit oppenbar maken en woude dat met hare also stonde om dat de wet geboet dat mense steinen soude die van andren mannen ontfingen dan van den haren. ende dis hi wale wiste alse de heilegen seggen dat si alre manne onschuldcch was ende nochtan nit oppenbare en wiste hoegedaenre wijs ende wat si hadde ontfaen. om dat hi gherecht was so ne woude hi die heimelekheit nit oppenbaren. ende om dat si ontfaen hadde so ne woude hi met hare nit bliven ende daer omme so woude hise al heimelec laten ende alse hi dit gepeinst hadde so oppenbarde hem de gheilege ingel in sinen droeme ende seide hem aldus. Joseph Davids sone en onssich di nit te nemene Marien dire brut want dat si ontfaen heft dats van den heilegen gheeste[2)]. Si sal bliven ens soens ende du sout sinen name heeten Jhesus. dat luddt also vele alse verloessere. want hi sal sijn volk verledegen van haren sunden[3)]. Dit was al vorghesegt van den prophete Ysayase die willen sprac aldus[4)]. Ene magt sal ontfaen in haren lichame. ende sal bliven ens kinds. ende sijn name sal syn. Emmanuel. dat ludt also vele alse Got met ons[5)]. Ende alse Joseph onsprongen was so stont hi op ende dede dat hem dingel geheeten hadde. ende nam Marien met hem[6)].

10. In din selven tide so was en gebot gedaen van den keiser Augustuse dat men al de werelt bescriven soude[7)]. Dese irste bescrivinge dede een richtre di hit Cirinus die in din tide dat lant van Sirien hadde te berichtene[8)]. Ende om dis gebods wille so ghingen die leide van den dorpen ten steden daer si onder waren. om daer te vernoeme har geslechte[9)]. Doe ghinc oc Joseph van Galileen ute Nazareth daer hi woende. ende quam int lant van Judeen in Davids stat die heett Bethleem. want hi was van Davids gheslechte[10)] om daer te vernoemene sijn gheslechte ende Marien syns wifs[11)]. Ende alse Joseph ende Maria daer quamen so mosten si bliven sonder herberge om des volks wille dat daer versament was. idoch so vondense ene loge van riseren gemakt in ene strate daer vele volks in gheghedert was. ende daer namen si hare herberghe. Ende alse si daer waren so quam de tyt dat Maria bliven soude[12)]. ende si bleef hars kinds. Ende alse si bleven was so bewant si dat kint in dukelkine ende leidt in ene kerbbe die daer stont. want si andre stat en hadde in der logen daer syt leggen mochte[13)].

1) *Mt.* I, 19.
a) **H.** Expositio[*)].
*) Vgl. II, IV.
2) 20.
3) 21. *De verklaring van den naam J. komt alleen bij* **L.** *voor*.
4) 22. *De naam Iesaia alleen bij* **L.**
5) 23.
6) 24.
7) *Luc.* II, 1.
8) 2.
9) 3.
10) 4.
11) 5. *De volgende zinnen* Ende *tot* herberghe *zijn door* **L** *ingelascht*.
12) 6.
13) 7.

11. Op den selven tijt so waren herden in die geburte die wakden ende hudden har vee[14] ende de heilege ingel quam van boven ende ginc staen beneven hen. ende de clarheit Gods bescheen se. so dat de nacht wart al verclert. ende die herden worden harde sere verssagt ende ververt[15]. Doe sprac

14) 8.
15) 9. **L** *heeft hier een zin ingevoegd*.

[S.]

ende bekenden[a)] van den kinde[1)]. ende alle diet horden[b)] die wonderden hem[2)] van dien dat hem die herdren seiden[c)]. Ende Maria behilt al dese wort en vestet se in hare herte[d)3)]. Ende die herdren kerden[e)] weder lovende ende glorificerende Gode in al dien dat si gehort hadden ende gesien alse geseit[f)] was te hem[4)].

XII. Dar na doe vervult worden acht dage dat men besniden soude dat kint doe wart sine name geheeten Jhesus. also het genaemt[g)] was van den ingel eert ontfangen wart in sire moeder lichame.

XIII. Dar na doe vervult worden die dage der zuveringe Marien na Moyses wet[h)]. doe drougen si dat kint te Jherusalem dat sijt offerden Gode[5)]. alse gescreven es in die wet[i)] Gods. want elc knapelkin dat der moeder eerste geborte was dat behorde ten offre[k)] Gods. ende dar mede ene paer tortelduven of[6)] II jonge duvekine[l)]. Ende sich een mensche[7)] was in Jherusalem des name was[m)] Symeon. ende die mensche was gerecht ende God vruchtich[n)]. ende was beidende na den trooste van Israele[o)]. ende die helege geest was in hem ende hadde antworde ontfaen vanden helegen geest dat hi niet en soude sien die doot hine hadde eer gesien[p)] Christum den here[8)]. Ende hi quam in den geeste in den tempel. ende doe die ouderen des kints dat kint Jhesum brachten[q)] in den tempel. doe daden si vor hem na die gewoneit der wet[r)9)]. Doe ontfinc hi dat kint in sinen armen ende gebenedide Gode ende sprac. Nu laet here dinen

a) **H.** ende si saghent ende bekendent van den woerden die hem ghesacht waren
1) 17 Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.
b) **H.** die dit hoerden
2) 18 mirati sunt
c) **H.** heirden seechden.
d) **H.** die behielt alle die woerde e. besloet si in h. herten
3) 19 in corde suo.
e) **H.** heirden keirden
f) **H.** in alle den .. als ghesproken
4) 20 glorificantes et laudantes deum in omnibus quae audierant et viderant, sicut dictum est ad illos.
g) **H.** vervult waren die .. alsoe hi ghenoemt
h) **H.** vervullet waren .. reyninginge. Moyses ee.
5) 22. Et postquam impleti sunt dies purgationis eius sec. legem **M.**, tulerunt illum in **H.**, ut sisterunt eum domino
i) **H.** droegen .. sy hem .. alsoe als .. in der ee
k) **H.** een ieghelic knechteken .. ierste gheboren .. totten offer
6) 24 Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege (domini) par turturum aut..
l) **H.** twe torteld. of II ionge duveken.
7) 25 Et ecce homo
m) **H.** siet te Jhrl'm wes
n) **H.** God ontsiende.
o) **H.** troest Israhel.
p) **H.** hi hadde ierste ghesien
8) 26 non visurum se mortem nisi prius videret C. domini.
q) **H.** in den tempel i.d. gheest ende die alderen die dat kijnt brachten
r) **H.** deden der gewoenten der ee.
9) 27 Et venit in spiritu .. ut facerent sec. consuetudinem legis pro eo.

knecht[s)] na dinen worde in vreden[10)]. want mine ogen hebben gesien dine behoutnesse. die[t)] du bereet hebs vor dat anschijn al des volx[u)]. een licht te openbarne den lieden ende die glorie[v)] dijns volx van Israele.

XIV. Ende Joseph ende Maria Jhesus moeder waren hen wonderende[11)] over dese dinge[w)] die geseit waren van hem. Ende Symeon gebenedietse[x)] ende sprac te Marien sire moeder. sich dese es geset in valle ende in up verstannissen menigen in Israele[y)12)]. ende in een teken dat wedersproken sal werden. ende dine ziele sal dor gaen een suert[z)]. dat geopenbart werden die

s) **H.** knechte
10) 29 Nunc dimittis servum tuum, domine, sec. verbum tuum in pace
t) **H.** heil dat
u) **H.** aensichte alles volcks.
v) **H.** luden .. die eer
11) 33 Et erat pater eius et mater mirantes
w) **H.** sich wonderende o. alle dese dinghen .. gesacht
x) **H.** ghebenediden se
y) **H.** siet. in enen val. opverstentenisse voel van i.
12) 34 .. et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israhel.
z) **H.** doer dijn z.s. gaen e. sweert

[L.]

hen die ingel toe ende seide. Ende (*l.* En) onssic u nit. ic come u bodschapen ene grote blischap die alt volk verblischen sal[1]. want op dese ure es u geboren u behoudere Christus de here in Betleem Davids stat[2]. ende dit seldi hebben teenen littekene. Ghi selet tkint vinden bewonden in duekelkene ende ghelegt in ene krebbe[3]. ende alse dit dingel gesproken hadde so quam ene groete hemelsche schare van inglen die alle Gode lofden ende seiden[4]. Glorie si Gode in sinen hogsten trone ende in ertrike si vrede den mensche die van goeden wille syn[5]. Mettin so voeren dingle op te hemele wert. Doe onderspraken hen die herden ende seiden ghawi tote Bethleem ende vernemen van din dat daer ghescht (*d.i.* gheschiet) es ende ons Got heft goppenbart[6]. Doe ghingense met hastegheide tote Bethleem ende vonden Marien ende Josephe ende dat kint liggende in die krebbe[7]. ende alse si dat sagen so kindensi datt vaer was dat hen van din kinde was ghesegt[8]. Ende alle die die herden hoerden spreken. worden verssagt van wondere dat si daer vernamen[9]. ende Maria behilt alle die wart ende vestese in har herte ende in hare memorie[10]. Dar na so kirden weder die herden. lovende ende dankende Gode van allen din dat si hadden ghesien ende gehoert[11].

12. Ende alst quam op den achtenden dag dat men dat kint soude besniden so gaf men hem den name ende hitt Jhesus. dat was die name die hem gegheven was van den ingel eert in sire moeder lichame wart ontfaen[12].

13. Ende alse de tijt quam dat de moeder des kinds hare purgacie soude don na dat gebot van Moysess wet so drogense dat kint te Jherusalem in den temple ende offerdent Gode[13] also ghelijc alse in der wet gescreven was die geboet dat die kneplekine die der moeder irste vrocht waren Gode goffert mosten syn[14]. dar so dede men oc mettin kinde alselke offrande alse de wet geboet dat was te verstane en paer tortelduven ochte twe yonge andre duven[15]. Te din tide so was en man in die stat van Jherusalem die was genamt Symeon. dese man was en gherecht mensche ende en godevruchtegh ende hakende na den troest van Israhel ende de heilege gheest was in hem[16]. Dese hadde ontfaen ene antwerde van den heilegen gheeste dat hi die doet

1) *L.* II, 10.
2) 11.
3) 12.
4) 13.
5) 14.
6) 15.
7) 16.
8) 17.
9) 18.
10) 19.
11) 20.
12) 21.
13) 22.
14) 23.
15) 24.
16) 25.

nin soude bekoren hine soude tirst Kerste hebben ghesien[17]. Dese heilege man quam bi vertognessen van den heilegen gheest in den temple. Ende alse Joseph ende Maria dat kint hadden bracht in den temple om te doene dat de wet geboet[18]. so naemt Symeon in sine erme ende gebenedijde Gode ende seide aldus[19]. Nu laets du here dinen knegt in paise na den gelove dat du mi hads gedaen[20]. want mine ogen hebben gesien dinen troest[21] din du gereet hefst in alle der werelt ogen[22]. ende dat licht dat de werelt verlichten sal. ende de glorie dins volks van Israhel[23].

14. Ende alse Joseph ende Maria alle dese getuugnessen hoerden van din kinde so wonderde hen ilanc so meer[24]. Dar na so benedyedse Symeon ende sprac aldus toter moeder des kinds. Dese es gesett te valle ende topher-

17) 26.
18) 27.
19) 28.
20) 29.
21) 30.
22) 31.
23) 32.
24) 33.

[S.]

gedachte van vele[a)] herten. Ende Anna dochter Fanuelis van den geslachten Aseris was ene profetesse. dese was vergangen in vele dagen. ende hadde gheleift met haren man VII jaer in haren magedomme[b)1)]. ende dese was wedewe tote vier en achtentich jaren. die nemmer van den temple en quam. ende in vastene ende in offerne diende[c)] Gode dach ende nacht[2)]. Ende dese quam inder selver stonde ende gaf getugenisse Gode. ende sprac van alle dien[d)] die dar beidden die verlossinge van Israele[3)]. Ende doe si vulbrachten alle dinc na der wet Gods doe gingen si weder in Galilee in hare stat Nazaret. ende dat kint wies ende wart gecrachtichet vul wijsheden ende die gratie[e)] Gods was in hem.

XV. Doe Jhesus geboren was in Betleem Jude in den dagen Herodes des coninx. doe quamen die coninge van orienten[4)] te Jherusalem ende spraken. war es die geboren es der joden coninc. wi hebben gesien sine sterre in orienten. ende wi comen met giften hem anebeden[f)5)]. Doe dat gehorde Herodes die coninc do wart hi bedrouft ende al[g)] Jherusalem[6)] met hem. ende versamede alle die princen der priestere ende die scrivere des volx[7)]. ende vragede hem[h)] waer Christus soude geboren werden. Ende si seiden hem in Betleem Jude. want also eist bescreven in den profete. du Betleem Juda. dune best niet die minste in den princen Juda. want ute di sal comen een hertoge die sal berechten[i)8)] mijn volc Israele. Doe riep Herodes die coninge[9)] ende leerde nerenstelike van hem die tijt der sterren die hem verscheen. ende sendetse[k)] in Betleem ende sprac. gaet ende vraget nerenstelike van den kinde. ende alse gijt vonden hebt so laet mi weten dat ict ooc[10)] moge comen anebeden[l)]. Ende doe sine gehorden doe schieden si van hem. ende die sterre die si sagen in orienten die ginc

a) **H.** ghedachten .. voel
b) **H.** die dochter was Faniels v.d. gheslechte .. die was een prophetissa die voel .. gheleeft VII iaer m.h.m. .. maghedom
1) 36 Et erat Anna prophetissa, filia F. de tribu A. haec processerat in diebus multis et vixerat cum viro annis septem a virginitate sua.
c) **H.** went tot. nimmermeer. offeringen dienden si.
2) 37 .. quae non discedebat de templo, ieiuniis et obsecrationibus serviens die ac nocte.
d) **H.** stonden .. ghetuychenisse .. sprack tot allen den
3) 38 Et haec ipsa hora superveniens confitebatur domino et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierusalem.
e) **H.** volbrachten .. nae der ee .. in die stat .. ghesterckt mit wijsheit .. ghenade
4) *Mt.* II, 1 magi ab oriente
f) **H.** in Bethlehem ende in .. wijsen van orienten .. gaven hem aen te beden
5) 2 .. et venimus adorare eum.
g) **H.** hoerden .. bedrueft .. alle
6) 3 et omnis Hierusolima.
7) 4 principes sacerdotum et scribas populi
h) **H.** hi versamende a.d. vorsten d. priesteren e.d. schrijveren .. hen
i) **H.** Juda .. ist ghescreven .. vorsten Juda .. berichten
8) 6 Et tu Bethleem terra Juda nequaquam minima es in principibus Juda .. judex, qui reget
9) 7 Tum H. clam vocatis ..
k) **H.** coninghen e. leerden eernstelic van hem .. verschenen was e. sande si
10) 8 et mittens illos in B. dixit .. renunciate mihi ut et ego ..
l) **H.** eernstëlic .. ghi hem .. laettet .. ic mach comen e. oec aenbeden.

vor hem toten huse dar dat kint was[m)11)]. Ende doe si die sterre sagen doe worden si sere vro met groter vreugden. ende gingen in dat huus. ende vonden dat kint met Marien sire moeder. ende vielen neder ende anebeident[n)]. ende ondaden hare tresore. ende brachten hem giften. goud wierooc ende mirre. ende ontfingen antworde in haren drome dat si niet weder

m) **H.** si dat hoerden. scheiden van dan .. kint in was.
11) 9 qui cum audissent regem abierunt et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer.
n) **H.** blide .. vrouden. ende sy vielen .. aenbedenen.

[L.]

stannessen menegs menschen des volks van Israhele. ende tenen teekene dat men wederseggen sal[1)] Ende dijns selves zile sal dorgaen dat svert[a)] van scharpen sere om sine wille ende dan selen veler herten peinsingen werden goppenbaert[2)].

15. In din tide so was ene vrowe in die stat die hit Anna dochter Phanuels. dese was van den gheslegte Azers ende was ene prophetinne. Dese vrowe was out van dagen ende hadde wilen gheseten bi haren man VII yar[3)] ende dar na so bleef se wedue tote haren vire ende tachtegsten ijare. Dese vrowe was gewoenlec in den temple. ende dinde Gode met bedene ende met vastene ufenlec beide be nachte ende be dage[4)]. dese quam oc tire selver uren in den temple. ende alse si dat kint sach. so began si oc getugnesse hem te ghevene. ende al oppenbare van hem te sprekene vor al dat volk dat daer versament was[5)]. En (*l.* Ende) alse die offrande was voldaen. so kerde weder Maria ende Joseph ten lande wert van Galileen ter stat van Nazareth[6)].[a)]Nu hebwi bescreven den proces van der geborten Jhesu Christi. nu sele wi wider kiren ende seggen van den koningen diene besochten ende van der persecucien des conings Herodess van derre materien sprekt sente Matheus ende segt aldus.

16. In den tide Herodess des conings doe onse here gheboren was in Bethleem. So quamen de coninghe ut orienten te Jherusalem[7)]. ende vragden waer der yoeden coninc ware die niwelinge ware geboren. wi sagen spraken si sine sterre in orienten ende wi comenne anebeden[8)]. alse dat hoerde Herodes so wart hi verssagt ende al de stat van Jherusalem met hem[9)]. doe dede Herodes alle de wise papen ende de meestre van der stat tegader comen ende vragte hen waer Christus soude geboren werden[10)]. Ende si antwerdden hem alle ut enen monde ende seiden. in Bethleem Jude want also vonden si gescreven in den prophete[11)]. du Bethleem stat staende int lant van Judeen du ne best nit van den minsten staden des lands want ut di sal comen die richtre die berichten sal mijn volc van Israele[12)]. Doe nam Herodes die coninge op hoer ende sprac hen heimelec toe ende vragde hen met groten enrste van der sterren die si hadden gesien in haren lande ende na den tijt dat hen die sterre wart vertoent[13)] ende seide hen aldus. vart te Bethleem. ende vragt ernstelec om dat kint dat gi sukt. ende alse ghijt vonden hebt so latet mi weten dat ict oc moge comen anebeden[14)]. Doe schiden si van den coninc ende voren te Bethleem wert. Ende alsi quamen op

1) *L.* II, 34.
a) **H.** glosa.
2) 35.
3) 36.
4) 37.
5) 38.
6) 39.
a) **H.** Continuacio.
7) *Mt.* II, 1.
8) 2.
9) 3.
10) 4.
11) 5.
12) 6.
13) 7.
14) 8.

ten wech. so verbaerde hare die sterre die si hadden ghesien in orienten ende ghinc vor hen al toter stat daer dat kint was[15]. Ende alsi die sterre sagen so worden si verhoegt met herder groter blischap[16]. Doe ghingense in dat hus ende vonden dat kint dat si sochten. Ende Marien sire moerder (*l.* moeder) ende alsi toten kinde quamen so vilense op hare knin ende anebeddent. Dar na so ontploken si hare tresore ende offerden den kinde hare offeranden die si met hen hadden brachtt. Gout. wiroec. ende mirreft[17)a)]. Ende alst quam

15) 9.
16) 10.
17) 11.
a) **H.** gout omme dat hi coninc was. wiroc omme dat hi Got was. mirrè omme dat hi sterflec mensche was[*)]
*) In Hss. 259 en 260 v.d. luidt de verklaring evenzoo: ‘Overmits (Bi) welker offerhande sy beteikenden hem te wesen eenen coninc ende [enen God mer] sterflic.’ Vgl. II. VII. In Hs. 318, , de en elders worden geheel andere redenen opgegeven.

[S.]

quamen te Herodesse. bi enen andren[1)] wege[a)] sijn si weder gekeeret in haren rike.

XVI. Ende doe si en wech quamen sich die ingel Gods verscheen Josephe in den slape ende sprac. stant op ende nem dat kint ende sire moeder ende vlie in Egipten. ende wes dar tote ict di segge. want het sal geschien[2)] dat Herodes sal souken[b)] dat kint te verdervene. Ende Joseph stont up ende nam dat kint ende sine moeder inder nacht ende voer in Egipten. ende was daer toter[c)] doot Herodes. dat[d)] vervult worde dat gesproken es[3)] van Gode overmids[e)] den profete die dat seicht. ute Egipten hebbic geroupen[f)] minen sone. Ende doe Herodes sach dat hi bedrogen was van den coningen doe wart hi sere vertorent. ende sende te dodene alle die kinder die waren in Betleem ende in al[g)] sinen rike, die waren van tween jaren ende dar onder. na der tijt als hi vernomen hadde van den coningen[4)]. Doe wart vervult dat gesproken es[5)] overmids den profete Jeremias die sprac die stemme vele wenens ende screiens wart gehort in Rama[6)]. Rachel weende omme hare kinder ende en wilde[h)] niet getroost werden want si en sijn niet.

XVII. Na den dode Herodes verscheen hem echter dingel Gods Josephe in den slape in Egipten ende sprac. stant op ende nem dat kint ende sire moeder ende ganc in dat lant van Israele. want si sijn doot die sochten die ziele[i)] des kints[7)]. Ende hi stont up ende nam dat kint ende sire moeder ende quam[k)] in dat lant van Israele. Ende doe hi verhorde dat Archelaus regnerde in Juda[l)] vor Herodes sinen vader. doe en dorste hij niet dar gaen. ende hi ontfinc maninge in den slape dat hi voer in Galilee[m)8)]. ende hi quam ende woende[n)] in die stat die heet Nazaret. dat vervult worde[9)] dat gesproken es overmids den profete. want hi wert[o)] geheeten Nazareus.

1) 12 Et responso accepto in somnis, ne redirent ad H., per aliam
a) **H.** sy deden op h. scatte e.b. gaven Golt wyeroeck .. slape. en quamen. mer e. anderen wech
2) 13 futurum est enim.
b) **H.** ewech waren siet .. neme .. blive daer went ict .. sueken
c) **H.** went aen
d) **H.** op dat
3) 15 et erat ibi usque ad obitum Herodis; ut adimpleretur quod dictum est ..
e) **H.** doer
f) **H.** die daer spriect wt .. hebbe ic gheroepen.
g) **H.** seertoernich .. sande .. die daer waren .. alle
4) 16 illusus esset a magis .. quod exquisierat a magis.
5) 17 Tunc adimpletum est quod dictum est
6) 18 Vox in Rama audita est ..
h) **H.** voel weynens .. si en wolde
i) **H.** doet .. doe verscheen weder die .. neme .. ziel
7) 20 qui querebant animam pueri.
k) **H.** vuer
l) **H.** hoerde .. Judea
m) **H.** daer comen .. ontfinck antwoerde .. vuer in Galilea.
8) 22 pro Herode patre suo .. secessit in partes Galilee.
n) **H.** wandelde
9) 23 .. ut adimpleretur
o) **H.** wort

XVIII. Doe dat kint comen was te Nazaret doe naemt toe an wassene[10)] ende was vul wijsheden ende die gracie Gods was in hem. ende die oudren des kints gingen[11)] alle jaer te Jherusalem ter feesten van Paschen[p)]. Doe Jhesus was XII jaer out do ginc hi met hem up te Jherusalem na der gewoneit des feeste dages[q)12)]. Ende doe die feeste dach vergine doe gingen si weder mer dat kint Jhesus bleef te Jherusalem ende des en wisten sine oudren niet[13)]. si waenden dat hi ware in der na volgender schare[14)].

10) 40 puer autem cresecbat ..
11) 41 et ibant parentes
p) **H.** in wassen .. vol wijsheit .. ghenade .. alderen .. totten hoechtijde van paesschen.
q) **H.** alt doe .. mit hen .. ghewoenten des feest daghes.
12) 42 sec. consuetudinem diei festi.
13) 43 et non cognoverunt parentes eius
14) 44 existimantes autem esse in comitatu.

[L.]

des nachts dar na so wart hen vertogt in haren drome dat si ten coninc Herodese nit weder en soude keren, ende alsi onsprongen waren, so daden si dat hen geboden was ende voeren al ene andren wech te haren lande wert[1)].

17. Ende alse de coninge enweghe waren so quam dingel ende vertoghde hem Joseph in sinen drome ende sprac hem al dus toe. Stant op ende nem dat kint ende sire moeder. ende vlie met hen in Egypten ende blyf daer totin tide dat ic di late weten dat tu weder coms. want hets te geschiene dat Herodes sal tkint doen suken om te verdervene[2)]. alse dit Joseph hadde vernomen so stont hi op be nachte. ende nam tkint ende de moeder ende voer in Egypten[3)]. ende bleef dar wonende also lange alse Herodes levede. Aldus so wart vervult die profecie die willen hir af was geprofetert die al dus segt. ute Egypten ontboedic minen sone[4)].

18. Ende alse Herodes vernam dat die coninge nit weder en in quamen te hem so wart hi harde erre ende altehant so sendde hi sine knechte te Bethleem ende geboet hen dat si souden doeden alle die kinder die si vonden te Bethleem ende in alle de geburte omtrent. die tweyaregh waren ende dar onder na den tyt din hi vernomen hadde van den coningen[5)]. Doe was die prophecie toe comen die willen Jeremias hadde geprofetert die aldus sprac[6)]. En groet gekryt van weenne ende van schreyene sal werden gehoert in Rama. Rachel sal weenen om hare kinder ende en sal engheenen troest willen ontfaen van hen want si nin syn[7)].

19. Daer na so gevil dat Herodes starf ende doe vertoegde hem weder dingel Josephe in Egypten in enen drome[8)] ende seide aldus. Stant op ende nem dat kint ende sire moeder ende vaer weder int lant van Israele want si syn doet die tkint verderven wouden[9)]. Doe stont op Joseph na dat hem gheheeten was ende wrde weder dat kint ende de moeder int lant van Israele[10)]. ende alse hi quam in din lande ende hi vernam dat Archelaus regnerde in Jherusalem in syns vader stat so ne dorste hi darwert nit varen. Doe quam die ingel ende wysde hem in sinen drome dat hi soude varen int lant van Galileen in die stat van Nazareth[11)]. ende also dede Joseph ende voer wonen te Nazareth. ende also wart volcomen die prophetie die wilen seiden dat hi Nazareus heeten soude[12)].

20. Alse dat kint te Nazareth comen was. so naemt toe in wassene ende was vol van wysheiden ende de gracie Gods was in hem[13)]. Ende alle ijare so plagen Joseph ende Maria te gane te Jherusalem ter feesten van den paschen[14)]. Ende op enen tyt

1) *Mt.* II, 12.
2) 13.
3) 14.
4) 15.
5) 16.
6) 17.
7) 18.
8) 19.
9) 20.
10) 21.
11) 22.
12) 23.
13) *L.* II, 40.
14) 41.

doe Jhesus was tvelef yarech so ghingen si te Jherusalem na de costume van harre gewoenten[15]. Ende alse die feeste dage leden waren so kirden si weder te lande wert, ende dat kint Jhesus

15) 42.

[S.]

Ende doe si quamen ene dachfaert doe sochten sijt[a)] onder den magen ende onder den bekanden ende en vondens[b)] niet. doe gingen si weder te Jherusalem ende sochtent. Ende het geschiede dat sijt na drien dagen vonden in den tempel sittende in midden den leraren[1)] horende ende vragende. ende alle diene[c)] horden wonderden hem van sire wijsheit ende van sire antworde ende sagene te wondre ane[2)]. Doe sprac Maria sijn moeder te hem. Sone twi hebstu[d)] ons dus gedaen[3)]. sich dijn vader ende ic hebben di met bedrovenessen gesocht. Ende hi sprac te hem wat eist[e)] dat gi mi gesocht hebt. en wisti niet dat ic moet sijn in den dingen die mijns vader sijn. ende si en verstonden dat woort niet dat hi sprac te hem[4)]. ende hi ginc af met hem[f)]. ende quam te Nazaret ende was hem onderdanich[5)]. ende Maria sijn moeder behilt al dese woort ende vestetse in hare herte. ende Jhesus wies in wijsheden ende in outheden ende in gratien vor Gode ende vor die menschen[g)6)].

XIX. In den vichtienden jare Tyberius des keisers doe Pontius Pilatus procurerde dat lant van Judeam[7)]. ende Herodes was een prinche in Galilea. ende Philip sijn broeder was een prince van Yturee ende van Traconiten. ende Lysanias een prinche was van Abeline. ende Anna ende Cayfas bisscoppe waren[h)]. so quam twort Gods up Johannen Zacharias sone inder woestinen[8)]. Ende hi quam in al dat rike des Jordaens predeken die dope der penitencien in verlanessen[i)] der sonden[9)] ende sprac doet penitencie hemelrike[k)] sal u naken. Dit es die gene dar af geseit es van Ysaien den profete die sprac. die stemme des roupende[l)] inder woestinen bereet den wech des heren. maect recht sine pade[10)]. alle dale sullen vervult werden ende alle berge sullen genedert werden, ende die huevelen werden geslicht. ende die cromme wege sullen

a) **H.** alderen .. meynden .. waer .. naevolgende schaeren .. dach vaert .. si hem
b) **H.** die bekenden .. si vondens
1) 46 in medio doctorum
c) **H.** sochten hem .. si en .. der leerers .. die hem
2) 48 et videntes admirati sunt.
d) **H.** verwonderden .. wonder aen .. sone wie heefstu
3) Fili quid fecisti nobis sic?
e) **H.** siet .. droefheit .. tot hen wat is
4) 50 verbum, quod locutus est ad illos.
f) **H.** mi sueckt .. weetty .. vaders .. af tot hen.
5) 51 venit Naz. et erat subditus illis.
g) **H.** woerde .. vestede si .. hoeren herten .. wijsheit .. alder .. ghenaden .. den menschen.
6) 52 et gratia apud deum et homines.
7) *L.* III, 1 procurante P.P. Judaeam, tetrarcha ..
h) **H.** vijftienden .. Yudea .. vorste .. Philippus .. vorste van Yturien .. Lisanyas .. Abline .. Annas bisscop
8) 2 sub principibus sacerdotum A. et C., factum est verbum dei super J.Z. fil. in deserto.
i) **H.** doe .. dat woert .. der Jordanen predickende .. verghevinge
9) 3 Et venit in omnem regionem Jordanis praedicans baptismum paenitentie in remissionem peccatorum *Mt.* III, 3 .. vox clamantis in deserto: parate viam domini, rectas facite semitas eius.
k) **H.** duet .. ende dat h.
l) **H.** daer van ghescreven .. des roepens
10) *Luc.* III, 5 .. et erunt prava in directa et aspera in vias planas. - *Joh.* I. 7. *De eerste zin in* S, H *komt in 't oorspr. niet voor*.

gerecht[m)] werden. ende die ruwe in slechten wege[11)]. ende al vleesch sal sien die behoutnisse[n)] Gods.

XX. Het was een mensche gesent van Gode wies name was Johannes. dese quam in getugenisse dat hi getugenesse[o)] gave van den lichte[p)13)]. Hine was niet dat licht. mer dat hi getugenisse gave[q)] van den lichte.

m) **H.** ende die berghe .. hovelen sullen gheslechte werden .. ghericht
11) .. de lumine, ut omnes crederent per illum.
n) **H.** ruwen .. weghen .. allen vleysche .. dat heyl
o) **H.** ghesant .. wes name .. die quam i. een ghetuychenisse
p) **H.** licht .. dat alle menschen doer hem gheloefden.
13)
q) **H.** gheve.

[L.]

bleef te Jherusalem achter hen ende sine wistens nit[1)] want si waenden datt in de geselschap hadde geweest van den volke dat van der feesten quam. ende alsi enen dach hadden gegaen ende sys gemesseden. so sochten[a)] syt onder hare maghe ende onder hare gebure[2)]. Ende alse sys daer nin vonden so kerden si weder te Jherusalem ende sochtent daer[3)] ende alse syt dri dage hadden gesocht so vonden syt telesten in den temple sittende onder de meestre van der wet horende die meestre ende vreghende[4)]. Ende alle dine horden spreken hen wonderde van sire wysheit ende van sinen antwerden die hi daer gaf[5)]. Doe sprac syn moeder tote hem ende seide lieve kint waromme hefs du dit gedaen. Dyn vader Joseph ende ic hebben bedruft gewest om di ende hebben di gesogtt[6)]. Doe antwerde Jhesus ende seide waromme soghtti mi? en wistti nit dat mi behoert te werkene de werke myns vader[b)] ende daer in besech te sine?[7)] Mar des wards en (*hs.* ende) verstonden si noch doe nit[8)]. Doe stont hi op ende ginc met hen te Nazareth daer si woenden ende was hen onderdaen. Ende Maria syn moeder behilt alle dese wart ende vestese in har herte[9)]. ende Jhesus wis op in ijaren ende in wijsheiden ende in gracilekheiden[c)] beide vor Gode ende vor de menschen[10)].

21. Nu late wi hir van din kinde. want in der ewangelien en vinde wi nemmeer ghescreven van sire kinscheit. noch van sinen wesene dis hi plach tote sinen dertech yaren. ende seggen voert van sente Yanne ende van din ghetughe dat hi onsen here gaf. van derre materien so spreken drie ewangelisten. Lucas. Matheus. ende Johannes. ende segt Lucas aldus[a)]. In den viftinden yare Tybery des keisers. doe Pontius Pylatus procureerde dat lant van Judeen. ende Herodes tetrarke[b)] was van Galileen. ende Philips syn bruder tetrarke was van Itureen ende Traconiten ende Lisanias tetrarke was van Abilinen[11)] ende Annas ende Caiphas besschope waren van Jherusalem so quam dwart Gods ende de gheest onss heren op Yanne Zachariass sone in der wstinen[12)].[c)] Doe ginc hi uter wustinnen ende quam in die geburte daer de Jordane loept ende began te predikene ende dat volk te stirne ten doepsele, wert van

1) *L.* II, 43.
a) **H.** die Jhesum gewareglee suken welt hine salne nit suken onder de mage.
2) 44.
3) 45.
4) 46.
5) 47.
6) 48. *Het eerste gedeelte is door* **L** *weggelaten*.
b) **H.** van hemelrike nit Josefs.
7) 49.
8) 50.
9) 51.
c) **H.** na der leide dunken.
10) 52.
a) **H.** Continuacio.
b) **H.** die dat virden deel van enen rike berichte.
11) *Luc.* III, 1.
12) 2.
c) **H.** Venit Joh. bapt.[*)]
*) III, 3.

penitencien om verloessenesse te verlangene van haren sunden[13]. ende sprac aldus. Doet penitencie want hemelrike es u nakende[14]. Dits die selve man daer wilen Ysaias af profeterde ende seide aldus. Het sal ene stemme gehoert werden eens die roepen sal in der wustinen ende wat sal hi roepen?[15]. Alle de dale[d] selen vervult werden. ende alle de berge[e] selen genedert werden. ende de quade wege selen gebetert werde. ende (*hs.* en) donneffene selen geslegt werden[16]. ende alle ogen selen sien den troest Gods[17]. Dit was die selve man die quam om getugnesse te gevene van den ligte[f] so dat bi din ligte tfolc geloevech mochte werden[18] hine was nit dat ligt.[g] mar hi was getuge van din lichte[19].

13) 3.
14) *Mt.* III, 2.
15) 3 (= *L.* III, 4).
d) **H.** die oetmudege.
e) **H.** de hoverdeghe.
16) *L.* III, 5.
17) 6.
f) **H.** Gods sone.
18) *Joh.* I, 7.
g) **H.** $\text{X}\overline{\text{pc}}$.
19) 8.

[S.]

dat was dat geware licht dat verlicht[a)] alle menschen comende[b)] in dese werelt[1)]. Inde werelt was hi[c)]. ende die werelt es bi hem[d)] gemaect. ende die werelt en bekendene niet. Hi quam in sijn eigine ende die sine nontfingene niet[2)]. mer den genen diene ontfingen gaf[e)] hi macht Gods kinder te werdene. dien die geloven in sine name. die niet van den bloede noch van (*hs.* van van) den wille des vlesches noch van den wille van den man[3)] mer van Gode geboren sijn[f)]. Ende dat woort es gemaect vleesch ende woent in ons, ende wi sagen sine glorie. alse die glorie des eniges sons van den vader vul van gratien[g)] ende van warheden[4)].

XXI. Johannes geift getugenesse van hem ende roupt seggende[h)5)]. dese eist van wien ic u seide. na mi comt. 1. mensche[i)] die vor mi gemaect es. want hi was eer dan ic. ende ic en wiste hem niet. mer dat hi geopenbart worde in Israele. Ende van sine vulheit hebben wi alle ontfaen gracie boven gracien[k)]. want die wet es gegeven overmids Moisesse. ende gratie[l)] ende warheit es gemaect overmids Jhesum Christum. Gode en gesach nie nieman. die een geborne sone die es in die scoot des vader die hevet vertelt[m)6)]. Johannes was gecleet met kemels hare. ende een gordel van ere huut omme sine lendinen. ende sine spise dat was spelthanen ende wilt[n)] honich[7)]. Ende doe gingen uut te hem die van Jherusalem ende van Juda. ende al dat rike om den Jordaen[8)]. ende si worden gedoopt van hem in den Jordaen beliende[o)9)] hare sonden.

XXII. Ende doe hi gesach die menichte der Fariseuse ende der Saduceuse comen te sinen dopcele[p)] doe sprac hi te hem. Gi slangen geslachte wie heift u gewiset[10)] te

a) **H.** dat daer verlicht
b) **H.** die comen
1) 9 Erat lux vera, quae inluminat omnem hominem in mundum.
c) **H.** hi was i. die w.
d) **H.** overmits hem
2) 11 in propria venit et sui eum non receperunt.
e) **H.** eyghen .. die sijn .. mer die hem o. den gaf.
3) 13 .. neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri.
f) **H.** die niet en sijn. noch wt den wille des vleysche .. des mans .. mer die wt .. vleysche gheworden.
g) **H.** heeft ghewoent .. hebben ghesien .. eengeboren. gheboren vol ghenaden.
4) 14 et habitavit in nobis .. plenum gratie et veritatis.
h) **H.** ende riep sprekende. *Hierna begint XXI.*
5) 15 J. testimonium perhibet de ipso et clamat dicens .. *Het laatste gedeelte van* **S, H** (*tusschen vs.* 14 *en* 15) *komt in 't oorspr. niet voor.*
i) **H.** Dit is van dien ic u seechde .. een man
k) **H.** wist. ghenade over ghenade.
l) **H.** Moysi Euer ghenade..
m) **H.** heeft en wtgesproken.
6) 18 .. unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse narravit.
n) **H.** kameelsharen .. enen gordel .. syn leynden .. huyschreck e. walt.
7) *Mt.* III, 4 J. habebat vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliciam .. mel silvestre
8) 5 Tunc exiebat .. et omnis regio circa Jordanem.
o) **H.** Judea .. om der .. ende si bekenden
9) 6 et baptizabantur in Jordane ab eo, confitentes
p) **H.** sach die voelheit der phariseen. saduceen doepen
10) 7 quis demonstravit

vliene van der toe comender abolge[q)]. Doet werde vrucht der penitencien[11)]. ende en secht niet in u selven wi hebben enen vader Abraham. want ic segge u dat God es mogende van desen stenen te weckene[r)] die kinder Abrahams. Want nu es die aex geset an die wortele des booms. daromme elc boom die niet goede vrucht en bringet wert af gehauwen ende in dat vier geworpen. Doe vrageden hem die gemeente ende seiden[13)] wat sullen wi doen. Ende hi antworde[s)] ende
12)

q) **H.** ghewiest te ontvlien v. den t. toern der hellen.
11) 8 Facite fructum dignum paenitentiae.
r) **H.** duet weerdighe .. spreckt .. mechtech is .. verwecken
13) *L.* 3, 10 Et interrogabant eum turbae dicentes.
s) **H.** wortel .. een yeghelic .. gheen goede .. vuer .. antworde hem
12) 9 patrem habemus Abraham.

[L.]

dat licht es dat gewarege licht dat werclert[h)] elken mensche die in dese werelt lyf ontfeet[1)]. Dit licht was in de werelt. ende de werelt was bi hem gemakt. ende de werelt en kennes nit[2)]. Hi die dit gewarege licht es. quam in syn propre eigen ende de sine[i)] en ontfingens nit[3)]. Mar allen den ghenen diene ontfingen gaf hi macht Gods kinder te werdene die gheloven in sinen name[4)]. ende die nit van der genughten des bloeds ende des vleeschs mar van Gode gheboren syn[5)]. Dit es dat wart[k)] dat vleesch gemakt es[l)] ende quam wonen ende wesen met ons. ende wi sagen sine glorie alse de glorie ens enegs soens die comt van den vader vol van gracien ende van wareiden[6)]. Dit was die man de onsen here Jhesu Christo aldosten getughe gaf[m)] ende seide aldus. Dits degene daer ic u af plege te seggene. die na mi comen sal die vor mi gemakt es[n)] want hi was eer ic was[7)]. Ende van sire volheit hebwi alle ontfaen gracie boven gracie[8)]. want de wet was gegeven overmids Moysese. mar gratie oc ende waerheit syn ons comen overmids Jhesum Christum[9)]. Gode en sach noit mensche mar die eenege sone des vader hi es dire ons af segt[10)]. Dese heilege man hadde en cleet ane van kemels hare gemakt ende en gordel van enen pelse om sine linden. ende sine spise dat waren eerhande spelt hanen ende bosch hoenech[11)]. Ende alse men vernam van sire predekaden. so quam te hem alt folc van Jherusalem. ende alt volk van Judeen. ende alle die woenden op die Jordane[12)] ende worden gedoept van hem. ende bichtten hen van haren sunden[13)].

22. Ende alse hi sach dat vele van din phariseusen ende van din saduceusen te sinen doepsele quamen. so sprac hi hen toe ende seide aldus. wat segdi slangen kinder wie wysde u te vliene vander toecomender abolgen?[14)] Doet gerechte penitencie di u vromlec si[15)]. ende en segt nit onse vader es Abraham[a)]. want ic seggu dat Got

h) **H.** megdegh es te verklerne.
1) *J.* I, 9.
2) 10.
i) **H.** de yoden.
3) 11.
4) 12.
5) 13.
k) **H.** die Gods sone.
l) **H.** menschelke vorme ontfaen.
6) 14.
m) **H.** Joh. testimonium perhibet etc.[**)]
**) I, 15.
n) **H.** in meerre werdegheiden.
7) 15.
8) 16.
9) 17.
10) 18.
11) *Mt.* III, 4.
12) 5.
13) 6.
14) 7.
15) 8.
a) **H.** en verlaett u op hen nit.

megtech es van desen steenen[b)] te makene Abrahams kinder[16)]. ende oc seggic u dat nu dat byl gesett es an de wortele van den bome. ende elc boem[c)] die goede vrocht nit en dregt sal af gehowen werden ende geworpen int vir[17)]. Doe vragde hem de gemeinte van den volke ende seide wat sele wi dan doen?[18)] ende hi antwerdde aldus. Die tuee rokke heft hi gheve den eenen den ghenen die engheenen en heft. Ende die spise te verteerne heft hi doe also gelike[19)]. Doe quamen oc die

b) **H.** van den ongelovegen.
16) 9.
c) **H.** mensche.
17) 10 (= *L.* III, 9).
18) *L.* III, 10.
19) 11.

[S.]

sprac. die twe rocke heift die geve den enen den genen die ne genen heift[a)]. ende die spise heift[1)] hi doe also gelike[b)]. Ende doe quamen ooc die puplicane dat si gedoopt worden[2)] ende spraken te hem. meester wat sullen wi doen. ende hi sprac niet meer en doet dan u geboden es. Doe vrageden hem ooc die riddere ende spraken wat sullen wi doen. Ende hi sprac te hem niemen en quets[c)] noch en veronrecht. mer sijt sochte in uwen soute[d)].

XXIV. Ende ene bewaninge quam onder dat volc ende gedachten alle in hare herte van Johanne dat hi licht ware Christus[3)]. Daromme senden die Joden van Jherusalem priestere ende levite te hem dat si hem vrageden wie bestu[4)]. Ende hi lijede ende en lochenets[e)] niet. ende hi lijede ic en ben niet Christus[5)]. Ende si vrageden hem wie bestu dan. bestu Helyas. ende hi sprac neen[f)]. ic en bens niet. bestu een profete. ende hi antworde neen[6)]. Daromme spraken si te hem. wie bestu dat wi antworde geven dien die ons hebben gesant wat spreicstu van di selven. Ende hi sprac. ic ben ene stemme des roupens[g)7)] inder woestinen bereet den wech des heren alse[h)] Ysaias die profete gesproken heift. Ende die gesent waren die waren van den Fariseen ende vrageden[i)] ende spraken. wat doopstu dan en bestu niet Christus. noch Helyas. no een profete. Ende Johannes antworde ende sprac. ic dope u in watre in penitencien. mar hi staet in midden onder u dien gi niet en weit[k)]. hi es die na mi comen sal ende vor mi gemaect es des ic niet werdich en ben dat ic onbonde die rieme van sinen scoe[l)8)]. Hi staet onder u ende gi en kennets niet[9)]. hi es die u dopen sal in den geeste ende in den viere. hi heift sinen waiere in sine hant. ende hi sal vagen sinen vloer[m)]. ende hi sal gaderen sine tarwe in sine scure. ende dat kaf sal hi verbernen in den

a) **H.** rock. die gheinen en heeft.
1) 11 et qui habet escas
b) **H.** des ghelijcs.
2) 12 et publicani ut baptizarentur
c) **H.** vraechden .. niement en druckt
d) **H.** ghenuechsam in u. solt.
3) 15 Existimante populo et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne, ne forte ipse esset Christus.
4) *Joh.* 1, 19 .. tu quis es.
e) **H.** waninghe .. hoeren herten .. seynden .. bekende .. loechende
5) 20 Et confessus est et non negavit et confessus est, quia non sum Christus.
f) **H.** sprack neen ic.
6) 21 .. et dixit: non sum .. et respondit non.
g) **H.** den die ons g.h. .. sprekesdu .. selver .. roepens
7) 23 .. vox clamantis ..
h) **H.** alsoe als
i) **H.** ende si vr.
k) **H.** doepe in den .. steet midden .. den ghi .. weet.
l) **H.** comen is .. weerdich .. ontbijnde d. ryemen .. schoene.
8) *Mt.* 3, 11 Resp. eis Johannes dicens: ego quidem vos baptizo in aqua in paenitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare.
9) *J.* I, 26 Medius autem vestrum stetit, quem vos non scitis.
m) **H.** Hi steet ende gheet onder u e.g. en kent hem niet .. bessem .. keren s. eren.

eweliken viere. Ende vele andre dinge was hi radende ende lerende den volke[11]. dese dinc geschieden in Bethania aen gene zide[n] des Jordaens dar was Johannes dopende[12].

XXV. Doe quam Jhesus van Galilea[o] ter Jordanen te Johanne dat hi gedoopt worde van hem[13]. Ende Jhesus was beginnende alse van dertich jaren dat men waende dat hi hadde geweist Josephs sone[14]. Ende Johannes

11) *L.* 3, 18 Multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo.
n) **H.** samenen .. weyte .. die caf .. verbornen .. ewighen .. voel ander dinghen .. radende den volck .. aen een sijde
12) *J.* I, 28 .. trans Jordanem, ubi erat Joh. baptizans.
o) **H.** in G.
13) *Mt.* 3, 13 Tunc venit J. in Gal. in J. ad J., ut baptizaretur ab eo.
14) *L.* 3, 23.

[L.]

ambachts liede ende daden hen doepen ende vragden oec meester wat behort ons te doene?[1)] ende hi antwerdde hen. Nemmeer en doet dan u geboden es[d)2)]. Doe vragden hem oc de ridderen wat si souden don ende hi antwerdde hen aldus. Nimene en (*hs.* ende) veronrechtt noch en quetst. mar laett u genugen met uwen ssoute[3)]. Ende alse dat volc sach dat svare leven dat Yan Baptiste leidde ende hoerde die castynge die hi hen allen toe sprac al ongespart. So quam ene opinie onder tfolc dat hi ware Christus[4)]. ende daer omme senden de yoden van Jherusalem[e)] papen ende (*hs* en) leviten om hem te vragene wie hi ware[5)] ende alse sys hem vragden so lyde hi dat hi nin ware Christus[6)]. Doe vragdense hem noch voert. bestu dan Helias? ende hi antwerdde. nenic. ende si vragden noch voert. bestu en prophete, ende hi antwerdde nenic[7)]. Doe seiden si noch voert. Sege ons wie du best dat wi ene sekere antwerdde mogen weder brengen den ghenen die ons hir sendden. wat segs du van di selven?[8)] Doe antwerdde Yan Baptiste din boden aldus. ic ben de stemme des roepends in der wustinen. Bereidt den wech Gods also alse wilen seide Ysaias de profete[9)]. Ende die dar waren gesendt. waren van den phariseusen[10)]. Doe vragden si hem noch voert wat doeps du dan och tu nin best Christus noch Helias. noch profete[11)]. Doe antwerdde hen Yan Baptiste ic doepe in den watre in penitentien vor de sonden. Mar die na mi comen sal hi es starker dan ic ben. ende in ben nit werdech hem tontbindene den rieme van sinen schoe[12)]. hi steet ende gheet onder u ende ghine kennes nit[13)]. hi es degene die u doepen sal in den heiligen gheeste ende in den vire[14)]. hi heft sinen wayere in sine hant. ende hi sal kerien sinen vloer. ende hi sal ghedren sine tarve in sine schure. ende dat kaf sal hi verbernen in den eeuleken vire[15)]. Dit ende des gelike so predecte Yan Baptiste den volke[16)] ende dit was in Bethania over die Jordane daer hi dat volk doepde an din tide[17)].

1) *L.* III, 12.
d) **H.** in de wet.
2) 13.
3) 14.
4) 15.
e) **H.** miserunt Iudei ab Hier.[*)].
*) I, 19.
5) *J.* I, 19.
6) 20.
7) 21.
8) 22.
9) 23.
10) 24.
11) 25.
12) *Mt.* III, 11.
13) *J.* I, 26.
14) *Mt.* III, 11.
15) 12 (= *L.* III, 17).
16) *L.* III, 18.
17) *J.* I, 28.

23. In din selven dagen so quam Jhesus van Galileen ter Jordanen daer Yan Baptiste doepde ende woude oc gedoept syn van hem[18]. ende Yan Baptiste weigereds hem ende seide. Ic moste van di gedoept syn. ende du coms tote mi?[19] Doe antwerdde hem Jhesus ende seide aldus. laet dit geschin want aldus behoert ons te volbrengene alle geregtegheit[a]. Doe

18) *Mt.* III, 13. *Hier volgt in in 't oorspr. en bij* **S, H** *Luc.* III, 23: et ipse Jhesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Joseph. *Vlg. Dl.* II, *Cap.* VIII.

19) 14.

a) **H.** otmudegheit daer alle gereghtegheit af comt.

[S.]

verboot hem ende sprac. Ic sal van di gedoopt sijn[a)] ende du coms te mi. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. laet nu sijn. want aldus betaemt[b)] ons te vulbringene alle gerechticheit[1)]. ende Jhesus ward gedoopt ende ginc te hant van den watre. Ende sich doe wart die hemel ontploken[2)]. ende Johannes sach den geest Gods nedercomen in gelikenessen ere duven up hem[3)]. Ende sich ene stemme van den hemele sprac. du best mijn geminnede sone in dien ic mi wale behage[c)4)]. ende Johannes gaf getugenisse ende sprac.

XXVI. Ic sach den (*hs.* de) geest neder gaen als ene duve van den hemele ende bliven up hem. ende ic en wiste hem niet. mar die mi sende[d)] te dopene int water die seide mi. up so wien du sies den geest neder gaen ende up hem blivende[5)] die eist die[e)] dopen sal in den heleghen geeste. ende ic sagene ende ic getuge dat dese es die Gods sone[f)].

XXVII. Doe wart Jhesus geleedt van den geeste in der woestinen dat hi becort worde van den duvel. Ende doe hi gevast hadde XL dage ende XL nachte dar na hongerde hem[6)]. Doe ginc te hem die versoukere ende sprac. bestu Gods sone. so segge dat dese stene broot werden[g)7)]. Ende hi antworde het es gescreven. die mensche en leift niet allede in den brode mer in al den worden die comen uten monde Gods. Doe namene die duvel ende voerdene in die helege stat. ende settene up dat verwelf van den temple[h)8)] ende sprac te hem. bestu Gods sone so lat di hir neder vallen. want het es gescreven sinen inglen heift hi geboden van di. ende in haren handen ontfaen si di[9)] dattu dinen voet niet en stots an[i)] den stene. Ende hi antworde hem anderwerf. het es ghescreven[10)] dune salt niet becoren dinen here ende dinen God. Doe namene anderwerf die duvel[11)] ende voerdene up enen seren hogen[k)] berech ende togede hem alle die rike der werelt ende hare glorie ende sprac te hem. al dit gevic di oftu neder

a) **H.** meynde .. hedde .. ghedoept werden
b) **H.** comes .. latet .. behoert
1) *Mt.* III, 15 iustitiam. Tunc dimisit eum.
2) *L.* 3, 21 Factum est autem cum baptizaretur omnis populus et Ihesu baptizato et orante .. Ecce aperti ..
3) *Mt.* 3, 16 venientem super se.
c) **H.** gheopent .. siet doe sprac een stemme ghemynde in den .. wael bevalle hoert hem.
4) 17 Et ecce vox dic .. meus delectus, in te complacuit mihi.
d) **H.** den gheest. als een duve blijvende .. seynde
5) *J.* 1, 33 me baptizare in aqua .. descendentem et manentem
e) **H.** in den water .. op wiem du sieste. blijven hoert hem die is die
f) **H.** ghetuychde .. is Gods soen.
6) *Mt.* 4, 1. Tunc J. ductus est .. 2 .. postea esuriit.
g) **H.** ghevuert .. in die woestijne .. ghevaste .. versueker steen b. werde.
7) 3 .. temptator .. panes fiant.
h) **H.** alleen van .. alle .. wt den .. nam hem der duvel .. voerden hem .. sette hem op den pijn appel des tempels
8) 4 vivit homo, sed in omni verbo, quod .. 5 .. diabolus .. supra pinnaculum templi.
9) 6 .. mitte te deorsum .. mandavit de te, et in manibus tollent te ..
i) **H.** stotes aen
10) 7. Ait illi J.: rursum scriptus est
11) 8 Iterum assumit eum diabolus ..
k) **H.** sals .. here dijnen .. enen hoghen

vals[l)] ende mi anebedes. Doe sprac Jhesus te hem. ganc Sathanas[12)] want het es gescreven. den here dinen God saltu anebeden ende hem allene dienen. Ende doe alle die coringen[m)] vuldaen waren. doe lietene die duvel

l) **H.** wiesden .. rijcken .. valles
12) 9 .. haec omnia .. 10 .. vade satanas.
m) **H.** Jhs□. ganck .. dijnen here .. salstu .. becoringhen

[L.]

gestades Yan Baptiste[1)] ende doepdene[2)]. ende alse hi gedoept was so ginc hi uten watre. ende also schire wart hem de hemel ontploken. ende Yan Baptiste sach den gheest Gods[3)] in ere duven ghelikenesse comen op hem[4)] ende bliven in hem ende doe quam oc ene stemme uten hemele die seide aldus. Du best mijn lieve sone an di hebbic myn behagen gelegt[5)]. Doe gaf Yan Baptiste sijn getuge ende seide. Ic sach den gheest Gods comen van den hemele in ghelikenessen van eere duven ende bliven op hem[6)] ende ine kennes nit mar die mi sendde dat vole te doepene in den watre hi seide mi op wien dat tu siest den gheest comen ende bliven op hen dats deghene die doepen sal in den heilegen gheest[7)] ende ic sagene ende ic ghetughe dat hi es de sone Gods[8)].

24. Alse Jhesus gedoept was so wart hi gheleiddt van den heilegen gheest in der wustinen om bekort te werdene van den evelen gheeste[9)]. ende alse hi ghevastt hadde virtech dagen ende virtech nachte. so hungerde hem[10)]. Doe quam die evele gheest an hem ende sprac hem aldus toe. Bestu segt hi Gods sone so sege dat dese stene werden ghewandelt in brode[11)]. doe antwerdde hem Jhesus aldus. hets gescreven. Nit allene in den broede en es des menschen leven mar in allen din warden die comen uten monde Gods[12)]. Doe namene die evele gheest ende vurdene in de stat van Jherusalem. ende settene op dat verwelfte van den temple dat hoge stont van der erden[13)]. ende seide aldus. Bestu Gods sone so laet di neder wallen. want hets gescreven. Dat hi sinen inglen geboden heft van di dat si di behueden in allen dinen wegen. ende si selen di ontfaen in haren handen. so dat tu nin souds stoten dinen voet an die stene[14)]. Doe antwerdde hem Jhesus noch andewerve hets gescreven. du en sout dinen here ende dinen Got nit bekoren[15)]. Doe namene de evele gheest ende vurdene op enen berch die harde hoge was ende toegde hem alle die lande van der werelt ende alle hare glorie[16)] ende seide aldus. Alle dese verwentheit sal ic di gheven weltu vallen vore mi ende anebeden mi[17)]. Doe antwerdde hem noch Jhesus vlie van mi sathanas. hets[a)] gescreven. Dinen here ende dinen Got soutu anebeden ende hem

1) *Mt.* III, 15.
2) *L.* III, 21.
3) *De bijvoeging uit Luc.* III, 22 corporali specie *ontbreekt in 't Mnl.*
4) *Mt.* III, 16.
5) *L.* III, 22. (= *Mt.* III, 17).
6) *J.* I, 32.
7) 33.
8) 34.
9) *Mt.* IV, 1.
10) 2.
11) 3.
12) 4.
13) 5.
14) 6.
15) 7.
16) 8.
17) 9.
a) **H.** in Deut.*)
*) Vgl. VI, 13, X, 12, enz.

allene soutu dinen[18]. Doe lietene die evele gheest. ende dingle quamen ende dinden hem[19].

25. Op enen dach daer na so stont Yan Baptiste ende twe van sinen yongren met hem[20]. ende daer hi versach Jhesum gaende so sprac hi aldus. dat es dat Gods lamp. dats degene die de werelt verloessen sal van haren

18) 10.
19) 11.
20) *J.* I, 35.

[S.]

tote ener tiden ende hi was metten beesten ende sich[a)] die ingle quamen ende dienden hem[1)].

XXVIII. Up enen andren dach stont echter[b)2)] Johannes ende twe van sinen jongeren ende sach Jhesum wandelen ende sprac. sich dat lam Gods die de sonden der werelt afdoet[3)]. Doe dat gehorden die twe jongere doe volgeden si Jhesum[4)]. Ende Jhesus kerde hem omme ende sachse hem volgen ende sprac te hem wat soucti[c)]. ende si spraken rabi dat sprect inder bediedingen meester. waer woenstu. ende Jhesus sede hem comt ende siets. ende si quamen ende sagen waer hi woende. ende si bleven dar dien dach. het was omtrent die tiende stonde des dages[d)5)] mer die een van den tween die dat horden van Johanne[6)] ende Jhesum volgeden was Andreas Symon Peters broeder. dese vant ten eersten[e)] Symon sinen broeder ende seide hem. wi hebben vonden Messyam. dat es inder bediedingen Christus. Doe leedde hine tote Jhesum[7)] ende Jhesus sagene[f)] ane ende sprac. du best Sijmon sone Johanna. du salt geheeten werden Cephas. dats inder bediedingen Peter.

XXIX. Des andren dages doe wildi utgaen in Galileam ende vant Philippe[8)] ende sprac te hem. volge mi. Philippus was van Betsaida der stat Andreas ende Peters[9)]. ende Philippus vant Nathanael ende sprac te hem. dien Moises screef in der wet ende die profeeten[10)] dien hebben wi vonden[g)]. Jhesum Josephs sone van Nazaret. Doe sprac Nathanael van Nazaret mach wel iet goets sijn. doe sprac Philippus te hem[h)] com ende siets. Ende Jhesus sach Nathanael comen te hem ende sprac van hem. siet gewarleke enen Israeliten dar gene looshede in es. Do sprac Nathanael war af bekennestu mi. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. eer dan di Philippus riep doe du waers[i)] onder den figeboom doe sach ic di[11)]. Doe antworde hem Nathanael ende sprac. meester du best Gods sone. du best[k)] conine van Israele. Doe antworde

a) **H.** der duvel went tot eenre tijt .. dieren .. siet
1) *L.* 4, 13 *ontbr. in* L. Et consummata omni temptatione *Mt.* 4, 11 tune reliquit eum diabolus *L.* 4, 13 usque ad tempus; *Mc.* 1, 13 *ontbr. in* L. erat que cum bestiis *Mt.* 4, 11et ecce angeli accesserunt et ministrabant ei ..
b) **H.** ever
2) *J.* I, 35. Altera die iterum ..
3) 36 et respiciens J. ambulantem .. qui tollet peccata mundi.
4) 37 Et audierunt eum discipuli loquentem et secuti sunt J.
c) **H.** wandelende .. lamme g. dat die .. duet .. iongheren keirde sich om e.s. si .. suekt di.
d) **H.** seide siet. om die teynde ure. *des dages ontbr.*
5) 39 Dicit eis: .. hora autem erat quasi decima.
6) 40 .. qui audierant ab Joh.
e) **H.** hoerde. volchde hem dat .. ierste.
7) 42 Et adduxit eum ad J.
f) **H.** leide .. sach hem.
8) 43 voluit exire .. et invenit Ph.
9) 44 .. civitate Andreae et Petri.
10) 45 Invenit Ph.N .. lege et profetae.
g) **H.** volghe mi nae .. die vonden .. spraken .. den M .. den .. ghevonden.
h) **H.** wat goets. *te hem ontbr.*
i) **H.** siet hem .. sprack tot hem .. einen israhelschen .. in en es .. waer van .. waerste
11) 48 sub ficu, vidi te.
k) **H.** meyster .. die Gods soen. ende du biste een.

Jhesus ende sprac te hem. want ic di seide ic sach di onder den figeboom so gelovetstu du salt noch meerre dinc sien dan dese sijn. ende sprac te hem. vorwar seggie u. gi sult sien den hemel ontploken. ende die ingle Gods up ende ave varen[l)12)] up des menschen sone.

l) **H.** gheloefstu .. voer waer voer waer segghe ic di .. du sals .. open .. afgaende.
12) 51 Et dicit ei: amen, amen dico vobis .. et angelos dei ascendentes et descendentes

[L.]

sunden[1]. Ende alse dat hoerden die twe yongren so volgden si Jesum[2]. Doe kirde hem Jhesus ende sach se hem volgen ende vragde hen aldus. wat sukdi? ende si antwerdden. Rabbi dat ludt also vele alse meester waer woenstu?[3] ende Jhesus antwerdde hen. comt ende sieds. do ghingense met hem. ende bleven met hem din dach over. omtrent der tinder uren van den dage so quamen si ane hem[4]. Ende deen van hen tween die Jhesum gevolgt waren dat was Andreas Symon Peters bruder[5].

26. Dese vant talre irst Symonem sinen bruder.[a] dat was sente Peter die onder wilen es genamt Symon Johannis onder wilen Symon Bariona. onder wilen Symon Petrus. ende seide hem aldus wi hebben vonden Messiam dat ludt also vele alse Christus[6]. Doe leidde Andreas Petre sinen bruder dar Jhesus was. ende alsen Jhesus sach so sprac hi hem ane ende seide aldus. Du best Symon sone Johanna. du (*hs.* dut) sout heeten Cephas dat ludt also vele alse Petrus[7].

27. Des anders dags dar na so kirde Jhesus weder te Galileen wert ende onder wegen vant hi Philippum ende seide hem. volch mi[8]. Dese Philippus was van Betsaida daenen Symon Petrus ende sin bruder Andris waren[9]. Doe quam Philippus ende vant Nathanael ende seide. Din Moyses screef in der wet ende daer de propheten af wilen screuen din hebwi vonden Jhesum Josephs sone van Nazareth[10]. Doe antwerdde hem Nathanael. mach van Nazareth it goeds syn? Ende Philippus antwerdde. com ende sighs[11]. Doe Jhesus sach Nathanael comen so sprac hi aldus van hem. Siet daer ghewarlec enen israhelite daer en gheene loesheit in en es[12]. Doe antwerdde Nathanael. waer kins du mi? Ende Jhesus antwerdde hem aldus. Eer di Philips toe sprac doe du stonds onder den vigheboem so kendic di[13]. Doe sprac Nathanael aldus. rabbi meester du best Gods sone du best conine van Israele[14]. Doe antwerdde hem Jhesus. Om dat ic seide ic sach die onder den vigheboem so gheloefstu ane mi. mar ic segdi dattu noch meerre dinc sout sien[15]. want ouer waer so seggic u. dat gi selt sien den hemel

1) *J*, I, 36 ecce qui tollet peccata (peccatum **F, C, V**) mundi! *ontbr. hier in* **V** *en is door* **T** *aan J.* I, 29 *ontleend*.
2) 37.
3) 38. Dit vs. is in de Staten-Vert. gesplitst. Vanhier dat daar de volgende vss. één verspringen.
4) 39.
5) 40.
a) **H.** glosa.*)
*) filius Jona.
6) 41.
7) 42.
8) 43.
9) 44.
10) 45.
11) 46.
12) 47.
13) 48.
14) 49.
15) 50.

ontploken. ende dingle Gods op varende ende neder comende op des menschen[a)] sone[16)].

28. Dar na so gine Jhesus in der cracht syns gheests ende quam in lant van Galileen ende alse hi int lant comen was so lip die nimerde van hem

a) **H.** Marien.[**)]

**) VI, 3.

16) 51.

[S.]

XXX. Dar na ginc Jhesus in die cracht sijns geestes in Galileam. ende die mare ginc uut van hem in alle die rike[1)]. ende hi predecte in hare sinagoge ende hi wart geprijst ende geloft[a)2)] van hem allen. Ende hi quam in Nazaret dar hi gevoet was. ende ginc na sine gewoneit in hare synagoge[b)]. ende hi stont up ende las[3)]. ende hem wart gegeven dat bouc Ysaias des profeten. Ende doe hi den bouc ondede doe vant hi die stat dar gescreven was[4)] die geest Gods es in mi[5)] die mi heift gesalvet met sire olien. te ewangeliserne den armen heift hi mi ghesant[6)]. ende te heelne[c)] die te brokene herten. ende den gevangenen aflaet te predekene. ende den blinden hare sien. ende den gequetsten hare gesonde. ende ooc te predekene dat ontfangeleke jaer des heren. ende den dach des wederloons[7)]. Ende doe hi den bouc toe gedede doe gaf hine weder den dienare[d)] ende sat[8)]. ende alle die inder synagogen waren die warne ane siende. Ende hi begonde te seggene tot hem. heden es vervult dese[e)] scrift in uwen oren[9)] ende si gaven hem alle getugenisse. ende si wonderden hem van den worden van gratien die uut sinen monde gingen. Dar na begonde hi te predekene ende te seggene. die tijt es comen ende hemelrike begint te nakene. doet penitencie ende gelooft der ewangelie want Gods rike es u nakende[f)10)].

XXXI. Jhesus wandelde bi den mere van Galilee ende sach twe gebroedre Symon die heet Peter ende Andreas sinen broeder. ende lieten hare nette in dat mere[11)] want si waren visschere[g)]. Ende hi sprac te hem comt na mi ende ic sal u maken visschere van menschen[12)]. ende si lieten te hant die nette[13)] ende volgeden hem. Ende Jhesus ginc vort ende sach twe andre gebroedere Jacob Zebedeus sone ende Johanne sinen

1) *L.* 4, 14 .. et fama exiit per universam regionem de illo.
a) **H.** der cracht .. die meer .. alle den .. predickden gheeert e. gheloeft
2) 15 in sinagogis eorum et magnificabatur ab omnibus.
b) **H.** ghetogen was .. opden saterdach in hoere s.
3) 16 .. ubi erat nutritus, et intravit sec. consuetudinem suam die sabbati .. et surrexit legere.
4) 17 et tradidus est illi liber proph. Is .. invenit locum ubi scriptum erat.
5) 18 .. super me
6) 18 .. evangelizare pauperibus misit me.
c) **H.** dat boeck opdede .. synen olye .. te heilen
7) 19 cecis visum .. annum domini acceptum et diem retributionis.
d) **H.** sieken hoer ghesontheit. ontfenckelic. den dienren.
8) 20 Et cum plicuisset librum, reddidit ministro et sedit
e) **H.** die waren hem aensiende. began. spreken mit. huden is vervult die
9) 21 .. quod hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris.
f) **H.** waerden ende van der ghenaden .. beghan .. dat hemelrijck .. neken .. den ewangelio .. nekende.
10) *Mt.* 4, 17 en *Mc.* 1, 15 *luiden in 't oorspr.:* Exinde coepit Jhesus predicare et dicere: quoniam impletum est tempus poenitentiam agite et credite in evangelio, adpropinquavit enim regnum caelorum.
11) *Mt.* IV, 18 .. mittentes rete in mare
g) **H.** meer Galilea .. ghebroederen .. brueder .. ende sij 1. dat n .. visschers.
12) 19 .. et faciam vos fieri piscatores hominum.
13) 20 .. relictis retibus.

broeder[14]. in den scepe met Zebedeuse haren vader. ende boetten hare nette. ende hi riepse ende si lieten te hant nette ende vader[h] ende volgeden hem.

14) 21 .. Jacobum Zeboedei et Joh. fratrem eius.
h) **H.** visscher der lude .. dat nette .. gebrueder .. brueder .. maeckden .. hoeren vader.

[L.]

in alle die geburte[1)] want in den steden daer hi quam so ginc hi in hare synagoghen. ende predecte din volke ende al dat hi seide dat wart gepryst ende gheloft van den volke[2)]. Op enen dach so quam hi te Nazareth daer hi op ghevudt was. ende dat was op enen saterdach ende hi ginc in de synagoghe ghelyc dat hi plach te doene[3)] ende men brachte hem enen boec dat was de prophecie Ysaie des propheten. Doe ontploec Jhesus din boec ende quam ten irsten male op die phophecie (*l.* pr.) die Ysaias wilen propheteerde ende scref van hem dewelke prophecie sprect aldus[4)]. De gheest Gods e in mi die mi heft bestreken met sire olien. ende die mi heft gesendt te predekene den armen[a)] van gheeste[5)] ende den gevangenen hare verloessenesse. ende den blinden hare verelernesse. ende den ghequetstden hare gesunde ende oc te predikene dat volle yar[b)] Gods ende den dach[c)] daer men igewelken sinen loen in gheven sal[6)] ende alse hi dit gelesen hadde so loec hi den boec weder toe ende gavene op in eens hant diene ontfinc van hem[7)]. Doe ginc hi neder sitten ende alle die in die synagoghe waren sagen te wondere op hem. Doe sprac hi tote hen allen ende seide. Dese selve scrifture die gi mi hir lesen hoert. es nu op desen tyt toe comen[d)] ende vervult[8)]. Dar na so began hi te predekene ende te seggene[9)]. De tyt es comen ende hemelrike begint te nakene. Doet penitentie ende gheloeft der ewangelien[10)] want Gods rike es u nakende.

29. Op enen dach so wandelde Jhesus neven de zee van Galileen ende sach twee ghebrudre. Symon die heet Peter ende Andrise sinen bruder hare nette worpende in der zee want si waren veschren[11)] ende Jhesus sprac hen ane ende seide. Comt na mi ic sal van u maken vescheren om liede te vane ende menschen[12)]. Ende altehant so lietensi beide nette ende schep ende volgden hem[13)]. Doe ginc hi voert ende sach twe andre ghebrudre Ya-cobpe ende Yanne die Zebedeuss kinder waren met Zebedeuse haren vader hare netten hermakende ende hi ripse ende hitse hem volgen[14)] ende si liten altehant beide vader ende netten ende volgden hem[15)].

1) *L.* IV, 14.
2) 15.
3) 16.
4) 17.
a) **H.** oetmudegen.
5) 18. *Tusschen dit en het volgende vs. zijn door* **S, H** *de woorden* ende *tot* herten *ingevoegd*.
b) **H.** des eulecs levens.
c) **H.** des ordeels.
6) 19.
7) 20.
d) **H.** want ic ben deghene dar si af sprekt.
8) 21. *Wat in* **S, H** *nog op vs.* 21 *volgt* (ende si gaven *tot* gingen) *ontbr. in 't oorspr. Het is ontleend aan* V *L.* IV, 22. Et omnes testimonium illi dabant, et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius ..
9) *Mt.* IV, 17.
10) *Mc.* I, 15.
11) *Mt* IV, 18.
12) 19.
13) 20.
14) 21.
15) 22.

30. Doe geschide oc op enen dach dat hi stont bi enen watre dat hit van Genezareth ende en groet volc quam te hem om te hoerne dwart Gods[16] ende dar hi stont so sach hi twee schepe staen an den oevere want vischren te lande comen waren die stonden ende dwogen hare netten[17]. Doe ghinc Jhesus in een schep dat Peters was ende bat hem dat hyt en lettel stirde

16) *Luc.* V, 1.
17) 2.

[S.]

XXXII. In der tijt doe die scare. in dranc te Jhesum dat si horden dat wort Gods. ende hi stont bi den wale Genezaret[1] ende hi sach twe schepe staende neven den wale[a]. want die visschere waren daer uut gegaen ende dwougen die nette. Doe ginc hi in een scip dat was Symons ende bat hem dat hijt een lettel stierde vander erden. ende hi sat ende leerde die scare ten scepe[2]. mer doe hi up horde[b] te sprekene[3] doe seide hi tote Symone stiere dijn scip ten diepen. ende werpt uwe nette in die vloet[4]. Ende Symon antworde ende sprac te hem. gebiedre wi hebben al dese nacht gearbeit ende en hebben niet gevangen. mer in dinen worde so werp ic[c] in dat net[5]. ende doe si dat gedaen hadden doe vingen si so vele vissche dat dat net brac[6]. doe riepen si hare gesellen die in den andren scepe waren dat si quamen ende hem holpen. ende si quamen ende vulden bede die scepe also dat si besoopt worden[d][7]. Doe dat sach Symon Peter doe viel hi op sine knien vor Jhesum ende sprac. ganc van mi here want ic ben een mensche een sondare[8]. want een wonder haddene bevaen ende alle dien die met hem waren[e] int vaen van den visschen die si gevaen hadden[9]. ende gelikerwijs Jacobe ende Johanne die waren[f] Symons gesellen[10]. Doe sprac Jhesus tote Symone en vrese di niet. want vort ane[g] saltu menschen werden vaende. doe geloofden sine jongere in hem. ende doe die scepe te lande quamen doe lieten si alle dinc[11] ende volgeden hem.

XXXIII. Ende doe Jhesus danen ginc doe sach hi enen mensche. sittende in den toln[h]. die hiet Matheus. ende hi sprac te hem[12] volge mi. doe stont hi up ende liet alle dinc[13] ende volgede hem. Dar na quam Jhesus met sinen jongeren in Judeam ende bleef dar met hem dopende[14]. Doe was Johannes dopende in Enon bi der stat

1) *Luc.* V, 1. Factum est autem cum turbe inruerent in eum, ut audirent verbum dei, et ipse stabat secus stagnum Genesaret.
a) **H.** in drange .. oever tot G. ende sach .. staen n.d. oever ..
2) 3 .. et sedens docebat de navicula turbas.
b) **H.** wiesschen .. een wenich voeren solde van den lande .. in den scepe .. ophielt
3) 4 Ut cessavit autem loqui
4) 4 duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.
c) **H.** vuer d. schepe op in dat hoghe .. in dat water .. werpen wij
5) 5 .. in verbo autem tuo laxabo rete.
6) 6 .. rumpebatur autem rete eorum.
d) **H.** hulpen hem .. wel nae waren verdroncken.
7) 7 .. ita ut mergerentur.
8) 8 .. homo peccator sum
e) **H.** sunder .. verwonderinghe h. hem begrepen .. alle die met .. in den schepe.
9) 9 .. Stupor enim circumdederat eum et omnes qui cum illo erant in captura piscium quam coeperant.
f) **H.** d.w. Sebe-deus sonen die waren
10) 10 .. filios Zebedaei.
g) **H.** ontsiet u .. voert meer.
11) 11 .. relictis omnibus.
h) **H.** van dan .. aen den tolle
12) *Mt.* 9, 9 ad teloneo, Math. nomine, et ait illi
13) *L.* 5, 28 relictis omnibus
14) *J.* 3, 22 .. et illic demorabatur cum eis et baptizabat.

die heet Salim[i)15)]. want dar was vele waters[16)]. dar was hi dopende dat volc want hine was noch toe niet in den kerker geworpen[k)].

XXXIV. In dier tijt wart ene vrage onder den jongeren Johannes ende den Joden vander zuveringe des doopsels. ende weder beter ware Jhesus doopcel so Johannes[l)17)]. Doe quamen Johannes jongere te haren meester

i) **H.** in der eynode by der stat die Saalim heit.
15) 23 in Enon iuxta Salim
16) 23. quia aquae multe erant
k) **H.** doe noch niet .. gheleecht.
l) **H.** reyniginge der doepen .. weer beter .. doep of Joh. doep.
17) 25 Facta est ergo quaestio .. de purificatione.

[L.]

van den lande ende also sat hi int schep ende leerde tfolc dat stont op den overe[1] ende alse hi sinen sermoen hadde ten inde brachtt. So sprac hi tote Peetre. sstir din schep ten diepen wert ende werpt u nette in der vloet omme it te vane[2]. Doe antwerdde hem Peter ende seide. Mester wi hebben al desen nacht garbeitt ende en hebben nit ghevaen nochtan om dijns gebods wille so salic noch mijn nette werpen[3]. Ende alse dat gheworpen was. So vingense der vesche so vele dat se har nette nin conste gedragen want het schorde ende brac ontve[4]. Doe ripense hare ghesellen die int ander schep waren dat se hen quamen te helpen ende si quamen ende wulden beide die schepe van veschen so dat se beide welna versonken waren[5]. alse dat sach Symon Petrus so vil hi op sine knin vor Jhesum ende seide here ganc van mi want ic en besundegt mensche ben[6]. Dit seide hi in ere verdarntheit van herten want en groet wonder vil in hem van din mirakelleken vanghe[7]. ende also dedt Yacope ende Yanne die Zebedeus kinder waren ende Peters ghesellen. ende al denghenen die daer waren wonderde van din dat daer was geschit. Doe seide Jhesus tote Petre. en onssigh di nit van derre uren soutu menschen wesen vaende[8]. Daer begonsten sine yongren te gheloevene ane hem[9]. Alse die schepe te lande quamen so liten si schep ende al. ende volgden hem[a)10].

31. Ende alse Jhesus bat voert quam so sach hi enen tolnere sitten in syn tolhus die Matheus hit den ghenen sprac hi toe ende seide volgh mi. Doe stont hi op[11] ende lit tol ende al ende volgde hem[12]. Dar na so quam Jhesus met sinen yongren in Judeen ende daer bleef hi en stukke tyds met hen doepende de ghene die te hem quamen[13]. In din tide so was Yan Baptiste in Ennon bi ere stat die heet Salim daer was goet koever van watre daer hi dat volc in doepde[14]. want noch doe en was hi nit gevaen noch ghelegt in den kerkre[15].

32. Tin tiden so quam ene questie onder de yongren Yan Baptists ende de yoden van der purificacien des doepsels ende welc beter ware so Jhesus doepsel so Yan

1) *Luc.* V, 3.
2) 4.
3) 5.
4) 6.
5) 7.
6) 8.
7) 9.
8) 10. *De zin* ende al *tot* geschit, *hier door* L *ingevoegd, is eene uitbreiding van* et omnes qui cum illo erant *uit het vorige vs.*
9) *J.* II, 11.
a) **H.** te desen derde male bleven si met hem.
10) *L.* V, 11.
11) *Mt.* IX, 9.
12) *L.* V, 28.
13) *J.* III, 22.
14) 23.
15) 24.

Baptists[16]. Doe quamen Yan Baptists yongren tote haren mester ende wrugden Jhesum van sinen doepene ende clagden haren mester over hem ende seiden aldus. Mester degbene die metti was over de Jordane ende daer du af gafs dyn getuge hi doept nu. ende alt folc loept te hem[17]. Doe antwerdde Yan Baptiste sinen yongren ende sprac aldus. De mensche en heft nemmeer dan hem van boven uten hemele ghegheven

16) 25. *Het laatste gedeelte in* L, S, H *is ingevoegd. Vgl. de kantteekening der Staten-Vert. op dit vs.*
17) 26.

[S.]

ende spraken. Rabi[1)] die metti was over die Jordane ende dien du getugenisse gaves sich die doopt nu ende al dat volc comt te hem. Doe antworde Johannes ende sprac. die mensche en mach niet ontfaen dan dat hem van den hemele gegeven[a)] wert. Gi selve sijt des mine getuge dat ic seide ic en ben niet Christus. mer dat ic gesent[b)] ben vor hem. Die de bruut heift dats die brudegom. mer die vrient des brudegoms die bi hem staet[c)] ende hortene spreken die verblijt hem in vreugden[d)] in de stemme des brudegoms. In dien es mine bliscap vervult[2)]. hi moet wassen ende ic mindren[e)3)] die van boven comt die es boven alle menschen. die vander erden es die es vander erden. ende die spreict vander erden. die van den hemele[f)] comt die es boven al. ende dat hi gesien ende gehoort heift dat getuucht hi. ende sijn getugenesse nontfaet[g)] niemene. mer die sijn getugenisse ontfaet[h)] die bekent dat God gewarich[i)] es. want die God gesent heift die spreict Gods wort. want God en geift hem niet den geest met maten. die vader mint den sone. ende heift hem alle dinc gegeven in sine hant[4)]. die gelooft in den Gods sone die heift dat ewelike leven. mer die niet en geloft in den Gods sone die en sal dat leven niet sien. mer Gods abolge[k)] sal bliven up hem.

XXXV. In der tijt doe Jhesus vernam dat Johannes was gevangen ende dat die Fariseen niemare daden[l)] gaen dat hi meer jongere maecte[m)] ende volx doopte dan Johannes hadde gedaen[5)]. doe liet hi dat lant van Judea ende ginc in Galilea ende woende in die stat[n)] Capharnaum ende liet die stat Nazaret[6)]. dat vervult worde dat gesproken es overmids Ysaias den profete. lant van Sabulon ende lant van Neptalim. dat leicht[o)] bi den mere van Galilee over die Jordane. dat volc dat wandelde inder demsternessen sach een groot licht. den geinen die wonden in die scade[p)] der doot es op gegaen een licht. Dar na begonde Jhesus te predekene ende sprac. doet penitencie want hemelrike es nakende[7)].

1) 26. Et venerunt ad Joh. et dixerunt ei: Rabbi ..
a) **H.** van Gode ghegheven
b) **H.** gheseynt
c) **H.** bruygom staet bi hem
d) **H.** die vervrouwet hem in vrouden
2) 29 .. Hoc ergo gaudium meum impietum est.
e) **H.** dat hi wasse e.i. mynre
3) 30 Illum oportet crescere, me autem minui.
f) **H.** die ever van d. hemel
g) **H.** ghehoert e. ghesien .. ghetuich ontfangt
h) **H.** ghetuychnisse ontfaet
i) **H.** waerechtich
4) 35 *ontbr. in het oorspr.*
k) **H.** ewighe .. toern
l) **H.** nuwe meer deden
m) **H.** om dat .. maeckden
5) *J.* 4, 1 plures disc. facit et baptizat
n) **H.** wandelden in der stat C.
6) *Mt* 4, 12 *en* 13 *zijn in 't Mnl. verkort*.
o) **H.** op dat .. dat lant .. dat lant .. ligt
p) **H.** dat daer wanderden in der duysternisse .. den die w.i. den schaduwe
7) *Mt.* 4, 17 (V) Exinde coepit Jesus praedicare et dicere: Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum.

XXXVI. In dier tijt ommeginc Jhesus al Galilee ende leerde in hare synagogen ende predecte dat ewangelie van den rike Gods. ende maecte gesont alle die qualen ende[q)] alle die ziecheden[8)] des volx. ende sine niemare ginc in al Sirien. ende si brachten te hem alle die quale gevoelden. ende die met menigerhande ziecheden ende tormente[r)] begrepen waren. ende die beseten waren metten duvlen. ende die maneziec waren ende van den fledersine[s)9)] die maecti alle gesont. ende hem volgeden

q) **H.** alle die qualen ende *ontbr.*
8) *Mt.* 4, 23 omnem languorem et omnem infirmitatem
r) **H.** siecheit ghevoelden .. druefenisse begrepen
s) **H.** van der ghichte
9) 24. Et abiit opinio eius in totam Syriam .. et qui demonia habebant et lunaticos et paralyticos

[L.]

werdt[1]. ghi selve syt dis mine getugen dat ic seide dat ic Christus nin ware mar dat ic gesendt ware vor hem[2]. Die de brut[a] heft dats de brudegoem[b]. mar des brudegoems vrint[c] die bi hem steet ende hoerten spreken hi es die verblyscht werdt van der stemmen des brudegoems. Dese blischap es toe comen ende vervult in mi[3]. Deghene moet voert ane wassende sijn ende ic mindrende[4]. Die van boven comt hi es boven alle menschen. Die van der erden es hi sprekt van der erden ende die van hemelrike es hi es boven al[5]. ende dat hi gesien ende gehoert heft dat getught hi ende syn getugnesse en wert nit ontfaen[d][6]. mar diet ontfeet hi es die bekent dat Got en gheft hem nit sinen gheest met maten[e][7]. De vader mintene ende alle dine heft hi ghegeven in sire ghewout[8]. Die gheloeft in den sone Gods hi behoert ten eweleken levene ende die nin gheloeft den Gods sone hi ne sal des ewelecs levens nit sien ende de Gods abolghe sal bliven op hem[9].

33. In din tide doe Jhesus vernam dat Yan Baptista was ghevaen ende ghekerkert[10] ende dat de phariseuse van hem nimerde daden loepen. dat hi meer yongren makde ende meer volks doepde dan Yan Baptista hadde ghedaen[11]. so lit hi dat lant van Judeen ende kirde weder ten lande van Galileen[12] ende makde sine woninghe in ene stat die heet Capharnaum. ende lit die stat van Nazareth daer hi wilen plach te woenne[13] ende dat dede hi om die prophetie te volbrengene die wilen propheteerde Ysaias ende seide aldus[14]. Dat lant van Zabulon ende van Neptalim. dat legt op der zee over der Jordanen int lant van Galileen[15]. Dat volc dat sat in demsternissen dat sach ene grote clerheit. Den ghenen die woenden in den schade van der doet es op gegaen en gewarech ligt[16]. Dit profeterde Ysaias van hem. want die stat van Capharnaum si steet in den termten van Zabulon ende van Neptalim[17]. Desen was

1) *J.* III, 27.
2) 28.
a) **H.** helge kerke.
b) **H.** Christus.
c) **H.** ic.
3) 29.
4) 30.
5) 31.
d) **H.** van u yoden.
6) 32.
e) **H.** alse ons andren.
7) 33. *en* 34. L *heeft deze vss. samengetrokken en verkort*.
8) 35. Pater diligit filium, et omnia dedit in manu eius (V).
9) 36.
10) *Mt.* IV, 12.
11) *J.* IV, 1. *Dit en het vorige vs. hebben in* T *omgekeerde volgorde; J.* IV, 2, *datdaarna vs.* 1 *komt, is in 't Mnl. weggelaten*.
12) 3.
13) *Mt.* IV, 13.
14) 14.
15) 15.
16) 16.
17) 13. *Dit is hier door* L *tusschengevoegd*.

dat ghewarege light verschenen doe die Gods sone daer quam wonen[18]. van daer so om ghinc Jhesus alt lant van Galyleen ende leerde in hare synagoghen. ende predekde dewangelie van den rike Gods ende gansde alle qualen ende alle sikheiden des volks[19].

34. Doe begonste sine opinie groet te werdene ende de liede sprake van hem te meerne so dat men van hem sprac in alt lant van Sirien ende alle dage so brachte men hem toe alle die hen qualec gevulden van sikheiden ende van tormenten ende die beseten waren van den evelen gheesten, ende die ut haren ghereke waren ende die ghensde hi alle[20]. ende om dat so volgde hem en groet volc van Galileen ende van din lande dat men heett Decapolis ende van den lande van Judeen ende van Jherusalem ende van

18) 16. *Mt.* IV, *ontbr. in* T *en* L.
19) *Mt.* IV, 23.
20) 24.

[S.]

vele scharen van Galilea ende van Decapolis. ende van Jherusalem. ende van Judea ende van over den Jordaen. Ende dor die cracht der wondre[a)] die si sagen so addene elke[b)] stat gerne ontfangen[1)]. ende hi antworde ende sprac. ic moet ooc andren steden ewangeliseren dat rike Gods want dar toe benic gesant[2)].

XXXVII. Doe Jhesus gesach die grote scare doe clam hi up enen bergh[c)]. Ende doe hi geseten was[d)] doe riep hi te hem die hi woude. ende doe si te hem quamen doe coos hire XII ute hem dat si bi hem bliven souden. die hi apostele hiet. Symon dien hi Pieter hiet ende Andreas sinen broeder. Jacob[e)] Zebedeus sone ende Johanne sinen broeder. die hiet hi Boanerges. dat es[f)] kinder des donders[3)]. Philippe ende Bartholomeeus Matheus. ende Thomas[4)]. Jacob Alpheus sone. Symon die genant[g)] es Zelotes. ende Judas Jacobs sone. ende Judas Schariot diene verriet. dese quamen te hem. Ende hi ontplooc sine[h)] ogen up hem. ende hi ondede sinen mont ende leretse[i)] ende sprac. Salich sijn die areme van geeste, want dat hemelrike es hare. Salich sijn die sacht moedige want si sullen besitten dat erdrike[5)]. Salich sijn die wenen[k)] want si sullen getroost werden. Salich sijn die ontfarmhertiche. want si sullen ontfarmherticheit vinden[l)6)]. Salich sijn die zuver sijn van herten. want si sullen Gode sien. Salich sijn die vredesame. want si sullen Gods kinder geheeten werden. Salich sijn die percecucie gedogen[m)6)] dor die gerechticheit. want dat hemelrike es hare.

XXXVIII. Salich si di als u die lieden vermaledien ende haten ende persecucie doen[n)]. ende al quaet van u spreken. ende u beliegen. ende u sceden van een. ende u verwiten u wesen. ende uwe name verontwerden omme des menschen sone. in dien dage sijt blide ende vro[7)]. want u loon es groot in hemelrike[o)]. want also hebsi den profeten gedaen die vor u geweist sijn[8)].

a) **H.** myrakelen
b) **H.** een yeghelic
1) *L.* 4, 42. Et detinebant illum, ne discederet ab eis.
2) 43 quibus ille ait .. evangelizare regnum dei, quia ideo missus sum.
c) **H.** sach .. enen hoghen berghe
d) **H.** Ende doe hi geseten was *ontbr.*
e) **H.** ende Jacob
f) **H.** Boanerges dat es *ontbr.*
3) *Mc.* 3, 17 quibus imposuit nomina Boanerges, quod est filii tonitri.
4) *L.* 6, 15. Matheum et Thomam
g) **H.** ghenoemt
h) **H.** sloech sijn
i) **H.** dede op .. leerden hem
5) *Mt.* 5, 4 possidebunt terram.
k) **H.** armen .. schreien e. weynen
l) **H.** (*Mt.* 5, 6) Salich syn die honghert ende dorst nae der gherechticheit. want si sullen ghesaedet werden. S.s.d. barmhertigen .. b. vercrighen.
6) *Mt.* 5, 6 *ontbr. in* S.
m) **H.** reyne .. vreedsamen .. onrecht lijden
6) 10 qui persecutionem patiuntur
n) **H.** vervloecken .. onrecht doen
7) *L.* 6, 23 Gaudete .. et exultate.
o) **H.** veronweerden .. blide ende *ontbr* .. in den hemel
8) *Mt.* 5, 12. Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos (*L.* 6, 23) patres eorum.

XXXIX. Nochtan wee u rike lieden die[p] up erdrike hebt uwen troost. Wee u die hier versaet[q] sijt. want u sal ewelike hongeren[9]. Wee u die nu lacht. want gi sult suchten ende weenen[r]. Wee u als u die lieden prisen uwe quaetheit[s]. ende u bedriegen met haren valschen love. Also

p) **H.** rijcken. die
q) **H.** nu sat
9) *L.* 6, 25. Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis ..
r) **H.** screyen e. weenen
s) **H.** loven in uwer boesheit.

[L.]

over de Jordane[1)]. Ende om die cracht van din miraclen so haddene elke stat daer hi toe quam gherne onthouden[2)]. ende hi antwerdde daer op. dat hi andren staden moste also wale ewangelizeren dat rike Gods want hi daer toe ghesendt ware[3)].

35. Op enen dach so sach Jhesus dat hem en groet volc na volgde. ende alse hijt versien hadde so ghinc hi op enen hogen berch[4)]. ende alse hi gheseten was so rip hi te hem die hi woude[5)]. ende doe si bi hem quamen so koes hire ut twelve die bi hem bliven souden[a)6)]. die hi apostlen hit[7)]. dat waren dese. Symon din hi Peter hit. ende Andris syn bruder[8)]. Yacob Zebeduss sone. ende Yan syn bruder. die hi hit kinder des donres[9)]. Philips. Berthelmeus[10)]. Matheus de tolnere. Thomas. Yacob Alpheus sone. Symon die ghenamt es Zelotes[11)]. Judas Yacops sone ende Judas Scharioth diene sider vercochte[12)]. Dese quamen te hem[13)] ende hi ontploec sine ogen op hen[14)]. ende sinen mont ter leeringen ende seide aldus[b)15)]. Salech sijn die arm sijn van gheeste want hemelrike es hare[16)]. Salech sijn die sachtmudeghe want si selen ertriks gheweldech syn[17)]. Salech sijn die weenen want si selen werden ghetroest[18)]. Salech syn deghene din hongert ende dorst na gheregheit. wan si selen ghesaedt werden[19)]. Selech syn die ontfarmhertege want si selen ontfarmegheit verlangen[20)]. Selech syn

1) *Mt.* IV, 25.
2) *Luc.* IV, 42.
3) 43.
4) *Mt.* V, 1.
5) *Mc.* III, 13.
a) **H.** Lucas VI, 13-14.
6) 14.
7) *L.* VI, 13.
8) 14.
9) *Mc.* III, 17.
10) *L.* VI, 14.
11) 15.
12) 16.
13) *Mt.* V, 1.
14) *L.* VI, 20.
b) **H.** Van derre materien sprekt Lucas anders dan Matheus. want Matheus segt dat Jhesus din sermoen dede op den berch ende Lucas segt dat hine dede beneden op dat plain van den dale dese discordantie concordeeren de glosen ende seggen dat Jhesus twee sermone makde die gelyc waren. den enen op den berch sinen yonghren ende den andren beneden den volke. Lucas dan die sprekt aldus. Dar na ginc Jhesus neder van den berge ende stont op en plain van enen velde ende aldaer stonden sine yongeren bi hem ende en groet volc ut alder lande van Judeen ende van Jherusalem. ende van den lande dat op der zee legt ende van Tire ende van Sidonien die daer comen waren om hem te horne ende omme geganstt te sine van sikheiden ende die beseten waren van den quaden ghesten worden daer gesuvert ende al dat volc begerde Jhesum te gerynne want de Gods cracht die ut hem quam die ganssedse alle ende hi ontploec sine oghen etc.
15) *Mt.* V, 2.
16) 3.
17) 4.
18) 5.
19) 6.
20) 7.

die suver ende reine syn van herten want si selen Gode sien[21]. Selech syn die vrede maken want si selen heeten Gods kinder[22]. Selech syn die persecutie doegen om ghereghtegheit wan hemelrike es hare[c)23]. Selech si di alse u de liede maledien ende haten ende persecutie doen ende spreken al quaet van u. ende u beligen[24]. ende u scheeden van een ende u verwiten u wesen. ende uwen name onwerden omme des menschen[d)25] sone. In din dage syt blide ende vro[26] want u loen es groet in hemelrike want also ghelike alse u die quade persecucie don so daden hare vordren persecutie den propheten die waren vor u[27]. So wee u die rike syt wan gi hir op ertrike hebt uwe genugte[28]. wee u die nu laght. want gi selt suchten ende wenen[29]. wee u alsu de liede

21) 8.
22) 9.
c) **H.** Beati eritis[*)].
*) V, 11. T estis.
23) 10.
24) 11.
d) **H.** Marien.[**)]
**) Zie bl. 33.
25) *L.* VI, 22.
26) 23.
27) *Mt* V, 12.
28) *L.* VI, 24.
29) 25. *Het eerste gedeelte heeft* **L** *weggelaten*.

[S.]

daden uwe vadere haren profeten[1)] die hem profeterden na haren wille. mar u seggic die mine vriende sijt ende mi gehoort[a)].

XL. Ghi sijt dat sout der erden. ende of dat sout sine macht verliest wat salt dan souten[b)]. het nes dan niewer toe goet dan wech te werpene ende vertorden te sine[c)] onder der menschen voeten[2)]. Gi sijt dat licht der werelt. die stat die up den berech staet die ne mach niet verborgen sijn. Niemen en sette dat licht onder ene mate[3)]. noch onder dat bedde noch in ene verborgene stat. noch onder een vat. mar up den candelare dat het lichte[d)] alle dien die in dat huus sijn. Also sal u licht schinen vor die menschen dat si sien uwe goede werke ende uwen vader loven die in den hemelen es[4)]. En waent niet dat ic si comen omme die wet tontmakene ende die profeten[5)]. Ic en ben niet comen om die tontmakene[f)] mar te vulmakene[g)]. Want vorwar seggic u also lange als hemel ende erde duren[h)6)] sone sal ene lettre vander wet niet achter bliven tote dat alle dinc geschien[7)]. Daromme[i)] die dar breict een van den minsten geboden vander wet ende leert den menscen also te doene. die sal die minste gheheeten werden in den rike der hemele. mer die doet ende leert[k)] die sal grot geheeten werden in den rike der hemele.

XLI. Ic segge u vorwar uwe gerechticheit en si meerre dan der scrivere ende der Fariseen gine comt niet in dat rike der hemele. Gi hebt gehort dat geseit es den ouden dune salt niemen doden[8)]. ende die anderen doot[l)] die es sculdich des ordeels. mer ic segge u. so wie sinen broeder vertorent die es sculdich des ordeels. ende die spreict te sinen broeder racha die wert sculdich des rades. mer die sprect te sinen broeder zot[m)] die es sculdich des helscen viers[9)]. Daromme alstu offers dine gifte ten outare[n)] ende du dar gedinkes dat dijn broeder iet heift jegen[o)] di[10)]. lat daer dine gifte vor den

1) 26 Vae cum bene vobis dixerint omnes homines, secundum haec faciebant (pseudo **G** = **V**) prophetis patres eorum. In V *ontbr.* omnes.
a) **H.** ghi die mine .. ghehoert hebt.
b) **H.** salt .. salten
c) **H.** nerghens toe .. ewech te werpen. e. vertreden te werden
2) *L.* 6, 27 (*Mt.* 5, 13) in quo salietur? Ad nih. valet ultra, nisi ut proiciatur foras et conculcetur ab hominibus.
3) *Mt.* 5, 15 sub modio.
d) **H.** luchter dattet lichte
4) 16 qui est in caelis.
5) 17 solvere legem aut prophetas.
f) **H.** te breken
g) **H.** volbrenghen
h) **H.** eerde steet
6) *Mt.* 5, 18 .. donec omnia fiant.
7) 20 in regnum caelorum.
i) **H.** boeckstave .. in den rijcke der hemelen. Daer om
k) **H.** leert die .. der mynste .. leert e. duet
8) 21 quia dictum est antiquis: non occides.
l) **H.** salt niet doeden .. die den anderen doet slaet
m) **H.** dwaes
9) 22 qui irascitur fratri suo .. racha, reus erit consilio .. reus erit gehenne ignis.
n) **H.** ghave totten altaer
o) **H.** weder
10) 23 Si ergo offeres munus .. frater tuus habet aliquid adversum te.

outaer[n]. ende ganc teerst ende versoene[p] di met dinen broeder. ende danne com ende offere[q] dine gifte.

XLII. Wes gehingelic[r] dinen wedersake[11] alstu met hem best in den wege. datti dijn wedersake niet en geve den richtre. ende dat di die richtre geve den knechten. ende dattu niet[s] geworpen werts in den kerker. vorwar seggic dune coms dar ute niet[12] tote du vergeldes den lesten vierlinc.

e)

n) **H.** ghave totten altaer
p) **H.** ierst toe e. suene
q) **H.** dan come e. offer
r) **H.** weest ghevolchsam
11) 25 Esto consentiens adversario
s) **H.** niet wt
12) 26 non exies inde ..
e) **H.** meynt .. bin comen die ee te breken

[L.]

prisen uwe quaetheit ende u bedrigen met haren valschen love. Also daden wilen uwe vordren haren propheten die hen propheterden na haren wille[1)].

36. Mar u sprekic noch toe die mine yongren syt ende mi ghehoert[2)]. Ghi syt dat sout van ertrike. ende ochte dat sout sine macht verliest. waer op sal ment souten. hen es dan nirgen toe goet dan wech te werpene. ende vertorden te sine onder der liede voete[3)]. Ghi syt dat licht van ertrike. De stat die op den berg steet en mach nit verborgen syn[a)4)]. Nimen en sett dat licht alst ontfunct (*hs.* ontfnct) es onder dat corenvat[5)] noch onder dat bedde[6)] noch in ene verborgene stat[7)]. mar op den candelere so sett ment. om datt lichten sole allen den ghenen die int hus syn[8)]. also doet u licht schi nen vor de menschen dat si anesien uwe goede werke. ende loven uwen vader die es in den hemele[9)].

37. En went nit dat ic si comen omme de wet tontmakene ende de prophecien. In ben nit comen om die tontmakene mar om die te volbrenghene[10)]. Want over waer seggic u also lange alse de hemel ende de erde duren. so en sal ene lettre van der wet nit achter bliven hen sele al gheschin dat dar in ghescreven es[a)11)]. So wie dan dat brekt een der minster gebode van der wet ende leert den volke also te doene hi sal heeten een der minster in hemelrike[b)]. mar die duet ende leert hi sal heten groet in hemelrike[12)].

38. Ende oc seggic u hen si dat uwe gheregtegheit meerre si dan der phariseuse ende der meestre van der wet ghi ne selt nit comen ten rike Gods[13)]. Ghi hebt wel ghehoert dat verbot van der wet dat men wilen plach te leerne dat sprekt aldus. du ne sout nimene do eden ende die andren doedt hi es wert dis dat men ne ordeele[14)]. mar ic seggu dat een die hem errt op sinen evenkersten es dis wert dat menne ordeele. ende die te sinen evenkersten segt racha[a)] dat een teeken es van onwerden. es dis wert dat menne den gherichte levere. ende die sinen evenkersten heet dore es wert der hellen[15)]. Brengs du dine offerande toten outare ende ghedinkt di daer dat dyn

1) *L.* VI, 26.
2) 27.
3) *Mt.* V, 13.
a) **H.** Nemo accendit[*)].
*) : Neque accendunt. V, 15.
4) 14.
5) 15.
6) *Mc.* IV, 21.
7) *L.* XI, 33.
8) *Mt.* V, 15.
9) 16.
10) 17.
a) **H.** ochte na der letteren ochte na der betekenessen.
11) 18.
b) **H.** de heilege kerke.
12) 19.
13) 20.
14) 21.
a) **H.** Expos.
15) 22.

evenkersten es besvart van di[16]. laet daer dine offerande vor den outare ende ganc tirst dinen evenkersten setten te vreden ende dan com ende offer dine offrande[17].

39. wes gehingende dinen adversaris even lanc dat du met hem best op den weghe. dat di dyn adversaris nin levere den richtre. ende die rightre den ghenen die di worpe in den kerkre[18]. want ic segge di comstu daer in du ne souter nit ut verledegt werden tote dire uren dattu vergouden hefs den lesten virdonc[19].[a] Dese adversaris dats de heilege scrifture die adver-

16) 23.
17) 24.
18) 25.
19) 26.
a) **H.** Expos.

[S.]

Gi hebt gehort dat geseit es den houden dune salt niet onkuschheit doen[1)]. mar ic segge u so wie een wijf siet met quader begerte[2)] die heift te hant onkuscheit gedaen in sine herte. Daromme scandelisert di dijn rechter oge stect uut ende werpt van di. want het es di beter dat een dire lede verderve dan al dijn lichame ginge in die helle[3)]. Ende scandelisert di dine rechter hant snijtse af ende werpse van di. want[a)] het es di beter dat een dire lede verderve dan al dijn lichame ginge in die helle[3)]. Het es ooc geseit die sijn wijf laten wille die geve hare enen brief der schedinge[4)]. mar ic segge u. so wie sijn wijf laet het en si dat si keifse[b)] met andren mannen die brincse ter onkuscheit. ende die die gelatene neimt die doet ooc onkuscheit[5)].

XLIII. Ghi hebt gehort dat geseit es den ouden dune salt niet versweren[c)] mar gef Gode dinen heet. mar ic seggu. gine sult te male niet sweren. noch bi den hemele want hi es die troon Gods. no bi der erden. want si es een scamel[d)] sire voete. noch bi Jherusalem. want si es ene stat des hogesten conincs. Noch bi dinen hovede en saltu niet sweren. want dune moges een haer wit noch swart gemaken[e)]. mar uwe worde sal sijn ja ja. neen neen[6)]. so wat dar over[f)] es dat comt van quade. Gi hebt ooc gehort dat geseit es oge om oge. tant om tant. mar ic segge u. dune salt niet wederstaen die quaetheit[7)]. mar die di slaet an dine rechter wange[g)] biedt hem ooc die andre. Ende die di wille vort gerechte leeden ende dinen roc nemen lat hem ooc den mantel[8)]. Ende die di dwinget dusentich screden te gane mettien ganc andre twedusentich[h)9)] Ende so wie di bidt gef hem. ende die van di gheleent wille hebben dien en versegge[i)] niet[10)]. ende die di neimt dat dijn es en eescht niet weder[11)].

1) 27 .. quia dictum est antiquis: non moechaberis.
2) 28 mulierem ad concupiscendum eam
3) 29 .. scandalizat te .. expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. *Zoo ook vs.* 30.
a) **H.** scheyndet .. schent .. snijt si .. want *ontbr.*
3) 29 .. scandalizat te .. expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. *Zoo ook vs.* 30.
4) 31 .. libellum repudii.
b) **H.** dan dat si over spele
5) 32 .. excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat.
c) **H.** sweren
d) **H.** der throen .. schemel
e) **H.** niet een haer .. maken
6) 37 sit autem sermo vester: est est, non non.
f) **H.** sullen syn .. daer boven
7) 39 .. non resistere malo.
g) **H.** tant o.t. oghe o.o... dyn recht kynneback
8) 40 .. vult tecum iudicio contendere et tunicam ..
h) **H.** dusent .. II dusent
9) 41 mille passus, vade cum illo alia duo.
i) **H.** wederseghe
10) 42. Qui petit a te, da ei, et volenti mutuare a te ne avertaris.
11) *L.* 6, 30 qui auferet quae tua sunt.

XLIV. Ghi hebt gehort dat geseit es minne dinen vrient[12)] ende hate dinen viant[k)]. mar ic segge u. minnet uwe viande. ende doet goet den genen die u haten. ende bidt vor die u persecucie doen[13)]. dat gi sijt kinder uwes vader die in den hemelen es. die sine sonne doet schinen up die goede ende up die quade. ende sinen rein doet vallen[14)] up die rechte ende up dongerechte. want[l)] of gi minnet die u minnen wat lone sal di

12) 43 .. diligis proximum tuum
k) **H.** dijnen viande.
13) 44 orate pro persequentibus et calumniantibus vos.
14) 45 Ut sitis filii .. in caelis .. solem suum oriri facit super malos et bonos et pluit
l) **H.** laet schijnen .. reghen laet .. gherechtighen e. op die ongerechtighen .. want *ontbr.*

[L.]

seert allen den ghenen die qualec willen. de weghe daer wi in moten gaen dat syn de gebode Gods. Mettesen adversaris mote wi over een dragen ende ghehinklec wandelen in den wegen der gebode Gods ochte ons moet gheschin dat dar na volgt dats dat wi moten ghelevert syn ter pinen van den helschen kerkre. Dar na so sprac Jhesus nog voert ende seide aldus. Ghi hebt wel gehort dat verbot van der wet dat aldus segt. Du en sout en ghenen kefsdom don[1]. mar ic seggu. So wie en wyf anesiet met quader begherten[b] deghene heftse ghekefscht in syn herte[2]. ghevallet dan dat di dine rechte oghe scandalizeert. stecse ut ende worpse van di[3]. ende scandalizeert di dine rechte hant snydse af ende worpse van di want hets beter met ere oghen ochte met eere hant ochte met enen voete te hemelrike comen dan met gheheeliec van lichame gheworpen te sine in dat vir van der hellen[4].[a] Dese wart syn also te verstane dat die ghnugten van de sunden die toe comen overmids den leden des lichamen van buten. ende die bose begherten syn af te snidene dats vromelec te wederstane nit dat imen sinen lichame si schuldech te minkene. want dat iegen redene ware ende iegen dat verbot van den scrifturen.

40. Dar na so sprac hi noch ende seide. ghi hebt wel ghehort dat men wilen leerde die syn wyf laten woude dat hi hare gheven soude ene karte van din scheedene[5]. mar ic seggu. So wie syn wif laett hen si dat se kefsche met andren manne hi es oksun van haren valle ende (*hs.* en) so wie dat wyf nemt die en ander ghelaten heft hi doet overhoer[6].[a] ghi hebt wel ghehoert dat men wilen seide. Du en sout nit versweren. mar volbrenc vor Gode dinen eet[7]. Mar ic seggu dat gi nit en svert noch bi den hemele. want dats de troen Gods[8]. noch bi der erden. want dats dat schemel van sinen voeten. noch bi Jherusalem. want dats de stat des hogsts konings[9]. noch bi dyns selfs hoefde en soutu sveren. want du ne canst een hare ghemaken wit ochte svart[10]. mar uwe redene si ya ende neen. ende dats meer es dat comt van boesheiden[11]. Ghi hebt oc ghehoert dat men wilen seide oghe omme oghe. tant om tant[12]. mar ic seggu ghine moett nit weder striden iegen deghene die u quaet doen. mar die di sleet ane dine rechte wanghe bied hem toe de slinke[13]. ende die di welt dinen roc nemen. laet hem

1) *Mt.* V, 27.
b) **H.** van volccomenen wille.
2) 28.
3) 29. **L** *heeft dit en het volgende vs. samengetrokken*.
4) 30.
a) **H.** Expos.
5) 31.
6) 32.
a) **H.** Audistis quia dictum est antiquis.*)
*) V, 33.
7) 33.
8) 34.
9) 35.
10) 36.
11) 37.
12) 38.
13) 39.

oc den mantel[14]. ende die di perssen welt te gane ene mile ghanker andre twe[15]. Die di bidt te ghevene ghef hem. ende die di bidt te leenne leen hem[16]. ende also alse ghi wilt dat u de leide don. also ghelike doet hen[17].

41. Ghi hebt oc wel ghehoert dat men wilen seide. du sout liefhebben dinen vrint. ende haten dinen vient[18]. Mar ic seggu hebt lief uwe vienden. ende doet goet den ghenen die u haten. ende bidt over deghene die u persecucie don[19]. so seldi kinder syn ws vader die in den hemele es die

14) 40.
15) 41.
16) 42.
17) *L.* VI, 31. *Dit vs. ontbr. in* **S, H**; *L.* VI, 30 *is in* **L** *weggelaten*.
18) *Mt.* V, 43.
19) 44.

[S.]

dar af hebben. en doen dat niet die puplicane[1]. Ende of gi goet doet den geinen die u weder goet doen. wat lone wert u daromme[2]. en doen dat die sondaren niet. Ende wat lone verdiendi dat gi den geinen leent van dien gi hopt weder tontfane. want deen woukerare leent den andren omme die gelike weder te ontfane[3]. Ende of gi uwe broedre groet allene. wat lone[a] sal u dar af comen. ende doen dat die heidine[4] niet. mar u seggic noch. minnet uwe viande ende doet hem goet. ende leent hem sonder hope van haren wederlone. so sal u loon groot sijn. ende so suldi kinder sijn des alre hogestes. want hi goedertiere es den quaden ende den ondankeleken[b][5]. sijt ontfarmhertich also u hemelsche vader ontfarmhertich es[6]. sijt vulmaket also u hemelsce vader vulmaect es[7].

XLV. Neimt ware[c] dat gi uwe gerechticheit niet en doet vor die menschen. dat gi gesien wert van den menschen. anders en wert u die loon niet met uwen vader die in den hemelen es[8]. Daromme als du dine alemoesene geifs sone saltu niet doen blasen vor di ene busine[d]. alse die ypocriten doen in die synagogen ende in die straten. dat si geeeert werden[9] van den menschen. vorwar seggic u si hebben haren loon ontfaen. Mar alse du geifs dine alemoesene sone sal dine slinke hant[e] niet weten wat dine rechter hant doe. so dat dine alemoesene blive verborgen. ende dijn vader diet siet inder verborgenheit salt di lonen[10]. Ende alse gi bedet sone suldi niet bedrouft werden alse die ypocriten. die minnen te stane beden in die synagogen. ende up den ornoc[f] van den straten. dat si gesien werden[11] van den menschen vorwar seggic u si hebben haren loon ontfaen. mar alse du beden wils so ganc in dine camere. ende met beslotenen doren so bidde dinen vader inder verborgenheit[12]. ende dijn vader diet siet in der verborgenheit salt di lonen. Ende alse gi bedet sone suldi niet vele spreken alse die heidine ende die ypocriten. want si wanen dat si in hare vele spreken gehort sullen werden. gine sult hem niet gelijc sijn[13]. want u vader weet wel wes gi behouft

1) 46 Si enim diligatis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?
2) *L.* 6, 33 Et si benefeceritis his qui .. quae vobis est gratia?
3) 34 .. Nam et peccatores peccatoribus fenerant ut recipiant aequalia.
a) **H.** sul dy .. woekeneer .. wat loens
4) *Mt.* 5, 47 ethnici ..
b) **H.** guetlic .. ondancbaren
5) *L.* 5, 35 .. filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.
6) 36 sicut et pater vester misericors ..
7) *Mt.* 5, 48 sicut p.v. caelestis perf ..
c) **H.** siet
8) *Mt.* 6, 1 faciatis coram hominibus et videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in caelis est.
d) **H.** ghesien werdet .. elmissen .. die basunen
9) 2 facies elimosinam .. tuba canere .. hypochrite faciunt in sinag. et in vicis ut honorificentur
e) **H.** luchter hant
10) 4 et pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.
f) **H.** bedrueft .. staen beden .. hoecken
11) 5 sicut hypochritae .. in angulis .. stantes orare ut videantur
12) 6 cum orabis .. clauso ostio tuo ora patrem tuum in abscondito
13) 8 Nolite ergo adsimilari eis.

eer dan gijs[g)] hem bidt. Doe sprac een sire jongere here lere ons beden[14)] also Johannis sinen jongeren lerde beden. Ende Jhesus antworde. alse gi bidt so segt[h)]. Vader onse die best

g) **H.** heiden .. in hoeren voel spreken .. wat ghi behoeft eer dan ghijt ..
14) *L.* 11, l domine doce nos orare
h) **H.** als ghi beden wilt soe speeckt.

[L.]

sine sonne doet schinen op de quade ende sinen regen doet vallen op de gherechte ende op de ongherechte[1]. wat lone hebdi dis dat ghi deghene allene lief hebt die u lief hebben? en doen also de liede van der werelt?[2] Ende wat lone hebdi dis dat ghi den ghenen goet doet die u weder goet don en doen also de sunderen ende de quadien?[3] Ende wat lone verdindi dat ghi den ghenen leent dar ghi an hopt te winne? want deen persemir leent den andren om die ghelike weder van hem te trekkene[4]. Ende ochte gi uwe vrint grutt allene wat lone sal u daer af comen? en doen der hellen kinder al dat selve?[5] mar u seggic noch hebt lief uwe viende ende doet hen goet ende leent hen sonder hope van haren weder lone. so sal u loen groet syn. ende so seldi syn kinder des almegtegs Gods. want hi es goedertiren den quaden ende den ghenen die sire goedertirnheit onwerdech syn[6].

42. Sijt dan ontfarmhertech want u vader Got ontfarmhertegh es[7]. syt volmakt want u vader volmakt es[8]. mar nemt ware dat ghi uwe ghereghtheit nin besegt vor de menschen op roem ende om te sine ghepryst van den volke. want dar met souddi verliesen den hemelschen loen us vader die in den hemele es[9]. Alse du dan dine almosene wels gheven en dogh nit blasen metter businen vor di alse de ypocriten don in den synagoghen ende in den straten om dat si willen gheert syn van den volke. over waer seggic u dat si hebben hir ontfaen haren loen[10]. Mar alse du ghefs dine almosene so ghefse also dat dine slinke hant nin wete wat dine rechte hant doet[11] so dat dine almosene blive verborghen. Also soutu verdinen den loen dyns vader die in der verborghenheit siet al dat men doet[12]. Ende alse ghi bedt so ne seldi nit beden alse de ypocriten don die gaen staen op den hornec van der straten om dat si van den volke willen syn ghesien. over waer seggic u dat si hir haren loen hebben ontfaen[13]. Mar du alse du beds ganc in dine kamere ende slut dine dore ende daer anebede dinen vader van hemelrike ende dyn vader die in der verholnheit siet. sal di loenen dyn ghebet[14].

43. Ende alse ghi bedt so ne sprekt nit vele wart alse de ypocriten don die waenen ghehoert syn om de voeleheit van haren warden[15]. also en seldi nit don want u vader

1) *Mt.* V, 45.
2) 46.
3) *L.* VI, 33. Siquidem et peccatores hoc faciunt.
4) 34.
5) *Mt.* V, 47.
6) *L.* VI, 35.
7) 36.
8) *Mt.* V, 48.
9) *Mt.* VI, 1.
10) 2.
11) 3.
12) 4.
13) 5.
14) 6.
15) 7. Orantes autem nolite multam loqui sicut ethnici, putant enim quia in multiloquio exaudiantur.

weet wale wis u behoeft eer ghine anebedt[16]. Doe sprac een sire yongren te hem ende seide. here mester leer ons te bedene also ghelike alse Yan Baptiste sine yongren leerde te bedene[17]. ende Jhesus antwerdde. alse gi bedt so segt[18].[a] Onse vader die best in den he-

16) 8.
17) *L.* XI, 1.
18) 2.
a) **H.** Dit es de pater no.

[S.]

in den hemelen gehelicht werde dine name. toe come dijn rike. dijn wille geschie inder erden[a)1)] alse in den hemel. Onse oversubstancileke dagelijcs broot[2)] gef ons heden. ende vergef ons onse[3)] scult also wi vergeven onsen schuldaren. ende ne leedt ons niet[4)] in becoringen. mar verlosse ons van quade. want[b)] vergeifdi den menschen hare sonden. so vergeift u u hemelsche vader uwe mesdaet[5)]. mar vergeifdi niet den menschen sone vergeift u u vader niet uwe sonden.

XLVI. Alse gi vast sone suldi niet bedrouft werden alse die ypocriten die hare anschijn ontlijcsenen[c)] dat si schinen vastende vor die menschen[6)] vorwar seggic u si hebben haren loon ontfaen. mar alse du vastes so salve dijn hooft[7)] ende dwa dijn anschijn[d)]. dattu niet en werts gesien[e)] den menschen vastende. mer dinen vader die es in den verborgenen. ende dijn vader diet siet inder verborgenheit[f)] salt di lonen. Nonsiet u niet clene menichte[9)] want het behaget[g)] uwen vader dat hi u geve dat rike. Vercoopt dat gi hebt ende geift alemoesene. maect cleder die niene versliten. ende gadert den scat[10)] die niet en mindert. Ne legt uwen scat niet in derde dar hi verrosten moge[11)]. ende darne die dieve uut mogen graven[h)] ende steilen. ende darne die motten mogen eten. mar gadert uwen scat in hemelrike. darne noch rusticheit noch motte niet en mogen argen[i)]. noch darne die dieve niet uut en mogen graven[k)] noch stelen. dar dijn scat es daer es dijn herte. Dat licht dijns lechamen dats dijn oge. es dijn oge simpel so wert al dijn lechame claer[12)]. mar es dijn oge quaet so sal al dijn lechame donker sijn. Daromme of dat licht dat in di es donckerheit es? hoc gedaen sijn[l)] dan die demsternessen.

XLVII. Niemen en mach tween heren gedienen. of hi moet den enen haten ende den andren lief hebben. of hi moet den enen lief hebben ende den andren haten. gine

a) **H.** die is .. gheweerde als in den hemel ende in eerden.
1) *Mt.* 6, 10 sicut in caelo et in terra.
2) 11 supersubstantialem cotidianum (F.)
3) 12 debita nostra
4) 13 et ne inducas
b) **H.** oversubstancileke *ontbr.* .. schulderen .. leide .. sonder verloes ons van quade Amen. want
5) 14 Si enim dimiseritis .. delicta vestra.
c) **H.** vaste .. als die yp... aensichten ontstellen ..?
6) *Mt.* 6, 16 exterm inant enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes.
7) 17 unge caput
d) **H.** wassche dijn aensichte
e) **H.** werdes g. voer
f) **H.** in der verborghentheit dijt siet in den verborghenen die
9) *L.* 12, 32 grex
g) **H.** sameninghe w.h. ghelieft
10) 33 date elimosinam, facite v. sacculos .. thesaurum.
11) *Mt.* 6, 19 ubi erigo et tinea demolitur.
h) **H.** sament den schatte .. verrotten .. wt graven
i) **H.** mochten .. roeste noch motte .. verteren
k) **H.** wt graven
12) 22 fuerit .. erit.
l) **H.** eenvoldich .. lichaem claer .. licht in di duyster is. wie groet sijn

moget Gode niet gedienen ende der quader werelt[m)13)]. Daromme seggic u en sijt niet sorghfuldich uwer zielen wat gi eit ende uwen lichame wat gi cleet[14)]. Nes uwe ziele niet meerre danne spise. ende u lichame dan die cleder. Siet ane die vogele des hemels[15)]. sine

8)

m) **H.** dienen. *In pl. v.* ende *staat* of .. lijden of .. versmaden .. den boesen scatte deser werelt.
13) 24 aut unum sustinebit et alteum contemnet .. deo servire et mammonae.
14) 25 ne solliciti sitis animae vestrae, quid manducetis, neque corpore vestro, quid induamini.
15) 26 volatilia caeli
8) 18 qui est in abscondito.

[L.]

mele. ghegheilegt[1)] si dyn name toe comende si dyn rike gheschin mote dyn wille beide in hemelrike ende in ertrike[2)] onse daghliksche broet verleene ons[3)] ende verghef ons onse schout also ghelike alse wise vergheven den ghenen die ons schuldech syn[4)] ende en beghef ons nit in onsen koringen. mar verlose ons van arghe[5)].

44. Oc seggic u vergheft uwen evenkersten so sal u u vader Got vergheven[6)] ende en verghefdi nit so ne sal u Got nit vergheven[7)]. Ende alse ghi vast en vast nit alse de ypocriten don die hare anschin al willens verderven om dat si willen syn ghesien van den volke over waer seggic u dat si hir haren loen hebben ontfaen[8)]. Mar du alse du vasts bestryc dyn hoeft met ungementen ende dvach dyn anschin[9)] so dat de menschen nin weten van dinen vastene. mar dyn vader die in den hemele es. so sal di dyn vader die in der verholnheit siet gheven dinen loen[10)].

45. En onssit u nit cleine convent want u vader sal u gheven syn rike[11)]. verkoept dat ghi hebt ende gheft almosne. Makt cledere die nin versliten ende ghedert den schat die nin mindert[12)]. En legt nit uwen schat in derde daer hi rosteghen moghe ende daer die motten dar toe mogen gheraken. ende daer de dieve wandelen[13)]. diene mogen ut graven ende stelen. mar legt uwen schat in den hemel daer noch rostegheit noch motte din en moghe ergren noch daerne die dieve en conen ut gegraven noch ghestelen[14)]. Daer dyn schat es dars dyn herte[15)].[a)] Dat licht dyns lichamen dats dine oghe[b)]. Es dine oghe simpel so sal al dyn lichame[c)] cler syn[16)]. ende es dine oghe quaet so sal al dyn lichame donker syn. Ende ochte dat licht dat in di es. donkerheit es hoegedaen syn dan de demsternessen?[17)]

1) *Mt.* VI, 9.
2) 10.
3) 11 panem nostrum cotidianum (**G**) [supersubstantialem (**C, V**), supersubst. cotid. (**F**)] da nobis hodie.
4) 12.
5) 13.
6) 14.
7) 15.
8) 16.
9) 17.
10) 18.
11) *L.* XII, 32.
12) 33.
13) *Mt.* VI, 19.
14) 20.
15) 21.
a) **H.** Lucerna corporis tui ..*)
*) VI, 22.
b) **H.** meininge.**)
**) Dezelfde verklaring geeft de der op dit vs.
c) **H.** werc.**)
**) Dezelfde verklaring geeft de der op dit vs.
16) 22.
17) 23.

46.[a)]Nimen en mach tween heren dienen ochte hi moet den enen haten ende den andren lief hebben. ochte hi moet den enen lief hebben ende den andren verkuschen[b)]. Gine mogt nit Gode dienen ende der quader verwentheit[18)]. Dar omme seggic u. en syt nit al te sorfeghtech om uwen lichame war met dat ghine vuden ende cleeden selt[c)]. En is uwe zile nit beter dan spise ende u lichame dan cleeder?[19)] Siet ane de vogle die vliegen in der locht. sine sayen nit noch sine ogsten nit. noch sine ghedren nit in schuren. ende nochtan vudt se uwe hemelsche vader. Ende sidi nit

a) **H.** Nemo potest duobis dom. servire.[*)]
*) VI, 24.
b) **H.** verfrucen.
18) 24.
c) **H.** omme uwe zele wat ghi eten selt noch om uren lichame warmet dat gine cleden selt.[**)]
**) Deze vertaling is beter dan die van den tekst (bl. 48).
19) 25.

[S.]

zaien noch noch en maien[a]. noch en samenen niet in die schure. ende u hemelsche vader die voetse. en si di niet beter dan si. Welc uwer mach met gepense toe geleggen een let tote sire groten[b)1)]. ende of gi niet en vermoget dat clene es? waeromme sidi sorghfuldich van den andren. Ende waromme sidi sorghfuldich van uwen clederen. merct die lelyen des ackers hoe si wassen. noch sine arbeiden niet noch en spinnen[c]. ende ic seg u dat Salomon in al sire glorien nie so wale gecleet en was als ene van desen. Ende of God dat hoy dat heden es ende morgen wert geworpen in den hoven[2)] also cleet. hoe vele meer cleet hi u volc van clenen gelove. Gine sult dan niet sorghfuldich sijn so dat gi spreict wat sullen wi eten wat sullen wi drinken wat sullen wi cleden[d]. want dese dinge souken die heidine[3)]. ende u vader weet dat gi al des bedorvet. Daromme souct alre eerst dat rike Gods ende sine gerechticht. ende alle dese dinc sal u toe geworpen werden. Daromme en suldi niet sorghfuldich sijn omme den morgen. want die morgen sal sorgen vor hem selven. elken dage[e] es genouch sijns selves sorge.

XLVIII. Ghine sult niet ordelen sone werdi niet geordeelt. want in wat ordele dat gi ordeelt suldi geordeelt werden. En verdomt niet. sone werdi niet verdomt. vergeift so wert u vergeven. ende geift so wert u gegeven. In wat maten dat gi meit[f] wert u weder gemeten. Ene goede mate ende ene vulle. ende ene up gehoopte. ende ene overvloeiende sal men u gieten[g] in uwe scoot[4)]. Wat siestu dat gestubbe in dijns broeder oge. ende den balke in dinen oge en siestu niet[h]. Ende hoe gesprecstu te dinen broeder. broeder gestade mi dat ic dat gestubbe doe uut dinen oge. ende een balke es in dijns selves oge. ypocrite doe teerst den balke ut dinen oge. ende danne machtu ghesien dat gestubbe te werpene[i] ute dijns broeder oge. En geift u helichdom niet den honden. noch en werpt uwe margariten niet vor die swijn. dat sise niet verterden ende u selven niet verscoren[k].

XLIX. Wie es van u allen die enen vrient heift die te middernachte quame te sinen huus ende sprake. vrient lene mi drie broot. want een mijn vrient es comen van den wege. ende ic en hebbe niet dat ic hem voren legge. Ende die geine van binnen antwort. ne moeie mi niet die dore es besloten. ende die kinder mijn sijn met mi in

a) **H.** lichaem waer mede ghi u cleiden sult .. seyen .. meyen
b) **H.** nochtan u hemelsche vader spijst se .. wie mach sich mit ghedencken toe ghelegghen een cubitus t.s. lengden.
1) 27 ad staturam suam cubitum unum.
c) **H.** wie si wassen .. spinnen niet
2) 30 foenum agri .. in clibanum mittitur
d) **H.** oven alsoe .. wie voel meer .. ghi volck .. of waer mede sullen wi ons cleyden
3) 32 Haec enim omnia gentes inquirunt.
e) **H.** sueken die heiden .. alle dit behoeft .. d.r.g. ten alren iersten e.s. gherechticheit .. een yeghelic dach.
f) **H.** verdoemt .. mit wat maten .. metet
g) **H.** e. een vol .. mate sal men u gheven
4) *L.* 6, 38. Date et dabitur vobis: mensuram bonam, confertam et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum. *Mt.* 7, 2 Et in qua mensura mensi fueritis, metietur vobis.
h) **H.** is in dijnen oghe .. ende den balck in dijns selfs oghe en siestu niet.
i) **H.** tot den iersten .. moechstu .. te werpen dat ghestubbe
k) **H.** vertreden .. selver niet en te rijten.

rusten[1]. ic en mach niet up staen noch die iet geven[5]. Ende die uutwendich staet roupt ende clopt

1) **H.** brode .. mijnre vriende .. weghe tot my .. antwoerde ende sprieckt tot hem .. moye .. ghesloten .. myn *ontbr.* .. in vreden
5) 7. de intus dicat: noli mihi molestus esse .. in cubili .. et dare tibi.

[L.]

werder vor Gode dan si syn?[1)] wie es van u allen die hem selven mach langer maken enen voet dan ne nature hef gemakt?[2)] ende och gi nin cont ghedon dat Gode so cleine es te doene war omme sidi besorgt van din dat hem toe behorrende es?[3)] Ende waromme sorgdi omme cleder tuwen lichame? Siet ane de lilien die wassen in den velde. noch sine pinen noch sine spinnen[4)] nochtan so seggic u dat Salamon in alle sire glorien en es also wale nit gecleedt alse ene van hen[5)]. Ende ochte dat gars ende die bloeme die heden es ende margen werdt geworpen in den oven om te verbernne. Got also wale cleedt wis onssiedi u dan volc van cleinen gheloeve?[6)] En syt dan nit alte sorfechtech noch en segt nit wat sele wi eten wat sele wi drinken. wat sele wi ane don?[7)] want u vader die in den hemele es weet wale dat gi alles des behoeft[8)]. mar sukt talre irst dat rike Gods ende sine gereghtegheit. ende al dit sal u toe geworpen werden[9)]. En syt dan nit sorgende om den margen. want de margen sal sorgen vor hem selven. elken daghe es gnoch syns selves sorge[10)].

47. En ordeelt nit so ne seldi nit gheordeelt syn[11)]. In wat ordeele dat ghi ordeelt seldi geordeelt syn[12)]. En verdumt nit sone seldi nit verdumt syn. vergheft so sal men u vergheven[13)]. Gheft so sal men u gheven. In wat maten dat gi mett sal men u weder meten. Ene goede mate. ende ene volle. ende ene op gehoepte ende ene overvloyende sal men u ghiten in uwen schoet[14)]. wat siestu dan en kaf[a)] en dyns evenkerstens oghe. alse du nin sies den bloc[b)] die in dyns selves oghe es?[15)] En hoe mach stu dinen evenkersten ghesegghen. beide laet mi di dat kaf ut dire ogen don. evenlanc dat du den bloc hefs in dyns selves oghe[16)]. ypocrite doch tirst den bloc ut dire oghen. ende dan so maghstu dat kaf don ut dyns evenkerstens ogen[17)]. en gheft u heildom[c)] nit den

1) *Mt.* VI, 26.
2) 27.
3) *L.* XII, 26.
4) *Mt.* VI, 28.
5) 29.
6) 30.
7) 31.
8) 32.
9) 33.
10) 34.
11) *Mt.* VII, 1.
12) 2.
13) *L.* VI, 37.
14) 38.
a) **H.** ene cleine mesdaet.[***)]
***) Eveneens de der op VI, 3. Vgl. voor de volg. glossen der op vs. 6.
b) **H.** de grote mesdaet.[***)]
***) Eveneens de der op VI, 3. Vgl. voor de volg. glossen der op vs. 6.
15) *Mt.* VII, 3.
16) 4.
17) 5.
c) **H.** de verholenheit van ghesteleker leeringen. den honden dat syn die [die] wreede ende die ongenedege die hondelec leven.

honden. noch en worpt uwe margariten nit vor de swyn[d] dat sise nin verterden. ende u selven nin verschoeren[18].

48. wie es van u allen die enen vrint heft. Deghene sal gaen te middernachte te syns vrinds hus ende sal hem seggen vrint leene mi drie broet[19] want een myn vrint es comen over mi. ende ine hebbe nit dat ic hem moghe vore leggen[20]. Ende deghene sal van binnen antwerdden laet mi met vreden. de dore es besloten. ende de kinder van den hus syn op hare bedden. In can niet op ghestaen. noch dine bede ghehoren[21]. ende deghene

d) **H.** dat syn die onsuver leven leiden.
18) 6.
19) *L.* XI, 5.
20) 6.
21) 7. *De volgende zin is in de drie Mnl. teksten ingevoegd. Vgl. voor de woorden Luc.* XIII, 25.

[S.]

vor die dore. Ic segge u al en staet die gene niet up dor die vrienscap die hi te hem heift[a)]. nochtan sal hi op staen dor des anders anhangelheit[1)] die hi maect met roupene ende met cloppene ende sal hem geven al des hi notdurft heift[b)]. Ende ic segge u bidt ende men sal u geven. souct ende gi sult vinden. clopt ende men sal u up doen[c)]. want alle die bidden hem sal werden gegeven. ende die souken si sullen vinden[2)]. ende die cloppen men sal hem ondoen. Wie es die mensche van u allen dien sijn kint bidt broot. ende hem over broot sal geven enen steen[3)]. Of dien sijn kint bidt enen visch. ende hem over enen visch sal geven een serpent. Of dien sijn kint bidt een ey. ende hem over[d)] een ey sal geven een scorpioen. Ende of gi die quaet sijt cont goede giften geven uwen kinderen[e)]. vele meer u vader die in den hemelen es sal geven enen goeden geest den genen die hem bidden[4)]. Al dat gi wilt dat u die liede doen dat doet hem. In desen[f)] suldi vervullen die wet ende die profeten. Pijnt u[g)] in te gane dor die inge porte. want wijt es die porte ende breet es die wech die leedt ter verdomenessen[h)] waerd. ende vele es der gere die dar in gaen. Ende inge es die porte ende smal es die wech die leedt ten eweliken levene. ende lettel es der gere die daer in gaen.

L. Hoet u vor die valsche profeten die tote u comen in scapinen clederen[5)] ende van binnen sijnt gripende wlven[i)]. an haren vruchten suldise bekinnen. mach men lesen wijndruven van (*hs.* van van)den dornen. ende figen van den distelen. Een goet boom maect goede vrucht. die quade boom maect[k)] quade vrucht[6)]. Een goet boom en mach niet maken quade vrucht. noch een quaet boom en mach niet maken goede vrucht. Die goede mensche bringet dat goede uten goeden scatte sijns herten. ende die quade mensche bringet dat quade uten quaden scatte sijns herten. want uter vulheit des herten sprect die mont. Alle die bome[7)] die niet en bringen goet vrucht die sal men af hauwen ende int vier werpen. daromme seggic u. an haren vruchten[8)] suldise bekinnen. Niet alle die te mi spreken here here. en comen in dat hemelrike. mar die doen den wille mijns vader die in den hemelen es. die comen in[l)] dat hemelrike.

a) **H.** niet gheven ende die van buten ruept .. om die vrientscap .. heeft tot hem
1) 8 eo quod amicus eius sit propter improbitatem
b) **H.** om des anderen volherden .. al dat hem noettrostich is
c) **H.** clopt ende u sal op ghedaen werden
2) 10 qui petit accipit et qui quaerit invenit
3) *Mt.* 7, 9 lapidem porrigit
d) **H.** broet eysschet .. voer dat broet .. eysschet enen vissche .. vor .. slange .. eyschet .. voer
e) **H.** kijnde
4) 11. dabit bona petentibus
f) **H.** in dien
g) **H.** dwinghet u
h) **H.** totter verdoemenisse
5) 15. in vestimentis ovium
i) **H.** huet .. schapen cleideren .. sijn si .. wolve
k) **H.** guet b. brenghet .. een qu. b. brenghet
6) 17 fructus bonos .. malos
7) 19. Omnis arbor.
8) 20. Igitur ex fructibus
l) **H.** der boese om der mont .. segghe ic .. die coemt

LI. In dien dagen sullen die menighe[m)] seggen. here here en profeterden wi niet in dine name. ende en verdreven wi niet die duvele in dine name. ende en daden wi niet vele dogeden in dine name[9)]. Ende dan sal ic hem segghen versceet van mi gi die quaetheit wrocht[10)]. Daromme so wie die mine wort hort ende diese hout. die wert gelijc enen wisen man die sijn

m) **H.** hoere voel segghen
9) 22 in illa die .. in tuo nomine virtutes multas fecimus
10) 23. Et tunc confitebor illis: quia numquam novi vos, discedite a me qui operiamini iniquitatem.

[L.]

die buten steet hi sal bliven roepende ende cloppende vor die dore. Ic segg u. al en steet deghene nit op om de vrinschap die hi ten andren heft nochtan so sal hi op staen omme des anders besegheit die hi makt met roepene ende met cloppene ende sal hem gheven also menech broet al hi eischt[1]. Also ghelike seggic u. bidt ende men sal u gheven. sukt ende ghi selt vinden. clopt ende men sal u ontpluken[2]. want elc die bidt hem sal werden ghegheven. ende die sukt hi sal vinden. ende die clopt hem sal werden ontploken[3]. Wie es van u allen din syn kint bidt broet. ende hem over broet sal gheven enen steen?[4] ende din syn kint bidt enen visch. ende hem over enen visch. sal gheven enen serpent?[5] ende din syn kint bidt en ei. ende hem over en ei sal gheven enen schorpioen?[6] Of ghi dan die quaet syt cont ghoede ghichten gheven uwen kindren. ende sal dan u vader die in den hemele es nit gheven goede ghichten denghenen die hem bidden?[7] Al dat ghi wilt dat u de liede don. dat doet hen. in desen seldi vervullen de wet ende de profeten[8]. Pijnt u in te gane dor de inghe porte want wijt es de porte ende breet es de wech die leidt ter verdoemnessen wert. ende vele es der gherre die dor die wide porte gaen[9]. ende inghe es die porte ende smal es die wech die leidt ten ewleken levene wert. ende lettel es der gherre die din wech houden[10].

49. Hudt u vor de valsche profeten die comen tu in abite van simpelheiden mar binnen synt gripende wolve[11]. Ane hare werke seldise kennen.[a] Mach men lesen wynberen van den dorne. ende vighen van den distelen?[12] alle goede bome maken goede vrocht. ende alle quade bome dragen quade vrocht[13]. En goet boem en mach[a] enghene quade vrocht draghen. noch en quaet boem en mach enghene goede vrocht dragen[14]. En goet mensche brengt dat goede uten goeden schatte syns herten. ende de quade mensche brengt dat quade uten quaden schatte syns herten. want uter volheit des herten so sprekt de mont[15]. Alle die bome die nin dragen goede vrocht die sal men af howen ende int vir worpen[16]. Dar omme seggic u ane hare vrocht seldise

1) *L.* XI, 8.
2) 9.
3) 10.
4) *Mt.* VII, 9.
5) 10.
6) *L.* XI, 12 numquid porrigit scorpionem?
7) *Mt.* VII, 11.
8) 12.
9) 13.
10) 14.
11) 15.
a) **H.** Non potest arbor bona ..*)
*) VI, 18.
12) 16 aut de tribulis ficus?
13) 17.
a) **H.** Non potest arbor bona ..*)
*) VI, 18.
14) 18.
15) *L.* VI, 45.
16) *Mt.* VII, 19.

bekennen[17]. Nit alle die mi heeten here here en selen comen te hemelrike. mar die leven na den wille myns vader die in den hemele es. si selen comen te hemelrike[18].

50. In din daghe so selen de menege seggen here wi syn deghene die in dinen name profeterden. ende in dinen name de evele gheeste veryagden. ende in dinen name vele miraklen daden[19]. ende dan salic hen antwerden dat ic se nie en kende. ende sal seggen. gaet van mi gi die warchtt de werke van der boesheit[20]. So wie dan dat hort die leeringe die ic leere ende dar na werkt. denghenen salic geliken den wisen man die syn hus heft

17) 20.
18) 21.
19) 22.
20) 23.

[S.]

huus gesticht[a)] heift up enen steen. Het viel die reghen ende waeiden die winde[1)]. ende stromden die vloede. ende stromden alle up dat huus ende het en viel niet. want het gesticht was[b)] up enen vasten steen. En so wie mine worde hort ende diese niet en hout die es gelije enen doren man die sijn huus sticht upt sant. Die regen viel. ende die vloede quamen. ende die winde waiden. ende stromden alle up dat huus. ende stromden dat huus ter neder[c)]. ende sijn val was groot[2)]. Ende doe Jhesus dese wort gesproken hadde doe wonderde hem dat volc van sire leringen. want hi wasse lerende als een die macht heift[d)]. ende niet alse die scrivere ende die fariseen. ende doe hi sach die scaren doe ontfaremde hi hem haers. dat si vermoeit waren ende liggende alse scaep die genen herde en hadden[e)3)].

LII. Doe hiesch[f)] Jhesus sine XII jongere te hem. ende gaf hem macht[4)] ende sendetse te predekene dat rike Gods ende sprac en draecht niet in den wege. no en gaet niet onder die heidine. no in den steden der Samaritane. mar gaet teerst[g)] toten verlornen scapen des huus van Israele. Gaet en (*l.* ende) predect ende segt dat hemelrike naect. maect gesont die zieke. ende verwect die dode. ende zuvert die lazerse. ende verdrijft[h)] die duvele. vergeifs hebdi ontfaen. ende vergeifs suldi ooc geven[5)]. Gine sult niet besitten gout noch zelver. noch gelt in bigordelen. noch in den wege en draecht scarpe noch broot[i)6)]. noch II rocke. noch gescoeite. noch staf. want die wercman es werdich sire spise. noch niemen en groetet up den wege. In so wat steden of casteel dat[k)] gi comt. vraecht wie dar es werdich[7)] gratie tontfane. ende daer blijft tote gi danen wilt. ende eit ende drinct dat men u voren set. ende ganst[l)] die sieke die dar in sijn[8)]. ende blijft daer. ende en gaet niet[9)] van huse in huse. Ende in wat huse gi comt so spreict metten eersten[m)] vrede si desen huus. ende es dat huus werdich uwes vreden so sal u

a) **H.** ghi werker der boesheit .. so wie mijn woerde .. ende die behalt .. ghehouwet ..
1) 25 et venerunt flumina et flaverunt venti
b) **H.** enen vasten steen. die reghen viel ende die w. weyden. e. stormden al op dat huys .. ende en viel niet .. was ghebouwet
c) **H.** behalt .. enen sotten man .. bouwet .. der reghen .. die vloeide .. stormden alle aen d.h .. e. stormden d.h. neder
2) 27 et caecidit et fuit ruina eius magna.
d) **H.** verwonderden sich .. hen lerende .. macht hadde
e) **H.** erbermde hi sich hoere .. moede waren e. laghen als schape die gheinen herde en hebben.
3) *Mt.* IX, 36.
f) **H.** doe riep
4) *Mt.* 10, 1 Et convocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos et curarent et omnem languorem et omnem infirmitatem.
g) **H.** heyden .. die steden .. ierste
h) **H.** dat rijcke der hemelen neickt .. reynicht die malaetschen .. ende verdrieft
5) 8. mortuos suscitate, leprosos mundate, demones eicite
i) **H.** sack n. broet
6) 9. Nolite possidere .. in zonis vestris, non peram in via.
k) **H.** schoen .. gruetet over .. ende soe in wat .. dat *ontbr.*
7) 11 civitatem aut castellum .. quis in ea dignus est
l) **H.** ghenade te ontfanghen .. went g. dan .. maeckt ghesont
8) *L.* 10, 9 et curate infirmos qui in illa sunt.
9) 10 et nolite transire
m) **H.** te huyse .. totten iersten ..

vrede bliven up hem[n)]. ende nes des niet so sal u vrede weder keren tu. Ende so waer men u niet ontfaet[o)] noch uwe redene niet horen wille[p)]. dar gaet uten huus of uter stat. ende scut dat sant van uwen voeten up hem[q)]. in getugenisse dat si u niet ontfaen en wilden[10)]. mar ic segge u vorwaer dat lichter sal sijn den lande van Sodomorum[r)]

n) **H.** mit hem
o) **H.** niet en o.
p) **H.** uwe woerde .. en willen
q) **H.** schudde den sant .. over hem
10) 14 in testimonium illis.
r) **H.** Sodoma.

[L.]

ghestichtt op enen vasten steen[1)]. het vil de regen. het quamen de vloede. het waiden de winde. ende stiten alle op dat hus. ende en vil nit. want het ghestichtt was op enen vasten steen[2)]. Ende so wie so hoert mine leeringe ende dar na nin werkt. deghene es ghelic den doeren man die syn hus heft gestichtt op dat sant[3)] het vil de regen. het quamen de vloede. het waide de wint ende stiten dat hus ter neder. ende groet was dis hus val[4)].

51. Ende alse Jhesus dese wart hadde gesproken. so wonderde den volke van sire leeringen[5)]. want sine leering (*hs.* leerin) was mechtech alse des gheens die almechtech was. ende si en gheleec nit der leeringen der fariseuse ende der mestre van der wet[6)]. Doe isch Jhesus sine tvelef yongren te hem. ende gaf hen macht[7)] ende sendese prediken dat Gods rike[8)]. ende seide aldus. En dragt nit met u[9)] ende en gaet nit onder dat heidene volk[a)]. noch in den steden van Samarien[10)]. mar gaet tirst ten verlornen schapen van Israel.[11)] Gaet ende predekt. ende segt dat hemelrike nakende es[12)]. Ghanst die sik syn. Suvert die lazers syn. verledegt die van den evelen gheest beseten syn. Sonder loen hebdi ontfaen. sonder loen gheft weder ut[13)]. En dragt met u noch gout noch selver[b)]. noch en hebt ghelt in bigordele[c)14)]. noch en dragt noch scherpe op den wege. noch broet. noch twee rokke[15)]. noch geschoite noch en dragt roede in uwe hant. want de werkman es wert sire spisen[16)]. In wat stade ende in wat poerte dat gi comt. wragt wie daer werdich si gracie tontfane. ende mettin blijft daer toter wilen dat ghi wech wilt gaen[17)]. Ende (*hs.* En) daer ett ende drinkt[18)] dis dat men u vore brengt[19)]. daer blyft ende en gaet nit van huse te huse[20)]. Ende alse gi comt in en hus

1) *Mt.* VII, 24 supra petram.
2) 25.
3) 26.
4) 27.
5) 28.
6) 29. *Mt.* IX, 36 *ontbr. in* **L.**
7) *Mt.* X, 1.
8) *L.* IX, 2.
9) 3.
a) **H.** want de tyt van harre bekirnessen en quam noch nit.
10) *Mt.* X, 5.
11) 6.
12) 7.
13) 8.
b) **H.** *Luc.* noch dragt sac ende scerpe noch groet niemene op den wege.[*)]
*) X, 4. In ontbr. dit vs: Bij is het in den tekst geraakt.
c) **H.** dits gesegt om dat degene die dat Gods wart predeken nin moten syn becummert noch beladen met werelleken dingen.
14) 9.
15) *L.* IX, 3.
16) *Mt.* X, 10.
17) 11.
18) *Luc.* X, 7.
19) 8. *Vs.* 9 *ontbr. in* L.
20) 10.

so benediet ende segt. vrede si in dit hus[21]. ende es dat hus ende dire in syn werdech us payss. so sal u pais op hen bliven. ende en es dit nit. so sal u pais weder tu kiren[22]. Ende so waer dat men u nit ontfaen en welt. noch daer men uwe leeringhe nit horen en welt daer gaet uten huse ochte uter stat. ende schudt dat ghestubbe van uwen voeten op hen[23] in getugnesse dat si u nit ontfaen en (*hs.* ende) wouden[24]. Mar ic seggt u over waer dat gemakleker sal syn den volke van Sodomen ende van Gomorren in den dage des ordeels. dan dire stat die u nin welt ontfaen[25].

21) *Mt.* X, 12.
22) 13.
23) 14. *Het laatste ged. van* **L, S, H** *ontbr. in 't oorspr., komt als aanteek. voor in de Stat.-Vert.*
24) *Mc.* VI, 11.
25) *Mt.* X, 15. *Het slot ontbr. elders*.

[S.]

ende van Gomorre in den dagen des ordeels dan dier stat[1)] die u niet ontfaen en wille.

LIII. Ic sende u alse lammere in midden den wulven. daromme sijt wijs alse serpenten ende simpel alse duven. Hoet u vor die lieden. want si sullen u vaen ende geven den gerechte[2)]. ende si sullen u geselen in hare synagogen. ende vor die coninge ende vor die gerechte suldi geleedt[a)] werden dor mine name in getugenisse harre quaetheit[3)]. Ende alse gi geleedt wert in den synagogen voret meesterscap ende vor die potestate[b)]. sone suldi niet vordinken hoe[c)] of wat gi hem antworden sult[4)]. want gine sult niet sijn die spreken sal[d)]. mar die geest uwes vader sal spreken in u. Dan sal deen broeder den andren verraden ende geven in der doot. ende die vader sijn kint. ende die kinder haren vader. ende die een sal den andren doden. ende dan sal u al die werelt haten dor mine name[5)]. mar die vulstaet toten ende die wert behouden[e)]. Als men u jaecht ut ere stat so vliet in dandre. want ic segge u vorwar gine sult niet comen tote al den steden in Israele eer hem des menschen sone anderwerf vertogen sal[f)6)].

LIV. Die jongere nes niet boven den meester. noch die knecht boven den here. het genouge den jongere dat hi si alse sijn meester. ende den knecht dat hi si alse sijn here. een iegelic wert vulmaect als hi es alse sijn meester. Heeten si den here Belsebuc[g)] wat wondre eist dat si die knechte ooc also heeten[7)]. daromme seggic u. dat gise niet onsiet. Het nes niet so verborgen dat niet vertoocht sal werden. noch so verholen dat niet geoppenbart sal[h)] werden. Dat ic u segge in demsternessen dat predect inder claerheit. ende dat ic u rune in u ore[8)] dat predect openbaer[i)]. Ende ic segge u die mine vriende sijt. nonsiet niet die gene die den lichame doden mogen. want die ziele en mogen si niet gedoden. mar onsiet den genen die macht heift bede lichame ende ziele te werpene in die helle. En coopt men niet II musscen omme enen vierlinc. ende nochtan ene van hem en valt niet ter erden sonder tgehingenesse[k)] uwes

1) *Mt.* 10, 15 quam illi civitati.
2) 17 tradent enim vos in conciliis
a) **H.** lammer midden onder die wolve .. die serpent e. eenvoldich a. die duve .. huedt .. menschen .. gherichte .. gheyselen .. gheleit
3) 18 in testimonium illis et gentibus.
b) **H.** meysterscap e. moeghenden
c) **H.** wie
4) *L.* 12, 11 solliciti esse .. aut quis dicatis. *Daarna volgt Mt.* X, 19.
d) **H.** want in der stonden soe sal u ghegheven werden wat ghi hem antwoerden sult[4)]. want .. die daer spreken sult
4) 12, 11 solliciti esse .. aut quis dicatis. X, 19.
5) 21. Tradet autem frater fratrem in mortem et pater filium et insurgent filii in parentes .. (22) propter nomen meum.
e) **H.** der een b. volherdet went aen dat eynde .. behalden
f) **H.** anderwerf openbaert.
6) 23 in civitate ista .. non consummabitis civitates Israhel. donec veniat filius hominis.
g) **H.** der knecht .. ghenuecht .. volcomen .. Belsebuicke
7) 25. Si patremfamilias Belzebub vocaverunt quanto magis domesticos eius?
h) **H.** ghesien en sal .. gheopenbaert en sal
8) 27. quod in aure audistris
i) **H.** ruyne in uwen oren .. spreickt openbaer
k) **H.** V musschen nochtan egheen .. op der eerden .. die ghehenckenisse.

vader[9)] die in den hemelen es. Want alle die haer van uwen hovede[l)] sijn getelt. nonsiet u dan niet want gi sijt beter dan vele musschen[10)]. So wie mijns verlijet vor die menschen. des geins sal ic verlien vor minen vader die in den hemelen es.

9) 20. duo passeres asse .. unus ex illis .. sine patre vestro.
l) **H.** hoefden.
10) 31 Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos.

[L.]

52. Ic sendu alse lammer onder wolve ende daer omme so syt wys alse serpente. ende simpel alse duven[1]. Hudt u vor de liede want si selen u vaen ende leveren den gherichte. ende si selen u gheecelen in hare synagoghen[2]. ende vor de richtren ende vor de coninge so seldi moten gheleidt werden om minen wille. in ghetugnesse horre quaetheit[3]. Ende alse men u leidt in de synagoghen voert mesterschap. ende vor de potestate en syt nit besorgt hoe ende wat ghi hen antwerden mogt[4]. want in dire uren sal u gegheven werden dat gi antwerden selt[5] want ghi ne selt nit syn die spreken selt mar de gheest us vader sal spreken in u[6]. Dan sal deen bruder den andren verraden ende leveren ter doet. ende de vader syn kint. ende de kinder haren vader. ende deen sal den andren doeden[7]. ende dan sal u al de werelt haten om minen wille. Mar die volstaen sal toten inde die sal behouden bliven[8]. Alse men u dan persecucie doet in deene stat so vliet in dandre want over waer seggic u dat ghi nin selt comen tallen den staden van Israele eer des menschen sone hem weder vertoegen sal[9]. Nin es de yongre boven den mester noch de knecht boven sinen here[10] het mach den yongre wale genugen dat hi si alse syn meester. ende den knecht dat hi si alse syn here. Heetense dan den here Beelsebuc wat wondere dat si sine knechte also heten[11]. daer omme so seggic u. dat ghise nin onssit.

53. hen es en ghene dinc so werborghen sine sele vertoegt werden noch so verholen sine sele goppenbart werden[12]. Dat ic u segge in demsternessen dat predekt in der clerheit. ende dat ic u rune in uwe ore dat predekt oppenbare[13]. Ende oc seggic u die mine vrint syt. En onssiet nit deghene die den lichame doeden mogen[14]. want de zile en conen si nit ghedoeden. Mar onssit den ghenen die macht heft beide lichame ende zele te versinkene in die helle[15]. En wetti nit dat men twee muschen copt om enen virdonc. ende nochtan en valter ene ter erden nit sonder dat ghehinknesse us vader die in den hemele es wis onssiedi u dan?[16] want gi selt weten dat al dat haer dat gi opt hoeft hebt es ghetelt[17]. En onssiedu dan nit. want vele muschen en syn also wert nit vor Gode alse ghi syt[18]. So wie dat myns lyen sal vor de menschen des gheens

1) *Mt.* X, 16.
2) 17.
3) 18.
4) *L.* XII, 11.
5) *Mt.* X, 19 dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. *In* **S** *is deze volzin vergeten*.
6) 20.
7) 21.
8) 22.
9) 23.
10) 24.
11) 25. *In* **S, H** *zijn de woorden* een iegelic wert *tot* meester *ingevoegd*.
12) 26. Ne ergo timueritis eos, nihil enim opertum...
13) 27.
14) *L.* XII, 4.
15) *Mt.* X, 28.
16) 29.
17) 30.
18) 31.

salic lyen vor mijnen vader die in den hemele es[19]. ende vor sine ingle[20]. Ende so wie myns loeghent vor de menschen. des ghens salic loghenen vor minen vader die in den hemele es[21]. ende vor sine ingle[22].

19) 32.
20) *L.* XII, 8.
21) *Mt.* X, 33. *Mc.* VIII, 38 *is in* **L** *weggelaten*.
22) *L.* XII, 9.

[S.]

ende vor sine ingle. Ende so wie mijns lochent vor die menschen. ende mijns niene verlijet vor tgheslachte dat keifsdomlic es ende sondelic[a)1)]. des geins sal ic lochenen. ende des geins sal ic mi scamen. vor minen vader die in den hemelen es. ende vor sine ingle. Ende des menschen sone salne confonderen als hi comt in die glorie[b)] sijns vader met sinen inglen.

LV. En waent niet dat ic si comen vrede te makene[c)] inder erden. ic en ben niet comen vrede te sendene mar een swerd. want vortane dar si vive sullen sijn in een huus die drie sullen sijn gesceden[d)] jegen die twee. ende die twee jegen die drie[e)2)]. want ic ben comen te scedene den mensche[f)] van sinen vader. ende die dochter vander moeder. ende des sons wijf[g)] van harre zweger[4)]. ende des menschen viande sullen sine huusgenote sijn. Die sinen vader of sire moeder mint boven mi. die nes mijns niet wert. ende die sinen sone of sire dochter mint boven mi. die nes mijns niet wert. Ende die sijn cruce niene neimt[5)] ende mi niene volget[h)] die nes mijns niet wert. noch die en mach mijn jongere niet sijn. Die sine ziele wille vinden die verliesse. ende die sine ziele verliest dor mine[i)] name[6)] die salse vinden. Die u ontfaet die ontfaet mi. ende die mi ontfaet die ontfaet hem die mi heift gesant. Die den profete ontfaet in de name des profeten die sal ontfaen des profeten loon.[k)] Ende die ontfaet den gerechten in die name des gerechten. die sal ontfaen den loon des gerechten[7)]. Ende so wie drinken geift enen nap vul couts[l)] waters[8)] enen van desen minsten in de name eens jongers. want gi kerst[m)] sijt[9)]. ic segge u hine sal sinen loon niet verliesen. Ende het geschiede doe Jhesus dese woort vulbrochte[n)] doe ginc hi van dan. ende sende sine XII jongere den volke te predekene ende te leerne in haren steden. Ende die jongere gingen predeken den volke dat si penitencie daden[10)]. ende vele die beseten

a) **H.** mijns loechent .. des sal ick loechenen .. ende die sich mijns schaemt ende mijns niet en beliet .. overspoellich .. suntlic
1) *Mc.* 8, 38 et confusus me fuerit in generatione ista adulteria et peccatrice .. et filius hominis confundetur eum, 'cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.
b) **H.** voer mijnen hem velschen vader .. hem verdoemen .. die eer
c) **H.** bin comen .. te brenghen
d) **H.** bin comen .. te brenghen .. Men voert meer daer V sijn sullen in een huyse .. gesceden *ontbr.*
e) **H.** weder die II .. weder die III.
2) *L.* 12, 52 et duo in tres dividentur.
f) **H.** soen
g) **H.** swegherynne
4) 37. plus quam me
5) 38 non accipit crucem suam
h) **H.** weerdich .. weerdich .. cruys .. nae en volcht
i) **H.** behalden die verlies se .. om mijnen
6) 39. Qui inven itanimam suam, perdet illam .. propter me
k) **H.** den loen des pr.
7) 41 et qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet (F = V).
l) **H.** kaldes
8) 42 potum dederit .. calicem aquae frigide
m) **H.** cristen
9) *Mc.* 9, 40 quia Christi estis
n) **H.** woerde volbracht
10) *Mc.* 6, 12 poenitentiam agerent

waren van den duvelen verdreven si. ende vele sieke salveden si met olien ende maectense[o)] gesont[11)].

LVI. In den derden dage was gemaect ene brulucht in Cana Galilee. ende dar was Jhesus moeder. ende Jhesus was dar ooc geroupen ende sine jongere ter brulucht ende dar gebrac wijns[p)]. Doe sprac Jhesus moeder
[3)]

o) **H.** voel van dien die daer beseten .. verledichden sy .. maeckden sy
11) 13. et demonia multa eiciebant et ungebant oleo multos egrotos et sanabant.
p) **H.** ooc *ontbr.* .. bruloft .. wijn.
3) *Mt.* 10, 35 nurum adversus socrum suam.

[L.]

54. En went nit dat ic ben comen omme pais te makene[a)] in ertrike. In ben nit comen omme pais te sendene onder tfolc mar en svert[1)]. Want voert ane dar si vive selen syn in een hus. de drie selen syn iegen de twe. ende de twe iegen de drie[2)]. want ic ben comen scheeden den sone van den vader ende de dochter van der moeder. ende des soens wyf van harre sweger[3)]. ende des menschen viende dat selen syn sine husghenote[4)]. Die sinen vader ende sire moeder mint boven mi hine es myns nit wert ende die sinen sone ende sire dochter mint boven mi. hi ne es myns nit wert[5)] ende die syn cruce[b)] nin nemt op sinen hals ende volgt mi. hine es myns nit wert[6)]. noch hi en mach myn yongre nit syn[7)]. Die sine zile welt vinden hi verlistse. ende die sine zile verlist[c)] om minen wille hi sal se vinden[d)8)].

55. Die u ontfeet hi ontfeet mi selven. ende die mi ontfeet. hi ontfeet denghenen die mi heft ghesendt[9)]. Die ontfeet enen profete in ens profeten name. hi sal ontfaen ens profeten loen. Ende die ontfeet enen gherechten mensche omme sine gherechtegheit. hi sal ens gheregts menschen loen ontfaen[10)]. Ende so wie dat drinken gheft enen nap vol cauder fontainen enen van desen minsten in den name ens yonghers. ic seggu dat bi sinen loen nit verliesen en sal[11)].

56. Ende alse Jhesus alle dese wart hadde volsproken. so ghinc hi van daer. ende sendde sine tvelef yongren din volke te predekene ende dat te leerne[12)]. ende die yongren ghingen predeken in den steden den volke dat si penitentie daden[13)]. Ende alle de sike die hen vore quamen. die bestreken si met olien ende ghansdense ende vele der gherre die beseten waren van den evelen gheesten die verledegden si van harre quelnessen[14)].

57. Op enen dach so was ene brulocht in ene stat die heet Chana int lant van Galileen ende daer was Marie Jhesus moeder[15)]. Al daer so was oc Jhesus ende sine yongren

a) **H.** omme werelleken pais.
1) *Mt.* X, 34.
2) *L.* XII, 52.
3) *Mt.* X, 35.
4) 36.
5) 37.
b) **H.** van penitentien.
6) 38.
7) *L.* XIV, 26.
c) **H.** dit leven.*)
*) Vgl. de op de van X, 34.
d) **H.** sine sile behouden.*)
*) Vgl. de op de van X, 34.
8) *Mt.* X, 39.
9) 40.
10) 41.
11) 42. *Mc.* XI, *ontbr. in* L.
12) *Mt.* XI, 1.
13) *Mc.* VI, 12.
14) 13.
15) *Joh.* II, 1.

ghenoedt ter brulocht[16]. In dire brulocht so ghevil dat daar wyn gebrac. Doe sprac Jhesus moeder te hem ende seide. hen geberst wyn[17]. ende Jhesus antwerdde hare. wyf wat es mi ghemeins met di. mine ure en quam noch nit. Dese wart syn anders te verstane dan si luden. want dat hi sire moeder die magt was wyf hit dat was na de manire van sinen sprekene. want in andren staden houdt hi die selve manire. Die wart die dar na volgen wats mi ghemeins met di diden also vele alse of hi seide. du bids mi dat ic mine mirakelleke werke toege die te mire gotheit behoren. In din dat ic dis macht hebbe so nes mi nit ghemeins met di. want van di en hebbic nit el dan mine menscheit

16) 2.
17) 3.

[S.]

te hem. si en hebben ghenen wijn. Ende Jhesus seide hare. wijf wat es mi enti[a]. mine stonde nes noch niet comen. Doe sprac sijn moeder toten dienaren so wat hi u heet[1] dat doet. Dar stonden ses kruken[b] die dar geset waren na gewoneit der joden zuveringe die hilden somige te tween maten of te drien[d][2]. Doe sprac Jhesus te hem. vullet die kruken met watre. ende si vulletse tote boven up[e]. Doe seide hem Jhesus scept nu. ende draget den architiclino. endesi drougene[f] hem[3]. mar doe die architiclinus gesmaecte dat water dat wijn ghemaect was ende hine wiste niet wanen dat was. mar die dienaren wistent die water sciepen. Doe riep die architiclinus den brudegome ende sprac te hem. elc[g] mensche geift ten eersten den goeden wijn. endi alsi dronken sijn so geift hi den crancsten. mar du hebs den besten wijn behouden tote nu[h]. Dit dede Jhesus in den beginne sire tekene in Cana Galilee ende oppenbarde sine glorie[4]. ende sine jongere geloofden in hem.

LVII. Ende doe hi daelde van den berghe so[i] volgede hem ene grote scare[5]. Ende sich een lazers mensche quam ende viel vor hem up sine knien ende anebeiddene[k] ende sprac. here wiltu ic mach gesont werden[6]. ende Jhesus strecte sine hant ende roerdene ende sprac ic wilt wes gesont[6]. ende al (*hs.* al al) te hant wart hi gesont van sire lazerien[l]. Doe sprac Jhesus te hem. sie dattuut niemene segges. mar ganc ende toge di[m] den priesteren vander wet. ende offre dat offer dat Moises geboot over die zuveringe[7]. mar die gene die gesont worden was maket so oppenbar onder den volke. dat Jhesus niet oppenbare mochte wandelen[n] in den steden. ende daromme hilt hi hem inder woestinen. ende dar gaderde dat volc te hem van overal[o]. Maer doe hi quam te Cafarnaum doe ginc te hem Centurio ende bat hem[8] ende sprac here mijn

a) **H.** my ende di des
1) *J.* 2, 5 quodcumque dixerit
b) **H.** steynen kruken ..
d) **H.** tot tween of tot drien maten
2) 6 lapidee hydrie sex positae secundum purificationem Judeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas.
e) **H.** vulden .. boven toe
f) **H.** hem *ontbr.* schenckt .. archytriclino .. droeghent.
3) 8 architriclino.
g) **H.** wan dat quam .. diet scepden .. der arch .. een yeghelic
h) **H.** ghehalden went nu
4) 11 Hoc fecit initium signorum Jhesus in C.G. et manifestavit gloriam suam. *De laatste zin ontbr. in 't oorspr.*
i) **H.** ghinc van .. doe
5) *Mt.* 8, 1. turbe multe.
k) **H.** malaetsche m... beden hem aen
6) 2 potes me mundare. 3 tetigit eum .. mundare.
6) 2 potes me mundare. 3 tetigit eum .. mundare.
l) **H.** ruerden hem .. ic wille biste gh... malaetschap
m) **H.** sich dattu .. bewijse di
7) 4 et offer munus quod praecepit Moyses in testimonium illis.
n) **H.** gheboet voer .. maeckdent openbaer . wanderen
o) **H.** versamende dat volck tot hem over al.
8) 5 accessit ad eum centurio rogans eum.

knecht leicht in huus ziec van den fledersine ende wert jamerlike gequelt[p)9)]. Ende Jhesus seide hem. ic sal comen ende salne gesont maken. Ende Centurio antworde ende sprac. here ic en ben niet werdich dattu in gaes onder mijn dac. mar allene sprec 1 wort ende mijn knecht wert gesont[10)]. want ic ben een mensche onder herescap geset ende hebbe onder mi riddere[q)]. ende ic segge desen ganc ende hi gaet. ende den andren com ende hi comt. ende minen knecht doe
[c)]

p) **H.** ghicht e. wort swaerlic ghepinicht.
9) 6 paralyticus et male torquetur.
10) 8 sub tectem meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.
q) **H.** ghesat .. ridders
c) **H.** ghesette

[L.]

die de werke van mirakelleken dingen van hare selven nit volbrengen en mach. Mar mine ure sal comen dat ic sterven sal an den cruce. dan sal goppenbart werden wat ic hebbe van di dats die menscheit die ic ontfinc van di[1]. Doe sprac syn moeder den ghenen toe die daer dinden. ende seide. Al dat hi u segt dat doet[2]. al daer so stonden steinne kroeghe sesse. die daer ghesett waren na der yoden ghewonte die hare purificacie in so ghedanen vaten plagen te doene die hilden te tween mensuren ochte te drien[3]. Doe seide Jhesus din dinren. vult die kroeghe met watre ende si daden also ende vuldense toten oversten kanten[4]. Doe sprac Jhesus ende seide. Schept nu ende dragt den hushere ende si daden also[5]. Ende alse die hushere ghesmakde dis wyns die van watre was ghemakt ende nit ne wiste hoe dat was gheschit. mar die dinren wistent wale die die kroege met watre hadden ghevult. so isch die hushere din brudegoem[6] ende seide hem aldus. Elc mensche plegt tirst den besten wyn te ghevene. ende dar na alse men des ghedronken heft so gheft hi sinen wyn die kranker es mar du hefs dinen besten wyn ghehouden tote noch[7]. Dit was ene der irsten miraklen die Jhesus dede in Chana van Galileen ende daer vertogde hi sine gotleke macht ende dar met so worden sine yongren ghesterkt in den gheloeve[8].

58. Ende alse Jhesus danen ghinc. so volgde hem en groet volc[9]. ende en lazers mensche quam[10] ende vil vor hem op sine knin[11] ende anebeddene ende sprac al dus. here est dyn wille so magic werden geghanst[11]. ende Jhesus recte sine hant ende ghereen din besikden. ende seide hets mijn wille. wes geganst. ende altehant wart hi ghesuvert van sire lazerien[12]. Doe sprac Jhesus toten ghenen ende seide. Sich datdu des nimene en segs. mar ganc ten papen van der wet. ende vertoegh di hen. ende offer hen alselke offerande alse Moyses gheboet in der wet den ghenen tofferne die van lazerien worden geghanst[13]. Mar deghene die geghanst was. makde dat werc dat an hem gewarcht was so oppenbar onder dat volc. dat Jhesus om de persse van den lieden en mochte nit oppenbare wandelen in den steden. ende dar omme so hilt hi hem in den wstinen. ende daer ghederde dat volc te hem van allen staden[14].

1) *Vgl. voor de toelichting Dl.* II, *Cap.* XVI.
2) *Joh.* II, 5.
3) 6.
4) 7.
5) 8.
6) 9.
7) 10.
8) 11.
9) *Mt.* VIII, 1.
10) 2.
11) *Mc.* I, 20.
11) *Mc.* I, 20.
12) *Mt.* VIII, 3.
13) 4.
14) *Mc.* I, 45.

59. Op enen dach so quam Jhesus te Capharnaum. ende daer so quam en hoge man die hondert ridderen hadde onder hem. ende bat Jhesum[15] ende seide aldus. here ic hebbe enen knecht die in myn hus legt sik van den fledercine. ende dogt groet ongemac[16]. Ende Jhesus antwerdde hem. Ic sal comen ende ganssen dinen knecht[17]. Doe sprac die hoge man. here in ben nit werdech dat tu coms onder myn dac. mar seghe dinen wille met enen warde. ende myn knecht sal genesen[18]. want ik ben en mensche die metter wereltleker macht veronledegt ben. ende hebbe onder mi riddren. ende ic segge den enen ghanc. ende hi gheet ende den andren com. ende

15) *Mt.* VIII, 5.
16) 6.
17) 7.
18) 8.

[S.]

dit ende hi doetet[1)]. Doe Jhesus dat horde doe wonderde hi hem. ende sprac tote dien die hem volgeden. vorwar seggic u. aldus groot[a)] gelove en hebbic niet vonden in Israele. Daromme seggic u dat vele sullen comen van orient ende van occident. ende sullen rusten[b)] met Abraham ende met Ysaac ende Jacob in hemelrike[c)]. mar die kinder des rijcs sullen wt geworpen werden in die uterste demsternesse. dar sal sijn weninge ende krischelinge[d)] van tanden[2)]. Ende Jhesus seide Centurione. ganc ende na dinen gelove geschie di. ende up die selve stonde genas[3)] sijn knecht. Ende Centurio es weder gekeert in sijn huus. ende hi vant sinen knecht die siec was al gesont[4)]

LVIII. Up enen dach sat Jhesus ende leerde in ene synagoge. dar was een mensehe die beseten was van den duvel. Doe hi Jhesus horde spreken. doe riep hi met groter stemme ende sprac. wat es ons ende di gemeens. Jhesus van Nazarene. du coms ons te verdrivene. ic weet dattu Gods sone best. Doe scaltene[e)] Jhesus ende sprac. swijch ende vare ute dien lechame. Doe waerp hi dien mensche ter neder ende voer uut. Doe dat sagen die dar waren doe vreesden si hem. ende begonden onderlinge[f)] te sprekene ende seiden. wat mach dit bedieden dat dese met gewout gebiet den quaden geesten dat si uut varen ende si doent.[5)] Ende doe Jhesus quam in Peters huus doe sach hi sire sweger liggende ende was siec van den rede[6)]. ende hi roerde hare hant ende die rede lietse[g)]. ende si stont up ende diende hem[7)].

LIX. In dier tijt ginc Jhesus in ene stat die heet Naim ende sine jongere gingen met hem ende ene grote schare. mar doe hi naecte der porten vander stat doe drouch men dar uut enen doden. een enich sone sire moeder. ende die was wedewe. ende vele scharen uter stat gingen met hare. Ende doese Jhesus sach doe wart hi met ontfarmicheden[h)] beweget ende seide hare niet en wene. ende hi gereen die bare[8)]. ende diene drougen die stonden stille. ende hi sprac jongelinc ic segge di stant up ende hi rechte hem up die doot hadde geweist[i)] ende sat. ende begonde te sprekene. ende hi gavene sire moeder. Doe vreesden si hem alle ende loveden Gode ende

1) 9 Nam et ego homo sum sub potestate habens sub me milites .. fac hoc et facit.
a) **H.** alsoe grote
b) **H.** eten e. rusten
c) **H.** rijck der hemelen
d) **H.** knersinghe
2) 11 ab oriente et occidente .. recumbent cum Abr .. (12) stridor dentium.
3) 13 Et dixit Jhesus centurioni .. sanatus est
4) *L.* 7, 10. Et reversus est centurio in domum suam et invenit servum qui languerat sanum. -
e) **H.** Op enen anderen dach .. ghemeyns .. schaut hem.
f) **H.** ontsaghen si sich e. begonsten onder een ander
5) L 60 *en* H, S LVIII le *ged. ontbr. in 't oorspr. Het is een vertaling van Mc.* I, 23-27 en *L.* 4, 33-36. *vs.* 34 *heeft* perdere .. sanctus Dei; vs. 27 imperat et obediunt ei (36: imperat et exeunt).
6) *Mt.* 8, 14. videt socrum enis iacentem et febricitantem.
g) **H.** gewalt .. sijn swegherynne .. ruerde .. liet sy
7) 15 Et tetigit manum eius et dimisit eam febris. Et surrexit et ministrabat eis.
h) **H.** hiet .. naeckde .. droech .. si was een weduwe .. wt der stat .. sach weynen .. barmherticheit
8) *L.* 7, 14 Et accessit et tetigit loculum.
i) **H.** ruerde die baer .. droeghen .. was gheweest

spraken. want een groot profete es up gestanden onder ons. want God heift gevisitert sijn volc[9)]. ende dese niemare[10)] van hem gine uut over al Judea ende over al den rike[k)].

9) 15 Et resedit qui erat mortuus .. 16. Accepit autem ommes timor et magnificabant deum, dicentes: quia propheta magnus surrexit in nobis et quia deus visitavit pleben suam.
10) 17 hic sermo.
k) **H.** ontsaghen .. ghevisentiert .. alle dat rijcke.

[L.]

hi comt ende minen knecht seggic doch dit ende hi doecht[1)]. Ende alse Jhesus, dat hoerde so sprac hi alse ut enen wondre toten ghenen die hem volgden. Over waer[a)] seggic u. dat ic aldos groet geloeve noch nin vant onder dat volc van Israele[2)]. Dar omme seggic u. dat menech mensche sal comen van dar de sonne op gheet. ende van daer si onder gheet. ende selen rosten met Abrahame. met Ysaake. ende met Jacope in hemelrike[3)]. ende de kinder des ryks. selen gheworpen werden in die eweleke demsternessen. daer sal syn geschrei ende krysselinge van tanden[4)]. Doe sprac Jhesus totin hogen man. ghanc ende na dinen ghelove so geschie di. Ende op die selve ure so genas syn knecht[5)]. Ende alse die hoge man thus quam so vant hi sinen knecht al gesont[6)].

60. Op enen dach sat Jhesus ende leerde in ene synagoge (*hs.* synagode). aldaer was en mensche die beseten was van den quaden gheeste. alse degene Jhesum hoerde spreken so rip hi met luder stemmen[7)] ende sprac aldus. wats ons ghemeins met di Jhesu Nazarene. du coms omme ons te veryagene. ic weet wale dat tu de Gods sant best[8)]. doe schoutene Jhesus ende seide. svigh ende vaer ut din lichame[9)]. doe warp die quade gheest den mensche ter neder. ende voer ut[10)]. alse dat sagen die daer waren so worden si ververt. ende si begonsten onderlinge te sprekene ende te seggene. wat mach dit diden dat dese aldus met gewoude gebidt din quaden gheesten dat si ut varen[11)].

61. Dar na so quam Jhesus in Peters hus. ende aldar so vant hi Peters sveger liggende sik van den rede[12)]. ende die daer waren si baden hem over hare. doe nam se Jhesus metter hant ende rechtese op. ende si genas ende stont op. ende dinde Jhesu ende sinen yongren[13)].

62. In din dagen so quam Jhesns in ene stat die heet Naim. ende met hem so quamen sine yongren ende ene grote schare van volke[14)]. ende alse hi quam bi der porten van der stat so droch men ut enen doeden. dat hadde ghewest en enech sone ere weduen van der stat. ende met hare so quam oc en groet volc van der stat[15)]. en alse Jhesus die moeder sach so ontfarmde hem hars ende sprac hare ane ende seide en weene

1) *Mt.* VIII, 9.
a) **H.** Amen.
2) 10.
3) 11.
4) 12.
5) 13.
6) *L.* VII, 10.
7) *L.* IV, 33.
8) 34.
9) *Mc* I, 25
10) 26
11) 27 (= *L.* IV, 36).
12) *Mt.* VIII, 14.
13) 15.
14) *L.* VII, 11,
15) 12.

nemmeer[16]. doe ghinc hi toter baren ende ghereen die met sire hant. doe bleven stille staende die se droegen. Ende Jhesus sprac aldus. ijongelinc ic segge di stant op[17]. Doe rechtte hem op. die doet hadde gewest ende sat al rechte ende began te sprekene. ende also leverdene Jhesus weder levende sire moeder[18]. Ende alse deghene die daer waren die grote mirakle sagen so worden si ververt ende verssagt ende si loveden alle Gode. want Got heft syn volc gevisiteert[19]. Dese nimerde lip dor alt lant van Judeen. ende in alle die geburten ende die lande dar omtrent[20].

16) 13.
17) 14.
18) 15.
19) 16.
20) 17.

[S.]

LX. Doet avont wart doe brachte men hem voren ene grote menichte[a)] die beseten waren van den duvelen[1)]. ende die quade geeste verdreef hi met enen worde. ende alle die siecheden hadden die ganste hi[b)]. Ende vele quader geeste die uut voeren die riepen ende seiden dat hi Gods sone ware[c)]. ende hi scalt se ende verboot hem dat sijs niet en seiden dat hi Christus ware. ende also wat (*l.* wart) vervult die profecie Ysaias des profeten die seicht. hi sal ons onse qualen af nemen. ende sal ons verledigen van onser siecheden[2)]. Doe Jhesus gesach die menichte[d)] der scaren omme hem. doe hiet hi die jongere over dat water varen[3)].

LXI. Ende een scrivere quam ende seide hem. meester ic sal di volgen so waer du gaes[4)]. Ende Jhesus seide hem die vosse hebben hole. ende die vogele des hemels hebben hare neste[e)]. mar des menschen sone en heift niet daran dat hi sijn hooft genege[f)5)]. Doe sprac hi tote enen andren volge mi. mar die geine sprac. here laet mi teerst gaen graven[6)] minen vader. Doe sprac Jhesus te hem. volge mi du[g)]. ende lat die dode begraven hare dode. mar du ganc[h)] ende condige trike Gods. Doe quam een ander ende sprac. here ic sal di volgen. mar laet mi teerst gaen seggen dien die te huus sijn[7)]. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. niemen die de hant slaet an die plouch ende achterwaert siet nes werdich des riken[i)] Gods[8)].

LXII. Doe Jhesus in den scepe was met sinen jongeren[9)] doe wart een groot storm in de zee. so dat dat scip van den vlagen sere wart gestoten ende bedruct[10)]. ende Jhesus lach int achterste ende van den scepe ende sliep. ende si gingen te hem ende wectene[k)]. ende riepen up hem ende spraken. Here behout ons wi verderven[11)]. Ende Jhesus seide hem. wat onsiedi u gi van clenen gelove[12)]. Doe stont hi op ende geboot den winden ende den vloeden dat si niet meer en stormden[13)]. ende het wart ene grote

a) **H.** Doent avent .. voer.. voelheit
1) *Mt.* 8, 16. demones habentes .. et omnes male habentes curavit.
b) **H.** boese gheesten .. siecheit .. maeckden hi ghesont
c) **H.** die Gods soen weer. *De volgende zin ontbr.*
2) 17. Ut adimpleretur .. et egrotationes portavit.
d) **H.** siecheit .. ledighen .. sach die voelheit
3) 18 iussit ire trans fretum.
4) 19. quoeunqne ieris.
e) **H.** quam tot hem e. sprac meyster .. gaest .. sprack tot hem .. vossen h. holen .. voghelen .. nesten
f) **H.** daer hij sijn hoeft aen neyghe
5) 20 volucres caeli tabernacula, ubi requiescant .. caput reclinet.
6) *L.* 9, 59 ire et sepelire.
g) **H.** totten iersten g. begraven .. volghe du my
h) **H.** die doden hoer doden graven .. ganck du
7) 61 renuntiare his qui domi sunt.
i) **H.** totten iersten gaen weder segghen die daer in huys sijn .. ploech e. achter hem .. des rijcks
8) 62 aptus est regno dei.
9) *Mt.* 8, 23 Et adscendente eo in navicula secuti sunt eum discipuli eius.
10) 24 Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus.
k) **H.** in den meer .. waert ghestoten van den gulven .. weckden
11) 25 salva nos, quia perimus.
12) 26 quid timidi estis modicae fidei.
13) *Mc.* 6, 39 et dixit tace et obmutesce.

stilheit. mer die menschen verwonderden hem ende spraken. wie mach dese sijn. die gebiet den winden ende den vloeden[l)] ende si sijn hem gehorsam[14)].

LXIII. Ende doe hi over gevaren was int lantscap Gerasenorum dat leicht tiegen lant van Galilee over. Ende doe hi uut gegaen was te lande

l) **H.** behalt .. cleynen van ghelove .. ende den gulven .. die den wijnden ghebiedt e.d. wateren.
14) *L.* 8, 25 et oboediunt ei.

[L.]

63. Des avonds dar na so brachtemen ene grote menege van lieden vor hem. die beseten waren van den evelen gheesten ende die mengerhande ander ongemac hadden. ende die ghansde hi alle ende de quade gheeste veryagde hi met enen warde[1]. ende vele quader gheeste die ut voeren riepen ende seiden dat hi Godes sone ware ende hi scout se ende verboet hen dat si nin seiden dat hi Christns ware. ende also wart vervult de prophetie die wilen profeterde Ysaias die seide aldus. hi es die onse qualen ons af sal nemen ende van onsen sikheiden ons sal verledegen[2].

64. Ende alse Jhesus sach die grote menege die hem volgde. so hit hi sinen yongren dat si voeren over dat water dat daer lip[3]. Aldaer so quam te hem een der mestre van der wet ende seide aldus. Mester ic sal di volgen warwert dat tu henen ghees[4]. ende Jhesus antwerdde hem. De vosse si hebben hole. ende de voghele hebben neste dar si in schulen. mar des menschen sone en heft nit daer hi syn hoeft op resten mach[5] a). Dese wart syn also te verstane mine oedmudecheit ende (*l.* en) vindt in dine hoverdege herte enghene stat dar si rastelec in bliven mach.

65. Doe sprac Jhesus tenen andren ende seide volgh mi. ende deghene antwerdde hem. here laet mi tirst gaen graven minen vader die doet es[6][6]. ende Jhesus antwerdde ende seide. volgh mi du. ende laet de dode graven here doede[7]. Mar du ganc ende predeke dat rike Gods[8]. Doe quam en ander ende seide here ic sal di volghen. mar gedoegh dat ic tirst thus moge gaen ende spreken mine vrint[9]. ende den ghenen antwerdde Jhesus. So wie sine hant sleet an de ploech ende dan achterwert siet die en es nit wert hemelryks[10].

66. Alse Jhesus in dat schep was met sinen jongren[11] so hif en migel storm in de zee so dat dat schep wart van den vlagen sere bestoten ende bedrukt[12]. al die wile so lach Jhesus in dat echterste inde van den schepe ende slip[13]. Doe quamen die in dat schep waren tote hem ende wekdenne. ende ripen op hem ende seiden here behout ons onse leven. wi verdrinken[14]. ende Jhesus antwerdde. wis onssieddi u liede van cleinen gheloeve[15]? Doe stont hi op ende geboet den winden ende den watre dat si nemmeer en stormden. ende also schire alse dat geboden was so was die storm al

1) *Mt.* VIII, 16.
2) 17.
3) 18.
4) 19.
5) 20. **V** nidos **T** tabernacula, ubi requiescant. *De Staten-Vert. heeft* nesten (ofte rustplaetsen), *evenals Dl. II, Cap. XVII.*
a) **H.** Expos.
6) *L.* IX, 59 (*Mt.* V III, 21). **L** *voegt* die doet is *er aan toe*.
6) *Mt.* VIII, 22.
7) *L.* IX, 60.
8) 61.
9) 62.
10) *Mt.* VIII, 23.
11) 24.
12) *Mc.* IV, 38.
13) *Mt.* VIII, 25.
14) 26.
15) *Mc.* IV, 39.

vergaen. ende dat water wart gestillt[16]. Alse dat sagen die daer waren so worden si bevaen met groten wondre ende spraken onderlinge aldus. wie mach dese grote here syn[17]. die gebidt den winden ende den watre ende si syn hem onderdaen[18].

67. Ende alse Jhesus was comen over dat water in en lanschap dat was ghenamt van Gerasenen[19]. dat legt over iegen dat lant van Galileen[20]. so quamen twee[a] menschen iegen hem die beseten waren van tveen

16) *Mt.* VIII, 27.
17)
18) *L.* VIII, 25.
19) *Mt.* VIII, 28.
20) *L.* VIII, 26.
a) **H.** Lucas ende Marcus seggen dit van eenen. Matheus van tween.[*]
*) V, 2. .

[S.]

doe liepen hem tiegen twe besetene menschen van den duvelen. die wandelden in den graven der doder lieder ende waren sere vreselijc. so dat niemen en mochte liden[a)] bi den wege[1)]. mer die een van den tween hadde lange beseten geweist. ende hine drouch gene cleder ane[2)]. Noch niemene en mochtene gebinden met ketenen. noch niemene en mochtene gehusen. want hi hadde dicken gebonden geweist met vederen ende met ketenen. ende hi bracse alle wege. Noch niemene en condene getemmen met gere lust[b)3)]. ende daromme was sine woninge in den graven ende in den bergen. ende al dar liep hi roupende ende hem selven slaende ende scorende[c)] met stenen. Dese doe si sagen Jhesus van verren comen doe liepen si jegen hem ende anebeiddene[d)]. ende riepen met groter stemme wat es ons ende di Jhesus des hogesten Gods sone[4)]. du coms ons te quelne[e)] vor onse tijt. ic beswere di bi Gode dattu ons niet en quels. Ende Jhesus antworde hem die dar sprac. vare uut onreine geest sech wat es dine name. ende hi antworde legio. want onser es vele[5)]. Doe baden si Jhesum dat hise niene verdreve uten lande[f)]. ende dat hi hem niene gebode dat si voeren ter hellen[6)]. Ende dar bi ginc ene herde swijn[g)] ende weidden[7)]. doe baden hem die duvele ende seiden. werpstu ons uut so lat ons varen in de swijn[8)]. Ende Jhesus antworde vaert[9)]. doe voeren die duvele uten menschen ende voeren in de swijn. ende jageden de swijn in die zee[h)] met groten gerussche. ende verdronkere in den watre wel II m.[i)10)] Ende doe dat die herdren sagen die de swijn hoedden doe vloen si ter stat waert ende maecten dat condich[k)] in die stat. Ende al daromme[11)]. doe gingen uut alle die vander stat jegen Jhesum. ende doe sine sagen ende dien mensche sittende te sinen voeten gecleet van wien hi die duvele verdreef gesont gemoets[12)]. doe worden si versaget[l)]. ende baden hem dat hi ginge uut harre geburte. ende Jhesus dede also. Ende doe hi

a) **H.** in teghen den lande .. graveren der doden e. si w. seer gruwelic .. ghaen
1) *Mt.* 8, 28. duo habentus demonia, de monumentis et exeuntes, saevi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.
2) *L.* 8, 27 vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.
b) **H.** kettenen .. kettenen e.m veteren .. gheenre liste.
3) *Mc.* 5, 4 quoniam sepe compedibus et catenis vinctus .. et nemo poterat eum domare.
c) **H.** selver .. werpende
d) **H.** van verrens .. hem teghen .. aenbeden hem
4) *Mt.* 8, 29 quid nobis et tibi, Jhesu, fili dei altissimi.
e) **H.** pinighen
5) *L.* 8, 30 legio quia intraverunt demonia multa in eum.
f) **H.** pijnighes .. doe sprac .. legionis onser is voel .. uter den lande
6) 31 ut in abyssum irent.
g) **H.** heerdscap swijne
7) *Mt.* 8, 30 Erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascens.
8) 31 mitte nos in gregem porcorum.
9) 32 Et ait illis ite.
h) **H.** in dat meer
i) **H.** hoere verdroncken .. wael II dusent.
10) *Mc.* 5, 13. et magno impetu grex precipitatus est in mare ad duo milia et suffocati sunt in mare.
k) **H.** heerden .. hueden .. vluwen si in die stat .. maeckdent cont
11) 14 Qui autem pascebant eos fugerunt et nuntiaverunt in civitate et in agros omnia.
12) *L.* 8, 35 et hominem sedentem a quo demonia exierant vestitum, sana mente ad pedes eius.
l) **H.** teghen J... van dien .. verdreven hadde .. verveert

weder gescept was doe bat hem die mensche die van al den duvelen beseten was[m)].
dat hi met hem moeste wesen. ende Jhesus en wilts niet ontfaen. mer hi sprac te hem.
ganc in dijn huus ende vertrecke dinen vrienden watti God gedaan heift. want hi hem
dijns ontfarmt[n)] heift[13)]. ende hi ginc ende predecte in Deca-

m) **H.** gheboerten .. die v.d. duvelen was gheweest.
n) **H.** mochte sijn .. segghe d. vrienden .. erbermt
13) *Mc.* 5, 19 fecerit, et misertus est tui.

[L.]

quaden gheesten die wreet waren ende vreeslec utermaten. Dese plagen te schuelne in den graven van doden lieden. want nimen en dorst se ontfaen in syn hus noch nimen en dorste hen gheneken[1)]. Mar die een van den tveen hi hadde lange beseten ghewest[2)]. ende dese en droch en ghene cleder ane noch nimen en constene gebinden met ketenen[3)]. want dikke hadde hi met vetren ende met ketenen gebonden gewest ende altoes hadde hise te broken. noch nimen en constene ghetemmen met eneger lust[4)] ende dar omme was sine woninge in den graven ende in den berghen. al daer so lip hi roepende ende hem selven slaende ende schorende met stenen[5)]. Dese alse si sagen Jhesum van verren comen so liepen si iegen hem[6)]. ende ripen met groter stemmen aldus. wats ons metti ghemeine Jhesu des almechtegs Gods sone?[7)] Du best comen ons quellen. vor onsen tyt[8)]. Ende Jhesus antwerdde den ghenen die dar sprac aldus. var ut onreine ghest[9)]. seghe wat namen hefs du? Ende deghene antwerdde legio want onser es vele[10)].[b)] Dit legio ludt also vele alse en getal dat heft ses dusentech. ses hondert. sesse ende sestech. ende dar omme seidense onser es vele. Doe badense Jhesum dat hise nin veryagde uten lande[11)] ende dat hi hen nin gebode dat si voeren ter hellen wert[12)]. al daer bi so stont en kudde svyn ende weidde[13)]. Doe baden hem die quade gheeste ende seiden. wersps du ons ut so ghef ons orlof tevarne in die swyn[14)]. ende Jhesus antwerdde. hebbes orlof. Doe voeren die evele gheeste uten menschen ende voeren in die swyn[15)]. ende yagden die swyn in die zee met groten gerusche ende verdrenkdender in dat water toter summen van tveen dusentegen[16)]. ende alse dat sagen die die swyn hudden so vlowen si ter stat wert ende makden dat kundech in die stat ende over al daer omtrent[17)]. Doe lipen ut alle die van der stat iegen Jesum[18)] ende alse sine sagen ende die menschen bi hem die beseten hadden ghewest al gesont so worden si verssagt[19)] ende baden hem dat hi ghinge ut harre geburten. ende Jhesus dede also[20)]. Ende alse hi weder gescheept was so bat hem die

1) *Mt.* VIII, 28.
2) *L.* VIII, 27.
3) *Mc.* V, 3.
4) 4.
5) 5 in montibus (**G**), in monumentis et in montibus (**C**).
6) 6.
7) 7.
8) *Mt.* VIII, 29.
9) *Mc.* V, 8.
10) *L.* VIII, 30.
b) **H.** Expo.[**)]
**) , 53.
11) *Mc.* V, 10.
12) *L.* VIII, 30.
13) *Mt.* VIII, 30.
14) 31.
15) 32.
16) *Mc.* V, 13.
17) 14 (*Mt.* VIII, 33).
18) *Mt.* VIII, 34.
19) *L.* VIII, 35.
20) *Mt.* VIII, 34. *De laatste zin is in 't Mnl. ingevoegd.*

mensche die van allen din quaden gheesten beseten hadde gewest dat hi met hem mochte varen[21]. ende Jhesus en (*hs.* ende) wouds nit ontfaen[22]. Mar hi antwerdde hem[23] ghanc in dyn hus. ende telle dinen vrinden dat goet dat di Got heft gedaen.[24] wat hem dyns heft ontfarmt[25]. Ende deghene dede also. ende ginc in dat lanschap dat heett Decapolis. ende gaf allen din volke te verstane wat goede Jhesus hem hadde gedaen. ende alle die dat horden worden met groten wondre bevaen[26].

21) *Mc.* V, 18.
22) *L.* VIII, 38.
23) *Mc.* V, 19.
24) *L.* VIII, 34.
25) *Mc.* V, 19.
26) 20.

[S.]

polis wat hem Jhesus hadde gedaen. ende alle diet horden verwonderden hem[1)].

LXIV. Jhesus clam int scip[a)] ende voer over ende quam in sine stat. up enen der dage sat Jhesus ende leerde. ende al dar saten fariseuse ende meestre vander wet. die comen waren uut al den castelen van Galilee. ende van Judea. ende van Jherusalem. ende die Gods cracht[b)] was dar gereet om hem gesont te makene. Ende al dar quamen si viere ende brachten enen gedragen up een dragebedde. die alle sine lede verloren hadde van den fledersine[c)2)]. Ende doe si quamen toten huse dar Jhesus in was so en mochten si den sieken niet in dat huus gebringen dor dat gedranc[d)] des volx dat omtrent[e)] dat huus was. Doe clommen si up dat huus. ende dor dat dac des huus[f)] so lieten sine neder metten dragebedde[3)] vor Jhesum dar hi sat. Ende doe Jhesus sach hare gelove doe sprac hi toten sieken sone getroste di dine sonden[g)] sijn di vergeven. Doe begonden te pensene die scrivere ende die fariseen ende spraken. wie es dese die blasphemie[h)] sprect. wie mach die sonden vergeven dan allene God[4)]. Ende doe Jhesus bekende hare gepense. doe antworde hi ende sprac te hem. wat pensdi quaet[i)] in uwen herten. weder es lichter te seggene dine sonden sijn[k)] di vergeven of stant op ende ganc. mer dat gi gelooft dat des menschen sone macht heift sonden te vergevene inder erden. doe sede hi den sieken stant op seggic di[l)5)]. ende nem up dijn bedde ende ganc in dijn huus. ende hi stont te hants up vor hem allen[6)] ende nam up[m)] dar hi in gelegen hadde ende ginc in sijn huus lovende Gode[n)]. Ende si alle worden versaecht ende loveden alle Gode[7)]. die sulke macht den menschen heift gegeven[n)]. ende si worden vervult met vresen ende seiden heden hebben wi wonder gesien.

1) 20 et omnes mirabantur.
a) **H.** in een schepe
b) **H.** cracht Gods
c) **H.** ghicht
2) *L.* 5, 18 qui erat paralyticus.
d) **H.** ghedranghe
e) **H.** om
f) **H.** des huus *ontbr.*
3) 19 pre turba .. cum lecto.
g) **H.** gheloeve .. dijn sunden
h) **H.** beghonnen te dencken .. lasteringhe
4) 21 qui loquitur blasphemias .. nisi solus deus.
i) **H.** ghedachten .. ghedenckt ghi boesheit
k) **H.** werden
l) **H.** mer op dat .. die sunden .. ic segghe di stant op.
5) 24 dimittere peccata, ait paralytico: tibi dico surge
6) 25 coram illis.
m) **H.** ende nam dat bedde op
n) **H.** Gode lovende worden al verveert .. God alle. dat hi s.m.h.g.d.m.
7) 26 et magnificabant deum, *of tengevolge der samentrekking*, et glorificaverunt deum (*Mt.* IX, 8).
n) **H.** Gode lovende worden al verveert .. God alle. dat hi s.m.h.g.d.m.

LXV. Ende hi quam daromme weder in Cana Galilee dar hi van watre wijn[o)] hadde gemaect. Ende dar was een conincsin[p)8)] des sone was siec in Capharnaum. doe dese horde dat Jhesus quam van Judea in Galilee doe ginc hi af tote hem. ende bat hem dat hi neder daelde ende sinen sone gesont maecte want hi begonde[p)] sterven[9)]. Daromme seide Jhesus te hem. het en si dat gi tekene ende miracle siet[10)] anders en geloofdi niet. Doe seide tote hem dat conincsin[q)]. here ganc af eer dan mijn sone sterve. doe seide hem[r)] Jhesus ganc dijn sone leift. Doe geloofde die mensche den worden die Jhesus sprac ende ginc[11)]. mar doe hi te hants af ginc doe

o) **H.** vater in wijn
p) **H.** conincsken .. Jhesus was in Judea .. ginghe .. begonde te
8) *J.* 4, 46 ubi fecit aquam vinum .. regulus.
p) **H.** conincsken .. Jhesus was in Judea .. ginghe .. begonde te
9) 47 Hic cum audisset quia Jhesus veniret a Judea in Galileam .. incipiebat enim mori.
10) 48 nisi signa et prodigia videritis.
q) **H.** wonder .. conincxken
r) **H.** doe sprac tot hem
11) 49 priusquam 50 filius tuus vivit. Credidit homo sermoni .. et ibat.

[L.]

68. Alse Jhesus over dat water gevaren was so quam hi in die stat dar hi wonechtegh was[1)].[a)] aldaer quamen si vire[2)] ende brachten gedregen op en dragebedde enen mensche die alle sine lede verloren hadde van den fledercine[3)]. ende alse deghene toten hus quamen dar Jhesus in was. so ne consten si din siken nit in dat hus gebrengen om dat bedranc van din volke dat omtrent dat hus was. Doe clommen si boven op dat hus. ende dor dat dac van den hus so liten sine neder metten dragebedde vor Jhesum daer hi sat[4)]. Ende alse Jhesus anesach hare ghelove. so sprac hi totin siken ende seide. Mensche getroste di dine sunden syn di vergheven[5)]. Doe begonsten te pensene die scriben ende die phariseuse ende aldus te seggene in hen selven. wie es dese die sprekt blasphemen? wie mach die sunden vergheven sonder allene Got[6)]? ende alse Jhesus anesach hare quade peinsingen. so antwerdde hi daer op ende sprac aldus. waromme laetti die quade pinsingen comen in uwe herten[7)]? welc es lichter te seggene dine sunden syn di vergheven. ochte stant op ende wandele[8)]? Om u dan kundech te makene dat des menschen sone heft maght de sunden te verghevene. so salic hem seggen. stant op ende wandele. Doe sprac Jhesus din siken toe ende seide aldus. ic segge di stant op ende nem dyn bedde ende ganc thus wert[9)]. Doe stont deghene op altehant toesiende allen den ghenen die daer waren ende nam syn bedde op sinen hals ende ghinc thus wert lovende Gode ende dankende[10)]. Ende alle de ghene die dat sagen ende hoerden worden verssagt ende ververt[11)] ende si loveden alle Gode die soegedane macht den menschen verleent[12)] ende spraken oppenbare dat si groet wonder hadden ghesin[13)].

69. Op enen dach so quam Jhesus in Chana Galilee daer hi van watre wyn hadde gemakt. aldar so quam te hem ende (*l.* en) vorste[a)] dis sone sik lach in Capharnaum[14)].

1) *Mt.* IX, 1.
a) **H.** Lucas. op enen dire dage so sat Jhesus [ende] leerde aldaer saten phariseuse [ende] meestre van der wet die comen [waren] ute allen den castellen van Galileen [ende] van Judeen ende van Jherusalem. ende de Gods cracht was daer gereet omme hen [te] ganssene. aldaer quamen etc.[*)]
*) V, 17 (V): Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens; et erant Pharisaei sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae et J. et J.; et virtus Domini erat ad sanandum eos.
2) *Mc.* II, 3.
3) *L.* V, 18.
4) 19.
5) 20.
6) 21.
7) 22.
8) 23.
9) 24.
10) 25.
11) 26.
12) *Mt.* IX, 8.
13) *L.* V, 26. *In 't oorspr. is de volgorde eenigszins anders*.
a) **H.** en cleinne coninc.[*)]
*) regulus (IV, 46).
14) *J.* IV, 46.

Dese quam te hem. ende bat hem dat hi quame ende ghansde sinen sone[15]. Ende Jhesus antwerdde hem hen si dat gi die miraklen siet metten ogen so ne ghelovedi nit[16]. Ende die vorste bat noch ende seide here com eer mijn kint verscheedt[17]. Ende Jhesus antwerdde hem. ganc dyn kint es ghenesen. De ghene ghelovede den warden die Jhesus hadde ghesproken ende haestte hem thus wert[18]. Ende alse hi bi hus quam so quamen sine knechte iegen hem ende seiden hem dat syn sone

15) 47.
16) 48.
17) 49.
18) 50.

[S.]

liepen hem jegen[1)] die knechte ende vercondichden[a)] hem ende spraken dat sijn sone leifde. Doe vragede hi nader ure in dier hem bet wart[b)2)]. ende si seiden hem gistren ter sevender uren so lietene die rede. Doe bekinde die vader dat dat die ure was in diere hem Jhesus seide dijn sone leift. ende hi geloofde ende al sijn huus[c)3)].

LXVI. In dier tijt dat Matheus die tolnare die ooc hiet Levi Jhesus jongere worden was. doe maecte hem Levi ene grote werscap in sinen huse. ende geschiede dat si aten in den huse. Sich ene grote menichte puplicane[4)] ende sondaren[d)] die quamen ende aten met Jhesu ende met sinen jongeren. ende ooc waren diere vele die Jhesum dar[e)] volgeden[5)]. Ende doe die scrivere ende die fariseen dat sagen. dat hi at metten sondaren ende met den puplicanen[6)]. doe seiden si sinen jongeren. waromme eit[f)] ende drinct u meester metten puplicanen ende met den sondaren. Doe dat Jhesus horde doe seide hi hem. die gesont sijn en bedorven des ersaters niet. mar die siec sijn[g)7)]. Gaet ende leert wat dat es. ic wille ontfarmicheit ende en gene offerande[8)]. Ic en ben niet comen te roupene die gerechte[h)] mar die sondaren te penitencien[9)].

LXVII. Doe spraken si noch meer te hem. waromme vasten Johannes jongere ende beden vele ende der fariseuse jongere. ende dine jongere eten ende drinken ende en vasten niet. Ende Jhesus seide hem hoe souden die kinder des brudegoms gevasten al die wile[i)] die brudegome[10)] met hem es. mar die dage sullen comen dat die brudegome van hem genomen wert[11)]. ende dan sullen si vasten in dien dagen. doe seide hi hem een gelickenesse. Niemen en nait niewe grouve scroden in ene houde scure. dat dat niewe niene sceure van den ouden. ende die scure meerre werde[12)] dan si[k)] te voren was. Noch niemen en gietet niewen wijn in een out vat. anders die niewe

1) 51 occurrerunt ei.
a) **H.** mer te hant doe hi af ghinck .. teghen .. e. seechden
b) **H.** nae der stonden dat hem baet waert
2) 52 in qua melius habuerit
c) **H.** doe liet hem .. der vader .. in welker ., huys mit hem.
3) 53 in qua dixit ei Jhesus: filius tuus vivit .. domus eius tota.
4) *Mc.* 9, 10 multi publicani
d) **H.** der tolleneer .. het gheschieden .. siet een g. sameninghe der p.e. sunderen.
e) **H.** daer voel. dar *ontbr.*
5) *Mc.* 2, 15 multi qui et sequebantur eum.
6) 16 cum peccatoribus et publicanis.
f) **H.** yt
g) **H.** ghesont is die en derf des artsetters .. is
7) 17 non necesse habent sani medicum sed qui male habent.
8) *Mt.* 9, 13 misericordiam volo et non sacrificium.
h) **H.** ende niet off .. gherechtighen
9) *L.* 5, 32 in poenitentiam.
i) **H.** wie solden .. alsoe langhe als
10) *Mc.* 2, 19 filii nuptiarum quamdiu sponsus
11) *Mt.* 9, 15 auferatur ab eis sponsus.
12) *Mc.* 2, 21 sssumentum pannis rudis assuit vestimento veteri, alioquin aufert .. et maior scissura fit.
k) **H.** neyet nuwe grove .. alden rete .. niet en ryte v.d. alden .. der rete .. hi

wijn brake dat oude vat ende verdorve bede[13)] vat ende wijn. mar niewen wijn moet men doen in niewe vate. ende blijft behouden bede[14)] vate ende wijn. Niemen die outs wijns gewone es en laet gerne[l)] den ouden om den niewen want hem die oude beter dinct[15)].

13) *L.* 5, 37 et ipsud effunditur et utres peribunt.
14) 38 utraque conservantur.
l) **H.** alt vat .. der nuwe .. breke d. alde .. ende dan .. in enen nyewen vaet .. ende dan b. behalden beyde wijn ende vate .. alts wijns .. niet gheerne
15) 39 vult novum, dicit enim: vetus melius est.

[L.]

ghenesen ware[1]. Doe wragde die here na die ure dar syn sone in ghenas. ende si antwerdden ghistren in der sevender uren van den daghe so begaven die rede[2]. Doe bekende die vader dat dat die selve ure was in welker dat Jhesus hadde gesegt. ghanc dyn kint es genesen. Ende altehant so wart hi geloevech ende alle deghene die behoerden te sire maisniden met hem[3].

70. In din tide dat Matheus de tolnere die oc hit Levi Jhesuss yongre worden. was so ghaf hem Levi ene grote maeltyt in syn hus[4]. Ende alse Jhesus in dat hus comen was. so waren ghinder vele ghemeinder liede ende sonderen verghedert die dis dags daer aten met Jhesum. ende met sinen yongren[5] ende oc was vele dergherre die met Jhesum daer quamen[6]. Ende alse de scriben[a] dat waren de mestre van der wet ende de phariseuse dat sagen dat hi met gemeinen lieden ende met sunderen at ende dranc. so spraken si tote sinen yongren. waromme ett ende drinkt u mester met gemeinen lieden ende met sunderen?[7] Alse Jhesus dat hoerde so antwerdde hi hen al dus. Die ghesont synt en behoeven des phisicins nit. mar die sik syn[8]. ghaet dan ende leert wat dat bedidt dat die scrifture segt die sprekt aldus. Ic hebbe liever ontfarmechheit dan offrande[9]. in ben nit comen om de gherechte te ganssene mar om de sunderen van hare sunden te verledegene[10].

71. Doe spraken hem deghene noch ane ende vragden hem. waromme vasten Yan Baptists yongren ende beden vele ende der phariseuse. ende dine yongren eten ende drinken[11]. ende en vasten nit?[12] Ende Jhesus antwerdde hen. hoe souden des brudegoems kinder hare vastinghe mogen gehouden even lanc dat die brudegoem met hen es?[13] Mar de tyt sal comen dat si dis brudegoems gemessen selen. ende dan selen si vasten[14] in din daghen[15]. Doe sprac noch voert Jhesus ende prufde sine redene met ere ghelikenessen ende seide aldus[16]. Nimen en sal bestaen te naijene niwe scroeden in ene oude schore. ende dade imen dat. so soude dat niwe scoren van den ouden. ende die schore soude merre syn dan si tevoren was[17]. Ende nimen en sal ghiten niwen wyn in oude vate. ende dade imen dat die niwe wyn soude don bersten

1) *J* IV, 51.
2) 52.
3) 53.
4) *L.* V. 29. *De 1e volzin* In - was *komt in* **T** *niet voor, maar is ontleend aan Mt. IX*, 9. *Vgl. ook de aant. der St.-Vert. op dit vs.*
5) *Mt.* IX, 10.
6) *Mc.* II, 15.
a) **H.** Glose.[**)]
**) II, XVII.
7) 16.
8) 17.
9) *Mt.* IX, 13
10) *L.* V, 32.
11) 33.
12) *Mc.* II, 18.
13) 19.
14) *Mt.* IX, 15.
15) *L.* V, 35
16) 36.
17) *Mc.* II, 21.

die oude vate ende die wyn soude storten[18]. Mar niwen wyn moet men don in niwe vate so bliven behouden beide vate ende wyn[19]. Dits also te verstane dat men de rude menschen ende die veroudert syn in den sunden nit alte sere en sal verladen met geboden van niwer leringen. tote an din tide dat si vernivt werden. metter gracien des heilegs gheests. ende dats wale bedidt in den warde dat dar na volgt dat sprekt aldus. Nimen die ouds wyns gewone es en laett gerne saen

18) *L.* V. 37.
19) 38

[S.]

LXVIII. Doe antworden die scrivere ende di fariseen ende spraken. meester wi willen een teken van di sien[1)]. Ende Jhesus antworde. des avonts plege di te seggene het sal morgen scone weder sijn[a)] want die hemel es root. ende des morgens segdi het sal onreine weder werden want die hemel es drove. dus condi geraden[b)] na den wedere bi den anscine des hemels. mar die tekene vander tijt en condi niet gheweten. Dat quade geslachte ende dat ongelovige souct[c)] tekene. ende hem en sal geen teken gegeven werden dan dat teken Jonas[2)] des profeten. want also Jonas lach in den buke des walvischs verswolgen drie dage ende drie nachte. also sal des menschen sone liggen int herte der erden[3)] drie dage ende drie nachte. Die manne van Niniviten[d)] sullen up staen in den dage des ordeels tjegen dit geslachte ende sullense verordelen. want si daden penitencie in Jonas predicacie[4)]. ende siet. meerre dan Jonas was es hier[e)]. Die coninginne van Saba sal op staen[5)] in den dage des ordeels tjegen dit geslachte ende salse verordelen. want si quam van den ende des erdrijcs te horne die wijsheit Salomons. ende meerre dan Salomon was es hier.

LXIX. Alse die onsuvere geest ute vaert van den mensche so wandelt hi in drogen steden dar soucti sine raste[f)]. ende hine vinter niet. ende als hire niene vint so seicht hi tot hem selven. ic sal weder keren in mijn huus dan[g)] ic uut voer. ende dan comt hi ende vindet ydel gesuvert met besemen ende verciert[6)]. dan gaet hi ende neimt met hem VII andre geeste die starker[h)] sijn dan hi. ende vaert met hem weder in dat vat dan hi uut voer. ende blijft dar wonende[7)]. ende dan wert des menschen ende harger dan sijn begin. Also saelt geschien met desen quaden geslachte[i)] dat nu es. Doe Jhesus dit gesproken hadde doe hief up een wijf hare stemme die dar stont onder den volke ende sprac. Salech es die lechame[8)] die di drouch ende die borste die du zoges. Ende Jhesus antworde hare. vele meer sijn salich die horen dat wort Gods ende diet behouden[k)9)].

1) *Mt.* 12, 38 volumus a te signum videre.
a) **H.** pleecht ghi te spreken .. merghen .. werden
b) **H.** des smerghens spreekt ghi .. weer werden .. doncker .. aldus kundi raden
c) **H.** aensien .. ever die teyken .. kunt ghi .. weten .. boese gheslechte .. sueckt
2) 39 nisi .. Jonae.
3) 40 ventre ceti .. in corde terre
d) **H.** walvissches verslonden .. Nineve
4) 41 Viri Ninevitae .. cum generatione .. quia poenitentiam egerunt in predicatione Jone
e) **H.** hier is een meerre dan Jonas was
5) 42 Regina austri surget.
f) **H.** onreyne gheest .. droeghen .. suect hi .. ruste
g) **H.** hijse .. selver .. daer
6) 44 unde exivi .. invenit vacantem scopis mundatam ct ornatam.
h) **H.** vijndet ghereinicht m... bessemen e. gheciert .. mer het is ijdel .. die noch schalcachtigher
7) 45 nequiores se et intrantes habitant ibi
i) **H.** dan hi es .. veert .. in dat huys daer .. boeser dan s beghinne .. mitten boesen gheslechte
8) *L.* 11, 27 cum haec diceret .. de turba .. beatus venter qui te portavit et ubera
k) **H.** hief een wijf op .. die lichaem .. ghesoken hebste .. hoer ende sprack ja, mer sy syn s. die daer .. dat bewaren
9) 28 et custodiunt illud.

LXX. Die wile dat Jhesus den volke toe sprac sich so stonden sijn moeder ende sine broedere[10)] buten ende sochten[l)] hem te sprekene. Doe sprac een van den volke te hem. sich dijn moeder ende dine broedere

10) *Mt.* 12, 46 Adhuc eo loquente ad turbas ecce mater eius et fratres .. quaerentes loqui ei (47)
l) **H.** siet doe stont sijn moeder e s. brueders daer buten .. sueken

[L.]

den ouden om den niwen want hem doude beter dunkt[1)]. Die oude wyn dats oude gewonte die men nit gerne en can hastelec gelaten om de niwe.

72. Alse Jhesus dit hadde gesproken so antwerdden die scriben ende die phariseuse ende seiden aldus. Mester wi willen en mirakellec teken sien van di[2)]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus[a)]. De quade mensche ende dongelovege sukt tekene. ende hem en sal en gheen teken ghegheven werden dan dat teken Jone des propheten[3)]. want also alse Jonas lach in den buke eens veschs verslonden drie dage ende drie nachte. also ghelike sal des menschen sone liggen in der erden drie dage ende drie nachte[4)]. Die Ninivitten selen op staen in den dage des ordeels iegen de generacie de nu es. ende selense verordeelen want si penitentie daden doe hen Jonas predekde ende hir es dat merre es dan Jonas[5)]. De koninghinne van Saba sal op staen in den dage des ordeels iegen dese generacie. ende salse verordeelen want si quam van den inde van ertrike horen de wysheit Salamoens ende hir es dat meerre es dan Salamon was. Doe sprac Jhesus noch vort ende seide aldus[6)].[b)] Alse die quade gheest vert ut enen mensche so wandelt hi in droegen staden ende die sonder water syn. Aldar sukt hi sine raste mar hine vindter dar nit[7)]. Dan so seght hi iegen hem selven. Ic sal weder kiren te mire herbergen daer ic ut voer. Dan so vert hi weder ende vint dat hus gekert met enen besseme[8)]. Ende dan so nemt met hem seven andre gheeste die quader syn dan hi selve es. ende vert met hen weder in dat vat daer hi ut gevaren was. ende daer blyft hi wonende met hen. ende dan so es dis menschen inde arger dan syn begin was. Also saelt syn metterre quader generacien die in u es[9)].

73. Alse Jhesus dese wart gesproken hadde so hif op hare stemme en wyf die daer stont onder dat volc ende sprac aldus. Salech es die lichame die di droech ende salech syn die borste die du sogs[10)]. Ende Jhesus antwerdde hare aldus. Ende oc syn salech die horen dat Gods wart ende dat behouden ende dar na werken[11)].

1) *L.* V, 39,
2) *Mt.* XII, 38.
a) **H.** Matheus. des avons plegdi te segge[ne]. margen saelt scone weder [sy]n. want de hemel es roet. ende [des] margens segdi. het sal ornen weder syn want de hemel es [dr]uve. aldos so condi geraden na dat [w]eder bi den anesiene van den heme[le]. mar de tekene van den tide en cont [gi] nit geweten.*)
*) XVI, 2-4.
3) 39.
4) 40.
5) 41.
6) 42. *De laatste zin is door* **L** *ingevoegd. Daarentegen is de tweede helft van dit vs. in* **L S H** *weggelaten*.
b) **H.** Cum autem imm. sp. exierit etc.**)
**) XII, 43.
7) 43.
8) 44.
9) 45. *Van* ‘uitvaren uit een vat’ *wordt elders niet gesproken*.
10) *L.* XI, 27.
11) 28.

74. In dire wilen dat Jhesus aldus sprac den volke toe so stonden syn moeder ende sine brudere[a)] buten. ende begerden te sprekene iegen hem[12)]. Doe seide een mensche van din volke tote hem. Dyn moeder ende dine

a) **H.** neven.[*)]
*) XII, 46.
12) *Mt.* XII, 46.

[S.]

staen buten ende souken di. Ende Jhesus antworde hem[1)] ende seide. wie es mijn moeder ende wie sijn mine broedere. Ende hi strecte sine hant up sine jongere ende sprac. dit es mijn moeder ende dit sijn mine broedere. so wie doet den wille mijns vader die in den hemelen es. die es mijn broeder. ende mijn zuster ende mijn moeder[a)].

LXXI. Doe hi dit sprekende was te hem. sich een prinche der synagogen die Jairus hiet die quam te hem ende anebeiddene[b)] ende sprac. Here mijn dochter es nu versceden[2)]. mar com ende legge dine hant up hare ende si sal leven. Doe stont Jhesus op ende ginc met hem. ende sine jongere volgeden hem. Ende sich een wijf die den bloet vlot gedoocht[c)] hadde[3)] XII jaer. dese hadde al hare goet verdaen met ersaters. ende van genen en mochte si gesont werden. mar so si hem meer gaf so si wers[d)] vermochte[4)]. Dese quam achter Jhesum. ende roerde die vadsen[5)] van sine clede. want si sprac in haer selven. mocht ic geroeren die vadsen[e)] sijns cleets so wordic gesont. ende also schiere als si die vadsen geroert hadden. so stont haer bloet vlot[f)6)]. ende hare lichame gevoelde dat si genesen was vander siecheit[7)]. Doe kerde hem[g)] Jhesus omme ten volke waert dat hem volgede ende sprac. wie roerde mi. Doe sprac Peter ende die met hem waren. meester die scaren van den volke stoten di ende dringen di. ende du vrages wie di roerde. Ende Jhesus antworde. mi heift iemen geroert. want ic hebbe gevoelt dat cracht te heelne ute ginc van mi. doe sach hi na den wive die dat hadde gedaen. Doe dat wijf sach dat niet verholen mochte bliven. doe quam si vort al vervaert ende al bevende. ende viel te sinen voeten ende sprac oppenbare vor al den volke omme wat saken sine hadde gheroert. ende dat si al genesen was up die stonde dat sine geroerde[h)]. Doe sprac Jhesus toten wive. dochter dijn gelove heift di gesont gemaect ganc in paise. ende wes[i)] gesont van dire plagen. Al die wile dat Jhesus stont ende toten wive sprac. so quam een toten prinche der synagogen ende sprac. dijn dochter es doot dune darfs den meester niet vorder moeien[k)8)]. Doe dat Jhesus horde doe sprac hi toten prince der synagogen. nonsie di niet geloof allene ende si sal leven. doe en liet hem Jhesus niemene volgen dan Petre ende Jacobe ende

1) 48 ille responpens
a) **H.** streckede .. moeder .. suster .. brueder.
b) **H.** Doe J. dit predicte. siet doe was by hem een vorste .. Iarus .. aenbeden hem
2) *Mt.* 9, 18 Filia mea modo defuncta est
c) **H.** den bloet suycte gheleden
3) 20 Et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur
d) **H.** arcedien .. van hoere gheen .. hoer wers
4) *Mc.* 5, 26 et fuerat multa perpessa a compluribus medicis et erogaverat omnia sua (*L.* 8, 43) nec ab ullo potuit curari (*Mc.* V, 26) sed magis deterius habebat
5) *Mt.* 9, 20 tetigit fimbriam
e) **H.** den soem v.s. cleyderen .. rueren den soem
f) **H.** balde .. gheruert hadde den soem doe .. bloet lopen
6) *L.* 8, 44. Et confestim stetit fluxus sanguinis
7) *Mc.* 5. 29 et sensit corpore, quod sanata esset a plaga.
g) **H.** dat hi .. keerden sich
h) **H.** verborghen en mochte .. verveert .. hedde gheruert .. gheruert hadde
i) **H.** in vreden bis
k) **H.** totten vorsten .. derfs .. noeden .. **J**. dat .. **J** sich .. brueder. ende den
8) 35 quid ultra vexas magistrum.

Johanne sinen broeder[9)]. Ende doe hi quam in des princen[l)] der synagogen huus. doe vant hi daer[m)] dat volc versament wenende ende screiende ende sere mesbarende.

9) 37 nisi Petr. et Jac. et Joh. fratrem Jac.
l) **H.** vader ende die moeder des kynts .. dat huys des vorsten
m) **H.** daer *ontbr.*

[L.]

brudere staen ghinder buten ende begheren te sprekene iegen di[1]. Ende Jhesus antwerdde den ghenen aldus wie es myn moeder ende wie syn mine brudre?[2] So wie dat myns vader wille doet die in den hemele es. dats min bruder ende myn zuster. ende myn moeder[3].

75. Al die wile dat Jhesus aldus den volke toesprac so quam en princhе[4] van der synagogen die Jaïrus was genamt[5] tote hem ende anebeddene ende seide aldus here mine dochter legt nu opt henen kiren. mar com ende lege dine hant op hare so salse weder levende werden[6]. Doe stont op Jhesus ende ginc mettin man ende sine yongren volgden hem[7]. al daer hi ghinc so quam en wijf die tvelef yar sik hadde gewest van den bloed evele[8]. so dat dat dat bloet vloiede van hare algedads. Dese hadde al hare goet ghegheven den mestren van ersetrien mar so si meer gaf so si wers hadde[9]. Dese quam achter hem ende ghereen de vesen van sinen clede[10]. Want si seide aldus ieghen hare selven. mochtic gherinen de vese van sinen cleede. so waric genesen[11]. Ende also saen alse si die vese hadde gherenen. so was si al genesen van din ongemake[12]. Doe kirde hem Jhesus omme tin volke wert dat hem volgde ende sprac aldus[13]. wie was die mi ghereen? Doe sprac Peter ende die met hem waren. Mester de scharen van den volke stoten di ende verdringen di ende du vrags wie di ghereen[14]. Ende Jhesus antwerdde. mi heft imen gherenen want ic ghevule dat cracht van mirakelleken werke ut mi es comen[15]. Doe sach hi na dat wyf die dat hadde gedaen[16]. Alse dat wyf sach dat dat werc nit verholen bliven en mochte so quam si voert al ververt ende al bevende ende vil hem te voeten ende seide oppenbare vor al dat volc om wat saken dat sine hadde gherenen. ende dat si al ghenesen was op die wile dat sine ghereen[17]. Doe sprac Jhesus aldus totin wive. Dochter dyn gheloeve heft di gheholpen ganc in vreden[18] ende wes ghesont ende verledegt van dire plagen.[19]. Al die wile dat Jhesus stont ende sprac den wive toe. so quam een ten princhе van der synagogen ende seide. Dyn dochter es verscheeden du en darfs den meester nit vorder muden[20]. alse

1) *Mt.* XII, 47.
2) 48. *Het volgende vs.* Et extendens manum in discipulos suos dixit: ecce mater mea et fratres mei! *ontbr. in* **L.**
3) 50. *Mt.* IX, 18.
4) *L.* VIII, 41.
5) *Mt.* IX, 18.
6) 19.
7) 19.
8) 20.
9) *Mc.* V, 26 en *L* VIII, 43.
10) *Mc.* V. 27 en *Mt.* IX, 20.
11) *Mt.* IX, 21.
12) *L.* VIII, 44 en *Mc.* V, 29.
13) *Mc.* V, 30.
14) *L.* VIII, 45.
15) 46.
16) *Mc.* V, 32.
17) *L.* VIII, 47.
18) 48 fides tua te salvam fecit.
19) *Mc.* V, 34.
20) 35.

Jhesus dat hoerde so sprac hi totin prinche ende seide aldus. En onssigh di nit gheloef allene[21]. ende si sal weder ghenesen[22]. Doe en lit hem Jhesus nimene volgen sonder Petre. ende Yanne. ende Yacope Yans bruder[23] ende den vader ende de moeder des kinds. Ende alse hi quam[24] in dis princhen hus. so vant hi daer volc versament dat weende ende dat schreide ende sere mesberde[25]. Den ghenen sprac

21) 36.
22) *L.* VIII, 50.
23) *Mc.* V, 37. **L** *voegt hieraan toe uit L.* VIII, 51 (**V**): et patrem et matram puellae.
24) *Mt.* IX, 23.
25) *Mc.* V, 38 in domum archisinagogi.

[S.]

Doe sprac Jhesus te hem waromme weendi gaet wech die joncvrouwe[a)] nes niet doot mar si slaept[1)]. ende si bespottene want si wisten dat si doot was. Doe dede Jhesus uut gaen alle die dar versament waren. ende ginc metten vader ende met der moeder der joncvrouwen end mettien die hem bi waren dar die joncvrouwe lach. ende namse[b)] metter hant ende sprac. tabita cumi[c)]. dat es inder bediedingen joncvrouwe ic segge di[d)] stant op[2)]. doe quam haer geest weder in hare. ende die jonevrouwe stont te hants up[e)] ende wandelde. mar si was van XII jaren[3)]. ende si wonderden hem met groten wondere. ende Jhesus verboot hem starckeleke dat sijs niemen en seiden. ende seide hem dat men hare tetene gave[4)]. ende dese niemare ginc nut in al dien lande[f)].

LXXII. Ende doe Jhesus danen ginc. doe volgeden hem twe blinde die riepen ende spraken. ontfarme di onser Jhesus Davids sone. Ende Jhesus vragede hem ende sprac. geloof di[g)] dat ic u siende moge maken. ende si antworden ja wi here[5)]. doe roerde Jhesus hare oogen ende sprac. na uwen gelove so geschie u. doe worden hare oogen ontploken ende si worden siende. desen geboot ook Jhesus dat sijs niemen[h)] en seiden. ende seide hem siet dat niemen en weet[6)]. mar si gingen ende verniemarden hem in al dien lande.

LXXIII. Ende doe si uut gegaen waren sich doe brochten[i)] si hem enen mensche die blint was. ende stom was. ende die van den duvel beseten was[k)]. ende doe hi den duvel uut geworpen hadde. doe sach die blint hadde geweist. ende sprac die stom hadde geweist. ende die scare verwonderde hem[7)]. ende spraken des gelijes en oppenbarde noit[l)] in Israele. nes dit niet Jhesus Davids sone[8)]. ende sulke seiden dit es een recht profete. die andre spraken dese es Christus. mar somige spraken daer tjegen[m)]. sal Christus comen van Galilee. en seicht die scrifte niet dat Christus sal

a) **H.** schreye di .. ghaet ewech jonfrouwen
1) *Mc.* 5, 39 Et ingressus (*Mt.* 9, 23) dicebat: (24) recedite, non est enim mortua puella, sed dormit.
b) **H.** mit den die bi hem w. totter ioncfrouwen daer si lach. ende hi nam sy
c) **H.** coeni.
d) **H.** ic segge di *ontbr.*
2) 41 thalitha cumi .. tibi dico, surge.
e) **H.** te hant stont die ionfrouwe op
3) 42 erat autem annorum duodecim.
4) *L.* 8, 45 Et iussit dari illi manducare.
f) **H.** verwonderden sich .. sterckelicken .. ende hi sprack .. in alle dat lant
g) **H.** van danne .. erberme .. gheloeft ghi
5) *Mt.* 9, 28 Cum autem venissit domum, accesserunt ad eum caeci .. utique domine.
h) **H.** gheopent .. Jhs oec .. dat dit niement
6) 30 Et comminatus est Jhesus illis dicens: videte, ne quis sciat
i) **H.** openbaerdent in alle die lande .. brachten
k) **H.** *Na* beseten was *staat nog:* den ledichden hi al te hant.
7) 32 hominem mutum demonium habentem 33 et eiecto demone locutus est mutus. Et mirate sunt turbe
l) **H.** doen s. die daer b. was. *de volgende zin ontbr* scharen v. hem .. des ghelyc .. nye
8) *Mt.* 12, 23 filius David.
m) **H.** is dit .. dit is Xps .. daer weder

comen van Davids geslachte van der stat van Betleem danen David was ende also was een twist onder den volke van hem[n)].

LXXIV. Maer die fariseen ende die scrivere die spraken. in Belsebux name die prince es der duvle so verdrijft hi die duvele[9)]. Doe Jhesus sach hare gepense doe sprac hi te hem. iegelijc lantscap in hem selven

n) **H.** niet die scrift .. dan David .. een twyinghe .. van hem *ontbr.*

9) *Mt.* 9, 34 Pharisei antem dicebant (*L.* 11 15) in Beelzebub principe demoniorum hic eicit demones.

[L.]

Jhesus toe aldus[1]. waromme weendi ende meslaett u gaet enwege (*hs.* ende wege) de yonfrowe en es nit doet mar si slaept[2)a)]. ende di dat hoerden bespotten Jhesum want si wale wisten dat si doet was[3)]. Doe dede Jhesus ut gaen alle die daer versament waren ende gine metten vader ende metter moeder daer di yonfrowe lach[4)]. ende hi nam se metter hant ende sprac aldus. Thabita cumi dat ludt also vele alse yonfrouken ic segge di stant op[5)]. Doe quam har gheest weder in hare[6)] ende si stont op altehant ende began te wandelne. Dit yonfrouken was en kint van tvelef yaren. Doe dat sagen die daer waren so wonderde hen utermaten sere[7)]. ende Jhesus geboet hen harde starklec dat si des nimene en gewoegen[8)]. ende alse dat kint weder te hem selven comen was so gheboet Jhesus dat men hem gave tetene[9)]. van derre miraklen so dorvloegh di nimerde al di geburte ende al dat lant[10)].

76. Doe Jhesus van danen ghinc so volgden hem tvee menschen die blint waren dese ripen op hem ende seiden. ontfarm onss Jhesu Davids sone[11)]. Ende Jhesus vragde hen ende sprac aldus. gheloefdi dat ic u siende moge maken? Ende si antwerdden. yawi here[12)]. Doe ghereen Jhesus hare ogen ende sprac aldus[13)] also alse ghi gheloeft motu gheschin[14)]. Doe worden hare ogen ontploken ende si worden siende. Ende desen so verboet oc Jhesus dat sys nimene en seiden[15)] mar deghene en litens daer omme nit sine ghingen achter lande ende makden dat kundech in al dat lant.

77. Alse die blinde sienden waren worden. so quamen liede ende brachten gheleidt enen mensche. die blint was ende die stomp was ende die van den quaden gheest beseten was[16)]. Den ghenen gansde Jhesus altehant. ende alse die quade gheest ut geworpen was so sach die blint hadde geweest ende sprac die stomp hadde ghewest. ende alse dat volc dat sach so wonderde hen allen. ende si spraken aldus. des ghelike en wart noit ghesien in Israhel[17)]. En es dit nit Jhesus Davids sone?[18)] Ende de selke seiden dits en gherecht prophete. ende dandere seiden dit es Christus. Mar de selke wederseiden dat ende spraken aldus. Sal Christus comen van Galileen? en segt de

1) *Mc.* V, 39.
2) *L.* VIII, 53.
a) **H.** u es si doet mar mi slapt.
3) *Mt.* IX, 24.
4) *Mc.* V, 40.
5) 41.
6) *L.* VIII, 55.
7) *Mc.* V, 42.
8) 43.
9) *L.* VIII, 45. *De voorzin in* **L** *ontbr. elders*.
10) *Mt.* IX, 26.
11) 27.
12) 28. *Het eerste ged. van dit vs. is in 't Mnl. weggelaten*.
13) 29.
14) 30.
15) 31.
16) 32.
17) 33.
18) *Mt* XII, 23.

scrifture nit dat Christus comen sal van Davids geslechte ende uter stat van Bethleem danen David was? ende aldus so was en tvist onder dat volk van hem[19].

78. Mar die phariseuse ende de scriben die dat hoerden si seiden aldus[20]. In Belsebucs name die prinche es van den quaden gheesten veryagt hie die evele gheeste[21]. Alse Jhesus hare quade peinsingen vernam so sprac hi aldus. Elc lantschap ende elc rike dat in hem selven van een

19) *Hier zijn door* **L S H** *na Mt.* XII, 23 *eenige verzen uit* **V** *ingelascht en wel Joh.* VII, 40-43: ende spraken aldus (**L**) *ontbr. aldaar.* .. ex semine David et de Bethlehem castello .. dissensio itaque facta est in turba propter eum.

20) *Mt.* IX, 34.

21) *L.* XI, 15.

[S.]

gedeelt dat wert testort ende vergaet. ende teen[a)] huus sal vallen up dat ander[1)]. ende iof Sathanas in hem selven gedeelt es hoe mach sijn rike[b)] bliven staende. het en mach niet bliven staende. mar het moet vergaen. Eist dat ic die duvele verdrive in Belsebux name[2)] in wies name verdrivense uwe kindre[c)]. daromme seggic u dat si uwe rechtre sullen werden. mar geloofdi dat ic in den vinger Gods verdrive die duvele so comt vulcomenlike in u dat rike Gods. Alse die starke gewapende hout sine plache so eist al in paise[d)] dat hi beseten heift. mar comt een starker die verwintene ende neimt hem alle sine wapene dar hi hem[e)] up verliet ende testort sinen roof[3)]. Die met mi niet en es die es iegen mi. ende die met mi niet en gadert die scheet[f)]. Daromme seggic u. en draecht des heleges geestes werc den quaden geest niet ane. want alle sonden ende blasphemien[g)] sal den menschen vergeven werden. mar die blasphemie in den helegen geest en sal[h)] niet vergeven werden[4)]. Ende so wie seicht een woort tjegen des menschen sone[5)] het sal hem vergeven werden. mar die seicht tiegen den helegen geest en sal hem niet (*hs.* niet niet) vergeven werden. noch in dese werelt noch in die toe comende[i)]. Slangen kinder hoe mochti goet[k)] gespreken want gi selve quaet sijt. want vander vulheit des herten spreict die mont. Die goede mensche bringet goet uten goeden scatte sijns herten. ende die quade mensche uten quaden scatte sijns herten bringet quaet[6)]. mar ic segge u dat van al den ijdelen worden[7)] die de menschen spreken sullen si redene geven in den dage des ordeels. want ute dinen worden werts du gerecht geprouft. ende van dinen worden saltu ooc geordeelt sijn[l)].

LXXV. Daer na quam Jhesus in een casteel ende een wijf hiet Martha ontfingene in har huus. Dese hadde ene suster hiet Maria. die was sittende ten voeten Jhesus

a) **H.** Belsebuyc .. een vorste .. duvelen .. ghedachten .. een yeghelic rijck dat i.h. sclver g. is .. te stuert e. vergheet. ende een
1) 17 omne regnum in se ipsum divisum desolabitur (*Mt.* 12, 25) et domus divisa adversus se non stabit.
b) **H.** of .. wie .. rijck dan
2) *L.* 11, 18-19 quia dicitis in Beelzebub eicere me demonia. Si autem ego in Beelzebub eicio demonia
c) **H.** ende ist .. Belsebuycks .. in wes naem .. u kijnder dan
d) **H.** u richter .. gheloefder .. stercke g. huedct s. palaes .. in vreden
e) **H.** syn wapen .. sieh
3) T: *Mt.* 12, 29 Aut quomodo potest quisquam intrare in domo fortis et vasa eius diripere (*L.* 11, 22) in quibus confidebat (*Mt.* 12, 29) nisi prius alligaverit fortem et tunc domum illius diripiat?
f) **H.** te stuert .. teghen .. vergadert die te stroyet
g) **H.** des heilighen gheest .. niet toe .. alle lasteringhe
h) **H.** mer die daer sundicht .. dat en sal
4) 31 Ideo dico vobis: omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur.
5) 32 Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis
i) **H.** het en sal .. in der toe comender werelt
k) **H.** Ghi sl. wie moechdi .. dat goede
6) 35 Bonus homo de bono thesauro profert bona et malus homo de malo thesauro profert mala.
7) 36 omne verbum otiosum
l) **H.** der boese m. brenghet dat boese wt .. der mensche .. antwoerde gheven .. gheprueft .. g. werden.

ende horde sine woort. newar Martha was besich in misseliken dienste[m)] die stont ende sprac. here[8)] en achtstu niet dat mi mijn suster laet allene[n)] dienen. sech hare dat si mi helpe. Doe antworde hare Jhesus ende sprac. Martha Martha du best sorghsam ende bedruft[9)]

m) **H.** die hiet Maria .. mer Martha was sorchvoldich in voel dinghen
8) 40 Martha autem satagebat circa frequens ministerium, quae stetit et ait: domine ..
n) **H.** achtes du .. alleen laet
9) 41 sollicita es et turbaris

[L.]

gescheeden es dat sal gedestruert werden ende dat sal tegaen[1)]. ende deen hus sal dat ander terneder vallen.[2)] ende ochte satanas in hem selven van een ghescheden es hoe mach dan syn rike bliven staende?[3)] En mach nit bliven mar het moet tegaen[4)] eist dat ic in sinen name veryage de quade gheeste.[5)] Ende ochtic in Belsebucs name ut yage de quade gheste in wat namen yagense ut uwe kinder?[a)] hir omme so seggic u dat si uwe rechtren selen syn[6)]. Mar gheloefdi dat ic metten vingre Gods[b)] veryage die quade gheste so behort u toe dat rike Gods[7)]. Alse en starc man[c)] die ghewapent es hudt sine plache so hudt hi met vreden aldat hi heft[8)]. Mar comt een die starker es[d)] over hem. deghene dryften onder ende nemt hem alle sine wapene daer hi hem op verlit ende dvingt hem af al dat hi heft ende bekiret daer hi welt?[9)]

79. Die met mi nin es hys iegen mi. ende die met mi nin ghedert hi schedt[10)]. Dar omme seggic u ende (*l.* en) dragt des heilegs gheests werc den quaden gheest nit ane. want sunde ende blasphemie mach vergheven werden mar de blasphemie die men werkt iegen den heilgen gheest en sal nit vergheven werden[11)a)]. Ende die mesdoet iegen des menschen sone het mach hem vergheven werden. Mar die blasphemie segt jegen den heilegen gheest hen sal hem nit vergheven werden. noch in dese werelt noch in dandre[12)]. Slangen kinde hoe mochtti goet gheseggen want ghi selve quaet syt. De mont sprekt na der volheit des herten[13)]. De goede mensche sprekt dat goet es. ende de quade sprekt dat quaet es[14)]. Mar ic seggu. dat van allen den idelen warden die de mensche spreken. so selen si redene gheven in den daghe des ordeels.[15)] want ut dinen warden soutu gherecht ghepruft syn. ende ut dinen warden soutu oc gheordeelt syn[16)].

1) *L.* XI, 17.
2) *Mt.* XII, 25.
3) *L.* XI, 18.
4) *Mc.* III, 26.
5) *L.* XI, 18.
a) **H.** exorcisten.
6) 19.
b) **H.** heilgen ghest.[*)]
*) XII, 28.
7) 20.
c) **H.** de duvel.
8) *In pl. van* **T** *wordt hier* **V** *gevolgd door onze teksten: L.* XI, 21 cum fortis armatus custodit atrium suam, in pace sunt ea, quae possidet *en*
d) **H.** Jhesus Christus.
9) *L.* XI, 22 Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat et spolia eius distribuet.
10) *Mt.* XII, 30.
11) 31.
a) **H.** blasphemie iegen den heilegen gheest [da]ts perseverancie in sunden.[**)]
**) XII, 31.
12) 32. *Hierna is Mt.* XII, 33 *in de drie Mnl. teksten weggelaten*.
13) 34.
14) 35.
15) 36.
16) 37.

80. Mettesen warden so quam Jhesus gaende in enen casteel. ende en wyf die Marte hit ontfinkene in har hus[17]. Dese hadde ene suster die hit Maria. die ghinc sitten vor sine voete ende hoerde na die wart die hi sprac[18]. Mar Martha ghinc onledech achter huse om die herberghe temelec te bereidene. Dese quam te Jhesum ende seide. Here en achts dus nit dat mi myn suster laett allene dinen? Seghe hare dat si mi helpe[19]. Ende Jhesus antwerdde hare ende sprac al dus. Martha Martha du best

17) *L.* X, 38.
18) 39.
19) 40.

[S.]

om misselike dinge. mar eens dirges es noot[1)]. Maria heift dat beste deel vercoren dan[a)] sal niet genomen werden van hare.

LXXVI. Doe Johannes in den banden horde van Christus werken[2)]. doe riep hi te hem twe sire jongere ende sendetse te Jhesum ende sprac. bestu die te comene best of beiden wi eens anders[3)]. In dier stonde was hi gansende[b)] vele zieker liede van menigerande siechede[4)]. Ende hi antworde ende sprac te hem. gaet ende segt Johanne dat gi gesien ende gehort hebt. die blinde sien. die lamen wandelen. die laserse werden gesuvert[c)]. die dove horen. die dode staen op. die areme werden geewangelisert[5)]. ende salich es die in mi niene wert gescandelisert[6)]. mar doe die boden en wech quamen[7)] doe begonste Jhesus te seggene[d)] toter schare van Johanne. wat gingdi sien[e)] inder woestinen. een riet van den winde gejaget[8)]. mar wat ginc di sien inder woestinen enen mensche met sachten clederen gecleet. siet[f)] die met sachten clederen[9)] gecleet sijn die sijn inder coninge huse. maer wat sidi gegaen sien enen profete. vorwar seggic u. ja hi es meerre dan een profete[10)]. want hi es dar af gescreven es. sich ic sende minen ingel vor dijn anschijn[g)] die bereden sal dinen wech vor di.

LXXVII. Vorwar seggic u dat onder den kindren van wiven[h)] nie geen groter up gestont dan Johannes Baptiste. mar die de minste es in den rike der hemele die es groter dan hi. Ende al dat volc hordene gerne. ende die puplicane. ende lofden Gode van sire leringe ende worden gedoopt van hem. mar die fariseen ende die meestere vander wet die versmaedden[11)] den raet van den wille Gods. want sine wilden niet gedoopt sijn[i)] van hem. mar van den dagen Johannes Baptisten tote nu es dat hemelrike vercrachticht[12)]. ende die hem selven cracht doen die gewinnent. Want alle die profeten

1) 42 est necessarium.
a) **H.** sorchsam e. becummert om voel .. een is noet .. dat en
2) *Mt.* 11, 2 Johannes autem cum audisset in vinculis opera Christi.
3) *L.* 7, 19 tu es qui venturus es an alium exspectamus?
b) **H.** hoerden in den banden van Jhs w...sande sy .. die toecomende is .. eynen anderen Ende in der selver .. ghesont makende
4) 21 curavit multos a languoribus et plagis et spiritibus malis et cecis multis donavit visum.
c) **H.** die lamen ghaen. die malaetschen w. ghereinicht
5) 22 pauperes evangelizantur.
6) 23 scandalizatus in me
7) *Mt.* 11, 7. Illis autem abeuntibus.
d) **H.** niet en wort gheschant .. ewech waren .. beghannen .. spreken
e) **H.** ghaet di wt te sien
8) *L.* 7, 24 de Johanne ad turbas .. harundinem vento moveri.
f) **H.** ghaet di te sien .. saechten cleideren ghecleit .. siet *ontbr.*
9) 25 mollibus vestimentis.
10) 26 utique dico vobis et plus quam prophetam.
g) **H.** te sien .. u dat hi m. es .. aensichte
h) **H.** soenen der wijven.
11) 30 legis periti .. spreverunt.
i) **H.** op en stont .. gheern .. buplikanen .. wolden ghedoept werden
12) *Mt.* 11, 12 vim patitur.

die tote Johannes tiden hebben geprofetert. ende wildine ontfaen hi es Helias die te comene[k)] es[13)]. die oren heift te horne die hore.

LXXVIII. Mar wien wilic geliken desen geslachte. het es gelijc den kindren die sitten up der maerc. ende roupen te haren geliken[l)14)] ende seggen. wi hebben u gesongen ende gine hebt ons niet gesprongen. ende wi hebben u geweent. ende gi ne hebt ons niet geroupen[m)15)]. Want Johannes quam vastende sonder eten ende sonder drinken. ende si seiden

k) **H.** vercrechticht .. selven *ontbr.* .. ende die ee went tot **J**. .. toecomende
13) 14 qui venturus est.
l) **H.** op den mercten .. roepen hoer g.
14) 16 clamantes coaequalibus.
m) **H.** ghescreit .. ghetroest
15) 17 lamentavimus et non planxistis.

[L.]

besegh ende besorgs vele dings[1]. Mar een dinc es alre orbolekst[a)2)]. Maria heft dat beste deel ghekosen dat hare nimen nemen en sal[3].

81. In din tide so lach Yan Baptista ghevaen in den kerkere Herodess. aldaer so horde hi spreken van den werken die Jhesus warchte[4]. Doe isch hi tvee sire yongren te hem ende geboet hen dat si ghingen tote Jhesum ende vragden hem van sinen wegen aldus. Bestu deghene die te komene es ochte hake wi ens anders?[5] In dire uren dat die yongren quamen daer Jhesus was so was hi besegh met ganssene vele siker liede van sikheiden. van quetsingen van evelen ghesten te veryagene ende van blinden siende te makene[6]. Ende alse Jhesus die bodschap hadde gehoert so sprac hi totin boden ende seide aldus. Ghaet ende vertrekt Yanne dat gi ghesien hebt ende ghehoert. Die blinde werden siende de manke werden rechte gaende. De larzerse werden ghesuvert. De doeve werden hoerende. de doede werden levende. Die arm syn van gheeste si werden metter ewangelien gheleert ende van binnen verclert[7]. Ende salech es die in mi nin werdt gescandalizeert[8]. Alse die boden weder gekirt waren[9]. so begonste Jhesus te sprekene van Yanne Baptisten totin volke ende seide aldus. wat ghingdi sien in der wustinen? en riet dat de wint yagt war wert dat hi wayt[10]? Mar wat gingdi sien? enen die met behagelen cledren gecleedt was? Die met behaghelen cleedren gecleedt syn die syn in der koninge hove[11]. Mar wat ghingdi sien? Enen prophete? over waer seggic u ya ghi. ende meer dan enen prophete[12] want dit es deghene daer af gescreven es. Ic sal senden minen ingel vor dyn anschin die dinen wech ghereiden sal vor di[13].

82. Want over waer seggic u dat onder der vrowen kinder van ertrike en stont noit op die meerre was dan Yan Baptiste. nochtan die minst es in hemelrike. es meerre dan hi es[14]. Dat ghemeine volc dat hoerde gherne sine leringe ende dat lofde Gode van sire leringen. ende dat wart gedoept van hem[15]. Mar de phariseuse ende de meestre van der wet si versmedden den raet ende den wille Gods ane hem. want sine wouden nit gedoept syn van hem[16]. oc seggic u dat van Yan Baptists tide tote nu. hemelrike verkregteght es. ende die hem gewout don. si winnent[17]. Want alle de profeten ende

1) *L.* X, 41.
a) **H.** eenegheit met Gode.
2) 42.
3) 43.
4) *Mt.* XI, 2.
5) *L.* VII, 19.
6) 21.
7) 22.
8) 23.
9) *Mt.* XI, 7.
10) *L.* VII, 24.
11) 25.
12) 26.
13) 27.
14) 28.
15) 29.
16) 30.
17) *Mt.* XI, 12.

de wet profeteerden tote Yan Baptists tide[18]. Ende wildys gheloven. hi es Helyas die te comene es[19]. die oren heft te hoerne hi hoere ende versta[20]. Mar wien magic geliken dese generacie die nu es? Si es ghelyc den kinderen die sitten op de markt[21] die spreken iegen hare gesellekene ende seggen al dus. wi habben u ghesongen. ende ghine hebt ons nit ghespronghen. wi hebben u gheweent ende ghi ne hebt ons nit ghereert[22]. want Yan Baptista quam al vastende. sonder eten. sonder drinken. ende si seiden hi heft den quaden gheest
*)

18) 13.
19) 14.
20) 15.
21) 16.
22) 17.
*) *Vgl. Ps.* XXVII, 4 *en de Stat.-Vert. op L.* X, 42.

[S.]

hi heift den duvel. Des menschen sone comt etende ende drinkende. ende si seggen hi es een verslindere ende een wijn drinkere[a)1)] ende vrient der publicane ende der sondaren. ende die wijsheit es gerecht geprouft van al haren kindren[2)].

LXXIX. Doe begonde hi te verwitene den steden dar hi vele dogeden in hadde gedaen. want si gene penitencie en hadden gedaen ende sprac. Wee di Corochaim. wee di Betsaida. want waren in Tijren ende in Sydonien alsulke dogeden gedaen[b)] alse in di gedaen sijn. si hadden in haren ende in asschen penitencie[3)] gedaen. Doch seggic u dat Tijren ende Sidonien lichter sal werden in den dagen des ordeels dan di[4)]. Ende du Capharnaum du waens clemmen tote in den hemele. ende du salt genedert werden tote in de helle. want waren die dogeden in Sodoma gedaen die in[c)] di gedaen sijn. si waren lichte bleven tote up desen dach. doch seggic di dat den lande van Sodomorum[d)] lichter sal sijn in den dagen des ordeels dan di.

LXXX. Doe quamen die apostele die hi hadde ghesent te predekene. ende seiden hem die gevarnisse van haren predekene[5)]. Ende hi seide hem. comt ende gaen wi in der woestinen ende rusten wi dar een lettel. Doe leedde hise ter woestinen[e)] waerd. want diere waren so vele die quamen. dat si gene spacie[f)] en hadden tetene noch te drinkene noch haers selves te plegene[6)]. Dar na coos Jhesus LXXII andre. ende sendetse vor sijn anschijn twe ende twe te gadere in al den steden dar hi toe te comene[g)] was[7)] ende sprac te hem. Des oestes es vele. mar der wercliede es lettel. daromme bidt den here des oestes dat hi sende wercliede in sinen oest. Die u hoort die hort mi[8)]. ende die u versmaet die versmaet mi. ende die mi versmaet die versmaet hem die mi heift gesent. mar die LXYII sijn weder gekeert met vreugden[h)] ende spraken. here die duvele sijn ons onderdanich in dine name. Ende Jhesus seide hem. Ic sach sathanase als ene blexeme vallen van den hemele[9)]. Ic hebbe u macht gegeven te terdene [*hs.* t'dene] up die slangen ende up die scorpioene[10)]. ende up alle die crachte des viants ende niet en sal u mogen deren. nochtan en suldi u des niet verbliden dat u die duvele

a) **H.** den duvel in .. vraet .. wijndrencker
1) 19 homo vorax et potator vini.
2) 19 E tiustificata est sapientia a filiis suis.
b) **H.** weren den van Tyryen e. dien van S... gedaen *ontbr.*
3) 21 in Tyro et Sidone .. in cilicio et cinere poenitentiam
4) 22 dico vobis Tyro et Sidoni .. quam vobis.
c) **H.** du waendes .. bis in die h... in *ontbr.*
d) **H.** went aen desen.. Sodoma ..
5) *Mc.* 6, 30 nuntiaverunt illi omnia quaecumque fecerant et docuerant.
e) **H.** gheschienisse .. een wenich .. in die woestijne
f) **H.** der lude waren .. gheen tijt
6) 32 Erant enim qui veniebant multi nec manducandi spatium habebant.
g) **H.** hij LXXII ander jongheren .. aensicht .. te samenen ..toecomende
7) *L.* 10, 1 Posthaec autem designavit dominus et alios LXXII .. quo erat ipse venturus.
8) 16 Qui vos audit, me audit
h) **H.** des bouwes .. wenich .. den ghenen die my ghesant h. .. vrouden
9) 18 de caelo cadentem.
10) 19 serpentes et scorpiones.

onderdanich sijn. mar des suldi u verbliden dat uwe namen gescreven sijn in den hemel[i)].

LXXXI. In dier stonde verblijdde hi in den helegen geest ende sprac. Ic belije di here vader des hemels ende der erden. dattu dese dinc verborgen hebs[11)] den wisen ende den vroeden[k)]. ende hebse geoppenbaert den

i) **H.** treden .. hynderen .. boeck des ewighen levens
11) 21 confiteor tibi pater .. quia abscondisti haec
k) **H.** verblijdde hem Jhesus .. dese dinghen .. den wijsen e. den subtijlen deser werelt

[L.]

in hem[1)]. Des menschen sone comt etende ende drinkende ende si seggen het es en verslendere ende en wyn drenkere ende vrint der pubplicane ende der sunderen. Mar wat si van mi seggen. die gherechtheit blyft dat si es. ende de wysheit[b)] es ghereght ghepruft van den kinderen[c)] der ghereghtegheit[2)d)]. Doe begonste hi te verwitene den steden dar hi vele sire mirakelleker werke in hadde ghetogt dat si engheene penitencie en hadden ghedaen[3)] ende sprac aldus. So wee di Corozaym so wee di Bethsaida. want hadden te Surs[e)] ende te Sayette[f)] die werke ghewarchtt gewest die in u ghewargt syn si hadden over lanc in haeren ende in aschen penitentie ghedaen van haren sunden[4)]. Dar omme seggic u dat den volke van Surs ende van Sayetten sachter sal syn in den daghe des ordeels dan den volke dat in u es[5)]. Ende du Capharnaum du waens climmen toten hemele mar du sout genedert werden toter hellen want waren in Sodoma die werke ghewarchtt die in di ghewarcht syn si hadde maschin tote noch ghestaen[6)].

83. Doe quamen die apostlen die hi gesendt hadde te predekene ende vertrokken hem die ghevarnesse van haren predekene ende van haren werken[7)]. Ende Jhesus sprac hen weder toe aldus. Comt ende laett ons gaen in der wustinen uten volke. dar seldi u rosten. want gi vermudt syt[8)]. doe leidde hise ut ter wustinen wert. want des volks dat quam ende ghinc was so vele dat si spacie nin hadden te etene noch it hars selves te plegene[9)]. Dar na so koes Jhesus uten ghenen die hem volgden andre[a)] tvee ende seventech ende sendese vor hem tve ende tvee tesamen in allen den staden daer hi toe te comen was ende seide hen aldus[10)]. Die u hoert[b)] hi hoert mi. ende die u versmedt hi versmedt mi. ende die mi versmedt hi versmedt den ghenen die mi in ertrike heft ghesendt[11)]. On lange dar na so quamen die tvee ende seventech met groter

1) *Mt.* XI, 18.
b) **H.** X$\overline{\text{pi}}$ Gods
c) apostolen
2) 19.
d) Coepit exprobrare etc.[*)]
*) XI, 20.
3) 20.
e) **H.** Tyrus
f) **H.** Sydon
4) 21.
5) 22.
6) 23. *Hierna is in* L *vs.* 24 *weggelaten*.
7) *Mc.* VI, 30.
8) 31.
9) 32. *De eerste zin, waarschijnlijk ontleend aan het volgende vs.* (**V** 22) abierunt in desertum locum, *ontbr. in* T.
a) **H.** Designavit Jhesus et alios etc.[**)]
**) 82.
10) *L.* X, 1-2. **L** = **T** et dicebat illis. **SH** *heeft L.* X, 2 *uit* **V** *geheel opgenomen*: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.
b) **H.** Qui vos audit[**)]
**) 82.
11) 16.

vrouden weder te hem ende seiden. Here de quade gheeste syn ons onderdanech worden in dine name[12]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. Ic sach sathanase. Alse ene blixeme vallen van den hemele[13]. Ic hebbe u macht gegheven te terdene op de serpente ende op de schorpione ende op alle de cracht des viends ende nit en sal u mogen deren[14]. Nochtan dar omme en verblyscht nit te sere dat u de gheeste onderdanech syn. Mar dar omme syt blide ende vro dat uwe name ghescreven syn in hemelrike[15].

84. In dire uren so vervroudde hi in den heilegen gheeste[16] ende sprac aldus. Ic danke di vader here van hemelrike ende van ertrike dat du verborgen hefs dine verholnheit den vroeden ende den wisen[a] ende hefs se

a)

12) 17.
13) 18.
14) 19
15) 20.
16) 21.
a) **H.** van ertrike[*]
*) XI, 25.
a) **H.** Amen

[S.]

clenen. vader want also waest behagelijc vordi[a)]. Alle dinc sijn mi gegeven van minen vader. ende niemene ne kent den sone dan die vader. noch den vader en kent niemen dan die sone[1)]. ende diene die sone oppenbaren wille. Ende hi kerde hem te sinen jongeren ende sprac. comt alle te mi die arbeit ende verladen sijt ende ic sal u vermaken[2)]. Neimt mijn joc up u. ende leert van mi dat ic ben goedertiere ende omoedich van herten[3)]. ende gi sult vinden raste uwen[b)] zielen. want mijn joc es sachte ende mine bordine es[c)] licht.

LXXXII. Es iemen die te mi comen wille ende niene haet sinen vader ende sire moeder. ende sijn wijf ende sine kinder. ende sine broedere ende sine zustere[d)4)]. ende dartoe sine ziele. die ne mach mijn jongere niet sijn. ende die niet en neimt[e)] sijn cruce ende volge mi die en mach mijn jongere niet sijn. Want welc es van u die ene burgh wille maken. ende niene sit ten eersten ende rekent den kost[f)] die hi dar an leggen moet. ende prouft of hi die borech vulbringen moge[5)]. dat hi namaels als hi dat fondament geleit heift ende niet en can vulbringen sijn werc. dat hi van alle dien die dat sien niene werde bespot[6)]. ende dat men niene segge dese mensche heift begonnen een werc te stichtene ende ne can sijn gestichte niet vulbringen[g)7)]. Ende wie es die coninc die wille varen orlogen[h)] tiegen enen andren coninc. ende niet ne sit ten eersten ende penst of hi met x.m. moge varen tjegen dien die met xx. m. comt tjegen hem. ende en can hi des niet gedoen te sinen wille. so sent hi sine boden te sinen wedersake die wile dat hi noch verre van hem es. ende bit omme die dinc die ten vrede horen[i)8)]. Also seggic u. so wie niene vertijet al dat hi heift die ne mach mijn jongere niet sijn.

LXXXII. Het geschiede up enen saterdach[9)] dat Jhesus ginc dor coren dat stont up tfelt. ende sine jongere ploeten ende wreven die haer van hongere[10)] tusscen haren handen ende hatense[k)]. Doe dat sagen somige van den fariseen doe berespten si die

a) **H.** ya vader .. bevellich voer di .. wilt
1) 27 nisi pater .. nisi filius
2) *Mt.* 11, 28 et onerati estis et ego reficiam vos.
3) 29 discite a me, quia mitis sum et humilis corde
b) **H.** mij want ic bin saechtmoedigh e. ootm. .. ruste in uwer
c) **H.** suete .. boerden is.
d) **H.** suster .. broeder
4) *L.* 14, 26 et filios et filias et sorores
e) **H.** soe wie n.e. nemt
f) **H.** borch wilt .. die coste
5) 28 computat sumptus qui necessarii sunt, si habet ad perficiendum.
6) 29 fundamentum et non potuerit perficere omnes qui vident incipiant inludere ei.
g) **H.** of hijt .. bespot en werde Ende men dan een werk beghonnen te maken ende hi en cans niet volbrenghen
7) 30 coepit aedificare et non potuit consummare.
h) **H.** varen krijghen
i) **H.** x.m. mans .. den vrede toeb.
8) 32 alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea quae pacis sunt.
9) *L.* 6, 1 in sabbato.
10) *Mt.* XII, 1 esurientes. *ontbr. bij* **L.**
k) **H.** pluckdent .. die aren .. atent

jongere ende seiden te hem. waromme doedi dat niene georlooft [es *ontbr.*] te doene[l] des saterdages. Ende Jhesus antworde ende sprac te hem. en hebdi niet gelesen wat David dede doe hem hongerde ende die met hem waren. hoe dat hi ginc in dat Gods huus. ende nam dat broot dat Gode geoffert was ende aets[m]. ende gaeft den geinen die met hem waren. ende si aten van dien brode dat niemene georlooft en was tetene dan allene den priesteren van der wet[11]. En hebdi ooc niet ge-

l) **H.** straefden si .. is te doen
m) **H.** wie dat .. broet .. ende at
11) *L.* VI, 4 nisi solis sacertotibus. *In* **T** *volgt dan het begin van 't 5de vs.*

[L.]

vertoegt den cleinen ende den oedmudegen[1] ya vader. dit hefs du gedaen. want het behagde di aldus[2]. Doe sprac hi noch voert ende seide alle dinc syn mi ghegheven van minen vader. ende oc seggic u dat den sone nimen en kent dan der vader noch den vader en kent nimen dan de sone ende deghene dinne de sone te kenne gheft[3]. Do bekirde hi hem te sinen yongren wert ende seide[4]. Comt te mi alle die arbeitt ende die verladen syt. ende ic sal u hermaken[5]. legt myn yoc op uwen hals ende leert ane mi dat ic saghtmudech ben ende oedmudech van herten. ende also seldi raste vinden turen zilen behoef[6]. want myn yoc dat es sachte ende mine bordne die es licht[7].

85. Es imen die te mi welt comen ende nin haett sinen vader ende sire moeder ende syn wif ende sine (*hs.* sime) kinder ende sine brudre ende sine sustre ende daer toe sine zile[a] di ne mach myn yongre nit syn[8]. ende die nin nemt syn cruce op sinen hals ende volgt mi dine mach myn yongre nit syn[9].[b] Dits also te verstane dat wi minnen moten dat si syn. want wi nit allene dese mar alle menschen ende oc onse viende syn schuldech te minne na syns selves gebot. mar wi syn schuldech te hatene ane hen dat si ons syn lettende in den wegen van onser selegheit. Dar na so continueert hi sine redene ende segt voert aldus wie es die mensche van u allen die ene borch welt maken. ende nin sett tirst ende rekent den cost din hire ane leggen moet ende visirt of hi die borch met sire toedaet volmaken mach ende toe brengen[10]. dat hi namaels alse hi syn fondament ghelegt heft ende nin can volbrengen syn werc van al denghenen die dat sien nin werde bespott[11] ende dat men nin segge dese mensche heft begonnen te stichtene ende en can syn gestichte nit volbrengen[12]? Ende wie es die coninc die welt varen orlogen iegen enen andren coninc. ende nitt sett tirst ende peinst ende versiet of hi met hen tin dusentegen moge varen iegen den ghenen die met hen tvintech dusentegen comt iegen hem[13]? ende en can hi dis nit gedoen te sinen wille so sendt hi sine boden te sinen adversarys die wile dat hi noch verre van hem es ende doet hem bidden omme pais ende omme soene[14]. also ghelike seggic u

1) *Mt.* XI, 25.
2) 26.
3) 27.
4) *L.* X, 23.
5) *Mt.* XI, 28.
6) 29.
7) 30.
a) **H.** dit sterfleke leven[**]
**) XIV, 26 .
8) *L.* XIV, 26.
9) 27.
b) **H.** Expos.
10) 28. Quis *etc.*
11) 29.
12) 30.
13) 31.
14) 32.

dat so wie so nin vertyt alles des dat hi heft die en mach mijn yongre nit syn[15) b)]. Op dit wart segt de glose. dat bi der stichtingen van der borgh. ende bi den verwervene van der soenen es ons betekent dat vertyen daer hi af segt dat wi alles om sinen wille vertijen moten. Dits dan also vele te seggene alse of hi seide. nit te meer dan de borch volmakt en (*hs.* ende) mach werden sonder toedaet van coste ende nit te meer dan de coninc syn orloge en mach toe brengen sonder toe doen van helpen ende ghelykheit van machte nit te meer en (*hs.* ende) mog di mine yongren werden sonder vertyen alles dis dat ghi hebt. dits te verstane van volmakder yongerschap.

15) 33.
b) **H.** Expos.

[S.]

lesen dat die priestere in den saterdach breken die vierte in den tempel. in dien dat si dat quic doden dat men offert. ende die kinder besniden[a]. ende si sijns sonder lachter bleven[1]. Ic segge u dat hier es dat meerre es dan die tempel. die saterdach es gemaect dor den mensche. ende niet die mensche dor den saterdach[b].

LXXXIV. Up enen andren saterdach ginc Jhesus in ene synagoge ende leerde daer. ende dar was een mensche dien sine rechter hant verdroget was so dat hi niet der mede mochte ghedoen[2]. Ende die scrivere ende die fariseen die wachten hem[c] of hi iemen genesen soude want het saterdach was. omme okisoen te vindene[d] tjegen hem. ende hem te wrougene[3]. mar Jhesus wiste wel hare quade gepense tjegen hem. ende sprac toten mensche die de verdrogede hant hadde. stant up ende ganc in midden ons[e]. ende hi stont up ende ginc staen[4] in midden. Doe sprac Jhesus toten fariseen. eist georlooft dat vragic u up den saterdach goet te doene of quaet. zielen te gansene[f] of te verdervene[5]. ende die fariseen swegen stille[6]. Ende doe Jhesus alomme hadde gesien doe sprac hi toten mensche strec uut dine hant ende hi strecketse uut ende si wart ghesont gelijc der andre. Doe sprac Jhesus te hem. wie es van u allen die 1 scaep heift. ende siet dat sijn scaep in enen pit valt up enen saterdach. die sijn scaep niet uut en trecke[g][7]. nes een mensche niet beter dan een scaep. des saterdages nes niet verboden wel te doene[8]. Doe dat horden die fariseen doe worden si tornich ende maecten enen raet tjegen Jhesum hoe dat sine verderfden ende dat wiste Jhesus ende ginc van hem ende ginc ter zee[h] waert. Al daer volgede hem ene grote scare ende hi gansetse alle[9]. ende geboot hem dat si hem niene souden oppenbaren. dat[i] vervult worde dat geseit es overmids Ysaias den profete die dar seicht. Ic sal u senden mijn kint dat ic vercoren hebbe ende in dien ic mi behage[k][10]. Ic sal minen geest gevougen in hem. ende hi sal den volke vercondigen mijn ordeel. hine sal niet scelden noch roupen. noch inder straten en sal niemen horen sine stemme. dat gecrocte riet[11] en

a) **H.** aen den saterdaghe .. die vier .. die quick .. offerde .. besneden
1) *Mt.* 12, 5 sabbatum violant et sine crimine sunt.
b) **H.** sonder vleck .. hier is een meerre .. der tempel .. der mensche om den s.
2) *L.* 6, 6 et manus eius dextera arida.
c) **H.** verdorret .. namen waer
d) **H.** solde ghesont maken .. om sake te vijnden
3) 7 Observabant autem scribe et Pharisei .. ut invenirent accusare illum.
e) **H.** hoer wael boese ghedachten .. verdorde .. midden onder ons
4) 8 manum aridam .. et surgens stetit.
f) **H.** ghinck midden hem staen .. des vraghe .. ghenesen
5) 9 animam salvam facere an perdere.
6) *Mc.* 3, 4 at illi tacebant.
g) schape .. putte .. treckt
7) 11 et si ceciderit sabbato in foveam, nonne tenebit et levabit eam?
8) *L.* 6, 11 quidnam facerent Jhesu.
h) **H.** verderven mochten .. totten mere
9) *Mt.* 12, 15 Jhesus autem sciens secessit inde et secuti sunt eum multi et curavit eos omnes.
i) **H.** maeckden si alle ghesont .. verboet .. op dat
k) **H.** wtvercoren .. mi wael bevalle
10) 18 Ecce puer meus quem elegi dilectus
11) 20 harundinem quassatam.

sal hi niet breken. noch dat rokende hout en sal hi niet blusschen[l]. tote dat sijn ordeel te victorien[m] comt. ende in sine name sal dat volc van erdrike hopende sijn[12].

LXXXV. In dien dagen ginc Jhesus up enen bergh beden. ende bleef

l) **H.** kundighen .. ghecromde ryet .. holt .. lesschen
m) **H.** went dat .. verwinninghe
12) 21 sperabunt.

[L.]

86. Op enen saterdach so gevil dat Jhesus ende sine yongren leden dor coren dat stont op en velt. ende sine yongren plukden van din korne ende wrevent tuschen hare hande ende atent[1)]. alse dat sagen somege van din phariseusen so berespden si die yongren ende spraken aldus. Waromme doedi dat nit gheorloft en es te doene des saterdags[2)]. Ende Jhesus antwerdde ende seide. En hebdi nit ghelesen wat David dede doe hem hungerde. ende deghene die met hem waren[3)]. hoe dat hi quam in en Gods hus. ende nam dat broet dat Gode ghoffert was. ende aets selve ende gafs den ghenen die met hem waren[4)]. ende si aten van din brode dar nimene af ghorloft en was tetene dan allene den papen van der wet[5)]. Ende en hebdi oc nit ghelesen in de wet dat de papen op den saterdach in den temple breken de virte.[a)] in din dat si dat quic doeden dat men offert. ende de kinder besniden. ende nimen en berespt se daer af?[6)] Ic segge u dat hir es dat meerre es dan die tempel[7)]. De saterdach es ghemakt om den mensche nit de mensche om den saterdach[8)].

87. Op enen andren saterdach so ghinc Jhesus in ene synagoghe ende leerde dat volc. al daer so was en mensche din sine rechte hant verdorret was so dat hire nit met werken en mochte[9)]. Ende de scriben ende die phariseuse die daer waren wachtten ende speiden ochte hi imene ghanssen soude want het saterdach was. om oksun te vindene iegen hem. ende omme hem te wrugene[10)]. Mar Jhesus die wale wiste hare quade pinsingen te hem wert. hi sprac totin mensche die de hant verloren hadde ende seide. Stant op ende ganc hir staen in midden onder ons. ende deghene dede also[11)]. Doe sprac Jhesus totin phariseusen. Ic wrage u weder ghorloft es op den saterdach so goet te doene. so quaet. so des menschen lyf te behoudene. so te verdervene?[12)] Ende die phariseusen svegen al stille ende en antwerdden hem nit[13)]. Ende alse Jhesus al omme hadde ghesien ende nimen en antwerdde. so sprac hi toten ghenen metter quader hant ende seide[14)]. Stec voert dine hant. ende deghene dede also ende stac voert sine hant. ende also schire alse hise voert stac so was si al ghenesen ende ghelyc der andre[15)]. Doe sprac Jhesus noch totin scriben ende totin phariseusen ende seide aldus. wie es van u allen die en schaep heft ende siet dat syn schaep in enen putte

1) *L.* VI, 1.
2) 2.
3) 3.
4) 3.
5) 4.
a) **H.** addicio glose.[*)]
*) .
6) *Mt.* XII, 5.
7) 6.
8) *Mc.* II, 27.
9) *L.* VI, 6.
10) 7.
11) 8.
12) 9.
13) *Mc.* III, 4.
14) *L.* VI, 10.
15) *Mt.* 12, 13.

valt op enen saterdach ende syn schaep laett utte trekkene om datt saterdach es?[16] En (*hs.* Ende) es doch en mensche nit beter dan en schaep? Des saterdags en es nit verboden wale te doene[17].

88. Alse dat hoerden die phariseuse so tornden sys hen. ende spraken onder hen te samen. wat si Jhesus doen souden[18] war met dat si syns quite waren. Ende hi die dat wale wiste ghinc en weghe ter zee wert ende schit van hen. Al dar wert so volgde hem ene grote meneghe van volke dat gheganst begherde te sine van menegerhande ongemake. ende Jhesus ganssedse allegader[19]. ende hen allen geboet hi dat sys nimen en

16) *L.* VI, 11.
17) 12.
18) *L.* VI, 11.
19) *Mt.* XII, 15.

[S.]

dar bedende al die nacht. Ende doe die dach verschenen was doe nam hi sine jongere[1)] met hem ende ginc weder ter zee[a)] waert. ende al daer quam een groot volc te hem. also dat hi in een scip moeste gaen sitten. ende al dat volc stont up den ouvre[2)]. Ende hi dede up sinen mont ende sprac den volke toe in gelikenessen[3)]. In dier tijt ginc Jhesus in den steden ende in den castelen predeken ende ewangeliseren dat rike Gods. ende sine XII jongere met hem. Ende ooc volgeden hem vele wijf die verledicht[b)] waren van den duvelen. ende gesont waren worden van menigerande siecheden. Onder dien so was Maria die genant was Magdalene. van wien hi VII duvle hadde verdreven. ende Johanna Chyras[c)4)] wijf. die Herodes procurator was. ende Susanna. ende vele andre die hem plagen te dienne van dien dat si hadden. Ende doe Jhesus sach dat hem een groot volc na volgede. ende dat si van den steden quamen te hem. doe sprac hi in gelikenessen.

LXXXVI. Een zaiere ginc uut zaien sijn zaet. Ende doe hi zaide doe viel som dat zaet neven den wege ende wart vertorden.[d)] ende quamen die vogele des hemels ende atent up[e)]. Dat ander viel up steenachtich lant daert niet vele erden en hadde. ende doet up ginc doe quam die sonne ende verdroget[5)]. want het niet dieper erden en hadde so verdroochden die wortelen[6)f)]. Dat ander viel onder die dorne. ende die dorne woesen up ende verdructen dat zaet. mar dat ander viel in goeder erden ende brachte vrucht. somige hondert fuldige[g)]. somige sestich fuldige. ende somige dertichfuldige. Doe Jhesus dit gesproken hadde doe riep hi ende sprac die oren heift te horne die hore.

LXXXVII. Een ander gelikenesse seide hi den volke ende sprac. Dat rike der hemele es gelike den man de[h)] zaide goet zaet in sinen acker. mar des nachtes doe die lieden sliepen so quam sijn viant ende van boven zaide in den selven acker crocke in midden der tarwen[i)] ende ginc wech.[7)] mar doe dat coren wies ende vrucht soude bringen doe ginc ooc up die crocke[8)]. Doe gingen die knechte toten vader des gesindes[k)]

1) *L.* 6, 13 vocavit discipulos
a) **H.** ende doent dach was .. ghinck ewech totten meere
2) 2 in littore.
3) 3 locutus est eis multa in parabolis dicens.
b) **H.** voel vrouwen die gheledicht
c) **H.** ghenoemt .. van welker .. Tyras
4) **V** *L.* 8, 1 civitates et castella .. 2 curatae a spiritibus malignis et infirmitatibus .. de qua septem daemonia exierant .. 3 uxor Chusae
d) **H.** seyer .. seyen .. sommighe sijns saets .. vertreden
e) **H.** atent. die ander
5) *Mt.* 13, 5 et continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terrae
6) 6 sole autem orto aestuaverunt, et quia non habebant radicem, aruerunt.
f) **H.** hi op ghinck .. want hi .. verdroechde hem die wortel
g) **H.** der derne .. wiesen mede op .. mer die vierde .. som hondertvolt
h) **H.** ghelijck enen man die daer
i) **H.** doe quam een viant ende seyden raden in den selven acker of krocken. in middcn onder den weyte
7) 25 venit inimicus eius .. zizania ic medio tritici et abiit.
8) 26 apparuerunt et zizania.
k) **H.** ghinck oec op die raelen .. des ghesijnts

ende spraken. Here en zaietstu niet[9] goet zaet in dinen acker wanen comt die crocke. Doe antworde die here ende sprac. een duvelic mensche heift dat gedaen. Doe spraken die knechte. here wiltu wi gaen ende trecken uut die crocke[10] met den wortelen. ende die here antworde neen ic. want gi mocht die tarwe ooc ute trecken metten crocken[11] jof verterden. mar

9) 27 nonne .. seminasti
10) 28 inimicus homo .. Vis imus et colligims ea
11) 29 Et ait: non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul et triticum cum eis.

[L.]

seiden[1)]. om de profecie te vervulne die Ysaias wilen profeterde van hem[a)] ende sprac aldus in den persoen des vader[2)]. Ic sal u senden myn kint dat ic verkoren hebbe ende dar ic myn behagen in hebbe ghelegt. Ic sal minen gheest ghevugen in hem. ende hi sal den volke van der werelt verkundegen myn ordeel[3)]. hi ne sal nit schilden. noch roepen. noch in den straten en sal nimen horen syn gheluut[4)]. Dat ghekrokde riet en sal hi nit breken noch dat roekende hout en sal hi nit bleschen. toter wilen dat syn ordeel te victorien comen sal[5)]. ende in sinen name so sal dat vole van ertrike hopende sijn[6)].

89. In din tide so ghinc Jhesus op enen bergh doen syn ghebet. ende aldaer so bleef hi bedende al din nacht over[7)]. ende alse de dach verschenen was so nam hi sine yongren met hem[8)] ende ghinc weder ter zee wert[9)]. ende aldaer so quam en groet volc te hem so dat hi in en schep moste gaen sitten. ende al dat volc stont in den oevere[10)]. ende hi ontploec sinen mont ende sprac din volke toe in parabolen dats in ghelikenessen ende seide aldus.[a)] Een sayere ghinc ut sayen syn saet[11)]. ende alse hi sayde so vil som dat saet neven den weghe[12)]. al dar wardt vertorden[13)]. ende de voghele quamen ende atent op[14)]. en ander deel van din sade vil op en steeneghtech lant daert sine wortele nit geplanten en conste omme ghebreke van goeder erden[15)]. ende alse dat ut gheschoten was so quam de sonne ende verbroyet ende dedt verdorren want het sonder wortele ut gheschoten was[16)]. En ander deel van din sade vil onder dorne. ende alse die dorne op wiessen so verdructen si dat saet so datt nit ghewassen en

1) *Mt.* XII, 16.
a) **H.** addicio glose.
2) 17.
3) 18.
4) 19.
5) 20.
6) 21.
7) *L.* VI, 12.
8) 13.
9) *Mt.* XIII, 1.
10) 2.
a) **H.** Lucas continuert dese parabole van den sayere aldus. In din tide so ghinc Jhesus beide in steden ende in dorpen predeken ende ewangelizeren dat rike Gods. ende sine tvelef apostlen me[t] hem ende oc volgden hem vele vrowen. die verledegt waren van den evelen ghesten ende geghanst van menegerhande sikheiden. onder die so was Marie die es genamt Magdalene daer seven quade gheeste ut waren gevaren ende Johanna Chuzass wyf die Herodess procurator was ende Susanna ende vele andre die hem plaghen te dinne ende te versiene van din dat si hadden. Ende alse Jhesus sach dat hem en groet volc volgde. ende dat si van allen staden quamen te hem so sprac hi in ere ghelikenessen ende seide en sayere ginc ut sayen syn saet etc.[*)]
*) VIII, 1-4. .
11) 3.
12) 4.
13) *L.* VIII, 5.
14) *Mt.* XIII, 4.
15) 5.
16) 6.

conste[17]. en ander deel van din sade vil in goet lant ende dat wis op ende brachte vrocht somech hondert foldege. somech sestech voldege. ende somech dertechvoldeghe[18]. Doe Jhesus dit hadde gesproken so rip hi ende seide die oren heft hi hoere[19].

90. Ene andre gelikenesse so vertrac hi din volke ende seide al dus. ghelyc es hemelrike din man die saide en goet saet op syn lant[20]. Mar des nachts alse die liede sleipen so quam syn vient[a]. ende saide op dat selve lant nacht crokke onder dat goede saet. Ende alse hi dat ghedaen hadde streek hi enwege al heimelec[21]. Dar na alse dat coren begonste te wassene so ginc oc ut die nacht crokke[22]. Doe quamen dis mans knechte ende seiden haren here. en sayestu here en goet saet op dyn lant? wanen

17) 7.
18) 8.
19) *L.* VIII, 8.
20) *Mt.* XIII, 24.
a) **H.** die divel.
21) 25.
22) 26.

[S.]

laetse bede wassen toten oeste. ende alse die oest comt so sal ic seggen den snideren gadert teerst die crocke ende bintse te samen omme te werpene int vier ende te verberne. ende die tarwe sament in mine scheure[a)].

LXXXVIII. Dar na seide hi noch een gelikenesse ende sprac[b)]. Wien es gelijc dat hemelrike ende wat gelickenesse salic hem geven[c)1)]. het es gelijc den senepsade[2)] dat een mensche nam ende zaiet[d)] in sinen acker. dat dat minste es van allen zade. mar als het wast so wert het groot ende wert een boom. also dat die vogele des hemels wonen in sine telge. Een ander gelikenesse seide hi. Ghelijc es trike der hemele den heve. die een wijf nam ende verbargene in drien corne meils tote dat al gegeven (*l.* geheven) was[e)3)]. Al dit sprac Jhesus den volke toe in gelikenessen. ende met desen ende met des gelijcs so leerde hi dat volc. na dien dat si sine leringe mochten verstaen[4)]. ende sonder gelikenesse en woude hi den volke niet toe spreken. dat vervult worde dat geseit was bi[f)] den profete die dar spreict. Ic sal ondoen[g)] minen mont in gelikenessen ende die donckerheit verclaren van den beginne der werelt. Doe quamen sine jongere te hem ende vrageden hem waromme spreicstu hem toe in gelikenessen.[5)] Doe antworde hem Jhesus u es gegeven te bekenne die verholenheit van den rike Gods.[6)] mar[h)] den andren en eist niet gegeven. mar sine jongeren gesceden van den andren oppenbarde[i)] hi alle dinc[7)]. Daromme spreicic hem toe in gelikenessen want die siende en sien niet. ende die horende en horen niet noch en verstaen[k)]. dat vervult werde in hem die profecie Ysaias des profeten die dar spreict. gi sult horen ende en sult niet verstaen dat gi hort. ende sult sien ende en sult niet bekennen dat gi siet. want des volx herte es vergrouft[l)]. ende het hort swarleke metten oren. ende sine ogen

a) **H.** wan comt der raden dan .. der here .. een vyantlic mensche .. den raden .. den weyte .. raden of vertreden .. laet sy wassen went totten bouwe .. die bouwe comen is .. tot den snyderen sament totten iersten die raden .. verbornen ende den weyte .. schuere.
b) **H.** noch *ontbr.* ende sprac *ontbr.*
c) **H.** sal ic hem ghelijken
1) *L.* 13. 18 cui simile est regnum dei et cui simile esse existimabo illud (*Mc.* 4, 30) aut cui parabole comparavimus illud?
2) 19 grano sinapis.
d) **H.** mostert sade d.e.m. seyden
e) **H.** wort .. telgheren .. dat r.d.h.i.g. enen heven dat .. verberch hem .. koernen m. went al gheheven
3) *Mt.* 13, 33 accipiens abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.
4) *Mc.* 4, 33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum prout poterant audire.
f) **H.** lereinghe .. ghesproken was overmits
g) **H.** op doen
5) *Mt.* 13, 10 quare in parabolis loqueris eis.
6) 11 regni caelorum.
h) **H.** Jhesus ende sprack .. verborghenheit .. ever
i) **H.** sijnen jongheren bescheiden hi van d.a. ende op.
7) *Mc.* 4, 34 Seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.
k) **H.** noch en v. niet
l) **H.** vergroest (ft?) *Ook de lezing van* **S** *is onduidelijk*

heift het besloten dat het niet en sie metten ogen. noch en hore metten oren.[8] noch en versta metter herten. ende dat het hem niene bekere ende ict niet en ganse[m)9)].

LXXXIX. Doe spraken die jongere tote Jhesum onbint ons die gelikenesse van den zade. Ende Jhesus antworde ende sprac. en verstadi derre gelikenessen niet hoe suldi dan alle die andre gelikenessen verstaen. nochtan seggic u. Salich sijn die ogen die sien dat gi siet. ende die oren die horen

8) *Mt.* 13, 15 Incrassatum est .. ne quando oculis videant et auribus audiant
m) **H.** dat ic sy niet ghesont en make.
9) 15 et corde intellegant et convertantur et sanem eos.

[L.]

comen die nacht crokken onder dat coren?[1)] Ende die here antwerdde. myn vient heft dat gedaen. ende sine knechte spraken noch tote hem ende seiden. weltu dat wi gaen ende trekken ut die nacht crokken metter wortelen?[2)] Ende die here antwerdde hen. Nenic want gi mochtt die tarve ut trekken metter nacht crokken[3)]. Mar laett se beide wassen toten ogste ende alst comt ten ogste so salic seggen den ogstren. ghedert tirst die nacht crokken ende bindt se te samen omme te werpene int vir ende te verbernne ende de tarve ghedert ende vurt se in mine schure[4)].

91. Ene andre gelikenesse so vertrac hi noch din volke ende seide aldus[5)]. win salic gheliken hemelrike[6)]. ende wat gheliknessen salic hem gheven?[7)] het es ghelyc den senep sade[8)] dat nam en man ende sayet[9)] in sinen hof. alse men dat sayt so est een der minster sade. ende alst op wast so werdet groet so datte vogle mogen sitten op sine riser[10)]. Noch ene andre geliknesse so vertrac hi din volke ende seide aldus. ghelyc es hemelrike[a)] den heve[b)] din en wyf[c)] nam ende leidene in drie korne[d)] mels tote din male datt al geheven was[e)11)]. Alle dese parablen sprac Jhesus totin volke[12)]. ende met desen ende met des gheliken so leerde hi dat volc. na dat si sine leringe mochten verstaen[13)]. ende sonder parablen en woude hi din volke nit toe spreken[14)]. omme te vervulne die profecie die David wilen profeterde van hem. doe hi sprac in sinen persone ende seide aldus. ic sal ontpluken minen mont in parablen ende dat donker heft ghewest dat salic vercleren met ghelikenessen[15)].

92. Doe quamen sine yongren te hem ende vraghden hem. waromme spreks du din volke toe in parablen ende in ghelijknessen?[16)] Ende Jhesus antwerdde hen aldus. u es gegheven te kinne de verholenheit van den rike Gods. Mar den andren en es dat nit verleent[17)]. Dar omme sprekic hen toe met parablen want si waenen sien ende sine sien nit. ende si waenen horen ende si ne hoeren nit noch en verstaen[18)]. ende hir

1) *Mt.* XIII, 27.
2) 28.
3) 29.
4) 30 triticum autem congregate in horreum meum.
5) 31.
6) XIII, 18.
7) *Mc.* IV, 30.
8) *L.* XIII, 19.
9) *Mt.* XIII, 31. quod accipiens homo seminavit (*L.* XIII, 19) in hortum suum
10) 32.
a) **H.** de heilge kerke
b) **H.** van gheloven
c) **H.** de wysheit Gods
d) **H.** in de drie partien van der werelt dat syn Asia Africa Europa
e) **H.** dat al de werelt ghelovech worden was
11) 33.
12) 34.
13) *Mc.* IV, 33.
14) *Mt.* XIII, 34.
15) 35.
16) *Mt.* XIII, 10.
17) 11. *Hierna is Mc.* IV, 34 *in* **L** *weggelaten*.
18) 13.

omme so werdt vervult in hen die prophecie die Ysaias wilen profeterde van hen die seide aldus. ghi selt horen ende ghi en selt nit verstaen dat ghi hoert. ende ghi selt sien ende ghi en selt nit bekinnen dat ghi siet[19]. want des volks herte es vergroft. ende het hoert svarlec metten oren. ende sine oghen hevet ghesloten datt nin sie. ende sine oren gheloken datt nin hore noch en versta. ende datt hem nin bekire ende ict nin ghanse van sinen mesquamen[20]. Doe baden hem die yongren ende seiden. ontbint ons die parable van den sade. Ende Jhesus antwerdde hen ende sprac aldus. En verstadi derre parablen nit? hoe seldi alle dandre parablen dan verstaen?[21] Nochtan seggic u dat salech syn uwe oghen want si sien ende uwe oren want si hoeren[22]. want

19) 14.
20) 15.
21) *In* **LSH** *is hier iets ingevoegd naar Mc.* IV, 13, (**V**): Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parabolas cognoscetis?
22) 16.

[S.]

dat gi hort[1)] want ic segge u seker vorwaer dat vele coningen ende profeten ende gerechter lieden[a)] begerden te siene dat gi siet ende en sagens niet. ende te horne dat gi hort ende en hordens niet. gi dan hort die gelikenesse des zaiers ende des zades. Dat zaet dat es dat wort Gods. dat valt neven den wege dat sijn die horen dat wort Gods. dar na comt die duvel ende nemet twort van harre herten. dat si niet gelovende behouden werden[b)]. Dat echter viel in dat steenachtiche lant[2)] dat sijn die horen dat wort Gods ende blidelike ontfaen. mar sine hebben gene wortele. want te sulker tijt geloven si. ende in der tijt van swarheden harre becorringen vallen si ave[c)3)]. Ende dat dar viel onder die dorne. dat sijn die dat wort Gods horen. ende metter sorgfuldicheit ende metter weildicheit des levens vortgaende so verdruckensi dat woort ende en bringen gene vrucht.[4)] mar dat dar viel in dat goede lant. dat sijn die in goeden herten ende in den besten horen dat wort ende onthoudent.[d)] ende vrucht bringen in verduldichheden. Somige bringen hondert fuldige. somige sestichfuldige[e)]. ende somige dertichfuldige.

XXC. Also es hemelrike alse of een mensche worpe[5)] zaet in sinen acker. ende dar na sliepe ende up stonde nachts ende dages. ende dar binnen dat zaet wiese dat hijs niene wiste. Want dat coren dlant dar dat zaet up gesait es bringet dat zaet uut. teersten dat cruut. dar na die haer. ten lesten die vulle vrucht[f)] in den acker[6)]. ende alse dat coren ripe es so slaet men die zekelen ane want die oest comen es[g)]. doe liet hi die schare ende ghinc in een huus. Aldaer quamen sine jongere te hem ende spraken. onbint ons dat gelikenesse van den zade. ende vander crocke[h)]. ende van den ackere[7)]. Ende Jhesus antworde ende sprac. die dat goede zaet zait dat es des menschen sone. die acker dat es die werelt. dat goede zaet dat sijn die vercorne. die crocke dat sijn die quade die viant dat es die duvel. die oest dat es tende[i)] der werelt. die snidere[8)]

1) 16 Vestri autem oculi beati (**F V** beati oculi), quia vident, et aures vestrae, quia audiunt.
a) **H.** seker *ontbr.*.. gherechtighe lude
b) **H.** Nu hoert die .. des saets e.d. seyers. Die saet .. die daer viel .. gelov. niet behalden en w.
2) 19 omnis qui audierit verbum regni et non intellegit, venit malus et rapit quod seminatum est in corde eius. Hic est qui secus viam seminatus est.
c) **H.** dat daer v... vroelijcken ontfanghen .. tot sommyghen tyden .. ende in sommighen tijden niet. van swaerheiden hoeren becoringhen soe vallen sy af.
3) 21 facta autem tribulatione et persecutione propter verbum continuo scandalizatur.
4) 22 hic est qui verbum audit et sollicitudo saeculi istius et fallacia divitiarum suffocat verbum et sine fructu efficitur.
d) **H.** hoeren mit sorchv. ghenuechlicheit .. voert ghaen .. eertrijck. dat sijn .. alren besten .. behaldent dat.
e) **H.** ghedulдicheiden .. vrocht *telkens bijgevoegd*.
5) *Mc.* 4, 26. Sic est regnum dei quemadmodum si homo iaceat
f) **H.** Ende die wijle der saet .. koren lant .. der saet .. soe brenghet die saet ten iersten dat cruyt .. are .. vol vrucht
6) 27 et (in) crescat dum nescit ille. 28 .. primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.
g) **H.** alsoe gheringe als .. sechelen .. der bouwe is comen
h) **H.** raden
7) *Mt.* 13, 36 Tunc dimissis turbis venit in domum .. dissere nobis parabolam zizaniorum agri.
i) **H.** der acker .. wtvercoren .. die raden .. die bouwe .. eynde
8) 39 Inimicus .. est diabolus: messis vero consummatio saeculi est, messores

dat sijn dingle. Also dan alse men gadert die crocke ende int vier werpt ende verberrent[k).]

k). **H.** alsoe als sament den raden .. verbornt sy.

[L.]

over waer[b)] seggic u dat vele coninge ende profeten ende heileger liede begerden te siene dat ghi siet ende en sagens nit. ende te hoerne dat ghi hoert ende en hoerdens nit[1).]

93. Ghi dan verstaet de parable van den sayere ende van den sade[2)]. Dat saet es dat Gods wart. Dat saet dat valt neven den wege. dat syn die hoeren dat Gods wart. Dar na so comt de quade gheest ende raeptt op dat daer ghesait was datt nin beclive in den gheloeve[3)]. Dat ander saet dat op dat stenechtege lant vil. dat syn die dat Gods wart hoeren ende blideleke dat ontfaen[4)]. Mar want dat saet engheene wortele en heft in har herte. so en caent in hen nit becliven. want ter liden so ontfaen si dat gheloeve ende in den tide van svarheiden harre koringen so laten syt varen. ende bliven in din dar si tirst in waren[5)]. Dat ander saet dat onder de dorne vil. dat syn die dat Gods wart horen mar donlede van der werelt ende de rykheit ende de verwentheit. verdrukken dat saet ende en latent nit op wassen ende also blivet sonder vrocht[6)]. Mar dat saet dat op dat goede lant vil dat syn deghene die dat Gods wart horen ende verstaen ende metten werken die si daer na werken so dragen si vrocht deselke hondert foldege. de selke sestechvoldege ende de selke dertechfoldege[7)].

94. Doe Jhesus dese gelikenesse ontbonden hadde so vertrac hi noch din volke ene andre. ende sprac aldus. also es hemelrike[a)] alse ochte en mensche[b)] worpe en saet[c)] op syn lant[d)8)] ende darna sliepe[e)]. Ende stonde op be nachte ende be dage[f)]. ende dar binnen dat saet wisse al die vvile dat deghene elre omme peinsde[9)]. want dat corenlant daert saet op ghesayt es dat brengt dat saet ut. tirsten siet men dat crut[g)]. dar na die

b) **H.** amen
1). *Mt.* XIII, 17.
2) 18.
3) 19 *De Mnl. lezingen komen meer overeen met L.* VIII, 11, 12 (**V**) Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam: Hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus et tollit verbum de corde eorum ne credentes salvi fiant.
4) 20.
5) 21 *Het Mnl. is vertaald uit L.* VIII, 13 (**V**) .. et hi radices non habent, qui ad tempus credunt et in tempore tentationis recedunt.
6) 22.
7) 23.
a) **H.** de heilege kerke
b) **H.** des mensche sone
c) **H.** dat Gods wart
d) **H.** in der menscheit herten
8) *Mc.* IV, 26.
e) **H.** in der slape van der doot
f) **H.** in den tide des levens
9) 27.
g) **H.** de vrese Gods.

aer[h]. ende dar na dat goede[i] koren[10]. ende alse dat coren ripe es so doet hyt met sikkelen[k] ave sniden. want de tyt van den ogstene dan toe comen es[11].

95. Alse Jhesus dese parablen hadde vertrokken so kirde hi weder ende ghinc in en hus. aldaer so quamen sine yongren te hem ende spraken hem toe ende seiden aldus. ontbint ons de parable van der tarven van der nachtkroken ende van den velde[12]. Ende Jhesus antwerdde hen aldus. Die dat goede saet sait dats des mensche sone[13]. Dat velt dats de verelt. Dat gode saet dat syn de vercorne. De nacht crokken dat syn de quade[14].

a)

h) **H.** gewarege berowenesse.
i) **H.** karitate
10) 28.
k) **H.** in den dage des ordeels
11) 29.
12) *Mt.* XIII, 36.
13) 37.
14) 38.
a) **H.**. Beati oculi[*]
*) V XIII, 16.

[S.]

also saelt geschien in den dage des ordeels[1]. Des menschen sone sal senden sine ingle die sullen gaderen alle die quade ende die in quaetheden vonden werden. ende sullense werpen in dat helsche vier. dar sal sijn weninge ende krischelinge van tanden[2]. Dan sullen die gerechte[a] schinen alse die sonne in dat rike hars vader. die oren heift te horne die hore[3].

XCI. Ghelijc es dat rike der hemele den schatte die verborgen leigt[b] in den acker, ende die geine diene vint die verbarghten noch bet. ende met groter vreugden so gaet hi ende vercoopt[4] al dat hi heift ende coopt dien acker. Noch es dat rike der hemele gelijc enen coop man die te cope souct goede margariten[5]. ende als hi vonden heift ene precieuse margarite so gaet hi ende vercoopt al dat hi heift ende coopt die precieuse[c] margarite[6]. Noch es dat rike der hemele gelijc der seinen die geworpen es in die zee[d][7]. ende die gadert van allerande vissche. ende alse die seine vul es so comen die visschere ende treckense up. ende gaen sitten beneven den ouvere[8]. ende kiesen uut die goede vissche ende leggense in hare vate. ende die quade werpen si buten[e]. Also saelt sijn in den dage des ordeels[9]. dan sullen comen die ingele Gods ende sullen sceden die quade van den middele der gerechter. ende sullense werpen int helsche vier. dar sal sijn weninge ende kriscelinge[f][10] van tanden. hebdi al dit verstaen. ende si antworden ja wi here[11]. Doe sprac hi elc scrivere geleert in den rike der hemele es gelijc enen mensche enen vader des ghesindes. die ute sinen tresore vort bringet niewe ende hout[g][12]. Ende het geschiede doe Jhesus alle dese gelikenessen vulbrachte doe ginc hi danen[h].

1) 40 in consummatione seculi.
2) 42 fledus et stridor dentium.
a) **H.** werden vonden .. weynighe ende knersinghe .. gherechtighen
3) 43 qui habet aures audiat. 44 Simile est regnum .. quem qui invenit homo abscondit et pre gaudio vadit et vendit
b) **H.** *Bovenaan op de bladzijde staat:* ‘van den meechden’. Dat hemelryck is gh. eenen s.d.v. is. ende ligt
4) 45 homini quaerenti bonas margaritas.
5) 46 pretiosa margarita .. et emit eam.
c) **H.** verberghet hem n. badt .. vrouden .. allet dat .. sueckt .. mergrieten .. een costelike m. .. alle dat .. die duerbaer m.
6)
d) **H.** ghelijck enen nette dat .. meer
7) 47 sagene misse in mari
8) 48 secus litus
e) **H.** dat nette .. neven dat over .. werpen sy wt
9) 49 in consummatione seculi
f) **H.** den middelsten der gherechten .. knersinghe
10) 50 in caminum ignis .. stridor
11) 5] Dicunt ei: etiam.
g) **H.** een yegelic s... schatte .. ende alt. *Finis*.
12) 52 similis est homini patrifamilias .. de thesauro suo nova et vetera.
h) **H.** van danen

XCII. Ende hi quam in sinen lande ende hi leretse in hare synagogen. Ende hem wonderde ende spraken. wanen comt[i)] desen al dese wijsheit[13)] ende die cracht van desen werken die overmids sinen handen gewrocht werd en. nes dit niet Joseph des smits sone. ende nes sijn moeder niet Maria. ende sine broedre[14)] Jacob ende Joseph[k)]. ende Symon ende Judas. ende sine zustere en wonen[l)] si hier niet met ons. wanen comt hem dan al[15)] dat wi sien ende horen van hem. ende also worden si gescandelisert[m)16)] in

i) **H.** ende leerden sy .. sy wonderden hem .. wan coemt
13) 54 in patriam suam docebat eos in sin. eorum, ita ut mirarentur et dicerent: unde huic sapientia haec.
14) 55 fratres eius.
k) **H.** ghewracbt .. Josephs des smeets soen .. Joseph *ontbr.*
l) **H.** Ende en wonen
15) 56 apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?
m) **H.** gheschant
16) 57 Et scandalizabantur

[L.]

Des mans vient die se sait dats de quade gheest. De ogst es dat inde van der verelt. De ogstren dat syn die ingle[1)]. Also ghelike dan alse men die nacht crokken ghedert ende worpt se int vir ende verberntse also sal gheschin in den dage des ordeels[2)]. Des menschen sone sal senden sine ingle die selen ghedren alle de quade ende die in quaetheiden daer vonden selen werden[3)]. ende selense werpen in dat helsche vir. Daer sal syn gescrei ende krisselinge van tanden[4)]. Dan selen de gherechte schinen alse de sonne in dat rike hars vader. Die oren heft te horne hi hoere ende versta[5)].

96. Dar na so vertrac hi noch ene andre parable ende seide aldus. ghelyc es hemelrike[a)] den schatte die gheborgen legt in den velde ende degene die din schat vindt hi bergten noch bat. ende met groter vrouden so gheet hi ende verkoept al dat hi heft ende koept dat velt[6)]. Noch es hemelrike ghelyc den koeman die te koepe sukt goede margariten[7)] ende alse hi vonden heft ene goede margarite so gheet hi ende vercoept al dat hi heft ende coept die preciose margarite[8)]. Noch es hemelrike ghelyc der segenen die gheworpen es in der zee ende die ghedert van alrehande maniren van veschen[9)]. Ende alse die seghene vol es so comen die vescheren ende trekkense ut. ende gaen sitten beneven din oevre. ende kisen ut die goede vesche ende leggense in hare vate. ende die quade werpense en weghe[10)]. also saelt syn in den dage des ordeels. Dan selen comen dingle ende selen scheeden de quade uten goeden[11)]. ende selense worpen in dat helsche vir. Dar sal syn gheween ende krisselinge van tanden[12)]. hebdi aldit verstaen? ende si antwerdden yawi[13)] ende hi sprac noch voert ende seide. So wie so gheleert es ende andre leert hi sal ghelyc syn din wisen hushere die ut sinen tresore brengt voert beide niwe ende out[14)]. Ende alse Jhesus alle dese parablen hadde gesegt. so ghinc hi denen ende quam weder in syn lantschap[15)].

97. Ende alse Jhesus quam in dat lant daer hi op gevudt was so ghinc hi in die synagogen ende leerde dat volc. ende alse dat volc hoerde sine leeringe so wonderde hen allen so dat si onderlinge worden sprekende van hem en (*l.* ende) seiden aldus. wanen comt desen die wysheit die hi heft[16)] ende die grote cracht van mirakelleken

1) *Mt.* XIII, 39.
2) 40.
3) 41.
4) 42.
5) 43.
a) **H.**. dat leven der goeder
6) 44.
7) 45.
8) 46.
9) 47.
10) 48.
11) 49.
12) 50.
13) 51.
14) 52.
15) 53.
16) 54.

werken di hi werkt?[17)] Ende es dit nit Josephs des smeds sone? Ende es syn moeder nit Maria. ende sine brudere[a)] Jacobus ende Joseph. ende Symon ende Judas?[18)] Ende sine sustre en wonense nit hir met ons? wanen comt hem dan al dat wi sien ende horen van hem?[19)] Ende aldus wart dat volc geschandalizert in hem[20)].

17) *Mc.* VI, 2. que per manus eius efficiuntur?
a) neven[*)]
*) XIII, 55.
18) *Mt.* XIII, 55.
19) 56.
20) 57.

[S.]

hem. Ende doe Jhesus dat vernam doe antworde hi den volke ende sprac.

XCIII. Ghi moget seggen te mi dese gelike. ersatre[a)] make di selven gesont[1)]. Also vele alse wi horen seggen[b)] dattu ghewrocht hebs in Capharnaum so werke ooc hier in dinen lande. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. vorwar seggic u dat geen profete geeert nes in sinen lande[2)]. ende omme die ongelovicheit des volx sone dede hi daer niet vele tekene. mar up een lettel[c)] sieke leide hi sine hant ende maketse gesont ende berespetse[d)] van haren ongelove[3)] ende sprac.

XCIV. In warheden seggic u in den dagen dat Helyas was so waren vele wedewen in Israele. doe die hemel besloten was drie jaer ende VI maenden. ende doe groot honger was in al den lande. ende te en gere van alle dien en was Helyas gesent. mar buten lants tenen wive ere wedeweden die wonde te Sarepten in Sydonien[4)]. Ende vele lazerse waren in Israele in Eliseus[e)] tiden. ende ne geen van hem allen en wart gesuvert dan allene Naaman[5)] van Syrien. Ende si worden alle vervult met torne die dit horden[6)]. ende si stonden up ende leeddene uter stat[f)]. ende leeddene tote upt hangende van den berge dar hare stat up was gesticht. ende al daer wilden sine neder steken[7)]. mar Jhesus over leedt ende ginc in midden dor hem[8)].

XCV. In dier tijt sende Herodes sine boden ende dede vaen Johanne Baptisten[g)] ende dedene leggen in enen kerkre. dor Herodiasen sijns broeders wijf Philips. die hi sinen broeder hadde genomen[9)]. want Johannes seide Herodesse. en es di niet georlooft te nemene dijns broeders wijf[10)]. Ende omme die sake so haettene Herodias. ende haddene gerne gedaen[h)] doden. mar sine mochte. want si ontsach dat volc. want si hildene alle over enen profete. Gelikerwijs ende Herodes die wildene ooc doden[i)11)]. mar hi ontsagen. want hi wiste wel dat hi een gerecht man was ende helich. ende hi hiltene ende hi hordene gerne. ende dede vele dinge bi sinen rade. Ende het geschiede

a) **H.** deser ghelijc. artsetter
1) *L.* 4, 23 Et ait illis: utique dicetis mihi hanc similitudinem; medice, cura te ipsum
b) **H.** doe spraken sy tot hem. alsoe voel .. hebben hoeren s.
2) 24 nemo propheta acceptus est in patria sua (*Mt.* 13, 57) in domo sua.
c) **H.** een wenich
d) **H.** straefden sy
3) *Mc.* 6, 5. nisi paucos infirmos inpositis manibus curavit (6) et mirabatur propter incredulitatem eorum.
4) *L.* IV, 26 et ad nullam illarum .. nisi in Sarepta Sidoniae ad mulierem viduam.
e) **H.** een weduwe. die woende .. malaetschen .. Helizeus
5) 27 mundatus est nisi Neman Syrus.
6) 28 Et repleti sunt omnes in sinagoga ira haec audientes.
f) **H.** stat .. op dat hanghen .. ghebouwet .. stoten .. over leedt ende *ontbr.*
7) 29 ad supercilium montis .. ut precipitarent eum.
8) 30 transiens per medium eorum ibat.
g) **H.** Herodes detrarcha .. dede J. vaen
9) *Mc.* 6, 17 quia duxerat eam.
10) *Mt.* 14, 4 non licet tibi habere eam.
h) **H.** hedde hem gheern doen
i) **H.** hem voer .. Ghel. wolde hem H. oec d.
11) *Mt.* 14, 5 Timebat enim populum quia sicut prophetam eum habebant. Similiter et Herodes volens eum occidere metuebat.

up enen tijt dat Herodes up den dach sire geborte werscap hilt[12)]. ende hadde genoot die princhen ende die richtre ende die vorsten van Galilee. Al dar quam Herodiasen dochter ende ballerde[k)] ende spranc vor die die dar aten. ende het behagede Herodesse ende alle dien

12) 21 cenam fecit.
k) **H.** synre gheboerte solde halden .. ende speelde.

[L.]

98. Ende alse Jhesus dat vernam so gaf hi din volke antwerde ende sprac aldus. Ghi mogt seggen te mi alse men plegt te seggene. Ersetre ghansse di selven. also vele alse wi horen seggen dat tu hefs ghewarchtt in Kapharnaum so werk hir in dyn lantschap[1]. Overwaer[a] seggic u dat en gheen prophete en es gheert in sinen lande[2]. Ende omme die ongheloevegheit dis volks so ne warchte hi daer nit vele mirakelleker werke[3]. ende lettel sike ghansde hi aldaer[4]. omme hare ongeloeveheit[5]. mar hi berespese van harre hartheit ende. sprac aldus. In den dagen dat Helyas was in Israhel so waren vele weduen in den lande alse de hemel ghesloten was drie yar ende ses maent ende die grote honger was in al dat lant[6]. ende tergheenre van allen din ende (*l.* en) was Helyas ghesendt mar buten lands teere weduen die woende te Sarepten int lant van Sydomen[7]. Ende vele lazerser liede waren in Israele in Helyseus tide ende engheen en wart gheganst van allen din mar allene Naaman die van Sirien was[8].[b] Dits also vele te segghene alse of hi seide. nit te meer dan de propheten wilen hare miraklen en warchten an dongheloevege van haren lande mar an de gheloeveghe van andren landen sone sal ic mine werke hir toegen onder u. omme uwe ongheloeveheit nit om mine onmogentheit. Ende alse Jhesus dit ghesproken hadde so worden vergramt ende vererrt alle die dat hoerden[9]. ende stonden op al ghemeinlec ende namen Jhesum ende leiddene uter stat op dat hangende van den berghe dar hare stat op stont ghefondeert. aldar wouden sine neder werpen van din berghe[10]. Mar Jhesus leet dor hen ende ontghinc hen[11]. so dat si nin wisten waer sine verloren.[c] In somen staden es ghescreven. dat die bergh ontploec ende makde hem stat dore te lidene. mar want dis de ewangelisten nin scriven so late wi dat al ongeconfirmeert.

99. Nu sele wi bescriven waromme ende hoe dat Yan Baptista ghevaen was ende ghehoefdt. van derre materien spreken drie ewangelisten. Marcus. Matheus ende Lucas. ende sprect Marcus aldus. In din tide so sendde Herodes de tetrarcha[12] sine boden ende dede vaen Yanne Baptisten ende dedene leggen in enen kerkre om Herodiasen die Philips syns bruder wyf was ende die hi sinen bruder hadde ghenomen[13]. want Yan Baptiste berespde Herodese van dire quader daet ende seide

1) *L.* IV, 23.
a) **H.** Amen[*)]
*) IV, 23.
2) 24. *De bijvoeging uit Mt.* XIII, 57 *ontbr. in 't Mnl.*
3) *Mt.* XIII, 58.
4) *Mc.* VI, 5.
5) 6.
6) *L.* IV, 25.
7) 26.
8) 27.
b) **H.** Exp.
9) 28.
10) 29.
11) 30.
c) **H.** Addicio.
12) *Mt.* XIV, 1.
13) *Mc.* VI, 17.

aldus[14]. Di en es nit ghorloft te nemene dyns bruder wijf[15]. Ende omme die sake so haettene Herodias ende haddene gherne don doeden mar sine conste[16]. want Herodes die vale wiste datt en gherecht man was hi onssagene ende hiltene ende dede vele dinge met sinen rade ende hoerdene gherne[17]. Ende op enen tyt so gheschide dat Herodes op dat yarghetide van sire gheborten hilt hof ende hadde ontboden de princhen ende de rechtren ende de vorste van den lande van Galileen[18]. al daer so quam Herodiasen dochter. ende balerde ende spranc vor dat volc so datt behagde Herodese ende allen den ghenen die daer waren.

14) 18.
15) *Mt.* XIV, 4. *De Mnl. lezingen stemmen echter meer overeen met Mc.* VI, 18: non licet tibi habere uxorem fratris tui.
16) *Mc.* VI, 19. *Mt.* XIV, 5 *is in* L *weggelaten*.
17) 20.
18) 21.

[S.]

die dar waren[1]. Doe riep Herodes die joncvrouwe ende sprac. bidde mij so wat[a] du wilt ende ic saelt di geven. ende hi swoer dat hi hare geven soude so wat si hem bade. al bade si hem ooc alf[b] sijn conincrike[2]. Doe ginc si uut ende vragede harrer moeder ende sprac wat salic bidden. ende si antworde ende sprac. du salt bidden[3] Johans Baptisten hooft. doe ginc si met haesten[c] vor den coninc ende sprac. Ic wille dattu mi nu te hants geifs dat hooft Johans Baptisten in enen platele[d][4]. Doe die coninc dat gehorde doe wart hi bedrouft. mar om den eet dien hi gesworen hadde ende omme dat volc dat dar versament was sone wilde hise niet bedrouven[5]. mar hi sende al te hant enen[e] die Johanne Babtisten sijn hovet af slouch. ende bracht in enen platele[f] ende gaeft der joncvrouwen. ende die joncvrouwe gaeft harer moeder. Doe dat vernamen sine jongere doe namen si den lichame ende grouvene. dar na quamen si te Jhesum ende seident hem. Dar na geviel dat Herodes horde niemare van Jhesum ende wat werke dat hi wrochte. ende hem wonderde der af. omme dat sulke seiden dat Johannes Baptiste up verstaen[g] ware[6] vander doot. Die andre spraken dat Helyas wedercomen ware. Die andere[h] seiden dat een van den profeten up verstaen ware. Doe sprac Herodes Johannes Baptisten hebbic gedaen onthoveden. wie es dese van wien ic al dit hore. doe stont Herodes dar na dat hi Jhesum gerne gesien hadde[7]. Doe dat Jhesus vernam doe sat hi in een scip ende voer over dat water ende ginc inde woestine. Al daer gaderde[i] een groot volc te hem uten steden[8]. ende dar maecte hi gesont dies behoufden[9].

XCVI. Alst quam des avonts doe quamen sine XII[k] jongere te hem ende spraken. laet dat volc gaen ten steden ende ten dorpen dar si spise mogen copen want wi hier sijn[l] in ene woestine[10]. Ende Jhesus seide hem sine hebben gene noot te gane mar

1) 22 saltasset et placuisset Herodi simulque recumbentibus
a) **H.** bidt van mij soe wat dat
b) **H.** om half
2) 23 quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.
3) 24 dixit: caput
c) **H.** snelliken
d) **H.** te hant .. in een schotel
4) 25 in disco
5) 26 propter iuramentum .. drecumbentes noluit eam contristare.
e) **H.** om enen
f) **H.** hi bracht i.e. schotel
g) **H.** begroeven hem .. ghevielt .. horde meer .. verwonderde daer van .. sommyghe spraken .. op ghestaen
6) *L.* 9, 7 famam Jhesu et omnia quae fiebant ab eo .. quod diceretur (8) a quibusdam, quod Joh... surrexit.
h) **H.** die derden
7) 9 decollavi .. et quaerebat videre eum.
i) **H.** versamende
8) *Mt.* 14, 13 Et cum audissent turbe secute sunt cum pedestres de civitatibus.
9) 14 Et exiens vidit turbam multam et misertus est eius et curavit languidos eorum.
k) **H.** Alse .. XII *ontbr.*
l) **H.** si sijn
10) *L.* 9, 12 ut euntes in castella villasque que circa sunt divertant et inveniant escas, quia hic in loco deserto sumus.

geift hem tetene. Doe hief Jhesus sine ogen op ende sach een mekel[m)] groot volc. Ende doe hi dat volc gesien hadde doe sprac hi tote Philippe. war mede sullen wi broot copen dat dit volc eten sal. dat sprac hi omme hem te prouvene[n)]. want hi wiste selve wel wat hi te doene hadde. Doe antworde hem Philippus omme CC. d.[11)] en cochte men niet so vele broots dats elc een luttel hadde. Doe vragede hem Jhesus hoe menich[o)] broot hebdi. Ende een sire jongere Andreas

m) **H.** mekel *onbtr.*
n) **H.** sal eten .. versueken
11) *J.* VI, 7 ducentorum denariorum
o) **H.** llc penninghen en copen wi .. dat een ieghelic een wenich hebbe .. mennich

[L.]

Doe rip Herodes die yonfrowe te hem ende seide aldus bidde mi dattu wels ende ic saelt di gheven[1]. Doe svoer die coninc dat hi hare gheven soude wat si hem bade al bade si hem half syn koningrike[2]. Doe ghinc se ut ende vragde harre moeder ende seide wat salic bidden? ende de moeder antwerdde hare ende seide. du sout bidden Yan Baptisten hoeft[3]. Doe ghinc si met hasten vor din koninc ende bat hare bede ende sprac al dus. Ic wille dat tu mi nu saen ghefs Yan Baptists hoeft in enen platele[4]. Alse die coninc dat hoerde so wart hi bedruft. Mar om den eet din hi ghesvoren hadde ende om dat volc dat daer versament was sone woude hise nit bedruven[5]. mar sendde[6] altehant enen die Yanne Baptisten syn hoeft af sloch ende brachtt in enen platele. ende ghaeft der yonfrowen[7]. ende de yonfrowe ghaft harre moeder[8]. Alse dat vernamen sine yongren so namen si din lichame ende bestaeddene ter erden ende dar na quamen si te Jhesum en (*l.* ende) seiden hem die ghevarnesse[9]. Dar na so ghevil dat Herodes hoerde de fame van Jhesuse. ende wat werke dat hi warchte ende hem wonderde dar af om dat selke wouden seggen[10] dat Yan Baptista ware op ghestaen van der doet ende andre seiden dat Helyas weder comen ware. ende andre seiden dat een van din ouden profeten weder op ghestaen ware[11]. Doe sprak Herodes ende seide. Yanne Baptisten hebbic don hoefden wie es dan dese dar ic dit wonder af hore? Doe stont Herodes dar na dat hi Jhesum gherne ghesien hadde[12].

100. Alse Jhesus dat vernam so sat hi in en schep ende voer over dat water ende ghinc in der wstinen. Aldaer so ghederde en groet folc te hem te voet uten steden[13]. ende aldaer ghansde hi deghene dis behoefden[14]. Alst quam des avonds[15] so quamen sine yongren te hem ende seiden. laett dat volc gaen ten steden ende ten dorpen dar si spise mogen copen. want wi hir syn in ene wustine[16]. Doe hif Jhesus sine ogen op ende sach en migel groet folc. ende alse hi dat volc ghesien hadde so sprac hi tote Philipse. warmet sele wi broet coepen dat dit volc eten sal?[17] Dat seide hi om hem

1) *Mc.* VI, 22.
2) 23.
3) 24.
4) 25.
5) 26.
6) *Mt.* XIV, 10.
7) 11.
8) *Mc.* VI, 28.
9) *Mt.* XIV, 12.
10) *L.* IX, 7.
11) 8.
12) 9.
13) *Mt.* XIV, 13.
14) 14.
15) 15.
16) *L.* IX, 12. *Hier volgt in* **T** *nog Mt.* XIV, 16: Jhesus autem dixit illis: non habent necesse ire; date illes vos manducare. *In* L *is het weggebleven. De beide volgende vss. zijn in 't Mnl. ingevoegd*. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus (V).
17) *J.* VI, 5.

te pruvene[18] want hi selve wiste wale wat hi te doene hadde. Doe antwerdde hem Philippus. om tvehondert penninghe en soude men nit copen so vele brods dats elk en lettel hebben mochte[19]. Doe vragde hem Jhesus hoe menech broet hebdi?[20] Ende een sire yongren Andreas Symon Peters

18) 6.
19) 7.
20) *Mc.* VI, 38.

[S.]

Symon Peters broeder antworde ende sprac. hier es een kint dat heift V gerstine[a)] brode ende II vissche. mar wat helpt dat onder dus vele volx. en si[b)] dat wi gaen in den steden ende copen[1)] noch dar toe spise tote al den volke. Doe sprac Jhesus bringet mi hare die broot. ende hi geboot hem dat sise alle sitten daden upt groene gras[2)] na harrer geselscap. ende si saten gedeelt bi hondert[c)] ende bi vichtichen[3)]. Doe nam Jhesus die vijf broot ende die twe vissche ende hi hief sine ogen op te hemele ende benedietse[d)4)] ende bracse ende gafse sinen jongeren. ende sine jongere gavense vort den volke. ende al dat volc at van den vijf broden ende van den tween visschen. Ende doe si alle sat geeten hadden doe sprac Jhesus te sinen jongeren. gadert die brocken dat overbleven es den volke dat geeten heift dat niene verderve. ende si dadent ende vulden[e)] XII. corve metten brocken. nochtan was der gere die dar geheiten hadden V.m. mannen sonder die wijf ende die kinder. Dar na hiet hi sinen jongeren dat si gingen in een scip ende voeren over dat water te Betsaiden waerd. ende hi woude bliven tote dat volc gesceden ware[f)]. Ende doe dat volc sach dat grote tekin dat hi gedaen hadde doe spraken si. gewarleke dit es die profete die te comene es (in *ontbr.*) die werelt[g)5)].

XCVII. Doe Jhesus bekende dat sine vaen wouden ende hem coninc maken. doe vlo hi ende liet die schare ende clam op enen bergh allene beden[6)]. Ende alst quam inder nacht sine jongere die voren waren gevaren quamen in Capharnaum[h)]. Ende doe sine dar niene vonden so sceipten si weder ende voeren jegen hem. ende Jhesus was allene bleven. Ende alse die jongere gesceipt waren doe wart een groot storm up die zee. ende dat scip wart sere gestoten van den baren want die wint was hem contrarie[i)], Ende doe het quam nader middernacht in der vierder wake vander nacht. want hi wiste wel dat si in pinen waren so ginc hi te hemwaert[k)] al wandelende up dat water. Ende doe hi quam bi hem so dede hi alse of hi over woude liden[7)]. Ende als sine sagen die in dat scip waren also wandelen upt water doe worden si vervaert

a) **H.** gersten
b) **H.** hilpt .. het en sy
1) *L.* 9, 13 eamus et emamus
2) *Mt.* 6, 39 Et precepit illis ut accumbere facerent omnes sec. contubernia supra viride foenum.
c) **H.** deden sitten .. ende si saten gedeelt *ontbr.* .. honderten
3) 40 et discubuerunt in partes per centenos et per quinquagenos.
d) **H.** hi sloech s. .. ghebenedide si
4) *L.* 9, 16 benedixit illis
e) **H.** ghenoech gheten .. verghadert d.b. die .. sijn .. gheten dat si .. verderven .. volden
f) **H.** mans s.d. vrouwen .. went .. weer
g) **H.** dit is waerlic een p.d. toecomende is in d.w. Doe worden si te rade dat si hem mit ghewalt nemen solden ende maken hem enen conync over hem.
5) *J.* 6, 14 dicebant quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum.
6) 15 Jhesus autem cum cognovisset quia venturi essent, ut raperent eum et facerent eum regem, fugit (*Mt.* 14, 23) et dimissa turba ascendit in montem solus orare.
h) **H.** enen coninc m. .. ghinc op .. yongheren over quamen ghevaren. ende quamen in C.
i) **H.** storme op den meer .. doe dat scheep seer waert .. van den gelwen .. was hem teghen
k) **H.** duet .. uren v.d. nacht .. in arbeide waren doe g.h. tot hem
7) 25 Quarta autem vigilia noctis (*Mc.* 6, 48) videns eos laborantes venit ad eos ambulans supra mare et volebat preterire eos.

ende drougen over een ende spraken dat het ene fatasine ende een ongehier[l)] ware dat si sagen. doe

l) **H.** doe dede .. voert w. ghaen. Ende doe .. ghaen opt .. verveert ende ontsaghen hem ende spraken het waer een ghedroechenisse .. ende een onghehuer dinck

[L.]

bruder antwerdde aldus[1]. hir es en kint dat heft vif gherstene broet ende tvee vische. mar wat sal dat onder sos vele volcs?[2] hen si dat wi gaen in den steden ende copen noch dar toe spise tallen den volke[3]. Ende Jhesus seide aldus. brengt mi haere die broet[4]. ende doet sitten[a] dat volc[5] met honderden ende met viftegen tesamen[6]. Doe nam hi die vif broet ende die tvee vesche ende hif sine ogen op ten hemele wert ende benedyese ende brac se ende ghaf se sinen yongren[7]. ende sine yongren ghavense voert den volke[8]. ende al dat volc at van din vif broeden ende van din tveen veschen so dat si alle worden ghesaedt[9]. Ende alse si gnoch hadden gheten so sprac Jhesus te sinen yongren ende seide aldus. Ghedert dat relief dat over bleven es din volke dat gheten heft ende si daden also ende vulden tvelf corve metten relieve[10]. Nochtan so was der gherre die daer gheten hadden omtrent van vif dusentegen sonder de wyf ende de kinder[11].

101. Dar na so geboet hi sinen yongren dat si ghingen in en schep ende voeren over dat water[12] te Bethsaiden wert[13] ende hi soude bliven totire wilen dat dat volc gescheeden ware[14]. Ende dat volc alst sach dat groete teken dat Jhesus hadde ghewarght. so seidt al met enen acorde. ghewarglec es dit die profete die te comene es in de werelt[15]. Doe droegense over een dat menne met crachte nemen soude ende makenne coninc boven hen. ende alse Jhesus dat wiste so ontflo hi[16] hen ende ghinc op enen berch don syn ghebet[17].

102. Ende alst quam in der nacht sine yongren die vore waren ghevaren quamen in Capharnaum. ende alse sine daernin vonden scheepden si weder ende voeren iegen hem. ende Jhesus was allene bleven[18]. ende alse die yongren gheseept waren so hif en groet storm in der zee. ende har schep wart sere ghestoten van den baren want die

1) *J.* VI, 8.
2) 9.
3) *L.* IX, 13.
4) *Mt.* XIV, 18.
a) **H.** op dat grune grars*)
*) .
5) *Mc.* VI, 39.
6) 40.
7) *L.* IX, 16.
8) *Mt.* XIV, 19.
9) 20a. *Hierna is in de Mnl. teksten Joh.* VI, 12-13 *gedeeltelijk ingelascht*: Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite, quae superaverunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo et impleverunt .. (V)
10) *Mt.* XIV, 20b.
11) 21.
12) 22.
13) *Mc.* VI, 45
14) *Mc.* XIV, 22.
15) *J.* VI, 14.
16) 15.
17) *Mt.* XIV, 23. *Hierna zijn in 't Mnl. twee volzinnen ingevoegd, misschien naar aanleiding van Joh.* VI, 22.
18) *Mt.* XIV, 23.

wint was hen contrarie[19]. Ende alst quam na der middernacht in der virder vigilien van der nacht[20]. want hi wiste dat si in pinen waren so ghinc (hi *ontbr.*) ten hen wert al wandelende op dat water. ende alse hi quam bi hen. so dede hi ene ghelike alse ochte hi over woude liden[21]. Ende alsen die in schep waren sagen also wandelen op dat water. so worden si geturbert. ende drogen over een ende seiden datt en fantasine ende en onghehir ware dat si sagen. Doe begonsten si te roepene

19) 24.
20) 25.
21) *Mc.* VI, 48.

[S.]

begonsten si te roupene van vresen[1)]. Ende doe Jhesus dat horde doe sprac hi hem toe ende seide. hebt troost[a)] ic bent nonsiet u niet.

XCVIII. Doe antworde Peter here bestuut so heete mi te di comen upt water. doe sprac Jhesus te hem com. Doe ginc Peter uten scepe ende wandelde upt water ende ginc te Jhesum waert[2)]. Ende doe hi bi hem quam doe sach hi comen ene grote vlage tjegen hem doe begonde hi hem te vervarne. ende mettien so begonde hi te sinkene[b)]. Ende doe hi sach dat hi onder ginc doe riep hi up Jhesum ende sprac. Here help mi[3)]. Doe strecte Jhesus uut sine hant ende begrepene ende trectene[c)] weder uut ende sprac. du van clenen gelove waromme twifelstu.

XCIX. Doe Jhesus int scip gegaen was te hant gelach die wint. ende dat scip was up die selve ure te lande in die stat dar[d)] si wesen wouden[4)]. Doe dat gesagen die in den scepe waren doe quamen si ende anebeiddene ende spraken warleke du best Gods sone. Alse Jhesus ende sine jongere over quamen doe waren si in den lande Genazeret. Ende doe dat volc van den lande dat vernamen dat hi dar was doe senden[e)] si talle den steden van dcn lande ende daden comen alle die sieke ende baden hem dat si doch die vadsen[f)] van sinen clederen mochten roeren. ende alle diene[5)] roerden worden gesont.

C. Des andren dages doe die scare stont over die zee dat sach dat geen ander scip dar was dan een. ende want Jhesus niet in gegaen was in dat scip. mar sine jongere allene en wech gevaren waren[6)] ende dat andre scepe toe waren comen van Tiberiaden der stat dar si geheiten hadden dat broot ende geloft onsen here[7)]. Want dan die scare sach dat Jhesus dar niet en was noch sine jongere. doe gingen si in die scepe ende quamen te Capharnaum ende sochten Jhesum[8)]. ende doe sine vonden hadden over die zee doe spraken si te hem. meester wanneer[g)] quaemstu hier. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. vorwar vorwar seggic u. dat gi mi souct nes niet omme die werke die gi gesien hebt. mar omme dat dat gi geheiten hebt van minen brode also dat gi

1) *Mt.* 14, 26 turbati sunt dicentes quod fantasma est, et pre timore clamaverunt
a) **H.** hebt ghetrouwen
2) 29 ut veniret ad Ihesum.
b) **H.** tjegen hem *ontbr.* hem ontsien. beghanne hi te s.
3) 30 Videns vero ventum validum timuit, et cum coepisset mergi, clamavit dicens: domine, salvum me fac!
c) **H.** toech hem
d) **H.** al te hant te lande op die stonde daer
4) *J.* 16, 21 fuit navis ad terram quam ibant.
e) **H.** lande tot Gen .. vernam .. sanden
f) **H.** doch dat si die vesen
5) *Mt.* 14, 36 ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent et quicumque.
6) *J.* 6, 22 Altera die turba quae stabat trans mare vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Ihesus in navem, sed soli discipuli eius abissent.
7) 23 Alie vero supervenerunt naves a Tyberiade iuxta locum ubi manducaverant panem gratias agentes domino.
8) 24 Cum ergo vidisset turba, quia Ihesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt naviculas et venerunt Capharnaum quaerentes Ihesum.
g) **H.** gheloeft hadden .. want doe die .. bi den meer .. Meyster welke tijt

gesaet wort[9]. Maer ic segge u staet na die spise die onvergangelic[h] es ende die ewelike duren sal. die u des menschen sone geven sal want desen heift die vader bekent God[10]. Doe

9) 26 quia vidistis signa sed quia manducastis ex panibus et saturati estis.
h) **H.** suect dat en is .. om dat ghi .. Sonder ic segghe .. onverghenclic
10) 27 Operamini non cibum qui perit sed qui permanet in vitam aeternam .. hunc enim pater signavit deus.

[L.]

van vresen[1]. Ende alse Jhesus dat hoerde so sprac hi hen toe ende seide aldus. hebt troest. Ic bent en onssit u nit[2]. Doe antwerdde hem Peter ende seide. Here bestu dat. so ghebiet dat ic te di moge comen opt water[3]. Ende Jhesus antwerdde hem weder ende seide com. Doe ghinc Peter uten schepe ende wandelde op dat water ende ghinc te Jhesum wert[4]. Ende alse hi bi hem quam so sach hi comen ene groete valge iegen hem. Doe begonste hi hem teververne ende mettin begonste hi oc onder te gane. Ende alse hi sach dat hi onder gaen soude so rip hi op Jhesum ende seide. Here help mi[5]. Doe stac Jhesus voert sine (*hs.* si) hant ende ghegrepene ende traken weder ut. ende seide aldus. Mensche van cleinen ghelove warumme tvivelestu?[6] Doe ginc Jhesus in dat schep. ende also saen ghelach die wint[7]. Ende dat schep was op die selve ure te lande in die stat daer si wesen wouden[8]. Alse dat sagen die in dat schep waren so quamen se ende anebeddene ende seiden. ghewaerlec du best de Gods sone[9].

103. Alse Jhesus ende sine yongren over waren so warense int lant van Genesareth[10]. ende alse dat volc van din lande vernam dat hi daer was. so senddense tallen staden in dat lant ende daden comen alle die sieke[11]. ende baden hem dat si doch de vesen van sinen cledren mochten gherinen. ende alle diene gherenen worden gheganst[12].

104. Des anders dags na din dat hi dat volc hadde ghesaedt in der wustinen dat selve volc dat noch in die wustine daer was. alst vernam dat des dags tevoren nemmeer schepe en hadden aldaer ghewest dan allene dat schep daer die yongren mede en wech ghevaren waren. so wonderde hen allen waer si Jhesum verloren hadden. want si wale wisten dat hi met sine yongren nin was ghescheept[13]. Doe saten si in andre schepe die dis dags waren comen van Tiberien al daer ter stat daer si gheten hadden van din broden[14]. ende voeren over ende sochten Jhesum te Capharnaum[15]. Ende alse si dat gi mi sukt dan en es nit om de miraklen die gi hebt ghesien. Mar om quamen daer hi was so spraken si hem toe ende seiden. Mester wanneer quamstu

1) *Mt.* XIV, 26.
2) 27.
3) 28.
4) 29.
5) 30.
6) 31.
7) 32.
8) *J.* VI, 21.
9) *Mt.* XIV, 33.
10) 34.
11) 35.
12) 36.
13) *J.* VI, 22.
14) 23.
15) 24.

hir?[16] Ende Jhesus antwerdde hen aldus. Ic seggu over waer[a] dat gi mi sukt dan en es nit om die miraklen die gi hebt ghesien. Mar om dat dat ghi hebt gheten van minen brode so dat ghi wordt ghesaedt[17]. Mar ic seggu wat gi doet.

105. Staet na die spise die onverganclec es ende die ewelke duren sal die u des menschen sone gheven sal want dar toe heften de vader ghesendt[18]. Doe

16) 25.
a) **H.** Amen.[*]
*) VI, 26.
17) 26.
18) 27.

[S.]

spraken si te hem met welkerander dinge sullen wi werken die werke Gods[1)]. Ende Jhesus antworde[a)] ende sprac. dat es Gods werc dat gi gelooft an dien die hi u gesent heift.

Cl. Daromme seiden si hem wat tekene togestu ons dat wi sien mogen ende weten dat ons behort an di[b)] te gelovene[2)]. Onse vadere aten hemels broot wilen[c)] inder woestinen. alse gescreven es. broot van den hemele sende God te hem. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. vorwar vorwar seggic u. dat Moyses en gaf u niet dat hemelsche broot. mar mijn vader es die u geift dat gewarige hemelsche broot[3)]. want dat es dat broot Gods dat comen es van den hemele ende hout die werelt levende. doe spraken si here dat broot gef ons altoos[d)]. Mar Jhesus seide hem ic ben dat broot des levens. die te mi comt dien en sal niet hongeren. ende die in mi ghelooft dien en sal nemmermeer dorsten[e)]. Daromme seggic u dit want gi mi siet ende ane mi niene gelooft. Al dat mi mijn vader gegeven heift dat sal te mi comen. ende den geinen die te mi comt en salic niet uut jagen[4)]. want ic ben comen van den hemele niet om minen wille te doene. mar den wille mijns vader die mi har neder heift gesent. ende dats die wille mijns vader dat ic niet en late verloren werden dat hi mi gegeven heift. mar dat ict doe up verstaen in den joncsten dage[5)]. Ende dats die wille mijns vader di mi heift gesent[f)6)] dat iegelic die siet den sone ende an hem gelooft hebbe dat ewelike leven. ende ic salne doen up verstaen in den joncsten dage. Doe begonden die joden te murmererne onder hem[g)] van dien dat hi hadde gheseit ic ben dat broot dat van den hemele comen es. Ende spraken nes dese niet[7)] Jhesus Joseps sone. wies vader[h)] ende moeder wi wel kennen. wat meent hi dat hi seit ic ben comen van den hemele.

CII. Doe antworde Jhesus ende sprac. ghine sult niet murmereren[8)] onder u. want niemen en mach comen te mi en si datten die vader die mi gesent heift trecke. ende ic salne doen up verstaen in den joncsten dage[9)]. het es gescreven in den profete[i)] dat alle lieden sullen sijn Gods leerkinder. So wie gehort heift ende geleert van den vader[10)] die comt te mi. niet dat den vader iemen gesien hebbe dan die van Gode[11)]

1) 28 quid faciemus, ut operemur.
a) **H.** heeft God die vader gheteykent .. mit wat dinghen .. antwoerde hem
b) **H.** aen den hy teyken toens du .. aen dy behoert
2) 30 facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris?
c) **H.** in voer tyden
3) 32 Moyses dedit vobis panem de celo, sed pater meus dat vobis panem de celo verum.
d) **H.** helt die .. gheve ons dat broet alle weghe
e) **H.** ic bin .. die .. hongheren .. den en sal niet dorsten
4) 37 eiciam foras.
5) 39 ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitem illum in nov. die
f) **H.** ende die tot my comen die .. hier n.g. heeft .. op staen .. ghesant heeft
6) 40 patris mei qui misit me
g) **H.** dat alle die sien .. gheloeven hebben .. murmerieren onder een ander
7) 41 Murmurabant ergo ludei de illo quia dixisset .. (42) Quomodo ergo dicit hic
h) **H.** broet des levens .. des vader
8) 43 nolite murmurari
9) 44 nisi pater qui misit me traxerit eum et ego resuscitabo eum nov. die.
i) **H.** murmureren .. het en is dan dat .. propheten
10) 45 doeibiles dei. Omnis qui audivit a patre
11) 46 vidit quisquam nisi is qui est a deo

gesent es die heift den vader gesien. vorwar vorwar seggic u die in mi gelooft die sal hebben dat ewelike leven[k]. Ic ben dat broot des levens. Uwe vadre[12] aten manna in der woestinen ende si sijn doot. Hier es dat broot dat uten hemele

k) **H.** ghesien heeft .. dat ewighe leven
12) 49 Patres vestri.

[L.]

spraken si hem noch ane ende seiden. met welkerhande dinge sele wi werken de werke Gods[1]. Ende Jhesus antwerdde hen aldus. Dats dat Gods werc dat ghi gheloeft an den ghenen din hi u ghesendt heft[2]. Doe spraken si noch voert ende seiden. wat teekene togs du ons. dat wi sien mogen ende weten dat ons behoert te gheloevene an di? wat canstu werken?[3] Onse vordren aten hemelsch broet wilen in der wustinen also alse wi gheschreven winden. broet van den hemele sendde hen Got tetene[4]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. Over waer[a] seggic u. dat Moyses en gaf u nit dat hemelsch broet. want dats dat broet Gods[5]. dat comen es van den hemele ende houdt de werelt levende[6]. Doe spraken si noch voert ende seiden. Here dis broeds ghef ons gnoch altoes[7]. Ende Jhesus antwerdde hen aldus. Ic ben dat broet des levens. Die te mi comt hem en sal nit hungren. ende die in mi gheloeft hem en sal nemmermeer dorsten[8].

106. Dar omme seggic u dit. want gi mi siet ende ane mi nin gheloeft[9]. Al dat mi myn vader ghegheven heft. dat sal te mi comen ende den ghenen die te mi comt en sal ic nit ut yagen[10]. want ic ben comen van den hemele nit om minen wille te doene mar den wille myns vader die mi hir neder ghesendt heft[11]. ende dats de wille myns vader dat ic nin late verloren werden dat hi mi ghegheven heft mar dat ict doe weder op herstaen in den yoncsten dage[12]. Ende dats de wille myns vader dat igewelc die siet den sone. ende ane hem gheloeft hebbe dat ewleke leven ende ic salne don op herstaen in den yoncsten daghe[13].

107. Doe begonsten die yoden te murmerne onder hen van din dat hi ghesegt hadde. Ic ben dat broet dat comt van den hemele[14]. ende spraken aldus. En es dit nit Jhosefs sone dis vader ende moeder wi wale kennen? wat meint hi dan dar met dat hi segg. Ic ben comen van den hemele?[15]. Op dese wart so antwerdde Jhesus ende sprac aldus. En murmureert nit onder u van minen warden[16]. want ic seggu noch meer. dat nimen en mach te mi comen. myn vader die mi ghesendt heft en trekkene te mi. ende din

1) *J.* VI, 28.
2) 29.
3) 30.
4) 31.
a) **H.** Amen amen*)
*) VI, 32.
5) 32.
6) 33.
7) 34.
8) 35.
9) 36.
10) 37.
11) 38.
12) 39.
13) 40.
14) 41.
15) 42.
16) 43.

hi te mi trekt din salic don op herstaen in den yoncsten daghe[17]. hets gheschreven in den propheten dat alle de liede noch selen syn Gods leerkinder. So wie so Gods leerkint es ende sine leeringe hoert dats deghene die te mi comt[18]. Nit dat den vader ic imen ghesach dan de ghene die van Gode es ghesendt. hi es die den vader ghesien heft[19]. Over waer[a] seggic u die ane mi gheloeft. hi sal hebben dat eeweleke leven[20]. Ic ben dat broet des levens[21]. uwe vordren aten dat manna in der wustinen. ende nochtan syn si doet[22]. Mar hir es dat broet dat uten hemele comen es. ende so

17) 44.
18) 45.
19) 46.
a) **H.** Amen amen[*]
*) VI, 41.
20) 47.
21) 48.
22) 49.

[S.]

comen es. dat so wie dar af eit dat hi niet en sterve[a)1)]. Ic ben dat levende broot dat van den hemele comen es. So wie eit van desen brode die sal ewelike leven. ende dat broot dat ic geven sal dat es mijn vleesch om der werelt leven[2)]. Doe begonden die joden te twistene onderlinge[b)] ende spraken. hoe mach ons dese sijn vleesch geven tetene[3)].

CIII. Daromme sprac Jhesus te hem. vorwar vorwar seggic u en si dat ghi eit[4)] dat vleesch des menschen sons ende drinct sijn bloet gine sult geen[c)] leven hebben in u. Die mijn vleesch eit ende mijn bloet drinct die sal hebben dat ewelike leven. ende ic salne doen up verstaen in den joncsten dage. Want mijn vleesch es gewarleke ene spise. ende mijn bloet es gewarleke I. dranc[d)5)]. Die mijn vleesch eit ende mijn bloet drinct die woent in mi ende ic in hem. Also mi gesant heift die levende vader ende ic leve dor den vader. ende die mi eit die leift[e)] dor mi[6)]. Dit es dat broot dat van den hemele comen es. Niet also uwe vadere die dat manna aten ende doot sijn[f)]. die eit van desen brode die sal ewelike leven[7)]. dit seidi inder synagoge lerende in Capharnaum. Daromme spraken vele van sinen jongeren doe si dese redene horden. dit es ene harde tale wie mach dese redene gehoren. Ende Jhesus wiste bi hem selven dat sine jongere hier af murmererden ende sprac te hem. waromme scandeliseren[8)] u dese woort. wat suldi dan seggen als gi des menschen sone siet up clemmen[g)] dar hi teersten was[9)]. het es die geest die doet leven want dat vleesch en vromet niet[10)]. Die woort[h)] die ic u hebbe gesproken sijn geest ende leven. mar het sijn somige van u die niene geloven. want hi wiste van beginne wel wie geloven soude. ende wiene verraden soude. Daromme seidic u. dat niemene en mach comen te mi het en werde hem gegeven van minen vader. Na dier uren so trecten achter[11)] vele sire jongere ende en wandelden niet meer met hem. Doe sprac Jhesus toten tweleven wildi ooc wech gaen[i)]. Doe antworde Symon Peter here tote wien sullen wi gaen du hebs woort des ewelijcs levens. ende wi geloven ende bekennen dattu best Christus Gods sone. Doe

a) **H.** ende so wie daer van eten die en sal n. sterven.
1) 50 ut si quis manducaverit non moriatur.
2) 51 Si quis manducaverit .. panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.
b) **H.** te krijghen onder een ander
3) 52 dare ad manducandum.
4) 53 dico vobis, nisi manducaveritis.
c) **H.** soe en suldi gheen
d) **H.** is een ghewaer spyse .. een ghewaer dranck
5) 55 vere est cibus .. vere est potus.
e) **H.** alsoe leve ic doer .. sal leven
6) 57 propter patrem .. propter me.
f) **H.** u vaders .. syn doet
7) 58 Hic est panis qui de caelo descendit; non sicut manducaverunt patres vestri manna et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.
8) 61 murmurarent de hoc .. hoc vos scandalizat.
g) **H.** een haerde leer .. murmelden .. schenden u .. op varen
9) 62 ascendentem ubi erat prius.
10) 64 caro non prodest quicquam
h) **H.** vleische ende bloet .. mer mijn woerde
11) 66 abierunt retro.
i) **H.** Na dier tijt soe ghinghen voel s.j. van hem .. gaen *ontbr.*

antworde Jhesus en hebbic u tweleven niet gecosen. ende een van u es die duvel. mar dat sprac hi van Judas Schariot. want hi was een van den tweleven[12)] diene sider[k)] verriet.

CIV. Doe bat hem een fariseeus dat hi quame[l)] eten met hem. ende Jhesus dede also[13)]. Ende alse Jhesus geseten was doe begonden die fariseen te

12) 71 hic enim erat traditurus eum, cum esset unus de duodecim.
k) **H.** du heefs doch .. wtvercoren .. daer na
l) **H.** queem
13) *L.* XI, 37 Et ingressus recubuit.

[L.]

wie so dis broeds eten sal hi en sal nit sterven[1)]. Ic ben dat levende broet[b)] dat van den hemele comen es. ende so wie so van desen brode eten sal. hi sal eeuleke leven. ende dat broet dat ic gheven sal om der werelt leven dats mijns selves vleesch[2)]. Doe begonsten die yoden onder hen te tvistene van din warden die Jhesus hadde ghesproken ende seiden aldus. hoe mach ons dese syn vleesch gheven tetene?[3)] Ende Jhesus antwerdde hen ende seide aldus.

108. Over waer[a)] seggic u dat ghi engheen leven en selt hebben in u hen si dat ghi ett dat vleesch van des menschen sone[4)]. Die myn vleesch ett ende myn bloet drinkt die sal hebben dat eeuleke leven. ende ic sal ne don op herstaen in den yoncsten dage[5)]. Want myn vleesch dats[b)] ene ghewarege spise ende myn bloet dats en ghewarech dranc[6)]. Die myn vleesch ett ende myn bloet drinkt hi woent in mi. ende ic in hem[7)]. also ghelike alse mi ghesendt heft de levende vader ende ic leve in den vader also sal die mi eten sal. leven in mi[8)]. Dits dat broet dat van den hemele hir af comen es. dit en es nit ghelyc den broede dat uwe vordren aten die doet syn. want die dit broet eten sal. hi sal eeuleke leven[9)].

109. Dese wart sprac Jhesus in de synagoghe daer hi dat volc leerde in Capharnaum[10)]. mar en groet deel van den ghenen die hem plagen te volgene alse si dese wart hadden ghehoert so seiden si aldus. Dits ene harde tale. wie mach sosgedane redene hoeren?[11)] Mar Jhesus die wale wiste dat si hir af murmurden. hi sprac hen toe ende seide aldus. warumme schandalizeern u dese wart?[12)] wat seldi dan seggen alse ghi selt sien des menschen sone op varen daer hi tirst was?[13)] De gheest es die levende makt. dat vleeseh en es nirgren toe goet. Die wart die ic u gesegt hebbe dats en gheest ende en leven[14)]. Mar hir syn deghene onder u di minen warden nin gheloeven. want hi wiste wale van beghinne wie deghene waren die gheloevech bliven souden ende oc wie deghene was diene vercopen soude[15)].

1) *J.* VI, 50.
b) **H.** Ego sum panis[**)]
**) VI. 51.
2) 51. *In* **T** *en* **V** *is dit vs. in tweeen gesplitst, waardoor daar de volgende een verspringen*.
3) 52.
a) **H.** Amen amen[***)]
***) VI, 54.
4) 53.
5) 54.
b) **H.** Caro mea[****)]
****) VI, 56.
6) 55.
7) 56.
8) 57.
9) 58.
10) 59.
11) 60.
12) 61.
13) 62.
14) 63.
15) 64. *De laatste volzin is ontleend aan* V (*J.* VI, 64): Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum.

110. Doe sprac hi noch voert ende seide aldus. hir omme waest dat ic u seide. dat nimen te mi comen en mach hen si hem ghegheven van minen vader[16]. Na dire uren so trocken achter vele sire yongren ende en wandelden nemmeer met hem[17]. Doe sprac Jhesus toten tveleven wildi oc enwege gaen?[18] Ende Symon Petrus antwerdde ende sprac aldus. Here te wien sele wi gaen? Du hefs de wart des eeulecs levens[19] ende wi gheloeven ende kennen dat tu best Christus Gods sone[20]. Ende Jhesus antwerdde aldus. En hebbic u tveleven nit ghekosen? ende en wetti nit dat een van u en duvel es?[21] Dit seide hi van Judase Symoens Schariots. Dese was een van den tveleven die ne sider verrit[22].

16) 65.
17) 66.
18) 67.
19) 68.
20) 69.
21) 70.
22) 71.

[S.]

pensene in hem selven dat hem Jhesus niene hadde gedwegen vor den etene[1)]. Want die fariseen ende die joden diene eten niet sine hebben dicken hare hande gedwegen[a)]. ende dat houden si van haren vorderen[b)]. Ende alsi comen vander maerct sone eten si niet sine hebben hem teerst gedwegen. Ende ooc houden si van haren vorderen dat si zere wasschen[c)] hare nappe ende hare potte. ende hare andre vate. ende ooc hare bedde cleder wasschen si dicken. dit ende des gelike houden si vele. Ende doe dat die fariseen hadden gedacht doe antworde Jhesus haren gedachten ende sprac. Gi fariseen gi wascht ende zuvert dat uterste vanden kelcken ende van den scotelen. ende u inderste es vul van gierichedeen ende van rove ende van[d)] alre quaetheit[2)]. Sotte en heift God niet also wel gemaect[3)] dat inderste alse dat uterste. mar ic seggu. geift alemoesene dat overtullich es[e)]. so sal u inderste ende u uterste gesuvert werden[4)].

CV. Up enen andren saterdach so geviel dat somige van den fariseen ende van den scriveren die quamen van Jherusalem sagen somige van Jhesus jongeren met ongedwegenen handen dat broot eten. Dese quamen te hem ende berespten[5)] dit ende spraken. waromme breken dine jongere die gebode onser vordre. want sine dwaen hare handen niet eer si dat broot eten. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. waromme breicti selve die gebode Gods omme uwe gebode[f)] die gi set. Want God heift geboden ere vader ende moeder. ende so wie vlouct sinen vader of sire moeder die es sculdich der doot[6)]. Ende gi dwinget die kinder dar toe met uwen geboden dat si moeten seggen haren vader ende harre moeder. mine gifte die ic an di leggen moet om di te helpene die soudic geoffert[g)] hebben[7)]. Ende in desen dat gise hier toe dwinget so doedi hem breken dat gebod Gods om uwer gebode wille. want si niet en eeren vader ende moeder. mar si onteerse metten verwiteleken worden. ende also breicti die gebode Gods om uwer geboden wille. Gi ypocrite wel profeterde van u Ysaias doe hi sprac. dit volc eert mi metten lippen mar hare herte es verre van mi. mar te vergeifs dienen si mi[h)8)]. Si leren leringe ende gebieden gebode. mar si laten die gebode Gods ende houden[i)] die gebode der menschen. Doe riep Jhesus dat volc te hem ende sprac. hort ende verstaet. dat ten monde in gaet dan bevlect den mensche niet. mar

1) 38 Phariseus autem coepit .. quare non baptizatus esset
a) **H.** aten .. hadden .. ghewasschen
b) **H.** halden .. alderen
c) **H.** hem ierst ghew... wiesschen
d) **H.** butenste van den nappen ende v.d. schotelen .. ynreste .. vol g.e.r.e. van
2) 39 calicis et catini .. plenum est rapina et iniquitate.
3) 40 Stulti! nonne qui fecit
e) **H.** ghi sotten .. aelmissen van dien dat u overvloedich is om God
4) 41 omnia munda sunt vobis.
5) *Mc.* 7, 2 et cum vidissent quosdam ex discipulis manibus communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt.
f) **H.** om uwer ghebode wil
6) *Mt.* 15, 4 qui maledixerit.. morte moriatur.
g) **H.** Gode gheoffert
7) 5 Vos autem dicitis quicumque dixerit patri vel matri: manus quodcumque est ex me tibi proderit.
h) **H.** mar te v. dienen si mi *ontbr.*
8) *Mt.* 15, 9 Sine causa autem colunt me
i) **H.** Gods achter ende doen

dat uten monde comt dat bevlect den mensche. Doe quamen die jongere te Jhesum ende spraken. en weits du niet dat die fariseen sere gescandelisert[k)] sijn[9)] van desen worden. Doe

k) **H.** gheschant
9) 12 verbo scandalizati sunt.

[L.]

111. Alse Jhesus dese wart ghesproken hadde so bat hem en phariseus. dat hi quame eten met hem. ende Jhesus dede also[1]. Ende alse hi gheseten was so begonste die phariseus te peinsene in hem selven. warumme dat hem Jhesus nit ghedwegen en hadde vor den etene[2]. Want de phariseuse ende die yoden en eten nit sine hebben tirst dikke hare hande gedvagen. ende dat houdense van haren vordren[3]. ende alse si comen van der markt. so ne eten si nit sine hebben hen tirst gedvagen. ende oc houden si van haren vordren dat si sere dvaen hare nappe hare potte ende hare andre vate. ende oc hare beddecledre dvaen si dikke. dit ende des ghelike houden si vele[4]. Alse dat die phariseus hadde ghepeinst so antwerdde Jhesus sire peinsingen ende sprac aldus. ghi phariseuse ghi dvaet ende suvert harde degerlec dat butenste van den nappe ende van den cadine. ende u binnenste dats vol van ghiregheiden ende van roeve ende van alre quaetheit[5]. En heft Got also wale nit ghemakt dat binnenste alse dat butenste?[6] mar ic seggu. wat gi doet. gheft almossne om Gode so sal u butenste en u binnenste al ghesuvert syn[7].

112. Op enen andren tyt so ghevil dat somege van den phariseusen ende van den scriben die quamen van Jherusalem wert[8]. sagen somege van Jhesuss yongren met onghewasschen handen eten. Dese quamen te hem ende begrepen dit[9] ende spraken aldus[10]. warumme breken dine yongren de ghebode onser vordren? want sine dvaen hare hande nit eer si eten[11]. Ende Jhesus antwerdde hen ende seide aldus. warumme brekdi selve de ghebode Gods om ure ghebode wille?[12] want Gods gebot dat segt aldus. Eere dinen vader ende dire moeder. ende die maledyt sinen vader ochte sire moeder hi heft des lyfs verbort[13]. ende ghi dvingt de kinder dar toe met uwen gheboden. dat si moten seggen haren vadren ende haren moedren. Mine ghighten die ic an di leggen moet om di te helpene. die soudic ghoffert hebben[14]. ende in desen dat ghise hir toe dvingt so doedi hen breken dat ghebot Gods om ure ghebode wille[15]. want si nin eeren vadre ende moeder mar onteeren met din verwiteleken warden. ende aldus brekdi de gebode Gods. om ure ghebode wille[16]. hypocriten wale

1) *L.* XI, 37.
2) 38.
3) *Mc.* VII, 3.
4) 4, 8. *Deze vss. en het voorafgaande zijn hier in de Mnl. teksten ingelascht: in* **T** *komen ze voor na Mt.* XV, 6: Pharisei enim et omnes Iudei nisi crebro lavent manus non manducant, tenentes traditionem seniorum (3), et a foro nisi baptizentur non comedunt, et alia multa quae tradita sunt illis servare, baptismata calicum et urceorum et aeramentorum et lectorum (4) et alia his similia faciunt multa (8).
5) *L.* XI, 39.
6) 40.
7) 41.
8) *Mc.* VII, 1.
9) 2.
10) *Mt.* XV, 1.
11) 2.
12) 3.
13) 4.
14) 5.
15) 6.
16) 7.

propheteerde Ysaias van u doe hi seide[17]. dit volc eert mi metten monde. Mar har herte es verre van mi[18]. Mar te verghefs dienense mi. Si leeren leringen. ende ghebieden ghebode[19]. mar si laten de gebode Gods ende houden hen an de ghebode der menschen[20]. Doe rip Jhesus dat volc te hem ende seide aldns. Hoert ende verstaet. Dat ten monde ingheet dan bevlekt den mensche nit. Mar dat uten monde comt dat bevlekt den mensche[21]. Doe quamen sine yongren te hem ende spraken aldus. En wetstu nit dat die phariseuse van desen warden sere ghe-

17) 8.
18) 9.
19) *Mc.* VII, 8.
20) *Mt.* XV, 10.
21) 11.

[S.]

antworde Jhesus ende sprac. alle die planten[1)] die mijn hemelsche vader niet geplant en heift die sullen metten wortelen ut geworpen werden. Laetse varen si sijn blent. ende leeddaren der blender. mar alse die blende den blenden leedt so vallen si bede in den pitte[a)].

CVI. Daer na doe Jhesus quam te huus uten volke doe vragede hem Peter wat die woort bediedden[2)] die hi den volke hadde geseit. Doe antworde Jhesus ende sprac sidi noch selve sonder verstannesse. ne verstadi niet dat al dat ten monde in gaet dat comt in den buuc. ende van dan gaetet dor den lichame. mar dat uten monde gaet dat comt uter herten ende dat es dat den mensche bevlect. want uter herten comen quade gepense. manslachte. onkuscheit. diefte. valsch getugenisse[b)3)]. ghiericheit. quaetheit. loosheit. onreinicheit[c)]. loos[d)] gelaet. blasphemie[4)]. overde[e)]. dorheit. dit sijn die dinge die den mensche[f)] bevlecken. mar met ongedwegenen handen eten dan bevlect den mensche niet.

CVII. In der tijt ginc Jhesus uut ende ginc dor die dele van Tyren ende van Sydonien. Ende siet een wijf van Canaans geslachte ginc uut van den enden. ende riep up hem ende sprac. Here Davids sone ontfarme[g)] di over mi. mijn dochter es beseten van den duvel diese jamerlike torment[h)5)]. ende Jhesus nantworde hare niet een woort. Doe gingen sine jongere te hem ende baden hem ende spraken. laetse want si roupt ons na. mar hi antworde ende sprac. ic en ben niet gesent dan toten scapen die verdorven sijn[i)] des huus van Israele. ende si quam ende anebeiddene ende sprac here help mi. Ende hi antworde ende sprac het en es niet goet dat men neme dat broot den kindren[6)] ende geift den honden. laet teerst die kindre[k)] gesaet werden. Doe sprac si here dats waer. mar die welpkine[l)] eten wel van den brocken[7)] die vallen van harer heren tafle. Doe antworde hi ende sprac. o wijf groot es dijn gelove. di geschie also du wils. ende up die selve ure so ward har dochter gesont.

1) 13 omnis plantatio
a) **H.** leiders d. blijnden .. in die cule
2) *Mt.* 15, 15 edissere nobis parabolam istam.
b) **H.** valsche ghetuych
3) 19 homicidia adulteria fornicationes fulsa falsa testimonia
c) **H.** onreinicheit *ontbr.*
d) **H.** schalck
4) *Mc.*7, 22 oculus malus blasphemia
e) **H.** hovaert
f) **H.** bevleckent
g) **H.** Chanaams gheslechte.. erberme
h) **H.** pijnicht
5) *Mt.* 15, 22 filia mea male a daemonia vexatur.
i) **H.** verloren sijn
6) 23 dimitte eam, quia clamat post nos. (24) non sum missus nisi ad oves quae perierant domus Israhel. (25) At illa venit.. adiuva me (*Mc.* 7, 27) Qui dixit sine prius saturari filios (*Mt.* 15, 26). Non est enim bonum sumere panem filiorum
k) **H.** ende den honden te gheven. mer laet die kijnder
l) **H.** cleyne welper
7) 27 catelli edunt de micis

CVIII. In dier tijt ginc Jhesus uut van den ende van Tyren. ende quam dor Sydonien ter zee van Galilee. tusschen den middelsten ende van Decapolis[8]. Ende si leedden tote hem enen doven ende stom[m][9]. ende baden hem dat hi sine hant leide up hem. Ende hi namene vander schare ende stac sinen vinger in sine oren. ende met sinen spekele gereen hi[n] sine tonghe[10] ende sach in den hemel ende versuchte ende sprac. Effeta. dat es doe up[11]. Ende te hant worden sine oren ontploken. ende die bant

8) *Mc.* 7, 31 de fmibus Tyri .. inter medios fines D.
m) **H.** enen tot hem die doef e. stom was
9) 32 surdum et mutum
n) **H.** bestreke hij
10) 33 Et adpraehendens eum de turba seorsum misit .. exspuens tetigit linguam
11) 34 effeta quod est adaperire.

[L.]

schandalizeert syn?[1)] Ende Jhesus antwerdde aldus. alle die planten die myn hemelsche vader nit geplantt en heft selen metter wortlen ut gheworpen werden[2)]. laetse varen si syn blint ende leidren der blinder. Mar alse de blinde den blinden leidt so vallense beide in den putte[3)]. Dar na alse Jhesus quam ter herbergen uten volke[4)]. so wragde hem Peter wat die wart bedidden die hi din volke hadde ghesegt[5)]. Ende Jhesus antwerdde aldus. Si di selve noch sonder verstannesse?[6)] En verstadi nit dat al dat ten monde in gheet dat comt in den buc. ende van daer lidet dor de condute van den lichame[7)]. mar dat uten monde gheet dat comt uter herten. ende dats dat den mensche bevlekt[8)]. want uten herten comen quade peinsingen. manslachte. overhoere. kefsdoeme. dieften. valsche getugnessen[9)]. ghiregheit. quaetheit. loesheit. onreinegheit. boes ghelaet. blasphemie. hoverde. doerheit[10)]. dit syn de dinge die den mensche bevlekken. Mar met onghedvegenen handen eten dan bevlekt den mensche nit[11)].

113. In din tide so ghinc Jhesus van daer ende quam int lant van Tyre ende van Sidonien[12)]. al daer so quam en wyf utin lande die van Chanaans gheslechte was. die rip op hem ende sprac aldus. Ontfarm di myns. here Davids sone. mijn dochter es beseten van den evelen gheesten die se yame yammerlec tormentt[13)]. Ende Jhesus en antwerdde hare nit. Doe quamen sine yongren ende baden hem vor dat wyf ende seiden. ontkommer dat wyf want si roept na ons[14)]. Ende Jhesus antwerdde ende sprac aldus. in ben ghesendt mar ten verlornen schapen van Israele[15)]. Doe quam dat wyf ende anebeddene ende seide. Ai here ontfarmdi myns ende help mi[16)]. Ende Jhesus antwerdde din wive ende sprac aldus. en es nit temelec dat men nemt der kinder broet ende ghevet den honden[17)]. laett tirst de kinder ghesaedt werden. Doe antwerdde dat wyf. here also est alse du segs. Mar de hundekene eten wale van de broesemen ende van den brokken die vallen van harre heren tafle[18)]. Doe antwerdde Jhesus hare. O wyf hoe groet es dyn gheloeve. also gheschie di alse du beghers. ende op die selve ure was hare dochter al ghenesen[19)].

1) *Mt.* XV, 12.
2) 13.
3) 14.
4) *Mc.* VII, 17.
5) *Mt.* XV, 15.
6) 16.
7) 17.
8) 18.
9) 19. *In* **SH** *zijn* adulteria *en* fornicationes *samengetrokken*.
10) *Mc.* VII, 22.
11) *Mt.* XV, 20.
12) 21.
13) 22. **T** *heeft* mulier cananea (*Mc.* 7, 26) gentilis Syrofenissa genere.
14) 23.
15) 24.
16) 25.
17) 26.
18) *Mc.* VII, 27.
19) 28.

114. Van daer so ghinc Jhesus dor Sydonien ende lit Tir dat nu Surs es ghenamt. ende quam ter zee van Galileen tuschen de termte van den lande dat heet Decapolis[20]. Al daer so brachte men hem jegen enen die doef was ende stompt. ende diene brachten baden hem dat hi sine hant op hem leide[21]. Ende Jhesus nam den ghenen op hoer uten volke ende stac sinen vingher in sine oren ende met sire spekelen bestreec hi sine tonge[22]. ende doe hif hi sine ogen op te hemele wert ende versuchtte ende sprac aldus. Effeta dat ludt also vele alse ontplukt[23]. ende also schire worden sine oren ontploken ende de bant van sire tonge wart ontbonden. ende hi

20) *Mc.* VII, 31.
21) 32.
22) 33.
23) 34.

[S.]

sire tonge ward onbonden ende hi sprac rechte[a)1)]. ende hi geboot hem dat sijs niemen en seiden. mar so hi hem meer verboot so si meer predecten[b)2)] ende so si hem meer verwonderden. ende spraken. hi heift alle dinc wel gedaen. hi heift die dove gemaect horende ende die stomme sprekende[3)].

CIX. Dar na behorde hem te wandelne dor dat lant van Samarien ende quam in ene stat in Samarien die hiet[c)] Sichar. beneven dien hove[4)] dat Jacob ggeven hadde Josephe sinen sone. Ende dar was een pit ende hiet fons Jacob[d)5)]. Ende Jhesus was moede van gane ende sat up den pitte. ende dat was wel omtrent die seste stonde. Doe quam een wijf van Samarien pitten borne[e)]. doe sprac Jhesus tot hare gef mi drinken[6)]. mar sine jongere waren ghegaen in die stat dat si spise cochten. Doe sprac dat wijf van Samarien want du een jode sijs hoe eeschstu mi dan drinken die een wijf ben[f)] van Samarien. want die joden en gebruken der samaritane niet[7)]. Doe antworde Jhesus ende sprac tot hare. wistu die gifte Gods ende wie die gene es die te di[g)] spreict gef mi drinken. du hads lichte gebeden van hem ende hi hadde di gegeven levende water[h)]. Doe sprac te hem dat wijf. Here nu en hevestu niet dar du mede moges sceppen[8)] ende die pit es diep[i)]. war hebstu dan levende water. bestu meerre dan Jacob onse vader[k)] die ons desen pit gaf. ende hi dranker af ende sine kinder ende sijn quic[l)9)]. Doe antworde hare Jhesus ende sprac. alle die drinken van desen watre dien dorst echter[10)] mar die drinct van den watre dat ic hem sal geven dien en sal niet dorsten ewelike. mar dat water dat ic hem sal geven dat wert in hem ene fonteine springende[m)] int ewelike leven[11)]. Doe sprac te hem dat wijf here gef mi des waters dat mi niet meer en dorste noch hier en dorve comen te pittene[n)12)]. Doe sprac Jhesus tot hare

a) **H.** ende hi sprac rechte *ontbr.*
1) 35 et loquebatur recte.
b) **H.** dat hijt nyement .. soe hijt meer openbaerde
2) 36 quanto .. tanto magis plus praedicabant.
3) 37 et eo amplius .. surdos fecit audire et mutos loqui.
c) **H.** Daer nae gheboerde .. heytet
4) J. 4, 5 iuxta praedium
d) **H.** die have den .. putte die heyt Jacobs putte
5) 6 Erat ibi fons Jacob.
e) **H.** om die sesde stonde .. putten water
6) 7 haurire aquam .. da mihi bibere.
f) **H.** ioede biste wie .. ende ic bin een wijf
7) 9 quomodo tu Iudeus cum sis bibere a me poscis quae sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudei Samaritanis.
g) **H.** der Samarien .. ghaven .. bekendes du die totty
h) **H.** dat levende w.
8) 11 in quo haurias habes
i) **H.** der p.i. diepe
k) **H.** vader was
l) **H.** syn beesten
9) 12 et filii eius et pecora eius?
10) 13 sitietiterum
m) **H.** een springhende borne
11) 14 fons aquae salientis in vitam aeternam.
n) **H.** nimmermeer en dorste. dat ic oec niet hier en derf comen putten.
12) 15 domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam neque veniam huc haurire.

ganc ende roup dinen man ende com hare. doe antworde dat wijf ende sprac ic en hebbe genen man. Doe sprac Jhesus tot hare. du hebs wale geseit in dien dattu segs ic en hebbe genen man[13]. want du hebs vijf manne gehat. ende dien die nu hebs die nes niet dijn man. in dien hebstu waer gesproken. Doe sprac dat wijf here ic sie dattu een profete best. Onse vadere[14] anebeidden up desen bergh. ende ghi spreict dat in Jherusalem die stat es dar men anebeden moet. Doe sprac Jhesus tot hare. wijf gelove mi dat die stonde comen sal dat gi noch up desen berech noch in Jherusalem en sult anebeden den vader. Gi anebeit dat gi niene weit.

13) 17 bene dixisti quia non habeo virum.
14) 19 propheta es tu (20) Patres nostri.

[L.]

wart ghereklec sprekende ende vale horende[1]. Ende Jhesus gheboet hen dat si des nimen en seide. Mar so hi hen meer gheboet dat si svegen so sine meer loveden[2]. ende so hen meer wonderde van sinen werken ende seiden. wale doet hi al dat hi doet hi doet de doeve hoeren ende de stomme spreken[3].

115. Dar na so behoerde hem te lidene dor dat lant van Samarien[4]. ende quam in ene stat die es genamt Sichar beneven dire hoeven die Jakob wilen ghaf Josephe sinen sone[5]. aldaer so stont en putte din men hit Jacobs putten. Ende Jhesus die was vermudt van den wege hi ghine sitten beneven din putte ende dat was omtrent sexte tyt van den daghe[6]. aldaer Jhesus gheseten was so quam en wyf van Samarien putten borne utin putte. Ende Jhesus sprac din wive toe ende seide aldus. Ghif mi drinken[7]. al die wile waren sine yongren in de stat gegaen omme spise te copene[8]. Alse Jhesus din wive drinken hadde gebeden so antwerdde hem dat wyf al dus. hoe soudstu van mire hant ghenemen dattu dronks want ic en samaritaensch wyf ben. ende du en yoede best? Dit sprac dat wyf om dat de yoeden ende de samaritane en hebben en ghene ghemeinschap te gadre[9]. Doe antwerdde Jhesus din wive ende seide aldus. wists tu de ghichte Gods ende wie deghene es die di segt ghef mi drinken du hads hem maschin ghebeden ende hi hadde di ghegheven levenden borne[10]. Doe antwerdde hem dat wyf. hoe soudstu dat ghedoen. want dune hefs hir nit dar du met putten mochts ende oc es de putte dip? wanen comt di dan levende borne?[11] Bestu dan meerre dan Jacob onse vader die ons dese putte gaf ende hi dranker af ende sine kinder ende syn quic?[12] Ende Jhesus antwerdde din wive aldus. So wie so van dese borne drinken sal hem sal noch dorsten[13]. Mar die drinken sal van din borne din ic hem gheven sal hem en sal nemmermeer dorsten. mar die borne din ic hem gheven sal dat sal werden in hem en quikborne springende ende ghevende den dranc des eeulecs levens[14]. Doe sprac dat wyf noch voert ende seide. Here ghef mi des borns. dat mi nemmeer en (*hs.* ende) dorste noch noet en si here te comene omme borne te puttene[15]. Ende Jhesus antwerdde hare ende seide aldus. ghanc ende doch haere comen dinen man[16]. Ende dat wyf antwerdde hem weder ende seide. In hebbe engheenen man. Doe sprac Jhesus ende seide aldus. Du hefst waer ghesegt in din

1) *Mc.* VII, 35.
2) 36.
3) 37.
4) *Joh.* IV, 4.
5) 5
6) 6. fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem; hora erat quasi sexta.
7) 7.
8) 8. ut cibos emerent.
9) 9.
10) 10.
11) 11. hoe s.d. ghedoen *is door* **L** *ingevoegd*.
12) 12.
13) 13.
14) 14.
15) 15.
16) 16.

dattu segts ine hebbe en ghenen man[17] want wijf man hefstu gehadt. ende din du nu hefs. dan es dyn man nit. In desen hefstu waer gesegt[18]. Doe antwerdde hem dat wyf ende seide aldus here ic sie wale dat tu en prophete best[19]. Nu berecht mi dan hir af onse vordren anebedden Gode in desen berghe ende ghi segt dat in Jherusalem es die stat daer men beden moet[20]. Doe sprac Jhesus totin wive ende seide aldus wyf gheloefs mj dat die tyt comen sal dat ghi noch op desen berghe noch in Jherusalem en selt anebeden den vader[21]. ghi ne wett nit wat ghi

17) 17.
18) 18.
19) 19.
20) 20. in monte hoc adoraverunt ... adorare oportet.
21) 21.

[S.]

mar wi weten wel wat wi anebeden. want die salicheit es van den joden[a)1)] mar die stonde comt ende dats nu. dat die warachtiche anebedaren[b)] sullen anebeden[2)] den vader in den geeste ende in der warheit. want die vader alsulke souct diene also anebeden. want God es een geest. ende diene anebeden die moetene anebeden in den geeste ende in der warheit. Doe sprac dat wijf te hem ic weet dat Messias comen sal die Christus heet. als hi comt hi sal ons alle dinc cont doen[c)]. doe sprac Jhesus tot hare. ic bent die spreke[d)] met di[3)]. Ende te hant quamen sine jongere ende wonderden hem dat hi metten wive sprac. nochtan niemen en sprac toten wive wat soucstu. noch te hem wat spreicstu met hare[4)]. Doe liet dat wijf hare kruke daer ende liep in die stat ende seide den lieden. comt ende siet dien mensche die mi geseit heift al dat ik gedaen hebbe. nes hi niet Christus. doe gingen uut die lieden van der stat ende quamen te Jhesum. Onder dien vrageden hem sine jongere ende spraken meester com eten[5)]. Endi hi antworde hem. ic hebbe ene spise tetene daer gi niet af en weit[6)]. Doe spraken die jongere onderlinge[e)] heift hem iemene bracht tetene. Jhesus seide hem mine spise es dat ic den wille doe des geins die mi gesent heift dat ic vulbringe sijn werc[7)]. Gi segt dat noch vier maenden sijn ende die oest comt. siet ic segge u heft up u ogen ende siet dat coren es al wit toestene[f)8)]. ende die dar snijt die neimt den loon ende gadert die vrucht int ewelike leven. dat si te samen vreugde hebbe (n *ontbr.*) die dar zait ende die dar snijt. want in dien es dat wort waer. want een es die zait ende een ander es die snijt[9)]. ic hebbe u gesent te snidene dat gi niet gearbeit en hebt. andre hebben gearbeit vor u. ende gi sijt in getreden in haren arbeit. Uter stat so geloofder vele der samaritanen in hem. dor die woort des wives die dat getugenisse gaf hi heift mi geseit al dat ic hebbe gedaen[10)]. Ende doe die samaritanen quamen te hem. doe baden si hem dat hi dar bleve. ende hi bleef dar twee dage. ende vele meer geloofder an hem dor sine woort[11)] ende spraken toten wive. wine geloven nu niet dor dine

a) **H.** dat heyl is wt den joeden
1) 22 Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus; quia salus ex Judeis est.
b) **H.** ende is nu daer die ghewaer aenbeder
2) 23 adoratores adorabunt
c) **H.** kundich maken
d) **H.** die daer spriect
3) 26 qui loquor tecum.
4) 27 cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: quid quaeris aut quid loqueris cum ea?
5) 31 Rabbi, manduca.
6) 32 quem vos non scitis.
e) **H.** die ghi niet en weet .. onder een.
7) 34 nt perficiam opus eius.
f) **H.** wit te snijden.
8) 35 Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses sunt et messis venit? Ecce dico vobis: levate ocuios vestros et videte regiones quia albae sunt iam ad messem.
9) 36 accipit et congregat fructum in vitam aeternam; ut et qui seminat simul gaudeat et qui metit. 37 quia alius est qui seminat et alius est qui metit.
10) 39 omnia quaecumque feci.
11) 41 et multo plures crediderunt propter sermonem eius

woort. want wi hebben selve gehort ende weten dat dese es gewarleke die behoudre[g)] der werelt[12)].

CX. Hier na hadden die joden ene feeste[h)]. Ende Jhesus ghinc te Jherusalem. Doe was te Jherusalem ene pissine die geheeten was in ebreeusch Betsaida. die hade v. parvisen[i)13)]. In desen parvisen so lagen ene

g) **H.** niet alleen om dijn woerde .. wi hebbent .. die behalder

12) 42 et mulieri dicebant: quia iam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus et scimus, quia vere hic est salvator mundi

h) **H.** een hoechtijt

i) **H.** v. poerten

13) *J.* 5, 1 Est Hierosolimis probatica piscina, que cognominatur hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.

[L.]

anebedt mar wi wetent wale war (*l.* wat) wi anebeden. want de saelde die comt van den yoeden[1]. mar die ure comt ende dats nu dat gewarege anebederen selen anebeden den vader in den gheeste ende in der warheit want de vader sukt deghenen diene also anebeden[2]. Got es gheest ende dar omme so moet menne anebeden in den gheeste ende in der warheit[3]. Doe sprac dat wyf noch voert ende seide. Ic weet wale dat Messias te comen es die Christus heett ende alse hi comt hi sal ons alles berechten[4]. Ende Jhesus antwerdde hare ende seide aldus. Ic bent die spreke jegen di[5]. Doe quamen sine yongren ende wonderden hen van din dat hi jegen dat wyf sprac. Nochtan en seide harre nienegheen totin wive. wat suks tu noch tote hem wat spreks tu jegen hare[6]. Doe lit dat wyf hare cruke daer staen ende liep in de stat ende seide din lieden van der stat[7]. Comt ende siet enen man die mi heft gesegt al dat mi es geschit. En es dit nit Christus?[8] Doe ghingen ut die liede van der stat ende quamen te hem[9]. Doe spraken sine yongren te hem ende seiden. Mester com eten[10]. Ende Jhesus antwerdde hen ende seide. Ic hebbe ene spise tetene dar gi nit af en wett[11]. Doe spraken die yongren onderlinge heft hem imen hir tetene brachtt?[12] Ende Jhesus antwerdde hen aldus. Mine spise dat es dat ic doe den wille des gheens die mi ghesendt heft ende volwerke syn were[13]. ghi segt onder u dat noch vire maent syn toten ogste. mar ic seggu datt nu ogst es. heft op uwe ogen ende siet dat coren steet al wit ende al ripe op den wele[14]. Die dat coren sniden sal hi saelt ghedren in die schure des eeulecs levens. Dan selen tesamen vroude hebben beide die dat coren sayt ende die dat sneet[15]. Dit es en waer waert. want en ander es die dat coren sayt ende en ander es die dat snijdt[16]. Ic hebbu ghesendt te snjdene dat ghi nin sayet. Andre vor u arbeitten in den saiiene. ende ghi syt gegaen in haren arbeit[17]. ut dire stat so gheloefden ane hem vele liede van din samaritaenschen volke om dis wyf getughnesse. Die seide hi heft mi ghesegt alle mine gheschinnesse[18]. Ende alse die samaritane te hem quamen so baden si hem dat hi daer bleve met hen. Ende hi dede also ende bleef dar tvee dage onder

1) *Joh.* IV, 22.
2) 23.
3) 24. et eos qui adorant eum ... oportet
4) 25. adnuntiabat omnia.
5) 26.
6) 27.
7) 28.
8) 29. omnia quaecumque feci.
9) 30.
10) 31.
11) 32.
12) 33.
13) 34.
14) 35.
15) 36.
16) 37.
17) 38. metere quod vos non laborastis, alii laboraverunt et vos in labores eorum introistis.
18) 39. multi Samaritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibens

hen[19]. Ende alsen die samaritane hoerden selve spreken so gheloefder vele an hem[20] ende spraken totin wive. Nu gheloeve wi an hem. nit om dire talen wille want wi horen selve ut sinen monde war bi dat wi weten ende kinnen ghewarechlec dat hi es der werelt verloessere[21].

116. Dar na so ghevil dat de yoden hadden ene feeste ende Jhesus ghinc te dire feesten ende quam te Jherusalem[22]. In din tide so was te Jherusalem ene piscine die hadde vif parvise[23]. In din parvisen so plach gedvas te liggene
*)

19) 40. met hen *en* onder hen *ontbr. elders.*
20) 41.
21) 42.
22) *Joh.* V, 1.
23) 2.
*) Verdam, *Mnl. Wdb. II*, 1034, 1091 wil lezen *gedaeds*.

[S.]

grote menichte sieker lieden. blinde ende lamen. ende die verdoret waren van den fledersine. die beidden die beroeringe[a] des waters[1]. want die ingel ons heren daelde nader tijt in die pissine ende beroerde dat water. ende so wie dan teerst quam in die pissine na der beroeringe des waters die wart gesont van sire siecheit so wat siecheden hi hadde[b][2]. Ende dar lach een mensche die XXXVIII jaer hadde geweist in ere ziecheit[3]. Doe Jhesus desen dar sach liggen ende bekande dat hi lange ziec hadde geweist[4]. doe sprac hi te hem wiltu gesont werden. Doe antworde hem de zieke. Here enen mensche en hebbic niet[5] alst water geroert es die mi helpe dat ic come in die pissine. want als ic[c] come[5] so es een ander vor mi in gegaen. Doe sprac Jhesus te hem stant up ende nem up dijn bedde ende wandele[6]. ende te hant wart die mensche gesont ende hief up sijn bedde ende wandelde. mar het was up enen saterdach. Doe spraken die joden toten geinen die genesen was. het es heden saterdach di nes niet georlooft dijn bedde te dragene. Doe antworde hi hem die mi gesont makede[7] hi sprac te mi nem up dijn bedde ende wandele. Doe vrageden hem[8] die joden wie es die mensche die tote di sprac hef up dijn bedde ende wandele[d]. mar die gene die gesont was worden diene wiste niet wie Jhesus was[e]. want Jhesus was gegaen vander schare die ander stat stont[9]. Dar na vantene Jhesus in den tempel ende sprac te hem. sich du best gesont worden nu en wille nemmeer sondigen[10] dat di niet argers en geschie. Doe ginc die mensche en wech toten joden ende seide hem dat Jhesus ware diene gesont hadde gemaect.

CXI. Daromme haetten die joden Jhesum ende besculdichden[f] hem dat hi dit up den saterdach gedaen hadde[11]. mar Jhesus antworde hem ende sprac. mijn vader heift tote nu gewrocht[g] ende ic werke nu[12]. Daromme sochtene die joden te dodene. want hi niet allene[h] den saterdach brac. mar ooc dat hi sinen vader God hiet. ende hem

a) **H.** grote sameninghen .. verdroecht .. der ghicht .. der beweghinge
1) 3 In his iacebat multitudo magna languentium cecorum claudorum aridorum exspectantium aque motum.
b) **H.** enghel Gods quam .. beweghede .. dat hi hadde
2) 4 fiebat a quocumque languore tenebatur.
3) 5 in infirmitate sua.
4) 6 cognovisset quia iam multum tempus habet.
5) 7 domine hominem non habeo .,
c) **H.** niet die men hulpe dat ic queme in die pissyne als dat water beruert is wanneer ic
5) dum venio enim ego
6) 8 et ambula.
7) 11 fecit sanum
8) 12 Interrogaverunt ergo eum
d) **H.** tot hem die daer ghesont .. Doe vragheden *tot* wandele *ontbr.*
e) **H.** waer Jhesus was
9) 13 nesciebat quis esset, Jhesus enim declinavit a turba constituta in loco.
10) 14 sanus factus es, iam noli peccare
f) **H.** scholden
11) 16 Propterea persequebantur Judei Jhesum, quia haec faciebat
g) **H.** went hier toe ghewracht
12) 17 Jhesus autem respondit eis .. operatur et ego operor.
h) **H.** alleen en

selven Gode gelijc maecte. Ende Jhesus antworde[13] also ende sprac te hem. vorwar vorwar seggic u dat die sone van hem selven niet en mach gedoen dan dat hi den vader siet doen. want so wat[i][14] die vader doet dat doet die sone gelijc hem. want die vader mint den sone ende toocht hem al dat hi doet. ende hi sal hem meerre werke togen dan dese. dar u noch meer af sal mogen

13) 18 solvebat sabatum .. aequalemse faciens deo. Respondit
i) **H.** der soen .. soe wat dat
14) 19 non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem; quaecumque.

[l.]

ene grote menege van siken lieden. die som waren blint. som houtende ende manc. som verdorret van den fledercine[1)]. In din tide so plach dingel te comene van den hemele ende dat water van der sisternen te rurne. Ende so wie so dan tirst conste ghecomen in die piscine. na din dat dat water gherurt was die wart gheganst van sire sikheit so welkertiren dat si was[2)]. Aldaer so lach en man die sesse[a)] ende (*hs.* en) dertech yaer hadde ghewest in ere sikheit[3)]. Alse Jhesus den ghenen sach. die wale wiste dat hi langen tyt sik hadde ghewest. so vragde hi hem ende seide al dus. weltu ghesont werden?[4)] Ende di sieke antwerdde weder ende seide. Here in hebbe nimene alst water gherurt es die mi helpe dat ic in die piscine moge comen. want alse ics mi pine so comt en ander ende gheet vor mj[5)]. Doe sprac Jhesus totin siken ende seide. Nem dyn bedde op dinen hals ende ghanc dire straten[6)]. Ende also saen alse dat ghesproken was. so was die mensche al ghenesen ende hi nam syn bedde op sinen hals ende ghinc en weghe. Dit was op enen saterdach[7)]. Doe spraken die yoden toten ghenen die ghenesen was ende seiden. het es heden saterdach. dine es nit ghorloft dyn bedde te dragene[8)]. Ende deghene antwerdde hen weder aldus. Die mi ghansde hi gheboet mi dat ic name myn bedde ende drogt en weghe[9)]. Doe vragden hem die yoden wie deghene ware die hem hadde gheheten syn bedde en wech dragen[10)]. Ende deghene die ghesont worden was en consts hen nit berechten wie dat hadde ghewest. want Jhesus was ghegaen op hoer uten volke[11)]. Dar na so vanten Jhesus in den tempel. ende aldaer so sprac hi den ghenen toe ende seide. Du best nu ghenesen. hud ti voert ane van sunden dat di namaels nit argers en gheschie[12)].

117. Doe ghinc die mensche toten yoden ende seide hen. datt Jhesus ware diene ghesont hadde ghemakt[13)]. Dit was een der oksune en (*l.* ende) der saken waromme dat ten de yoden haeten dat hi sosgedane werke warchte op den saterdach[14)]. Ende alsen de yoden hir af berespden so plach hi tantwerddene aldus. Myn vader heft tote nu ghewargt ende nu werkic[15)]. Ende hir omme so wouden sine doeden. want hi nit allene en brac de virte van den saterdaghe. mar om dat hi seide dat Got syn vader ware. ende dat hi hem ghelyc makde Gode[16)]. alse dit de yoden hem verweten so

1) *Joh.* V, 3.
2) 4. secundum tempus descendebat in piscinam et movebat aquam.
a) **H.** achte[*)]
*) .
3) 5.
4) 6.
5) 7.
6) 8.
7) 9.
8) 10.
9) 11. dixit: tolle ... et ambula.
10) 12.
11) 13.
12) 14.
13) 15.
14) 16.
15) 17. *Het eerste gedeelte is door* L *ingevoegd*.
16) 18.

antwerdde hen Jhesus op ene wile ende seide aldus. Ic seggu over waer[a)] dat de sone nit van hem selven en werkt. mar dat werkt die sone dat hi den vader werken siet. want dat de vader vore werkt dat werkt de sone na[17)]. want de vader mint den sone. ende al dat hi werkt dat toght hi hem. ende noch meerre dinghe sal hi hem vertoeghen. daer u noch meer af wondren sal mogen[18)].

a) **H.** amen amen.[**)]
**) V, 19.
17) 19.
18) 20.

[S.]

wonderen[1]. want also die vader verwect die dode ende maecse levende ende[a] also maect die sone levende die hi wille[2]. Noch die vader nordeelt niemene. mar dat ordeel heift hi gegeven den sone. dat alle menschen eeren den sone alsi eeren den vader. Die niene eert den sone diene eert niet den vader[b] diene gesent heift. vorwar vorwar seggic u so wie mine wort hort ende geloft den geinen die mi gesent heift. die sal hebben dat ewelike leven. ende bine comt niet in dat ordeel. mar hi sal overliden vander doot[c] in dat leven[3]. Vorwar vorwar seggic u die ure comt ende es nu. dat die dode sullen horen die stemme des Gods sons. ende diese horen die sullen leven. want also die vader heift dat leven in hem selven. also heift hi den sone gegeven leven te hebbene in hem selven. ende heift hem macht gegheven tordeelne want hi des menschen sone es. Niet en wondre u want die stonde sal comen dat alle die in den grave[d] sijn sullen horen die stemme des Gods sons. ende sullen up verstaen. die goede werke hebben gedaen[4] in die up verstannesse[e] des levens. mar die quat hebben gedaen in die up verstanesse des ordeels.

CXII. Ic en mach van mi selven niet[f][5]. mar also ic hore also ordeelic. ende mijn ordeel es gerecht[g]. want ic en souke niet minen wille. mar den wille des geins die mi heift gesent des vader. Gevic getugenesse van mi selven so nes mijn getugenesse niet waer[6]. mar een ander es die getugenesse geift van mi[7]. ende ic weet dat sijn getugenesse waer es dat hi getuucht van mi. Gi sendet tote Johanne ende hi gaf getugenisse der warheit mar ic nontfa geen[h] getugenesse van den mensche. mar ic segge u dit dat gi behouden blijft[8]. hi was ene lanterne bernende ende lichtende. ende gi wilt verbliden[i] ene corte stonde in sire clarheit[9]. mar ic hebbe meerre getugenisse dan Johannis. want die werke die mi die vader gegeven heift dat icse doe die geven getugenisse van mi. dat ict ben dien de vader gesent heift[10]. ende die mi gesent heift die vader[11] die gevet getugenesse van mi. Noch sine stemme en horet di noit. noch

1) 20 opera, ut vos miremini.
a) **H.** ende *ontbr.*
2) 21 vivificat, sic et filius quos vult vivificat.
b) **H.** den vader *ontbr.*
c) **H.** voertgaen v den dode
3) 24 transiet a morte in vitam.
d) **H.** graveren
4) 29 et procedent qui bona fecerunt
e) **H.** opverstentenisse
f) **H.** niet doen
5) 30 Non possum ego a me ipso facere quicquam
g) **H.** gherechtich
6) 31 testimonium meum non est verum.
7) 32 Alius est qui testimonium perhibet de me
h) **H.** ic en ontfaen gheen
8) 34 haec dico. ut vos salvi sitis.
i) **H.** Joh. was een 1. bornende e. luchtende .. wolt hem nije vervrouwen
9) 35 Ille erat lucerna ardens et lucens .. in luce eius.
10) 36 quae dedit mihi pater ut perficiam ea .. de me, quia pater me misit.
11) 37 Et qui misit me pater.

sijn anschijn en sagedi noit. noch sine wort en hebdi niet blivende[k)] in u[12)]. want gine gelooft niet den geinen dien hi[l)] gesent heift. Besouct[m)] die scrift[13)] dar gi ewelic leven in waent vinden. ende si es die getugenesse geift van mi. ende gine wilt niet comen te mi dat gi dat leven hebt[14)]. Claerheit van den menschen[15)] en nemic niet[n)]. mar ic hebbe u bekent dat gi die minne Gods niene hebt in u. Ic ben comen in die name mijns vader ende ghine hebt mi niet ontfaen. comt een ander[o)] in sijns selfs name dien suldi

k) **H.** hebben niet blijvens
12) 38 non habetis in vobis manens
l) **H.** den die my
m) **H.** Besiet
13) 39 Scrutamini scripturas
14) 40 ut vitam habeatis.
15) 41 Claritatem ab hominibus
n) **H.** dat ghi hedt des levens claerheit in u. van den menschen en neem ic gheen ghetuych.
o) **H.** coemt ever een ander

[L.]

118. Want also ghelike alse de vader doet opherstaen die doede ende maktse levende also makt de sone levende die hi welt[1)]. Noch de vader en ordeelt nimene mar al sijn ordeel hef hi de sone ghegheven[2)]. om dat alle menschen solen eeren den sone also ghelike alse si eeren den vader. Die den sone nin eert hi ne eert nit den vader diene heft ghesendt[3)]. Over waer[a)] seggic u die mine wart hoert. ende gheloeft an den ghenen die mi ghesendt heft si (*l.* hi) sal hebben dat ewleke leven. ende hine sal int ordeel nit comen. mar hi sal liden dor de doet ten levene wert[4)].

119. Noch segg u over waer dat die ure comt ende dats nu dat de doede selen hoeren de stemme des Gods soens ende die se hoeren si selen levende werden[5)] want also ghelike alse de vader heft dat leven in hem selven al so heft hi den sone ghegheven leven te hebbene in hem selven ende macht heft hi hem ghegheven te ordeelne want hi ens menschen sone es[6)]. Mar des en wondre u nit want die ure sal comen dat alle die in den graven liggen selen sine stemme hoeren[7)] ende selen op herstaen die goede werke ghewarchtt hebben in opherstannessen des eeulecs levens ende die quade werke gewarcht hebben in opherstannessen der eeuleker verdoemnessen[8)].

120. In mach van mi selven nit werken noch doen. na dat ic hoere dar na ordeele ic. ende mijn ordeel es gherech[9)]. ghevic ghetugnesse van mi selven het schynt dat mijn ghetugnesse nit waer en si[10)]. Mar en ander es die ghetugt van mj ende ic weet dat syn ghetugnesse waer es dat hi ghetugt van mi[11)]. ghi sendet te Yanne Baptisten ende hi ghaf ghetugnesse der warheit[12)]. In ontfa nochtan nit allene ghetugnesse van den menschen. Mar dese wart seggic u om dat ic beghere dat ghi behouden blyft[13)]. Yan Baptista was en licht bernende ende lichtende ende ghi verblyschet enen corten tyt in sire clerheit[14)]. Mar ic hebbe meerre ghetugnesse dan hi dede want de werke die mij myn vader ghegheven heft te werkene die gheven ghetugnesse dat ic ben din de vader ghesendt heft[15)]. ende de vader die mi sendde hi selve heft ghetugt van mi. Noch sine stemme en horedi noit noch syn anschin en sagdi noit[16)] noch syn wart en

1) *Joh.* V, 21.
2) 22.
3) 23.
a) **H.** Amen amen.*)
*) V, 24.
4) 24.
5) 25.
6) 27.
7) 28.
8) 29.
9) 30. *In* **S** *is de vertaling van* facere *weggevallen. De 2e helft van dit vs.* (**V**) quia non quaero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me *is door* **T** *aan* **V** *ontleend*.
10) 31.
11) 32.
12) 33.
13) 34. non ab homine testimonium accipio.
14) 35.
15) 36.
16) 37.

helide (*l.* hebdi)** nit in u blivende want ghine gheloeft den ghenen nit din hi ghesendt heft[17]. Besukt die scrifturen dar gi in went winden dat eeuleke leven ende si syn nochtan die ghetugnesse gheven van mi[18]. nochtan en wildi te mi nit comen om dat eeusche leven te verwervene[19] in suke nit der menschen lof[20] mar ic kenne u wale ende weet wale dat ghi de minne Gods nin hebt in u[21]. ic ben comen in myns vader name ende ghine hebt mi nit ontfaen. comt en ander in sinen name din seldi onfaen[22] hoe mochtti mi gheloeven die uwe gloriacie ontfaet deen van den anderen ende de glorie

** De *b* werd voor *li* aangezien. Vgl. de andere teksten.

17) 38.
18) 39.
19) 40.
20) 41.
21) 42.
22) 43.

[S.]

ontfaen. Hoe mocht di mi geloven die uwe gloriacie neimt[a)] deen van den andren. ende die glorie die[1)] van Gode es allene diene soucti niet. Ne waent niet dat ic u wrougen sal vorden vader. Moises es die u wrougen sal dar gi up hopt[2)]. want gelovedi Moysesse mach lichte gi gelovet[b)3)] ooc mi. want hi screef van mi[c)]. mar geloofdi sire scrift[4)] niet hoe soudi dan minen worden geloven. Alse Jhesus dese wort gesproken hadde doe ginc hi dor dat lant van Judea. ende ginc weder ter woestinen waerd. Al dar quam ene grote menichte te hem. die hadden met hem stomme ende houtende[d)]. ende blinde ende cranke. die worpen si vor sine voete ende hi maketse alle gesont. Ende doe dat volc sach die stomme sprekende ende die houtende gaen. ende die blinde sien doe wonderden si hem alle ende loveden alle Gode.

CXIII. In dien dagen doe echter vele scharen waren met Jhesum ende niet en hadden tetene. Doe riep hi te hem sine jongere ende seide hem. mi ontfarmt des volx. want si hebben mi te hants drie dage gevolget ende si en hebben niet tetene. ende laet icse gaen vastende si gebreken[e)] in den weghe[5)]. want sulke sijn van verren comen. Ende sine jongere antworden war mede soude iemen alle dese broots gesaden hier in deser woestinen[6)]. Ende hi vragede hem hoe vele brode hebdi. ende si seiden VII. ende een luttel vissche. ende hi geboot der scaren dat si saten[f)] up der erden. Ende hi nam die VII. broot ende die vissche ende gebenedietse. ende bracse ende gafse[7)] sinen jongeren. ende sine jongere gavense vort den volke. Ende al dat volc at van den VII broden ende worden sat. ende si gaderden van dat overbleven was VII corve vul[8)] brocken. mar diere die dar aten was IIII m. sonder die wijf ende die kinder. ende hi lietse.

CXIII. Doe ginc Jhesus al te hant in een scip met sinen jongeren ende quam in een lant hiet Magedan[g)9)]. Ende doe hi ende sine jongere over quamen doe gedachten sine jongere dat si geen broot en hadden genomen. want sine hadden nemmeer broots dan een. want sijs vergeten hadden te copene. Ende Jhesus sprac te hem. hoet u vorden heve der fariseen ende der saduceen ende vor den heve Herodes. Doe dat die jongere

a) **H.** die u eer neemt
1) 44 gloriam ab invicem accipitis et gloriam quae
2) 45 Nolite putare, quia ego accusaturus sim .. est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.
b) **H.** mach gheschien ghi gheloefdet
3) 46 crederetis forsitan
c) **H.** want hi screef van mi *ontbr.*
4) 47 illius litteris
d) **H.** ever die hadden mit hem stommen ende cropel
e) **H.** soe ghebrieckt hem
5) *Mt.* 15, 32 triduo iam perseverant mecum et non habent quod manducent et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.
6) 33 Et dicunt ei discipuli: unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?
f) **H.** sommighe .. van verrens .. dat sy seten
7) 36 et pisces et gratias agens fregit et dedit
8) 37 Et comederunt omnes et saturati sunt, et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas.
g) **H.** die heyt Maghedan
9) *Mc.* 8, 10 suis venit in partes Dalmanutha. *Magedan schijnt Magdala* (*Mc.* 15, 39) *te moeten beteekenen*.

horden doe dachten si dat si hem hadden verroukeloost[h)] dat si geen broot met hem hadden bracht. mar Jhesus wiste wel hare gepense ende sprac te hem. wat pensdi[i)] onder u ghi van clenen gelove. dat gi geen broot en hebt genomen. En versta di niet noch en gedinct u niet. hebdi noch dat herte verblint.

h) **H.** dat si sich hadden versuymt
i) **H.** wat ghedachten ghedenckt ghi.

[L.]

die van Ghode allene es min sukt noch en beghert?[1)] En went nit dat ic u wrugen sal vor den vader en ander sal u wrugen dats Moyses dar ghi op hopt[2)] want gheloevedi Moysese so souddi maschin mi oc gheloeven want hi screef in sinen boeken van mi[3)]. Ende ochte ghi sinen ghescrefte nin gheloeft hoe souddi dan minen warden gheloeven?[4)]

121. Alse Jhesus dese wart ghesproken hadde so lit hi dat lant van Judeen[a)] ende ghinc weder ter wstinen wert. Al daer so quam en groet volc tote hem[5)b)]. ende alse Jhesus drie daghe dat volc hadde gheleert in der wstinen. so rip hi sine yongren te hem ende seide aldus. Mi ontfarmt dis volks. want si drie daghe hir met mi hebben ghewest ende sine hebben hir nit tetene[6)]. ende lat ic se gaen al vastende so selen si verderven onder weghen[7)] want de someghe syn van verren comen[8)]. Ende sine yongren antwerdden hem wanen soude ons hir comen also vele broeds in der wstinen alse dar wi al dit volc met mochten ghesaeden?[9)] Ende Jhesus antwerdde ende vragde hen aldus. hoe menech broet hebdi? ende si seiden. Sevene ende lettel vesche[10)]. Doe gheboet Jhesus den volke dat si ghingen sitten[11)]. Ende hi nam die seven broet ende die vesche ende benediedse ende brac se ende ghaf se sinen yongren. Ende sine yongren ghavense voert den volke[12)]. ende al dat volc at van din seven broden so dats ighewelk gnoch hadde ende si alle worden ghesaedt. Ende alse die maeltyt was ghedaen. so ghingen sine yongren ende ghederden dat relif dat daer over bleven was ende vulden seven manden mettin relieve[13)]. Ende nochtan so was dis volks vir dusentech menschen sonder de wyf ende de kinder die van din seven broden hadden gheten[14)].

122. Alse die maeltyt was ghedaen so sat Jhesus altehant in en schep ende voer over in (en *ontbr.*) lant dat heet Magedan[15)]. Ende alse hi ende sine yongren over quamen so ghedachte sinen yongren alre irst dat si en gheen broet en hadden brachtt

1) *Joh.* V, 44.
2) 45.
3) 46.
4) 47.
a) **H.** bi der zee van Galileen. alse hi daer quam so ghinc hi sitten op enen berch[*)]
*) XV, 29.
5) *Mt.* XV, 30. *Deze en de vorige zin ontbr. in* **T**.
b) **H.** die hadden daer met hen stomme ende manke blinde ende cranke di worpen si vor sine voete ende hi gansseds alle[**)] alse dat volc sach die stomme spreken die manke wandelen ende die blinde sien so wonderde hen allen ende loveden allen Gode[***)]. ende alse Jhesus drie daghe etc.
**) 30.31. T S .
6) *Mc.* VIII, 2.
7) *Mt.* XV, 32.
8) *Mc.* VIII, 3. *ontbr. in* T.
9) *Mt.* XV, 33.
10) 34.
11) 35.
12) 36.
13) 37.
14) 38.
15) *Mc.* VIII, 10 *en Mt.* 39.

met hen. ende nemmeer broeds en hadden dan een[16]. want sys hadden vergheten te coepene[17]. Ende alse Jhesus met sinen yongren over was comen so sprac hi hen ane ende seide aldus. hudt u dat u nin gheneke van din heve der phariseuse. ende der saduceuse[18]. ende van Herodess heve[19]. Doe dat die yongren hoerden so peinsden si dat si hen hadden versumt dat si engheen broet met hen en hadden brachtt[20]. Ende Jhesus die wale wiste har ghepens[21] hi sprac hen noch toe ende seide aldus. wat peinsdi onder u liede van cleinen gheloeve dat ghi en gheen broet en hebt brachtt[22]? En verstadi nit noch en ghedinkt u nit der vif

16) 14.
17) *Mt.* XVI, 5.
18) 6.
19) *Mc.* VIII, 15.
20 *Mt.* XVI, 7.
21) *Mc.* VIII, 16.
22) *Mt.* XVI, 8.

[S.]

Gi hebt ogen ende en siet niet. ende gi hebt oren ende en hort niet[1)]. Ende gedinct u niet dat ic die v. brode brac onder v.m. menschen. ende hoe menigen corf vul brocken gi dar af gaderet. ende si antworden XII[a)]. Ende doe ic VII brode brac onder IV m. menschen. hoe meniger corf vul brocken gi dar af gaderet. ende si seiden VII. Ende Jhesus sede hem waromme en verstadi dan niet dat ic u niene seide van brode doe ic u sede hoet u vor den heve der fariseen ende der saduceen ende vor den heve Herodes. Doe verstonden si dat (hi *ontbr.*) niet[b)] en meende dat heve dar men dat broot mede doet heffen[c)]. mar dat hi bi den heve meende dat si hem hoeden souden vander[d)] leringe der fariseen ende der saduceen[2)]. In dier tijt quam Jhesus in Betsaida ende si leedden tote hem enen blinden. ende baden hem dat hine ghereinde[e)3)]. Ende hi nam den blinden bider hant ende leeddene buten der straten[4)]. ende hi speeu[f)] hem in sine ogen. ende hi leide hem sine hant dar up ende vragede hem of hi iet sage[g)]. Ende hi sach ende seide. Ic sie menschen alse bome wandelende[h)]. Dar na leide hi hem echter die[i)] hande up sine ogen. ende hi begonde te siene. ende hi ward gesont. alse dat hi clarleke gesach alle dinc. Ende hi sendene in sijn huus ende sprac. ganc in dijn huus. ende oftu in die strate gaes[k)5)]. sone segt niemene.

CXV. Dar na quam Jhesus in die geburte[l)] dar die stat staet die heet Cesarea Philippi. Ende hi vragede sinen jongeren ende sprac. wat seggen die liede van des menschen sone wi hi si[6)]. Ende si antworden ende spraken. sulke seggen dattu best Johannes Baptiste. sulke seggen du best Helyas. Sulke Jeremias[m)]. of een van den profeten. Doe antworde Jhesus. wat segdi selve wie ic si[7)]. Doe antworde Symon Peter ende sprac. du best Christus des levende[n)] Gods sone. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. Salich bestu Symon Bariona. want vleesch noch bloet en hevet di[o)] niet geoppenbaerd. mar mijn vader die in den hemel[8)] es. Ende ic segge di dattu best Peter.

1) *Zie volg. bladzijde*.
a) **H.** si seynden XII
b) **H.** dat hi niet
c) **H.** mit duet heven
d) **H.** voer die
2) 12 Tune intellexerunt quia non dixerit cavendum a fermento panum sed a doctrina Phariseorum et Saduceorum.
e) **H.** dat hi sijn hant op hem lechte
3) *Zie volg. bladzijde*.
4) *Zie volg. bladzijde*.
f) **H.** wt der scharen .. speech
g) **H.** lacht .. seghe
h) **H.** wandelen
i) **H.** leechde .. hem weder die
k) **H.** straten coems
5) *Zie volg. bladzijde*.
l) **H.** gheboerte
6) *Mt.* 16, 13 quem me dicunt homines esse filium hominis?
m) **H.** sommighe segghen du sijs Yeremias
7) 15 vos autem quem me esse dicitis?
n) **H.** wie ic bin .. levendighen
o) **H.** hebben di dit
8) 17 revelavit .. in coelis

ende up desen steen salic stichten mine kerke. ende die porten van der hellen en sullen hem niet mogen samenen tjegen di[p)9)]. ende ic sal di geven die slotele des hemelrijcs. ende al duttu bints up erdrike dat sal gebonden sijn in hemelrike[q)]. ende al dattu onbints up erdrike dat sal onbonden sijn in hemelrike[r)].

CXVI. Doe geboot hi sinen jongeren dat si niemen en seiden dat hi Christus ware. Ende darna begonde hi te vertogene sinen jongeren dat hi moeste gaen te Jherusalem. ende dat hi dar vele moeste liden van den

p) **H.** bouwen mijn kerke .. weder dy
9) 18 portae inferi non praevalebunt adversus eam.
q) **H.** des hemels .. der eerden .. in den hemel.
r) **H.** *Aan den kant:* Op St$_e$ Peter dach, *aan 't einde*: Finis.

[L.]

brode ende der vif dusentech dire af aten ende hoe menegen corf vol reliefs dat ghi ghederet daer af? Ende (*hs.* En) si antwerdden. tveleve[1)]. Ende Jhesus vragde noch voert. ende ghedinkt u oc nit der seven broet ende der vire dusentechen dire af aten. ende hoe meneghe mande vol relief dat daer over bleef? Ende si antwerdden. sevene[2)]. Ende Jhesus antwerdde hen weder ende sprac aldus. war omme en verstadi dan nit dat ic nin meinde dat broet dat men ett doe ic seide en laett u nit gheneken van din heve der phariseuse ende der saduceuse?[3)] Doe verstonden si dat gi nin meinde den heve dar men dat broet met heffen doet. mar dat hi bi din heve meindde dat si hen huden souden van der leeringen der phariseuse ende der saduceuse[4)*)].

123. Van daer so quam Jhesus in die gheburte daer die stat steet die heet Cesarea Philippi. aldaer so vragde hi sinen yongren ende sprac aldus. wat seggen de liede van des menschen sone wie hi si?[5)] Ende si antwerdden ende seiden selke seggen dat tu best Yan Baptista. selke seggen dat tu best Helyas. selke seggen Jheremias ochte een van den propheten[6)]. Ende Jhesus vragde hen noch voert ende seide. wat segdi gi selve van mi wie ic si?[7)] Doe antwerdde Symon Petrus ende seide. Du best Christus des levends Gods sone[8)]. Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. salech bestu Symon Bariona. want noch vleesch noch bloet en heft di dat verwyst. mar myn vader die es in den hemele[9)]. Ende ic segge di dat tu best Peter. ende op desen steen salic stichten mine kerke. ende de porten van der hellen en selen hare nit mogen ghederen[10)]. Ende di salic gheven de slotele van hemelrike. Ende al dat tu binds in ertrike dat sal ghebonden sijn in hemelrike. ende al dat tu ontbinds in ertrike dat sal ontbonden syn in hemelrike[11)].

124. Doe gheboet hi sinen yongren dat si nimene en seiden dat hi Christus ware[12)]. Ende dar na so began hi te vertoegene sinen yongren dat hi moste gaen te Jherusalem. ende daer moste hi vele doegen van den

1) *Mc.* VIII, 19. *Voor dit vs. ontbr. in* **L** *Mt.* XVI, 9 *en Mc* VIII, 17 *en* 18. Nondum intellegitis neque recordamini? adhuc caecatum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis et aures habentes non auditis nec recordamini?
2) 20.
3) *Mt.* XVI, 11. *Door* **SH** *is er nog uit Mc.* VIII, 15 *bijgevoegd:* et fermento Herodis (**V**).
4) 12.
*) *Onder de bijvoeging:* Dit beschrijft Sente Marcus *staat het hierna volgende slot van Cap. CXIV achter in hs.* **S**, *waar het buiten alle verband voorkomt. Omdat het in* **H** *op deze pl□aats wordt vermeld, is het hier ingevoegd. In* **L** *ontbreekt het geheel, eveneens in* **T**. *Het bevat Mc* VIII, 22-26: 3) rogabant eum, ut illum tangeret 4) eduxit eum extra vicum 5) in vicum introieris. (**V**).
5) 13.
6) 14.
7) 15.
8) 16.
9) 17.
10) 18.
11) 19.
12) 20.

[S.]

vorsten der priestere ende van den scriveren[a)]. ende van den outsten des volx. ende dat men hem dar doden soude. ende dat hi ten derden dage up verstaen[1)] soude vander doot. Doe namene Peter ende begondene te berespene ende sprac. Here dat en gheschie di nemmer[b)]. want des en saltu niet doen. Doe kerde hem Jhesus omme ende sprac. ganc van mi satanas du best mi een lachter. want dune smaex niet die dinc die Gods sijn. mar die den mensche genoeleic[c)] zijn[2)].

CXVII. Doe riep Jhesus dat volc ende sine jongere te samen ende sprac. So wie na mi comen wille die verlochene[3)] sijns selfs. ende neme sijn cruce. alle dagelijcs[d)] ende volge mi. want die sine ziele wille behouden die verliesse. ende die sine ziele verliest dor mi[e)] die salse vinden. want wat holpe den mensche dat hi al die werelt gewonne ende sine ziele verlore. wat wissele mach die mensche geven vor sine ziele[4)]. want die sone des menschen es toe te comene in die glorie[f)] sijns vader[5)] met sinen ingelen. ende dan sal hi geven elken na sine werken. vorwar seggic u dat sulke van dien[g)] die hier staen niene sullen smaken die doot tote[h)] si sullen sien des menschen sone comen in sinen rike.

CXVIII. Over ses dage dar na so nam Jhesus Petre ende Jacobe ende Janne sinen broeder[i)]. ende ledetse up enen hogen berech uut den andren[6)] omme sijn gebet dar te doene. Ende al die wile dat hi dede sijn gebet so wart hi vor hem getransfigurert. ende sijn anschijn ward verclaert als die sonne. ende sine cleder wit als die snee[7)]. ende witter ende clarre danse enich[k)] mensche maken mochte[8)]. Ende siet hem openbarde Moyses ende Helyas. ende spraken met hem van dien dat hi soude moeten liden in Jherusalem. Doe antworde Peter ende sprac te Jhesum. Here hets ons hier goet wesen[l)9)]. wiltu wi maken hier drie tabernacle. di ene ende Moyses ene ende Helyen ene. Al die wile dat Peter dit sprac sich ene clare wolken bedecketse met

a) **H.** beghanne hi te openbaren .. ende van den scriveren *ontbr.*
1) 21 pati a senioribus et scribis et principibus sacerdotum et occidi .. resurgere
b) **H.** te schelden .. nimmermeer
c) **H.** ghanc achter my .. een chande .. bevellich
2) 23 vade post me, satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quae dei sunt, sed ea quae hominum.
3) *Mt.* 16, 24 abneget
d) **H.** vertye syns selfs .. cruce op hem alle daghe
e) **H.** om my
4) 26 lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur, aut quam dabit commutationem homo pro anima sua?
f) **H.** wat wyssels .. is toecomende .. in die eer
5) 27 in gloria patris.
g) **H.** van dien *ontbr.*
h) **H.** went dat
i) **H.** Johannem sijnen br.
6) *Mt.* 17, 1 ducit .. seorsum.
7) 2 transfiguratus est .. sicut nix
k) **H.** verwandelt .. waert claer .. witte als .. dan enich
8) *Mc.* 9, 2 splendentia candida nimis, qualia fullo super terram noc potest candida facere.
l) **H.** spraken onder hem openbaer van dien .. gaet sijn
9) *Mt.* 17, 4 domine, bonum est nobis hic esse

harer schaden[m]. Ende uter wolken sprac ene stemme. dit es [es] mijn geminnede sone in dien ic mi wale behage. hort hem[10] ende weist hem onderdaen[n]. Doe dat die jongere gehorden doe vielen si up har anschijn ende worden sere vervaert. Doe quam Jhesus ende roeretse ende sprac. staet up ende en vervaert u niet. doe hieven si up[o]

m) **H.** siet een claer wolke .. synre schaden
10) 5 Adhuc eo loquente .. obumbravit eos .. in quo mihi bene complacuit, ipsum audite.
n) **H.** in dien dat ic my behaghe .. syt hem onderdanich
o) **H.** aensichte .. verveert .. sloeghen sy op

[L.]

senioren ende van den scriben ende van den princhen. ende dat menne al daer doeden soude. ende dat hi des derds dags soude op herstaen van der doet[1)]. Doe namene Peter op hoer ende begonstene te kastyene ende seide aldus. Here des en peins nemmeer te doene. noch des en soutu nit laten gheschin[2)]. Ende Jhesus kirde hem te Peter wert ende sprac weder aldus. vlie achter mi sathanas. du best mi ene schandele. want du en gevroeds nit wat Gods wille es. mar wat ten menschen ghenuglec es[3)].

125. Doe rip Jhesus dat volc ende sine yongren altesamen. ende seide hen aldus[4)]. Die na mi comen welt hi vertije syns selves ende neme syn cruce ende volghe mi[5)]. want die sine zile behouden welt hi salse verliesen. Ende die sine zile verlist om minen wille hi salse weder vinden[6)]. wat holpt den mensche dat hi alde werelt wonne ende hi sine zile verlore? Ende wat wisselingen mach de mensche ontfaen over sine zile?[7)] want des menschen sone sal comen in der glorien syns vader met sinen inglen ende dan sal hi igewelken gheven na sine verdinte[8)]. Over waer[a)] seggic dat selke van den ghenen die hir staen. en selen der doet niet ghesmaken tote dire wilen dat si selen sien comen des menschen sone in sinen rike[9)].[b)] In sinen rike segt de glose dats in dire clerheit die hi sal hebben na den dage des ordeels ochte in sinen rike comen. dats sine mirakeleke werke toegen in de heilge kerke. Van dire clerheit dar ne some sine yongren in sagen al in desen live spreken die ewangelisten aldus.

126. Over sess daghe dar na so nam Jhesus Petre ende Yacope ende Yanne sinen bruder ende leidese op enen hogen bergh op hoer uten andren[10)] om syn ghebet daer te doene[11)]. ende aldie wile dat hi dede syn ghebet[12)] so wart hi ghetransfigureert ende syn anschin ontfinc ene andre ghedente want syn anschin dat wart verclert ghelyc der sonnen ende sine cleeder worden wit ghelyc den snee[13)]. ende witter ende clerre dan se eenech mensche ghemaken mochte[14)]. al daer so quamen Moyses. ende Helyas. ende spraken iegen hem oppenbare[15)] van din dat hi soude moten doeghen in Jherusalem[16)]. Doe sprac Peter te hem ende seide aldus here het es hir goet wesen

1) *Mt.* XVI, 21.
2) 22.
3) 23.
4) *Mc.* VIII, 34.
5) *Mt.* XVI, 24.
6) 25.
7) 26.
8) 27.
a) **H.** Amen.[*)]
*) XVI, 28.
9) 28.
b) **H.** Expo.[**)]
**)
10) *Mt.* XVII, 1.
11) *L.* IX, 28.
12) 29.
13) *Mt.* XVII, 2.
14) *Mc.* IX, 2.
15) *Mt.* XVII, 3.
16) *L.* IX, 31.

weltu wi selen hir maken drie tabernacle di eenen ende Moysese eenen ende Helyase eenen[17]. Al die wile dat Peter dit sprac so quam ene clere wolke ende bedekkese met haren schade ende uter wolken so sprac ene stemme die seide al dus. Dit es myn lieve sone in welken dat ik myn behagen hebbe ghelegt hem hoert ende weest onderdaen[18]. Ende alse die yongren dat horden so vilen si ter neder ende worden harde sere ververt[19]. Doe quam Jhesus te hen ende ghereense ende sprac aldus. Staet op ende en ververt u nit[20]. Doe hiven se op

17) *Mt.* XVII, 4.
18) 5.
19) 6.
20) 7.

[S.]

hare ogen ende en sagen niemen dan allene Jhesum. Doe leedetse Jhesus weder van den berge neder ende geboot hem ende sprac. niemen en secht dit visioen vor[1)] des menschen sone up versta[a)] vander doot.

CXIX. Doe vrageden hem die jongere ende spraken. wat es dat die scrivere seggen dat Helyas ten eersten moet comen[2)]. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. Helyas es te comene[b)]. ende als hi comt so sal hi vervullen alle dinc[3)]. doch seggic u dat Helyas nu comen es. ende sine hebbene niet bekant. mar si hebben met hem gedaen dat si wouden. also sal des menschen sone gepassijt[c)] werden van hem. Doe verstonden sine jongere dat hi hem van Johanne Babtisten geseit hadde. ende dat hi ware Helias dar hi hem af seide. Ende doe Jhesus quam toten volke doe vant hi die scrivere disputerende[d)] metten volke[4)]. Ende doe dat volc Jhesum sach doe wonderden si hem[5)] ende gingen jegen hem[e)] ende groettene. ende Jhesus vragede hem wat si hadden gedisputert onder hem[f)]. In dien dage quamen sulke van den fariseen te hem ende spraken. vlie van henen ende ganc uut Herodes macht. want wi[g)] hebben vernomen datti Herodes doden wille[6)]. Ende Jhesus antworde hem ende sprac. gaet ende segt den vosse[h)] dat ic die duvle verdrive. ende dat ic gesont make die sieke. ende alsulke werc behort mi te werkene heden ende morgen[7)]. ende des derden dages sal ic hebben vuldaen. doch salic moeten wandelen heden ende morgen. ende ooc neist niet behorleic dat enich profete gedoot werde buten Jherusalem[8)].

CXX. Des andren dages dar na so quam een mensche ende viel Jhesus te voeten ende riep ende sprac. Here ontfarme di mijns sons. want hi es mijn enich sone. ende hi es mane siec[i)9)]. ende hi heift enen stommen geest. die begrijptene ende werptene ter neder[k)]. ende doetene scumen ende krischen[l)] metten tanden. ende verdrochtene[m)10)]

1) 9 Et descendentibus illis de monte .. visionem, donec
a) **H.** ghesichte voer dat .. op ghestanden is
2) 10 discipuli dicentes: quid ergo scribae dicunt, quia Heliam oporteat primum venire?
b) **H.** is toecomende
3) 11 At ille respondens ait illis: Helias quidem venturus est et restituet omnia.
c) **H.** ghepijnicht
d) **H.** disputieren
4) *Mc.* 9, 13 vidit scribas conquirentes cum illis.
5) 14 et confestim omnis populus videns eum stupefactus est.
e) **H.** hem teghen
f) **H.** onder een
g) **H.** van hier want wi
6) *L.* 13, 31 exi et vade hinc, quia Herodes vult te occidere.
h) **H.** den volck
7) 32 sanitates perficio hodie et cras
8) 33 Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.
i) **H.** ende hi es manesiec *ontbr.*
9) *Mt.* 17, 14 et lunaticus est
k) **H.** daer neder
l) **H.** schumen mitten monde ende krischelen
m) **H.** ende verderft hem
10) *Mc.* 9, 17 et spiritus adpraehendit eum, allidet et spumat et stridet dentibus et arescit.

ende doetene swarlike dogen[n)]. want dicken so werpt hine int vier. ende dicken int water. ende doetene dicken criten[o)]. ende hi scortene[p)]. ende zelden so laet hine ongequelt[q)]. ende ic bat dinen jongeren dat sine verledichden ende dat sine uut worpen ende sine mochtens niet gedoen[11)]. Doe antworde Jhesus ende sprac. o gi ongelovige ende verkeert geslachte hoe lange salic met u sijn. hoe lange salic u verdragen[12)]. bringetene hare te mi. Ende doe die geine quam vor Jhesum ende hine sach doe begondene die quade geest te tormentene ende warpene ter neder[r)]. ende al dar lach hi ende wentelde hem ende scumede metten

n) **H.** sw. lijden
o) **H.** dicke roepen
p) **H.** hi te rijt hem
q) **H.** onghepijnicht
11) *Mt.* 17, 15 et non potuerunt curare eum.
12) *L.* 9, 41 perversa, usque quo ero apud vos et patiar vos?
r) **H.** doe beghanne hy hem te pijnighen .. daer neder

[L.]

hare oghen ende en sagen nimene dan allen Jhesum[1]. Doe leidese Jhesus weder van din berghe neder ende gheboet hen ende sprac aldus. Nimene en segt van desen visione tote dire wilen dat des menschen sone si op herstaen van der doet[2].

127. Doe vragden hem die yongren ende seiden want wi dine glorie hebben ghesien. wat es dan dat de scriben seggen dat Helyas tirst moet comen eer Christus sal werden ghesin in sire glorien?[3] Ende Jhesus antwerdde hen ende seide aldus. Dats waer dat Helyas noch te comen es. ende alse hi comt so sal hi herniwen alle dinc[4]. Nochtan seggu. dat Helyas nu comen es ende de menschen van ertrike en kendens nit. mar si daden met hem dat si wouden. also ghelike selen si don met des menschen sone. want van hen sal hi werden ghelevert ter doet[5]. Doe verstonden sine yongren dat hi ghemeint hadde Yanne Baptisten[6]. ende dat hi ware Helyas dar hi hen af sprac. Ende alse Jhesus weder quam tin volke[7]. so vant hi de scriben disputerende met tin volke[8]. ende alse dat volc Jhesum sach so worden si alle verssagt ende si ghingen iegen hem ende boden hem hare gruete[9]. Ende Jhesus vragde hen wat si hadden ghedisputeert onder hen[10].

128. Al daer so quamen selke van din phariseusen te hem ende spraken aldus. vlie van henen ende [ende] ghanc ut Herodes gewout want wi hebben vernomen dat di Herodes doeden welt[11]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. Ghaet ende segt din volke dat ic yage de quade gheeste uten ghenen die beseten syn. ende dat ic ghanssse de ghene die onghesont syn. ende aldosghedaen werc so behoert mi te werkene heden ende margen. ende des derds dacs sal ic hebben voldaen[12]. Idoch salic moten wandelen heden ende marghen. ende oc est nit behorlec dat enech prophete werde ghdoet buten Jherusalem[13].[a] Dits also teverstane alse ochte hi seide. Dat mi Herodes dreigt te doedene dats te verghefs want totir wilen dat de tyt van mire passien comen sal so sal ic werken van der verloessnessen der menschen. ende also langhe alse dese tyt duren sal so ne est in Herodes macht nit dat hi mi moghe doeden ende alse die tyt van mire passien comen sal. so salic werden ghedoedt in Jherusalem. daer Herodes oc enghene macht en heft mar Pylatus.

1) *Mt.* XVII, 8.
2) 9.
3) 10.
4) 11.
5) 12.
6) 13. *De volgende zin ontbr. in 'toorsp.*
7) 14.
8) *Mc.* IX, 13.
9) 14.
10) 15.
11) *L.* XIII, 31.
12) 32.
13) 33.
a) **H.** Expo.[*]
*)

129. Des anders dags dar na[14] so quam en mensche ende vil Jhesum te voeten[15]. ende rip op hem ende sprac al dus[16]. Here ontfarmdi mijns soens[17]. want hi es mi en eenech sone. ende de quade gheest heften beseten. ende werpten dikke ter neder. ende doeten spumen ende krysselen metten tanden ende met svaren tormenten so werdt hi dikke ghetorment[18] ende ghequellt. want dikke worpt hine int vir ende dikke int water[19]. ende dikke doet hine criten ende selden laett hine onghequellt[20]. Ende hi bat dinen yongren dat sinen verledegden van din quaden gheeste[21] ende sine constens nit ghedon[22]. Doe antwerdde Jhesus ende sprac aldus. O ongheloeveghe ende verkirde generacie hoe langhe salic met u syn hoe langhe

14) *L.* IX, 37.
15) 38.
16) *Mt.* XVII, 14.
17) *Mc.* IX, 17.
18) *Mt.* XVIII, 14.
19) *L.* IX, 39.
20) 40.
21) *Mt.* XVII, 15.
22) *L.* IX, 41.

[S.]

monde[1)]. Doe vragede Jhesus sinen vader hoe lange het ware dat hem dat gesciede. ende hi antworde here het quam hem ane in sire kintsheit[2)]. ende heiftene geworpen int vier ende int water dar hine verderfde. ende machtu[a)] so help ons ontfarme di onser. Doe antworde Jhesus mochtstu geloven di soude geholpen werden. want den gelovenden[b)] sijn alle dinge mogelijc[3)]. Doe riep des kints vader al wenende ende sprac. Here ic gelove help mire ongelovicheit[4)]. Ende doe Jhesus sach dat volc toe lopen doe dregede hi den onreinen geest ende sprac[c)]. du dove ende stomme geest ic gebiede di dat du ute vars van hem ende niet meer in hem en coms. Doe voer hi van hem roupende ende hem sere quetsende. ende liet dien mensche liggen gelikerwijs of hi doot hadde geweist. also dat sulke seiden dat hi doot ware. Doe namene Jhesus bider hant ende rechtene up. ende hi stont op ende was al genesen[d)]. ende hi gavene weder sinen vader[5)].

CXXI. Doe gingen die jongere te Jhesum ende vrageden hem heimelike ende spraken. waromme en mochten wi den quaden geest niet verdriven. ende Jhesus antworde ende sprac. dor u ongelovicheit. want ic segge u vorwaer haddi gelove also groot alse een zenep coren[e)]. ende spraect te desen berge ganc henen anders waer staen. ende hi sout doen[6)]. ende niet en soudu onmogelic sijn. Doch seggic u dat dit geslachte niene mach verdreven werden het en si met vastene ende met gebede[f)].

CXXII. Doe si quamen in Galileam doe seide Jhesus sinen jongeren des menschen sone sal gegeven werden in die hande der menschen. ende si sulne doden. ende an den derden dage sal hi up verstaen vander doot. Ende doe si quamen te Cafarnaum doe quamen die den toln plagen tontfane tote Petre ende spraken te hem. u meester en heift niet vergolden den toln[g)7)]. ende Peter antworde[8)] also eist alse gi segt. Ende doe hi quam te huus doe sprakene Jhesus ten eersten ane ende seide. wat dincti Symon die coninge der erden van wien nemen si den toln jof den cens[h)9)] van haren kindren of van vremden. ende Peter antworde van den vremden. Doe antworde hem Jhesus daromme sijn die kinder[10)] vri. doch dat wise niene argen so ganc ter zee ende werp dijn ingin dar in. ende den eersten visch die dar an comt dien nem ende ondoe hem[i)]

1) *Mc.* 9, 19 spiritus conturbavit puerum et elisus in terram volutabatur spumans
2) 20 ex quo hoc ei accidit? at ille ait: ab infantia.
a) **H.** kijnscheit.. verdervede ende of du moeghes
b) **H.** gheloevighen
3) 22 Jhesus autem ait illi si potes credere, omnia possibilia credenti.
4) 23 credo, domine, adiuva incredulitatem meam!
c) **H.** ende sprac *ontbr.*
d) **H.** seer wee doende .. gelikerwijs als of .. weer gheweest .. richten hem op .. al ghesont
5) *L.* 9, 43 Et reddidit illum patri eius.
e) **H.** om uwer onghel... mostert koern
6) *Mt.* 17, 20 fidem sicut granum sinapis .. transi hinc et transibit
f) **H.** het en solde u niet .. mit beden
g) **H.** opstaen van der doet .. tolle .. ghegheven den tol.
7) 24 didragma accipiebant .. non solvit didragma.
8) 25 Ait etiam.
h) **H.** wat dunckt di .. van wiem .. cijns.
9) 25 Et cum intrasset domum .. Reges terrae a quibus accipiunt tributum vel censum
10) 26 ergo liberi
i) **H.** Jhesus soe sijn .. ergheren .. anghel .. den neme ende doe hem op

sinen mont[11]. ende dar vintstu enen penninc dien nem ende gef vor mi ende vor di. Doe quam Johannes te sinen meester ende sprac. meester wi sagen enen mensche in dine name die quade geeste verdriven ende wi werdent hem. want hine

11) 27 non scandalizemus eos .. mitte hamum .. aperto ore.

[L.]

salic uwe ongheraktheit verdragen?[1)] Brengt (*l.* Brengten) hare te mi[2)]. Ende alse deghene quam vor hem[3)] ende hine sach so begonsten altehant die quade gheest te tormentene en warpene ter neder ende aldaer so lach hi al wintelende ende spumende metten monde[4)]. Doe vragde Jhesus sinen vader ende seide aldus. hoe langhe es leden van din tide dat hem dit gheschide? Ende de ghene antwerdde weder al dus. Here het quam hem ane in sire kinschheit[5)]. Mar hefstus macht so help ons ende ontfarmdi onss[6)]. Ende Jhesus antwerdde weder aldus. mochts du gheloeven di soude gheholpen werden. want alle dinc syn mogenlec den gheloevenden[7)]. Doe rip dis kinds vader al weenende ende sprac al dus here ic gheloeve dat tus macht hefs. ende es myn gheloeve te cranc help dat het si ghesterkt[8)]. Ende alse Jhesus sach dat dat volc toe quam lopende so sprac hi totin onsuveren gheeste ende seide aldus. Doeve ende stomme gheest ic ghebeiddi dat du uvaers (*l.* utvaers) ende nemmeer en coms weder in desen lichame[9)]. Doe vor die quade gheest ut al critende ende lit din mensche liggen gheliker wijs dat hi hadde ghewest al doet so dat de someghe seiden dat hi ware al doet[10)]. Doe namene Jhesus metter hant ende rechttene op[11)] ende deghene stont op ende was al ghenesen[12)] ende volgde sinen vader[13)].

130. Doe quamen de yongren te Jherusalem al verholenlec ende vragden hem ende spraken al dus. waromme en conste wi din quaden gheest nit verdriven?[14)] Ende Jhesus antwerdde al dus. omme uwe cranke gheloeve want ic segg u over waer haddi also vele gheloefs alse de groetheit van den senepsade ghi soudt seggen desen berghe ghanc van hir elre staen ende hi soudt don ende nit en soudu onmoghenlec syn[15)]. Nochtan so seggic u dat dese manire van quaden gheesten[a)] en mach nit verdreven werden hen si met vastene ende met bedinghen[16)].

131. In din tide dat Jhesus ende sine yongren waren in dat lant van Galileen so vertoegde (hi *ontbr.*) hen noch dat menne leveren soude den gherichte[17)] ende dat menne doeden soude ende dat hi des derds (dachs *ontbr.*) soude op herstaen van der

1) *L.* IX, 41.
2) *Mc.* IX, 18.
3) *L.* IX, 42.
4) *Mc.* IX, 19.
5) 20.
6) 21.
7) 22.
8) 23.
9) 24.
10) 25.
11) 26.
12) *Mt.* XVII, 18 (*in* **V** *en* **T** *vs.* 17, *enz.*)
13) *L.* IX, 43 *veranderd*.
14) *Mt.* XVII, 19.
15) 20.

a) **H.** Bi desen quaden gheesten es ons betekent donreinegheit van den lichame die nit verdreven en werdt de gheeste en werden geconfirmert me bedingen ende de lichame en werde gecastyt met vastene.[*)]

*)

16) 21.
17) 22.

doet. Alse dat sine yongren hoerden so worden si harde sere bedruft van din warde[18]. Ende op enen dach alse Jhesus quam te Capharnaum. so quamen die den tol plagen tontfane te Petre ende spraken hem toe aldus. u mester en heft nit vergouden sinen tol[19] ende Peter antwerdde weder also est alse ghi segt. Ende alse Peter ter herbergen quam so sprac hem Jhesus tirst ane ende seide aldus wat dunkt di Peter? de heeren van ertrike van win nemense tol ochte tsens van haren kindren ochte van den vremden?[20] ende Peter antwerdde van den vremden. Ende Jhesus antwerdde weder aldus. So syn dan de kinder tolvri[21]. Nochtan dat wise nin schandalizeren ghanc ter zee ende worp dyn hingen ende

18) 23. *In* **SH** *is het tweede gedeelte van dit vs. weggelaten*.
19) 24.
20) 25.
21) 26.

[S.]

volgede di niet[1)] met ons. Doe antworde hem Jhesus gine sullets hem nemmeer weren[2)]. want niemen nes die in mine name goede werke werct ende schiere moge quaet spreken van mi. want die niene es tjegen u[a)] die es met u[3)].

CXXIII. In dier uren so vrage (de *ontbr.*) Jhesus[b)] sinen jongeren wat si hadden gedisputert onderlinge up den weghe[4)]. ende si swegen. want si hadden gedisputert welc[c)] onder hem die meeste ware[5)]. Ende Jhesus wiste wel war af si gesproken hadden ende kende wel hare gepense. ende riep een kint te hem. ende stelde[d)] dat in midden onder hem allen ende sprac. vorwar seggic u. ghine wert bekeret ende gine ontweret[6)]. gelijc[e)] desen kinde ghine sult niet in comen in dat rike der hemele. Ende so wie hem veromoedicht gelic desen kinde die sal die meeste sijn in dat rike der hemele. Die de vorderste wille sijn die sal die achterste[f)] sijn van al den andren ende der ander knecht[7)]. Ende so wie ontfaet enen van desen clenen kindren in mine name die ontfaet mi. Ende so wie scandelisert enen van desen minsten die in mi geloven. hem ware beter dat men hem enen molensteen[8)] hinge an den hals. ende dat menne worpe in die diepe[g)] der zee. Wee der werelt omme die scandelen die dar in sijn. nochtan eist noot dat scandelen comen[9)]. mar wee dien mensche dar si af comen. Dar omme seggic u als ic eer seide. eist dat di dine hant of dijn voet scandelisert[h)] snijtse af ende werpse van di. want het es di beter dattu met eenre hant of hinckende[10)] in gaes int leven[i)]. dan dattu met tween handen of met twee voeten coms in dat helsche vier. Ende scandelisert[k)] di dijn oge stect uut ende werpt van di. want het es di beter dattu met enen oge in gaes int leven. dan dat du met[l)] tween ogen gaes in dat helsche vier[11)]. dar die worm niene sterft. ende dar dat vier niene verbluscht[m)]. want alle offrande sal gesouten werden metten viere. ende alle offrande sal gesouten werden met den soute[n)].

1) *L.* 9, 49 vidimus quendam in nomine tuo eicientem demonia .. qui non sequitur
2) *Mc.* 9, 39 nolite prohibere eum.
a) **H.** ghif hem .. wtdrijven .. ende te hant moeghe quaet spreken .. weder u
3) 40 Qui enim non est adversus vos, pro vobis est
b) **H.** vraechden Jhesus
4) *Mc.* 9, 33 quid in via tractabatis?
c) **H.** onder een .. onder een .. welke ..
5) 31 siquidem inter se in via disputaverant, quis esset illorum maior.
d) **H.** sette
6) 3 nisi conversi fueritis et efficiamini
e) **H.** ende ghi en weert ghelijc
f) **H.** hem oetmoedicht .. Wie die ierste wille sijn .. der leste
7) *Mc.* 9, 34 erit omnium novissimus et minister.
8) *Mt.* 18, 6 ut suspendatur mola asinaria.
g) **H.** Ende soe wie versmaedt enen .. men bonde enen m. aen sijnen h.e. worp hem .. diepte
9) 7 ut veniant scandala
h) **H.** ergheringhe .. schande comen .. voet scheynt
10) 8 scandalizat te .. bonum tibi est .. debilem vel claudum
i) **H.** in dat ewighe leven
k) **H.** scheynt
l) **H.** in ghaeste in dat leven mit enen oghe dan mit
11) 9 luscum in vitam regnare quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.
m) **H.** der worm .. noch dat vuer niet en lesschet
n) **H.** ghesalten .. salte

Siet dan dat gi niene versmaet enen van desen kindren. want ic segge u dat hare ingele in den hemelen alle wege scouwen dat anschijn mijns vader din in den hemelen es. want des menschen sone es comen te soukene ende te behoudene dat verdorven was.

CXXIV. Doe seide hi hem een gelikenesse. Also alse een man die hondert scaep plechtich ware. ende gevallet dat een van dien verdolt[o] buten wege ende verloren wert. wat dinct u en laet hi niet die XCIX inder

o) **H.** schape hadde te hueden. alsoe dat een verdoelt

[L.]

den irsten vesch din du vees nem ende ontpluk hem de kele. ende dattu daer binnen vinds nem. ende ghef hen vor mi ende vor di[1)].

132. Doe quam Yan tote sinen meester ende sprac al dus. Meester. wi sagen enen mensche [die] in dinen name veryagen de quade gheest (*l.* gheeste) ende wi verboden hem want hine volgt di nit met ons[2)] ende Jhesus antwerdde hem aldus. En verbiedes hem nemmeer want nimen en es die minen name goede werke werkt ende moge schire quat spreken van mi[3)].

133. In dire selver uren[4)] so vragde Jhesus sinen yongren wat si hadden ghetrakteert onder hen[5)] eer si ter herbergen quamen op den weghe. Ende si svegen want si hadden onder hen ghetrakteert welk harre dat de meeste ware[6)]. Ende Jhesus die wale wiste waraf si onderlinge gesproken hadden ende wale kende har ghepins hi rip en kint te hem ende sette dat kint in midden onder hen allen[7)] ende sprac aldus[a)]. Over waer seggic u hen si dat ghi u bekirt van ure groetheit van herten ende werdt ghelyc desen kinde ghine selt te hemelrike nit mogen comen[8)]. Ende sowie so hem oedmudegt ghelyc desen kinde die sal de meeste syn in hemelrike[9)]. Die de vorste welt syn dat sal dechterste syn van allen den andren ende der andre knecht[10)]. Ende so wie so ontfet een van desen cleinen kindren in minen name hi ontfeet mi[11)]. ende so wie so schandalizeert eenen van desen minsten die ane mi gheloeven hem ware beter dat men hinge enen molensteen an sinen hals ende dat menne worpe in dat diepe van der zee[12)b)]. So wee der werelt om de schanden[c)] die dar binen syn. Nochtan so moten de schanden comen. Mar so wee din mensche bi welken dat si comen[13)]. Dar omme seggic u alsic eer seide. ghevallet dat di dyn voet ochte dine hant schandalizeert snyd se af ende worpse van di[d)] want hets di beter dat tu verminkt ochte al houtende coms te hemelrike dan dat tu met tween handen ochte met twen voeten voers ten helschen

1) XVII, 27.
2) *L.* IX, 49.
3) *Mc.* IX, 39. *Dit en het voor gaande vs. en het volgende, dat in* **L** *ontbr., komen in* **T** *na Mt.* XVIII, 6.
4) *Mt.* XVIII, 1. *Het verdere van dit vs. ontbr. in de Mnl. teksten, is er echter bij* **L** *tusschengeschreven* (*noot a*).
5) *Mc.* IX, 33. (**V** *en* **T** *vs.* 32, *enz.*)
6) 34.
7) *Mt.* XVIII, 2.

a) **H.** Matheus segt aldus in dire uren so quamen sine yongren te hem ende vragden hem welec harre de meeste soude syn in bemelrik ende Jhesus rip en kint te hem etc.

8) 3
9) 4.
10) *Mc.* IX, 35.
11) *Mt.* XVIII, 5.
12) 6.

b) **H.** want beter es die vergankeleke pine te doegene dan die eeuleke dueren sal.
c) **H.** schandalizeren dats met warden ochte met werken den evenkersten ocsun van valle gheven.

13) 7.

d) **H.** bi der hand ende bi den andren leden mach men verstaen den werelleken vrint. dits dan also vele te seggene sniten af ochte stec se ut. dat beschiwe sine geselschap din du ghebetren nit

vire[14]. Ende schandalizeert di dine oghe stec se ut ende worpse van di. want hets di beter dat tu met eere ogen coms te hemelrike dan du met tween oghen vors ter hellen[15]. daer die worm nit sterven en sal ende dat vir nemmeer gheblescht werden sal[16]. Siet dan dat ghi nin versmedt een van desen kindren want ic segg u dat hare ingele in den hemele altoes beschowen dat anschin myns vader die in den hemele es[17] want des menschen sone es comen omme te sukene ende te behoudene dat verloren was[18].

14) 8.
15) 9.
16) *Mc.* IX, 48. *Het volg. vs. ontbr. in* **L.**
17) *Mt.* XVIII, 10.
18) 11.

[S.]

woestinen ende gaet ende souct dat verdolt es[a]. Ende geschiet het dat hijt vint hi nemet up sine scouderen[1] ende draget te huus[b] ende als hi te huus comt so vergadert hi sine vriende ende sine na gebure ende spreict. verblijt u met mi. want ic hebbe vonden mijn scaep dat verloren was. Vorwar seggic u. dat also meerre vreugde sal sijn in hemelrike om[c] enen sondare die hem bekeert met berouwenessen van sinen sonden. dan van XCIX gerechter die penitencien niene bedorven[2]. want en es niet metten wille uwes vader[d] die in den hemelen es dat enich verloren blive van desen minsten[e][3]. Of es een wijf die tien penninge heift. ende gevallet[f] dat si enen verliest wat dinct u onsteict si niet een licht ende keert al dat omme[g] dat in den huse es ende en soucsi niet met nerenste[h] den penninc dien si verloren heift tote dat sine vint[4]. Ende als sine vonden heift so vergadert si hare vrientinnen. ende hare geburinnen[i] ende sprect. verblijt u met mi want ic hebbe vonden minen penninc die verloren was[5]. Also seggic u dat *meerre* vreugde es onder den inglen Gods in den hemel up enen sondare[k] die met penitencien wert bekeert[6]. Doe seide hi noch een gelikenesse ende sprac.

CXXV. Het was een mensche die hadde twe sonen[7]. ende die joncste van hem sprac te sinen vader gef mi mijn deel goets dat mi toe hort[l]. ende hi deelde hem har goet[8]. Ende onlange dar na so nam die joncste sone ende samede al dat hi hadde. ende streec wech in een verre lantscap[m] ende al dar so verterde hi sijn goet in onkuschen levene[9]. Ende doe hi al sijn goet verdaen hadde doe wart groot honger in den lantscepe ende hi begonde breke te hebbene[10] ende arem[n] te sine. ende hi ginc

a) **H.** dat verloren is
1) *Mt.* 18, 12 quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves et erraverit una ex eis, nonne relinquit .. in montibus. (*L.* 15, 4) vel in deserto (*Mt.* 18. 12) et vadit quaerere *L.* 15, 5 inponit in umeros suos gaudens.
b) **H.** soe neemt hijt .. mit vrouden ende loept te huys
c) **H.** voel meer vrouden .. rijcke der hemelen van
2) *Mt.* 18, 13 gaudebit super eam magis quam .. quae non erraverunt
d) **H.** niet en behoeven .. hoers vaders
e) **H.** blijve van den menschen
3) *Mt.* 18, 14 pereat unus de pussillis istis.
f) **H.** Ende is een wijf .. ghesciet
g) **H.** ontfenct si niet .. allet om ..
h) **H.** eernste
4) *L.* 15, 8 dragmas .. evertit domum .. quaerit diligenter donec inveniat?
i) **H.** hoer vriende e.h. nagheburen
5) 9 amicas .. quam perdideram.
k) **H.** over den sunder
6) 10 gaudium erit .. super uno peccatore paenitentiam agentem
7) 11 Ait autem: homo quidam habuit duos filios.
l) **H.** toe behoert
8) 12 divisit illis substantiam.
m) **H.** daer na soe samende die iongheste .. ghinck verre in een vreemt lant
9) 13 peregre profectus est in regionem longinquam .. dissipavit .. vivendo luxuriose.
10) 14 consummasset .. ipse coepit egere.
n) **H.** ghebreck .. arme

ende hilt hem an enen portre van dien lantscepe[o]. ende die sendene in sijn doorp dat hi voedde[p] sine swijn[11]. ende hi begerde te vulne sinen buuc van den clien die de swijn aten. ende niemene en gavere hem[12]. Doe kerde hi in hem selven ende sprac te hem selven. hoe menich gehuurt knecht es in[q] mijns vader huus die broots genouch hebben[13] ende ic verderve hier van hongere. Ic wille up staen ende gaen te minen vader ende wille te hem spreken. vader ic hebbe gesondicht in den hemel ende vor di. ende ic en

o) **H.** borgher v.d. lande
p) **H.** hueden
11) 15 adhesit uni civium regionis .. ut pasceret porcos.
12) 16 de siliquis .. manducabant, et nemo illi dabat.
q) **H.** O wie voel ghehuerder knechten sijn in
13) 17 quanti mercenarii patris mei abundant panibus

[L.]

ne canst. Hets beter syn sonder vrinschaep van uterster gheselscap dan omme haren wille die eeulec geselscap te verliesene.

134. Doe brachte hi [hir] hirtoe ene ghelikenesse ende sprac aldus[1]. Dits also alse en man die heft hondert schaep. plegt te doene. ghevallet dat een van din hondert schapen gheet buten wegs daert verloren werdt wat dunkt u? en sal die man nit laten die andre neghene ende neghentech op den berghe[2] ochte in der wustinen daer si weiden[3]. ende sal gaen suken syn scaep dat verdoelt es?[4]. Ende ghevallet dat hi syn schaep weder vindt[5] hi nemet op sinen hals met vrouden ende dreget thus[6]. Ende alse hi thus comt so [ver] versament hi sine vrint ende sine gheburen ende sprekt aldus. Syt blide met mi want ic hebbe vonden myn schaep dat venloren was[7]. over waer seggic u. dat alsogelike meerre blischap sal syn in den hemele omme eenen sundere die hem bekirt met berowenesse van sinen sunden[8] dan van neghene ende neghentech gherechten die penitencien nin behoeven[9]. want hen es nit metten wille us vader die in den hemele es. dat enech verloren blive van desen minsten[10]. Ochte es en wyf die heft tine dragmen gouds[a]. ende ghevallet dat si eene dragme verlist wat dunkt u en sal si nit onsteken en licht ende sal omme werpen al dat in hus es ende sal met ernste suken over al die dragme die si verloren heft totin male dat sise weder windt?[11] ende alse sise vonden heft so versament si hare vrindinnen ende hare gheburinnen ende sprekt aldus west blide met mi want ic hebbe weder vonden mine dragme die verloren was[12]. also ghelike seggic u dat blischap es onder dingle Gods in den hemele omme enen sundere die met penitentien werdt van sinen sunden bekirt[13]. Dit confirmerde hi noch met ere andre ghelikenesse ende sprak aldus.

135. Een man was die hadde tvee kinder[14]. ende quam die yongre sone toten vader ende seide aldus. vader ghef mi myn deel goeds dat mi behorende es ende de vader dede also ende deilet die ghebruderen har goet[15] ende onlanghe dar na so nam die yongre sone ende samende al dat hi hadde ende streek en weghe verre ut sinen lande in en ander lant al daer so yagde hi over syn deel goeds in overtollegheiden ende met quaden wiven[16]. ende alse al syn goet over was so quam en groet dire tyt in dat lant

1) *L.* XV, 3.
2) *Mt.* XVIII, 12.
3) *L.* XV, 4.
4) *Mt.* XVIII, 12.
5) 13.
6) *L.* XV, 5.
7) 6.
8) *Mt.* XVIII, 13.
9) *L.* XV, 7.
10) *Mt.* XVIII, 14.
a) **H.** ter (? *l.* eer) hande ghewichte
11) *L.* XV, 8.
12) 9.
13) 10. *In 'toorspr. volgt nog L.* XV, 7. *Een andere hand heeft in* S *hier* meer' *voorgevoegd.*
14) 11.
15) 12.
16) 13.

ende deghene begonste breke te hebbene[17]. Doe ghinc hi ende dede hem an enen der portren van din lande ende deghene senddene in syn dorp ende beval hem te hudene sine svyn[18]. al daer hadde hi so groten honger dat hi begherde sinen buc te vulne van din semelen daer die svyn af aten ende hem en mochter nit af werden. want men ghafer hem nit[19]. Doe quam hi weder in hem selven ende sprac tote hem selven al dus hoe menech ghemidt knecht heft planteit van brode in myns vader hus ende ic sterve hir van hongre[20]. Ic sal op staen ende sal gaen te minen vader ende sal hem seggen vader ic hebbe mesdaen vor Gode ende iegen di[21] ende in ben

17) 14.
18) 15.
19) 15.
20) 17.
21) 18.

[S.]

ben niet werdich dat ic heete dijn sone. mar mac mi als een van dinen gehurden knechten[1)]. ende hi stont up. ende quam te sinen vader. Doe hi noch verre was doe versagene sijn vader ende wart geporret met ontfarmherticheit[2)] ende liep hem tjegen[a)]. ende viel hem om sinen hals ende kustene. Doe sprac te hem die sone. vader ic hebbe gesondicht in den hemel ende vor di. ende ic en ben niet werdich dat ic heete dijn sone. Doe sprac die vader tote sinen knechten. ganc gereet brinc[b)] hare dat eerste niewe cleet ende doet het hem ane[3)]. ende geift hem een vingerlin an sine hant. ende gescoeite[c)] an sine voete. ende brinct hare een vet kalf ende dodet[4)]. ende laet ons eten ende vroileic sijn. want dese mijn sone was doot ende hi es levende worden. hi was verloren ende hi es vonden. ende si begonden alle tetene[5)]. Doe was sijn outste sone in den acker. ende doe hi quam ende den huse nakede. doe horde hi simphoniam et chorum[6)]. dat es soete sanc van instrumenten ende soete sanc van menschen[d)]. Ende hi riep enen van den knechten ende vragede wat dar ware[7)]. Ende die geine antworde. dijn broeder es comen ende dijn vader heift gedoot een vet gemest kalf. want hine gesont heift ontvaen[8)]. mar doe waest hem onwert ende en woude niet in gaen[9)] Daromme ginc die vader dar uut ende begonde hem te biddene. Ende hi antworde ende seide sinen vader. sich also vele jare hebbic di gedient ende dijn gebot en over ginc ic nie. ende dune gaves mi noch nie een hoekin[e)] dat ic hadde geeten met minen vrienden[10)]. mar also dijn sone die al sijn goet vereten heift met quaden wiven[f)11)] weder comen es. so hebstu hem gedoot een vet gemest kalf. Ende die vader antworde hem. sone du best alle wege met mi[12)]. ende al dat mine dat es dijn. mar nu moesten wi eten ende vroileic[g)] sijn[13)]. want dese dijn broeder was doot. ende hi es levende worden. hi was verloren ende hi es vonden.

CXXVI. Daer na sprac Jhesus eist dat dijn broeder in di sondiget. so ganc ende berespene[h)] tusschen di ende hem allene. Ende hort hi dinen raet ende rouwet hem sine mesdaet so vergevet hem. ende also saltu gewinnen dinen broeder. Ende ne hort

1) 19 sicut unum de mercennariis tuis
2) 20 misericordia motus est
a) **H.** waert beweecht mit barmherticheit .. teghen hem
b) **H.** ganc *ontbr.* gheringe brenghet
3) 22 cito proferte stolam primam .. calciamenta in pedes.
c) **H.** vyngherlinc .. scoen
4) 23 et occidite
5) 24 Et coeperunt aepulari.
6) 25 simphoniam et chorum.
d) **H.** hoerden hi sueten sanck van menschen ende sueten sanck van sydenspoel
7) 26 quae haec essent
8) 27 occidit .. vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.
9) 28 nolebat introire
e) **H.** sickelijn
10) 29 servio tibi .. praeterii .. hedum, ut cum amicis meis epularer.
f) **H.** met ghemenen wiven verslonden
11) 30 sed postquam .. qui devoravit
12) 31 semper mecum
g) **H.** vroelic
13) 32 gaudere te oportebat
h) **H.** bestraef

hi di niet. so nem noch enen of twe met di. want in tweier of in drier mont eist getugenisse elkes wordes[14]. Ende en wille hi di ende hem niet horen so segt der kerken. ende en hort hi der kerken niet so sal hi di sijn alse een verwaten ende als een puplicanus[i)15]. want ic segge u dat gi bint up erdrike dat sal gebonden sijn

14) 16 si autem non te audierit adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum testium vel trium stet omne verbum.

i) **H.** een verbannen ende als een openbaer sunder

15) 17 die aeclesiae .. sicut ethnicus et publicanus.

[L.]

dis nit wert dat ic heete dyn sone mar doch mi ghelyc enen van dinen ghemidden knechten[1]. Doe ston hi op ende ghinc te sinen vader wert. Ende alsen die vader van verren comen sach so ontfarmde hem syns ende ghinc iegen hem ende namene om sinen hals ende kusdene vor sinen mont[2]. Doe sprac die sone toten vader vader ic hebbe mesdaen vor Gode ende iegen di ende in ben niet wert dis dat ic heete dyn sone[3]. Doe sprac die vader tote sine knechten ghaet vollec ende haelt hem en niwe cleet ende cleedttene dar mede ende gheft hem en vingerlen in sinen vinger ende schoen ane sine voeten[4] ende haelt en vet kalf dat ghemestt si ende slaedt ende laett ons eten ende blide syn[5] want myn sone was doet ende hys levende worden hi was verloren ende hys weder vonden[6]. Al die wile was syn houdste sone in den akker ende alse hi thuswert ende hus nakde so hoerde hi de synphonie ende den dans[7] ende hi rip enen van den knechten ende vragde wat dat bedidde[8] ende deghene antwerdde hem aldus dyn bruder es comen ende dyn vader heft don slaen en vet ghemestt kalf ende es blide om dat hi ghesont comen es[9]. Doe dit de ghene hoerde so hadt hem onwert ende en woude in hus nit comen. Doe ghinc de vader te hem dar buten ende bat hem dat hi in quame[10]. Ende deghene antwerdde sinen vader al dus ic hebbe dos menech yar ghedint ende in dede noit iegen dyn ghebot ende dune ghafs mi noit een huken dat ic hadde gheten met minen vrinden[11] mar alse dyn sone die met quaden wiven syn goet over heft gheyagt weder quam so ghafstu hem en ghemestt kalf[12]. Ende die vader antwerdde weder aldus. Sone du bist algedads met mi[13] ende al dat ic hebbe dats dyn. mar nu moste wi eten ende blide syn. want dyn bruder die was doet. ende hi es levende worden. hi was verloren ende hi es weder vonden[14].

136. Na desen warden so sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. Siet vor u selven. ghevallet dat din bruder mesdoet iegen di[15] ghanc ende berespene tuschen di ende hem allene. ende doet hi dinen raet ende berout hem sire mesdaet vergheft hem. ende aldus soutu winnen dinen bruder[16]. Ende en welt hi di nit ghehoren so nem met di noch eenen ochte hen tveen. so dat din ghetugnesse ligge in harre tveere ochte in harre drire mont[17]. Ende en welt hi di ende hen dan nit ghehoren so segt der heilger

1) *L.* XV, 19.
2) 20 et osculatus est illum.
3) 21 peccavi in caelum
4) 22 anulum in manus.
5) 23.
6) 24. *Het laatste gedeelte ontbr. in* **L.**
7) 25. *De verklaring van* s. et ch. *is in* **S** *ingelascht, in* **H** *alleen overgebleven*.
8) 26.
9) 27.
10) 28 indignatus est. **L** *lascht de vier laatste woorden in*.
11) 29.
12) 30 occidisti illi
13) 31.
14) 32.
15) *L.* XVII, 3. Attendite vobis! *ontbr. in* **SH**.
16) *Mt.* XVIII, 15.
17) 16.

kerken. Ende en ghehort hi de heilge kerken it so sal hi di syn als en verwatene ende en pubplicaen[18]. Noch seggic u wat dat ghi bindt op ertrike dat sal ghebonden syn in hemelrike. ende wat dat gi ontbindt in

18) 17. *Het adj. bij* kerke *alleen in* **L**.

[S.]

in hemelrike[a)1)]. ende dat gi onbint up erdrike dat sal onbonden sijn in hemelrike[a)]. Ende ooc seggic u. want of twe van u[b)] over een dragen up der erden. van welkerande dinge[c)] si bidden dat sal hem gegeven[d)] werden van minen vader[2)] die in den hemelen es. want so waer datter twe of drie vergadert sijn in mine name[e)] dar ben ic in midden hem. Doe quam Peter vort ende sprac. Here alse mijn broeder tjegen mi mesdoet hoe dicken salict hem vergeven zeven waerf[3)]. Doe antworde Jhesus ende sprac. Ic en segge di niet zevenw(a)erf. mar zeventichwerf zevenwerf[4)].

CXXVII. Daromme seggic u. Hemelrike es gelijc enen mensche enen coninc[5)] die wilde rekeninge houden met sinen knechten. Ende doe hi begonde te rekenne doe ward hem een voren bracht die was hem sculdich X m. □[f)6)]. Ende doe hi niet en hadde dar hi mede mochte vergelden doe hiet die here dat men vercochte hem ende sijn wijf ende sine kindre ende al dat hi hadde. ende dat men dar mede vergolde[7)] sine scult[g)]. Doe viel die knecht den here te voeten ende sprac. hebbe geduldicheit in mi ende ic sal di al vergelden[h)8)]. doe ontfaremde die here des knechtes ende lietene ende vergaf hem sine scult[9)]. Doe ginc die knecht uut ende vant enen van sinen gesellen die des selves heren knecht was die was hem sculdich c.d.[i)] ende hiltene end sprac gelt dattu sculdich best[10)]. doe viel hi hem te voeten ende bat hem ende sprac. hebbe verduldicheit in mi ende ic sal di al vergelden[h)11)]. ende hine woude. mar hi ginc ende warpene in enen karker tote hi vergolde sine scult[12)]. Ende dat sagen sine andre gesellen dat dar geschiede ende wordens sere bedrouft. ende si quamen ende vertrocken haren here al dat dar geschiet was[13)]. Doe riepene sijn here ende sprac te hem. quaet knecht[k)] al dine scult vergaf ic di want duus mi baets. en behorde di ooc

a) **H.** eerden .. hemel
1) 18 et in caelo
a) **H.** eerden .. hemel
b) **H.** soe waer hoere twe van u
c) **H.** welker hande saken
d) **H.** hem gheschien ende ghegheven
2) 19 quia si .. de omni re quamcumque petierint, fiet illis a patre meo
e) **H.** wort versament in mijnen name
3) 21 domini, quoties peccabit in me frater meus et dimittam ei? usque septies?
4) 22 Dicit illi Jhesus: non dico tibi usque septies. sed usque septuagies septies.
5) 23 homini regi
f) **H.** X dusent pont
6) 24 rationem ponere oblatus est ei .. decem millia talenta
7) 25 omnia quae habebat et reddi.
g) **H.** betaelde sijn scholt
h) **H.** heb ghedolt .. betalen
8) 26 patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.
9) 27 debitum dimisit ei.
i) **H.** erbermde sich .. C pennynghe
10) 28 qui debebat ei centum denarios, et tenens suffocabat eum dicens: redde quod debes.
h) **H.** heb ghedolt .. betalen
11) 29 patientiam habe in me et omnia reddam tibi.
12) 30 carcerem, donec rederet debitum.
13) 31 omnia quae facta fuerant.
k) **H.** schalck knechte

niet tontfarmene dijns gesellen als ic mi dijns ontfarmde[l]. Doe wart sijn here vertorent[14] ende gavene den quellaren tote hi vergolde al sine scult. Also sal ooc mijn hemelsche vader doen. of elc van u niene vergeift[m] sinen broeder van al sire herte[15].

CXXVIII. Ende het gheschiede doe Jhesus vulbrachte al dese woort dat hi ginc[n] van Galilea ende quam int ende[o][16] van Judea over die Jordane. ende hem volgeden vele scharen ende al daer maecte hise gesont[17]. Ende doe gingen te hem die fariseen hem te besoukene[p][18] ende spraken. meester mach iemen sijn wijf laten om enigerhande sake. Doe antworde hem Jhesus

l) **H.** als my dyns erbermde
14) 34 iratus
m) **H.** toernich .. pijnres .. doen even yegheliken van u die niet en verghieft
15) 35 si non remisseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.
n) **H.** alle dese reden doe g. hi
o) **H.** in die eynde
16) *Mt.* 19, 1 in fines
17) 2 curavit eos ibi.
p) **H.** om hem te versueken
18) 3 temptantes eum

[L.]

ertrike dat sal ontbonden syn in hemelrike[1]. Ende noch seggic u. daer si tvee over een dragen van welkerhande dingen dat si bidden willen. Dat si bidden dat sal hen gegheven werden van minen vader die in den hemele es[2],[a]. Dit moet men verstaen van din beden die behoren ter menschen salegheiden want die bidt dat te sire onsalegheit behoert sine bede en es nit ontfaelec. mar die bidt dat behoert te sire salegheit sine bede es ont-fancklec ende hem sal werden ghegheven ochte dat hi bidt ochte dat hem orborleker es. Dit concludeert Jhesus in din warde dat daer na volgt. want hi segt aldus. harre tveer bede sal syn gehort. want so waer dat si tvee ochte si drie syn verghedert in minen name daer ben ic midden onder hen[3]. Doe quam Peter voert ende sprac aldus here alse myn bruder[b] iegen mi mesdoet. hoe dikke salict hem vergheven? tote seven werven?[4]. Ende Jhesus antwerdde hem aldus. in segdi nit tote seven werven. mar tote sevene ende seventech werven[5]. dit confirmeert hi met ere ghelikenessen ende sprect aldus.

137. Hir omme seggic u dat ghelyc es hemelrike enen here enen koninc die woude rekeninge horen van sinen knechten[6]. ende alse men hadde begonnen te rekenne so quam een vor hem die hem schuldech was tin dusentech pont[7]. Ende om dat deghene nin hadde war met dat hyt vergelden mochte so gheboet die here dat men verkochte hem ende syn wyf ende sine kindre ende al dat hi hadde ende dat men daer met goude sin schout[8]. Doe vil. die knecht sinen here te voeten ende sprac aldus here kire dine ghenaden ane mi ende ic sal di ghelden met staden dat ic di schuldech ben[9]. Doe ontfarmde din here syns knechtts ende lieten gaen. ende al dat hi hem schuldech was dat schout hi hem quite[10]. Doe ghinc die knech ut ende ontmoette enen van sinen ghesellen die dis selves heren knech was die din gheselle was schuldech hondert penninghe. Doe greepen deghene ane ende hiltene ende worgdene ende sprac aldus ghilt dat tu mi schuldech best[11]. Doe vil hem deghene die syn gheselle (was *ontbr.*) te voeten ende bat hem ende seide aldus kire dine ghenaden te mi wert ic sal di gherne ghelden dat ic schuldech ben[12]. Ende deghene en wouds nit don mar hi ghinc ende leide sinen gheselle in den kerkere omme daer te blivene totire willen dat hi hem vergoude sin schout[13]. Alse dat sagen die andre knechte hare ghesellen so worden si

1) *Mc.* XVIII, 18.
2) 19.
a) **H.** Expo.[*]
*)
3) 20.
b) **H.** evenkersten.
4) 21.
5) 22.
6) 23.
7) 24.
8) 25.
9) 26.
10) 27.
11) 28.
12 29.
13) 30.

harde sere ghetornt ende si ghingen ende telden haren here alle die ghevarnesse[14]. Doe ripene syn here te hem ende seide hem al dus. Quade knecht ic schout di quite alle die schout die du mi schuldech wars om dat tus mi baeds[15]. ende mosts tu dan also ghelikt nit ontfarmen dyns ghesellen alse mi dyns ontfarmde?[16] Doe leverdene die here met erren moede den richtren dat sinen houden souden in ghevanknesse totir uren dat hi soude vergouden alle die schout die (hi *ontbr.*) schuldech hadde ghewest[17]. Also sal u myn hemelsche vader doen hen si dat ghi vergheft igewelc sine (n *ontbr.*) bruder van herten dat hi hem heft mesdaen[18].

14) 31.
15) 32.
16) 33.
17) 34.
18) 35.

[S.]

ende sprac. en hebdi niet gelesen dat in den beginne doe God man ende wijf hadde ghemaect ende hise te gader vougede[a)]. ende Adaem seide omme dese gevougede so sal die mensche laten vader ende moeder ende sal bliven met sinen wive. ende si twe werden vergadert in enen vlesche[1)]. ende also en sijn si nu niet twe. mar een vleesch. dat God dan te gader heift gevoucht dan sal die mensche niet scheden. Doe spraken si waromme geboot dan Moises te gevene enen brief der schedingen[2)]. Doe antworde hem Jhesus. dor die hartheit uwes herten so georlovede u Moises te latene uwe wijf. van[b)] den beginne en waest niet also. Maer ic segge u so wie sijn wijf laet en si dat si keifse[c)] met andren mannen. ende een[d)] ander wijf neimt[3)] die doet onkuscheit. ende die die gelatene neimt die doet ooc onkuscheit. Ende eist dat twijf haren man laet ende enen andren man neimt si doet ooc onkuscheit. Doe spraken sine jongere eist also tusschen man ende wijf so neist niet orbarleic met wive te sine[e)4)]. Ende Jhesus antworde. alle lieden en begripen niet dit woort. mar die dien het gegeven es[5)]. want het sijn somige zuvre die also geboren sijn van harre moeder lichame. ende somige sijn zuver die van andren gemaect sijn. ende somige sijn zuver die hem selven gekastijt hebben dor dat hemelrike[f)]. diet verstaen moge die verstaet[6)].

CXXIX. Doe quamen lieden ende brachten kinder[g)] vor hem. ende baden hem dat hi sine hant up hem leide. ende dat hise gebenediede. Doe dat sagen sine jongere doe scolden si de geine die dat daden[7)]. Doe sprac Jhesus te hem. laet die kinder te mi comen ende en weret hen niet. want al sulker es dat hemelrike. Ende doe hi sine hant up hem hadde geleit doe ginc hi van danen[h)] in Galilea ende en woude niet wandelen in Judea. want die joden sochten hem te dodene[8)].

CXXX. In dien tide waren sulke van Galilea die seiden hem hoe Pilatus hadde gedaen doden[i)] lieden van dien lande dar si offerden hare offrande[k)] ende dede mingen[l)]

a) **H.** maeckde man e. wijf .. te samen voegheden
1) 5 propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhberebit uxori suae, et erunt duo in carne una.
2) 7 Dicunt illi: quid Moyses .. et dimittere?
b) **H.** ever van den
c) **H.** overspoel duet
d) **H.** ende die een
3) 9 ob fornicationem et aliam duxerit
e) **H.** nuttelic te sijn m.w.
4) 10 si ita est causa hominis cum muliere, non expedit nubere.
5) 11 quibus datum est.
f) **H.** sommyghe cuysche .. reyne die alsoe gheleert sijn van anderen luden .. reyne d.h.s. ghewent hebben. ende ghedwonghen hebben totter cuyscheit ende totter reynicheit om dat hemelrijck.
6) 12 eunuchi qui de matris utero .. castraverunt .. qui potest capere, capiat.
g) **H.** lude tot J... kynderen
7) 13 et oraret, discipuli autem increpabant eos.
h) **H.** van dan
8) *L.* 13, l Aderant quidam .. sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.
i) **H.** doen doeden
k) **H.** doe si offerden haer offer
l) **H.** menghen

dat bloet van den doden metten bloede des offers[8)]. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. waendi[m)] dat dese galileusche sondaren waren vor alle die galileusche want si also gepassijt waren[n)9)]. neen si dat seggic u. want ghi alle sult also verderven en si dat gi pennitencie doet[o)10)] van uwen sonden. Ende also die XVIII. dar die tor up viel in Syloa[11)] ende hen doodde. waendi dat si meerre sondaren sijn dan

8) *L.* 13, l Aderant quidam .. sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.
m) **H.** ween di
n) **H.** ghepijnicht worden der toern
9) 2 quia talia passi sunt?
o) **H.** boete duet
10) 3 Non dico vobis, sed nisi paenitentiam habueritis.
11) 4 illi decem et octo supra .. turris in Siloam

[L.]

138. Doe Jhesus dese wart hadde ghesproken so ghinc hi uten lande van Galileen. ende quam in den termten van Judeen over die Jordane[1)] ende aldaer so volgde hem en groet volc. ende die sik waren die ghansde hi aldaer[2)]. Doe quamen die phariseuse tote hem omme hem te bekorne ende spraken aldus. Meester mach imen syn wyf laten ende van hare scheeden omme eengherhande sake?[3)]. Ende Jhesus antwerdde hen aldus. ende (*l.* en) hebdi nit ghelesen dat in den beghinne doe Got man ende wyf hadde ghemakt. dat hise tesamen ghevugde?[4)] ende Adam seide. omme dese ghevugtheit so sal de mensche laten vader ende moeder ende sal bliven met sinen wive ende si tvee selen syn ghesament in eenen vleesche[5)]. So syn dan man ende wyf nit tvee vlesche mar een vleesch. Dat Got dan te gader heft ghevugt dat en pine hem de mensche nit te scheedene[6)]. Doe antwerdden die phariseuse. waromme gheboet dan Moyses dat en man die syn wyf laten woude dat hi hare ghave ene karte van din scheidene ende dan schide van hare?[7)] Ende Jhesus antwerdde hen al dus. omme uwe grote hartheit van herten die ghi hebt in u so ghorlofde u Moyses dat ghi mochtt laten uwe wyf. mar vormals en waest also nit[8)]. Dar omme seggic u. dat so wie so syn wyf laet hen si dat si kefsche met andren mannen. ende boven syn wyf en ander wyf nemt. deghene doet overhoer. ende die ghene nemt die en ander ghelaten heft. hi doet overhoer[9)]. Doe spraken sine yongren ende seiden. est al dus tusschen man ende wyf so est en svar dinc wyf te nemene[10)]. ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. alle de liede en weten den sin van desen warden nit. mar deghene allene din hi werwyst werdt[11)]. want het syn selke liede ghekastreert[a)] die also gheboren werden van harre moeder. ende het syn selke liede ghekastreert die van andren lieden also ghemakt syn. ende someghe liede syn die hen selven hebben ghekastreert om den loen van hemelrike[b)]. Die dit verstaen mach hi verstaet[12)].

139. Alse Jhesus dit ghesproken hadde so quamen liede ende brachten kinder vor hem ende baden hem dat hi sine hant op hen leide ende dat hise benedyde. alse dat sagen sine yongren so schouden si deghene die dat daden[13)]. Doe sprac Jhesus sinen yongren toe ende seide aldus. laett de kinder te mi comen ende en verbiedes hen nit want hemelrike dats hare[14)]. ende alse hi sine hande op hen hadde ghelegt so ghinc

1) *Mt.* XIX, 1.
2) 2.
3) 3.
4) 4.
5) 5. *Vgl. voor de bijvoeging* ende Adaem seide: *de aant. der Stat.-Vert.*
6) 6.
7) 7. *In* ***S*** *ontbr. het laatste gedeelte*.
8) 8.
9) 9. *In* **SH** *is hierna Mc.* X, 12 *ingelacht*.
10) 10.
11) 11.
a) **H.** die suver leven leiden.
b) **H.** dits also vele te seggene die suver leven leiden mach hi leidt om den loen van Gode.
12) 12.
13) 13.
14) 14.

hi van daer[15] weder te Galileen wert. ende en woude an din tide nemmeer wandelen int lant van Judeen. want de yoden begonsten oksun te sukene omme hem tedoedene[16].

140. In din tide so quamen liede utin lande van Galileen ende vertelden hem. hoe dat Pylatus[a] hadde don doeden liede van din lande aldaer si offerden hare offerande. ende dede minghen dat bloet van din doeden metten blode van din offeranden[b][17]. Alse Jhesus dat hoerde so antwerdde hi den ghenen die dat hadden ghesproken ende seide al dus. wendi dat de ghen die daer har lyf verloren meerre sunderen waren dan dandre van din

15) 15. *In* **LSH** *zijn hier L.* XV, 1-2 *weggelaten*.
16) *J.* VII, 1.
a) **H.** bi Pylatus es ons betekent die du[vel]. die dan dat bloet van den galile[eus]chen volke mingt metten bloede der offerrande alse hi dat goet dat w[i] don met idelre glorien ochte me[t] andre quade onreinecheiden besme[t].
b) **H.** van din quecke dat si offerden.
17) *L.* XIII, 1.

[S.]

die wonen in Jherusalem. neen si dat seggic u. want also suldi alle verderven en si dat[1)] gi penitencie doet van uwen sonden. ende sprac dit gelikenesse[a)]. Het was een man die hadde enen figeboom geplant[2)] in sinen wijngaerd. ende quam ende sochte vrucht up den bome ende en vant niet. Ende hi sprac toten wijngaert man. Ic ben te hant drie jaer hare[b)] comen te soukene vrucht van desen figebome ende ic en vinde niet. daromme hauwene af war toe becommert hi ooc die erde[3)]. Doe antworde hem die gene ende sprac. here latene ooc dit jaer staen tote ickene omme grave ende met messe omme legge[c)4)]. ende bringet hi danne vrucht so latene staen. ende en bringet hi echter niet so saltune af hauwen.

CXXXI. Ende hi was lerende in hare synagoge up enen saterdach. Ende doe was daer een wijf die hadde den geest der siecheit wel XVIII jaer ende ginc gecrommet. ende al te male en mochte si niet[5)] up waerd gesien. Doe die Jhesus gesach doe riep hi se te hem ende sprac tot hare wijf du best onbonden van dire siecheit[6)]. ende leide sine hant up hare. ende te hant rechte si hare up ende lovede Gode[7)]. Mar die prinche[d)] der synagogen antworde onwerdelike datse Jhesus gesont hadde gemaect up den saterdach. Ende sprac toter scharen VI dagen sijn inder weken in dien behorleic[e)] es te werkene. in dien comt ende wert gesont makende[f)8)] ende niet up den saterdach. Doe antworde Jhesus ende sprac. Ypocrite nonbint niet elc van u sinen osse of sinen ezel vander crebben up den saterdach ende leedttene ten watre[9)]. Ende dese Abrahams dochter die sathanas gebonden hadde XVIII jaer. en waest niet behorleic[10)] dat mense onbonde van den banden up den saterdach. Ende doe hi dit sprac doe scaemden hem alle sine wedersaken. ende al dat volc verblijdde hem in alle den dingen die glorieuselike[g)] gesciedden van hem[11)].

CXXXII. Het was nakende ere feesten[h)] der joden die heet senofegia[12)]. Doe spraken sine broedere te hem. ganc van henen ende ganc in Judea. dar dine jongere sien die

1) 5 si non
a) **H.** e.s.d. gel. *ontbr.*
2) 6 Dicebat autem hanc similitudinem: arborem fici habebat quidam plantatam
b) **H.** Ic bin nu hier
3) 7 cultorem vineae .. succide ergo illam, utquid etiam terram occupat?
c) **H.** ende myste om legghe
4) 8 mittam stercora
5) 11 inclinata nec omnio poterat
6) 12 Quam cum .. ab inflrmitate tua.
7) 13 glorificabat deum.
d) **H.** vorsten
e) **H.** orberlic of nuttelic is
f) **H.** ghesont ghemaect
8) 14 Respondens autem archisinagogus indignans quia sabbato curasset Jhesus .. sex dies sunt in quibus .. curamini
9) 15 hypochritae. ducit adaquare?
10) 16 decem et octo annis non oportuit
g) **H.** eerliken
11) 17 erubescebant omnes adversarii eius .. gaudebat in universis quae gloriose fiebant ab eo.
h) **H.** nekende een hoechtijt
12) *J.* 7, 2 festus Iudeorum Scenophegia.

werke di du does[13]. want niemen en werct gerne verholenlike[i] dat hi werct. mar die oppenbare werke werct die wercse gerne in openbaren steden. werestu die so openbare di selven der werelt[14]. want nochtoe en geloofden sine broedere niet in hem[15]. Daromme sprac Jhesus te hem. mine tijt en quam noch niet. mar uwe tijt es alle wege[16] bereet. Die werelt en mach u niet gehaten mar si haet mi. want ic geve

13) 3 vade in Iudeam .. opera tua quae facies.
i) **H.** opdat dyne .. verborghentliken
14) 4 nemo quippe in occulto quid facit, et quarit ipse in palam esse; si haec facis, manifesta te ipsum mundo
15) 5 Neque enim fratres eius credebant in eum.
16) 6 semper est

[L.]

galileusche volke. om dat si also har lyf verloren?[1]. Neen si dat seggic u. Mar en si dat ghi selve penitentie doet vor uwe sunden. ghi selet also wale ontghelden alse deghene achtine daden[2] dar de kasteel van Siloa op vil ende verbleschese. wendi dat die achtine meerre sunderen waren dan alle dandre van Jherusalem?[3] Neen si dat seggic u. ende u selven saelt also quaet gheschin ghine doet penitentie vor uwe sunden[4]. Dar na so confirmeerde hi dit met eere ghelikenessen ende seide aldus.

141. En man was die eenen vigheboem hadde staende in sinen wyngart. op eenen tyt so quam die man ende sochte vighen op din boem ende hine vanter nit op[5]. doe seide hi tote sinen wyngart man. ic ben drie yar tenden een comen ende hebbe vighen ghesocht op desen boem ende ine vinder nemmeer nit op. hir omme heetic di dat tune ave hous. wat besteet hi hir[6]? Doe antwerdde deghene sinen heere aldus here laten staen noch dit yar over. ende ic salne hir binnen ommegraven ende met meste ommeleggen[7]. ende alst comt tandren yare dregt hi vrocht laten staen. ende en dregt hi engheene vrocht dan doch en ave howen[8]. Op enen saterdach so sat Jhesus ende leerde dat volc in ene synagoghe[9]. aldaer so was en wyf die ene sikheit hadde ghehadt achtin yar. ende si hadde den rugge so gekrumt dat si nit opwert ghesin en conste[10]. ende alse Jhesus dat wyf versach so rip hise te hem ende seide aldus. wyf wes ontladen van dire sikheit[11]. Doe leide hi sine hant op hare. ende altehant so rechtte si hare op ende dankde Gode[12]. alse dat sach de prinche van der synagogen so tornde hi hem dat Jhesus dat hadde ghedaen op den saterdach. ende dar omme so sprac hi toten volke ende seide. syn ses daghe in der weken in welken dat ghorloft es te werkene. op die daghe so comt ende doet u ghanssen. ende nit op den saterdach[13]. Doe antwerdde Jhesus den ghenen ende seide aldus. ypocriten en ontbindt ure igewelc nit sinen esel ochte sinen osse op den saterdach van sire krebben ende leidten te watre[14]? ende dese Abrahams dochter die satanas hilt ghebonden achtin yar tenden een en moste mense nit ontbinden van haren banden op den saterdach[15]? Ende alse Jhesus dat ghesproken hadde so schaemden hen ende worden confus alle die sine adversarise waren. ende al dat volc lofde Gode met groter vrowden van allen din dat si hem sagen werken ende hoerden spreken[16].

1) *L.* XIII, 2.
2) 3.
3) 4.
4) 5.
5) 6.
6) 7.
7) 8.
8) 9.
9) 10.
10) 11.
11) 12.
12) 13.
13) 14.
14) 15.
15) 16.
16) 17.

142. Op enen tyt so was ene feste nakende die de yoden heeten schenophegia[17]. Doe spraken sine brudre tote hem ende seiden aldus. ghanc van henen ten lande wert van Judeen ende vertog dinen yóngren die daer syn de werke die du werks[18]. want nimen en werkt gherne verholenlec dat hi werkt. mar die oppenbare werke werkt hi werkt se gherne in oppenbaren staden[19]. Dit spraken si ut enen ongheloeve. wan die selve die sine nasten waren noch doe nit wale en gheloefden an hem[20]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. myn tyt en quam noch nit. mar

17) *J.* VII, 2.
18) 3.
19) 4.
20) 5.

[S.]

ghetugenisse van hare dat hare werke quaet sijn. gaet gi up ten feeste dage[1)] ic en ga ten feeste dage[a)] niet up. want mine tijt nes noch niet vervult. doe hi dit gesproken hadde doe bleef hi in Galilea. Ende doe sine broedere up gegaen waren doe ginc hi ooc up ten feeste dage. niet openbare mar al heimelike[2)]. Daromme sochtene die joden in den feeste dage ende spraken waer es dese. Ende vele murmereringen[3)] was van hem onder den volke. want sulke seiden hi es goet. die andre spraken hi nes. mar hi verleedt dat volc. Niemen nochtan en dorste openbare spreken van hem dor die vrese der joden.

CXXXIII. In den middelsten feeste dage so ginc Jhesus up in den tempel ende lerde daer. ende doe wonderden hem die joden ende spraken. waer af can dese die scrift ende hise niet geleert en hevet[4)]. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. mine leringe nes niet mijn maer des geins die mi gesent heift. Es iemen die sinen wille doen wille die sal bekennen ander leringe of soe van Gode si. jof of[5)] ic van mi selven spreke. Die van hem selven sprect die souct sine eigine glorie. mar die souct die glorie des geins diene gesent heift die es warachtich. ende ongerechticheit nes in hem niet. Ne gaf u Moyses niet de wet[b)]. ende niemene van u doet die wet[6)]. waromme soucti mi te dodene. Doe antworde die scare ende sprac du hebs den duvel binnen[c)] wie soucti[7)] te dodene. Doe antworde Jhesus ende sprac een werc hebbic gedaen ende u allen wonderde. daromme gat u Moyses die besnidinge niet dat si van hem si[d)]. mar van den vadren. ende an den saterdach besnijt di die menschen[e)8)]. of die mensche up den saterdach die besnytnesse ontfaet dat die wet[f)] Moyses niet te broken en wert. waromme sidi mi dan weder dat ic alle menschen[9)] gesont hebbe gemaect up den saterdach. ne ordeelt niet na den anscine mar ordeelt gerecht ordeel. Doe spraken somige[10)] van Jherusalem nes het dese niet die die joden souken[g)] te dodene. nu spreict hi openbaer ende sine spreken hem niet[11)]. hebben nu[h)] die princen warkelike bekent dat dese es Christus. mar wi weten wel wanen[i)] dese es. mar als Christus comt sone weet niemen wanen hi si. Daromme riep Jhesus in den tempel lerende ende sprac.

1) 8 ascendite ad diem festem hunc
a) **H.** tot desen hoechtijt .. ic en ghaen .. hoechtijt .. daghe des hoechtijts
2) 10 sed quasi in occulto.
3) 12 murmur multus
4) 15 litteras scit, cum non didicerit?
5) 17 utrum .. an
b) **H.** die ghebode
6) 19 nemo .. facit legem?
c) **H.** duvel in
7) 20 quis te quaerit
d) **H.** ghi allen verwondert daerom. Moyses ghaf u .. van hem was
e) **H.** ghi die kynder
8) 22 dedit vobis circumcisionem .. sed ex patribus, et in sabbato circumciditis hominem.
f) **H.** besnydinghe .. die ewe
9) 23 ut non solvatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem
10) 25 Dicebant .. quidam
g) **H.** sochten
11) 26 nihil ei dicunt.
h) **H.** hebben hem nu
i) **H.** wan

ende mi weit gi. ende wanen ic si dat weit gi. ende ic ne ben van mi selven niet comen. mar hi es gewarich die mi gesent heift dien gi niet en weit[k]. mar ic weet hem. ende seidic dat ic sijns niet en wiste so waric gelijc u logenaren[l][12]. mar ic weet hem. want ic bem van hem. ende hi heift mi gesent. Doe sochten sine te begripene[13] ende niemene nedede hant an hem want sine stonde en was nochtoe niet comen. mar van der

k) **H.** mer die my ghesant heeft des en weet ghi niet. hi es warechtich
l) **H.** een loegheneer
12) *J.* 8, 55 ero similis vobis mendax.
13) *J.* 7, 30 Quaerebant ergo eum adpraehenderc.

[L.]

u tyt es altoes ghereet[1]. De werelt en mach u nit haten. mar si haeett mi. want ik ghetuge van hare dat hare werke quaet syn[2]. ghadi ter feesten. ine wil met u ter feesten nit gaan. want myn tyt en es noch nit volcomen[3]. ende alse dit ghesproken was so bleef hi in Galileen[4]. ende si ghingen ter feesten wert. ende alse si enweghe waren so ghinc hi na tire feesten wert. nit oppenbarlec mar al heimelec[5]. Ende op din feestedach so sochtenne de yoeden ende spraken deen ten andren aldus. waer es deghene?[6] Ende vele murmuringen was van hem onder dat volc. want de somege seiden hi es goet. ende dandre antwerdden hine es. mar hi bedrighet tfolc[7]. Nimen nochtan en dorste oppenbare spreken van hem om de vreese van den yoeden[8].

143. Op eenen dach van din feeste dagen so ghinc Jhesus in den tempel ende began te leerne dat volc[9]. Doe dat hoerden die yoeden so wonderde hen van sire leeringen. ende spraken onderlingen aldus. hoe comt dat dese so wale gheleert es. die noit ter scholen en ghinc om letter te leerne?[10] Ende Jhesus antwerdde hir op aldus. mine leeringe en es mine nit mar des ghens die mi ghesendt heft[11]. Es imen die na sinen wille leven welt die sal kennen van mire leeringen weder si van Gode si ende ochtic ute mi selven spreke[12]. Die ut hem selven sprekt hi sukt syns selves gloriacie. mar die sukt de glorie des gheens diene ghesendt heft die es ghewarech ende in hem en es engheene ongherechtheit[13]. Ende ghaf u Moyses de wet ende nimen van u allen en makt andre wet?[14] waromme wildi mi dan doeden? Doe antwerdde hem dat volc ende seide. Du hefst den divel binnen wie weltti doeden?[15] Ende Jhesus antwerdde weder aldus. Ic hebbe een werc ghewarchtt ende u allen wondert dar af[16]. Moyses hi bescreef u in de wet hoe men de kinder soude besniden. nit dat die besnidinghe quam van hem. mar van den ghenen die vor hem waren[17]. Ende ochte en mensche ontfeet sine besnidinghe op den saterdach ende daer met de wet nit te broken en werdt. waromme wetti mi dis ondanc dat ic ghansse enen mensche altemale op den saterdach?[18] En ordeelt nit na danschin van buten mar ordeelt na de gherechtegheit[19]. Doe spraken de someghe die dat hoerden van din jherusalemschen volke. Ende (*l.*

1) *Joh.* VII, 6.
2) 7.
3) 8.
4) 9.
5) 10.
6) 11.
7) 12.
8) 13.
9) 14.
10) 15.
11) 16.
12) 17.
13) 18.
14) 19.
15) 20.
16) 21.
17) 22. *Het laatste gedeelte ontbr. in* L.
18) 23.
19) 24.

En) es dit nit dese din si dreigen te doedene?[20] Nu sprekt hi oppenbare ende nimen en doet hem nit. hebben nu de princhen verstaen dat dit Christus es?[21] Mar wi weten wale wanen dese es. Ende alse Christus comt nimen en sal weten wanen hi si[22]. Doe sprac Jhesus al oppenbare aldaer hi leerde in den temple ende seide aldus. Ende mi kendi[a] ende wanen ic ben dat wetti[b]. nochtan en comic van myns selves halven nit. Mar hi es ghewarech die mi ghesendt heft din ghi nit ne kent[23]. Mar ic kennene. want van hem benic ende hi heft mi ghesendt[24]. ende seidic dat ics nin kende so waric en loegenere ghelyc dat ghi syt[25]. Doe Jhesus dit hadde ghesproken so haddenne de yoeden gherne ghehouden. mar nimen en dede de hant an hem. want sine ure en was nochtoe nit comen[26]. Nochtan so gheloefden vele liede uten

20) 25.
21) 26.
22) 27.
a) **H.** wandi kennen.,*)
*)
b) **H.** waendi weten.
23) 28.
24) 29.
25) *J.* VIII, 55.
26) *J.* VII, 30.

[S.]

scare gelofder vele an hem ende spraken. Christus als hi comt sal hi meerre tekene doen dan dese doet[a)1)].

CXXXIV. Do quam een van den volke te Jhesus ende sprac. meester segge minen broeder dat hi met mi dele dat erve[2)]. Ende Jhesus antworde hem en (*l.* ende) sprac menschen wie heift mi gemaect rechtre ende deelre[b)] over u. Ende hi sprac toten volke[3)]. siet ende hoet u vor alle giericheit. want in hebbingen vergangeliker[c)] dingen nes des menschen leven niet[4)]. ende seide hem een gelikenesse. Een rike mensche was wies corn[d)] welgeraect was in sinen acker[5)]. Ende hi sprac tote hem selven in sinen gedochte. wat magic doen dat ic niene hebbe dar ic in gadren mach mine[e)] vrucht[6)]. Dit salic doen. Ic sal breken mine scheure ende salse meerre[f)] maken[7)]. ende daer in salic gadren al dat mi gewassen es ende mijn goet. enpe seggen mire zielen. ziele du hebbes vele goets te vele jaren. ruste di ende et ende drinc ende wes te gemake[g)]. Doe sprac God te hem[8)] du zot[h)]. in deser nacht so sullen die duvle dine ziele nemen van dinen lechame. ende dattu gegadert heves wien sal dat bliven. also. wie hem rijcheit gadert[i)] die nes in Gode niet rike[9)].

CXXXV. Daer na ginc Jhesus uten temple. Ende doe hi quam an[k)] den wech doe vorliepene een ende viel vor hem up sine knien ende sprac goede meester wat salic doen dat ic hebbe dat ewelike leven. Doe sprac Jhesus wat vraechtu mi van goede[10)]. niemen nes goet dan een God[11)]. mar wiltu ten levene in gaen so hout die gebode. doe sprac hi te Jhesum welke[l)]. Doe sprac Jhesus dune salt gene manslachte doen dune suls niet onkusch sijn. dune salt niet stelen. dune salt geen valsch orconscepe seggen[m)12)]. eere vader ende moeder ende minne dinen evenkerstin[n)] gelijc di selven.

a) **H.** dan dese sijn.
1) 31 Christus cum venerit numquid plura signa faciet quam quae hic facit?
2) *L.* 12, 13 ut dividat mecum haereditatem.
b) **H.** enen richter ende enen deylre
3) 14 ille dixit ei
c) **H.** tijtliker vergenclicker
4) 15 videte et cavete ab omni avaritia, quia non in habundantia cuiusquam vita eins est ex his quae possidet.
d) **H.** was den syn koern
5) 16 Dixit autem similitudinem .. uberes fructus ager attulit
e) **H.** sinen ghedachten .. ic in versamen mijn
6) 17 intra se dicens .. quod non habeo quo congregrem fructus meos?
f) **H.** wat sal .. schueren .. groter maken
7) 18 horrea mea et maiora faciam
g) **H.** sette di in vreden .. drinckt ende laet di wael sijn.
8) 20 Dixit autem illi deus
h) **H.** du ghecke
i) **H.** alsoe ist die hem selver r. versament
9) 21 Sic est qui sibi thesaurizat et non est in deum dives.
k) **H.** in
10) *Mt.* 19, 16 quid boni fatiam.
11) 17 (*Mc.* 10, 18) nemo bonus nisi unus deus
l) **H.** welke sijn si
m) **H.** valsche ghetuych draghen
12) 18 non occides .. non falsum testimonium dices.
n) **H.** even mensche

Doe sprac die jongelinc alle dese hebbic gehouden van minre joget[o)] wat gebreict mi. Doe sagene Jhesus an ende mindene ende sprac te hem. eens gebreicti[p)13)]. wiltu volcomen sijn so ganc ende vercoop so wat du heves ende geft den armen. so saltu scat hebben in hemelrike ende com[q)] ende volge mi[14)]. Doe die jongelinc gehorde[15)] dese wort doe ginc hi wech al bedrouft. want hi was rike ende hadde vele besittens[r)]. Doe sach alomme Jhesus ende sprac te sinen jongeren. hoe swarleic wert[s)] dien die dat gelt hebben te comene int rike Gods[16)]. vor-

o) **H.** van mijnen jonghen daghen
p) **H.** een ghebrieckt
13) *Mc.* 10, 21 unum tibi deest.
q) **H.** hemel soe come dan
14) *Mt.* 19, 21 vade, vende .. veni, sequere me.
15) 22 cum audisset
r) **H.** besittinghe
s) **H.** swaer wordet
16) *Mc.* 10, 23 quam difficile qui pecunias habent, in regnum dei introibunt!

[L.]

ghemeinen volke ane hem. ende spraken onderlinge aldus. Christus alse hi comt sal hi meer mirakelleker werke werken dan dese werkt?[1)].

144. Doe quam een van din volke tote Jhesum ende sprac aldus. meester seghe minen bruder dat hi come te deilingen jegen mi van onsen gherfnesse[2)]. ende Jhesus antwerdde deghenen weder al dus. Mensche wie heft mi ghemakt richtre ende deilre over u?[3)] Doe sprac hi noch woert totin volke. hudt u ende syt u van alre ghiregheit. want in den ghebrukene van erderscher rykheit noch in vele hebbene van vergankleken dingen en es des menschen leven nit[4)]. Dit confirmeerde hi met eere ghelikenessen ende seide al dus. En rike man was op enen tijt dis coren dat wale gherakt was op den velde[5)]. Doe sprac deghene jegen hem selven in sire peinsingen aldus. wat magic don dat ic nit schuren gnoch en hebbe mijn koren in te leggene?[6)] Dit salic don. Ic sal breken mine oude schuren ende sal meerre maken. ende darin sal ic ghedren al dat coren dat mi ghewassen es[7)]. ende sal mi selven troesten al dus. Nu hefstu vele goeds meer dan du mochts verteren in vele yaren. Nu restt di ende ett ende drinc ende wes te ghemake[8)]. alse deghene dat peinsde so quam ene stemme van Gods halven die hem toe sprac ende seide aldus. onsaleghe doere. op desen nacht so sal dine zile ghescheeden werden van dinen lichame. ende dat tu gheghedert hefs win sal dat bliven?[9)] al dus est metten ghenen die alteenen ghedert ende op legt. ende die in Ghode nit rike en es[10)].

145. Dar na so ghinc Jhesus uten temple. ende alse hi quam op den weghe so quam een ende vil vor hem op sine knin ende sprac aldus[11)]. ghoede meester wat goede werke sal ic werken dar ic ane moghe verdienen dat eeuleke leven?[12)] Ende den ghenen antwerdde Jhesus aldus. wat vragstu mi van goede?[13)] Nimen en es goet dan allene een Got[14)]. mar weltu ten eeuleken leven comen so hout de ghebode[15)]. Doe vragde deghene welke ghebode? Ende Jhesus antwerdde hem al dus. Du en sout nit manslacht don. du en sout nit kefschen. du en sout nit stelen. du en sout nit en gheen valsch ghetughe dragen[16)]. eere dinen vader ende dire moeder. ende minne dinen evenkersten ghelyc di selven[17)]. Doe antwerdde hem die yonghelinc ende sprac aldus alle dese

1) *Joh.* VII, 31.
2) *L.* XII, 13.
3) 14.
4) 15.
5) 16.
6) 17
7) 18.
8) 19.
9) 20.
10) 21.
11) *Mc.* X, 17.
12) *Mt.* XIX, 16. *In* **SH** = *Mc.* X, 17 *ontbreekt* boni = goede werke.
13) 17.
14) *Mc.* X, 18.
15) *Mt.* XIX, 17.
16) 18.
17) 19.

ghebode hebbic ghehouden van minen kinschen daghen wat ghebrekt mi noch?[18)]
Doe sach Jhesus lieflec op hem ende seide al dus. Eene dinc ghebrekt di[19)]. weltu volmakt syn so ghanc ende verkoep dat tu hefs ende gheft den armen. ende com ende volgh mi. so soutu vinden enen schat in hemelrike[20)]. alse dat die yonghelinc hoerde so ghinc hi enwege al bedruft[21)]. want hi was harde rike[22)] ende hadde vele possessien[23)].
Doe sach Jhesus al omme ende sprac te sinen yongren al dus hoe pinlec saelt denghenen syn die rykheit hebben te comene in hemel-

18) 20.
19) *Mc.* X, 21.
20) *Mt.* XIX, 21. *De omzetting is van* L.
21) 22.
22) *L.* XVIII, 23. dives valde.
23) *Mt.* XIX, 23. multas possessiones.

[S.]

waer seggic u dat den riken swaer sal sijn te comene int rike der hemele. ende noch seggic dat lichter es enen kemel[a)] te crupene[b)] dor ere naelden oge. dan den riken mensche in te gane[1)] int rike der hemele. Doe dit horden sine jongere doe wonderden si hem sere ende spraken. wie sal dan behouden werden[2)]. Doe sachse Jhesus an ende sprac. an den mensche es dit onmogelic. mar an Gode[c)3)] sijn alle dinc mogenlic.

CXXXVI. Doe antworde Peter ende sprac te hem. sich wi hebben alle dinc gelaten ende sijn di na gevolget. wat wert ons daromme[4)]. Doe antworde hem Jhesus vorwar seggic u. dat gi die mi gevolget sijt inder weder geborte alse des menschen sone sittende wert[d)] in den stoele sire mogentheit[5)]. so suldi sitten up die XII stoele. ende ordelen die XII geslachte van Israel. Vorwar seggic u. so wie laet broeder of zuster. of vader of moeder. of wijf of kint of acker[6)] dor mine name ende dor dat ewangelie. die saelt nu in deser tijt hondertfuldich nemen. ende inder toecomender[7)] werelt dat ewelike leven[e)]. Doe dit gehorden die scrivere die gierich waren[f)] doe bespotten si Jhesum[8)]. Doe sprac Jhesus gi sijt die u gerecht maect vor die menschen mar God bekent uwe herten. want dat vor die menschen groot es dat es ene onwarheit[9)] vor Gode. ende hi seide een gelikenesse.

CXXXVII. Het was een rike mensche die was gecleet met purpre ende met bocrale[g)]. ende at alle dage sonderlinge[10)] spise. Ende doe was ooc een bedelare[h)] hiet Lazarus. die lach vor sine dore vul sweren. ende begerde sat te werdene van den brocken die vielen van des riken dissche[i)]. ende niemene en gaver hem[k)]. mar die honden quamen ende lecten[l)] sine sweren[11)]. Ende het gheschiede dat die bedelare starf[m)] ende wart

a) **H.** kamele
b) **H.** gaen
1) 24 camelum per foramen acus transire quam divitem intrare
2) 25 poterit salvus esse?
c) **H.** mar Gode
3) 26 apud homines .. apud deum
4) 27 quid ergo erit nobis?
d) **H.** sitten sal op den
5) 28 amen dico .. in sede maiestatis suae
6) *Mt.* 19, 29 omnis qui relinquit domum aut parentes vel fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros
7) *Mc.* 10, 30 nunc in hoc tempore domos et fratres et sorores et matres et filios et agros cum persecutionibus et in futuro
e) **H.** *Hierna volgt:* Finis. Op St[e] Paulus dach.
f) **H.** die schrijveren die hem selver gherecht hielden
8) *L.* 16, 14 Audiebant autem omni haec Pharisaei qui erant avari, et deridebant illum.
9) 15 altum est, abhominatio est
g) **H.** bissen die at
10) *L.* 16, 19 homo quidam .. purpura et bysso .. splendidae.
h) **H.** bedeleer die
i) **H.** rijcken tafelen
k) **H.** ghaf si hem
l) **H.** honde .. lecten hem sijn
11) 20-21 quidam mendicus .. ulceribus plenus .. saturari de micis .. divitis, sed .. lingebant ulcera eius.
m) **H.** der bedeleer sterf

gevoert van den inglen in Abrahams scoot. Dar na starf die [die] rike man ende wart begraven in de helle[12)]. Ende doe hi was in den tormente[n)] doe hief hi op sine ogen ende sach Abrahame van verren[13)] ende Lazarum in sinen scoot. Ende hi riep ende sprac vader Abraham ontfarme di mijns. ende sende Lazarum dat hi nette[o)] dat ende van sinen vingere[14)] int water ende mine tonge vercoele. want ic werde sere gepint[p)] in deser vlamme[14)]. Doe scide hem Abraham sone gedinke dattu dat goede ontfinges in dinen levene ende Lazarus dat quade[15)]. ende nu es hi in troste ende du best in

12) 22 et portaretur ab angelis in sinum .. sepultus est in inferno.
n) **H.** in der pijnen
13) 23 Elevans autem oculus suos, cum esset in tor mentis, videbat Abraham a longe
o) **H.** nat make
14) 24 extremum digiti sui .. ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.
p) **H.** ghepijnicht
14) 24 extremum digiti sui .. ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.
15) 25 bona .. similiter mala

[L.]

rike[1)]. Ende noch seggic u. datt lichter es enen kemel te crupene dor dat gat van eere naelden dan eenen riken te comene in hemelrike[2)].

146. Alse dat hoerden sine yongren so wonderde hen harde sere ende spraken aldus. wie sal dan mogen behouden bliven?[3)] Doe sach Jhesus op hen ende antwerdde hen weder aldus. Den menschen es dit ommogenlec. mar Gode syn alle dinc mogenlec[4)]. Doe sprac Peter ende seide aldus. wi hebben al ghelaten ende syn di ghevolgt. wat sele wys te bat hebben?[5)] Doe antwerdde hem Jhesus. over waer[a)] seggic u. dat ghi die mi ghevolgt syt in der opherstannessen alse des menschen sone sal sitten op den trone van sire moghentheit so seldi sitten op tvelef trone ende ordeelen de tvelef gheslegten van Israele[6)]. over waer[b)] seggic u[7)] so wie so laett hus ochte bruder. ochte sustere. ochte vader ochte moeder ochte wyf. ochte kinder ochte lant om minen wille[8)] ende om de ewangelie[9)] het sal hem hir hondertfout vergouden werden ende in dandre werelt[10)] sal hi dat eeuleke leven besitten[11)]. Alse dit hoerden de scriben die ghiregh waren so bespotten si Jhesum[12)]. Ende Jhesus sprac hen toe ende seide aldus. ghi syt die u ghereght makt vor den mensche. Mar Got kent uwe herten. want dat den menschen groet dunkt dats ene onwerdegheit vor Gode[13)]. Dar na so konfirmeerde hi dit met ere ghelikenessen ende seide al dus.

147. In enen tide was en mensche die rike was ende die met purpre ende met bokrane ghecleedt was ende die alle daghe hilt grote maeltide[14)]. al daer so was oc en arm man die Lazarus hit die lach vor dis ryks mans dore al vol van waklen[15)] ende begherde tetene van den brokken die vilen van dis ryks mans taflen ende niman en ghaver hem. Mar die honde quamen ende lakden sine wakle[16)]. Dar na so gheschide dat die arm man starf ende die ingle quamen ende vurden sine zile in Abrahams

1) *Mc.* X, 23. *Mt.* XIX, 23 Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum caelorum *is in* **L** *weggelaten*.
2) 24.
3) 25.
4) 26.
5) 27.
a) **H.** amen[*)]
*) X, 28.
6) 28.
b) **H.** Amen[**)]
**) X, 29.
7) 29.
8) *Mt.* XIX, 29. *Hier ontbr. in 't Mnl. L.* XVIII, 29.
9) *Mc.* X, 29.
10) 30.
11) *Mt.* XIX, 29. *Hierna ontbr. in 't Mnl. Mt.* XIX, 30.
12) *L.* XVI, 14.
13) 15. *De volgende zin ontbr. in* **V. T** *heeft* Iterum dixit.
14) *L.* XVI, 19.
15) 20.
16) 21. *In 't Mnl. is een zin ingelascht*.

schoet. Dar na starf die rike man ende sine zile wart ghevurt in der hellen[a)17)]. Ende alse hi was in din tormente so hif hi op sine oghen ende sach Abrahame van verren ende Lazarum sitten in sinen schoet[18)]. Doe rip hi op Abrahame ende seide aldus vader Abraham ontfarm di mijns ende sende Lazarum hir te mi ende ghebied hem dat hi nette dat uterste van sinen vingre in en water ende daer mede verkuele mine tonghe want ic sere ghetorment ben in derre valmmen[19]. Doe antwerdde hem Abraham aldus. Sone laet di ghedinken dat tu hads dine ghenugte in dinen levene ende Lazarus armoede ende onghenugte. Daer omme es hi nu in troste ende in ghenugten ende du best

a) **H.** ende hi wart ghegraven in der hellen[*)].
*) T = V. (=) .
17) 22.
18) 23.
19 24.

[S.]

pinen. Ende boven al dit so es ene grote afgronde gevestet tusschen ons ende u[a]. dat die van hier tu willen niet en mogen[b]. ende die van dar willen niet en mogen[b]. Doe sprac hi daromme biddic di[1] vader dattune sendes in mijns vader buus. Ic hebbe noch vijf broedre dat hi hem segge dat si niet en comen in deser stat der pinen[2]. Doe seide hem Abraham si hebben Moysesse ende die profeten die si horen[3]. ende hi sprac neen vader Abraham comt iemen van den doden te hem si sullen penitencie doen[4]. mar hi seide hem. ne horen si Moysesse niet ende die profeten sone sullen si niet geloven iof iemen van den doden up verstonde[5].

CXXXVIII. Dar na sprac Jhesus te sinen jongeren. het was een rike mensche die hadde enen meijer. ende hi wart vermaert[c] vor hem dat hi sijn goet qualike verdede[6]. Ende hi riepene ende sprac te hem. wat horic van di[d] gef rekeninge van dire meierien[e]. want du ne macht te hant nemmeer meijer[f] sijn. mar die meijer sprac in hem selven wat salic doen want mijn here neimt van mi die meijerie. Inne mach[g] niet graven. ic scame mi te biddene. ic weet wel wat ic doen sal als ic van der meierien gedaen werde dat si mi ontfaen in haren husen[7]. Doe riep hi met sonderheit sijns heren sculdaren[8] ende sprac toten eersten. hoe vele bestu sculdich minen here. ende die gone sprac hondert amen olien. doe sprac hi te hem nem dine berescap ende scrijf gereet vichtich[h][9]. Dar na sprac hi toten andren hoe vele bestu sculdich. ende hi antworde hondert mudden tarwen[i][10]. dien seide hi nem dine brieve ende scrijf LXXX. ende die here lovede den meijer der quaetheit want hi wijsleke dede. want die kinder deser werelt sijn wiser in haren geslachte dan die kinder des lichts[11]. ende ic segge

a) **H.** een afgront ghemaect t. di e. ons
b) **H.** moeghen comen
b) **H.** moeghen comen
1) 26 inter vos et nos chaos magnum firmatum est, ut hii qui volunt hinc trancire ad vos non possunt, neque inde huc transmeare. (27) Rogo ergo te
2) 28 Habeo enim .. ut testetur illis .. in locum hunc tormentorum.
3) 29 Moysen et prophetas, audiant illos.
4) 30 sed si quis ex mortuis ierit ad eos, penitentiam agent.
5) 31 neque si quis ex mortuis resurrexit credent.
c) **H.** rentmeyster. die waert vermeert
6) *L.* 16, 1 diffamatus est .. quasi dissipasset bona ipsius.
d) **H.** van di segghen
e) **H.** reyntmeisterscap
f) **H.** moeghes niet langher rentmeyster
g) **H.** die rentmeysterscap. ic en can
7) 2 quid hoc audio de te? (3) .. quia dominus meus auferet a me vilicationem? .. mendicare erubesco. (4) Scio quid faciam, ut cum amotus fuero a vilicatione, recipiant (*Het onderwerp hiervan bij* L = *Aant. der Stat.-Vert.*) me in domos suas.
8) 5 Convocatis singulis debitoribus
h) **H.** maten olyes .. ghereytscap ende sitte ende scrijf L.
9) 6 centum cados olei .. cautionem tuam et sede cito, scribe quinquaginta.
i) **H.** mudde weyts
10) 7 choros tritici
11) 8 laudavit vilicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, quia filii huius saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

u maect vriende van den goede[k)] der quaetheit als u gebreict dat si u ontfaen in die ewelike tabernacle[12)].

CXXXIX. Die getrouwe es in den minsten die es ooc in den meesten getrouwe. ende die in een lettel ongetrouwe es die es ooc in den meesten ongetrouwe. ende of gi in den vremden niet getrouwe sijt geweist. dat uwe es wie sal u dat geven. ende of gi inder wandeliker rijcheit niet getrouwe

k) **H.** maeckt u vriende mitten guede
12) 9 de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.

[L.]

in tormente[1)]. ende boven al dit so es ene grote af gronde tuschen ons ende u so dat deghene die van henen willen tu comen dis nin conen ghedon noch deghene die van daer haere tons willen comen dis oc nin connen volcomen[b)2)]. So biddic di dan vader dat tune sends in myns vader hus[3)] want ic hebbe daer noch vive brudre dat hise warne dat si nin comen in de stat van desen to(r)mente[4)]. Doe antwerdde hem noch Abraham. Si hebben Moysese ende de propheten (,) hoerren die[5)]. ende deghene sprac noch voert. Neen vader Abraham mar comt imen die doet heft ghewest ende sprekt hen toe so selen si penitencie don[6)]. Ende Abraham antwerdde den ghenen aldus. En horense nit Moysese ende de propheten so en selensi nit gheloeven dat imen moghe hen ghesegghen (*hs.* gheggen). die op herstaen es van der doet[7)].

148. Dar na so sprac Jhesus te sinen yongren ende seide al dus. in enen tide was en rike man[a)] die hadde enen meyere[b)]. Ende die meyere wart berucht[c)] vor sinen here dat hi syn goet qualec hadde bekirt[d)8)]. Doe ontboet[e)] die here sinen meyere ende sprac hem ane ende seide aldus. waromme vernemic dese ontrowe van di? ghef mi rekeninge[f)] van dire meyerien. want du ne machst nit langer meyer syn[g)9)]. Doe sprac die meyer iegen hem selven ende seide al dus. wat magic don want mi myn here mine meyerie nemen welt? in can nit graven ende ic schame mi te biddene[10)]. Ic hebbe mi bepenst wat ic don sal dat mi myns heren schulderen selen ontfaen in hare herberghen alsic van mire meyerijen sal werden ghedaen[11)]. Doe ontboet hi alle syns heren schulderen vor hem ende vragde den irsten hoe vele bestu minen here schuldech?[12)] Ende deghene antwerdde hondert amen olien. Doe sprac die meyer toten ghenen. nem hir dine lettren ende sete neder vollec ende scryf viftegh[13)]. doe vragde hi den andren. ende du hoe vele bestu schuldech. ende deghene antwerdde hondert mudde tarven. doe sprac die meyere toten ghenen. nem hir dine letteren ende

1) *L.* XVI, 25.
b) **H.** Dits also te verstane dat na der doet so moet igewelken sonder herwandelinge bliven dat hi verdint heft in sine live.
2) 26.
3) 27.
4) 28.
5) 29.
6) 30.
7) 31.
a) **H.** onse here.
b) **H.** igewelec mensche.
c) **H.** van syns selves conscientien.
d) **H.** sinen tyt qualec hadde bestadt.
8) *L* XVI, 1.
e) **H.** dit ontbeidden dats den mensche ene vrese in syns herte senden van sire verdumenesse.
f) **H.** al de wile dat tus macht hefs so besich hoe du schuldecht best te levene.
g) **H.** du mots scire sterven.
9) 2.
10) 3.
11) 4.
12) 5.
13) 6.

scryf taghtentech[14] alse dat die here vernam so prysde hi[h] din quaden meyere van din dat hi wyslec hadde ghedaen. hir ane mach men verstaen dat der werelt kinder wiser syn[i] in hare g(ene)racien dan de kinder Gods[k][15]. Ende hir omme seggic u. makt nu vrint van der quader rykheit die u ontfaen in hare eewleke herberghen alse ghi van ertrike scheeden selt[16].

149. Die ghetrowe es in den cleinen hi es oc getrowe in den groten. ende die onghetrowe es in den cleinen hi es oc ongetrowe in den groten[17]. Ende ochte gi dan dese vergankleke rikheiden nit wale en dispenseert wie sal u deeulele (*l.* deeuleke) rikheit gheven?[18] ende ochte gi in din dat u nin besteet onghetrowe syt wie sal u gheven dat uwe es?[19] Ende oc seggic u dat die

14) 7.
h) **H.** nit van dire ontrowen die hi dede mar van dire vorsinecheit (? vorsmedheit?) die hi besgde[**].
**) XVI, 8.
i) **H.** ernstechteger om hare erdersche gewin.
k) **H.** om dat eeuleke.
15) 8.
16) 9.
17) 10.
18) 11.
19) 12.

[S.]

sijt geweist dat gewarich es wie sal u des getrouwen[a)1)]. Ende ic segge u die knecht die weet den wille sijns heren ende niet en doet die sal vele slage ontfaen. mar die knecht die sijns heren wille niene weet ende werct buten sinen wille die sal min slage ontfaen. want dien vele bevolen es dien sal men vele eeschen[2)]. ende dien min bevolen es dien sal men min eeschen. Ne weti niet dat ic een vier hebbe brocht in erdrike ende ic wille dat het berne. Ic hebbe noch te lidene ene dope ende hoe sere sal ic bedrouft werden[3)] tote ict overlide[b)].

CXL. Dat rike der hemele es gelijc enen mensche enen vader des gesindes. die des morgens ute ginc te prime tijt te hurne werclieden[4)] in sinen wijngaert ende doe hi dat gedinge gemaect hadde met hem[c)5)] om enen dageliken penninc doe sende hise in sinen wijngaert. Ende omme tierche tijt[d)6)] doe ginc hi anderwerven uut ende vant andre staende up die maerct ledich. tote dien sprac hi gaet in minen wijngaert[e)] ende dat recht es dat salic u geven. ende si gingen wech. Dar na te sexte tijt doe ginc hi echter uut. ende te noenen. ende dede echter also gelikeleke[7)]. die hi vant dede hi gaen[f)] in sinen wijngaert. ende ter elfster stonde van den dage ginc hi echter uut. ende vant andre staende ende sprac te hem. wat stadi[g)] al desen dach hier ledich. ende si antworden niemen en heift ons gehuurt. ende hi seide hem gaet ooc in minen wijngaert[8)]. Ende doe het avont wart doe sprac die here tote sinen procurate[h)9)]. roup die wercliede ende gef hem haren loon. ende beginne an den laetsten toten eersten[i)]. Ende doe die vort quamen die ter elfster stonde comen waren doe namen si te penninge[k)]. mar doe die eerst quamen dat sagen doe hopten si[l)10)] dat men hem meer geven soude. ende si namen ooc te penninge[i)]. ende si namense murmererende tjegen[11)]

a) **H.** ende of ghi in der wandelbare rijcheit niet ghetrouwe en sijt gheweest. wie sal u des ghetrouwen dat waerechtich is. wie sal u des ghetrouwen dat u is.
1) *In* **SH** *zijn vs.* 11 *en* 12 *omgezet*.
2) *L.* XII, 48 cognovit et fecit digna .. cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.
3) 50 Baptismum (*gelijke verklaring als in* **L** *geeft de Stat.-Vert.*) habeo baptizari et quomodo turbor
b) **H.** went ic se ghelijde.
4) *Mt.* 20, 1 homini patri .. conducere operarios
c) **H.** met hem *ontbr.*
5) 2 cum operariis
d) **H.** tercie tijt
6) 3 circa horam tertiam
e) **H.** wijngaert werken
7) 5 nonam horam et fecit similiter. *De volg. zin komt alleen in 't Mnl. voor*.
f) **H.** vant. die dede hi ghaen
g) **H.** staet di hier
8) 7 quia .. conduxit .. ite et vos in vineam. V *heeft als 't Mnl. hier en in vs*. 4 vineam meam.
h) **H.** schaffeneer
9) 8 procuratori suo
i) **H.** lesten went tot
k) **H.** den pennynck
l) **H.** die iersten saghen dat die die leste comen waren ontfanghen den daghelixen p. doe hoepten si
10) 9 singulos denarios (10) arbitrati sunt.
i) **H.** lesten went tot
11) 11 murmurabant adcontra .. (12) hii novissimi una hora fecerunt et pares fecisti

den vader des gesindes ende spraken. dese laetste ne hebben niet dan ene stonde gepijnt[m)] ende hebse ons gelijc gemaect die de bordene des dages[12)] gedragen hebben ende die hitte[n)]. Doe antworde hi den enen ende sprac. vrient ic ne doe di geen onrecht. en dingestu niet met mi omme enen penninc. nem dat dijn es ende ganc. ic wille desen laetsten geven alse di[o)]. ne magic niet doen dat ic wille. of dijn oge quaet es want ic goet ben[p)13)]. aldus werden die laetste die eerste ende die eerste die laetste. want vele esser[14)] geroupen ende lettel vercoren[q)].

m) **H.** een ure ghearbeit
12) 12 pondus diei
n) **H.** die hitte der sonnen.
o) **H.** alse den eersten
p) **H.** schalck is Ever ic bin g.
13) 15 an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?
14) 16 multi enim sunt
q) **H.** wenich wtverkoren.

[L.]

knecht die syns heren wille weet ende daer na nit ne werkt die sal vele slage ontfaen[1]. Mar die knecht die syns heren wille nit ne weet ende werkt buten sinen wille die sal min slaghe ontfaen. want din men vele bevolen heft men sal hem vele eischen. ende din men min bevolen heft men sal hem min eischen[2]. Ende wetti nit dat ic en vir hebbe bracchtt in ertrike. ende wat willic el dan datt berne[n]?[3] Ic hebbe noch toverlidene en doepsele[a]. ende hoe sere sal ic gheturbeert moten syn eert overleden sal werden[4]. dar na so sprac hi noch ene ghelikenesse ende seide aldus.

150. Ghelijc es hemelrike[a] enen hushere de ut ghinc des margens te prymtide huren werkliede die werken souden in synen wyngart[5]. Ende alse hi sine vorwarde hadde ghemakt hem (*l.* met) hen dat si hem dinen souden omme enen daghelikschen penninc so sendde hise in sinen wyngart[6] ende alset quam te tercitide so ghinc hi noch ut. ende vant andre staende op de markt al ledech[7] ende den ghenen sprac hi toe ende seide ghaet ende werkt in minen wyngart ende ic sal u gheven dat redene es[8] ende deghene daden also ende ghingen in den wyngart. Dar na so ghinc hi ut te sexte tide ende te noentide van den daghe ende dede also ghelike die hi vant gaen te sinen wyngarde wert[9]. Ende alst quam ter ellefter uren[b] van den daghe so ghinc hi noch ut ende vant andre staende ende denghenen sprac hi toe ende seide wat stadi hir al den dach ledech?[10] ende si antwerdden om dat ons nimen en heft ghehurt ende den ghenen sparc hi toe al dus. ghaet in minen wyngart[11]. Ende alse het quam des avonds so sprac die here tote sinen drossate. doch comen die werkliede ende ghef hen haren loen ende beghin an de leste ende also ghanc voert toten irsten[12]. Ende alse deghene voer quamen die ter ellefter uren van den daghe waren comen so namen si te penninghe[13]. Dar na so quamen de irste ende waenden dat men hen meer soude hebben gegheven ende hen was oc gegheven te penninghe[14] ende alse si sagen dat men hen nemmeer en ghaf dan den andren so bekroenden si hen van din hushere[15] ende spraken al dus. Dese leste en hebben mar eene ure van den daghe ghewarchtt ende du hefst se ons ghelyk ghemakt die de bordene hebben ghedregen van den daghe

1) *L.* XII, 47.
2) 48.
3) 49.
a) **H.** mine passie (*Zie bl.* 150).
4) 50.
a) **H.** de heilege kerke.
5) *Mt.* XX, 1.
6) 2.
7) 3.
8) 4.
9) 5.
b) **H.** te vespertide.
10) 6.
11) 7.
12) 8.
13) 9.
14) 10.
15) 11.

ende van der hitten[16]. Doe antwerdde die here den eenen van hen ende seide aldus vrint ine doe di en gheen onrech. En makestu dine vorwarde iegen mi nit om enen penninc?[17] Nem dat dine es ende ghanc dire straten. ic wille desen lesten also vele gheven alse di[18]. En magic nit don dat ic wille? waromme werdstu gherghert van din dat ic goet ben?[19] al dus selen (de) leste werden dirste ende dirste de leste want vele es dergherre die gheroepen syn mar lettel es der gherre die ut verkoren syn[20].[c] Dese ghelikenesse ontbinden de scrifturen van den heilegen ende de glosen in ere maniren al dus. Die te prymetide in den wyngrat werken gaen dat syn die in harre kinscheit hen te Gode bekiren. De tercityt dats de tyt van der yogt. De sexte tyt dats de tyt van der manlekheit alse de mensche volwassen es. De noentyt dats de tyt van den afnemene van ouderdome. De ellefte ure dats de leste tyt van des menschen levene. In allen desen tiden so werden de Gods werkliede ghemaent

16) 12.
17) 13.
18) 14.
19) 15.
20) 16.
c) **H.** Expo.

[S.]

CXLI. Ende het geschiede dat Jhesus in ginc in eens princen[a)] der fariseen huus up enen saterdach dat hi dar ate broot. ende si wachten hem[1)]. Ende dar was een water siec[b)] mensche vor hem. ende Jhesus antworde ende sprac toten meestren vander wet ende toten fariseen. eist georlooft up den saterdach gesont te makene[2)]. ende si swegen. mar hi namene ende maectene gesont ende lietene[c)].[3)] Ende hi antworde hem ende seide. welc es[d)] van u die sinen esel of sinen osse niene trecke uten pitte dar hi in gevallen es up enen saterdach[4)]. ende sine mochten hier toe niet geantworden.[5)] Doe sprac hi een gelikenesse te dien die dar gebeden[e)] waren doe hi verstont hoe si die eerste stat uut vercoren. Doe sprac hi te hem. alse du genot werds ter brulucht so en saltu niet sitten in die eerste stat. dat niet[f)] een eerliker dan du si genoot van hem[6)]. ende die gene come die di genoot heift ende segge tote di gef desen die stat. ende du werts danne die nederste stat met scanden besittende[7)]. mar alse du genoot werts so ganc sitten in die leste stat. ende alse die gene comt die di genoot heift so sal hi te di spreken vrient ganc hier bet up sitten. so saltu eere hebben vor alle dien die dar sitten[8)]. want so wie hem hoget die wert genedert. ende so wie hem nedert die wert gehoget[g)].[9)]

CXLII. Doe sprac Jhesus tote diene genoot hadde. alse du werscap maex sone saltu niet laden dine vrienden[h)] noch dine mage noch dine gebure die rike sijn. ende du dinen loon hier weder[j)] neims[10)]. mar alse du werscap maex so saltu bidden[k)] die areme

a) **H.** eens vorsten huys der Phariseen
1) *L.* 14, 1 est ut intraret in domum principis Ph... manducare panem, et ipsi observabant eum. *Wat in* **L** *hieraan wordt toegevoegd, ontbr. elders. Het is oorspr. een glose die als een aanteek. im de Stat.-Vert. is overgenomen*.
b) **H.** namen synre waer .. water suchtich
2) 2 hydropicus .. (3) Et respondens Jhesus dixit ad legisperitos et Phariseos dicens: si licit sabbato curare?
c) **H.** liet hem ghaen
3) Ipsi vero adpraehensum sanavit eum ac dimisit.
d) **H.** wie is
4) 5 cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet et non continuo extrahet illum die sabbati?
5) Et non poterant ad haec respondere illi.
e) **H.** ghenoet
f) **H.** moetes .. besitten .. opdat niet
6) 7 Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: (8) cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco ne forte honoratior te sit invitatus ab eo.
7) 9 Et veniens is qui te et illum vocavit, dicat tibi: da huic locum, et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.
8) 10 Sed cum vocatus fueris vade, recumbe in novissimo loco ut cum venerit qui te invitavit dicat tibi: Amice, ascende superius Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.
g) **H.** vrient sit hier boven .. wie hem verheft .. verheven
9) 11 quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur.
h) **H.** noeden .. naeghebuer
i) **H.** loen niet weder
10) 12 cum facis prandium aut cenam noli vocare amicos tuos neque fratres tuos neque cognatos neque vicinos divites ne forte et ipsi te reinvitent et fiat tibi retributio.
k) **H.** noeden

ende die cranke. ende die lamen ende die blinde[11]. ende du salt salich sijn. want sine hebben niet dar si di mede vergelden mogen[12] mar het sal di vergolden werden in die up verstannesse der gerechter. Doe sprac een van dien die dar geladen waren[13] hi es salich die dat broot sal eten in den rike Gods.

CXLIII. Doe het nakende was den paschen den dach vander joden

11) 13 Sed cum facis convivium, voca pauperes debiles, claudos et caecos
12) 14 unde retribuent
13) 15 audisset quidam de simul discumbentibus

[L.]

te werkene in den wyngart dats metter gratien Gods ghestirt te werkene de werke van harre salegheit ende alle selen si eenen penninc ontfaen dats die eeulekheit des toe comens levens. Dese penninc werdt onderwilen eer gegheven den lesten dan den irsten want die om desen penninc hebben gharbeitt in welker uren dat si hen bekiren te Gode? si ontfaen den eeuleken loen so wanneer dat si van derre werelt scheeden. In ere andre maniren so ontbinden de glosen dese tyde. De primetijt dat was de tyt van Adame tote Noe. De tercityt van Noe tot Abrahame. De sexte tyt van Abrahame tote Moysese. De noentyt van Moysese toten tide Jhesu Christi. De ellefte ure dats van der gheborten Jhesu Christi toten inde van der werelt. alle dese werden gheloent met ten penninghe eens eeulecs levens. Desen penninc ontfinc eer deghene die ter rechter siden hinc Jhesu Christi din was gheantwerdt heden soutu met mi syn in den paradise. dan dandre daden die vore in den wygart hadden gharbeitt desen penninc ontfaen eer die nu arbeiten in den wyngart dan de patriarken ende de profeten daden die dis verbeiden mosten.

151. Dar na so ghevil dat en prinche van den phariseusen noedde Jhesum op enen saterdach tetene met hem. Ende alse Jhesus in dis princhen hus comen (*hs.* conmen) was so wachtten ende spieden die yoden ochte hi it doen soude dar sine af berespen mochten[1)]. Al dar so was en mensche die sik was van den watre[2)]. Doe sach Jhesus op die phariseuse ende op die meestre van der wet. ende vragde hen ende sprac aldus. Mach men des saterdags it ghanssen?[3)] Ende si svegen. Doe nam Jhesus denghenen ende ghansdene ende liten gaen al ghesont[4)]. Doe sprac hi totin phariseusen ende seide wie es van u allen die sinen esel ochte sinen osse nin trekt uten putte daer hi in ghevallen es op den saterdach?[5)] Doe svegen si want si hem nit en consten ghantwerden[6)]. Doe sprac Jhesus toten ghenen die daer ghenoedt waren. want hi merkde ane hen dat si stonden na dat vor sitten ter taflen. ende seide aldus[7)]. Alse du ghenoedt best teere brulocht en ghanc nit sitten in de vorste stat van der taflen. dat men di nin segge es en ander daer ghenoedt die hersamer es dan du best stant op laet desen daer sitten. ende du dan mosts met schanden gaen sitten in dechterste van der taflen[9)]. Mar alse du ghenoedt best ghanc sitten talre echterst. so sal deghene comen die di heft ghenoedt ende sal seggen vrint ghanc opwert sitten so soutus hebben eere vor alle deghene die daer syn[10)]. want so wie so hem selven verheft hi sal ghenedert werden. ende so wie so hem selven nedert hi sal ghehogt werden[11)]. [8]

152. Doe sprac Jhesus toten ghenen diene hadde ghenoedt ende seide aldus. Alse du gheefs ene etentyt ochte des margens ochte des avons en noed nit dine vrint noch dine naste noch dine maghe noch dine gheburen die rike syn. want si di weder noeden

1) *L.* XIV, 1.
2) 2.
3) 3.
4) 4.
5) 5.
6) 6.
7) 7.
9) 9.
10) 10.
11) 11.
8 8.

mogen. ende so ontfees tu hir dinen wederloen[12]. mar alse du ghefs eene etentyt so doch comen die arm syn die cranc syn die manc syn ende die blint syn[13]. ende dan soutu sa-

12) 12.
13) 13.

[S.]

feeste. doe ginc Jhesus te Jherusalem dor die middel[a)] van Samarien ende van Galilee. Ende doe hi inginc in een kasteel doe liepen hem tjegen X manne die lasers[b)] waren. die stonden van verren[c)] ende hieven op hare stemme ende spraken. Jhesus gebiedre ontfarme di onser[1)]. Ende doe hise gesach doe seide hi gaet ende toocht u den priestren. Ende het geschiede doe si gingen dat si gesuvert[d)] worden. mar een van hem doe hi gesach dat hi gesuvert was doe quam hi weder met groter stemme Gode lovende ende viel up sijn anschijn vor sine voete ende dancte hem. ende dese was een samaritaen. mar Jhesus antworde ende sprac. en sijn niet uwer tiene gesuvert. ende waer sijn die negene[2)]. harre en geen es vonden die weder quam ende Gode[e)] dancte dan allene dese vremde. ende hi sprac te hem stant op ende ganc want dijn gelove heift di gesont gemaect.

CXLIIII. Doe nam Jhesus sine XII apostele heimeleke ende seide hem. Nu gaen wi up te Jherusalem. dar sal vervult werden al [al] dat gescreven es in den profeeten van des menschen sone. die sal gegeven werden den princen van den priestren. ende den scriveren. ende die sulne geven den heidinen. ende hi sal bespot werden. ende gegeeselt. ende bespuwet[f)]. ende sal gecruust werden[3)]. ende des derden dages sal hi up verstaen van der doot. ende sine verstonden derre woort niet. want dese wort waren hem verborgen ende en verstonden niet wat hi hem seide[4)].

CXLV. Doe quam te hem die moeder Zebedeus kinder met haren sonen ende bat hem ene bede. Doe seide hi hare wat wiltu. ende si sprac. segge desen minen tween sonen dat die een sitte te dire rechter ziden ende die ander te dire slinker ziden in dijn rike[5)]. Doe antworde Jhesus den tween gebroedren ende sprac. gine weit niet wat gi bidt. mogedi drinken den kelc dien ic drinken sal. of mogedi die dope geliden dar ic in gedoopt sal werden[6)] ende si antworden ja wi[7)]. Doe sprac Jhesus te hem. minen kelc suldi drinken[8)]. ende in minen dope suldi gedoopt werden. mar tsitten te mire rechter ziden of te mire slinker nes mi[g)] niet u te gevene. mar den genen dien het gegeven es[h)9)] van minen vader. Doe dat horden die tiene doe hadden sijt onmaer[i)]

a) **H.** Doen nekende was den paesschen der dach .. die middel
b) **H.** malaetsche
c) **H.** van vers
1) *L.* 17, 13 Et levaverunt vocem dicentes: Jhesu preceptor, miserere nostri.
d) **H.** bewijst u den pr... ghereynicht
2) 17 nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt?
e) **H.** dat hoerre gheen en is weder comen die G.
f) **H.** ghegeyselt ende bespeghen
3) *L.* 18, 32 et conspuetur et crucifigitur
4) *Dit vs., L.* 18, 34, *komt alleen in* **SH** *voor*.
5) *Mt.* 20, 21 Qui dixit ei: quid vis? Ait illi: dic ut sedeant hi duo filii mei unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram in regno tuo.
6) *Mc.* 10, 38 baptismum .. baptizari?
7) *Mt.* 20, 22 Dicunt ei: possumus.
8) 23 calicem quidem meum bibetis
g) **H.** luchter syden dat en is mijn
h) **H.** ghegheven wort
9) 23 quibus paratum est
i) **H.** Dat hadden sy onweert

van den tween gebroederen[10)]. Doe riepse Jhesus te hem ende sprac. en weti niet dat die princen des volx hebben hare herescap ende die groter sijn die ouffenen gewout[k)] in hem[11)]. also en salt niet sijn onder u. mar so wie onder u die grootste wille werden die si u die-

10) 24 indignati sunt .. fratribus.
k) **H.** heerschap e.d. die mechtichste syn die oeffent hoer ghewalt
11) 25 Jhesus autem vocavit eos ad se et ait: scitis quia principes gentium dominantur eorum, et qui maiores sunt potestatem exercent in eos.

[L.]

legh syn. want si nin hebben waer met dat syt di verghelden moghen. Dan saelt di vergouden werden in de opherstannesse der gherechter[1)]. Alse dese wart hoerde een van den ghenen die daer aten so sprac hi aldus. Salech sal de ghene syn die dat eeuleke broet sal eten in den rike Gods[2)].

153. In din tide so ghevil dat nakende was dat paschen. dat der yoeden feeste dach es[3)]. doe ghinc oc Jhesus te Jherusalem wert al dor dat lantschap van Samarien[4)]. ende alse hi quam in en dorp so quamen iegen hem tine lazerse menschen[5)]. Die ghingen staen van verren ende ripen te hem wert ende seiden aldus. Jhesu ghebiedere ont farm di onss[6)]. Alse Jhesus die versach so sprac hi tote hen ende seide al dus. ghaet ende vertoegt u den papen van der wet. ende alse die lazerse dar wert henen ghinghen so worden si gheghanst[7)]. alse dat sach een van din tienen dat hi also ghenesen was. so quam hi weder met groter stemmen loevende Gode[8)]. ende alse hi quam daer Jhesus was so vil hi hem te voete met groten danke. ende deghene was en samaritaen[9)]. Doe sprac Jhesus aldus. En warser tiene die ghesuvert worden. ende waer syn de ghene?[10)] van allen din en eser een nit die weder quam ende lofde Gode sonder dese utlansche[11)]. Doe sprac Jhesus toten ghenen. stant op en (*l.* ende) ghanc. want dyn gheloeve heft di ghesont ghemakt[12)].

154. Doe nam Jhesus sine tvelef apostlen op hoer[13)] ende seide hen noch aldus[14)]. Nu gawi te Jherusalem wert. ende aldaer so selen vervult werden alle die scrifturen die ghescreven syn in den propheten van des menschen sone[15)]. want hi sal ghelevert werden den prinschen van den yodschen papen ende den scriben[16)]. ende si selenne leveren den heidenen[17)]. al daer sal hi bespott werden. ende ghegheecelt. ende bespouven ende ghecrust[18)]. ende des derds dags sal hi werden (*l.* weder) op herstaen[19)]. Doe quam[a)] te hem de moeder van Zebedeus kindren met haren sonen ende anebeddene ende bat hem ene bede[20)]. Doe vragde hare Jhesus ende seide wat weltu? ende si sprac

1) *L.* XIV, 14.
2) 15.
3) *Joh.* VI, 4.
4) *L.* XVII, 11.
5) 12.
6) 13.
7) 14,
8) 15.
9) 16.
10) 17.
11) 18.
12) 19.
13) *Mc.* X, 32.
14) *Mt.* XX, 17.
15) *L.* XVIII, 31.
16) *Mc.* X, 33.
17) *Mt.* XX, 19.
18) *L.* XVIII, 32.
19) 33.
a) **H.** accessit[*)]
*) XX, 20.
20) *Mt.* XX, 20.

voert al dus. Seghe dat desen tveen die mine sonen syn. si ghegheven dat sitten den enen te dire rechter siden ende den andren te dire slinker siden in dinen rike[21)]. Doe antwerdde Jhesus din tveen ghebrudren ende sprac aldus ghine wet wat ghi bidt. seldi mogen drinken van din kelke daer ic af drinken sal?[22)] ochte seldi dat doepsel mogen overliden daer ic in ghedoept werden sal?[23)] Ende si antwerdden yawi[24)]. Doe sprac Jhesus noch tote hen ende seide van minen kelke seldi drinken[25)] ende in minen doepsele seldi ghedoep werden[26)]. mar dat sitten te mire rechter ochte te mire slinker siden dan behoert mi nit u te ghevene[b)] mar den ghenen dint gheeghent es van minen vader[25)]. Alse dit hoerden die tiene andre so hadt hen ommaer van din tveen ghebruderen dat si dat vordeel hebben wouden[27)]. Doe ripse Jhesus te hem ende sprac aldus. En wet ti nit dat de prinschen van der werelt hare heerheit plegen te doegene over dat volc ende die boven dandre syn hare machtegheit[28)]

21) 21.
22) 22.
23) *Mc.* X, 38.
24) *Mt.* XX, 22.
25) 23.
26) *Mc.* X, 39.
b) **H.** die us selves vordeel sukt armen van gheeste.
25) 23.
27) 24.
28) 25.

[S.]

nare[a]. ende so wie onder u die eerste wille sijn die si u knecht. want welc es meerre die dar sit of die dar dient. nes die niet meerre die dar sit[b]. Ic ben in midden onder u alse die dient[c]. Gi sijt die met mi bleven sijt in mine becoringe. ende ic besette u dat rike alst mi mijn vader beset heift. dat gi eit ende drinct te minen dissche in minen rike[d]. Also die sone des menschen niet en es comen dat men hem diene. mar dat hi diene. ende sine ziele geve tere verlossinge over vele[e].

CXLVI. Doe sprac een van dien die daer waren te Jhesum. here esser luttel die behouden sullen werden. Doe antworde Jhesus ende sprac. gaet in dor die inge porte. want ic segge u datter vele sal sijn die dar sullen willen in gaen die niet en sullen mogen in comen. Want alse die here des huus in gegaen es[f] ende die doren besloten sijn. so werdi buten staende ende cloppende[1)] ende seggende[g] here doe op die dore ende laet ons in. So wert hi antwordende[h] ende sal seggen[2)] ic en en weet wanen gi sijt. dan suldi beginnen te seggene wi hebben geeiten ende gedronken vor di. ende du hebs geleert in onsen straten[3)]. Ende hi[i] sal u seggen ic en kenne u niet ic en weet wanen gi sijt. gaet van mi gi wercliede der quaetheit[k)4)]. Dan suldi sien Abrahame ende Ysaac ende Jacob ende die profeten in den rike der hemele[5)]. Ende gi sulse sien comen van oosten ende van westen. ende van norden ende van zuden. die rusten sullen ende eiten in den rike Gods[6)]. ende gi sult uut gheworpen werden in die uterste demsternesse. dar sal sijn weninge ende krischelinge[l] van tanden. ende also werden die leste die eerste. ende die eerste die leste[7)].

CXLVII. Doe ginc Jhesus dor Jericho. Ende sich een man die hiet Zacheus die was een prinche der sondaren[8)] ende was[m] rike. die begerde Jhesum te siene wie hi

a) **H.** meeste .. sal syn u knecht
b) **H.** dient .. sitte
c) **H.** als een die daer dient
d) **H. H** *heeft nog*: ende dat ghi sitte op den throen ende ordelt die XII gheslechten van Isrl'.
e) **H.** verloessinghe voer voel
f) **H.** in is gheghangen
1) *L.* 13, 25 incipietis foris stare et pulsare
g) **H.** soe sult ghi buten staen e. cloppen e. segghen
h) **H.** soe sal hi antwoerden
2) 26 Tunc incipietis dicere
3) 26 manducavimus coram te et bibimus et in plateis nostris docuisti.
i) **H.** ik
k) **H.** werckers der boesheit
4) 27 Et dicit vobis: nescio vos unde sitis .. operarii iniquitatis.
5) 28 Ibi erit fletus et stridor dentium cum videritis A. et I. et I. et omnes prophetas intrare in regnum dei, vos autem expelli foras.
6) 29 Et venient ab oriente et occidente et aquilone et austro et accumbent (- bant **G**) in regno dei.
l) **H.** schreyen e. knrisselinghe
7) 30 Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, et sunt primi qui erunt novissimi.
8) *L.* 19, 2 princeps publicanorum
m) **H.** vorste der openbare sunderen die was

ware[n)]. ende ne mochte dor die scare[o)] want hi was clene van lichamen[9)] ende hi liep voren ende clam up enen boom sicomor dat hine gesage want Jhesus soude dar voren gaan[10)]. Ende doe Jhesus quam ter stat dar Zacheus up den bome stont doe sach hi upwaert ende sprac. Zacheus gereet ganc[p)] hier ave ic moet noch heden in dinen huse wonen[q)11)]. ende Zacheus ginc gereet af ende ontfinckene met groter vreugden. Ende doe dat sagen die joden doe murmererden si daromme dat hi ginc in eens sondaren huus[12)]. mar Zacheus stont ende sprac. here

n) **H.** wie hi ware *ontbr.*
o) **H.** voer der s.
9) 3 et quaerebat videre Jhesum, quis esset, et non poterat prae turba, quia statura (illius **G**) pusillus erat.
10) 4 in arborem sicomorum .. erat transiturus.
p) **H.** gherynghe ghanc
q) **H.** huys blijven.
11) 5 festinans descende .. manere.
12) 7 murmurabant dicentes, quia ad hominem peccatorem divertisset.

[L.]

over deghene die onder hen syn? Also en saelt nit syn onder u. Mar so wie so de meeste welt syn dat si u garsun[1]. ende so wie so de vorste welt syn dat sal syn uw knecht[2]. also gelike alse des menschen sone in ertrike comen es nit om dat men hem dinen soude. mar om dat hi selve dienen woude. ende leveren sine zile omme de verloessenesse der menschen[3].

155. Doe sprac een van den ghenen die daer waren te Jhesum. Here eser lettel die behouden selen bliven. Ende Jhesus antwerdde hir op ende seide aldus[4]. Stridt om dat vorgaen door de inghe porte. want ic segg u dat vele der gherre sal syn die selen willen in ghaen ende en selen nit in conen comen[5]. want alse de hushere in es ghegaen ende de doren besloten syn. so seldi buten staen ende cloppen ende seggen. Here ontpluc de dore ende laet ons in[6]. ende hi sal antwerdden. in kennu nit. ine weet wanen ghi syt[7]. ghaet van mi ghi die ghewarght hebt de werke van der boesheit[8]. Dan seldi sien Abrahame ende Ysaake ende Jacope ende alle de profeten in hemelrike[9]. ende oc seldi se sien comen van oest ende van west van noert ende van sijt die rosten selen int rike Gods. ende ghi selt ghelevert werden dar ghescrej sal sijn ende kryselinge van tanden[10]. ende aldus selen dechterste werden dirste (ende dirste) selen syn dechterste[11].

156. Doe gheschide dat Jhesus leet dor de stat die es ghenaemt Jherico[12]. al daer so was en man die hit Zacheus die princhе was der publicane ende oc was hi en rike man[13]. Dese begherde Jhesum te siene ende hine consts nit toe comen om dat hi cleine was van lichamen ende om dis volkes wille dat omtrent Jhesum ghinc so dikke dat hi nin conste gheweten welc dat Jhesus ware[14]. Doe lip hi vore ende clam op enen sikomoer om dat hi ne sien woude want hem al daer stont te lidene[15]. Ende alse Jhesus bi dire stat quam daer Zacheus op den boem stont so sach hi op wert ende sprac hem toe ende seide aldus. Zachee ghanc vollec af want ic moet heden herberghen

1) *Mt.* XX, 26.
2) 27. *Heerna is door* **SH** *ingelascht L.* XXII, 27-30; *in* **S** *ontbr. echter de tweede helft van 't laatste vs*. (**V** 27) Nam quis maior est, qui recumbit an qui ministrat? nonne, qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. (28) Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis: (29) et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, (30) ut edatis, et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.
3) 28 et dare animam suam redemptionem pro multis.
4) *L.* XIII, 23.
5) 24 contendite intrare
6) 25.
7) 26 *in* **L** *verkort*.
8) 27.
9) 28 vos autem expelli foras.
10) 29.
11) 30.
12) *L.* XIX, 1. Et ingressus perambulat Hiericho.
13) 2.
14) 3.
15) 4.

metti in dinen huse[16]. ende Zacheus ghinc vollec af ende ontfinkene met groter wrouden[17]. Ende alse dat sagen de yoden so begonsten si te murmurne onder hen van din dat Jhesus woude gheherbergt syn van din sundere[18]. Doe stont voert Zacheus ende sprac tote Jhesum

16) 5.
17) 6.
18) 7.

[S.]

alf mijn goet gevic den armen ende hebbic iemen iet onrechts gedaen dat geve ic viervout weder. Doe sprac Jhesus heden es desen huse salicheit geschiet. ende die werd[a)] des huus es worden Abrahams kint[1)]. des menschen sone es comen te soukene ende te behoudene dat verdorven was.

CXLVIII. Doe Jhesus ginc uut Jericho doe volgede hem ene grote scare. Ende twe blinde saten bi den wege ende baden. die een was Bartimeus die Timeus sone was. Doe di gehorden die schare dar voren gaen doe vrageden si wat dar ware. ende si seiden hem dat Jhesus Nazarenus dar voren ginc[b)]. Doe riepen si up hem ende spraken. here Davids sone ontfarme di over ons. Ende die dar voren gingen die bescoudense[c)] ende hiettense swigen. mar si riepen vele de meer Davids sone ontfarme di over ons[2)]. mar Jhesus stont ende hietse te hem bringhen. Ende doe si te hem quamen doe sprac Jhesus wat wildi wat ic u doe[d)]. ende si antworden here dat wi sien[3)]. doe ontfarmde hi hem hars ende leide sinen vinger up hare oghen[4)] ende sprac te hem siet u gelove heift u behouden[e)]. ende si worden te hant siende. ende volgeden hem lovende Gode. ende al dat volc dat dit sach gaf Gode groten lof van den wonderliken werken.

CXLIX. Doe Jhesus die stat Jherusalem[f)] ane sach doe begonde hi te weenne. ende sprac. bekennetstu wat di toe te comene es[g)] du wenets ooc. want nu up desen dach so hevestu dinen vrede. mar het sullen noch dage comen datti dine viande omme vaen ende omme leggen[h)] sullen. ende di dwingen in allen enden[i)5)]. ende ter erden sullen sidi werpen. ende dine kinder die in di sijn. ende enen steen en sullen si niet laten up den andren[k)] in di. daromme dattu niene hebs becant die tijt dire visitatien[l)6)].

CL. Ende doe Jesus quam te Jherusalem in die stat doe wart al die stat beroert[m)7)] ende spraken. wie es dese. ende sulke seiden dese es Jhesus van Nazaret die profete[8)]. Doe ginc Jhesus in den tempel[n)] ende maecte ene gesele van clenen zelen ende slouch

a) **H.** heyl gheschiet want die weert
1) 9 quia hodie salus domui huic facta est eo quod et ipse filius sit Abrahae.
b) **H.** dattet waer .. Jhs. Naz. die daer voer ghinghe.
c) **H.** ghinghen scholden sy
2) *Mt.* 20, 31 Turba autem increpabat eos. ut tacerent. At illi magis clamabant dicentes: domine, miserere nostri, fili David.
d) **H.** ic doe
3) 33 ut aperiantur oculi nostri.
4) 34 tetigit oculos eorum
e) **H.** u ghesont ghemaeckt
f) **H.** die stat van **J**.
g) **H.** dat di toecomende is
h) **H.** om ligghen
i) **H.** ende sullen di dwinghen aen a. syden
5) *L.* 19, 43 Quia venient dies in te et circumdabant te [inimici tui **V**] et coangustabant te undique.
k) **H.** up den andren *ontbr.*
l) **H.** visentieringhe
6) 44 ad terram .. visitationis tuae.
m) **H.** beweecht
7) *Mt.* 21, 10 commota est universa civitas
8) 11 Populi autem dicebant: hic est Jhesus propheta a Nazaret Galileae.
n) **H.** tempel Gods

uten temple[9)] alle die cochten ende vercochten. ende die scaep ende ossen slouch hi alle uut. ende die dissche der wisselaren ende haer gelt stac hi omme. ende die stoele derre die duven vercochten waerp[o)] hi omme ende sprac te hem. doet dit en wech. ende en maect niet mijns vader huus een hol[10)]. want het es gescreven mijn huus sal sijn bedehuus al den volke. ende gi hebbet gemaect een

9) *J.* 2, 15 fiagellum de funiculis .. eicebat omnes .. in templo
o) **H.** disse der wisseleren .. stiet .. stiet
10) 16 domum patris mei domum negotiationis.

[L.]

here ic wille half mijn goet gheven den armen ende hebbic imene veronrechtt ic wilt hem virvout verstoeren[1]. Doe sprac Jhesus te hem heden es dese herberghe ghesalegt ende de wert es worden Abrahams kint[2]. want des menschen sone es comen omme te sukene ende te behoudene dat verloren was[3].

157. Alse Jhesus ghinc ute Jhericho so volgde hem ene grote schare van volke[4]. ende alse hi buten quam so saten tvee blinde menschen an den weghe[a)5]. dire een was Bartimeus die Timeuss sone was[6]. Alse die blinde hoerden dat Jhesus Nazareus al daer leet so riepen se op hem ende seiden al dus. Here ontfarm di ons Davids sone[5]. Doe bleef Jhesus staende ende ripse te hem ende seide. wat wildi dat ic u doe?[7] Ende si antwerdden here doch dat onse oghen werden ontploken[8]. Doe ontfarmde Jhesus hars ende leide sinen vinger op hare oghen ende si worden altehant siende ende si volgden hem[9] ende lofden Gode. ende al dat volc dat daer was ende dat sach gaf Gode groten lof van din mirakelleken werke[10].

158. Alse Jhesus quam bi der stat van Jherusalem[11] so na dat hise sach. so begonste hi te weenne ende sprac al dus[12]. kennestu also wale wat di nakende es alse ic doe du soust oc weennen want nu op desen dach so hefstu dinen pais[13]. Mar die daghe selen comen dat di dine viende selen beliggen ende ommeringen. ende anxteren in allen staden[14] ende selen di terneder werpen ende dine kinder die in di syn ende sine selen eenen steen nit laten liggen op den andren in di om dat tu nit en wels kennen den tyt van dire v(i)sitacien[15].

159. Ende alse Jhesus quam te Jherusalem in der stat so wart alt folc van der stat van hem sprekende ende deen den andren vragende wie es dese?[16] ende deen antwerdde den andren dit es Jhesus de profete van Nazareth Galilee[17]. Doe ghinc Jhesus in den

1) *L.* XIX, 8.
2) 9.
3) 10.
4) *Mt.* XX, 29.
a) **H.** dit scrif Marc. van enen.[*)]
*) X, 46.
5) 30 audierunt quia I.N. transiret
6) *Mc.* X, 46 ex quibus
5) 30 audierunt quia I.N. transiret
7) *Mt.* XX, 32. *Hiervoor is in* **L** *vs.* 31 *weggelaten*.
8) 33.
9) 34.
10) *L.* XVIII, 43.
11) *Mt.* XXI, 1. *Nu volgt in* **T** *een hoofdstuk, waarvan het allerlaatste gedeelte onze Cap.* CXLIX *en* 158 *vormt*.
12) *L.* XIX, 41.
13) 42 quia si cognovisses et tu et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi sunt. *De nazin is van 't Mnl.: Vgl. de Aant. der Stat.-Vert.*
14) 43.
15) 44.
16) *Mt.* XXI, 10.
17) 11.

tempel[18]. ende alse hi dar binnen quam so makde hi van corden ene gheecele ende yade (*l.* yaghde) alle die kochten ende verkochten uten temple. ende de schaep ende de ossen yaghede hi ut. ende der wisseleren taflen warp hi uter (*l.* ter?) erden. Ende har gheldt dat quistte hi. ende der gherre stoele die duven verkochten warp hi omme[19]. ende seide aldus. Doet dit en weghe. ende en makt nit van myns vader huse ene halle[20]. want hets ghescreven. myn hus dat sal syn en bede hus allen lieden ende ghi hebter af ghemakt enen dieve winkel.

18) 12.
19) *Joh.* II, 15 et effudit aes.
20) 16.

[S.]

hol der mordenaren[a)1)]. ende en liet niemen een vat dragen dor den tempel. Doe gedachten sine jongere dat gesereven es die minne dijns huus heift mi geeiten[2)]. Doe quamen die blinde ende die creple[b)] te hem die maecte hi dar gesont. Doe dat gesagen die vorsten ende die fariseen. ende die kinder horden roupen in den tempel osanna Davids sone. doe hadden sijt onmaer[c)3)] ende spraken te Jhesum. horstu wat dese seggen. ende Jhesus antworde hem ja ic. En hebdi niet[4)] gelesen ute den monde der zugender[5)] ende der kinder[d)] hebstu vervult dinen lof[e)]. Doe antworden die joden ende spraken wat tekene toochstu ons dattu dat best. Doe sprac Jhesus breict desen tempel ende in drien dagen sal ickene weder maken[6)]. Doe spraken si in XLVI jaren es dese tempel gemaect. ende du wiltene maken in drien dagen. mar Jhesus seide hem van den temple sijns lechamen[7)]. doe Jhesus up verstaen was van der doot doe gedachten sine jongere dat hi dese worde seide ende gelofden der scrifturen ende den worden die Jhesus sprac.

CLI. Doe Jhesus stont in den tempel doe sach hi hoe si offerden. doe quamen vele riker ende worpen vele scatte in den stoc[8)]. Doe quam ooc ene wedewe ende warp II vierlinge[9)] in den stoc. ende dat sach Jhesus ende sprac te sinen jongeren vorwar seggic u dat dese areme wedewe meer heift geoffert dan alle dandre. want die andre hebben geoffert van dien dat hem overblivende was. mar dese heift geoffert van dien dat hare gebrekende es van harre nootdurft[10)].

CLII. Doe sprac hi tote somigen die hem over gerecht hilden ende versmaedden andre dese gelikenesse[11)]. Twee menschen gingen up in den tempel beden. die een was een fariseeus ende die ander een puplicaen[12)]. Ende die fariseus stont in sinen gebede ende sprac. Here God ic danke di dat ic niene ben alse andre menschen die rovere ende ongerecht sijn ende onkusch. ende ooc alse dese puplicaen es. Ic vaste twewarf in der weke. Ic geve mine tiende van al dien dat ic hebbe. Mar die puplicaen stont van verren ende en dorste sine ogen niet up heffen te hemele. mar hi slouch

a) **H.** een hoel der moerder
1) *Mt.* 21, 13 speluncam latronum.
2) *J.* 2, 17 zelus domus tue comedit me.
b) **H.** blijnden e.d. lamen
c) **H.** sijs onweert.
3) *Mt.* 21, 15 principes sacerdotum et scribae mirabilia quae fecit et pueros clamantes .. indignati sunt.
4) 16 dicit eis, vos numquam
5) 16 ex ore infantium et lactantinm
d) **H.** der sueghender kynder
e) **H.** *Na* lof *volgt nog vs.* 17 *en een zin, die aan Mt.* 21, 17 *en Joh.* 8, 2 *herinnert:* ende hi liet sy ende ghinc wtter stat in Bethania. ende daer leerden hy sy van den rijcke Gods.
6) *J.* 2, 19 solvite templum .. excitabo illud.
7) 21 de templo corporis sui.
8) *L.* 21, 1 Respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophilatium divites.
9) 2 aera minuta duo.
10) 4 habundantia .. autem ex eo quod deest illi, totum (omnem **V**) victum suum quem habuit misit.
11) *L.* 18, 9 Dixit autem et ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti et aspernabantur ceteros parabolam istam.
12) 10 ut orarent .. alter publicanus.

vor sine herte[13)] ende sprac. Here God ontfarme di over mi sondare[f)]. Ic segge u dat dese ginc in sijn huus gerechter dan diegene. want so wie hem hoget die wert genedert. ende so wie[14)] hem nedert die wert gehoget[g)].

13) 13 percutiebat pectus suum
f) **H.** God wes ghenadich my sunder
14) 14 omnis qui .. et qui
g) **H.** die ander. want wie hem verheft die wort ghenedert. ende soe wie sich nedert die wort verhaven.

[L.]

ende oc en lit hi nimene dragen en vat dor den tempel[1]. Doe ghedachte sinen yongren dis wards dat gheschreven es. Dyns huss ande heft mi gheten[2]. aldaer so quamen oc de blinde ende de manke te hem in den temple ende die ghanssede hi alle[3]. alse dat sagen de princhen ende de phariseuse. ende de kinder hoerden roepen in den temple osanna Davids sone. so hadt hen ommar[4] ende spraken al dus te hem. hoerstu wat dese seggen? ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. yaic. En laisdi noit dat ghescreven es. uter kinder monde ende der gherre die noch sugen hefstu volbracht den Gods lof?[5] Doe antwerdden de yoeden ende seiden. wat teekene togstu ons dat tu des macht hefs te doene?[6] Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. ontmakt desen tempel ende ic salne in drin daghen weder op rechten[7]. Doe spraken die yoeden noch ende seiden. dese tempel was ghemakt in sesse ende virtegh yaren. ende du soudsten weder maken in drie daghen?[8] Mar Jhesus meinde den tempel syns lichamen[9].

160. Al daer Jhesus stont in den tempel so sach hi deghene die hare offerande offerden in den tempel beide rike ende arme[10]. al daer so quam en arm weduken ende leide tve cleine virdonge in den bloc[11]. Ende alse Jhesus dat sach so sprac hi tote sinen yongren[12]. over waer seggic u dat dese arme wedue heft meer ghoffert dan alle dandre[13]. want alle dandre offerden van din dat hen over blivende was. mar dese offerde van din dis hare ghebrekende es. ende al dat daer hare noet dorft van den daghe ane ghelach[14].

161. Doe sprac hi noch voert tote hen somen die hen selven voert setten alse ochte si allene gherecht waren ende versmedden dandre ende seiden aldus[15] het ghevil dat tvee menschen quamen in den tempel deen was en phariseus ende dandre was en pubplicaen[16]. De phariseus hi stont ende dede aldus syn ghebet here Got ic danke di dat ic nin ben alse dandre menschen die roeveren syn die ontghereght syn ende onkusch van haren live ende oc also ghedaen alse dese pubplicaen es[17]. Ic vaste

1) *Mc.* XI, 16.
2) *Joh.* II, 17.
3) *Mt.* XXI, 14.
4) 15.
5) 16.
6) *J.* II, 18.
7) 19.
8) 20.
9) 21. *Wat hierna in* **LS** *volgt, ontbr. in* **T** *en is ontleend aan* **V***:* Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat; et crediderunt scripturae et sermoni, quem dixit Jesus. (*J.* II, 22).
10) *L.* XXI, 1.
11) 2 *en Mc.* XII, 42: quod est quadrans
12) *Mc.* XII, 43.
13) *L.* XXI, 3.
14) 4.
15) *L.* XVIII, 9.
16) 10.
17) 11.

tveewerf in de weke. Ic gheve mine tinde van allen din dat ic hebbe[18]. Mar die publicaen stont van verren ende en woude sine oghen nit opheffen ten hemele wert mar hi sloch vor syn herte ende seide al dus here Got ontfarmdi myns die en sundere ben[19]. Ic seggu dat dese ghinc thus wert meer ghebetert dan dander dede. want so wie so hem selven verheftt die sal ghenedert werden. ende so wie so hem selven oedmudegt die sal ghehogt werden[20].

162. Wie es oc van u die heft enen knecht die syn lant akkert ochte die syn quic hudt din syn here sal seggen alse hi comt van den velde

18) 12.
19) 13.
20) 14.

[S.]

CLIII. Wie es van u die enen knecht heift die sinen acker arbeit of sijn quic wedet. dien sijn[a] here seggen sal als hi comt van den velde ganc sitten eten. ende niene spreke gorde di ende berede di mi te dienne tote ic geeten hebbe ende gedronken. ende danne saltu eten ende drinken. ende alse die knecht gedaen heift dat gebot sijns heren wat genaden heifti daeran verdient. Also seggic u. alse gi gedaen hebt al dat u geboden[b] es so suldi seggen wi sijn onnutte knechte. dat wi sculdich waren te doene dat hebben wi[c] gedaen. Doe Jhesus dese woort gesproken hadde doe schiet hi[d] van den volke want het was bi den avonde. ende ginc uter stat in een dorp dat hiet Bethania. ende bleef daer die nacht. ende elc ginc[e] in sijn huus van den volke die dar versament waren. Ende doe dat gemene volc vernam dat hi uter stat was gegaen do volgeden si hem te Bethania. ende al daer maecte hise gesont.

CLIV. Het was een mensche van den fariseen die hiet Nichodemus. ende was een prince der joden. dese quam bi nachte te Jhesum ende sprac. Rabi wi weten dattu van Gode comen best. Meester niemen en mach die tekene doen die du does het en si God met hem[1]. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. vorwar vorwaer seggic di so wie niet anderwarf geboren wert die ne mach niet sien dat rike Gods. Doe sprac te hem Nichodemus. hoe mach die mensche geboren[f] werden die out es mach hi anderwarf comen[g] in sire moeder lichame ende weder geboren werden. Ende Jhesus antworde vorwar vorwar seggic di die niet anderwarf geboren wert uten watre ende den geeste[h] die ne mach niet comen in dat rike Gods[2]. Dat geboren es van vlesche[i] dat es vleesch. ende dat geboren es van den geeste dat es geest. Niet en wondere di dat ic segge gi moet anderwarf geboren werden. die geest geestet daer hi wille. ende sine stemme horstu. mar dune weits niet van wan hi[k] comt of waer hi gaet[l][3]. also es een iegelic die geboren es van den geeste. Doe antworde Nichodemus ende sprac. hoe mach dit geschien. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. du best een meester in Israele ende best des onwetende. vorwar vorwar seggic di. wat wi dat wi weten dat spreken wi[m][4]. ende dat wi gesien hebben dat getugen wi ende gine ontfaet onse getugenesse niet. Of ic u van erderschen[n] dingen geseit hebbe ende gine gelovets niet. of ic u dan seide van hemelschen dingen hoe soudi des geloven. Niemen en

a) **H.** in synen acker a. ende syn vee weydt. weder den sijn
b) **H.** bevolen
c) **H.** dat en h.w. niet
d) **H.** scheide hi
e) **H.** malck ghinck
1) *J.* III, 2 nisi fuerit deus cum eo.
f) **H.** anderwerf gheboren
g) **H.** weder comen
h) **H.** in den water e. in den heilighen g.
2) 5 amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu non potest introire in regnum dei.
i) **H.** wt den vleysche
k) **H.** niet wanne hi
l) **H.** waer hi vaert
3) 8 Spiritus ubi vult .. et quo vadat
m) **H.** want wat dat wy weten dat spreken wi
4) 11 quia quod scimus loquimur
n) **H.** eertschen

comt in[o)] den hemel dan die van den hemele comen es des menschen sone die in den hemel es. Ende also Moyses verhief die slange in der woestinen. also moet verheven werden des menschen sone. dat[p)] alle die in hem geloven niene verderven[5)]. mar dat si hebben dat ewelike leven.

o) **H.** gheet op in
p) **H.** sone die in den hemel is. opdat
5) 14 filium hominis (15) ut omnis qui credit in ipso non pereat

[L.]

ghanc sitten eten[1)]. ende nin sal seggen ghereit mi tetene ende dine mi totire wilen dat ic hebbe gheten ende ghedronken ende daer na soutu eten ende drinken[2)]. Ende alse die knecht heft ghedaen syns heren ghebot wat gracien heft hi daer ane verdint?[3)] also seggic u. alse ghi hebt ghedaen al dat u gheboden es so segt. wi syn onnutte knechte dat wi schuldech waren te doene dat dade wi[4)]. Alse Jhesus dese wart ghesproken hadde so schit hi van din volke[5)]. want het bi den avonde was. ende ghine uter stat in en dorp dat heett Bethania ende daer bleef hi din nacht over[6)]. ende en ighewelc ghinc thus wert van den ghenen die daer versament hadden gheweest[7)]. ende alse dat ghemeine volc vernam dat hi uter stat was gegaen so volgde hem te Bethanien wert. aldaer ontfinc se Jhesus die te hem quamen. ende ghansde deghene dis behoevende waren[8)].

163. In din tide so was een van din phariseusen die Nichodemus hit ende was prinche van den yoeden[9)]. Dese quam te Jhesum be nachte ende sprac aldus te hem. rabbi wi weten wale dat tu van Godshalven best comen omme ons te leerne. want nimen en mach die werke werken die du werks hen si dat Got met hem si[10)]. Doe antwerdde hem Jhesus ende sprac aldus. over waer[a)] seggic di hen si dat de mensche anderwerve gheboren werden (*l.* werde) hi ne mach dat Gods rike nit beschowen[11)]. Doe dat hoerde Nichodemus so sprac hi al dus. hoe mach en mensche anderwerf gheboren werden alse hi out es? mach hi weder crupen in in sire moeder lichame ende weder werden gheboren?[12)] Ende Jhesus antwerdde hem hir op. over waer[a)] seggic di hen si dat de mensche weder gheboren werde over mids den watre ende den heilegen gheeste hi ne mach nit comen int rike Gods[13)]. Dat van den vleesche gheboren werdt dat es vleesch. ende dat van den gheeste gheboren werdt dat es gheest[14)]. Ende wondere di nit van din dat ic di seide dat gi moett werden gheboren anderwerve[15)]. De gheest spirert daer hi welt ende sine stemme hoers du ende du ne wets nit wanen hi comt noch warwert dat ghi (*l.* hi) vaert also est metten ghenen die

1) *L.* XVII, 7.
2) 8.
3) 9.
4) 10. *L.* XVII, 7-10 *komt in 't oorspr. niet voor*.
5) *Mc.* XXI, 17.
6) *Mc.* XI, 11.
7) *Joh.* VII, 53. *Ontbr. in* **T**.
8) *L.* IX, 11. Et sciens turba quod exiit extra civitatem, secuti sunt eum, et suscipiens eos quibus necessaria erat cura sanabat. **V** *wijkt hiervan en van 't Mnl. af.*
9) *Joh.* III, 1.
10) 2.
a) **H.** Amen[*)].
*) III, 3 11.
11) 3.
12) 4.
a) **H.** Amen[*)].
*) III, 3 11.
13) 5.
14) 6.
15) 7.

gheboren es over mids den gheeste[16]. Doe antwerdde noch Nichodemus ende sprac aldus hoe mach dit syn?[17] Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. Du best en meester in Israhel ende en wets tu des nit?[18] over waer[a] seggic di dat wi spreken van din dat wi weten ende wi ghetugen dat wi hebben ghesien ende ghi ne notfaet (*l.* ontf.) onse ghetugnesse nit[19] ochtic u van erderschen dingen hebbe ghesproken dis ghi nit ne gheloeft hoe souddi dis gheloeven dat ic u seide van hemelschen dingen?[20] Ende nochtan seggic di dat nimen en es mechtegh op te varne ten hemele[b] dan deghene die neder quam van hemele dats des menschen sone die es in den hemele[21]. Ende noch seggic di dat also ghelike alse Moyses verhif den serpent in der wustinen also moet des meuschen sone werden verheven[c][22] omme dat so wie so gheloeft an hem nit ne werde verloren mar dat eeuleke leven behoude[n][23].

16) 8.
17) 9.
18) 10.
a) **H.** Amen[*].
*) III, 3 11.
19) 11.
20) 12.
b) **H.** van syns selves machte[**]
**)
21) 13.
c) **H.** an den cruce.
22) 14.
23) 15.

[S.]

CLV. Want also heift God[a)] die werelt gemint dat hi sinen een gebornen sone hevet gegeven dat[b)] alle die geloven in hem niene verderven. mar dat si hebben dat ewelike leven. want God en heift sinen sone niet gesant in die werelt dat hi ordele die werelt. mar dat die werelt behouden blive[c)] overmids hem[1)]. Want wie in hem gelooft[d)] diene wert niet geordeelt. mar die niene gelooft die es te hant verordeelt. want hi niene geloft in die name des een gebornen sone Gods[2)] dit es dat ordeel. want dat licht es comen in die werelt[3)]. ende die menschen hebben meer gemint die demsternisse dan dat licht. want hare werke waren quaet. want alle die quaetheit werken die haten dat licht. ende ne comen niet toten lichte. dat hare werke niene werden geconfuust[4)]. mar die de warheit doet[e)] die comt toten lichte dat sine werke geopenbaret werden want si sijn in Gode gedaen[5)]. Doe Jhesus dese wort gesproken hadde doe ginc hi van Bethania up den bergh van Oliveten. ende des andren dages[f)] quam hi weder in den tempel. ende dat volc quam te hem ende hi sat ende leretse[6)].

CLVI. Doe quamen die scrivere ende die fariseen ende brachten een wijf in onkuscheden begrepen[7)] ende steldense dar[g)] in midden ende spraken te Jhesum. meester dit wijf es nu begrepen in onkuscheden[8)]. Moises heift ons geboden in der wet dat wise stenen[h)9)] wat seghstu der toe. dat seiden si omme hem te provene[i)] dat sine mochten wrougen[k)]. Jhesus buckede[l)] hem neder[10)] ende screef metten vingere in derde. Ende doe si vaste bleven an hare vrage ende hem vaste vrageden[m)]. doe rechte[n)] hi hem up ende sprac te hem[11)]. die sonder sonde es onder u die werpe den eersten steen up hare. ende buckede hem anderwarf neder ende screef in derde. Doe si dat

a) **H.** God die vader
b) **H.** opdat
c) **H.** behalden werde
1) 17 sed ut salvetur mundus per ipsum.
d) **H.** gheloeven .. sy
2) 18 iam iudicatns .. unigeniti filii dei.
3) 19 Hoc est autem iudicium, quod lux venit in mundum
4) 20 Omnis enim qui mala agit odit lucem .. ut non arguantur opera eius.
e) **H.** ende si en comen totten licht .. op dat hoer wercken niet en werden gheschant. mer die waerheit doen
5) 21 a deo (in deo **F** *en* **V**) sunt facta.
f) **H.** daechs vroech
6) *J.* 8, 2 et diluculo .. sedens docebat eos.
7) 3 in adulterio deprehensam
g) **H.** setten sy daer
8) 4 deprehensa est in adulterio.
h) **H.** steynen sullen
9) 5 huiusmodi lapidare
i) **H.** versueken
k) **H.** mochten melden
l) **H.** neyghede
10) 6 Haec (hoc V) autem dicebant temptantes eum, ut possent accusare eum. Jhesus autem inclinans se deorsum
m) **H.** ende hem vaste vrageden *ontbr.*
n) **H.** richte
11) 7 Cum autem perseverarent interrogantes eum, erexit se et dixit eis

gehorden doe ginc deen na den andren ut. ende begonsten an den outsten[12]. ende Jhesus bleef allene ende dat wijf in midden staende. Doe rechte hem Jhesus up ende sprac tote hare wijf war sijn die di gewroucht hebben niemen en heifti verdomt[o][13]. ende si sprac niemen here[14]. doe sprac Jhesus noch ic en verdome di niet[p]. ganc ende ne wille nu voort meer niet sondigen.

CLVII. Jhesus ginc uut van Betania ende des andren dages doe hi uut ginc van Betania doe hongerde hem[15]. ende doe sach hi enen figeboom van verren blade hebbende[q][16]. doe quam hi te hem of hi lichte iet vonde in hem[r]. Ende doe hi te hem quam doene vant hi niet dan blade. want die

12) 9 incipientes a senioribus
o) **H.** heeft di yement gheordelt
13) 10 qui te accusabant? nemo te condemnavit?
14) 11 nemo, domine.
p) **H.** ic en wille dy niet ordelen
15) *Mt.* 21, 18 Mane autem revertens in civitatem esuriit.
q) **H.** blader hebben
16) 19 videns fici arborem unam secus viam
r) **H.** licht of hi wat v. aen h.

[L.]

want also minde Got de werelt[d)] dat hi sinen eenegen sone sendde in de werelt omme den ghenen die ane hem gheloeven selen te ghevene dat eeuleke leven[1)] want Got en heft sinen sone nit ghesendt in de werelt omme de werelt te ordeelne mar omme dat de werelt werde behouden overmids hem[2)]. Die ane hem gheloeft hi ne sal nit gheordeelt werden. Mar die ane hem nin gheloeft die es nu verordeelt want hi nit en gheloeft in den name des eenegs Gods soens[3)]. Ende dat es die sake waromme dat de werelt sal gheordeelt syn om dat dat light es comen in de werelt ende de menschen van der werelt hebben liever de demsternessen dan de clerheit des ligts want hare werke die syn boese[4)]. Ende alle deghene die quade werke werken die haten dat light ende die comen noede ten ligchte want si hen onssin dis dat si van haren werken berespinge souden ontfaen[5)]. Mar die werkt de werke van der ghewaregheit die comt gherne ten lighte omme sine werke oppenbaer te makene ende omme te toegene dat si met Gode syn ghewarghtt[6)]. Alse Jhesus dese wart hadde ghesproken so ghinc hi ute Betanien ende ghinc op den bergh van Olyveten[7)]. ende des anders margens vroch so quam hi weder in den tempel ende aldaer so ghederde de ghemeinte van den volke om hem ende hi ghinc sitten leeren dat volk[8)].

164. Aldaer Jhesus gheseten was om dat volc te leerne so quamen de scriben ende de phariseuse ende brachten en wyf gheleidt die bevonden was met overhoere[9)] ende si namen dat wyf ende seittende in midden onder dat volc vor Jhesum[10)] ende spraken aldus. Meester dit wyf es nu betraept in overhoere ende in de wet so ghebidt ons Moyses aldusghedane liede te steinne. wat segs tu hir toe?[11)]. Dit spraken si om hem tebekorne ende omme oksun te vindene iegen hem dar sine af wrugen mochten. alse Jhesus die wart hoerde so nikde hi nederwert ende began te scrivene met sinen vingre op derde[12)]. ende de phariseuse stonden ende vragden met groter besegheit wat hi daer toe seide ende alse si lange met vragene besech hadden ghewest so rechtte (hi *ontbr.*) hem op ende sprac aldus. Die sonder sunde es van u die werpe den irsten steen op hare[13)] ende alse dat ghesegt was so nikde hi weder nederwert ende screef metten vingre op die erde[14)]. alse dat hoerden die phariseuse so strekense en wege uten temple deen na den andren ende die oudst waren onder hen die vlowen alre irst so dat Jhesus allene daer bleef ende dat wyf dat daer vor hem stont. Doe reghtte hem

d) **H.** Sic Deus dilexit mundum[***)].
***) III, 16.
1) *Joh.* III, 16.
2) 17.
3) 18.
4) 19.
5) 20.
6) 21. *Hierna heeft* **T** *nog J.* VII, 53.
7) *Joh.* VIII, 1.
8) 2.
9) 3.
10) 4.
11) 5.
12) 6.
13) 7.
14) 8.

Jhesus op ende sprac totin wive ende seide wyf waer syn die di wrugden? heft di imen verordeelt?[15] ende si antwerdde neent here. Doe sprac noch Jhesus tote hare. noch in sal di nit verordeelen ghanc ende hut di van sunden voert ane meer[16].

165. Op enen dach so ghinc Jhesus van buten in ter stat wert in ere margenstonden ende hem hungherde[17]. al daer hi ghinc so versach hi enen vigheboem die stont beneven de weghe. ende alse Jhesus totin boeme quam. so ne vant hire nit op dan allene loever[18]. want het buten den tide was

15) 10.
16) 11.
17) *Mt.* XXI, 18.
18) 19.

[S.]

tijt der figen en was niet[1)]. Doe sprac hi ten bome van nu vort ewelike sone moete niemen van dire vrucht eten[2)]. ende doe hi dat gesproken adde te hant so wart die boom droge[a)]. ende doe dat die jongeren sagen doe wonderden si hem[3)]. Ende des avonts dar na doe ginc Jhesus uter stat[4)]. ende des andren dages doe hi weder quam doe gingen si vor den boom. Doe die jongere sagen dat die boom droge[a)] was tote in den wortelen[5)]. doe sprac Peter. Meester die boom dien du vervloukest es verdroget[b)]. Doe antworde Jhesus ende sprac te sinen jongeren hebt Gods trouwe[c)] in u. vorwar seggic u haddi gelove ende ne twifelde u niet. ic en segge u allene niet[d)] van desen figebome. maer[6)] gi spraect[e)] te desen berge heffe di up ende lat di in dat mere ende het soude u gescien. Doe spraken sine jongere here meerse[f)] ons den gelove[7)]. Ende Jhesus antworde al dat gi bidt in uwen gebede hebt gelove dat het u werden sal ende het sal u gheschien[8)]. Ende alse gi staet in gebede so vergeift dien die tjegen u iet hebben mesdaen. so vergeift u u vader die in den hemelen es uwe sonden.

CLVIII. Doe seidi een gelikenesse ende sprac. het moet sijn dat men alle wege bede ende nemmer up gehore[g)9)]. Het was een rechtre in ene stat die Gode niene vreesde[h)] noch eerde die menschen[10)]. Ende ene wedewe was in die selve stat die quam toten richtre[i)] ende sprac te hem. Rechte mi van minen weder sake[11)]. ende hine wilts niet doen bi vele tijts[k)]. Darna sprac hi in hem selven. al en vresic Gode niet noch en doe den menschen en gene reverencie[l)12)]. nochtan willic die wedewen rechten. want sine laet[m)] mi niet met gemake[13)]. dat si niene come in[n)] den joncsten dage ende mi

1) *Mc.* 11, 13 non[dum **T**] enim erat tempus ficorum.
2) *Mt.* 21, 19 numquam ex te fructus nascatur in sempiternum!
a) **H.** dorre
3) 20 quomodo continuo aruit.
4) *Mc.* 11, 19 Et cum vespera facta esset, egrediebatur (F) de civitate.
a) **H.** dorre
5) 20 Et cum mane transirent viderunt ficum aridam factam a radicibus.
b) **H.** vermaledides is dorre
c) **H.** ghetrouwen
d) **H.** niet alleen
6) *Mt.* 21, 21 non solum .. sed
e) **H.** spreckt ghi
f) **H.** meerre
7) *L.* 17, 5 domine (domino V) adauge nobis fidem.
8) *Mc.* 11, 24 omnia quaecunque orantes petitis, credite quia accipietis et veniet vobis.
g) **H.** op en halde
9) *L.* 18, 1 semper orare et non deficere.
h) **H.** niet en ontsach
10) 2 Iudex quidam erat in quadam civitate .. hominem non verebatur.
i) **H.** totten selven richter
11) 3 in civitate illa et veniebat ad eum .. de adversario meo.
k) **H.** in langher tijt
l) **H.** menschen gheen eer
12) 4 Et nolebat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: etsi deum non timeo nec hominem revereor.
m) **H.** leet
13) 5 tamen quia molesta est mihi haec vidua
n) **H.** aen

niene verwite. Doe sprac Jhesus hort wat die richtre der boosheit seicht. en sal God niet rechten sine vercorne[o)] die hem ane roupen dach ende nacht ende sal ghedult[p)] hebben in hem. vorwar seggic u hi sal hem rechtinge[q)] doen[14)]. Nochtan alse des menschen sone comt waendi sal hi[r)] gelove vinden inder erden.

CLIX. Doe Jhesus in den tempel quam ende geseten was te leerne dat volc. doe quamen te hem die princen ende die outste[s)] van den volke ende spraken te hem. In wat machten[t)] doestu dese werc[15)] of wie heifti die macht gegeven. Doe antworde Jhesus ic sal u ene redene vragen berecht

o) **H.** wtvercoren
p) **H.** gheduldicheit
q) **H.** gherechticheit
14) 8 quia cito faciet vindictam illorum.
r) **H.** meyndi dat hi sal
s) **H.** die vorsten der priesteren ende die altsten
t) **H.** In wes macht
15) *Mt.* 21, 23 in qua potestate haec facis?

[L.]

dat de vighen plegen te sine op den bome[1]. Doe sprac Jhesus totin bome. Nemmermeer en wasse vrocht op di. ende also saen alse dat ghesproken was so verdrogde die boem[2]. alse dat sagen sine yongren so wonderde hen van din dat die boem so schire verdorret was[3]. ende des avonds dar na so ghinc Jhesus uter stat[4] ende des anders dags alse hi weder quam lidende beneven din boem so sagen sine yongren dat die boem verdrogt was tote in de wortle[5]. Doe sprac Peter ende seide. meester die du maledyes es verdrogt[6]. Doe antwerdde Jhesus hir op ende seide sinen yongren. hebt dat Gods gheloeve in u[7]. want over waer seggic u. hebdi ghelove ende en comt enghene tvivelinge in u dit selve seldi mogen don. nit allene van den vighebome. mar segdi desen berghe verheffe di ende worp di in der zee. het sal gheschin[8]. Doe spraken sine yongren tote hem here meerre ons onse gheloeve. ende Jhesus antwerdde hen aldus[9] al dat ghi bidt in ure begdingen (*l.* bedinghen) hebt gheloeve dat u ghegheven sele werden. ende het sal al so gheschin[10]. Ende alse ghi ghestan syt u ghebet te doene so vergheft den ghenen die mesdadech syn iegen u so sal u u vader die in den hemele es uwe sunden vergheven[11].

166. Doe leerde hi hen dat si ernstelec altoes souden beden ende nit en souden hen laten vertregen ende sprac in eere ghelikenessen ende seide aldus[12]. En richtre was op enen tyt in ene stat die Gode nin onssach noch de menschen[13]. in die selve stat so was ene wedue die quam totin richtre ende seide aldus. richt mi over minen adversaris[14]. ende die richtre en wouds nit don. mar ontverstet hare enen langhen tyt. Dar na alsen dat wyf persde met harre beden. so sprac hi iegen hem selven ende seide aldus. al es dat sake dat ic Gode nin onssie noch engheenen mensche reverencie en doe[15]. nochtan om dat mi dese wedue nit met vreden en laett so salic se berichten dat syt mi ten yongten daghe nit en hebbe te verwitene[16]. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. heb di gehoert wat die quade richtre dede?[17] ende ochte hi din wive recht dede hi die so quaet was en sal Got dan nit berechten sine ut verkorne ende wreken dat onrecht dat men hen doet. ochte sal hyt al ongewroken over laten

1) *Mc.* XI, 13.
2) *Mt.* XXI, 19.
3) 20.
4) *Mc.* XI, 19.
5) 20.
6) 21. cui maledixisti aruit.
7) 22. fidem dei.
8) *Mt.* XXI, 21. Si habueritis ... tolle (te **F**) et iacta te in mare, fiet.
9) *L.* XVII, 5.
10) *Mc.* XI, 24.
11) 25. cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem ... in caelis.
12) *L.* XVIII, 1.
13) 2.
14) 3.
15) 4.
16) 5.
17) 6. quid iudex iniquitatis dicit.

liden?[18] Ic seggu dat hyt vele schire wreken sal. Mar alse des menschen sone comt wat dunkt u sal hi ghewarech gheloeve vinden in ertrike?[19]

167. Alse Jhesus in den tempel comen was[20]. ende hi gheseten was om dat volc te leerne[21] so quamen te hem die princhen van den yodschen papen ende de senioren van den volke ende spraken aldus. In wat machte dustu al dese werke ende wie heft di ghegheven dese macht?[22] Doe antwerdde Jhesus ende sprac aldus. ic sal u oc vragen ene questie ende berichtti

18) 7.
19) 8. putas inveniet fidem in terra?
20) *Mt.* XXI, 23.
21) *L.* XX, 1. principes et seniores.
22) *Mt.* XXI, 23. et quis [est qui] dedit tibi hanc potestatem? (*Alleen in* **F** *en* **V**.)

[S.]

mi[1)] ic sal u seggen in wat machten ic dese werc doe. Johans doopcels wanen was het[a)] van den hemele of van den menscen[2)]. Doe si dat gehorden doe dochten si in hem selven. spreken wi van den hemele. so spreicti waromme en geloofdi hem dan niet. spreken wi van den menschen dat gemene volc sal ons stenen. want si houden alle Johanne[3)] vor enen profete. ende si antworden ende spraken. wine weten[4)] wanen het was. Doe antworde hem Jhesus noch ic en segge u niet in wat machten ic dese werc doe.

CLX. Wat dinct u het was een mensche die hadde twe sonen. ende hi quam toten eersten ende sprac. sone ganc noch heden[b)5)] in minen wijngaert werken. ende hi antworde ic en does niet. dar na beraus hem[c)] ende ginc wech[6)]. Doe quam die vader toten ander ende sprac. noch heden ganc werken in ninen wijngaert ende hi sprac here[d)] ic ga ende en ginc niet[7)]. welc van desen tween dede den wille des vader. ende si antworden die eerste[8)]. Doe sprac te hem Jhesus. vorwar seggic u dat die puplicane ende die gemene wijf u vorgaen in dat hemelrike. want Johannes quam tot u in den wege der gerechticheit ende gine gelovet hem niet. mar die puplicane ende die gemene wijf die geloofden hem. ende al sagedi dat nochtanne bleifdi in uwer stijfheit ende en hadt geen berauwenisse der af[e)]. dat gi hem niene gelovet[9)] hort een ander gelikenesse.

CLXI. Het was een mensche I vader des gesindes. die plante enen wijngaert. ende omme den wijngaert (ma?)ecti enen tuun. ende grouf dar in enen putte. ende stichte dar in ene perse[f)]. ende maecte dar in enen tor[g)]. ende dar na leende hine wijngaert lieden[10)] ende voer uten lande. ende merrede lange[h)] eer hi weder quam. Dar na doe die tijt der vrucht nakede. doe sende die here sine knechte toten wijngart lieden dat si namen die vrucht van den wijngarde[11)]. ende die wijngaert lieden begrepen die knechte. die ene slougen si. die andre doodden si. die derde steenden si[12)]. Echter

1) *L.* 20, 1 et evangelizante .. *Mt.* 21, 24 interrogo vos et ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi
a) **H.** doep wan was sy
2) 25 e caelo an ex hominibus?
3) 26 si dixerimus: ex hominibus, timemus turbam, omnes enim habent Joh.
4) 27 dixerunt: nescimus
b) **H.** noch heden *ontbr.*
5) 28 Quid vobis videtur? Homo habebat duos filios, et accedens ad primum dixit: fili vade hodie
c) **H.** ic en doens. daerna waest hem leet
6) 29 ait: nolo. Postea autem paenitentia motus abiit.
d) **H.** vader
7) 30 At ille respondens ait: eo, domine, et non ivit.
8) 31 Dicunt: novissimus.
e) **H.** haertheit .. rouwe daer van
9) 32 vos autem videntes nec paenitentiam habuistis postea, ut crederitis ei.
f) **H.** maeckden .. ende maecten daer in enen kelter
g) **H.** toern
10) 33 sepem circumdedit ei et fodit in ea torcular .. locavit eam agricolis.
h) **H.** vermyede hi .. in een ander lant ende bleef langhe
11) 34 ut acciperent fructus eius.
12) 35 adprehensis servis eius alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

sende[i)] hi andre knechte meer dan der eerster ende dien daden si ooc also. mar ten lesten sende hi te hem sinen sone[k)] ende sprac. si sullen lichte vresen minen sone[k)]. Ende doe die wijngaert lieden sagen den sone doe spraken si onderlinge deses es die erve. comt ende doden wine so blijft ons dat erve[13)]. ende si begrepene ende dooddene ende worpene uten wijngarde[14)]. Alse die here comt wat sal hi doen den wijngaert lieden. Ende si antworden hi sal die quade qualike verderven[l)]. ende sal sinen wijngaert ver-

i) **H.** den enen .. den anderen .. den derden .. Doe sande
k) **H.** -
k) **H.** *ontbr.*
13) 38 hic est heres; venite occidamus eum et habebimus heredidatem eius.
14) 39 eiecerunt extra vineam et occiderunt.
l) **H.** boesen boeslic handelen

[L.]

mi dis ic u vrage so salic u oc berechten in wat machte dat ic dese werke worke[1]. Yan Baptists doepsele. (weder) waest van den hemele ochte quamt van den menschen? Alse dat de ghene hoerden so peinsden si in hen selven aldus[2]. segge wi datt was van den hemele so sal hi seggen. waromme en gheloevedi dan ane hem nit? Ende segge wi dat het quam van menschen? so onssie wi dat gheruchte van den volke[3]. want aldat volc hilt Yanne Baptisten over enen profete. ende dar omme so antwerdde[de]nse ende seiden. wi ne weten wanen dat het quam. Doe antwerdde hen Jhesus ende seide aldus. Ine seggu oc nit in wat machte dat ic dese werke werke[4].

168. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. wat dunkt u van din dis ic u noch vragen sal. In enen tide was en man die hadde tvee sonen. ende hi quam ten irsten ende seide. sone ghanc heden werken in minen wyngart[5]. ende deghene antwerdde. ine does nit. Dar na so berau hem des ende hi ghinc werken in den wyngart[6]. Doe quam de vader toten andren. ende hiten gaen werken in den wyngart. ende deghene antwerdde hem aldus. here ic saelt gherne don. Ende nochtan en dede hys nit[7]. welc van desen tveen dede syns vader wille? Ende si antwerdden dirste. Doe sprac Jhesus noch voert. over waer seggic u. dat die publicane ende de ghemeine wyf selen vor u gaen te hemelrike wert[8]. wan(t) Yan Baptiste quam totu in den weghe van gherechtegheiden ende ghine gheloevet hem nit. Mar de publicane ende de ghemeine wyf si gheloefden hem. Ende al sagdi dat nochtan blef di in ure styfheit ende en hadt en gheen berowenesse van din dat ghi hem nin hadt gheloef[9]. hoert noch ene andre parabole.

169. Een man was die plantte eenen wyngart. ende omme din wyngrat so loec hi enen tuun. ende hi groefer in enen putte. ende stichtter in een wyhus. ende dar na so verhurde hi sine wyngart lieden. ende vor uten lande[10]. ende merrde lange eer hi weder quam. Dar na alse de tyt naekde dat men din wyn soude lesen so sendde die here sine knechte totin wyngart liede om die vroch te nemene van din wyngarde[11]. Ende die wyngart liede voeren sinen knechten over. ende den eenen blowen si den andren doedden si den derden steinden si[12]. Doe sendden die here noch andre knechte ende meer dan der irsten hadde ghewest te hen ende din daden si oc al die ghelike[13]. Dar na so sendde hi ten hen syns selfs sone ende sprac aldus. maschin selen si minen

1) *Mt.* XXI, 24.
2) 25.
3) 26. *Dit vs. is naar* **V** *gevolgd, want in* **T** *ontbr.:* Si dixerimus: E caelo; dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi?
4) 27.
5) 28.
6) 29.
7) 30.
8) 31.
9) 32.
10) 33. *De volgende zin ontbr. in* **T** *en is ontleend aan* **V** (*L.* XX, 9): et ipse peregre fuit multis temporibus.
11) 34.
12) 35.
13) 36.

sone onssin[14]. alsen deghene saghen so spraken si onderlinge ende seiden dits de sone dint gherfnesse ane behorrende es. comt ende lattene ons doeden so sele wi hebben syn gherfnesse[15]. doe gegrepen sine ende doeddenne ende worpenne uten wyngarde[16]. alse die here comt wat sal hi din wyngart lieden don?[17] Ende si antwerdden hi sal den quaden qualec don har lyf verliesen ende sinen wyngart sal hi vermieden

14) 37.
15) 38.
16) 39.
17) 40.

[S.]

huren[a)] andren wijngertlieden[1)] die hem sine vrucht geven ter rechter tijt. Doe sprac Jhesus te hem. en hebdi niet gelesen inder scrifturen die steen die de temmerlieden verworpen die es geleit int overste van den houke[b)2)]. ende van Gods alven es dat gedaen. ende es wonderlic in onsen ogen. Daromme seggic u dat dat hemelrike sal genomen werden van u. ende sal gegeven werden den volke dat sine vrucht geift[c)3)]. Ende so wie valt up desen steen die te berst. ende up so wien die steen valt dien sal hi te knutsen[d)4)]. Ende doe die princen der priestre ende die fariseen horden sijn gelikenesse doe verstonden si dat hi hem meende. ende haddene gerne begrepen. mar si vreesden dat gemene volc. want si hildene alle over[e)] enen profete.

CLXII. Daer na seide Jhesus noch een gelikenesse ende sprac. Hemelrike es gelijc enen mensche enen coninc die maecte ene brulucht sinen sone ende maecte ene grote werscap. ende loet vele lieden[f)5)]. Ende doe die werscap bereet[g)] was doe sende hi uut sine knechte ende hiet comen die geladen[h)] waren ter brulucht[i)]. want het es al bereet[i)]. ende sine wilden niet comen. mar si onsculdichden hem alle. Die eerste sprac ic hebbe een dorp gekocht dat moetic besien. ic bidde di onsculdige mi[6)]. Ende die andre sprac ic hebbe vijf joc ossen gekocht[7)] die moet ic proven[k)]. ic bidde di onsculdige mi. Die derde sprac ic hebbe een wijf ghenomen[8)] ic en mach niet comen. ende die knechte quamen weder ende seidit (*l.* seiden dit?) haren here. Doe sende echter die here andre knechte ende sprac[9)]. gaet ende segget dien die geladen sijn ic hebbe mine spise bereet. mine ossen ende mine vogele sijn gedoot ende het es al bereet comt ter brulucht. ende sine wilden niet comen. mar die een ginc te sinen dorpe. die andre te sinen cope[10)]. ende die andre[l)] vingen die knechte ende slougense ende dooddense[11)].

a) **H.** vermyeden
1) 41 locavit aliis agricolis
b) **H.** schrijft .. overste v. d, slotte
2) 42 reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli?
c) **H.** gheeft te rechter tijt
3) 43 dabitur genti facienti fructus eius.
d) **H.** te brieckt .. te morselen
4) 44 istum confringetur .. conteret eum.
e) **H.** voer
f) **H.** noede voel l. daertoe
5) *Mt.* 22, 2 homini regi qui fecit nuptias filio suo.
g) **H.** bereit
h) **H.** ghenoedt
i) **H.** ..
i) **H.** *ontbr.*
6) *L.* 14, 18 Primus dixit ei: villam emi et necesse habeo exire et videre illam; rogo te, habe me excusatum.
7) 19 iuga boum emi quinque
k) **H.** ghaen prueven
8) 20 Et alius dixit: uxorem duxi
9) *Mt.* 22, 4 Iterum misit alios servos dicens
10) 5 ad negotiationem
l) **H.** derden
11) 6 Contumelia affectos occiderunt.

Doe dat die coninc vernam doe wart hi vertorent[m)]. ende sende sine searen[n)] ende verderfden die mordenaren[o)] ende verberrenden[p)] hare stat. Doe sprac die coninc te sinen knechten die brulucht es al bereet. mar die geladen waren diene waren niet werdich te comene te mire feesten. daromme gaet in dat uterste der wege. ende alle die gi vint die laet ter brulucht[q)]. In die straten ende in die dorp[r)]. ende in die gassen vander stat. ende die areme ende die cranke ende die blinde ende die lamen die bringet hare in[12)]. Doe antworde hem een sire knechte here het es gedaen also du geboden heves. ende noch es hier ene[s)] stat. Doe sprac die here toten knechte ganc in die wege ende

m) **H.** toernich
n) **H.** sande s. heer
o) **H.** moerder
p) **H.** verbrande
q) **H.** tot mijnre bruyloft .. noedt
r) **H.** dorpen
12) 9 Ite ergo ad exitus viarum (*L.* 14, 21) in plateas et vicos et eivitates (*Mt.* 22, 9) et quoscumque inveneritis (*L.* 14, 21) pauperes ac debiles et caecos et claudos (*Mt.* 22, 9) vocate ad nuptias.
s) **H.** ene *ontbr.*

[L.]

andren winnen die hem sine vrocht in brengen te tide[1)]. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide al dus. En laesdi noit in den scrifturen dat wart dat al dus sprekt? Die steen din reprobreerden die steen howaren die es ghelegt int overste van den horneke teenen egghesteene dit es van Gods halven gheschit. ende oc est wonderlec in der menschen oghen[2)]. Dar omme seggic u dat hemelrike u ghenomen sal werden ende sal werden ghegheven den ghenen die de werke werken die daer toe behorlec syn[3)]. Ende so wie so op desen steen valt die sal bersten ende op wien dat hi valt hi salne don bersten[4)]. Ende alse die prinschen van din yodschen papen ende die phariseuse hoerden sine parabolen. so verstonden si dat hise van hen seide ende dat hi hen meinde[5)]. ende dar omme so hadden sine gherne ghevaen ende ghehouden. mar si onssaghen dat ghemeine volc. want alt volc hilten over enen profete[6)].

170. Dar na so vertrac Jhesus noch ene andre ghelyknesse ende seide aldus[7)]. ghelyc es hemelrike[a)] enen here enen coninc. die makde ene brulocht sinen sone[8)]. ende stichtte ene grote maeltyt ende noedde vele liede[9)]. ende alst dire etentyt nakde[10)]. so sendde hi ut sine knechte. ende ontboet deghene die ghenoedt waren. dat si quamen ter brulocht. want dat eten ware al ghereet. ende sine wouden nit comen[11)]. mar si onschuldegden hen alle ghemeinlec. Dirste seide. ic hebbe een dorp ghekocht ende ic moet daer varen ende besien dat dorp. ic bidde di dat du mi onschuldegs[12)]. ende dander seide. ic hebbe ghekocht vif par ossen te vif yoken. ende ic moet varen pruven die ossen. ic bidde di dat du mi onsschuldegs[13)]. ende de derde seide. ic hebbe en wyf ghenomen ende dar omme en magic nit comen[14)]. Ende die knechte quamen weder ende seiden dit haren here[15)]. Doe sendde die here andre knechte ende seide hen aldus. ghaet segt den ghenoedden. ic hebbe mine spise ghereet. mine ossen ende mine voghele syn gheslegen. ende dat eten es al gereet. comt ter brulocht[16)]. Ende si ne wouden nit comen. mar deen ghinc te sinen dorpe wert. ende dander te sire comanschap wert[17)]. ende dandre vingen sine knechte ende laidin gridense ende doeddense[18)]. alse dat die coninc vernam so wart hi harde tornech ende sendden syn

1) *Mt.* XXI, 41.
2) 42.
3) 43.
4) 44.
5) 45.
6) 46.
7) *Mt.* XXII, 1.
a) **H.** de heilege kerke
8) 2.
9) *L.* XIV, 16. *Dit vs. is gevolgd naar* **V**, *want* fecit coenam magnam *komt in* **T** *niet voor*.
10) 17.
11) *Mt.* XXII, 3.
12) *L.* XIV, 18.
13) 19.
14) 20.
15) 21. *Ontbr. in* **T** *en ontleend aan* **V***:* Et reversus servus nuntiavit haec domino suo.
16) *Mt.* XXII, 4.
17) 5.
18) 6.

volc in die stat daer die manslachtege woenden ende dedse doeden ende hare stat verbernen[19]. Doe sprac hi noch tote sinen knechten. De brulocht es ghereet mar die ghenoedt waren die ne waren nit wert te comene te mire feesten[20]. Nu gaet dan ten inden van den wegen[21] ende in de straten ende in de dorpe ende in de stede[22] ende alle die gi vindt arme ende cranke blinde ende manke doet comen ter brulocht[23]. Doe antwerdde hem een sire knechte here also alse du gebods so es ghedaen ende nochtan en es (in? *ontbr.*) dyn hus nit volc[24]. Doe sprac die here noch totin knecht ghanc

19) 7.
20) 8.
21) 9.
22) *L.* XIV, 21.
23) *Mt.* XXII, 9.
24) *L.* XIV, 22.

[S.]

tusschen die tune[a)1)] ende dwincse hare in te comene dat mijn huus vul werde. Ic segge u vorwar[b)] dat niemene van dien die geladen[c)] waren gesmaken sal[d)] van minen etene. Doe gingen sine knechte uut in die wegen ende versameden[e)] alle die si vonden quade ende goede ende wart die brulucht vervult. Ende die coninc ginc in te besiene die etende. ende sach dar enen mensche diene hadde geen bruut cleet[f)2)] ende sprac te hem vrint hoe bestu hier in comen[g)]. dune hebs geen bruut cleet[h)]. ende die geine verstommede. Doe sprac die coninc toten dienaren bint hem hande ende voete[3)] ende werptene in die uterste demsternesse. dar sal sijn weninge ende criscelinge van tanden. want vele esser geroupen ende lettel vercoren[i)].

CLXIII. Doe die fariseen dat gehorden doe sochten si in haren rade warmede sine vaen mochten in sinen worden[4)]. ende senden te hem hare jongere met Herodes lieden ende spraken. Meester wi weten dattu warachtich best. ende den wech Gods inder warheit leers[k)]. ende dattu niemene en verdrages. want du ne sies niet ane die persone der lieder[5)]. segge ons wat dincti es ons georlooft chens[l)] te gevene den keiser of niet[6)]. Ende Jhesus wiste hare scalcheit ende antworde ende sprac. wat proufdi mi ypocrite[7)]. toocht mi die munte des censes[8)]. doe togeden[m)] si hem enen penninc. Ende Jhesus vragede hem ende sprac wies es dese overscrift ende dit beilde[9)]. ende si antworden des keisers. doe sprac hi te hem. geift den keiser dat des keisers es. ende Gode dat Gods es. Doe dat die joden horden doe wonderden si hem ende gingen en wech.

CLXIV. In dien tiden quamen te hem die saduceen die lochenden der upverstannessen[n)10)]. ende vrageden hem ende spraken. Meester Moises heift geboden inder wet waer een man storve sonder geboort[11)]. dat sijn broeder sijn wijf name ende verwecte die geburt sijn broeders. Nu geschiede met ons dat VII gebroedre waren.

a) **H.** buten die tuene
1) 23 in vias et sepes
b) **H.** voerwaer seg ic u
c) **H.** ghenoedt
d) **H.** en sal
e) **H.** versamenden
f) **H.** brulofs cleyt
2) *Mt.* 22, 11 ut videret discumbentes et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.
g) **H.** wie quaems du hier in
h) **H.** brulofs cleet
3) 13 ligatis pedibus eius
i) **H.** knersinghe .. wenich wtvercoren
4) 15 Tunc abeuntes Pharisei consilium inierunt: ut caperent eum in sermone.
k) **H.** ende leers den w.
5) 16 quia verax es .. in veritate doces et non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum.
l) **H.** van nyement .. ende .. tijns
6) 17 licet censum dare Caesari an non?
7) 18 quid me temptatis, hypochritae?
8) 19 nomisma census
m) **H.** wat becoer .. toent .. tijns .. toenden
9) 20 cuius est imago haec et suprascriptio?
n) **H.** saduceen ende l.d. opverstentenisse.
10) 23 qui dicunt non esse resurrectionem
11) 24 si quis mortuus fuerit non habens filios

ende die eerste nam een wijf ende starf sonder gebort. ende liet sijn wijf sinen broeder. ende die gene namse ende starf oc sonder kint. doe namse die derde[o]. ende darna die andre alle. ende storven alle sonder geburt. ende ten lesten[12] starf ooc dat wijf. Nu segge ons meester welx wijf salse werden sijn[p] inder up verstannessen. want si VII[q] haddense te wive. Doe antworde Jhesus ende sprac gi dolt. want gi sijt onwetende der scrift ende der mogenthede[13] Gods. Die kinder deser werelt die bruden ende voeren wijf te huus. mar alsi van der doot up

o) **H.** sijnen br. s. wijf. ende die sterf oec sonder gheboerte. doe nam si den derden
12) 27 Novissime autem omnium
p) **H.** sal sy syn
q) **H.** hoere VII
13) *Mt.* 22, 29 erratis nescientes scripturas neque virtutem

[L.]

ut op den wegen ende beneven den tunen ende die du winds dvinc se te comene dat mine hus werde ghevult[1]. Mar ic seggu dat nimen van den ghenoedden en sal gesmaken mire spisen[2]. Doe ghingen die knechte noch ut op den weghe ende ghederden alle die se vonden quade ende goede ende dadense in comen ende also wart die brulocht vervult[3]. Doe quam die koninc in die sale ende besach de ghene die daer aten. al daer so versach hi enen mensche die mettin brutcleede nit ne was gecleedt[4] ende hi sprac toten ghenen al dus vrint hoe quamstu hir binnen sonder brutcleedt? ende deghene en antwerdde hem nit[5]. Doe sprac die koninc tote sinen knechten bindt hem hande ende voete ende worptene in dechterste demsternesse daer gescrei es ende krysselinge van tanden[6]. dit seggic om datter vele es die genoedt syn ende der gherre lettel die ut verkoren syn[7].

171. Doe die phariseuse dat horden so ghingen si tegader ende sochten ene behendegheit in haren rade warmet dat sine bevaen mochten in sinen warden[8]. Doe senddense te hem hare jjongre met Herodess lieden die spraken aldus. Meester wie weten dattu ghewaregh best. ende dat tu den wech van den geboden Gods leers in ghewaregheiden. ende dat du nimene ende (*l.* en) verdregs. want du en sies nit ane de persoenlekheit van den lieden[9]. seghe ons dan wat dunkedi? es ons ghorloft tsens teghevene den keiser ochte en est?[10] Ende (*hs.* En) Jhesus die wale wiste hare quaetheit antwerdde hen sprac aldus. ypocriten waromme bekordi mi?[11] Togt mi de munte daer men den tsens mede ghildt. Doe toegden si hem enen penninc[12]. ende Jhesus wragde hen. wis es dese superscriptie ende dit belde?[13] ende si antwerdden. des keisers. ende (hi *ontbr.*) sprac noch te hen ende seide aldus. gheft dan den keisers dat des keiser es ende Gode dat Gods es[14]. alse dat die yoden horden so wonderde hen ende ghingen en wege. ende litenne daer al onbevaen[15].

172. Op din dach so quamen te hem die saduceuse die seggen dat enghene opherstannesse en es. ende vragden hem[16] ende spraken al dus. Meester Moyses gheboet in de wet ware en man die storve sonder gheborte dat sijn bruder soude syn wyf nemen ende winnen gheborte sinen bruder.[17] Nu gheschide met ons dat seven ghebrudre waren ende dirste nam en wyf ende starf sonder ghebort ende hi lit syn

1) *L.* XIV, 23.
2) 24.
3) *Mt.* XXII, 10.
4) 11.
5) 12. *De laatste zin ontbr. in* **T**, *is ontleend aan* **V***:* at ille obmutuit.
6) 13.
7) 14.
8) 15.
9) 16.
10) 17.
11) 18.
12) 19.
13) 20.
14) 24.
15) 22.
16) 23.
17) 24.

wyf sinen bruder[18]. ende deghene nam dat wyf[19] ende hi starf oc sonder kint[20]. doe nam se de derde ende dar na alle dandre so dat sise hadden alle sevene ende alle storven si sonder ghebort[21]. ende talre lesten so starf oc dat wyf[22]. Nu berecht ons meester. In der ghemeinder opherstannessen welk hors sal dit wyf syn?[23] want alle hadden sise gehadt te wive[24]. Doe antwerdde Jhesus hen[25]. ghi dolt. want gi nin verstaet de scrifturen noch de mogentheit Gods[26]. De liede van derre werelt nemen wyf ende maken hiweleke[27]. mar de ghene

18) 25.
19) *In pl. van Mt.* XXII, 26, *dat hier in* **T** *volgt, hebben de Mnl. teksten het eerste gedelte van Luc.* XX, 30 *uit* **V** *vertaald*.
20) *L.* XX, 30.
21) 31.
22) *Mt.* XXII, 27.
23) *L.* XX, 33.
24) 34.
25) *Mt.* XXII, 28.
26) 29.
27) *L.* XX, 34.

[S.]

verstaen noch sine sullen bruden[1)] noch sine nemen negene wijf[a)]. noch sine mogen vortmeer niet sterven. mar si sijn gelijc den inglen Gods in den hemel. ende si sijn kinder Gods. want si sijn kinder der up verstannessen[2)] van den doden dat die up verstaen. En hebdi niet gelesen in den bouke Moises superrubum[3)]. hoe hem God sede sprekende. Ic bem God Abrahams ende God Ysaacs ende God Jacobs. God nes niet God der doder mar God der levender want si leven hem alle. daromme doldi sere. Doe dat gehorde dat gemene volc[b)] doe wonderden si hem alle van dien leringen. doe antworden somige van den scriveren meester du hebs wale geseit.

CLXV. Doe die fariseen gesagen dat hi die saduceen hadde gedaen[c)] swigen. doe quamen si met ere gesamenheit[d)4)] te hem. Ende een van den scriveren die een meester was vander wet. stont voren ende becordene ende sprac. meester welc es dat grootste[e)] gebot inder wet. Ende Jhesus seide hem. dat grotste[e)] van allen geboden[5)] es dat hore Israel[f)]. Dijn here dijn God es een God. ende du salt minnen den here dinen God in al dire herten. ende van al dire ziele. ende in al dinen gedachte[g)6)]. dit es dat eerste ende dat grotste gebod. Dat ander es desen gelyc. du salt minnen dinen naesten gelijc di selven. In desen tween geboden hanget al die wet ende die profeten. Doe antworde hem een der scrivere ende sprac. warheit meester du hebs wale geseit[h)7)]. want een God es ende geen ander sonder hem. ende hi sal sijn gheminnet van al der herte[i)]. ende van al den gedachte[i)]. ende van al den verstannesse. ende van al der ziele. ende van al der cracht. ende sinen naesten alse hem selven. dat es groter dan alle offrande ende alle sacrificie[8)]. Doe Jhesus sach dat hi wijsleke antworde doe sprac hi te hem. du hebs rechte geantwort doe dit ende du salt leven[10)]. dune best niet verre van den rike Gods[9)]. Doe wilde hem die gene gerecht maken ende sprac wie es mijn naeste. Ende Jhesus sach up hem ende sprac. Het daelde I mensche[k)] van Jherusalem in

1) *L.* 20, 34 Filii huius saeculi nubent
a) **H.** bruloften .. bruloften noch si en leyden wijve mit hem.
2) *L.* 10, 36 cum sint filii resurrectionis.
3) *Mc.* 12, 26 non legistis in libro Moysi super rubum
b) **H.** Doe dat ghemeyne volc dat hoerden
c) **H.** hadde doen
d) **H.** sameninghe
4) *Mt.* 22, 34 convenerunt in unum.
e) **H.** meeste
e) **H.** meeste
5) *Me.* 12, 29 primum omnium mandatum
f) **H.** dat is .. hoer **I**.
g) **H.** van alle d. ghedachten. ende van alle dijnre cracht.
6) 30 ex toto corde .. tota anima .. tota virtute
h) **H.** waerliken meyster du heefs waer ghesproken.
7) 32 ait illi scriba: bene, magister, in veritate dixisti
i) **H.** ..
i) **H.** *ontbr.*
8) 33 omnibus holocaustomatibus et sacrificiis.
10) *L.* 10, 28 Recte respondisti, hoc fac et vives.
9) 34 Jhesus autem videns quod sapienter respondisset dixit illi: non es longe a regno dei.
k) **H.** het ghinck een mensche

Jericho. ende hi quam onder scakere. ende si ontcleeddene[l] ende wondene ende gingen en wech ende lietene liggen over[m] doot[11]. Mar het geschiede dat I priester daelde den selven wech ende sagene ende ginc vort[n]. ende gelikerwijs dede ooc een levite doe hi was bi der stat ende hine sach doe ginc hi voort. mar een samaritaen die dar leet die quam[o] bi hem ende sagene ende wart met ontfarmicheit beweget. ende hi ginc te hem. ende bant hem sine wonden. ende goot dar in olye ende wijn. ende settene up sijn quic[p] ende voerdene

l) **H.** moerdenaren. ende die beroefden
m) **H.** voer
11) 30 in latrones, qui etiam despoliaverunt eum et plagis inpositis abierunt semivivo relicto.
n) **H.** ghinc .. ende liet hem ligghen.
o) **H.** samaritaen ghinck oec den selven wech. ende quam
p) **H.** beeste

[L.]

die werdech selen syn dis levens van dire andre werelt ende der opherstannessen der seleger die en selen noch wijve nemen noch brulocht maken[1)] noch sine selen dar na nemmermeer sterven[2)]. Mar si selen syn alse de ingle Gods in den hemele[3)] ende dan selen si oc syn Gods kinder want si syn kinder der opherstannessen[4)]. Mar dat de doede op herstaen[5)] dat mogdi pruven ute Moyses buken bi din warde dat Got sprac te hem[6)] ende seide al dus. Ic ben Abrahams Got ende Ysaacs Got. ende Yacops Got[7)]. hine es nit Got der doeder mar der levender[8)]. want alle leven si hem[9)]. ende dar omme so doldi serc[10)]. Alse dat hoerden dat gemeine volc so wonderde hen allen van dire leeringen[11)]. Doe antwerdden some van din scriben ende seiden. meester du hefst wale ghesegt[12)].

173. Alse de phariseuse sagen dat hi die saduceuse hadde don svigen so quamen si met eere ghesamentheit te hem[13)]. ende een van din scriben die en meester was van der wet[14)] stont voert[15)] om hem te pruvene ende sprac aldus[16)]. Meester welc es en groet ghebot in der wet?[17)] Ende Jhesus antwerdde den ghenen aldus[18)]. Dat irste van allen den gheboden dats dit. hoer Israele. dyn here dijn Got es een Got[19)]. ende din soutu minnen van alle dire herten. ende van alle dire zilen cracht. ende met alle dire bedachtegheit. ende met alle dire macht[20)]. dit est irste ende dat meeste geboet[21)]. Dat ander gebot dats ghelyc desen. Du sout minnen dinen naesten ghelyc di selven[22)]. In desen tveen geboden so es gefundeert al de wet ende de propheten[23)]. Doe antwerdde die meester ende sprac aldus. ghewarlec meester du hefst wale ghesegt dat een Got es ende ander Got en es en gheen[24)]. ende dats recht dat menne minne van al der herten ende met al der verstannessen ende met alder cracht van der zilen ende met alle der macht. ende den naesten ghelyc hem selven minnen dats meerre dan alle

1) *L.* XX, 35.
2) 36.
3) *Mt.* XXII, 30.
4) *L.* XX, 36.
5) 37.
6) *Mt.* XXII, 31.
7) *Mc.* XII, 26.
8) 27.
9) *L.* XX, 38.
10) *Mc.* XII, 27.
11) *Mt.* XXII, 33.
12) *L.* XX, 39.
13) *Mt.* XXII, 34.
14) 35.
15) *Mc.* XII, 28.
16) *L.* X, 25.
17) *Mt.* XXII, 36.
18) 37.
19) *Mc.* XII, 29.
20) 30.
21) *Mt.* XXII, 38.
22) 39.
23) 40.
24) *Mc.* XII, 32.

offerande ende alle sacrificien[25]. Alse Jhesus hoerde dat hi wislec hadde ghandwerdt so antwerdde hi hem oc ende seide aldus[26]. Du ne best nit verre van den rike Gods. du hefst wale ghantwerdt. doch dit so soutu eeulec leven[27]. Doe woude deghene hem selven verschonen ende sprac noch voert tote Jhesum. Nu sege mi wie es myn naeste?[28] Ende Jhesus sach op hem ende antwerdde aldus. Ens tyds ghinc en mensche van Jherusalem te Jericho wert. ende onder wegen so quamen schackeren ane hem diene beroefden ende diene wondden so dat sine liten liggen over doet[29]. Doe gheschide dat en pape quam gaende al din selven wech. ende alse hi denghenen sach so leet hi over[30]. ende also ghelike so dede en levite die al daer quam gaende hi leet oc over[31]. Doe gheschide dat en samaritaen quam gaende al din selven wech. ende alse hi denghenen sach so ontfarmets hem[32] ende hi ghinc ten ghenen daer hi lach ende bant hem sine wonden ende ghoeter in olie ende wyn. ende dar na so sette hine op syn

25) 33.
26) 34.
27) *L.*X. 28. *In* **SH** *is dit vs. verplaatst*.
28) 29.
29) 30.
30) 31.
31) 32.
32) 33.

[S.]

in ene herberge ende plach sijns[1)]. Des andren dages nam hi II d. ende gafse den werde[a)] ende sprac. plege des menschen. ende so wat dattu hier over an hem legges dat salic di gelden als ic weder come[2)]. Welc van desen drien dincti die naeste wesen[3)] dien die onder die scakere[b)] comen was. ende die gene antworde die die ontfarmicheit in hem[c)] dede, Ende Jhesus seide hem. ganc du ende doe ooc also[d)].

CLXVI. Al dier tijt quam Jhesus dagelijc in den tempel te leerne dat volc. ende die vorste der priestre ende die scrivere ende die vorsten des volc[e)] sochten alle dage orsake tjegen hem omme hem te dodene[4)]. ende sine mochtens niet toe comen. want al dat gemene volc horde gerne sine leringe. ende die fariseen hadden vernomen dat dat gemene volc omme die selve sake murmererden tjegen hem.

CLXVII. Up enen dach senden die princen ende die fariseen hare knechte Jhesum te vane[f)5)]. Ende doe si quamen te Jhesum doe sprac hi te hem. noch moetic een luttel tijts met u bliven. ende dar na salic gaen tote dien[6)] die mi gesant heift. ende gi sult mi souken ende ne sult mi niet vinden. ende dar ic ga dar en mogedi niet comen. Doe spraken die joden onderlinge[g)] waer wille dese gaen dar[h)] wine niet ne sullen mogen vinden[7)]. sal hi gaen[i)] onder die heidine ende leren die heidine. wat meent hi dar mede dat hi seget gi sult mi souken ende ne sult mi niet vinden. ende dar ic sal sijn dar en mogedi niet comen. Ende up den lesten feeste dach[k)] so stont Jhesus ende riep ende sprac. so wien dorst die come te mi ende drinke. die in mi gelooft als die scrifture seit. van dies buke sullen vloeien vloede[l)] des levenden waters[8)]. dat sprac hi van den helegen geeste die de gelovige an[m)] hem ontfaen souden. want die helege geest ne was noch toe niet gegeven. want Jhesus ne was nochtoe niet geclarificert[9)].

1) 34 et adpropians .. infundens oleum et vinum .. in stabulum et curam eius egit.
a) **H.** II penninghe .. weert
2) 35 denarios et dedit stabulario .. quodcumque supererogaveris ego cum rediero reddam tibi.
3) 36 videtur tibi proximus fuisse
b) **H.** naeste sijn des die .. moerdeneren
c) **H.** aen hem
d) **H.** doe also desghelijcks.
e) **H.** altsten des volcks
4) *L.* 19, 47 Et erat docens cotidie in templo. Principes autem sacerdotum et scribae et principes plebis quaerebant illum perdere
f) **H.** op enen saterdach .. om hem te vanghen
5) *J.* 7, 32 turbam murmurantem de illo haec; et miserunt principes et Pharisaei ministros, ut adprehenderent eum.
6) 33 et vado ad eum
g) **H.** onder hem
h) **H.** ghaen dar
7) 35 quo hic iturus est quia non inveniemus eum?
i) **H.** yet ghaen
k) **H.** daghe des hoechtijts
l) **H.** die scrift sprieckt .. vlieten beecken ..
8) 38 dicit scriptura, flumina .. aquae vivae.
m) **H.** gheloevighen nae
9) 39 de spiritu quem .. erat spiritus datus .. glorificatus.

CLXVIII. Doe somige[n)] horden die wort die Jhesus sprac. doe spraken si onderlinge warlike dese es een profete[10)]. ende die andre seiden dese es Christus. die andre spraken dar tjegen sal Christus comen van Galilea en seget niet die scrift dat Christus sal comen van Davids geslachte ende van Betleem Davids stat[11)]. ende also was een twist onder den volke van hem[o)]. Ende doe die knechte weder quamen toten princen ende toten fariseen doe vrageden si[p)] die heren waromme en bringdine niet met u. Ende die

n) **H.** sommighe van den volck
10) 40 Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius dicebant: hic est vere propheta
11) 42 scriptura .. de Bethleem castello, ubi erat David
o) **H.** twyinghe onder den volck van hem. sommighe waren in den wille hem aengrijpen. mer nyement en stack sijn hant aen hem
p) **H.** vragheden hem

[L.]

part ende vurdene in ene herberge. ende plach syns[1]. des anders dags so nam hi tvee penninge ende gaf se den wert ende seide hem al dus. plegh des menschen wale. ende al dat tu hir over ane hem legs dat sal ic di verghelden als ic weder come[2]. wat dunkt di welc de naste was van din drien den ghenen die onder die schaekeren was gherakt?[3] ende deghene antwerdde. Die syns ontfarmde. ende Jhesus sprac noch woert te hem. so ghanc dan ende doch oc al so[4].

174. In din tide so quam Jhesus alle daghe in den tempel ende leerde dat volc. Ende de princhen van den yodschen papen ende de scriben. ende de princhen van den volke sochten alle dage oksun iegen hem om hem te doedene[5]. ende sine constens nit toe comen. want alt gemeine volc hoerde gherne sine leeringe[6]. ende de phariseuse hadden vernomen dat dat gemeine volc om din selven oksun murmurde iegen hen. Op enen dach so sendden die princhen ende de phariseuse[a] om Jhesum te vane[7] hare knechte ende hare boden. ende alse deghene quamen dar Jhesus was so sprac hi te hen ende seide aldus. Noch motic en lettel tyds met u bliven. ende dar na so sal ic varen ten ghenen die mi ghesendt heft[8]. Dan seldi mi suken ende ghi en selt mi nit vinden. ende daer ic syn sal daer en seldi nit mogen comen[9]. Doe spraken die yoeden onderlinge. war wert sal dese varen daer wys nin selen mogen vinden? sal hi varen onder de heidene. ende leeren dat heidene volc?[10] wat meint hi dar mede dat hi segt gi selt mi suken ende gi en selt mi nit vinden. ende daer ic sal syn daer en seldi nit mogen comen?[11] op din dach dat was op din lesten feeste dach so stont Jhesus ende rip ende seide al dus. Din dorstt hi come te mi ende drinke[12]. Die ane mi gheloeft alse de scrifture segt ut sinen lichame selen vloijen de vloede van din levenden borne[13]. Dat seide hi van den heilgen gheeste din si tontfaene hadden deghene die ane hem gheloeven souden. want de heilge gheest en was noch doe nit gegheven om dat Jhesus noch doe nit en was op ghevaren in sire glorien[14]. [b] Alse die wart die Jhesus sprac de somege hoerden van din boden. so spraken si onderlinge ende seide aldus.

1) *L.* X, 34.
2) 35.
3) 36.
4) 37 qui fecit misericordiam in illum.
5) *L.* XIX, 47.
6) 48.
a) **H.** miserunt principes et Pharisaei.[*]
*) VII, 32.
7) *J.* VII, 32.
8) 33.
9) 34 ubi sum ego vos non potestis venire.
10) 35.
11) 36.
12) 37.
13) 38.
14) 39.
b) **H.** Cum audissent de turba hos sermones.[**]
**) VII, 40. boden L.

gewarechlec dits en profete[15]. ende dandre seiden dit es Christus. ende dander seiden dar iegen ende spraken aldus. Sal Christus comen van Galileen?[16] ende segt de scrifture nit dat Christus van Davids gheslechte comen sal? ende ute Bethleem Davids stat?[17] ende aldus so tvistte dat volc onderlinge omme hem[18]. Ende alse die boden weder quamen toten princhen ende totin phariseusen so vragden hen die heren. warumme en brengdis nit met u?[19] ende die boden antwerdden hen. al so en sprac

15) 40.
16) 41.
17) 42.
18) 43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum. *Het volgende vs. ontbr. elders, is door* **H** *aan* **V** *ontleend:* Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.
19) 45. Venerunt ergo ministri ad pontifices et Pharisaeos, et dixerunt eis illi: quare non adduxistis illum?

[S.]

knechte antworden. also en sprac nie mensche alse dese mensche. Doe antworden hem die fariseen ende spraken sidi ooc bedrogen. heift iemen van den princen ende van den fariseen gelooft in[a)] hem[1)]. mar dat volc dat die scrift van der wet niet en weet es vermaledijt[b)2)]. Doe sprac Nichodemus die quam te hem bi nachte[c)] die der princen een was[3)]. pleicht onse wet enen mensche[d)] tordeelne[e)] eer hijs heift verdient met woorden of met werken[4)]. Doe antworden hem die[f)] andre ende spraken. bestu ooc een galileus. besie die scrift ende sie[g)5)] dat geen profete van Galilea ne comt. ende doe dat gesproken was doe sciet elc[h)] van den andren ende elc ginc in sijn huus.

CLXIX. Up enen dach waren vergadert omme Jhesum die fariseen. Ende Jhesus vragede hem ende sprac. wes dinct u van Christo wies[i)] sone es hi. ende si antworden Davids. doe antworde hi. hoe heetene dan David in den souter here[k)]. dar hi sprect die here sprac tote minen here sitte te mire rechter hant[6)] tote[l)] dat ic dinen vianden sette een scamel[m)] dire voete[7)]. hietene David in den geeste here? hoe mach hi dan sijn sone sijn[n)]. ende niemene van hem allen en dorste hem woort antwoorden[o)]. ende van van dier stonde[p)] en dorste hem har ne geen meer vragen[8)]

CLXX. Up enen dach sat Jhesus ende leerde dat volc ende sprac. Ic ben dat licht der werelt. die mi volget diene wandelt in demsternessen niet. mar hi sal hebben dat licht des levens[9)]. Doe spraken die fariseen du getuges[q)] van di selven dijn getugenesse

a) **H.** gheloeft aen
1) 48
b) **H.** dat is vervloeckt
2) 49 maledicti sunt
c) **H.** by nachte tot hem quam
3) 50 nocte, qui unus erat ex ipsis
d) **H.** enighen menschen
e) **H.** eer dat hijt v.h.
4) 51 numquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius et cognoverit quid faciat?
f) **H.** die vorsten ende die
g) **H.** sich
5) 52 Scrutare et vide
h) **H.** scheide een yeghelic
i) **H.** wat dunkt .. wes
k) **H.** David heit hem doch in den selter here
6) 43 Ait illis: quomodo ergo David (*L.* 20, 42) in libro psalmorum (*Mt.* 22, 43) vocat eum dominum 44. sede a(d) dextris meis
l) **H.** hent
m) **H.** schemele
7) 44 donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum.
n) **H.** ghesijn
o) **H.** gheantwoerden
p) **H.** van dier tijt
8) 46 Et nemo poterat respondere ei verbum neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.
9) *J.* 8, 12 sed habebit lucem (*V.* lumen) vitae.
q) **H.** du gheves ghetuychenisse

nes niet waer[10)]. Doe antwerde Jhesus ende sprac te hem. ende of ic getugenesse[r)] geve van mi selven so es mijn getugenisse waer. want ic weet wanen ic comen ben. ende waer ic ga[11)]. ghine weit wanen ic comen ben noch waer ic ga[11)]. gi ordeelt na den vlesche ende ic en ordele niemene. Ende of ic ordele so es mijn ordeel gerecht want ic en ben niet allene. mar ic ende die mi gesant heift die vader[12)]. Ende in uwe wet es gescreven dat tweier menschen[s)] getugenesse waer es. Ic ben die getugenesse geve van mi selven. ende getugenesse geift van mi die[t)] mi gesant heift die vader. Doe seiden hem die joden waer es dijn vader. ende Jhesus antworde gine weit mi noch minen vader. kennedi mi lichte kennedi[u)] ooc minen vader. Dese worde sprac Jhesus in die tressor camere[v)] dar die scat vergadert was lerende in den tempel. ende niemen en begrepene want sine stonde en was noch toe niet comen[13)].

10) 13 Dixerunt ei Pharisaei: tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum.
r) **H.** ghetuych
11) 14 quo vado .. quo vado.
11) 14 quo vado .. quo vado.
12) 16 quia solus non sum, sed ego et qui misit me pater.
s) **H.** menschen *ontbr.*
t) **H.** hi ghieft ghetuych van my die
u) **H.** lichte ghi bekendet
v) **H.** schatkamer
13) 20 (V) Haec verba locutus est J. in gazophylacio ...

[L.]

noit mensche alse dese mensche sprekt[1]. Doe antwerdden hen die phariseuse ende seiden aldus. Si di oc bedrogen?[2] Mar dit volc dat der scrifturen van der wet nin versteet dats vermaledyt[3]. Doe sprac Nichodemus deghene die te Jherusalem benachte quam die een was van din princhen[4]. plegt onse wet enen mensche tordeelne hine verdins tirst met warden ochte met werken?[5] Doe antwerdden hem die andre ende spraken aldus. Bestu oc en galileus? Besuk de scrifture ende sich dat engheen profete van Galileen comen en mach[6]. ende alse dat gesproken was so schit igelic van den andren. ende elec ghinc te sire herbergen wert[7].

175. Op enen dach so ghederden die phariseuse omtrent Jhesum ende Jhesus vragde hen[8] ende sprac al dus. wat dunkt u van Kerste wis sone es hi? Ende si antwerdden. Davids[9]. Doe vragde hen Jhesus noch voert hoe comt dan datten David[10] in den soutre[11] heere heet daer hi sprekt aldus. Dat seide de vader tote minen here com ende sete te mire rechter siden tote din tide dat ic dine viende sal leggen tenen schemele onder dine voete[12]? Ende wanten David in den gheeste here heett. hoe mach hi dan syn sone syn?[13] Ende nimen van hen allen en conste hem en wart ghantwerdden nit. Ende van dire uren sone dorste hem hare engheen emmeer vragen[14].

176. Op enen dach so sat Jhesus ende leerde dat volc ende sprac aldus. ic ben dat lich van der werelt. die mi volgt hi ne wandelt in demsternessen nit. mar (hi? *uitgekrabd*) sal hebben dat licht des levens[15]. alse dat hoerden die phariseuse so antwerdden si hem al dus. Du ghetugs van di selven. dyn ghetughe en (*voeg in* es) nit waer[16]. Ende Jhesus antwerdde hen weder al dus. En al ghetugic van mi selven. nochtan es myn ghetughnesse waer. want ic weet wanen ic comen ben ende warwert ic varen sal. mar ghine weett nit noch wanen ic comen ben noch warwert ic varen sal[17]. ghi ordeelt na den vleesche. ende ine ordeele noch nimene[18]. ende al ordeele ic myn ordeel es gherecht. want ine ben allene nit. mar wij syn tesamen ic ende de vader die mi ghesendt heft[19]. Ende in uwe wet es gescreven dat tveer menschen

1) *J.* VII, 46.
2) 47. *Hierna ontbr. in* **L** *vs.* 48: Numquid aliquis ex principibus credidit in eum aut ex Pharisaeis?
3) 49.
4) 50.
5) 51.
6) 52.
7) 53. *Dit vs. ontbr. in* **T**, *luidt in* **V**: Et reversi sunt unusquisque in domum suam.
8) *Mt.* XXII, 41.
9) 42.
10) 43.
11) *L.* XX, 42.
12) *Mt.* XXII, 44.
13) 45.
14) 46.
15) *J.* VIII, 12.
16) 13.
17) 14.
18) 15.
19) 16.

getuge waer es[20]. Ic ben die ghetuge van mi selven. ende de vader die mi ghesendt heft ghetugt oc van mi[21]. Doe vragden hem die yoden al dus. waer es dyn vader? Ende Jhesus antwerdde hen. Noch mi en kendi noch minen vader en kendi. kennedi mi. so souddi maschin oc minen vader kennen[22].[a] Ic sal varen ende gi selt mi suken.

20) 17 scriptum est: duorum hominum testimonium verum est.
21) 18.
22) 19.
a) **H.** Ego vado et quaeritis tu me.[*]
*) VIII, 20 (T, 21 V).

[S.]

CLXXI. Siet ic ga ende gi sult mi souken. ende gi sult sterven in uwe sonden. ende dar ic ga daer en mogedi niet comen. Doe spraken die joden sal hi hem selven doden. want hi seicht dar ic ga dar en moge di niet comen. Ende hi seide hem ghi sijt van beneden ende ic ben van boven[1)]. gi sijt van deser werelt ende ic en ben niet van deser werelt. daromme seidic u dat gi sult sterven in uwe sonden. want en geloofdi niet dat ict ben[2)] so suldi sterven in uwe sonden. Doe spraken si wie bestu. Doe antworde hem Jhesus. ic ben dat begin die te u spreke[a)]. ic hebbe noch vele van u te sprekene ende te ordeeldene[b)]. mar die mi gesant heift die es warachtich. ende dat ic gehort hebbe van hem dat sprekic in die werelt[3)]. ende sine verstonden niet dat hi sinen vader God hiet[4)]. Daromme sprac Jhesus te hem. alse gi des menschen sone verheven hebt so suldi dan bekennen dat ict ben. ende van mi selven en doe ic niet[5)]. mar also mi die vader geleert heift also sprekic. ende die mi gesant heift die es met mi. ende ne laet mi niet allene. want dat hem behagelic es dat doe ic altoos[c)6)]. Doe hi dit gesproken hadde doe geloofder vele an hem[7)].

CLXXII. Doe sprac Jhesus te dien die an hem gelofden van den joden. Eist dat gi mine worde hout so werdi[d)8)] werlike mine jongere. ende wert die warheit bekennende. ende die warheit sal u vri maken[e)]. Doe antworden hem die joden wi sijn Abrahams zaet. ende nie en gedienden wi niemen[f)]. hoe spreicstu gi sult vri[g)] werden[9)]. Doe antworde hem Jhesus vorwar vorwar seggic u. so wie sonde doet die es knecht[h)] der sonden[10)]. mar die knecht en blijft niet in den huse ewelike[11)]. die sone blijft ewelike[i)]. daromme eist dat u die sone vri maect[k)] so werdi warlike vri. Ic weet wel dat gi Abrahams kinder sijt mar gi souct mi te dodene. want mine redene en valt[l)] niet in u[12)]. Dat ic gesien hebbe bi minen vader dat sprekic ende gi dat gi gesien hebt bi uwen vader dat doedi. Doe antworden si hem ende spraken onse vader es Abraham. Doe

1) 23 Et dicebat eis: vos de deorsum estis, ego de supernis sum.
2) 24 credideritis quia ego sum
a) **H.** die met u sprieckt
b) **H.** ordelen
3) 26 et ego quae audivi ab eo haec loquor in mundo.
4) 27 quia patrem eis dicebat deum.
5) 28 a me ipso facio nihil
c) **H.** alle weghe
6) 29 non relinquit me solum, quia ego quae placita sunt ei facio semper.
7) 30 Haec illo loquente multi crediderunt in eum.
d) **H.** is dat ghi blijft in mijnre leer soe sijt ghi
8) 31 ad eos qui crediderunt ei Judaeos: si vos manseritis in sermone .. eritis.
e) **H.** vrijen
f) **H.** yement
g) **H.** vrye
9) 33 nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis liberi estis?
h) **H.** een knecht
10) 34 qui facit peccatum servus est peccati.
11) 35 in aeternum
i) **H.** mer der soen blijft eweliken in den huyse
k) **H.** soen vrijet
l) **H.** reden en woent
12) 37 sed quaeritis me interficere quia sermo meus non capit in vobis.

sprac Jhesus te hem. sidi Abrahams kinder so doet Abrahams werc. mar nu soucti mi te dodene dien[m)] mensche die u die warheit heift geseit die ic van Gode hebbe gehort. des en dede Abraham niet[13)]. gi werct die werc uwes vader. Doe spraken si te hem. wine sijn niet ute onkuscheit geboren enen vader hebben wi God[n)14)]. Doe sprac Jhesus te hem. ware God u vader so minnedi[15)] mi. want ic ben ute Gode comen. want van mi selven en ben ic niet comen.

m) **H.** een
13) 40 Nunc autem queritis me interficere, hominem qui veritatem .. hoc Abr. non fecit.
n) **H.** dat is God
14) 41 facitis opera .. ex fornicatione .. unum patrem habemus, deum.
15) 42 si deus pater vester esset, diligeritis

[L.]

Mar gi selt sterven in uwen sunden. Dar ic henen vare dar en mog di nit comen[1]. Doe spraken die yoden onderlinge. Sal hi dan hem selven doeden. want hi segt daer ic vare dar en mogdi nit comen?[2] Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. ghi syt van hir neder. mar ic ben van ghinder boven. Ghi syt van derre werelt. maar ine ben van derre werelt nit[3]. Dar omme seidic u dat gi sterven selt in uwen sunden. want en gheloefdi ane mi nit so seldi sterven in uwen sunden[4]. Doe vragden hem die yoeden. wie bestu dan. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. ic ben dat beghinsele die spreke jegen u[5]. ic hebbe vele van u te seggene ende te ordeelne. mar di mi ghesendt heft die es ghewarech. ende dat ic van hem gehoert hebbe dat sprekic in de werelt[6]. ende sine verstonden nit dat hi seide dat Got syn vader ware[7]. Doe sprac hi noch voert ende seide aldus. Alse gi des menschen sone selt gheheven hebben van der erden dan seldi weten wie ic ben. want van myns selves halven en doe ic nit. mar also alse mi de vader gheleert heft also sprekic[8]. ende die mi ghesendt heft hi es met mi. ende hi en heft mi allene nit ghelaten. want dat hem behaglec es doe ic altoes[9]. Alse Jhesus dese wart ghesproken hadde so begonster ane hem te gheloevene vele der gherre die die wart hadden gehoert[10].

177. Doe sprac Jhesus noch totin yoeden ende seide aldus. wildi mine leeringe onthouden. so seldi ghewareghlec mine yongren syn[11]. ende so seldi bekennen de warheit ende de warheit sal u vri maken[12]. Doe antwerdden hem die yoden. wi syn van Abrahams gheslechte ende wi ne dinden noit nimene. wat meins du dar met dat du segs gi selt vri syn[13]. Ende Jhesus antwerdde hen al dus. over waer seggic u so wie so sunde doet die es knecht der sunden[14]. Mar de knecht en blyft gedaeds nit wonende metten herre in sinen huse. dat dut de sone die blyft gedaeds metten vader wonende[15]. es dan dat sake dat u de sone vri makt so seldi ghewareghleke vri syn[16]. Ic weet wale dat gi Abrahams kinder syt. mar gi sukt oksun omme mi te doedene. want mine redene die ne valt in u herte nit[17]. Ic spreke van din dat ik te myns vader hebbe ghesien. ende ghi werkt na din dat gi tus vader hebt gesien[18]. Doe antwerdden hem die yoeden. onse vader es Abraham. ende Jhesus antwerdde hen weder ende

1) *J.* VIII, 20 **T**, 21 **V**; *vs.* 20 **V** *ontbr. in* **T** *en* **L**.
2) 22.
3) 23.
4) 24.
5) 25.
6) 26.
7) 27.
8) 28.
9) 29.
10) 30.
11) 31.
12) 32.
13) 33.
14) 34.
15) 35.
16) 36.
17) 37.
18) 38.

seide aldus. ochte gi Abrahams kinder syt so werkt Abrahams werke[19]. mar nu sukdi oksun omme mi te doedene die u altoes de warheit hebbe ghesegt die ic van Gode hebbe ghehoert. Dat ne dede Abraham nit[20]. mar gi werkt de werke us vader. Doe spraken die yoden noch te Jhesum ende seiden aldus. wie ne syn nit van kefsdome geboren. wi hebben Gode tenen vader[21]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. ware Got u vader. so minnedi mi. want van Gods halven so benic comen. Ine ben nit comen

19) 39.
20) 40.
21) 41.

[S.]

mar hi heift mi gesant[a]. waromme nontfadi dan mine wort niet. want gine moget mine redene niet gehoren[b]. gi sijt uten duvel die u vader es. ende wilt uwes vader begeringe doen. hi was manslachtich van den beginne[1] ende ne stont niet inder warheit. want die warheit nes niet in hem. alse hi spreict logene so sprect hi van sinen eiginen. want hi es ene logenare ende vader der logenen. mar mi en gelofdi niet[c] want ic warheit segge[2].

CLXXIII. Wie van u berespt[d] mi van sonden of ic die warheit segge waromme en geloofdi mi niet. Die van Gode es die hort Gods wort. daromme en hordire[e] niet want gi van Gode niene sijt. Doe antworden die joden ende spraken. en spreken wi niet wale want du best een samaritaen ende du hebs den duvel[f][3]. Doe antworde Jhesus ende sprac. Ic en hebbe den duvel[f] niet. ic eere minen vader ende gi onteert mi[4]. Ic en souke mine glorie niet[5]. hi es diese souct ende ordelen sal. vorwar vorwar seggic u. die mine redene behout[g] diene sal die doot niet sien ewelike[6]. Daromme spraken die joden. nu weten wi dat du den duvel binnen hebs[h]. Abraham es doot ende die profeten. ende du segges die mine[i] redene behout[g] die ne sal die doot[k] niet smaken ewelike[7]. bestu meerre dan Abraham onse vader die doot es. ende die profeten sijn doot wien maecstu di selven[8]. Doe antworde Jhesus. eist dat ic mi selven ere so ne es mine ere niet. het es mijn vader die mi eert dien gi segt hi es onse[l] God[9]. ende gi ne kennets niet. mar ic kenne hem. ende seidic dat ic sijns niet en kende so war ic gelijc u logenaren[m][10]. mar ic kenne hem. ende sine redene houdic. Abraham u vader

a) **H.** ende hi heeft my ghesant. *De voorafgaande zin ontbr.*
b) **H.** mijn woerde niet hoeren
1) 44 Vos ex patre diabulo estis et desideria patris vestri vultis facere .. ab initio
c) **H.** gheloefdi niet *Het volg. ontbr.*
2) 45 Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi.
d) **H.** bestraeft
e) **H.** hoert ghijs niet
f) **H.** duvel in
3) 48 quia samaritanus es tu et demonium habes
f) **H.** duvel in
4) 49 vos inhonorastis me.
5) 50 Ego autem non quaero gloriam meam
g) **H.** woert behelt
6) 51 si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum.
h) **H.** in heefs
i) **H.** dijne
g) **H.** woert behelt
k) **H.** sijne doet
7) 52 quia demonium habes .. si quis sermonem meum servaverit, non gustavit mortem in aeternum.
8) 53 et prophetae mortui sunt. Quem te ipsum facis?
l) **H.** u
9) 54 si ego glorifico .. nihil est .. quem vos dicitis quia deus noster est
m) **H.** hem niet en kende soe weer ic ghelijc u een loegheneer
10) 55 cognovistis eum .. ero similis vobis mendax

begerde minen dach te siene[11)]. ende hi sagene ende wart vro[n)]. Doe spraken die joden te hem. Dune hebs noch niet vichtich jaer ende hebs Abrahame gesien. Doe sprac Jhesus te hem. vorwar vorwar seggic u. eer Abraham was so ben ic. doe begrepen dic joden stene dat sine worpen[o)12)]. mar Jhesus verbargh hem ende ginc uten temple.

CLXXIV. Doe Jhesus ginc[p)] doe sach hi enen mensche die was blint geboren[13)]. ende sine jongere vrageden hem ende spraken. Rabi wat heift dese gesondicht of sine vordre[q)] dat hi blint geboren es. Doe antworde Jhesus. noch dese en heift gesondicht noch sine vordre. mar dat dat werc[r)] Gods in hem[s)] geoppenbart worde. Ic moet werken die werke des geins die mi gesant heift die wile dat dach es[t)]. het sal comen die nacht

11) 56 exultavit ut videret diem meum
n) **H.** waert blijde
o) **H.** om dat sy hem wolden werpen
12) 59 ut iacerent in eum
p) **H.** wt ghinck
13) *J.* 9, 1 cecum a nativitate.
q) **H.** Meyster weder heeft dese .. alderen
r) **H.** die wercken
s) **H.** in hem *ontbr.*
t) **H.** die wijle het d.

[L.]

van myns selves halven. mar hi heft mi ghesendt[1]. war omme en ontfadi dan mine redene nit? omme dat se u svar es te horne[2]. gi syt van den duvel die u vader es. ende na sinen wille werkdi die werke die gi doet. hi was manslachtegh van den irsten tide. ende hi ne vol stont in der warheit nit. want enghene warheit en es in hem. alse hi ene loegene segt so segt hise van syns selves halven. want hi es loegenere ende vader der loegenen[3]. mar mi en gheloefdi nit. om dat ic u de warheit segge.[4]

178. Wie es van u allen die mi berespen mach van sunden? Ende ochtic u de warheit segge warumme en gheloefdi mi nit?[5] Die van Gods halven es hi hoert die Gods wart. mar dar omme en hoerdire nit om dat gi van Gods halven nin syt[6]. Doe antwerdden die yoeden ende seiden aldus. Ende segge wi niet waer alse wi seggen dat tu en samaritaen best ende den duvel binnen hefs[7]. ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. ine hebbe den duvel nit binnen. mar ic eere minen vader ende gi hebt mi laster ghedaen[8]. Ine suke mine gloriacie nit. en ander es die se sukt ende dire op ordeelen sal[9]. Nochtan so seggic u over waer die mine redene onthoudt hi en sal nemmermeer der doet ghesmaken[10]. alse dat die yoeden hoerden so spraken si al dus. Nu wete wi wale dat tu den duvel binnen hefs. Abraham es doet ende de profeten. ende du segs die mine redene onthoudt hi en sal der doet nit ghesmaken[11]. Bestu dan meere dan onse vader Abraham was die doet es ende de profeten die doet syn? win makstu van di selven?[12] Ende Jhesus antwerdde hen weder al dus. wille ik mi selven eeren so nes mine eere niwents wert. Mar de vader es die mi eert. din gi segt dat u Got es[13]. mar ghine kennes nit. ic kenne. ende seidic dat ics nin kende so war ic en logenere gheliker wys dat gi loegeneren syt. Mar ic kennene. ende sine redene die houdic[14]. Abraham u vader begerde minen dach te sine. ende hi saghene ende hi warter af verblyscht[15]. Doe spraken die yoeden ende seiden. du en hefst noch nit viftegh ijar. ende du sagst Abrahame?[16] Ende Jhesus antwerdde hen weder al dus. over waer seggic u eer Abraham was so was ic[17]. Doe namen die yoden steene omme hem te steinne. mar Jhesus ontghinc hen ende barch hem. ende ghinc uten temple[18].

1) *J.* VIII, 42.
2) 43 quia non potestis audire sermonem meum.
3) 44.
4) 45.
5) 46. Quis ex vobis arguit me de peccato?
6) 47. Qui est ex deo ..
7) 48.
8) 49.
9) 50.
10) 51.
11) 52.
12) 53.
13) 54.
14) 55.
15) 56.
16) 57. Abraham vidisti?
17) 58. antequam Abiaham fieret, ego sum.
18) 59.

179. Al daer Jhesus ghinc so versach hi enen mensche die blint geboren wart[19]. doe vragden hem sine yongren ende spraken aldus. meester war met verdinde dese mensche ochte sine vordren dis dat hi blint gheboren moste werden?[20] Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. noch dese en verdineds noch sine vordren. mar dar omme gheschidt also om dat de werke Gods vertogt mosten werde ane hem[21]. mi behort te werkene de werke des gheens die mi ghesendt heft even lanc dadt dach es. De nacht

19) *J.* IX, 1.
20) 2 rabbi, quis peccavit, hic aut parentes eius, ut caecus nasceretur?
21) 3 neque hic peccavit neque parentes eius, sed ut manifestetur opus dei in illo.

[S.]

dat niemen werken en sal mogen. Die wile dat ic in die werelt ben so ben ic der werelt licht[a)]. Ende doe hi dat gesproken hadde doe speu[b)] hi in derde ende maecte gor van sinen speecselse[c)] ende streec dat up die ogen des blinden ende sprac te hem. ganc ende dwa di in Nathatoria[d)] Syloe. ende hi ginc[1)] ende quam weder siende. Alse dat sagen die gebure ende diene te voren hadden gesien. want hi bedelare was[e)] spraken si. en eist dese niet die blint was ende sat ende bat alemoesene[2)]. Die ene spraken hi eist. die andre spraken hi neis niet mar hi es hem gelijc. mar hi sprac want ic bent[f)3)]. Doe spraken si te hem hoe sijn di dine oghen ontploken[g)4)]. ende hi antworde die mensche die heet Jhesus die maecte gor ende bestreek[h)] mi mine ogen ende sprac te mi ganc te Nathatoria Syloe ende dwa di. ende ic ginc ende dwouch mi ende sie[i)5)]. ende si spraken te hem waer es hi. ende hi sprac ic en weet[6)]. Doe leedden sine toten fariseen dien die blint was geweist[7)]. want het was up enen saterdach[8)] dat Jhesus hadde gemaect dat gor ende hem ontploken[k)] hadde sine ogen. Doe vrageden hem die fariseen anderwarf hoe hi siende ware[l)] worden. ende hi sprac te hem. gor streec hi mi up mine ogen ende ic dwouchse ende sie[9)]. Doe spraken somige van den fariseen dese mensche nes van Gode niet die den saterdach niet en hout. Die andre spraken. hoe mochte een mensche die sondare ware dese tekene doen[m)]. also wart een twist[n)] onder hem[10)]. Ende spraken ander warf toten blinden[o)] wat segstu van den geinen die di dine ogen ontplooc[p)]. ende die geine antworde hi es I profete[11)]. Mar die joden en geloofden niet van hem dat hi blint hadde geweist ende nu sie[q)]. ende omboden[r)] sinen

a) **H.** dat licht der werelt
b) **H.** speech
c) **H.** van sijnre spekelen modder
d) **H.** wasse dy .. Nachacoria
1) 7 vade, lava in natatoria Siloae, quod interpraetatur missus. Abiit ergo et lavit
e) **H.** nagheburen .. was een bedeleer
2) 8 prius quia mendicus erat .. et mendicabat?
f) **H.** ende hi sprack ic bynt
3) 9 Ille autem dicebat: quia ego sum.
g) **H.** op ghedaen
4) 10 aperti sunt
h) **H.** modder e. bestreke
i) **H.** nacoria .. wiessche my ende sien
5) 11 ad natatoriam Siloae .. et lavi et vidi.
6) 12 Dixerunt ei: ubi est ille? Ait nescio.
7) 13 Adducunt eum ad Pharisaeos qui caecus fuerat.
8) 14 Erat autem sabbatum
k) **H.** gheopent
l) **H.** was
9) 15 lutum posuit mihi super oculos, et lavi et video.
m) **H.** mochte een sunder dese teyken ghedoen
n) **H.** twyinghe
10) 16 homo a deo, quia sabbatum non custodit .. haec signa facere? Et scisma erat in eis.
o) **H.** tot dien die blynt was gheweest
p) **H.** opende
11) 17 quia propheta est.
q) **H.** ende nu sie *ontbr.*
r) **H.** ontboden

vader ende sire moeder[12)] ende vrageden hem ende spraken. es dit u sone die gi segt dat blint geboren wart[13)]. hoe siet hi nu[s)]. Doe antworden si ende spraken wi weten dat dit onse sone es. ende wi weten dat hi blint geboren wart. mar hoe hi nu sie[t)] of wie hem sine ogen ontploken heift. des en weten wi niet. vragets hem[u)]. hi es te sinen tiden[v)] comen[14)]. hi spreke vor hem selven. Dat spraken si daromme want si ontsagen[w)] die joden. want die joden hadden overeen gedragen[x)] dat so wie belijede[ij)] dat hi Christus ware dat menne worpe uter synagogen. daromme spraken si hi es te sinen tiden[v)]

12) 18 et vidisset, donec vocaverunt parentes eius qui viderant.
13) 19 Et interrogaverunt .. quem vos dicitis quia caecus natus est?
s) **H.** was. mer wie coemt dat dat hi nu siet
t) **H.** siet
u) **H.** vraecht hem
v) **H.** tot sijnen daghen
14) 21 videat nescimus .. aetatem habet
w) **H.** vreysden
x) **H.** verdraghen
ij) **H.** so wie die gheloevede
v) **H.** tot sijnen daghen

[L.]

sal comen dat nimen werken en sal mogen[1]. also lange als ic in de werelt ben so benic der werelt licht[2]. alse hi dit gesproken hadde so spau hi op derde ende makde goor van sire speeklen ende van der erden ende dat goer streec hi op des ghens ogen[3]. ende sprac al dus. ghanc ende dvach dit ave in die rivire die comt uten borne die heett Syloa ende de ghene dede also ende dvoch sine ogen ende quam weder al siende[4]. Ende alsen sine gebure ende deghene diene te voren hadden ghekent al siende sagen weder comen so spraken si onderlinge ende seiden aldus. En es dit nit de ghene die sat al blint ende bat der liede almosne? Ende some seidense dat hyt ware[5] ende some seidense dat hys nin ware mar dat hi hem ghelyc ware mar deghene seide dat hi die selve mensche ware.[6] Doe vragden hem deghene ende spraken aldus. hoe worden di dine ogen ontploken?[7] ende deghene antwerdde. Die mensche die heett Jhesus hi makde goer van sire speeklen ende streekt op mine ogen ende seide mi ghanc ter beken van Syloa ende dvach dit ave ende ic ghinc ende dvogt ave ende altehant wardic siende[8]. Doe vragden die liede denghenen die siende was worden waer es deghene? ende dander antwerdde. in weett waer hi es[9]. Doe namense den ghenen die blint hadde ghewest leiddenne ten pharisewsen[10]. want het was op eenen saterdach dat Jhesus dat goer hadde gemakt ende dis menschen ogen hadde ontploken[11]. Doe vragden hem oc die phariseuse hoe hi siende ware worden. Ende deghene antwerdde hen weder aldus. Deghene die Jhesus heet leide mi goer op mine ogen ende hitt mi ave dvaen ende ic dvogt ave ende waert siende[12]. Doe spraken some die phariseuse. Dese mensche en es van Gods halven nit die nin houdt de virte van den saterdage. ende de some antwerdde aldus hoe mach en sundere aldosgedane werke werken? ende aldus tvistten si onderlinge[13]. Doe vragden si noch din blinden ende spraken aldus wat segstu van den ghenen die di dine ogen ontploec? Ende deghene antwerdde het es en prophete[14]. Doe en wouden die yoeden nit geloeven van den ghenen dat hi blint hadde ghewest tote din male dat si ontboden sinen vader ende sire moeder[15]. ende dat sijs hen vragden ende spraken aldus. Es dit u sone daer gi af segt dat hi blint geboren wart? hoe es hi dan nu siende worden?[16] Ende si antwerdden weder aldus wi weten wale dat dit es onse sone ende dat hi blint geboren

1) *J.* IX, 4. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est: venit nox ...
2) 5. Quamdiu in mundo
3) 6 fecit lutum ex sputo et levit lutum
4) 7.
5) 8.
6) 9.
7) 10.
8) 11.
9) 12.
10) 13.
11) 14.
12) 15.
13) 16.
14) 17.
15) 18.
16) 19.

wart[17] mar hoe hi nu siende worden (es *ontbr.*) ende wie hem sine ogen heft ontploken dis en wete wi nit vragets hem selven hi es te sinen tide comen hi spreke vor hem selven[18]. Dit seiden si om dat si die yoeden onssagen. want de yoeden hadden doe over een gedregen so wie beghide dat hi Christus ware dat hi ware verbannen uter synagogen[19]. dar omme seide de moeder ende de vader des gheens die siende worden was. hi es te sinen tide comen hi spreke vor hem selven[20]. Doe

17) 20 scimus quia hic est filius noster et quia caecus natus est.
18) 21.
19) 22. Haec dixerunt parentes eius, quia timebant Judaeos: iam enim conspiraverunt Judaei, ut si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret.
20) 23.

[S.]

comen hi spreke vor hem selven. vragets hem[1)]. Doe riepen si echter dien mensche die blint was geweist ende spraken. ere Gode[a)2)] wi weten wale dat dese mensche een sondare es. Doe sprac hi of hi een sondare si des en wetic niet[3)]. mar een dinc weet ic. ic was blint ende sie nu. Doe spraken si echter te hem. wat dede hi di hoe ontplooc[b)] hi dine ogen. Doe antworde hi ic hebt u gheseit ende gi hebbet te hant gehoort[c)] wartoe wildijt anderwerf horen wildi sine jongere werden. Doe vloucten sine[4)] ende spraken. wes du[d)] sijn jongere. wi sijn Moyses jongere. wi weten dat God Moisesse toe gesproken heift. mar wanen dese es des en weten wi niet[5)]. Doe antworde die gene mensche ende sprac. In desen eist wonderlic dat gi niene weit wanen hi es ende hi heift mi ontploken[e)] mine ogen[6)]. Wi weten dat God die sondaren niene hort. mar dien die Gode dient[f)] ende sinen wille doet dien hort God. Ter werelt en wart nie gehort dat iemene ontplooc eens blindes[g)] geboren menschen ogen en ware hi niet van Gode hine mochts niet gedoen[7)]. Doe antworden si hem ende spraken in sonden bestu al te male geboren ende du wils ons leren. ende worpene uut harre synagogen[8)]. Ende doe Jhesus vernam dat sine uut geworpen hadden[h)] ende doe hine vonden hadde doe sprac hi te hem geloofstu in den Gods sone. doe antworde hi ende sprac. welc es[i)] hi here dat ic in hem gelove. Doe sprac Jhesus du hebstene gesien. ende die met di sprect hi eist[k)]. ende hi sprac ic gelove here. ende viel vor hem ende anebeiddene[9)]. Ende Jhesus sede hem. ic ben comen in dat ordeel in dese werelt dat die niet gesien werden siende[l)]. ende dat die siende blent werden[10)]. Ende dat horden somige van den fariseen die met hem waren ende spraken. sijn wi ooc blint. Doe sprac te hem Jhesus. waer di blint so waer dijs sonder sonde. mar want gi segt[11)] wi sien so bliven uwe sonden[m)].

1) 23 dixerunt: quia aetatem habet, ipsum interrogate.
a) **H.** gheef Gode die eer
2) 24 da gloriam deo.
3) 25 si .. nescio
b) **H.** opende
c) **H.** nu ghehoert
4) 28 Maledixerunt ei
d) **H.** Bistu sijn
5) 29 hunc nescimus unde sit.
e) **H.** gheopent
6) 30 ille homo .. unde sit et aperuit meos oculos!
f) **H.** mer die God ontsiet
g) **H.** opdede e. blinden
7) 33 Nisi esset hic a deo, non poterat facere quicquam.
8) 34 natus es totus et tu doces nos? et eiecerunt eum foras.
h) **H.** wt hadden ghestoten
i) **H.** wellick is
k) **H.** hi ist die m.
9) 38 et procidens adoravit eum.
l) **H.** op dat alle die blijnt sijn siende werden
10) 39 videant .. caeci fiant.
11) 41 non haberetis peccatum; nunc vero dicitis
m) **H.** soe blijft ghi blijnt in uwen sunden

CLXXV. Vorwar vorwar seggic u. die niet ingaet ter dore in dat scaep stal[n)] mar clemmet[o)] in anders waer[12)]. die es een dief ende een rovere. mar die in gaet ter dore die es een herde der scaep[p)13)]. desen doet op die dorwardere[q)] ende die scaep horen sine stemme. ende sine scaep nomt hi bi namen[14)] ende leetse uut[r)]. ende als hi die eigine scaep ute heift bracht[15)] so gaet hi vor hem. ende die scaep volgen hem. want si kennen sine stemme. enen andren en volgen si niet mar si vlien van hem. want sine kennen niet eens vremden[16)] stemme. Dit gelikenesse seide[17)] hem Jhesus. mar sine verstonden niet wat hi hem seide. Doe sprac Jhesus

n) **H.** doer die doer i. den schape stal
o) **H.** clymt
12) *J.* 10, 1 ascendit aliunde
p) **H.** schape
13) 2 pastor est ovium.
q) **H.** die doerhueder die doer
14) 3 Huic ostiarius aperit .. nominatim
r) **H.** bi hoeren namen .. laet si wt
15) 4 cum proprias oves emiserit
16) 5 alienum .. alienorum.
17) 6 Hoc proverbium dixit

[L.]

ripense noch te hen denghenen die blint hadde geweest ende seiden aldus. Eere Gode wi weten wale dat dese mensche en sundere es[1]. ende deghene antwerdde weder aldus ine weet och hi sundere es. mar ene dinc weetic dat ic blint was ende dat (ic *ontbr.*) nu sie[2]. Doe vragden hem noch die yoeden wat dede hi di? hoe ontploec hi di dine ogen?[3] Ende deghene antwerdde hen weder aldus. ic hebt u gesegt ende gi hebbet gehoert war toe begherdijt noch te hoerne? wildi oc sine yongren werden?[4] Doe maledydense den ghenen ende spraken aldus. Du sys syn yongre wi syn Moysess yongren[5] wi weten dat Got sprac iegen Moysese mar des en kennen wi nit noch en weten wie hi es[6]. Ende deghene antwerdde hen weder aldus. Dats wonderlec van u dat gi nin weet wie hi es die aldus mine ogen heft ontploken[7]. wi weten dat Got de sunderen nin hoert. Mar denghenen die Gode dint ende sinen wille doet din hoert hi[8]. Noit en wart ghehoert dat imen ontploec desgheens ogen die blint geboren wart[9] en ware hi van Gods halven nit. hine mochte aldusgedane werke nit werken[10]. Doe spraken die yoden ende seiden aldus. Du words altemale in sunden geboren ende du welt ons leeren? Doe verbinen si denghenen ende worpenne uter synagogen[11]. Alse Jhesus vernam dat sine uter synagogen hadden gedaen. so quam hi ane hem ende seide aldus. gheloefstu ane den Gods sone?[12] ende deghene antwerdde wie es here de Gods sone daer ic ane gheloeven moet?[13] ende Jhesus seide. Du hefsten gesien. ende die sprekt jegen di hi est[14]. ende deghene antwerdde. Here ic gheloeve ane di. ende mettin warde vil hi neder ende anebeddene op sine knin[15].

180. Doe sprac Jhesus noch toten ghenen ende seide aldus. op dat ordeel benic comen in de werelt. dat de ghene die nit ne sien werden siende. ende die sien werden blint[16]. Alse dat hoerden some die phariseuse die daer waeren so antwerdden si aldus. Si wi oc dan blint?[17] Ende Jhesus sprac noch voert ende seide. wardi blint so wardijs (*hs.* wradys) sonder sunde. mar want gi segt dat gi siet so bliven uwe sunden ane u[18]. Over waer seggic u. so wie (so? *uitgekrabd*) nit in en gheet ter doere in de schaep

1) *J.* IX, 24.
2) 25.
3) 26. Dixerunt ergo illi
4) 27 dixi vobis iam et audistis: quid iterum vultis audire?
5) 28.
6) 29.
7) 30.
8) 31.
9) 32. A saeculo non est auditum quia aperuit quis oculos coeci nati.
10) 33.
11) 34.
12) 35. Audivit Jhesus quia eiecerunt eum foras, et cum invenisset eum, dixit ei: tu credis in f.
13) 36 quis est, domine, ut credam in eum?
14) 37 qui loquitur tecum
15) 38.
16) 39.
17) 40 dixerunt ei: numquid et nos caeci sumus?
18) 41.

koije mar besiden over climt. dats en dief ende en roevere[19]. mar die ter dore in gheet dats de herde die de schaep hudt[20]. Desen ontplukt de dorewerdre de dore. ende de schaep verstaen sine stemme. Ende sine schaep numt hi binamen ende hi leidse ut[21] ende alse hise ut heft brachtt so gheet hi vor hen. ende de schaep volgen hem. want si kennen sine stemme[22]. Mar den vremden en volgense nit. mar si vlien van hem want der vremden stemmen en kennen si nit[23]. Dese ghelikenesse seide hen Jhesus mar sine verstonden nit wat si bedide[24]. Dar omme so sprac (Jhesus *ontbr.*) noch voert ende

19) *J.* X, 1.
20) 2.
21) 3.
22) 4.
23) 5.
24) 6 non cognoverunt quid (id quod **F**) loqueretur eis.

[S.]

anderwarf te hem. vorwar vorwar seggic u. ic ben die dore van den scaep stalle[1)]. alle die vor mi comen sijn dat sijn dieve[2)] ende rovere. ende die scaep en hebbense niet gehort. Ic ben die dore. die dor mi in gaet die wert behouden[3)]. ende sal in gaen ende uut gaen ende sal wede vinden. Die dief ne comt niet dan te steilne[4)] ende te dodene ende te verdervene. mar ic ben comen dat si dat leven hebben ende meersinge[a)].

CLXXVI. Ic ben een goet herde[b)]. die goede herde geift[c)] sine ziele vor sine scaep. mar die hurline ende die niet en es herde[b)] ende dies die scaep niet en sijn[d)]. als hi siet comen den wulf so laet hi die scaep ende vliet. ende die wulf grijpt ende sceet die scaep[5)]. Die hurlinc vliet want hi es een hurlinc. ende die scaep en behoren hem niet[6)]. Ic ben I goet herde ende bekenne mine scaep. ende mine scaep kennen mi. Also mi mijn vader bekent heift[e)] also bekennic den vader. ende ic sette mine ziele vor mine scaep[7)]. ende ic hebbe noch andre scaep die niene sijn van desen scaep stalle[8)]. ende die moetic versamenen met desen. ende sal werden een scaep stal ende een herde.

CLXXVII. Daromme mint mi die vader want ic sette mine ziele vor mine scaep. dat icse weder neme[9)]. Ic salse geven ende ic salse wedernemen. niemen en neimse van mi. mar ic geifse van mi selven. Ic hebse macht[f)] te gevene ende hebse macht[f)] weder te nemene. dit gebod hebbic ontfaen van minen vader. Doe wart een twist onder den joden om dese worde. ende vele van hem spraken hi heift den duvel binnen ende es verwoet[g)]. wat lust u sine wort te horne[10)]. Die andre spraken dese wort en sijn niet des geins die den duvel binnen heift[11)]. heift die duvel macht der blinder ogen tontplukene[h)].

1) 7 ostium ovium.
2) 8 venerunt fures sunt
3) 9 Per me si quis introierit, sal - vabitur
4) 10 nisi ut furetur
a) **H.** gaen .. werden .. sullen .. weyde .. op dat .. overvloedicheit
b) **H.** heerde
c) **H.** sette
b) **H.** heerde
d) **H.** ende - sijn *ontbr.*
5) 12 mercenarius .. cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem et dimittit oves et fugit, et lupus rapit et dispergit oves.
6) 13 non pertinet ad eum de ovibus.
e) **H.** heift *ontbr.*
7) 15 Sicut novit me pater, et ego agnosco patrem; et animam meam pono pro ovibus meis.
8) 16 ex hoc ovile
9) 17 quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam
f) **H.** Ic hebbe macht die
f) **H.** Ic hebbe macht die
g) **H.** duvel in ende hi raest
10) 20 demonium habet et insanit. Quid eum auditis?
11) 21 non sunt demonium habentis
h) **H.** op te doen

CLXXVIII. Up enen dach so was feeste te Jherusalem die hiet encenia[12]. ende het was in den winter. ende Jhesus wandelde in den tempel in Salomons parvis[i)13]. Ende die joden ommeringeden[14] hem ende spraken. hoe lange saltu ons onse zielen benemen. bestu Christus segt ons openbaer. Ende hi antworde hem ic segt u ende gine gelovets niet. die werc die ic doe in die name mijns vader die geven getugenesse[k)] van mi[15]. ende gine gelovets niet. want gi ne sijt niet van minen scapen. mine scaep horen mine stemme. ende ic kense. ende si volgen mi. ende ic sal hem geven dat ewelike leven. ende sine sullen niet verderven ewelike ende niemen en salse roven[l)] van mire hant. want dat mi mijn vader gegeven heift dat es

12) 22 Facta sunt autem encenia
i) **H.** paradijse
13) 23 in porticu S.
14) 24 Circumdederunt
k) **H.** ghetughe
15) 25 ego facio .. testimonium perhibent de me
l) **H.** nyement en mach sy nemen

[L.]

seide aldus. over waer seggic u dat ic ben die dore van der koyen[1]. Alle deghene die tote noch comen syn dat waren dieve ende roeveren. Mar de schaep en hoerdense nit[2]. Ic ben de dore so wie so overmids mi in gheet die sal behouden bliven. ende die sal in gaen ende ut gaen. ende die sal de weide vinden[3]. De dief en comt mar omme te steelne. ende omme te doedene ende te verdervene. Mar ic ben comen omme hen dat leven te ghevene ende te meerrne[4].

181. Ic ben en goet herde. de goede herde levert sine zile over sine schaep[5]. Mar de gemidde knecht ende die nin es herde ende dis proper dat de schaep nin syn Alse hi den wolf siet comen so vliet hi ende begeft de schaep ende dan grypt die wolf ende schedt die schaep[6]. Mar die gemidde knecht vliet om dat hi gemidt es. ende om dat hem die schaep nit ane en gaen[7]. ic ben die goede herde. ende ic kenne mine schaep ende mine schaep kennen mi[8] also alse de vader mi kent. ende ic kenne den vader ende mine zile lever ic over mine schaep[9]. Ende oc hebbic andre schaep die van derre koyen nin syn ende die motic versamenen met tesen. ende dan sal van beiden werden ene koye ende een herde salse huden[10]. Dar omme mint mi de vader om dat ic mine sile levere om mine schaep. ic salse leveren ende ic salse weder nemen[11]. Nimen en salse mi nemen. mar ic salse leveren van mijns selves halven. Ic hebbe macht die te leverne. ende ic hebbe macht die weder te nemene. Dit gebot hebbic ontfaen van minen vader[12]. Alse Jhesus dese wart gesproken hadde so wart echt en tvist onder de yoeden van desen warden[13] want de menege seiden. hi heft den duvel binnen ende hi es verwudt wat lustt u sine wart te hoerne?[14] Ende dandre antwerdden dese wart en syn nit eens die den duvel binnen heft. heft de duvel macht der blinder ogen tontplukene?[15]

182. Op enen tyt so was ene feeste te Jherusalem die die yoeden heten encenia. ende dat was in den wintre[16]. Ende Jhesus wandelde in den temple in Salomoens parvijs[17]. Al daer omme vingdenne (*l.* ommeringdenne) die yoeden ende spraken aldus. hoe

1) *J.* X, 7.
2) 8.
3) 9.
4) 10 ego veni ut vitam habeant et abundantius habeant.
5) 11 dat pro ovibus (suis *ontbr.* **F**).
6) 12.
7) 13.
8) 14.
9) 15.
10) 16.
11) 17. *Het laatste gedeelte ontbr. in* **L**. *De volgende zin is in 't Mnl. ingelascht*.
12) 18.
13) 19. Dissensio iterum facta est inter Judaeos propter sermones hos.
14) 20.
15) 21.
16) 22.
17) 23.

lange soutu ons onse sile benemen? ochtu Christus best so segd ons oppenbare[18]. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. ic segt u ende ghi ne gheloeves mi nit. De werke die ic werke in myns vader name. die ghetughent mi[19]. Mar gi ne gheloeves nit want gi nin syt van minen schapen[20]. Mine schaep horen mine stemme. ende ic kense ende si volgen mi[21]. ende ic sal hen gheven dat eeuleke leven ende sine mogen nemmermer verloren werden. want nimen en machse prenden ut minen handen[22]. Dat mi de vader heft gegheven dats meerre dan alle dinc ende

18) 24.
19) 25.
20) 26.
21) 27.
22) 28 non peribunt in aeternum: non rapiet eas quisquam de manu mea.

[S.]

groter dan alle dinc. ende niemen en maecht roven[a)1)] vander hant mijns vader. ic ende die vader sijn een. Doe namen die joden stene[2)] dat sine steenden. Doe antworde Jhesus. vele goeder werke hebbic u getoocht[b)] van minen vader. omme welc van dien werken[c)] wildi mi stenen[3)]. Doe antworden hem die joden. omme goede werke en stenen wi di niet mar omme die blasphemie die du sprex. ende du die mensche[d)] sijs maex di selven God[4)]. Doe antworde hem Jhesus. en eist niet gescreven in uwe wet want ic sprac gi sijt Gode[5)]. ende of die scrift die Gode heet dar dat Gods wort toe comen es sone mach die scrift niet falgieren[6)]. mi die de[e)] vader gehelecht heift ende in die werelt gesant heift[f)]. segdi dat ic blasphemie[g)] spreke. want ic segge[7)] dat ic Gods sone ben. En doe ic niet die werke mijns vader sone gelooft mi niet[8)]. mar doe iese ende ne wildi mi niet geloven. so gelooft doch den werken[9)]. dat gi bekent ende gelooft dat die vader in mi ends ic in den vader[h)]. Daromme sochten sine te begripene[10)]. ende hi ginc van haren handen ende ginc anderwarf over die Jordane in die stat[i)] dar Johannes was dopende ten eersten ende bleef daer. ende vele quamen te hem ende spraken. Johannes en dede gene tekene[11)]. ende al dat Johannes geseit heift[k)] van desen dat was waer[12)]. ende vele geloofder in hem.

CLXXIX. Een sieke was die hiet Lazarus. ende was van Bethania van den castele Marien ende Marten[13)] harre zuster. Maria was die Jhesum zalvede met zalven[14)]. ende sine voete drogede met haren hare. derre broeder[l)] Lazarus was siec. Daromme senden sine zustere te Jhesum ende spraken. Here dien du minnets[m)] die es siec. Doe dat

a) **H.** nyement en mach sy nemen
1) 29 Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est .. potest rapere
2) 31 Sustulerunt lapides Iudaei
b) **H.** ghetoent
c) **H.** omme welcke wercken
3) 32 propter quod opus eorum me lapidatis?
d) **H.** mer om smaetheit .. du een mensche
4) 33 de blasphemia, et quia tu homo cum sis facis te ipsum deum.
5) 34 quia ego dixi: dii estis?
6) 35 Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est et non potest solvi scriptura.
e) **H.** ghebreken. als in mij den die
f) **H.** ende *tot* heift *ontbr.*
g) **H.** smaetheit
7) 36 sanctificavit .. quia blasphemas quia dixi
8) 37 facio opera .. nolite credere mihi.
9) 38 Si autem facio .. operibus credite
h) **H.** opdat ghi bekent .. in den vader bin
10) 39 Quaerebant ergo eum prendere
i) **H.** in die stat *ontbr.*
11) 41 signum fecit nullum
k) **H.** gheseecht hadde
12) 42 Omnia autem quaecumque dixit J. de hoc vera erant
13) *J.* 11, 1 de castello Mariae et Marthae
14) 2 unxit unguento
l) **H.** hoer broeder
m) **H.** siet here den du lief hebste

Jhesus horde doe sprac hi te hem. dese siechet nes niet ter doot mar ter glorie Gods. ende omme dat die Gods sone geglorificert[n)] werde[15)]. Jhesus minde Marien ende harre suster Marthen ende Lazarum. Daromme doe hi horde dat hi ziec was doe bleef hi in die selve stat twe dage[16)]. Dar na sprac[o)] hi te sinen jongeren gaen wi anderwarf in Judeam. Doe spraken sine jongere te hem. Rabi[p)] nu sochten di die joden te steenne ende du gaes echter daer. Doe antworde Jhesus en sijn niet XII uren des dages. so wie wandelt in den dage dienen stoot hem niet. want hi siet dat licht deser werelt. mar die wandelt in der nacht die stoot hem want dat licht nes in hem

n) **H.** verclaert
15) 4 pro gloria dei, ut glorificetur
16) 6 duobus diebus.
o) **H.** doe sprac
p) **H.** Rabi *ontbr.*

[L.]

dat ne mach nimen prenden ute myns vader handen[1]. Ic ende de vader syn al een[2] alse die yoeden hoerden dese wart. so namen si steene ende wouden ne steinen[3]. Doe sprac Jhesus te hen ende seide aldus. vele goeder werke hebbic u ghetoegt van myns vader halven. om welc van al din werken wildi mi steinen?[4] Ende de yoeden antwerdden hem al dus. omme en gheen goet werc en steine wi di. mar omme de blasphemie die du spreks ende om dat tu die en mensche best. maks van di selven enen got[5]. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. En es nit gescreven in uwe wet dit wart? want ic seide dat gi syt gode ende kinder des hoegsts allegader[6]. Ende ochte de scrifture die nin faylliren en mach deghene heett gode daer dat Gods wart toe comen es[7]. mi dien de vader geheilegt heft ende in de werelt gesendt heft war omme tij di mi ane dat ic blasphemie spreke. om dat ic segge dat ik Gods sone ben?[8] En werkic myns vader werke nit so ne gheloeft mi nit[9]. Mar werkic sine werke. ende al gheloefdi mi nit. gheloeft doch den werken. so mogdi te bat kennen ende gheloeven dat in mi es de vader ende ic in den vader[10]. alse dit gesproken was so haddenne die yoeden gerne gevaen. mar hi ontghinc hen[11]. ende ghinc weder over de Jordane in die stat daer Yan Baptiste plach tirst te doepene. ende daer bleef hi enen tyt[12]. al daer so quamen vele liede te hem ende spraken onderlinge van Yanne Baptisten ende van hem ende seiden al dus. Yan Baptiste en warchtte noit mirakellec werc[13]. ende al dat Yan Baptiste getugde van desen dat was waer. ende hir bi prufden si dat Jhesus meerre ware dan Yan Baptiste. ende dar omme so gheloefder vele ane hem[14].

183. In din tide dat Jhesus daer was. so vil Lazarus in ene sikheit die van Betanien was van den kastee (*l.* kasteele) dat was Marien ende Marten di sine sustre waren[15]. Dat was die selve Marie die Jhesum eens tids bestreec met unguente ende drogde sine voete met haren hare. Dire bruder was dese Lazarus die daer sik was[16]. Dese sendden te Jhesum ende ontboden hem aldus. here dyn vrint Lazarus es sik[17]. Alse Jhesus dese boschap hoerde so antwerdde hi al dus. Dit en es engheene doetlec sikheit mar si es gegheven om de glorie Gods. ende omme dat de Gods sone dar bi werde

1) *J.* X, 29.
2) 30.
3) 31.
4) 32.
5) 33.
6) 34.
7) 35.
8) 36.
9) 37.
10) 38.
11) 39.
12) 40. Et abiit iterum trans Jordanen in eum locum ubi erat Johannes baptizans primum, et mansit illic.
13) 41.
14) 42.
15) *J.* XI, 1.
16) 2.
17) 3 ecce quem amas infirmatur.

geglorificeert[18]. Ende alse Jhesus die minde Mari ende Marten ende Lazarus[19]. van dire sikheit hadde vernomen so bleef hi aldaer tvee dage na din dat hem die bodschap comen was[20]. Dar na so sprac hi tote sinen yongren ghawi weder ten lande wert van Judeen[21]. ende sine yongren antwerdden hem meester dis es noch onlanc dat di de yoeden wouden steinen ende du wels nu weder darwert gaen?[22]. Ende Jhesus antwerdde hen aldus. En syn nit tvelef uren in den dage? Die bedage wandelt hine mesgheet nit want hi wandelt bi den lichte dat hi siet[23]. mar die wandelt

18) 4.
19) 5.
20) 6.
21) 7. eamus in Judaeam iterum.
22) 8.
23) 9. Respondit Jhesus: nonne XII hore sunt diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt.

[S.]

niet[1)]. Doe hi dat gesproken hadde. daerna sprac hi te sinen jongeren. Lazarus onse vrient slaept. mar ic ga ende weckene[2)] van den slape. Doe spraken sine jongere here slaept hi so sal hi genesen. mar Jhesus sprac van sire doot. mar si waenden[a)] dat hi sprake van sinen slape[3)]. Daromme sprac Jhesus oppenbare te hem. Lazarus es doot. ende ic vreugde mi dor u dat[b)] gijs gelooft want ic en was niet daer. mar gaen wi dar te hem[4)]. Doe sprac Thomas die heet Didimus toten andren jongeren gaen wi ende sterven met hem[5)]. ende also quam Jhesus ende vantene vier dagen hebbende geweist[c)] in den grave[6)]. Bethania was neven Jherusalem omtrent XV stadien[7)]. Van den joden waren vele comen te Marien ende te Marthen dat sise troosten[8)] van haren broeder. Doe Martha horde dat Jhesus quam doe liep si hem tjegen. Maria sat te huus. Doe sprac Martha te Jhesum. Here waers du hier geweist mijn broeder en ware niet doot. mar nu weetic so wat[9)] du eesches van Gode dat geift di God[d)]. Doe sprac Jhesus tot hare dijn broeder sal op verstaen. Doe sprac te hem Martha. ic weet dat hi up sal verstaen inder up verstannisse ten joncsten dage[e)]. Doe sprac Jhesus tot hare[f)]. ic ben die up verstannesse ende dat leven. die in mi gelooft al ware hi doot hi wert levende[g)10)]. ende alle die leven ende in mi geloven diene sullen niet sterven ewelike[11)]. geloofstu des. Ende si antworde hem ja ic here[12)]. ic gelove dattu best Christus Gods sone die in dese werelt comen best. ende doe si dat gesproken hadde doe ginc si wech ende riep Marien harrer suster[h)] al heimeleke ende sprac. die meester es hier ende eescht di[13)]. Doe si dat gehorde doe stont si gereet up ende quam te hem. ende Jhesus en was noch niet comen[14)] in den casteel. mar hi was noch in die stat darne Martha gemoette[i)]. Die joden die met hare in den huse waren dat si se[k)] trosten. doe si saghen dat Maria snellike up stont ende ute ginc. doe volgeden si hare ende spraken. si gaet ten grave

1) 10 quia lux non est in eo.
2) 11 vado ut .. exsuscitem eum.
a) **H.** ende si meynden
3) 13 de dormitione somnii
b) **H.** verblijde my om u op dat
4) 15 quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum!
5) 16 eamus et nos, ut moriamur cum eo.
c) **H.** gheleghen
6) 17 Venit itaque Jhesus et invenit eum quattuor dies iam in monumento habentem.
7) 18 Erat autem Bethania iuxta H. quasi stadiis XV.
8) 19 ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas
9) 22 sed et nunc scio .. quaecumque
d) **H.** ghieft hi di
e) **H.** des ioncsten daechs
f) **H.** tot hare *ontbr.*
g) **H.** die wort levende al weer hi oec doet
10) 25 etiamsi mortuus fuerit, vivet.
11) 26 et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum
12) 27 utique domine
h) **H.** hoer suster Maria
13) 28 vocavit Mariam sororem suam silentio dicens .. vocat te.
14) 30 Nondum enim venerat
i) **H.** ontmoette
k) **H.** waren die sij

dat si dar wene[l)15)]. mar doe Maria quam dar Jhesus was ende sine sach. doe viel si te sinen voeten ende sprac. Here waerstu hier geweist sone ware[m)] mijn broeder niet doot[16)]. Doe hi sach dat si weende ende ooc die joden die met hare quamen weenden? doe versuchte hi in den geeste ende bedrovede hem selven[17)] ende sprac waer hebdine geleit. doe spraken si here com ende siets[18)]. Doe weende Jhesus. Doe dat sagen die joden doe spraken si onderlinge sich hoe hine minde. maer somige van

l) **H.** dat si schreye
15) 31 Iudaei autem qui erant .. cum vidissent Mariam .. secuti sunt .. quia vadit ad monumentum ut ploret ibi.
m) **H.** weers .. waer
16) 32 si fuisses hic, non esset mortuus
17) 33 qui venerant cum ea plorantes fremuit spiritu et turbavit se ipsum
18) 34 veni et vide!

[L.]

benachte hi mesgheet. want hine heft des ligts nit[1]. alse hi dit gesegt hadde so seide hi hen noch voert aldus Lazarus onse vrint slaept ende ic salne gaen wekken ut sinen slaepe[2]. Doe spraken sine yongren te hem ende seiden here slaept hi so sal hi ghenesen[3]. Mar Jhesus meinde van sire doet ende si wanden dat hi hadde gesproken van den gewonleken slape[4]. Doe seide hen Jhesus oppenbare Lazarus es doet[5] ende dats mi lief omme uwen wille dat ghys te bat gheloeven selt want ic daer nit en was[6]. Doe sprac Thomas die oc genamt es Didimus toten andren sinen ghesellen ghawi ende sterve mi (*l.* wi) met hem[7]. Doe ghinc Jhesus tote Betanien wert ende vant Lazarum doet ende dat was de virde dach dat hi ghelegt was in sinen garve[8]. Ende Bethania was bi Jherusalem alse op een virdendeel van der milen[9]. Aldaer so waren comen vele van din yoedschen volke te Marien ende te Marthen omme hen te vreden te settene van hars bruder doede[10]. Alse Martha vernam dat Jhesus comen was so ghinc si iegen hem ende Maria bleef thus sittende[11]. Doe sprac Martha tote Jhesum[a]. here hads du hir ghewest myn bruder en ware nit ghestorven[12]. mar alnoch weetic wale dat di Got gheven sal al dat du hem bids[13]. Doe sprac Jhesus ende seide aldus. Dyn bruder sal weder op herstaen ende Martha antwerdde hem ende seide. ic weet wale dat hi op herstaen[14] sal in der opherstannessen ten yoncsten dage[15]. Doe sprac noch Jhesus. Ic ben die op herstannesse ende dat leven. Die ane mi gheloeft al ware hi doet hi soude levende werden[16]. ende alle die leven ende ane mi gheloeven die ne sterven nemmermeer gheloefstu dis?[17] Ende si antwerdde yaic here: ic gheloeve dat tu best Christus Gods sone die in dese werelt comen best[18]. ende alse Martha dit hadde gesproken so ghinc se tote Marien harre suster al heimelec ende sprac aldus. De meester es hir ende eischt di[19]. Alse Maria dat hoerde so stont si vollec op ende ghinc te hem wert[20] want noch toe en was Jhesus nit comen in den kasteel mar hi

1) *J.* XI, 10.
2) 11.
3) 12.
4) 13. Dixerat Jhesus de monte eius
5) 14.
6) 15. *Het laatste gedeelte ontbr. in* L.
7) 16.
8) 17.
9) 18.
10) 19 de fratre suo.
11) 20. Maria autem domi sedebat.
a) **H.** Dixit Martha ad Jhesum.*)
*) XI, 21.
12) 21 mortuus = *vs.* 32.
13) 22.
14) 23.
15) 24. Dicit ei Martha
16) 25.
17) 26.
18) 27.
19) 28.
20) 29.

was noch in die stat daer Martha te hem comen was[21]. Ende alse de yoeden die met hare waren omme hare te solaciene sagen dat si met hasten op stont ende henen ghinc so volgden si hare ende spraken onderlinge al dus. Si gheet ten grave wert omme daer har seer te verniwene[22]. Ende alse Maria quam daer Jhesus was ende sine sach so vil si op sine voete ende sprac aldus here hads tu hir gewest myn bruder en ware nit doet[23] ende alse Jhesus Marien weenen sach ende de yoeden die met hare quamen. so versuchtte hi ende turbeerde hem selven[24] ende seide aldus: waer hebdine gelegt? Ende si seiden here com ende sigs[25]. Doe weende oc Jhesus[26]. alse dat sagen die yoeden so spraken si onderlingen ende seiden siet hoe

21) 30.
22) 31 et consolabantur eam
23) 32.
24) 33.
25) 34.
26) 35.

[S.]

hem spraken. en mochte dese die des blinden ogen ontplooc niet gedoen dat dese niet gestorven ware. mar Jhesus versuchte anderwaerf in hem selven ende quam ten grave. Dat graf was een hol[a)]. ende dar up was een steen geleit. Doe sprac Jhesus doet ave den steen. Doe sprac Martha des suster die dar doot was. here hi stinct. want hi es te hant vierdagich[b)1)]. Doe sprac Jhesus tot hare en hebbic di niet geseit want gelovets du du souts sien die glorie Gods[2)]. doe daden si af den steen. Jhesus hief up sine ogen[3)] ende sprac. vader ic danke di want du hebs mi gehort. ic weet wale dattu mi alle wege hors. mar dit hebbic ghesproken dor dat volc dat hieromme staet. dat si geloven dattu mi hebs gesant. Ende doe hi dit gesproken hadde doe riep hi met groter stemme Lazarus com hare uut. Doe quam hi te hant vort die doot was. gebonden an handen ende an voeten. ende sijn anschijn was hem verbonden met enen sweet douke[4)]. Ende Jhesus seide hem onbintene ende latene gaen. Doe vele joden die comen waren te Marien ende te Marthen dat gesagen[5)] dat Jhesus dede[c)]. doe geloofden si an hem. ende somige van hem gingen toten fariseen ende seiden hem wat Jhesus adde gedaen.

CLXXX. Doe gaderden hem die bisscoppe ende die fariseen ende maecten enen raet tjegen Jhesum. ende spraken wat sullen wi doen want dese mensche doet vele tekene[6)]. ende laten wine[7)] aldus al dat volc sal geloven in hem[d)]. ende die romeine sullen comen ende nemen onse stat ende onse volc. mar een van hem die Cayfas hiet ende was bisschop[e)] des jaers die seide hem. gine weit niet[8)] noch en gedinct dat het u orbaerleic es dat een mensche sterve vor al dat volc. ende al dat volc[f)] niene verderve[9)]. Dit en sprac hi niet van hem selven. mar want hi bisschop was in dien jare. so profeterde hi dat Jhesus was toe te comene[g)] te stervene[10)] vor dat volc. mar dat[h)] die kinder Gods die gesceden waren worden gesament in een[11)]. Ende van dien dage vort waren si in gedachte hoe dat sine gedoodden[12)]. ende Jhesus ne wandelde

a) **H.** hoel
b) **H.** want hi heeft te hant IIII daghe doet gheweest
1) 39 iam fetet, quadriduanus enim est.
2) 40 gloriam dei.
3) 41 Tulerunt lapidem .. elevatis sursum oculis
4) 44 ligatus pedes et manus institis .. sudario erat ligata.
5) 45 venerant ad Mariam et viderant
c) **H.** quam hi te hant wt die dode was ghebonden .. ghaen. daer waren voel joeden die comen waren tot M... die dat saghen dat J. dede.
6) 47 Colligerunt .. concilium .. multa signa facit?
7) 48 Si dimittimus
d) **H.** gheloeven aen hem
e) **H.** die was bisscop
8) 49 cum esset pontifex anni illius .. vos nescitis quicquam.
f) **H.** dattet u nuttelic is. het is beter dat een m... opdat alle dat volck
9) 50 non tota gens pereat
g) **H.** was toecomende
10) 51 pontifex anni illius, prophetavit .. moriturus erat
h) **H.** ende niet alleen voer dat volck. mer oec dat
11) 52 Et non tantum pro gente, sed ut filios dei qui erant dispersi congregaret in unum.
12) 53 Ab illo ergo die cogitaverunt interficere eum.

nemmeer oppenbare metten joden. mar hi ginc in een lantscap[i)] in die woestine[13)]. in ene stat die heet Effreem[k)]. ende dar bleef hi met sinen jongeren.

CLXXXI. Het was nakende[l)] der joden paschen ende vele van den antscepe gingen up te Jherusalem vor den paschen omme hem te zuverne[m)14)]. Doe sochtene die joden onder een ander dar si stonden in den tempel[n)]

i) **H.** in een lantscap *ontbr.*
13) 54 in regionem iuxta desertum
k) **H.** effrem
l) **H.** nekende
m) **H.** sich te reynighen
14) 55 Proximum autem erat .. ut sanctificarent se ipsos.
n) **H.** onder hen in den t.d.s.t.

[L.]

hine minde[1]. Ende dandre spraken aldus. ende conste dese die ontploec des blinds ogen nit gedon dat dese nit ne ware gestorven[2]. Ende Jhesus versuchtte noch anderwerf ende also quam hi tin grave ende dat graf was en putte ende op din putte was en steen gelegt[3]. Doe sprac Jhesus. Doet af den steen. Ende Martha die des gheens suster was antwerdde al dus here die lichame es itoe al vul want hi heft vir dage gelegen in den grave[4]. Doe sprac Jhesus noch te Marthen. En hebbic di nit gesegt gheloefstu dat tu sout sien de glorie Gods?[5] Ende mettin daden si din steen ave. Doe hif Jhesus sine ogen op te hemele wert ende sprac aldus vader ik danke di want du mine bede hefst gehoert[6]. Ic weet wale dat tu mi altoes hoers mar dat seggic om dis volks wille dat hir al omme steet dat si tebat gheloeven dat tu mi hefs gesendt[7]. Alse Jhesus dat hadde gesproken so rip hi met ere groter stemmen Lazare com hare ut[8]. Doe quam altehant ut tin grave deghene die doet hadde ghewest verbonden met lenementen ane voete ende ane hande ende oc was syn anschin verbonden met enen linenen cleede. Doe sprac Jhesus. ontbindttene ende laettene gaen[9]. Alse dat sagen de menege van din yoeden die comen waren te Marien ende te Marthen so gheloefden si ane hem[10]. Ende de somege ghingen ten phariseusen ende vertrokken hen dat werk dat Jhesus hadde gewarchtt[11].

184. Doe ghederden de beschope van der yodscher wet ende de phariseuse haren raet tesamen ende spraken aldus. wat sele wi don. want dese mensche werkt vele mirakelleker werke?[12] late wine aldus alt folc sal ane hem gheloeven. so selen comen de romaine ende selen ons nemen onse stat ende onse vole[13]. Doe sprac een van hen die Cayphas hit ende die beschop was op dat yar ende seide aldus ghi ne wett nit[14] noch ghine bepeinst u nit datt u orborlec es dat een mensche sterve vor alt volk dat al dat volc van der werelt nit ne blive verloren[15]. Dit en sprac deghene van syns selves halven nit. mar want hi beschop was op dat yar so profeteerde hi dat Jhesus moste sterven omme de verloessenesse des volks van ertrike[16] ende omme de kinder Gods die van een ghescheden waren weder te versamenne[17]. van din dage vorwert so bleven si gheenradegt in din dat sine doeden souden[18]. Ende Jhesus en wandelde nemmeer

1) *J.* XI, 36.
2) 37.
3) 38 erat autem spelunca
4) 39 soror eius qui mortuus fuerat
5) 40. quoniam si credideris
6) 41.
7) 42. ut credant
8) 43.
9) 44.
10) 45.
11) 46.
12) 47.
13) 48.
14) 49.
15) 50.
16) 51.
17) 52.
18) 53.

oppen bare onder de yoeden mar hi ghinc ten lanschape wert dat legt bi der wustinen en (*l.* ende) quam in ene stat die heett Effrem. ende daer bleef hi met sinen yongren[19].

185. In din tide so was der yoeden paschen nakende ende vele liede van din yodschen volke ghingen te Jherusalem wert vor din paschen omme hen te suverne van haren sunden[20]. Doe sohten die yoeden Jhesum ende spraken onderlingen aldaer si stonden in den temple ende seiden aldus war-

19) 54.
20) 55.

[S.]

ende spraken. Waromme waendi dat hi niene comt ten feeste dage. want die bisscoppe ende die fariseen hadden een gebod gegeven. dat wie vername war hi ware[a)] dat hijt hem seide[b)1)].

CLXXXII. In dien dage dat nakende was sijns lidens[c)]. doe geeenradichde[d)] hem Jhesus met vasten wille te gane te Jherusalem[2)]. ende hi sende boden vor hem. ende die boden quamen in ene stat der samaritane dat si hem bereedden[3)] sine herberge. ende sine wildense niet ontfaen in hare stat want sijn anschijn was alse dies die te Jherusalem waert ginc[e)]. Doe dat sagen sine jongere Jacob ende Johan. doe spraken si here wiltu wi spreken dat dat vier come van den hemele ende verberren[f)] se[4)]. also Helyas dede. Ende Jhesus kerde hem omme ende scaltse[5)] ende sprac. gine weit niet van wat geeste gi sijt. des menschen sone nes niet comen om die zielen te verliesene mar te behoudene. doe gingen si in een ander castellum[g)6)].

CLXXXIII. Dar na quam Jhesus in Betania daer Lazarus doot hadde geweist dien hi up dede verstaen vander doot[7)]. Ende do Jhesus dar quam dat was VI dage vor paschen. Ende doe hi was in Symons huus des lasers[h)8)] doe verstonden die joden dat hi dar was. ende si quamen daer ene grote scare niet allene omme Jhesum te siene. mar om Lazarum te siene dien hi hadde gedaen up verstaen vander doot[9)]. Die vorste der priestere gedachten[10)] dat si Lazarum wilden doden. want dor hem gingen vele ave van den joden[i)] ende geloofden in Jhesum. ende al daer maecten si hem een avont mael[k)]. ende Martha diende[11)]. Lazarus was een van dien die dar aten met hem. Maria nam ene busse met zalven die sere scone ende edel was. ende zalvede die voeten Jhesus ende dwouchse hem met haren tranen ende drogetse[l)] hem met haren hare[12)].

a) **H.** so wie daer verneem waer hi weer
b) **H.** seide dat sy hem begrepen
1) 56 ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.
c) **H.** sijnen lijden
d) **H.** sette
2) *L.* 9, 51 Factum est autem dum complerentur dies adsumptionis eius, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in H.
3) 52 ut pararent illi.
e) **H.** gheet
f) **H.** verborne
4) 54 et consumat illos.
5) 55 Et conversus increpavit illos.
g) **H.** casteel
6) 56 et abierunt in alium castellum.
7) *J.* 12, 1 Jhesus ergo ante sex dies Pasche venit Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit Jhesus.
h) **H.** des malaetschen
8) *Mc.* 14, 3 Et cum esset in Bethania
9) *J.* 12, 9 non propter Jhesus tantum .. quem suscitavit
10) 10 Cogitaverunt autem principes sacerdotum
i) **H.** voel af den **J**.
k) **H.** avont eten
11) 2 et Martha ministrabat
l) **H.** droechde sy
12) *Mc.* 14. 3 habens alabastrum unguenti nardi spicati .. fracto effudit

ende dat huus wart vervult metter roken[m)] der zalven. Doe sprac een van sinen jongeren Judas Scariot diene verriet. waromme nes dese zalve niet vercocht omme ccc. d. ende gegeven den armen. Dat en seide hi niet daromme dat hem dat versien[n)] der armer toebehorde. mar daromme want hi een dief was. ende dat der gemeenre borsen[o)] behorde dat plach hi te steilne. want dat hem gegeven wart dat drouch hi[13)]. Dar waren ooc somige dien het ommaer was ende spraken tjegen hem selven. wat sal dese overtullicheit die an deser zalven gedaen es[14)]. Mar Jhesus antworde ende sprac. waromme sidi ongenadich

m) **H.** mit den roecke
n) **H.** daer om om dat .. voersien
o) **H.** ghemeynen budel.
13) 6 sed quia fur erat et loculos habens ea quae mittebantur portabat.
14) *Mc.* 14, 4 utquid perditio haec ungenti facta est?

[L.]

omme waendi dat hi nit ne comt ter feesten? Ende oc hadden de beschope ende de phariseuse geboden dat so wie so wiste waer hi ware dat hine hilde ende vinge[1)]. In din dagen so was naekende de tyt van sire passien ende dar omme so gheenraedegde hem Jhesus met vasten wille te gane te Jherusalem wert[2)]. Doe sendde hi boden vore hem ende die boden quamen in eene der stade van den samaritaenschen lande omme hem te gereidene sine herberge[3)] ende sine woudens nit ontfaen in hare stat om dat syn witte anschin was alse des gheens die ginc te Jherusalem wert[4)a)]. alse dat sagen sine yongren Yacob ende Yan so spraken si aldus here weltu dat wi seggen dat dat vir come van den hemele ende verbernse?[5)] Ende Jhesus kirde hem te hen wert ende schout se[6)] ende seide aldus ghine wett nit met wis gheeste dat gi geteekent syt. Des menschen sone en es nit comen om de silen te verliesene mar omme die te behoudene. Doe ghingen si ende (*hs.* en) namen hare herberge in en ander dorp[7)].

186. Dar na so quam Jhesus te Bethanien daer Lazarus doet hadde ghewest din hi op dede staen van der doet ende dat Jhesus daer quam dat was ses dage vor den paschen[8)]. Ende alse daer was Jhesus in ens mans hus die hit Symon de lazerse[9)] so vernam dat yodsche volc dat Jhesus daer was. ende vele dis volks quam aldar nit allene omme Jhesum te siene mar omme Lazarum te siene din hi hadde don op herstaen van der doet[10)]. Doe drogen oc die prinschen over een dat si Lazarum souden doeden[11)]. want omme sire opherstannessen wille so bekirden hen vele liede van din yodschen volke te Jhesum wert ende gheloefden ane hem[12)]. al daer so makden si hem en avont mael. ende Martha dinde daer. ende Lazarus was een van denghenen die daer aten[13)]. Ende Maria die hadde ene viole vol ungements dat was gemakt van spika nardi. dat harde precieus was si brac die viole ende goet dat ungement op Jhesus hoeft[14)] al daer hi sat[15)]. ende bestreec sine voete dar mede. ende nettese met haren tranen ende drogese met haren hare ende aldat hus wart vervult van din goeden roeke dis ungements[16)]. Doe sprac een van sinen yongren dat was Judas Schariothis diene verrit[17)] warumme en verkochte men dit ungement nit omme drie hondert peinnighe

1) *J.* XI, 56
2) *L.* IX, 51.
3) 52.
4) 53.
a) **H.** (witte?) want de yoden ende de samaritane en hebben en ghene gemeinschap te gader.[*)]
*) 53.
5) 54. vis dicimus
6) 55. ende - behoudene *ontbr. in* **T**. cuius spiritus estis. (56) animus perdere sed salvare (**V**)
7) 56.
8) *J.* XII, 1.
9) *Mc.* XIV, 3.
10) *J.* XII, 9. *In* **T** *volgt hier J.* XII, 19.
11) 10.
12) 11. propter illum
13) 2.
14) 3.
15) *Mt.* XXVI, 7.
16) *J.* XII, 3.
17) 4

ende hadt tghelt geven den armen?[18] Dat seide hi nit om dat datt versien van den armen hem toe behoerde. mar omme dat hi en dief was. ende properteit hadde. ende dat ter gemeinder borsen behoerde dat plach hi te steelne[19]. aldaer so waren oc de somege din dat ommaer hadde in har herte ende spraken iegen hen selven al dus waroumme werdt dit goede ungement aldus gequist ende verloren?[20] Mar Jhesus die dat wale wiste antwerdde hen ende seide aldus waromme sidi dos ongenadech desen wive? Si heft en goet werc gewarchtt ane mi. want altoes hebdi die arme met u ende alse gi wilt so mogdi hen

18) 5.
19) 6.
20) *Mt.* XXVI, 10.

[S.]

desen wive. si heift een goet werc gewrocht in mi[1)]. want allewege hebdi die arme met u. ende hem mogedi goet doen alse gi wilt. mar mi en hebdi niet alle wcge. want si hevet dese zalve gezalvet an minen lichame ende heift mi gemaect te begravene. vorwar seggic u. so waer gepredect wert dit ewangelie in al der werelt. daer sal men seggen dat si dit heift gedaen in sine gedinckenesse[a)]. Ende doe die fariseus diene hadde geladen van den wive dat sach doen doe sprac hi tjegen hem selven. ware dese een profete over een[b)] hi wiste welc[c)] dit wijf ware diene roert want si es ene sondesse[d)2)]. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. Symon ic hebbe di een lettel te seggene[3)]. doe sprac die gene meester sech. Doe antworde Jhesus ende sprac te hem. het waren si twe sculdich enen woukerare[e)]. die een was hem sculdich vijf hondert penninge. ende die ander vichtich[4)]. ende sine hadden niet dar mede si vergolden[f)]. doe liet hise bede ledich[g)]. welc van desen tween mindene meer[h)]. Doe antworde Symon ende sprac. ic wane die dien hi meest verliet[5)]. ende Jhesus antworde du hebbes rechte geordeelt. Doe keerde hi hem toten wive ende sprac tote Simone. siestu dit wijf. Ic quam in dijn huus ende dune gaves minen voeten niet waters[i)]. mar dese heift mine voete genet[k)] met haren tranen. ende gedroget met haren hare. Dune gaves mi niet een kussen. mar dese sider dat[l)] si hier in quam en heift niet up gehort[m)] mine voete te kussene. Dune salvets niet mijn hooft met olien. mar dese sider dat si hier in quam en heift niet up gehort mine voete te salvene[n)6)]. daromme seggic di hare sijn vele sonden vergeven. want si vele ghemint heift. die men lettel vergeift die minnet lettel[o)]. Doe sprac Jhesus toten wive[7)] dine sonden sijn di vergeven. Doe begonden alle die dar saten ter tafle in hem selven te sprekene. wie es dese die ooc

1) *Mt.* 26, 10 quid molesti estis mulieri? opus bonum operata est in me.
a) **H.** in mijn ghehoechenisse
b) **H.** over een *ontbr.*
c) **H.** wiste wel wie
d) **H.** sunderse
2) *L.* 7, 39 hic si esset propheta, sciret utique .. quia peccatrix est.
3) 40 habeo tibi aliquid dicere
e) **H.** woekeneer
4) 41 Duo debitores erant cuidem foeneratori; unus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta.
f) **H.** mochten vergelden
g) **H.** beyde quyt
h) **H.** meest
5) 43 plus donavit
i) **H.** gheen water
k) **H.** ghenette
l) **H.** synt dat
m) **H.** opghehalden
n) **H.** hoeft te salven
6) 46 haec autem ungento unxit pedes meos.
o) **H.** die ever wenich vergheven wort die mynt wenich
7) 48 ad illam

sonden vergeift. Doe sprac Jhesus toten wive dijn gelove heifti ghesont gemaect ganc in paise[p)8)].

CLXXXIV. Des andren dages dar na doe ginc Jhesus te Jherusalem[9)]. Ende doe hi naecte der stat ende hi was comen te Betfage ten berge van Oliveten. doe sende Jhesus twe van sinen jongeren ende sprac. gaet in dat casteel dat tjegen u es. ende al te hant suldi vinden ene esellinne gebonden ende hare jonc bi hare[q)]. dar noch nie mensche up gesat. ontbintse ende brincse mi. ende es iemen die dar tjegen spreict so segt die here heifter te doene. ende al te hant so sal hise u laten[10)]. Doe gingen die jongere ende daden alse hem geboot Jhesus. ende onbonden die esellinne. ende die dar bi waren vrageden waromme si dat daden. ende si antworden die here heifter te doene. ende doe swegen die andre ende lietense hem en

p) **H.** vreden
8) 50 vade in pace.
9) *Mt.* 20, 17 Et his dictis abiit ascendens Hierosolimam.
q) **H.** hoer jonghe mit *L.*
10) *Mt.* 21, 3 et confestim dimittet eos

[L.]

goet don. Mar mi en seldi altoes nit hebben[1)] want dat dit wyf gegoten heft dit ungement op minen lichame dat heft si gedaen omme mi darmede te gravene[2)]. over waer seggic u dat so waer dat men dese ewangelie predeken sal in alder werelt aldaer salmen gewagen dis dat dit wyf heft gedaen in gedinkenesssen hars wercs ende hars selves[3)]. Ende alse die phariseus diene hadde ghenoedt din wive dat sach don so sprac hi iegen hem selven aldus. ware dese en prophete so soude hi wale weten wie ende hoegedaen dit wyf es diene gherynt. want si ene sundersse es[4)]. Ende Jhesus die wale wiste syn ghepins hi antwerdde hem ende sprac aldus. Symon ic hebbe di en lettel dings te seggene. Ende deghene antwerdde. mester seghe[5)]. Ende Jhesus sprac voert ende seide aldus. Een persemir hadde tvee schulderen deen was hem schuldech vif hondert peinnige ende dander viftegh[6)]. Ende want si nin hadden daer si met hare schout verghelden mochten so lit hise beiden varen. welc van desen tveen sal denghenen lieve (*l.* liever) hebben?[7)] Ende Symon antwerdde ende seide. Ic wene datten de ghene sal liever hebben din hi meest heft laten varen. Ende Jhesus antwerdde weder aldus. Du hefstu wale ghordeelt[8)]. Doe kirde hi hem tin wive wert ende sprac aldus Symon siestu dat wyf? Ic quam in dyn hus ende du en dvogs mi mine voete nit met watre. mar dese nettese met haren tranen ende drogese met haren hare[9)]. Du en ghafs mi nit en cussen vor minen mont. mar dese sider dat si hir binnen quam so ne fineerde si noit van minen voeten te cussene[10)]. Du en bestreks nit myn hoeft met olien. mar dese heft ghesalft mine voete met ungement[11)]. Dar omme seggic di dat hare vele sunden syn vergheven want si sere mint. Mar din men min vergheft die mint alre minst[12)]. Doe sprac Jhesus totin wive din sunden syn di vergheven[13)]. Doe begonsten deghene die daer saten ter taflen iegen hen selven te seggene wie es dese die hem oc onderwint de sunden te verghevene?[14)] Ende Jhesus sprac noch totin wive. dyn gheloefve heft di geholpen. ghanc in paise[15)].

187. Des anders dags dar na so ghinc Jhesus te Jherusalem wert[16)]. ende alse hi naekde der stat ende hi was comen te Bethphage ten berge van Oliveten. So sendde hi tvee sire yongren vore[17)] ende seide hen aldus. ghaet in din kasteel die iegen u steet

1) *Mc.* XIV, 7.
2) *Mt.* XXVI, 12. Mittens enim haec ungentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.
3) 13. in memoriam eius.
4) *L.* VII, 39.
5) 40.
6) 41.
7) 42.
8) 43.
9) 44. aquam pedibus meis non dedisti
10) 45. cessavit osculari
11) 46.
12) 47.
13) 48.
14) 49.
15) 50.
16) *Mt.* XX, 17. *In* T *volgt Joh.* XII, 20 *vlgg. In de Mnl. teksten volgt hier het hoofdstuk, dat in het oorspr. reeds vroeger voorkomt. Zie bl.* 159 *op Mt.* XXI, 1.
17) *Mt.* XXI, 1.

ende altehant seldi vinden ene eselinne ghebonden ende hare yonc daer bi[18] gebonden daer noit mensche op en sat ontbindt se[19] ende brengt se te mi[20] ende es imen dat daer iegen it seggen welt so antwerdt al dus[21]. onse here hefter te doene[22] ende altehant so sal mense u laten nemen[23]. Doe ghingen die yongren ende daden also alse hen gheheeten was[24] ende ontbonden die esele. ende deghene dis si waren vragden hen waromme si dat daden[25] ende si antwerdden aldus[26]. onse here hefter te doene[27] ende doe svegen dandre ende lieten se hen

18) 2.
19) *L.* XIX, 30.
20) *Mt.* XXI, 2.
21) 3.
22) *L.* XIX, 31.
23) *Mt.* XXI, 3.
24) 6.
25) *L.* XIX, 33.
26) 34.
27) *Mc.* XI, 3.

[S.]

wech leeden. Doe brachten die jongere den jongen esel te Jhesum. ende leden hare kleder dar up. ende dadene dar up sitten. Dat gesciedde al omme te vervulne die profecie[a)] die dar spreict. segt der dochter van Syon sich dijn coninc comt di otmoedelike[b)] sittende up ere ezellinnen jonc. Dit en verstonden doe sine jongere niet. mar namals doe Jhesus up verstaen was van der doot doe gedochte hem dat dit gescreven was van hem. Ende doe Jhesus voer doe quamen vele van den volke ende spreedden hare cleder in den wege. ende die andre hiewen telge[c)] van den bomen ende worpense in den wech. ende te hant doe hi naecte te daelne den berech van Oliveten. doe begonde aldat volc dat dar versament was al dalende te lovene[d)] Gode met groter stemme. Ende die scharen die voren gingen ende die naer volgeden die riepen ende songen. osanna Davids sone. gebenedijt si die coninc die comt in de name Gods. vrede in den hemel ende glorie in den hoochsten trone. ende gebenedit si dat rike dat ons toe comt Davids ons vader. osanna in den hogesten trone. Ende vele van den volke dat comen was ter feeste doe die horden seggen dat Jhesus quam te Jherusalem. doe namen si risen[e)] van den palmen in hare hande ende gingen uut. ende riepen ooc osanna gebenedijt si die comt in de name Gods: coninc van Israele. Ende somige van den fariseen uter scharen die spraken te hem. meester berespe[f)] dine jongere. Ende Jhesus antworde ende sprac. ic segge u vorwar swegen dese die stene riepen. Ende dit daden si hem. daromme gaf orconde[g)] die schare die dar was met hem dar hi Lazarum riep van den grave ende doe hine verwecte vander doot. daromme quam hem die schare jegen want si horden dat hi dit tekin ghedaen hadde. Doe spraken die fariseen onderlinge[h)]. sich wi en doen en genen orbaer want al die werelt volget hem[1)]. mar dar waren sulke heidine van dien die up gegaen waren dat si anebeidden in den feeste dage[2)]. dese quamen tote Philippe die was van Betsaida Galilee ende spraken. here wi wilden gerne Jhesum sien. doe quam Philippus ende seit Andreas. mar Andreas ende Philippus die seident Jhesum. Ende Jhesus antworde ende sprac. die stonde comt dat des menschen sone geclarificert[3)] sal werden. Vorwar vorwar seggic u[i)]. dat tarvcoren dat vallet in derde het en sterve[k)4)] so blijftet allene mar eist dat het sterve so brinct het vele vruchten. Die sine ziele mint die verliesse[5)]. ende die sine ziele haet in dese werelt die behoutse in dat ewelike leven. Die mi dient die

a) **H.** opdat vervult worde die scrift
b) **H.** saechtmoedelijc
c) **H.** telgheren
d) **H.** al neder te volghen
e) **H.** rijseren
f) **H.** bestrave
g) **H.** ghaf ghetuych
h) **H.** onder hem
1) Ende dit - volget hem *is ingelascht naar Joh.* XII, 16-19, *in* L *het laatste vers alleen*.
2) *J.* 12, 20 Erant autem gentiles quidam ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo.
3) 23 ut glorificetur
i) **H.** *bij vs.* 24 *staat i.m. St. Laurencius*
k) **H.** het en sij dattet sterve
4) 24 Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit
5) 25 ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert .. perdet eam

volget mi[l)6)]. ende waer ic ben dar sal mijn dienare sijn. ende so wie mi dient sal mijn vader eren[m)]. Nu es mine ziele bedrouft. ende wat salic seggen. Vader behoude mi van deser

l) **H.** volghe mij
6) 26 Si quis mihi ministrat, me sequatur
m) **H.** eeren die in den hemel is .. *Aan den kant* Finis

[L.]

enwege leiden[1]. Doe brachten die yongren din yongen esel te Jhesum[2] ende leiden sine cleeder dar op ende dadenne sitten daer op[3]. Dit was al gedaen omme te vervulne de profecie die wilen dat hadde vorgesegt die sprekt aldus[4]. Segt der dochter van Syon dyn koninc comt te di oedmudeghlec[5] sittende op ere eselinnen yonc[6]. Dit en verstonden doe sine yongren nit mar namals alse Jhesus was op verresen van der doet. doe gedachte hen dat dit ghescreven was van hem[7]. Ende aldaer Jhesus voer[8]. so quamen vele van din yoedschen volke ende spreiddcn hare cleeder in den weghe. Ende dandre hiwen riser van den bomen ende worpense in den weghe[9]. Ende alse Jhesus naekde den hangenden van den berghe van Oliveten so begonste aldat volc dat daer versament was te lovene Gode met hoger stemmen[10]. Ende de scharen die vore ghingen ende die achter quamen ripen ende songen. osanna Davids sone[11]. gebenedyt si die coninc die comt in den Gods name pais in den hemele ende glorie in den hogen trone[12] ende ghebenedyt si dat rike dat ons toe comt Davids onss vader osanna in den hogen trone gebenedyt[13]. ende vele van din volke dat comen was ter feesten alsi horden seggen dat Jhesus quam te Jherusalem[14] so namen si riser van palmen in hare hande ende ghingen iegen hem ut ende ripen oc osanna ghebenedyt si die comt in den name Gods coninc van Israele[15]. Alse dat hoerden de somege van din phariseusen die daer waren so spraken si te Jhesum ende seiden meester schilt dine yongren[16)a)] die dat volc aldus don roepen. Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. Ic seggu over waer svigen dese. dat de steene roepen selen[17].

188. Doe spraken die phariseuse onderlinge ende seiden. al dat wi don en didt nit want al de werelt volgt hem. Al daer so waren oc vremde liede comen ter feesten die nin behoerden tin yodschen volke[18]. dese quamen te Philippum die was van Betsaida Galilee ende spraken aldus here wi souden gherne Jhesum sien[19]. Doe quam Philippus tote Andrise ende seidt hem voert ende dar na so quamen Andreas ende Philippus tote Jhesum ende seident hem[20]. Ende Jhesus antwerdde hen ende sprac aldus. Nu

1) *Mc.* XI, 6.
2) 7.
3) *Mt.* XXI, 7.
4) 4.
5) 5. venit tibi
6) *J.* XII, 15.
7) 16.
8) *L.* XIX, 36.
9) *Mt.* XXI, 8.
10) *L.* XIX, 37. ad descensum montis
11) *Mt.* XXI, 9.
12) *L.* XIX, 38.
13) *Mc.* XI, 10.
14) *J.* XII, 12.
15) 13.
16) *L.* XIX, 39. Et quidam Ph. de turbis dixerunt
a) **H.** glosa.
17) 40.
18) *J.* XII, 20.
19) 21.
20) 22.

comt die ure dat des menschen sone sal werden glorificert[21]. over waer[a] seggic u hen si dat dat tarven coren dat valt in der erden daer in versterve[22] het blyft allene ende sonder vrocht mar alst versterft in der erden brenget grote vrocht. Die sine zile mint hi salse verliesen ende (*hs.* in) die sine zile haett in dese werelt hi salse behouden in den eeuleken levene[23]. Die mi dienen welt hi volge mi. ende daer ic syn sal daer sal oc syn deghene die mi dint. Ende so wie so mi dint den ghenen sal eren myn vader die in den hemele es[24]. Nu es mine zile geturbert. ende wat salic seggen? vader nu woud myns van derre uren vorwert. want dar omme hebbic ver-

21) 23.
a) **H.** amen amen[*]
*) XII, 24
22) 24.
23) 25.
24) 26.

[S.]

stonde[a]. want daromme ben ic comen in dese stonde[1]. Vader verclare dine name. Doe quam ene stemme van den hemele ende sprac. ic hebse verclaert ende salse noch verclaren[2]. mar die schare die daer stont ende dit horde die sprac. het hadde gedondert[b]. die andre spraken die ingel hadde hem toe gesproken[3]. Doe antworde Jhesus ende sprac. dese stemme nes niet comen dor mi. mar dor u[c]. Nu es dat ordeel deser werelt. nu sal die prince deser werelt uut geworpen werden. ende als ic verheven werde vander erden so sal ic alle dinc te mi trecken. dat sprac hi te betekenne[4] wat doden hi sterven soude. Doe antworde die schare. wi hebben gehort in die wet dat Christus bliven sal ewelike. ende hoe spreicstu des menschen sone moet verheven werden. wie es dese des menschen sone[5]. Doe sprac Jhesus te hem. noch es een lettel lichts in u. wandelt die wile dat gi dat licht hebt[6] dat u die demsterheit niene begripe. want die wandelt in die demsterheit die ne weet niet waer bi gaet. die wile dat gi dat licht hebt[7] so gelooft in dat licht. dat gi sijt kinder des lichts[d]. Doe vrageden hem die fariseen wanneer comen soude dat rike Gods. Doe antworde hem Jhesus dat toecomen des riken Gods nes niet te merkene[8] bider tijt. Noch men sal niet seggen het es hier of het es daer. want dat rike Gods es in binnen u. Ende also leerde Jhesus dat volc des dages in den tempel. ende des avonts ginc hi uter stat ende vernachte up den berch van Oliveten[9]. ende des morgens gaderde hem al dat volc in den tempel omme sine leringe te horne[10].

CLXXXV. Up enen dach sat Jhesus ende lerde dat volc ende sprac toten volke ende tote sinen jongeren. Up Moyses stoel sijn geseten[11] die scrivere ende die fariseen. al dat si u leren dat doet ende hout. mar na haren werken en suldi niet doen. want dat si leven dat en doen si selve niet[12]. want si binden sware ende ondragelike bordinen[e] ende leggense up die halse der menschen. mar met haren vingere en willen sise niet

a) **H.** in deser uren
1) 27 Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater. salvifica me ex hac hora! Sed propterea veni in horam hanc.
2) 28 et clarificavi et iterum clarificabo.
b) **H.** het heeft ghedonret
3) 29 Turba ergo quae stabat et audiebat dicebant tonitruum factum esse, alii dicebant: angelus ei locutus est.
c) **H.** om my .. om u
4) 33 significans
5) 34 Quis est iste filius hominis?
6) 35 Ambulate dum lucem habetis
7) 36 Dum lucem habetis
d) **H.** lichts. Dese woorden sprack J. ende ghinck ende verberch hen van hem.
8) *L.* 17, 20 Interrogatus autem a Phariseis: quando venit .. respondit .. non venit regnum dei cum observatione.
9) *L.* 21, 37 Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte qui vocatur Oliveti.
10) 38 manicabat .. audire eum.
11) *Mt.* 23, 2 dicens: super cathedram Moysi sederunt
12) 3 omnia ergo quaecumque dixerint vobis servate et facite; secundum opera vero eorum nolite facere; dicunt enim et non faciunt.
e) **H.** swaer e. ondrechtighe boerden

roeren[13)]. ende alle hare werke werken si daromme dat si werden gesien van den menschen. want si widen hare philactorien. ende draghen grote fringen[f)] ende lange. ende si gaen gecleet met stolen[14)]. ende minnen dat vorsitten ten etene. ende die eerste stoele in den synagogen. ende der lieder groete up der maerct. ende van den lieden geheeten sijn rabi. ende al dat volc hordene gerne mar gine sult niet willen geheeten sijn rabi[g)]. want een

13) 4 onera gravia et inportabilia .. in humeros hominum .. ea movere.
f) **H.** philocorien e.d.g. vesclynghe
14) 5 opera sua faciunt .. dilatant enim philacteria sua et magnificant fimbrias (*Mt.* 12, 38) et volunt ambulare in stolis.
g) **H.** ende willen .. meyster .. meyster

[L.]

beidt derre uren[1]. Vader verclere dinen name. Doe quam ene stemme van den hemele die sprac al dus. ic hebbene vercleert ende ic salne noch vercleren[2]. Ende alse dat volc dat daer stont omtrent die stemme hoerde so seiden de somege dat en donreslach hadde gewest ende dandre seiden aldus het was en ingel die sprac iegen hem[3]. Ende Jhesus antwerdde ende sprac al dus. Nit omme minen wille en quam dese stemme mar omme uwen wille[4].

189. Nu nekt dat ordeel van der werelt[a]. Nu sal de prinsche van derre werelt ut gestoten werden[5]. ende alsic sal syn ghehogt van der erden so salic alle dinc te mi trekken[6]. Doe sprac Jhesus omme te vertoegene welkerhande doede dat hi sterven soude[7]. Doe antwerdde hem de somege van din volke ende spraken al dus. wi hebben ghehoert uter wet dat Christus eeulec duren sal wat meinstu dan dar met dat tu segs des menschen sone moet gehogt syn van der erden wie es dese menschen sone?[8] Ende Jhesus antwerdde hen weder aldus. Noch es lettel lights in u wandelt al die wile dat gi dat light hebt dat u die demsternessen nin betrapen want die in demsternessen wandelt hi ne weet warwert hi gheet[9]. al de wile dat gi dat light hebt so geloeft an dat light so seldi syn kinder des lights[10]. Doe vragden hem die phariseuse wanneer dat comen soude dat rike Gods? Ende Jhesus antwerdde hen aldus. dat toe comen van den rike Gods en es nit te merkene bi den tide[11] noch men sal nit seggen het es hir ochte het es ghinder want gi hebt dat rike Gods onder u[12]. Al dos so leerde Jhesus dat volc des dags in den temple ende des avonds so ghinc hi uter stat ende vernachtte op den berch van Oliveten[13] ende des margens so ghederde alt folc in den temple om sine leeringe te hoerne[14].

190. In enen dire daghe so sat Jhesus ende leerde dat volc ende sprac totin volke ende tote sinen yongren[15] ende seide aldus. op Moysess stoel so syn geseten de scriben ende de phariseuse[16]. Al dat si u leeren dat houdt ende dat doet. mar na hare werke en werkt nit want dat si leeren dis en don si selve nit[17] want si binden svare bordenen ende ondrachleke ende leggense op der liede hals mar sine willense nit

1) *J.* XII, 27.
2) 28.
3) 29.
4) 30. non propter me .. sed propter vos.
a) **H.** Nunc iudicium**)
**) XII, 31.
5) 31.
6) 32.
7) 33.
8) 34.
9) 35.
10) 36.
11) *L.* XVII, 20.
12) 21. intra vos.
13) *L.* XXI, 37.
14) 38.
15) *Mt.* XXIII, 1.
16) 2.
17) 3.

verporren met hars selves vingre[18]. Ende alle hare werke werken si om dat si willen syn ghesien van lieden want si widen hare philaterien. ende si dragen grote (*hs.* groten) vesen ende lange[19]. en (*l.* ende) si gaen gecleedt met stolen[20]. Ende si minnen dat vorsitten ten etene. ende de vorste stoele in den synagogen[21] ende der liede grueten op de markt ende wesen geheeten van den volke rabbi[22]. mar gi en selt nit begheren geheeten te sine rabbi. wan een allen

18) 4.
19) 5.
20) *Mc.* XII, 38.
21) *Mt.* XXIII, 6.
22) 7. *Hierna ontbr. in* **L** *Mc.* XII, 37: Et omnis populus libenter audiebant eum.

[S.]

allene es u meester ende gi alle sijt gebroedre. ende niemen en heet vader up erdre[a]. want een allene es u vader die in den hemelen es. Noch gine sult niet willen meester geheeten sijn want een allene es u meester dat es Christus. Die de meeste es onder u die sal uwer[b] knecht sijn. ende die hem selven verheft die sal genedert werden. ende die hem selven nedert die sal verheven werden.

CLXXXVI. Wee u fariseen die minnet dat vorsitten in den synagogen ende dat groeten[1] up der maerct. Wee u scrivere ende fariseen ypocrite. die de wet leert[2]. die den slotel der konst hebt genomen. ende hebt dat hemelrike den lieden vorgesloten[3]. noch gine comt daer in noch gine laet andre daer in comen.

CLXXXVII. Wee u fariseen ypocrite. die versloct die huus[c] der wedewen in uwer gevensteit. in langen gebede. dar gi swaer ordeel ende verdomenisse af sult ontfaen[d][4]. Wee u scrivere ende fariseen ypocrite. die omme gaet die zee ende die erde omme te makene enen clusenare. ende alse gine hebt gemaect so maectine der hellen kint[5] tvevout meer dan gi selve sijt. Wee u blinde ledaren die segt. die swert bi den temple dat en es niet. mar die swert biden goude dat in den tempel es die es sculdich te houdene dat hi swert. dore blinde welc es meerre so dat gout so die tempel die dar heleget[6] dat gout. Ende so wie swert bi den outare[e] dat en es niet. mar die swert bider effranden die dar up leicht[f] die es sculdich[7] sinen heet te houdene. blinde welc es meerre so die offrande so[g] die outaer die die offrande heleget[8]. Die swert biden outare die swert bi hem ende bi al dien dat dar up es[h]. Ende die swert biden temple die swerd bi hem ende bi al dien dat dar in wont. Ende die swerd biden hemele die swerd biden trone Gods[9]. ende bi dien die dar up sit. Wee u scrivere ende fariseen ypocriten. die tiende geift van menten ende van anise ende van comine[10] ende van ruten. ende van allerande crude[11]. ende achter laet die sware gebode vander wet. gerechticheit. ende ontfarmicheit. ende gelove. ende trouwe. ende die minne Gods. dit moesti ten

a) **H.** op der eerden
b) **H.** u
1) *L.* 11, 43 quia diligitis primas cathedras .. et salutationes
2) 52 legisperiti
3) *Mt.* 23, 13 cluditis regnum caelorum ante homines
c) **H.** verslynt die huser
d) **H.** van sult hebben
4) *Mc.* 12, 40 qui devoratis domus viduarum sub obtentu prolixae orationis (*L.* 20, 47) accipietis maiorem damnationem.
5) *Mt.* 23, 15 quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselitum .. facitis eum filium gehenne
6) 17 Stulti et ceci .. aurum an templum quod sanctificat
e) **H.** den altaer offer
f) **H.** legt
7) 18 in dono quod est super illud debet.
g) **H.** offer of
8) 19 donum an altare quod sanct ficat donum?
h) **H.** daer in is
9) 22 in throno dei
10) 23 decimatis mentam et anetum et cimmum
11) *L.* 11, 42 et rutam et omne holus

eersten vulbringen ende die andre niet achter laten. gi ledaren der blinder[12)] gi smelt die vliege[13)] ende verslint den kemel[i)].

CLXXXVIII. Wee u scrive[k)] ende fariseen ypocrite. die zuvert dat uterste[l)] van den nappe ende vander scotelen. ende u inderste es vul[m)] van rove ende van allerande onreinicheit[14)]. Blinde fariseeus zuvere teerst

12) *Mt.* 15, 14 Duces caecorum
13)
i) **H.** spyet wt d. vlieghen .. die kameel
k) **H.** schrijveren
l) **H.** butenste
m) **H.** van binnen si di vol
14)

[L.]

es u mester ende ghi alle syt ghebrudere[1]. Ende nimene en heett vader op ertrike want een allene es u vader die in den hemele es[2]. Noch en laett u nit heeten meester want een allene es u meester dat es Christus[3]. Die de meeste es onder u dat sal u knecht syn[4] ende die hem selven verheft hi sal ghenedert werden ende die hem selven nedert hi sal verheven werden[5].

191. Wee u phariseusen die mint dat vorsitten in den synagogen. ende dat groten in der markt[6]. wee u scriben ende phariseusen die de weet leert ypocriten[7] die den sloetel van der const hebt genomen[8]. ende hebt den lieden hemelrike vore gesloeten. ende noch gi en comter in. noch gi en laett andre daer in comen[9]. wee u phariseusen ypocriten[10] die verslindt der weduen huse in ere gheveinstheiden van langen bedingen[11]. daer gi svar ordeel ende verdumnesse af selt ontfaen[12]. wee u scriben ende phariseuse ypocriten die omme gaet de zee ende derde omme te makene enen bekirden mensche. ende alse ghine hebt gemakt so makdine der hellen kint tvevout meer dan gi selve syt[13]. wee u blinde leideren. die segt so wie so svert bi den temple dan es nit. mar die svert bi den goude dat in den temple es die es schuldech te houdene dat hi svert[14]. Doere ende blinde welec es meerre so dat gout. so die temple diet in reverentien wesen doet?[15] Ende so wie so svert bi den outare dan es nit. mar die svert bi der offranden dire op legt die es sine eet schuldech te houdene[16]. blinde liede welc es meerre so doffrande so de outare die die offrande ontfanklec makt?[17] Die dan svert bi den outare hi svert bi din. ende bi allen din datter op es[18]. Ende die svert bi den temple hi svert bi din. ende bi den ghenen diere in woent[19]. ende die svert bi den hemele hi svert bi den trone Gods. ende bi den ghenen dire op sett[20]. wee u scriben ende phariseuse ypocriten die tinde gheft van menten ende van anise ende van comine[21] ende van ruten ende van alrehande crude[22]. ende achter laett de svarre

1) *Mt.* XXIII, 8.
2) 9.
3) 10. Nec vocemini magistri
4) 11.
5) 12.
6) *L.* XI, 43.
7) *Mt.* XXIII, 14.
8) *L.* XI, 52.
9) *Mt.* XXIII, 13.
10) 14.
11) *Mc.* XII, 40.
12) *L.* XX, 47.
13) *Mt.* XXIII, 15.
14) 16.
15) 17.
16) 18.
17) 19.
18) 20.
19) 21.
20) 22.
21) 23.
22) *L.* XI, 42.

gebode van der wet. gherechtegheit ende ontfarmegheit ende gheloeve ende trowe ende karitate Gods. dit mostti tirst volbracht hebben. ende dander nit achter gelaten hebben[23]. Blinde leideren[24]. gi syt de moesie en gi versvelgt den kemel[25)a)]. wee u scriben ende phariseuse ypocriten die suvert dat butenste van den nappe ende van der schotelen. ende u binnenste es vol van roeve ende van alrehande onsuverheide[26]. Blinde phariseus suver tirst dat binnenste van

23) *Mt.* XXIII, 23. iudicium et misericordiam et fidem et caritate dei.
24) *Mt.* XV, 14.
25) *Mt.* XXIII, 24. excolantes culicem, camelm autem glutientes.
a) **H.** gi richt de cleine mesdaet en (*l.* ende) breyt(?) de grote mesdaet.*)
*) XXIII, 24.
26) 25. Vae vobis scribe et Pharisei hypochritae, quia mundatis quod deforis est calicis et parabsidis, intus autem pleni sunt rapina et inmunditia.

[S.]

dat inderste van den nappe. so mach di ooc dat uterste gesuvert werden[1)]. Wee u die gelic sijt der graven dar die lieden up[a)] wandelen. ende ne weten niet wat dar binnen es[2)]. Wee u scrivere ende fariseen ypocrite die gelic sijt den graven. die van buten dinken den lieden scone. mar van binnen sijn si vul van doder lieder gebeente[3)] ende van allerande onreinicheit. Also schijndi ooc van buten gerecht vor die lieden. mar van binnen sidi vul van ypocrisien ende van quaetheden[4)]. Mar doe antworde een der meestre die de wet leerde ende sprac te Jhesum. meester alse du aldus spreix so lachterstu ooc ons[5)]. Ende Jhesus antworde. ende u meestren die de wet leert seggic ooc wee. want gi laet[b)] die menschen met bordinen[6)] die si niet gedragen mogen. ende gi selve en wilt uwen vinger dar an niet doen. Wee u scrivere ende fariseen ypocriten[7)]. die temmert[c)] der profeten grave. ende ciert die grave der gerechter. ende segt. waren wi geweist in den dage onser vadere wine waren[8)] hare gesellen niet geweist in den bloede der profeeten. ende also getuchdi u selven dat gi sijt hare kinder die de profeten doodden. ende nu vervuldi die mate uwer vadere. Gi slangen nadere gheslachte[d)] hoe suldi ontflien van den toe comenden ordele der hellen[9)].

CLXXXIX. Daromme sprac die wijsheit Gods. Ic sal te u senden mine profeten. ende mine apostele[10)]. ende mine scrivere. ende die suldi somige doden. ende somige crucen. ende die andre suldi geeselen in uwen synagogen ende sulse jagen van steden te steden. dat[e)] over u come al die wrake des bloedes aller profeten. dat gestort es[11)] up[f)] der erden van den bloede Abels des gerechten. toten bloede Zacharien die sone was Barachien[g)] dien gi dodet tusschen den temple enten outare. Also seggic u vorwar dat al die wrake sal vallen up dit geslachte[12)]. Jherusalem Jherusalem die dodes die profeten. ende steens die Gods boden[h)] die te di gesent sijn. hoe dicken ic wilde[i)] samenen dine kinder. als ene henne sament hare jonge onder hare vlogele. ende dune

1) 26 Phar. caece .. quod intus est .. ut fiat .. quod deforis est mundum.
a) **H.** over
2) *L.* 11, 44 Vae vobis, quia estis ut monumenta quae non parent, et homines ambulantes supra nesciunt.
3) *Mt.* 23, 27 quia similes estis sepulcris dealbatis, quia foris parent hominibus speciosa intus vero plena sunt ossibus mortuorum
4) 28 hypochrisin et iniquitate.
5) 45 quidam ex legisperitis .. nobis contumeliam facis.
b) **H.** laedt
6) 46 et vobis legisperitis vae, quia oneratis homines oneribus
7) *Mt.* 23, 29 scribae .. hypochritae
c) **H.** betymmert
8) 30 si fuissemus .. non essemus
d) **H.** slanghen aderen gheslechte
9) 33 Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennae?
10) *L.* 11, 49 Propterea .. mittam ad illos prophetas et apostolos.
e) **H.** op dat
11) 35 omnis sanguis iustus qui effusus est
f) **H.** verghaen is op
g) **H.** Barachias soen
12) 36 venient haec omnia super generationem
h) **H.** boden Gods
i) **H.** wolve

wildes[13)] niet gestaden. daromme suldi gestort[k)] werden. ende dijn huus sal woeste bliven[14)]. want ic segge di dat gi mi niet meer sult sien tote dat gi sult seggen gebenedijt si die ons comt in die name Gods[15)]. Doe Jhesus dese wort ghesproken hadde doe hordense somige van den princen gerne. ende vele geloofder an hem. mar sine dorstens niet verlijen dor die vrese von den fariseen. dat mense niet en biene uter

13) 37 et noluisti.
k) **H.** verstuert
14) 38 Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta.
15) 39 benedictus qui venit

[L.]

den nappe so mach dat butenste oc gesuvert werden[1]. wee u die ghelyc syt den graven daer de liede op wandelen ende en weten nit watter binnen legt[2]. wee u scriben ende phariseuse ypocriten die ghelyc syt den ghewitten graven. die van buten dunken den lieden schone. mar binnen syn si vol van doeder liede ghebinte ende van alre onsuverheit[3]. also ghelike so schindi oc van buten gerecht vor de menschen. mar binnen si di al vol van ypocrisien ende van quaetheiden[4]. alse dit hoerde een van din meestren die de wet leerde so sprac hi te Jhesum ende seide aldus. meester alse du aldus spreks so dustu ons oc laster[5]. Ende Jhesus antwerdde aldus. Ende u meesteren die de wet leert seggic oc wee. want gi laedt de menschen met bordenen die si nit gedragen en conen ende gi selve en wilt uwen vinger ane die bordenen nit don[6]. wee u scriben ende phariseuse ypocriten die temmert der profeten grave ende cirt de tomben van den ghereghten[7]. ende segt hadde wi ghewest in din tide dat onse vordren doedden die propheten wi ne hadden nit deelechtech gewest ane hare sundeleke werke[8]. Ende aldus getugdi iegen u selven dat gi dergherre kinder syt die de propheten doeden[9].

192. Nu vervult dan dat overdeel van der maten die uwen vordren te vervulne ontbleef[10]. Serpenten slangen kinder hoe seldi ontflin toekommenden ordeele dat u ter hellen wert wisen sal?[11] Dar omme sprac de wysheit Gods wilen aldus. Ic sal tu senden[a] mine profeten ende mine apostlen[12] ende mine scriben ende die seldi sum doeden. sum cruce. ende die seldi gheecelen in uwen synagogen ende die seldi yagen van stade te stade[13] so dat alle die wrake op u sal vallen van al din bloede dat ghestortt es op der erden van den bloede Abels des gherechts. toten bloede Zacharie die sone was Barachie din gi doetdet tuschen den tempel ende den outare[14] also seggic u over waer dat alle die wrake sal vallen op dese generacie[15]. Jherusalem. Jherusalem. die doeds die profeten ende steins die Gods boden die te di ghesendt syn. hoe menechwerf hebbic willen ghedren dine kinder also ghelike alse ene hinne ghedert hare kikene onder hare vlochgele. ende du ne woudes nit ghestaden[16]. dar omme soutu gedestrueert

1) *Mt.* XXIII, 26.
2) *L.* XI, 44.
3) *Mt.* XXIII, 27.
4) 28.
5) *L.* XI, 45.
6) 46.
7) *Mt.* XXIII, 29.
8) 30.
9) 31.
10) 32.
11) 33.
a) **H.** Ecce ego mitto ad vos**).
**) XXIII, 34.
12) *L.* XI, 49. *In pl. van* ad illos (T) *heeft het Mnl. hier naar Mt.* XXIII, 34 ad vos.
13) *Mt.* XXIII, 34.
14) 35.
15) 36.
16) 37.

werden ende dine hus sal al idel bliven[17]. want ic seggu dat gi mi nemmeer en selt mogen sien totir wilen dat gi selt seggen gebenedyt si die ons comt in den Gods name[18].

193. Alse Jhesus dese wart sprac so hocrdense some van din princhen gherne. ende vele gheloefder ane hem mar sine dorstens nit lyen om de vreese van den phariseusen dat mense nit ne biene uter synagoghen[19] want

17) 38.
18) 39.
19) *J.* XII, 42.

[S.]

synagogen[1]. want si hadden liever die ere van den menschen dan die ere Gods[2].

CXC. Daromme riep Jhesus ende sprac. die an mi gelooft diene gelooft allene niet an mi. mar in dien die mi gesent heift. ende die mi siet die siet dien die mi gesent heift. Ic ben dat licht dat in die werelt comen es[3]. dat alle die in mi geloven niene bliven inder demsternessen. Ende es iemen die mine wort hort ende dar na niene werct ic en ordeels niet[4]. want ic en ben niet comen om die werelt tordeelne. mar om die werelt te behoudene. Die mi versmaet ende mine leringe niet ontfaet[a] die sal wel vinden diene ordelen sal. die wort die ic gesproken hebbe die sulne ordelen ten joncsten dage. want ic van mi selven niet gesproken hebbe. mar die vader die mi sendde die gaf mi dat gebot van dien ic spreke. ende leerde mi wat ic spreken soude[5]. ende ic weet dat sijn gebot es ewich leven.

CXCI. Daromme dat ic spreke dat sprekic alst mi die vader voren[b] geseit heift. Doe Jhesus dese woort gesproken[c] hadde doe ginc hi ende verbargh hem vor hem. Doe hi also vele tekene gedaen hadde vor hem nochtan en geloofden si niet in hem[6]. dat die wort IJsaias des profeten vervult worden die hi sprac. Here wie sal geloven onser horinge[d][7]. ende wien sal geopenbaert werden die arm des heren. dit sprac IJsaias doe hi sach die glorie Gods ende profeterde van den Gods sone[8].

CXCII. Doe Jhesus uut gegaen was van den temple. doe quam te hem een sire jongere ende sprac. meester sie welke stene ende welc getimmer. Ende Jhesus antworde hem. siestu al dese grote gestichte[e]. vorwar seggic di dat die dage sullen comen in dien een steen up den andren niet gelaten en sal werden die niet gestort sullen werden[f]. Ende doe hi geseten was up den bergh van Oliveten jegen den tempel. doe quamen te hem sine jongere. ende sonderlinge Peter ende Jacob. ende Johannes ende Andreas. ende vrageden hem heimelike ende spraken. gebiedre segh ons wanneer[g] sal dit geschien. ende wat tekene sal sijn van dire toecomst[9] dat al dit sal ende nemen ende beginnen te vergane. Ende hi seide sinen jongeren die dage sullen comen in dien gi sult begeren te siene enen dach des menschen sons[h] ende gine sultene niet mogen sien. Siet dat u niemene en bedriege. want vele drogenaren sullen

1) *J.* 12, 42 Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisaeos non confidebantur, ut de synagoga non eicerentur.
2) 43 Dilexerunt .. gloriam .. magis quam gloriam dei.
3) 46 Ego lux in mundum veni.
4) 47 non iudico eum.
a) **H.** mijn leer niet en helt
5) 49 qui misit me pater .. quid dicam et quid loquar.
b) **H.** voren *ontbr.*
c) **H.** dit ghesproken
6) 37 Cum autem tanta signa fecisset coram eis
d) **H.** onser ghehoerden
7) 38 credidit auditui nostro
8) 41 gloriam eius et locutus est de eo.
e) **H.** grote ghebouwe
f) **H.** die *tot* werden *ontbr.*
g) **H.** welke tyt
9) *Mt.* 24, 3 quando haec erunt et quod signum adventus tui
h) **H.** menschen soen

comen in mine name. ende sullen seggen dat si sijn Christus. ende die tijt naect. dar omme en gaet niet na hem[10]. Ende alse gi hoort orloge ende bewaninge der orlogen[i] sone suldi u niet ontsien. want dese[k] moeten geschien. mar dat ende nes noch niet[11]. want

10) *Mt.* 24, 5 ego sum Christus et multos seducent
i) **H.** hoert stryt ende weyninghe des strijts
k) **H.** dese dinghen
11) *Mc.* 13, 7 Cum audieritis autem (*L.* 21, 9) prelia et opiniones bellorum et seditiones (*Mt.* 24, 6) oportet enim haec fieri, sed nondum est finis.

[L.]

si hadden de glorie van den menschen liever dan de glorie Gods[1)]. Daer omme sprac Jhesus op enen tyt met hoeger stemmen ende seide aldus. Die ane mi gheloeft hine gheloeft allene ane mi nit. mar ane denghenen die mi ghesendt heft[2)]. Ende die mi siet hi siet den ghenen die mi ghesendt heft[3)]. Ic ben dat licht[a)] dat in de werelt comen es. omme dat alle deghene die ane mi gheloeven nin bliven in demsternessen[4)]. Ende es imen die mine wart hoert ende dar na nin werkt ine ordeels nit want ine ben nit comen omme die werelt tordeelne mar om de werelt te behoudene[5)]. Die mi versmedt ende mine leeringe nin ontfeet sal wale vinden dine ordeelen sal. Die redene die ic ghesproken hebbe die salne ordeelen in den yoncsten dage[6)] want ic van myns selfs halven nit gesproken en hebbe mar de vader die mi sendde hi ghaf mi dat gheboet van den sprekene ende leerde mi wat ic seggen soude ende wat ic spreken soude[7)]. Ende ic weet dat syn gebot es dat ewlek leven. Dar omme dat ic spreke dat seggic also alst mi de vader vore gesegt heft[8)]. alse Jhesus dese wart gesproken hadde so ghinc hi ende brach hem vor hen[9)]. Ende al hadde hi al so vele mirakelleker werke ghewarghtt nochtan sone gheloefden si nit ane hem[10)]. Ende daer bi so wart vervult de prophecie die Ysaias willen sprac. die segt aldus. here wie sal onsen warden gheloeven. ende win sal de Gods moghentheit gheoppenbart werden?[11)] Dit sprac Ysaias doe hi sach de glorie Gods. ende propheteerde van den Gods sone[12)].

194. Op enen dire daghe so ghinc Jhesus uten temple[13)]. ende al daer so quam een sire yongren te hem[14)] ende sprac aldus. Meester sich wat steene dit syn ende wat werke. Ende Jhesus antwerdde hem al dus. Siestu al dit grote ghestichte?[15)] over waer seggic di[16)]. dat die dage selen comen[17)] in welken dat men eenen steen op den andren nin sal laten liggen die nit gedestrueert en sal werden. En (*l.* Ende) alse hi quam op den berch van oliveten ende hi geseten was iegen den tempel[18)]. so quamen sine yongren te hem ende vragden hem al heimelec[19)] ende spraken aldus. Meester[20)] seghe

1) *J.* XII, 43.
2) 44.
3) 45.
a) **H.** Ego sum lux mundi*).
*) XII, 46.
4) 46.
5) 47.
6) 48.
7) 49.
8) 50.
9) *J.* XII, 36.
10) 37.
11) 38.
12) 41.
13) *Mc.* XIII, 1.
14) *Mt.* XXIV, 1.
15) *Mc.* XIII, 2.
16) *Mt.* XXIV, 2.
17) *L.* XXI, 6.
18) *Mc.* XIII, 3.
19) *Mt.* XXIV, 3.
20) *L.* XXI, 7.

ons welken tyt dat dit gheschin sal. ende wat teckene syn van dire toecomsten alse al dit sal inde nemen ende beghinnen te vergane[21]. Ende Jhesus antwerdde sinen yongren ende sprac aldus. Die dage selen comen dat gi selt begheren te siene enen dach des menschen sone. ende gi ne seles nit mogen sien[22].

195. Siet vor u dat u nimen en bedrige[23]. want vele drogeneren selen comen in minen name ende selen seggen dat si Christus syn ende selen vele liede bedriegen[24]. Ende alse gi hoert seggen[25] van den striden ende[26] die niemerden vernemt van din volkewighen ende van din sleghtinghen en ververt u nit. want die selen moten geschin. mar dat ne sal

21) *Mc.* XIII, 4.
22) *L.* XVII, 22.
23) *Mt.* XXIV, 4.
24) 5. HS *volgt hier* V *L.* XXI, 8: dicentes quia ego sum; et tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos.
25) *Mc.* XIII, 7.
26) *L.* XXI, 9.

[S.]

1 volc sal orlogen tjegen dat andre. ende die plage ende die stervinge[a)] der lieder sal groot sijn. ende grote diere tijt ende honger ende die erde sal beven in vele steden. Ende van boven sullen comen grote tekene[1)] die men sien sal an den hemel die den lieden sal[b)] maken grote vrese[c)] ende dit sal een begin sijn van den toecomenden sere. mar eer dit geschiet sal men u vaen ende geven in groter tribulatien[d)2)]. ende men sal u geselen in den synagogen. ende dan suldi moeten staen vor den coningen ende vor den rechtren in getugenessen harre quaetheit. ende dan suldi van al der werelt gehaet sijn[e)]. ende dan sal men u doden dor mine name. mar een haer van uwen hovede en sal niet verloren werden. ende in uwe geduldicheit suldi besitten uwe zielen[3)]. Ende als men u geift den gerechte en gedinct niet te voren hoe gi moget antworden[f)]. want ic sal u geven die redene ende die wijsheit die alle uwe wedersaken niene sullen mogen wederseggen noch weder maken. Dan sullen vele lieden gescandelisert werden[4)]. ende die ene sullen die andre haten ende verraden. ende dan sullen comen vele valscher profeten[5)]. ende sullen vele lieden bedriegen. ende omme die overvloeiende quaetheit die dan sal sijn sal ooc vercouden[g)] die minne in vele herten[6)]. mar die vulstaet[7)] toten ende[h)] die sal behouden bliven. ende dat ewangelie[i)] moet teerst gepredect sijn in al der werelt in getugenisse[8)] der verdomenisse der quader. ende dan sal comen der werelt ende.

CXCIII. Ende alse gi siet die onmenschelijcheit dar Daniel die profete af gesproken heift. dat een sal sijn der werelt storinge staen[k)] in die helege stat daert niet behorleic en sal sijn. dan laet hi hem des gedinken die dit lesen sal[l)9)]. Ende alse ghi Jherusalem ommevangen siet met groten here. dan suldi weten dat hare storinge[m)] nakende es[10)].

a) **H.** die plaghen e.d. sterften
1) *Mt.* 24, 7 et erunt pestilentiae et fames et terre motus per loca (*L.* 21, 10) terroresque de caelo et signa magna.
b) **H.** sullen
c) **H.** grote vreyse e. groten anxte
d) **H.** geven u in grote verdriet
2) 9 Tunc tradent vos in tribulatione. et occident vos, et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.
e) **H.** ghehaet werden
3) *L.* 21, 19
f) **H.** wat ghi sult antwoerden
4) *Mt.* 24, 10 scandalizabuntur multi
5) 11 pseudoprophetae
g) **H.** vercalden
6) 12 quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum.
7) 13 perseveraverit
h) **H.** volsteit bis aen dat eynde
i) **H.** ewangelium
8) 14 testimonium omnibus gentibus
k) **H.** stueringhe staende
l) **H.** dan *tot* sal *ontbr.*
9) 15 Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est a D. propheta stantem in loco sancto: qui legit intelligat.
m) **H.** enen groten heer .. verstueringhe
10) *L.* 21, 20. ab exercitu .. scitote quia adpropinquavit desolatio

Dan radic die sijn in Judeam vlien[n)] up den bergh. ende die inder stat sijn dat si dar uut vlien. ende die buten up den acker sijn dat si dar in niene comen. ende die up den dake sitten dat si dar af niene gaen omme iet uut haren huus te dragene. ende die up den velde sijn dat si niet weder keren[o)] om hare cleder te haelne. want dan sullen comen die dage der wraken. ende dan sal vervult werden die scrift die dar af gescreven es. wee dan dien die in kints bedde sullen liggen. ende die dan kinder zogen[p)] in dien dagen. want dan sal sijn groot jammer ende grote bedroufnisse in erdrike ende grote geeselinghe ende toren[q)] sal comen over al dat volc van erdrike[11)]. ende dan sal grote

n) **H.** te vlijen
o) **H.** weder en keren
p) **H.** kinder bedden .. kinder soecken
q) **H.** grote verseeringhe e. toern
11) 21 fugiant in montes. 23 Vae autem pregnantibus et nutrientibus .. erit enim praesura magna supra terram et ira populo huic.

[L.]

noch nit syn[1)]. want deen volc sal orlogen iegen dander. ende deen koningrike iegen dander. ende plaghen ende sterften van lieden selen groet syn. ende grote dire tide. ende derde sal beven in vele staden[2)]. ende van boven selen comen grote tekene die men sien sal an den hemele. die den lieden selen maken grote vreese ende groten vaer[3)]. Ende al dit sal en beghinsel syn van den toecomenden leede[4)]. mar eer dit gheschin sal so sal men u vaen. ende sal u leveren in groter tribulatien. ende sal u gheecelen in den synagogen. ende dan seldi moten staen vor koninge ende vor richtren in ghetugnesse harre quaetheit. ende dan seldi van alder werelt gehaett syn. ende dan sal men u doeden om minen wille[5)]. Mar een haer van uwen hoefde en sal nit verloren werden[6)]. Ende alse men u levert din gherichte en bepeinst u nit hoe gi mogt antwerdden[7)]. want ic sal u geven redene ende die wysheit die alle uwe adversarise nin selen mogen wederseggen noch wedermaken[8)]. Dan selen vele liede werden gheschandalizeert. ende deen sal den andren haten ende verraden[9)]. ende dan selen comen vele valscher propheten ende selen vele liede bedriegen[10)]. ende om de overtollege quaetheit die dan syn sal. so sal oc verculen de karitate in der meneger herte[11)]. Mar die vol staen sal toten inde die sal behouden bliven[12)].

196. Ende dese ewangelie moet tirst gepredekt syn in al de werelt in getugnesse der verdumnessen der quader. ende dan sal comen der werelt inde[13)]. Ende alse gi siet die ommeregheit[a)] daer Daniel de profete af sprac. dat teken sal syn van der werelt destructien. staen in de heilege stat daert nit behoerlec en sal syn dan late hem des ghedinken die dit lesen sal[14)]. Ende alse gi Jherusalem siet ommeringt van grote hare. dan seldi weten dat hare destructie nakende es[15)]. Dan radic dat die in lant van Judeen syn vlien op den berch. ende die inde stat syn dat sire ut vlien. ende die buten opt lant syn dat sire nit in en comen[16)]. ende die op har hus sitten dat si nit af en gaen omme it ut haren hus te dragene[17)]. ende die in in den velde syn dat si nit weder en

1) *Mt.* XXIV, 6.
2) 7.
3) *L.* XXI, 10.
4) *Mt.* XXIV, 8.
5) 9. *Hier is ingevoegd naar* V, *Mt.* X, 17, 18: et in synagogis suis flagellabunt vos et ad praesides et ad reges ducemini propter me in testimonium illis et gentibus.
6) *L.* XXI, 18. *In* L *ontbr. vs. 19*: et in patientia vestra possidebitis animas vestras.
7) 14.
8) 15.
9) *Mt.* XXIV, 10.
10) 11.
11) 12.
12) 13.
13) 14.
a) **H.** antkerste
14) 15. *Het Mnl. voegt hieraan uit* V *Mc.* XIII, 14 *de vertaling van* ubi non debet *toe*.
15) *L.* XXI, 20.
16) 21.
17) *Mc.* XIII, 15.

kiren omme hare cleder te beschuddene[18]. want dan selen comen die daghe van wraken. ende dan selen vervult werden die scrifturen die daer af gescreven syn[19]. wee dan den wiven die in kindelbedden selen liggen[b] ende die kinder selen voestren[c] in din daghen. want dan sal syn ene grote yammergheit ende bedruktheit in ertrike. ende ene grote gheecele ende abolghe sal comen over alt volc van den werelt[20]. ende dan sal syn ene grote tribulacie in ertrike.

18) 16. *Dit en het vorige vs. zijn in onze teksten aan* V *ontleend*: Et qui super tectum ... tollere vestimentum suum.
19) *L.* XXI, 22.
b) **H.** den ghenen die hare leven nit volbrachtt en selen hebben (in *ontbr.*) volmaktheiden.
c) **H.** hare wleeschlike genugten
20) 23.

[S.]

tribulacie sijn in erdrike. die so groot sal sijn dat nie gene so groot en was noch nemmermeer gene dar na sal werden. Ende dat volc sal gegeven werden ten swerde ende den gevangenisse[a]. ende dan sal dat jotsche vole gesceden werden van een al erdrike dore. Ende Jherusalem sal vertorden werden van den heidinen. tote dien tide dat vervult werde die tijt der gebaringe[b]. ende al dat Israelsche geslachte behouden sal werden.

CXCIV. Bidt dan Gode dat uwe vlucht niene come in den winter noch up den saterdach. want diere tribulacien[c] en sal gene andre gelijc sijn. noch die voren was noch die na comende es. Ende dan sullen sijn tekene in die sonne ende in die mane ende in die sterren. ende in der erden sal groot anxt sijn onder den lieden van confuseliker ludingen[1]. die comen sullen uter zee ende uten rivieren. ende dan sullen die menschen verdrogen[2] van groten vare[d] ende van vresen. ende van des te verbeidene dat dan over al die werelt comen sal. Want die crachte des hemels sullen dan beroert werden. Ende ooc seggic u. en worden die dage niet gecort. sone worde geen mensche behouden. mar dor die vercorne so werden gecort die dage[3].

CXCV. Die[4] u dan seget hier es Christus of hi es daer. dien en suldi niet geloven. want dan sullen up staen vele valscher Christi. ende vele valscher profeten. ende sullen vele tekene doen ende vele wonderliker (dinge *doorgeschrapt*) werke. oft geschien mochte[5] dat ooc die vercorne bedrogen mochten werden. daromme seggict u[6] te voren dat gijs gelooft alse gijt siet.

CXCVI. Die u dan seicht Christus es inder woestinen en gaet daer niet[7]. ende die u seicht Christus es in dien huse en gelovets niet. want alse gelijc als hare die blexeme toocht van den oosten in den westen. also sal sijn die toecomst des menscen sons[e] in sinen dage. Ende dar na te hant na der tribulacien so sal die sonne verdonkeren. ende die mane en sal niet geven har licht. ende die sterren sullen vallen van den hemele. want die hemelsche cracht[8] sal dan beroert werden.

CXCVII. Ende dan sal hem togen dat tekin des menschen sons in den hemel. Ende dan sullen alle menschen van erdrike[f] suchten ende karmen. want si sullen des menschen sone sien comen metten[g] wolken des hemels. met groter macht ende met

a) **H.** den sweerden .. ghevenckenissen
b) **H.** vertreden .. gheberynghen
c) **H.** des verdriets
1) *L.* 21, 25 pre confusione sonitus
2) 26 arescentibus hominibus
d) **H.** gheschien .. van gruweliken ghelude .. ende wt den wateren .. verdorren van groter noet
3) *Mt.* 24, 22. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.
4) 23 si quis
5) 24 Surgent .. pseudochristi .. et dabunt signa magna et prodigia .. si fieri potest
6) 25 Ecce predixi vobis.
7) 26 Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire
e) **H.** die toecomst des menschen soen
8) 28 post tribulationem .. virtutes caelorum
f) **H.** van ertrike *ontbr.*
g) **H.** in den

groter gewout[9]. Ende dan sal hi senden sine ingle met businen[h]. ende met groten gelude. die sullen samenen sine ute vercorne van den vier enden des erdrijcs[10]. ende van den oversten toten nedersten. Ende alse gi al dit begint te siene so heft up u hooft ende

9) 29 et tunc plangent se omnes .. et videbunt .. in nubibus caeli cum virtute magna et maiestate.
h) **H.** basunen .. gheschalle
10) 30 angelos suos cum tuba .. a quattuor ventis

[L.]

die so groet sal syn dat noit en gheene so grote en was. noch nemmermeer daerna so grote comen en sal[1)]. Ende dat volc sal gelevert syn den sverde ende den ghevanknesse. ende dan sal dat yodsche volc gescheeden syn[d)] van een al ertrike dore. ende Jherusalem sal vertorden werden van den heidenen ende van den ongheloevegen tote din male dat al de werelt gheloevegh sal werden. ende al dat Israhels geslechte behouden sal werden[2)]. Bidt dan Gede (*l.* Gode) dat uwe vlecht nin come in den wintre[e)] ochte op den saterdach[3)]. want dire tribula (tie *ontbr.*) en sal en ghene andre gheliken noch die vore was noch die na tecomene es[4)].

197. Ende dan sal men sien teekene in de sonne ende in den mane ende in den sterren ende in den ertrike sal groet anxt syn onder de liede van confusileken luden die selen comen uter zee ende uten riviren[5)] ende dan selen de menschen verdoren van groten vare ende van vreesen ende van dis te verbeidene dat dan over al de werelt comen sal[6)]. want de hemelsche kracht sal dan goppenbart werden. Ende oc seggic u en worden die dage nit gekortt so souden lettel liede behouden bliven. Mar omme der ut verkorender wille so selen die daghe werden ghekortt[7)]. Dan en gheleft nit al segt u imen Christus es hir ochte hi es ghinder[8)]. want dan selen op comen vele valscher kerste. ende valscher profeten. ende selen toegen vele teekene ende vele wonderleker dinge werken. so dat daer bi die utverkorne oc souden bedrogen werden. waert mogenlec ende mochtt gheschin[9)]. dit seggic u te voren om dat ghys te bat gheloeft alse ghyt siet[10)]. Ende al segt men u dan Christus es in der wustinen en ghaet darwert nit. ende al segt men u Christus es in den huse en gheloeves nit[11)]. want also ghelike alse die blixeme die comt van daer de sonne op gheet ende vertoegt hare tote dacr de sonne onder gheet. also sal syn dat toe comen van des menschen sone[12)]. Ende daer na altehant na die tribulacie so sal die sonne verdonkren ende de mane (*hs.* name) en sal engheen light gheven. Ende de sterren selen vallen[a)] van den hemele want de hemelsche cracht sal dan werden berurt[13)]. ende dan sal hem vertoegen dat teeken des menschen soens[b)] in den hemele. Ende dan selen alle de menschen van

1) *Mt.* XXIV, 21. *ontbr. in 't oorspr. In* **V**: Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.
d) **H.** dats nu in desen tide
2) *L.* XXI, 24. Et cadent in ore gladii et captivi ducentur in omnes gentes, et Hier. calcabitur a gentibus donec impleantur tempora nationum. *Hetgeen in 't Mnl volgt, ontbreekt elders*.
e) **H.** in din tide dat gi vertregt syt in den sunden alse ghi nemmeer werken en mogt.
3) *Mt.* XXIV, 20.
4) 21.
5) *L* XXI, 25.
6) 26. *Het slot van dit vs*. (**V**: nam virtutes caelorum movebuntur) *ontbr. in* **T**.
7) *Mt.* XXIV, 22.
8) 23.
9) 24.
10) 25.
11) 26.
12) 27.
a) **H.** en selen nit schinen
13) 28.
b) **H.** des heilegs cruss

ertrike suchten ende karmen. want si selen des menschen sone sien comen metten wolken hir neder. met groter macht ende met groter mogentheit[14]. Ende dan sal hi senden sine ingle met businen ende met groten ghelude die selen ghedren sine ut verkorne van den vire inden van ertrike ende van boven tote beneden[15]. Ende alse gi al dit wonder beghinnen siet. so heft op u hoeft ende syt vro. want dan de tyt van ure verloessenessen nakende

14) 29.
15) 30.

[S.]

sijt vro. want uwe verlossinge es nakende. Hier af neimt een gelikenesse an den figeboom. want als sine telge jonc[a)] uut gesproten sijn ende sine blade[b)] uut comen. ende alse die bome beginnen vrucht te bringene dan weti dat[c)] den zomere naect[1)]. Also alse ghi dese dinc siet geschien so suldi weten dat dat rike Gods nakende es[2)]. vorwar seggic u. dat dit geslachte niene sal vergaen vor alle dese dinc[3)] geschien. hemel ende erde sal[d)] vergaen. mar mine woort en sullen niet vergaen.

XCXVIII. Daeromme siet vor u dat uwe herte niet beswaert en werde in over ate ende in over dranke. ende in sorgen deses levens dat u die dach onvorsienlike niet[e)] over come[4)]. want hi sal comen alse een strec[f)5)] up alle die dan sitten up dat anschijn der erden. daromme waect alle tijt bedende dat gi werdich moget werden tontfliene[6)] al desen dingen die toe comende sijn. ende te stane vor des menschen sone. want gine weit niet up welke tijt het sal geschien. want dien dach ende die stonde dat dit geschien sal en weet niemene. noch die sone noch die ingele in den hemel sonder allene die vader. Want also[g)] het was in den dagen Noes. also salt werden in de toecomst des menschen sons[h)]. Want also si waren vor die vloet[i)] etende ende drinkende. ende brudende[k)] ende brutlucht stichtende[7)]. tote an dien dach Noe ginc in darke. ende en bekanden niet vor die vloet[l)] quam ende verdrancse alle[8)]. Also saelt sijn in die toecomst des menschen sons. Ende also het was inder tijt dat Lot was also salt dan sijn. si aten ende dronken. ende kochten ende vercochten. ende planten ende huusden[9)]. tote up den dach dat Lot ginc uter stat van Sodoma. doe reinde het vier ende sulfer van den hemele ende verbarrense[m)] alle[10)]. Also salt sijn up den dach dat hem des menschen sone vertogen sal[11)]. Daromme seggic u noch. die up den dake si

a) **H.** rijseren; jonc *ontbr.*
b) **H.** bladeren
c) **H.** dattet
1) *L.* 21, 30 prope est estas.
2) *Mt.* 24, 33 haec omnia .. scitote quia prope est in ianuis.
3) 34 donec omnia
d) **H.** voer dat alle .. sullen
e) **H.** niet onversienlic
4) *L.* 21, 34 in crapula et ebrietate et curis huius vitae, et superveniat
f) **H.** een stryck
5) 35 tamquam laqueus
6) 36 ut digni habeamini fugere
g) **H.** alsoe alst
h) **H.** des menschen soen
i) **H.** alsoe als sy voer den water waren
k) **H.** ende brudende *ontbr.*
7) *Mt.* 24, 38 nubentes et nuptum tradentes
l) **H.** dat water
8) 39 donec venit diluvium et tulit omnes
9) *L.* 17, 28 plantabant et aedificabant.
m) **H.** swevel .. verbrande se
10) 29 sulphur .. omnes perditit
11) 30 qua die .. revelabitur.

in dier tijt hine ga niet af omme iet te nemene van sinen huus[12]. laet u gedinken Lots wijf. Dan sullen twe sijn in den acker die een wert up genomen die ander sal bliven. Ende twe sullen malen tere[13] molen. die een wert genomen ende die ander dar gelaten[n]. Ende twe in enen bedde. die een wert genomen ende die ander dar gelaten. Doe vrageden hem sine jongere ende spraken. waer here[14]. Doe antworde hi. so waer die lichame wert dar sullen hem samenen die aerne[o].

12) *Mt.* 24, 17 Tunc qui in tecto est non descendat tollere aliquid de domo sua. **T** *heeft dan nog vs*. 18 *en Mc.* 13, 16.
13) *Mt.* 24, 41 molentes in unum
n) **H.** die ander wort ghelaten
14) *L.* 17, 36 Respondentes dicunt illi: ubi, domine?
o) **H.** soe waer der lichaem wort sijn. daer sullen sich samenen die arnen.

[L.]

es[1]. hir af so nemt ene ghelikenesse an den vigheboem. want alse syn rys ut gesprurt es ende sine blader ut comen[2] ende alse de bome[3] beghinnen vrocht te dragene. dan wetti dat de somer nekende es[4]. also ghelike alse gi al dit wonder siet gheschin so seldi weten dat de tyt van ure verloessenessen nakende es[5]. over waer seggic u dat dese generacie nin sal tegaen vor din tyt dat dit al sal geschin[6]. De hemel ende derde selen tegaen mar mine wart en selen nit tegaen[7].

198. Daer omme siet vor u selven dat uwe herten nin werden versvart van overate ende van overdranke noch van sorfeghtegheiden des levens. Dat u die dach onversielec nit over en come[8]. want hi sal comen alse en stric over alle deghene die in ertrike dan selen syn[9]. Dar omme pynt u te wakene in allen tide dat gi werdech mogt werden tontfline allen desen tribulatien ende te stane vor des menschen sone[10]. want gi ne weet nit op welken tyt dit sal geschin[11]. want din dach ende die ure dat dit geschin sal en weet nimen[13] noch de sone noch dingle in den hemele[12] dan allene de vader.[a] Dit wart van den sone exponeert de glose ens heilegs mans die Hylarius hit die segt aldus. De sone ende de heilege gheest die van hen selven nin syn mar van den vader sine weten oc din dach van hen selven nit mar de vader die es van hem selven hi weetene van hem selven.

199. Dar na so continuert Jhesus sine materie ende segt aldus. Also ghelike alst was in den tide dat Noe was op ertrike so saelt syn alse des menschen sone comen sal[14]. want also ghelike alse de liede waren etende ende drinkende ende hiweleke makende totin dage dat Noe ghinc in die arke[15] ende sine vermoedden hen nit args totin male dat de deluvie quam ende verdranc se alle. also saelt syn in din daghen dat des menschen sone comen sal[16]. Ende also ghelike alst was in din tide dat Loth was so saelt dan syn. De liede aten ende dronken. ende cochten ende verkoghten ende plantten ende husden[17]. ende op din selven dach dat Loth ghinc uter stat van Sodomen. so reghende vir ende solpher van den hemele ende verbernedse alle[18] al

1) *L.* XXI, 28.
2) *Mt.* XXIV, 32.
3) *L.* XXI, 29.
4) 30.
5) *Mt.* XXIV, 33.
6) 34.
7) 35.
8) *L.* XXI, 34.
9) 35.
10) 36.
11) *Mc.* XIII, 33.
13) *Mc.* XIII, 32.
12) *Mt.* XXIV, 36.
a) **H.** Exp.*)
*) Hilarius van Poitiers, commentator van het
14) *Mt.* XXIV, 37.
15) 38.
16) 39.
17) *L.* XVII, 28.
18) 29.

so saelt syn op welken dach dat des menschen sone vertoegt werden sal[19]. Daer omme seggic u noch die op syn dac sett alse die tyt comt hine ga nit af omme it te beschuddene dat in syn hus es[20]. laett u gedinken wat geschide Loths wive[21]. Dan selen si tvee syn in den akker deen sal ontfurt werden[22] dander sal bliven[23]. Ende tvee wyf malende teere molen deene sal op genomen werden ende dandre sal daer gelaten werden[24]. Ende si tve in enen bedde slapende deen sal op ghenomen werden ende dander sal daer gelaten werden[25]. Doe vragden hem sine yongren warwert souden varen die op genomen worden[26] ende hi antwerdde hen weder aldus. So waer de lichame sal syn daer selen verghedren die are[27].

19) 30.
20) *Mt.* XXIV, 17.
21) *L.* XVII, 32.
22) *Mt.* XXIV, 40.
23) *L.* XVII, 35.
24) *Mt.* XXIV, 41.
25) *L.* XVII, 34.
26) 36.
27) 37.

[S.]

CXCIX. Dit es alse een man[a] een mensche die vaert in bedevarden[b] ende laet sijn huus. ende beveilt elken van sinen knechten te werkene sijn werc[1]. ende den dorewarder[c] beveilt hi dat hi wake. daromme seggic u waect. want gine weit niet wanneer[d] die here des huus comen sal. des avonts of ter middernacht. of ter hane craeit[e]. of des morgens[2]. dat hi niene come in snelheit[f] ende u slapende vinde. Ende ooc seggic u. wiste die huushere up welke stonde die dief comen soude hi waecte. ende en liete[3] niet dorgraven sijn huus. Daromme sijt bereet[4] want gine weit niet up welke stonde des menschen sone comen sal. Doe vragede hem Peter ende sprac. here segstu dit gelikenesse[5] tons allene iof talle den andren. Ende Jhesus antworde. dat ic u segge dat seggic allen waect[6].

CC. Doe sprac hi vort. wie waendi[g]. dat die getrouwe knecht sal sijn ende die wise spendare[h][7]. die sijn here heift geset over sijn gesijnde[i] omme hem te gevene hare nootdurst[k][8]. Salich es die knecht dien sijn here also vint spenderende[l] ende also doende als hi comt[9]. vorwar seggic u bi salne setten over al sijn goet[10]. mar die quade knecht seicht in hem selven. mijn here sal lange merren[11][11]. ende want hi hem dar up verlaet[m] so slaet hi sine gesellen. ende eit ende drinct metten leckeren[12]. mar ic segge u dat sijn here comen sal als hijs minst waent[13] ende als hijs niet en weet. ende salne scheden vander geselschap der gerechter. ende salne setten metten ypocriten ende metten ongelovigen. dar weninge sal sijn ende krischelinge[n] van tanden[14].

a) **H.** een man *ontbr.*
b) **H.** vaert een bedevaert.
1) *Mc.* 13, 34 Sicut homo qui peregre profectus .. dedit servis suis potestatem cuiusque operis
c) **H.** doerhueder
d) **H.** welke tijt
e) **H.** totter hanen kreye
2) 35 Vigilate ergo .. sero an media nocte an galli cantu an mane.
f) **H.** snelliken
3) *Mt.* 24, 43 Illud .. scitote .. si sciret .. veniret, vigilaret .. sineret
4) 44 estote parati
5) *L.* 12, 41 parabolam
6) *Mc.* 13, 37
g) **H.** ween dy
h) **H.** ende die spijnder
7) *L.* 12, 42 dispensator
i) **H.** ghesynne
k) **H.** noettroste
8) *Mt.* 24, 45 ut det illis cibum in tempore?
l) **H.** spijndende
9) 46 Beatus ille servus, quem .. invenerit sic facientem.
10) 47 Vere dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.
11) **H.** langhe sijn
11) 48 dixerit malus .. in corde suo: moram fecit dominus meus venire.
m) **H.** verleet
12) 49 et coeperit percutere conservos suos .. cum ebriis.
13) 50 in die qua non sperat
n) **H.** knersinghe
14) 51 Illic erit fletus et stridor dentium.

CCI.[*)] Dan sal hemelrike gelijc sijn tien mageden. die namen hare lampten[o)] ende gingen uut jegen den brudegome ende jegen der bruut. Die vive van hem waren dorachtich. ende die vive wijs[p)]. mar die vive dorachtich namen hare lampten ende namen en gene olye der in[15)]. mar die vroede[q)] namen olie in hare vaten met hare lampten. Het geschiede doe die brudegome merrede[r)] dat si ontsliepen ende si sliepen alle[16)]. Ter middernacht wart een roup[s)]. siet die brudegome comt gaet uut jegen hem[17)]. Doe stonden up alle die mageden ende chierden[t)] hare lampten mar die dorachtiche spraken toten vroeden geift ons uwer olien[18)] want onse lampen gaen uut. Doe antworden die vroede ende spraken. dat lichte ons ende u niene gebreke so gaet toten vercopers ende coopter[u)] u). Mar

*) *van sce Agneten*.
o) **H.** lampen
p) **H.** die v. waren wijs. ende die v. waren gheck
15) *Mt.* 25, 3 Sed quinque fatue acceptis lampadibus non sumserunt oleum secum.
q) **H.** mar die v wijse
r) **H.** der bruyghom sich vertrecde
16) 5 Moram autem faciente sponso dormitaverunt omnes et dormierunt.
s) **H.** doe waert een roep
17) 6 exite obviam ei.
t) **H.** meechden .. cyerden
18) 8 de oleo vestro
u) **H.** copes.

[L.]

200. Dits also alse en man die vert in pelegrinagen ende laett syn hus. ende beveelt elken van sinen knechten te werkene syn werk. ende den dorewerdre beveelt hi dat hi wake[1)]. Dar omme so radic u dat gi wakt. want gi nin wett welken tyt die here comen sal. ochte des avonds ochte te middernachte ochte na der middernacht. ochte des margens[2)]. dat hi nin come onversienlec over u ende vinde u slapende[3)]. Ende oc seggic u wiste de hushere te voren op welken tyt dat de dief comen soude hi soude waken ende en soude nit laten dorgraven syn hus[4)]. Dar omme syt altoes gereet. want gi nin wett op welken tyt dat des menschen sone comen sal[5)]. Doe vragde hem Peter ende sprac al dus. here segstu dese ghelikenesse ons allene ochte allen den andren?[6)] Ende Jhesus antwerdde. dat ic u segge dat seggic allen lieden. pynt u te wakene[a)7)]. Doe sprac hi noch voert ende seide aldus[8)]. wie wendi dat die getrouwe knecht sal syn[9)] ende die wise dispenseerre din die here heft gesett boven sine familie. omme hen te ghevene hare noeddorfte te tide?[10)] Salech sal die knecht syn din die here also sal vinden dispenserende ende doende alse hi comt[11)]. over waer seggic u dat hine sal dispenseerre maken over al syn goet ende setten over al dat hi heft[12)]. Mar de quade knecht die segt iegen hem selven. min here sal lange merren[13)] ende want hi hem daer op verlaett so sleet hi sine ghesellen ende ett ende drinkt metten lekkeren[14)] mar ic seggu dat syn here comen sal alse hys nit moeden en sal ende op die ure dat hys nit weten en sal[15)] ende salne scheeden van[b)] der gheselscha (p *ontbr.*) der gherechteger ende salne setten metten ypocriten[16)] ende metten ongeloevegen[17)] daer ghescrei sal syn ende kryselinge van tanden.

201. Dan sal hemelrike gelijc syn tin magden die namen hare lampden in hare hant ende ghingen ut iegen den brudegoem ende iegen de brut[18)]. Dene vive waren onwys ende dandre vive waren wys[19)]. Ende die vive onwise al namen si hare lampden si ne

1) *Mc.* XIII, 34.
2) 35.
3) 36.
4) *Mt.* XXIV, 43.
5) 44.
6) *L.* XII, 41.
a) **H.** Vigilate.[*)]
*) XIII, 37: Quod autem vobis dico omnibus dico: vigilate!
7) *Mc.* XIII, 37.
8) *L.* XII, 42.
9) *Mt.* XXIV, 25.
10) *Mt.* XXIV, 46.
11) 46.
12) 47.
13) 48.
14) 49.
15) 50.
b) **H.** glosa.[**)]
**) 'scheiden' . ; et dividet eum, partemque eius ponet cum hipochritis,
16) 51.
17) *L.* XII, 46.
18) *Mt.* XXV, 1.
19) 2.

namen engheene olie dar in[20] mar die wise namen olie in hare vate metten lampden[21]. Ende binnen din dat de brudegoem merrede so onssvimelden die magde ende onssliepen[22]. Ende alst quam te middernachte so quam en gheroep ende ene stemme die sprac al dus. De brudegoem comt gaet iegen hem ut[23]. Doe stonden op alle die magde ende parerden hare lampden[24]. Doe spraken die onwise toten wisen gheft ons van ure olien want onse lampden gaen ut[25]. Ende de wise antwerdden al dus ghaet ten ghenen die olie verkoepen ende coepter dat ter nin gebreke beide ons ende u[26]. ende aldie wile dat si ghingen olie koepen

20) 3.
21) 4.
22) 5.
23) 6.
24) 7. ornaverunt lampadas suas
25) 8.
26) 9. ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes et emite vobis.

[S.]

doe si gingen copen doe quam die brudegome. enne die bereet waren die gingen met hem in ter brulucht. endc die dore wart besloten[a)]. Ten leste quamen ooc die andre mageden ende spraken. here here doe ons up. ende hi antworde ende sprac. vorwar seggic u ic en kenne u niet. Daromme waect. ende bedet. wart gine weit den dach noch die stonde[b)1)].

CCII.[c)] In dier tijt sprac Jhesus een gelikenesse. Een edel man was die voer in een vremde lant tontfane een rike. ende eer hi uut voer so riep hi te hem sine X[d)] knechte ende gaf hem sijn goet. Den enen gaf hi V liber[e)]. den andren II □[f)]. den derden gaf hi een pont[2)]. ende elken na dien dat hi was. Doe ginc wech die V □ adde. ende wrachte in hem[3)] ende gewan[g)] andre vive. Ende gelikerwijs die II □ hadde ontfaen die gewan andre twe. mar die een hadde ontfaen die ginc en wech ende begrouft in derde. ende verbargh dat gelt sijns heren. Warleke na vele tiden quam die here dier knechte. Ende doe die here wech was doe omboden hem die onder hem waren. wine willen niet dat dese iet meer regnere boven[h)] ons. Ende dar na doe die here weder comen was doe dede hi vor hem comen sine knechte dien hi sijn goet gegeven adde. omme te wetene hoe vele elc gewonnen hadde. Doe quam die eerste ende sprac. here V □ gaefstu mi. ende dar mede hebbic gewonnen andre vive[i)]. here dijn besant heift gewonnen X besante[k)4)]. Doe sprac sijn here te hem. eya goet knecht ende getrouwe[5)]. want du in een lettel getrouwe best[l)] geweist so sal ic di setten over vele ganc in die vreugde[m)] dijns heren. ende du salt gewout hebben over X steden[6)]. Doe quam ooc die twe pont hadde ontfaen ende sprac. here twe pont gavestu mi[7)]. sich andre II pont hebbic dar over gewonnen. dijn besant heift gewonnen vijf besante[n)]. Doe antworde hem sijn here eya goet knecht ende getrouwe want du in een lettel getrouwe best gheweist so sal ic di setten over vele. ganc in die vreugde[m)] dijns heren. ende du salt hebben vijf steden[o)]. Doe quam ooc die een pont hadde ontfaen ende sprac. sich here

a) **H.** ghesloten
b) **H.** dach noch ure
1) *Mt.* 25, 13 Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam
c) **H.** *v.d. confessoren*.
d) **H.** X *ontbr. als in Mt.* 25, 14
e) **H.** V pont
f) **H.** II pont
2) 15 V talenta, alii autem duo, alii vero unum
3) 16 et operatus est in eis
g) **H.** ghewanne
h) **H.** regneer over
i) **H.** V ander pont
k) **H.** here dijn pont .. X pont
4) *L.* 19, 14-16.
5) *Mt.* 25, 21 euge, bone serve et fidelis
l) **H.** in enen cleynen ghetrouwe syt
m) **H.** vroude
6) *L.* 19, 17 supra X civitates.
7) *Mt.* 25, 22 duo talenta tradidisti mihi
n) **H.** dijn pont .. V pont
m) **H.** vroude
o) **H.** Ende du sals ghewalt hebben over V steden

dijn besant dien ic hadde verborgen in een linin cleet[8)] want ic vruchte di. want du best I vreselic[p)] mensche. du nemes dar du niene legges. ende du snides dar du niene saiets. Doe antworde hem die here. van dijns selves monde ordeelic di du quaet knecht. oftu weits dat ic een vreselijc[p)] mensche ben. ende neme dar ic niene legge. ende snide dar ic niet en zaide. waromme en gaefstu mijn goet niet ter tafle daert gewoukert hadde[q)]. ende ict nu weder hiesche[r)] metten woukere[9)]. Doe sprac die here tote die[s)] dar stonden. neimt van hem dat een pont ende gevet dien diere tiene heift[t)]. doe antworden si here hi hevet tien pont. Ende die

8) *L.* 19, 20 repositam in sudario.
p) **H.** een wreet
p) **H.** een wreet
q) **H.** dattet ghewoekert
r) **H.** weder eysche
9) 23 cum usuris exegissem
s) **H.** totten die
t) **H.** die der X heeft.

[L.]

so quam die brudegoem ende die gheret waren ghingen met hem in ter brulocht ende alse si in waren so wart de doere toe geloken[1)]. Talre lesten so quame die andre magde ende seiden. here here ontpluc ons ende laet ons in[2)]. ende die here antwerdde. Ic seggu over waer ine kenne u nit[3)]. Daer omme radic u dat gi waekt want gi nin wett den dach noch die ure[4)].

202.[*)] Dar na so sprac Jhesus noch ene ghelikenesse[5)] ende seide aldus. En edel man wilen was die voer in en vremt lant ontfaen en koningrike[6)]. Ende eer hi henen voer so rip hi te hem sine tin knechte ende gaf[a)] hen tin besante ende sprac aldus. wint ende werft hir met. tote din male dat ic weder come[7)]. Ende alse die here en wege was sine portren die ne haetten sendden hare boden na hem ende ontboden hem aldus wine willen nit dat desen emmeer regnere boven ons[8)]. Ende dar na alse die here syn koninerike hadde ontfaen ende hi weder comen was so geboet hi dat men hem dade comen sine knechte din hi syn goet hadde gegheven omme te wetene hoe vele ighewelc hadde gewonnen[9)]. Doe quam die irste ende seide here[b)] dyn besant heft gewonnen tin besante[10)]. Ende die here antwerdde. danc heve goede knecht ende getrowe ende want du in cleinen dinge getrowe hefs gewest[c)] so soutu mechtech syn boven tin stade[11)]. Ende dander quam ende seide here[d)] dyn besant heft gewonnen vif besante[12)] ende die here antwerdde den ghenen aldus[e)]. Ende du sout wesen boven vif stade[13)]. Ende dander quam ende seide here. sigh hir dinen besant[f)] din ic hadde

1) *Mt.* XXV, 10.
2) 11.
3) 12.
4) 13.
*) *Dit hoofdstuk beantwoordt aan Cap.* CXLIX *in* **T**, *aldaar bevattende Mt.* XXV, 14-30. *Het Mnl. voegt er de lezing van Luc.* XIX, 12-27 *bij, die in* **T** *Cap.* CLI *vormt;* **SH** *sluit zich meer aan bij Mt.*, **L** *bij Luc. Cap.* CL (*L.* XII, 35-38) *is ons volgende hoofdstuk.*
5) *L.* XIX, 11. *ingevoegd naar* **V**.
6) 12.
a) **H.** den enen vif pont ende den andren tve pont ende den derden een pont igewelken na dat hi was. doe ghinc toe deghene die vif pont hadde ende wan andre vif pont ende also gelik die tve pont hadde wan andre tve pont mar die een pont hadde die ghinc ende groeft onder derde ende bracht syns heren goet darna over langen tyt so quam die here ende geboet dat men hem etc.
7) 13. dedit illis X mnas. *Mt.* XXV, 14 = **SH** et tradidit illis bona sua.
8) 14. regnare super nos.
9) 15. iussit vocari servos
b) **H.** vif pont gaf stu mi ende dar met hebbic gewonnen andre vif pont.
10) 16. Venit autem primus dicens: domine, mna tua X mnas adquisivit. (*Mt.* XXV, 20 domine V talenta tradidisti mihi et ecce alia quinque superlucratus sum).
c) **H.** salic di setten boven dat grote com ende gebruc der vrouden dins heren.
11) 17.
d) **H.** here tve pont gaf stu mi ende dar met hebbic gewonnen andre tve pont.
12) 18.
e) **H.** danc heve goede knecht ende ghetrowe ende want du in den cleinen ghetrowe hefts gewest so salic di setten boven dat grote. com ende gebruc der verwentheit dyns heren.
13) 19.
f) **H.** dyn pont.

geborgen in een cleet[g)14)] wantic onssagh di om dat tu en vreeslec man best want du nems dar du nen leids. ende du ogsts dar du nin sayes[15)]. Doe antwerdde hem die here utins selves monde ordeelic di quade knecht. Du wist wale dat ic en vreeslec man ben ende dat ic neme daer ic nin leide ende dat ic ogste daer ic nin saide[16)]. Ende waromme en gafstu min goet nit ter taflen daert gepersemt hadde ende ic hadt nu gheischt weder al metter persemen[17)]. Doe sprac die here tote den ghenen die daer bi stonden. Nemt hem den besant ende gheften den ghenen die tin besante heft[18)] ende si antwerdden here hi heft tin besante[19)] ende die here seide weder aldus. Ic seggu dat men allen den ghenen die hebben. gheven sal. ende den ghenen die nit ne heft. dat selve dat hi schint hebbende dat sal men hem nemen[20)]. Ende mine viende deghene die nit ne wouden dat ic regnerde boven hen die leidt hare ende doedt se vor mine ogen[21)].

g) **H.** onder derde.[*)]
*) XXV, 15-25.
14) 20.
15) 21.
16) 22.
17) 23.
18) 24.
19) 25.
20) 26.
21) 27.

[S.]

here sprac. Ic segge[a)] dat alle dien die hebben dien sal gegeven werden. ende die niet en heift dat selve dat hi heift dat sal hem genomen werden[1)]. Ende mine viande die niet en wilden dat ic regnerde boven hem die brinct hare ende dootse vor minen ogen. ende den onnutten[b)] knecht werpt in die uterste demsternesse dar sal sijn weninge ende crischelinge[c)] van tanden.

CCIII. Uwe lendinen sullen sijn begort ende bernende[d)] lanternen[2)] in uwen handen ende gi sult gelijc sijn den lieden die dar beiden hars heren tote dat hi vander brulucht comt[3)] ende clopt dat si hem al te hant up doen. Salich sijn die knechte die de here also vint wakende als hi comt vander brulucht. vorwar seggic u dat hi hem sal scorten ende sal hem dienen[4)]. Ende comt hi in die ander wake[5)] vander nacht of in die derde ende vintse also wakende salich sijn die knechte[e)].

CCIV. Alse des menschen sone comt in sine gewout[6)] ende alle die ingle met hem. dan sal hi sitten up den stoele sire mogentheit. Ende dan sal gesament sijn vor hem al tfolc. ende hi salse sceden van een[7)] alse die (h?)erde scheet sine scaep van den bucken[f)]. ende dan sal hi die scaep stellen[g)] te sire rechter hant. ende die bucke te sire slinker hant. Dan sal die coninc spreken ten geinen die te sire rechter hant werden staende. comt[8)] gebenedide mijns vader ende besit dat rike dat u bereet es van den beginne der werelt. want mi hongerde ende gi gaeft mi tetene. mi dorste ende gi gaeft mi te drinkene[h)9)]. Ic was gast ende gi herberget mi. Ic was naect ende gi cledet mi. Ic was siec ende gi visiteret mi[i)10)]. Ic was in den kerker ende gi quaemt te mi. Ende dan sullen hem die gerechte antworden seggende[k)]. here wanneer sagen wi di hongerich ende spijsden di. dorstich ende gaven di drinken[11)]. Ende wanneer sagen wi di gast ende herbergeden di. of naect ende cleedden di. Of wanneer sagen wi di siec of in den karker ende quamen te di[l)]. So sal hi hem antworden ende sal seggen. vorwaer

a) **H.** ic segge u
1) *L.* 19, 26 ab eo qui non habet et quod habet auferetur ab eo.
b) **H.** onmylden knecht
c) **H.** knersinghe
d) **H.** leynden .. ghegordt .. bornende
2) *L.* 12, 35. Sint lumbi vestri precincti et lucerne ardentes.
3) 36 quando revertatur
4) 37 amen dico vobis, quod precingit se et faciet illos discumbere et transiens ministravit illis.
5) 38 in secunda vigilia
e) **H.** *finis*.
6) *Mt.* 25, 31 in maiestate sua
7) 32 Et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separavit eos ab invicem
f) **H.** schape .. bocken
g) **H.** setten tot..
8) 34 erunt, venite
h) **H.** ghaeft mi drincken. *De volgende zin ontbr.*
9) 35 sitivi et dedistis mihi bibere
i) **H.** ghi versocht my
10) 36 et visitastis me
k) **H.** antwoerden e. spreken
11) 37 quando te vidimus .. dedimus tibi potum?
l) **H.** ende versochten dy

seggic u. alse gijt daet[m)] enen van minen broederen den minsten (*hs.* misten)[n)12)] so dadijt mi. Dan sal die coninc spreken te dien die te sire slinker hant werden staende. verscheet[o)] van mi ghi vermaledide[13)] in dat ewelike vier. dat bereet es den duvel ende sinen inglen. want mi hongerde ende gine gaeft mi niet tetene. mi dorste ende gine gaeft mi niet te drinkene[p)14)]. Ic was gast ende gine herberget mi niet. naect[q)] ende gine cledet mi niet. Ic was ziec ende in den kerker ende gine visiteret mi niet[15)]. Dan werden

m) **H.** als ghijt dedet
n) **H.** enen van den mynsten van mynen bruederen
12) 40 his fratribus meis minimis
o) **H.** ghaet
13) 41 qui a sinistris erunt .. maledicti
p) **H.** niet dryncken
14) 42 dedistis mihi manducare, sitivi et non dedistis mihi potum.
q) **H.** Ic was naect
15) 43 Hospes eram et non collegistis me, nudus et non operuistis me, infirmus et in carcere et non visitastis me.

[L.]

Ende din onnutten knecht werpt in de utterste demsternessen daer gescrei sal syn ende kryselinge van tanden[1)].

203. Dar na so sprac Jhesus ende seide aldus. hebt uwe linden altoes begordt ende bernende lichte in uwen handen[2)]. Ende gi moett syn gelyc din lieden die beiden na haren here tote din male dat hi van der brulocht comt dat si hem altehant mogen ontpluken alse hi comt ende clopt[3)]. Salech syn die knechte die die here vindt wakende alse hi comt. over waer seggic u dat hi hem begorden sal ende sal hem dienen[4)]. ende comt hi in dandre vigilie van der nach. ochte in de derde. ende hi se also ghelike vindt wakende salech syn die knechte[5)].

204. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus. Alse des menschen sone sal comen met sire mechtegheit ende alle sine ingle met hem. Dan sal hi sitten op den stoel van sire mogentheit[6)]. ende dan sal men brengen vor hem alle die menschen die iegeworden. ende hi salse dan van een scheeden also gelike alse en herde scheedt sine schaept uten hukenen[7)]. Ende dan sal hi setten de schaept te sire rechter siden. ende de hukene te sire slinker siden[8)]. Dan sal die coninc seggen den ghenen die te sire rechter siden selen staen. Comt gebenedyde myns vader ende besytt dat rike dat u ghereet es van din tide dat de werelt wart gemakt[9)] want mi hungerde ende gi ghaft mi teetene mi dorste ende gi ghaft mi te drinkene. Ic was gast ende gi herberget mi[10)]. Ic was naekt ende ghi cleedet mi. Ic was siec ende gi visiteret mi. Ic was in den kerkre ende gi quaemt te mi[11)]. Dan selen hem die gherechte antwerdden ende seggen. here weltyt saghe wi di hungrech ende gaven di tetene. dorstech ende gaven di te drinkene[12)]. ende weltyt sage wi di ghast ende herbergden di. ochte naekt ende cleedden di[13)]? ende weltyt sage wi di siek ochte in den kerkre ende quamen te di?[14)] Ende dan sal hen die coninc antwerden ende seggen aldus over waer so seggic u even lanc dat gi dit daedt eenen van minen brudren. desen minsten. so daedt dijt mi selven[15)]. Dan sal hi oc toe spreken den ghenen die te sire slinker siden selen syn ende seggen aldus. ghaet van mi vermaledyde in dat eeuleke vir dat ghereet es den duvel ende sinen inglen. want mi hungerde ende ghine ghaft mi nit tetene[16)]. mi dorste[e] ende ghine

1) *Mt.* XXV, 30.
2) *L.* XII, 35.
3) 36.
4) 37.
5) 38.
6) *Mt.* XXV, 31.
7) 32.
8) 33.
9) 34.
10) 35.
11) 36.
12) 37.
13) 38.
14) 39.
15) 40.
16) 41.

ghaft mi nit te drinkene[17]. Ic was ghast ende ghine herberget mi nit naekt ende ghine cleedet mi nit. sik ende in den kerkre

17) 42.

[S.]

si antwordende ende sullen seggen. here wanneer saghen wi di hongerich of dorstich. of gast. of naect. of siec. of in den karker. ende en dienden di niet. Ende dan sal hi hem antworden. vorwar seggic u. die wile gijs niene daet enen van desen minsten sone dadijt mi nit. Ende dan sullen dese gaen in die ewelike pine. mar die gerechte sullen gaen in dat ewelike leven. Ende het geschiedde doe Jhesus al dese woort vulbrachte. doe sprac hi te sinen jongeren en weti niet dat na drien dagen paschen sal sijn. ende des menschen sone sal gegeven werden den joden dat hi gecruust werde[1)].

CCV. Doe waren versament die vorste der priestre ende die outste des volx ende die scrivere. in den vrijt hove des bisscops[2)] die hiet Cayfas. ende maecten dar enen raet dat si Jhesum met valscheden souden vaen[3)] ende doden. mar si drougen over een dat niene soude sijn in den dage der feesten dat geen geroup worde[4)] van den volke[a)]. Doe ginc een van den twelef jongeren die hiet Judas Scariot toten vorsten der priestere ende toten meesterscepe[b)5)] ende sprac wat wildi mi geven ende ic gevene u[c)6)]. Doe si dat gehorden doe worden si vro. ende gelofden hem dertich zelverine[d)7)] penninge. ende van dier stonde so sochte hi bequamelike tijt dat hine hem gheven mochte sonder geroup[e)] van den volke. Up den eersten feeste dach dat men die paschen soude begaen. doe quamen die jongere te Jhesum ende vrageden hem ende spraken. waer wiltu dat wi di gereden tetene[f)] dat pasche lam[8)]. Ende Jhesus antworde ende sprac. gaet in die stat ende dar sal u gemoeten I mensche ene kruke[g)] waters[9)] dragende. volget hem in wat huse hi gaet. ende spreict toten here van den huus die meester ombiet di mine[h)] tijt es nakende. ende in dire herbergen bega ic die paschen[10)] met minen jongeren. ende dan sal hi u wisen ene grote kemenade[i)] ende dat bereet ons[11)]. Doe gingen die jongere ende quamen in die stat ende vonden alse hem Jhesus geseit hadde ende

1) *Mt.* 26, 2 Scitis quia post biduum .. ut crucifigatur.
2) 3 principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum
3) 4 consilium fecerunt .. dolo tenerent
4) 5 ne forte tumultus fieret
a) **H.** op dat gheen gheruychte en werde onder den volck
b) **H.** meysterschap
5) *L.* 22, 4 ad principes sacerdotum et magistratibus
c) **H.** gheven dat ic en u gheve
6) *Mt.* 26, 15 et ait illis: quid vultis mihi dare? et ego vobis eum tradam.
d) **H.** silveren
7) *Mt.* 26, 15 XXX argenteos
e) **H.** gheruychte
f) **H.** bereyden te etene
8) *Mt.* 26, 17 Prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad Jhesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha?
g) **H.** ontmoeten .. kanne
9) *L.* 22, 10 anphoram aquae
h) **H.** syn
10) *Mt.* 26, 18 tempus meum .. facio pascha
i) **H.** begheert hy syn p. te eten mit sijnen j... wijsen in e.g. kamenade
11) *Mc.* 14, 15 cenaculum grande stratum et illic parate nobis.

bereedden die paschen[12]. Ende des avonts quam Jhesus met sinen XII jongeren ende sat ter tafelen[k] met hem. Ende over den etene so sprac hi te hem. met begerten hebbic begert desen paschen met u tetene eer[l] ic lide[13]. want ic segge u dat ic van nu dit niet meer sal eten[m] tote dat vervult wert in den rike Gods.

12) 16 et invenerunt sicut dixit eis et paraverunt pascha.
k) **H.** ten dysche
l) **H.** eer dan
13) *L.* 22, 15 antequam patiar.
m) **H.** dat ic nu niet meer mit u eten en sal.

[L.]

ende ghine visiteret mi nit[1]. Dan selen deghene oc antwerdden ende seggen aldus here weltyt saghe wi di hongrech ochte dorstech ochte ghast ochte naekt ochte siekt ochte in den kerkre ende en dienden di nit[2]. Ende hi sal hen weder antwerdden ende seggen aldus. over waer seggic u. even lanc dat gi des mijn (*l.* nin) doedt eenen van desen minsten. so ne doeddys mi oc nit[3]. Ende dan selen dese gaen in de eeuleke pine. ende de gherechte in deeulec leven[4].

205. Alse Jhesus alle dese wart gesproken hadde so seide hi noch voert te sinen yongren[5]. En weetti nit dat over tve daghe paschen sal syn ende des menschen sone sal ghelevert werden den yoeden diene crucen selen[6]. Op die wile so waren verghedert die princhen van den yodschen papen ende de seniore van den volke ende de scriben in eenen hof die des beschops was die Cayphas was genaemt[7] ende daer hadden si haren raet dat si Jhesum met loesheiden souden vaen ende doeden[8]. Mar si droegen over een dat dit nin soude syn op din feeste dach. omme dis geruchts wille van den ghemeinen volke[9]. Doe ghinc een van den tvelef yongren die genamt was Judas Scharioth[10] ende sprac iegen die prinschen van din yoedschen papen ende iegen dat meesterschap[11] ende seide aldus wat wildi mi gheven ende ic salne u leveren?[12] Alse deghene dat hoerden so worden si blide[13] ende ghelofden hem dertech selverne penninghe[14]. Ende van dire uren so sochte hi stade dat hine leveren mochte sonder gheruchte[15] van din volke[16]. Ende op den irsten dach dat die feeste was beginnende ende dat men dat pasche lamp soude eten ende dat broet sonder heve na den gebode van der wet so quamen die yoeden te Jbesum ende vragden hem ende spraken aldus waer weltu dat wi di ghereiden tetene dyn paschlamp?[17] Ende Jhesus antwerdde hen ende seide ghaet in de stat[18] ende alse (gi *ontbr.*) daer binnen comt. so sal iegen u comen en mensche die sal brengen gedregen eenen eemer vol borns den ghenen volgt tote in dat hus daer hi in gheet[19] ende alse ghi daer binnen comt[20] so segt din here dis dat hus[21] es. De meester ontbiedt di ende segt al dus. mijn tijt es nakende ende

1) *Mt.* XXV, 43.
2) 44.
3) 45. quamdiu non fecistis
4) 46.
5) *Mt.* XXVI, 1.
6) 2.
7) 3.
8) 4.
9) 5.
10) *Mt.* XXVI, 14.
11) *L.* XXII, 4.
12) *Mt.* XXVI, 15.
13) *Mc.* XIV, 11.
14) *Mc.* XII, 15.
15) 16.
16) *L.* XXII, 6. *In* **T** *volgt dan J.* XIII, 1-20 *als cap.* CLIV, *in onze teksten cap.* 207.
17) *Mt.* XXVI, 17.
18) 18.
19) *L.* XXII, 10.
20) 11.
21) *Mc.* XIV, 14.

in dyn hus herberge willic houden minen paschen met minen yongren[22]. Ende dan sal u die wert wisen ene grote kemenade ende wale gepareert ende daer ghereidt ons[23]. Doe ghinen (*l.* ghingen) die yongren in de stat ende vonden die dinc also gheschapt alse hen Jhesus hadde ghesegt ende ghereidden haren pasch mael[24]. Ende des avonds[25] so quam Jhesus met sinen tvelof yongren[26] ende ghinc sitten eten met hen. Ende over etene so sprac hi te sinen yongren ende seide al dus[27]. Met groter begherten hebbic beghert dit paschen met u tetene eer ic gepassyt werde[28] want ic seggu dat (ic *ontbr.*) na dit paschen nemmeermeer en sal paschen eten tote din male dat ict sal eten in den rike myns vader[29].

22) *Mt.* XXVI, 18.
23) *Mc.* XIV, 15.
24) 16.
25) 17.
26) *Mt.* XXVI, 20.
27) 21.
28) *L.* XXII, 15.
29) 16.

[S.]

CCVI. Ende over den etene so nam Jhesus I broot ende gebenediet ende braect ende gaeft sinen jongeren ende sprac. Neimt ende eit hier af alle. want dit es mijn lechame die vor u gegeven sal werden. Dar na so nam hi den kelc ende dankede Gode[a)] ende gebenediedene[1)] ende gavene sinen jongeren ende sprac. drinct hier af alle. want dit es mijn bloet een niewe testament. dat[b)] vor u ende vor vele gegoten sal werden in verlanessen[c)] der sonden[2)]. Ic segge u vorwaer dat ic van nu niene sal drinken[d)] van deser vrucht des wijngardes tote in dien dach dat ict met u niewe sal drinken in den rike Gods[e)]. ende alse dicken alse gi dit doet so doetet in mine gedinkenesse[f)3)]. Doe sprac Jhesus tote Petre. Symon satanas heift begert di te temsene alse men doet die tarwe[g)4)]. mar ic hebbe gebeden vor di dat dijn gelove niet af en ga. ende alse du gestarket best so starke dine broedre[5)].

CCVII. Vor den feeste dach van paschen wiste Jhesus dat sine stonde quam dat[6)] hi over liden[h)] soude van deser werelt ten vader. also hi gemint hadde de sine die in die werelt waren also minde hise ooc int ende. Ende na den avont etene doe die duvel gesent hadde int herte Judas Symons Scariot dat hine verraden soude. ende hi wiste dat hem die vader alle dinc gegeven hadde in sinen handen. ende dat hi van Gode comen was ende weder te Gode ginc. Doe stont hi op van den avont etene ende leide sine cleder neder. ende doe hi genomen hadde een linin cleet doe gorde hi hem. Dar na nam[i)] hi water in een beckin ende begonde te dwane die voete sire jongere. ende drogetse met lininen clede dar hi mede was gegort. Doe quam hi tote Symon Petre. ende Peter seide hem here saltu dwaen mine voete[7)]. Jhesus antworde ende sprac te hem. wat ic doe dat en weitstu nu niet. mar du salt weten namaels[8)]. Doe sprac Peter dune salt mi mine voete niet dwaen ewelike. Doe antworde hem Jhesus. ende dwa ic di niet sone saltu geen deel hebben[9)] met mi. Doe sprac te hem Symon Peter. here niet allene en dwa mine voete. mar ooc hande ende hooft. Doe sprac te hem Jhesus. die gedwegen es hine bedarf[k)] niet dan dat[10)] hi die voete dwa so es hi al zuver ende gi sijt zuver. mar niet alle. want hi wiste wel wie die geine was diene verraden soude.

a) **H.** danckede sijnen vader
1) 27 calicem? .. et benedixit
b) **H.** bloet. den kelck des n.t. die
c) **H.** in aflaet
2) 28 hic est enim sanguis meus novi testamenti .. in remissionem peccatorum.
d) **H.** van nu niet meer mit u en sal dr.
e) **H.** Gods mijns vaders
f) **H.** in mijn ghehoechenisse
3) *L.* 22, 19 Hoc facite in meam memorationem.
g) **H.** Symon Peter. Satanas heeft di b.t.t. .. weyte
4) 31 ut cribraret sicut triticum.
5) 32 et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.
6) *J.* 13, 1 venit hora ut
h) **H.** syn ure comen was dat hy over ghaen
i) **H.** ende doe nam hi een lijnen c. ende g.h. ende nam
7) 6 tu mihi lavas pedes?
8) 7 quod ego facio tu nescis modo, scies autem postea.
9) 8 lavero te, non habebis
k) **H.** die en derf
10) 10 non indiget nisi ut

daromme sprac hi gine sijt niet zuver alle. Doe hi hare voete gedwegen hadde ende hi hem weder gecleedde[l)] doe ginc hi weder sitten en sprac. weiti wat ic u gedaen hebbe. Gi heet mi meester ende here[11)] ende segt wale want ic bent. daromme of ic meester ende here hebbe ghedwegen uwe voete. ende gi sult ooc dwaen deen des anders voete[12)]. want ic hebbe u exempel gegeven dat gi doet als ic u gedaen hebbe.

l) **H.** cleyden
11) 13 magistrum et dominum
12) 14 alter alterius lavare pedes.

[L.]

206. Ende over etene so nam Jhesus en broet ende benediet ende braekt ende ghaeft sinen yongren ende seide aldus. Nemt ende ett daer af alle. want dit es myn lichame[1] die vore u ghelevert sal werden[2]. Dar na so nam hi din kelc ende dankde Gode ende benedydene ende ghaffen sinen yongren ende seide al dus. Drinkt hir af alle[3]. want dit es myn bloet van den niwen testamente dat vor u ende vore meneghen mensche sal gestort werden in verlaetnessen van haren sunden[4]. Ende oc seggic u dat ic nemmeermeer en drinkt (*l.* drinke) hir na van wyngards vrochte totin tide dat ic sal drinken met u niwen dranc in den rike myns vader[5]. Ende also dikke alse gi dit doet so doedt in gedinkenessen myns[6]. Doe sprac Jhesus tote Peetre ende seide aldus. Symon Sathanas heft darna ghestaen dat hi u mochte temsen alse tarven mele[7]. mar ic hebbe ghebeden vor di dat dyn gheloeve nin faillere. Ende op welken tyt dat du gesterkt best so confirmeer dine brudere[8].

207. Op din selven tyt die vor din hogen paschedach was. Jhesus die wale wiste dat sine ure nakende was dat hi soude liden van derre werelt ten vader wert. want hi de sine die in de werelt bleven altoes hadde gemint[9]. so minde hise oc toten inde ende na dat avont mael doe de quade gheeste in Judas Scharioths herte din raet ghevest hadde dat hine den yoeden leveren soude[10] al wiste hi wale dat hem de vader alle dinc hadde gegheven in sire ghewout ende dat hi van Gods halven comen was ende dat hi oc te Gode wert weder voer[11] nochtan so stont hi op van din avont male ende ontcleedde hem ende nam en linen laken ende begordde hem daer met[12]. daer na so goet hi water in en bekken ende begonste te dvane sire yongren voete ende dar na te droegene mettin lakene daer hi met was ommegordt[13]. Doe quam hi te Symon Petre omme sine voete te dvane. Ende Peter sprac hem toe ende seide aldus here weltu mine voete dvaen?[14] Ende Jhesus antwerdde hem weder al dus. Dat ic doe dan wetstu nu nit waromme ict doe. mar namals souttut weten[15]. Doe sprac Peter te Jhesum. Du en sout nemmermeer mine voete dvaen. Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. En dvaic di nit so ne soutu nit deelechtegh syn met mi[16]. Doe sprac noch Symon Petrus ende seide here dvach dan nit allene mine voete mar mine hande ende myn hoeft[17]. Ende Jhesus antwerdde hem weder al dus. Die ghedvegen es hine behoeft

1) *Mt.* XXVI, 26.
2) *L.* XXII, 19.
3) *Mt.* XXVI, 27.
4) 28.
5) 29.
6) *L.* XXII, 19. *De bijzin alleen in 't Mnl.*
7) 31.
8) 32. *De vorige vvs. vormen in* **T** *het begin van cap.* CLVI, *het volgende is cap.* CLIV.
9) *J.* XIII, 1.
10) 2. *Dit en het volg. vs. ontbr. in* **T**.
11) 3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit (**V**).
12) 4.
13) 5.
14) 6.
15) 7.
16) 8.
17) 9.

mar sine voete te dvane want hi es suver altemale. Ende gi syt suver mar nit alle[18)] want hi wiste wale welc de ghene was diene verraden soude ende dar omme seide hi ghine syt nit suver alle[19)]. Ende alse hi hare voete hadde gedvegen ende hi weder ghecleedt was so ghinc hi weder sitten ende sprac aldus. wetti wat ic u gedaen hebbe?[20)] ghi heett mi meester ende here ende gi segt wale. want ic bent[21)]. Ende ochic dan hebbe uwe voete gedvegen die here ben ende meester. so motti dan deen den andren sine voete met rechte dvaen[22)]. want en exempel hebbic u gegheven dat gi oc also doet alsic u

18) 10.
19) 11.
20) 12.
21) 13.
22) 14.

[S.]

CCVIII. Vorwar vorwar seggic u die knecht nes niet meerre dan sijn here. noch die apostel nes niet meerre dan diene heift gesant. weti dit. so werdi salich[a)] of gijt doet. Niet van allen en seggic u. ic weet welke ic hebbe vercoren. mar dat die scrift vervult werde die also spreict. die met mi eit dat broot die sal up heffen sine versene[b)] tjegen mi[1)]. Dit seggic u eert gesciet. alst geschiet dat gijs[c)] gelooft dat ict ben[2)]. vorwar vorwar seggic u. so wie[3)] ontfaet dien ic sende die ontfaet mi[d)]. ende die mi ontfaet die ontfaet hem die mi heift gesant[e)].

CCIX. Doe Jhesus dit gesproken hadde doe wart hi bedrovet in den geeste ende orconde[f)] ende sprac vorwar vorwar seggic u dat een van u mi verraden sal[4)]. Doe die jongeren dat gehorden doe worden si bedrouft ende twifelden van wien hi dat sprake. ende elc vragede hem sonderlinge ben ict here. Een[g)] van u allen die sine hant met mi steict in die scotele[5)] die sal mi verraden[6)]. Des menschen sone gaet alse van hem gescreven es. mar wee dien mensche van dien hi[h)] wert verraden. het ware dien mensche goet[7)] dat hi niet geboren en ware. Doe sagen die jongere deen den andren ane[i)] want sine wisten niet. wien hi meende[k)] ende daeromme vragede deen den andren wie die ware die dat doen soude.

CCX. Doe lach geneget een der jongere[8)] in Jhesus scoot dien Jhesus minde. dien winkede Symon Peter ende sprac te hem. wie es die dar hiet af seit[9)]. Ende doe hi hem genegede up Jhesus borst sprac hi te hem here wie eist[10)]. Doe antworde Jhesus het es die dien ic dat genette broot biede[l)11)]. Ende doe hi dat broot genet hadde doe gaf hijt Judas Symon Scariot. ende na die montful[m)] voer in hem sathanas. Doe seide hem Jhesus. dattu doen sult dat doe schiere[12)]. mar dat en wiste niemen van den

a) **H.** soe sijt dy salich
b) **H.** hielen
1) 18 contra me calcaneum suum.
c) **H.** opdat ghyt
2) 19 cum factum fuerit, quia ego sum.
3) 20 Amen amen dico vobis: qui
d) **H.** so *tot* mi *ontbr.*
e) **H.** ghesant heeft
f) **H.** ghaf ghetuych daer van
4) 21 et protestatus est et dixit .. quia unus ex vobis tradit me.
g) **H.** Doe antwoerde J. een
5) *Mc.* 14, 20 qui intingit .. manum in catino.
6) *Mt.* 26, 23 hic me tradet.
h) **H.** des menschen soen
7) 24 vae homini illi .. tradetur! bonum erat ei
i) **H.** die een op den anderen
k) **H.** wiem hi meynden
8) *J.* 13, 23 Erat auten recumbens unus ex discipulis
9) 24 et dicit ei: quis est de quo dicit?
10) 25 domine, quis est?
l) **H.** neygde .. borste .. brode
11) 26 intinctum panem porrexero.
m) **H.** den montvol
12) 27 buccellam .. quod facis fac citius.

jongeren[n)] war toe dat hi hem toe sprac[13)]. Somige waenden want Judas[o)] budeldragere was dat hem Jhesus iet hadde geheeten[p)14)] copen des men bedorvende[q)] soude sijn ter hoger tijt. of dat hi den armen iet soude geven. Doe antworde hem Judas diene verriet ende sprac. ben ict meester. Jhesus seide hem du seggest. Daromme doe hi die montful genomen hadde so ginc hi en wech uten huus. ende het was nacht. Doe hi uut gegaen was seide Jhesus.

CCXI. Nu es verclaert des menschen sone ende God die es verclaerst in hem. es God verclaerst in hem so sal hine verclarsen[r)] in hem selven. ende al te hant sal hine verclarsen[15)]. Kinderkine ic ben noch corte wile

n) **H.** salste .. en verstonden die iongheren niet
13) 28 ad quid dixerit ei.
o) **H.** omdat hy
p) **H.** heyten
14) 29 quia loculos habebat Judas .. eme ea quae opus sunt nobis ad diem festum
q) **H.** bedorve totter hoechtijde
r) **H.** verclaert .. verclaren
15) 32 et deus clarificavit eum in semetipso et continuo clarificavit eum.

[L.]

hebbe gedaen[1]. Ic segg u over waer dat de knecht nin es meerre dan syn here. noch dapostle meerre dan deghene diene ghesendt heft[2]. alse gi dit wett salech si di werkdire na[3]. Dit en seggic van u allene nit. Ic weet wale welc die syn die ic ut verkoren hebbe. Mar de scrifture moet vervult werden die sprekt aldus. Die myn broet ett hi sal opheffen sine verssene iegen mi[4]. Dit seggic u tevoren eert geschit om dat gi te bat ane mi gheloeven selt alst geschit es[5]. oc seggic u so wie ontfeet den ghenen din ic sende (*hs.* seride) hi ontfeet mi ende die mi ontfeet hi ontfeet den ghenen die mi heft gesendt[6].

208, Alse Jhesus dit hadde gesproken so wart hi geturbeert in den gheeste ende seide aldus. over waer seggic u dat ure een mi sal verraden ende leveren den yoeden[7]. Alse dat hoerden die yongren so worden si bedruft. ende elc vragde hem sonderlingen[8]. ben ic dat here?[9] Ende Jhesus antwerdde weder aldus. Een van u allen. die sine hant met mi stekt in dese schotele[10] sal mi den yoeden leveren[11]. Des menschen sone moet varen also alse gescreven es van hem. mar so uwe (*l.* wee) din mensche. bi welken di (*l.* dat) hi gelevert werden sal. het ware din mensche goet dat hi nit geboren en hadde gewest[12]. Doe saghen die yongren deen op den andren want sine wisten nit win hi meinde[13] ende dar omme vragde deen den andren wie de gene ware die dat doen soude[14]. Al daer so lach een der yongren in Jhesus schoet din Jhesus minde[15]. Den ghenen winkde Symon Petrus ende ruunde hem sprac aldus wie es deghene dar hi af segt[16]. Ende deghene die lach op Jhesus borst vragde voert Jhesum ende seide aldus. Here welc es deghene din du meins?[17] Ende Jhesus antwerdde den ghenen weder ende seide. het es de ghene din ic dit genette broet gheven sal. Ende alse hi dat broet hadde genett so ghafhyt Judase Symonis Scariothis[18] endena der montfollen so voer satanas in hem. Doe sprac Jhesus te hem ende seide al dus. doch vollec dat du doen sout[19]. Mar nimen van din yongren ende (*l.* en) wiste waromme Jhesus dat seide[20] want deselke waenden om dat Judas proper hadde dat

1) *J.* XIII, 15.
2) 16.
3) 17.
4) 18.
5) 19.
6) 20. *Hierna is het eerste gedeelte van* **T** *C.* CLV *weggelaten*.
7) 21.
8) *Mc.* XIV, 19.
9) *Mt.* XXVI, 22.
10) *Mc.* XIV, 20.
11) *Mt.* XXVI, 23.
12) 24.
13) *J.* XIII, 22.
14) *L.* XXII, 23.
15) *J*, XIII, 23.
16) 24.
17) 25.
18) 26.
19) 27.
20) 28.

hem Jhesus it hadde geheeten copen dis men bedorvende soude syn ter feesten ochte dat hi den armen it soude gheven[21)]. Doe antwerdde hem Judas diene verryt ende seide aldus benic dat meester? Ende Jhesus antwerdde hem ende seide al dus. Du segs dat dut best[22)]. Ende also schire alse deghene die montfolle hadde ghenomen so ghinc hi enweghe uten hus. Doe waest nach[23)]. Ende alse deghene en weghe was so sprac Jhesus ende seide. Nu es verclert dis menschen sone ende Got es verclert in hem[24)] ende want Got es verclert in hem so heften oc Got verclert in hem selven. Ende altehant daer na so wart hi verclert van Gode[25)]. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus.[a)]Mine kinderkene eenen onlangen tyt salic noch met

21) 29.
22) *Mt.* XXVI, 25.
23) *J.* XIII, 30.
24) 31.
25) 32.
a) **H.** Filioli, adhuc modicum vobiscum sum (*J.* XIII, 33).

[S.]

met u. Gi sult mi souken. ende als ic seide den joden dar ic ga dar en mogedi niet comen. Ende nu seggic u. een niewe gebot gevic u. dat gi u minnet onderlinge als ic u geminnet hebbe. dat gi u ooc onderlinge minnet[1)]. in desen sullen alle menschen bekinnen dat gi mine jongere[a)] sijt of gi minne hebt onderlinge. Doe sprac te hem Symon Peter here waer gaestu. Doe antworde Jhesus dar ic ga dar en machtu mi nu niet volgen. mar du salt mi volghen namaels[2)].

CCXII. Doe sprac Peter waromme en mach ic di nu niet volghen. Doe sprac Jhesus te hem allen. gi wert gescandelisert[3)] in mi in deser nacht. want het es gescreven ic sal den herde slaen. ende die scaep sullen gesceden werden. mar als ic up versta so sal ic u vorgaen in Galileam. Doe antworde Peter ende sprac. ende al worden si alle gescandelisert in di ic en werde in di nemmer gescandelisert[4)]. want ic ben gereet metti[5)] in den kerker ende in die doot te gane. mine ziele sal ic geven vor di[6)]. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. geistu[b)] dine ziele vor mi. vorwar vorwar seggic di. die hane en sal niet singen vor du mi driewarf verlochenen salt[c)7)]. Doe sede hem Peter ende alsoudic metti sterven ic en verlochene dijns niet[8)]. ende also spraken die andre jongere alle.

CCXIII. Uwe herte en si niet bedrouft. noch en vrese hem niet[d)]. geloofdi in Gode so gelooft ooc in mi[9)]. int huus mijns vader sijn vele woningen. waert anders ic hadt u geseit[10)]. want ic ga u bereden[e)] die stat. Ic come weder[11)] ende neme u te mi selven. so waer ic si dat gi ooc dar sijt. ende waer ic ga dat weit gi. ende den wech weit gi. Doe sprac Thomaes here wine weten niet waer du gaes ende hoe mogen wi den wech dan weten. Doe seide hem Jhesus. ic ben die wech ende die warheit ende dat leven. Niemen en comt ten vader dan dor mi[12)]. haddi mi bekent gi hadt ooc minen vader bekent. ende vortmeer suldine bekinnen ende[f)] gi hebtene gesien. Doe sprac te hem Philippus here toge ons den vader so genouget ons[13)]. Doe seide hem Jhesus also vele tijts ben[g)] ic met u geweist ende gine hebt mi niet bekent. Philippus die mi siet die siet ooc den vader. hoe spreicstu tooch ons den vader. En geloofstu niet dat ic in den

1) 34 ut diligatis invicem sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem.
a) **H.** mijn ghewaer jongheren
2) 36 quo vadis? .. sequeris autem postea.
3) *Mt.* 26, 31 dicit illis Jhesus: omnes vos scandalum patiemini
4) 33 etsi omnes scandalizati fuerint .. ego .. scandalizabor.
5) *L.* 22, 33 qui tecum paratus sum
6) *J.* 13, 37
b) **H.** gheefs du
c) **H.** eer die haen II werf singht noch huden soe saltu mijns drie werf hebben verloechent
7) *Mt.* 26, 34 quia hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.
8) 35 etiamsi oportuerit .. te negabo.
d) **H.** Doe sprack Jh. uwe .. noch en ontsiet u niet
9) *J.* 14, 1 Non turbetur cor vestrum: creditis in deum et in me credite.
10) 2 mansiones multe .. si quo minus, dixissem vobis
e) **H.** te bereyden ende al ghae ic ewech u te bereiden die stat.
11) 3 et si abiero et praeparavero vobis locum (*in* **S** *weggebleven*) iterum venio
12) 6 nisi per me.
f) **H.** want
13) 8 ostende nobis patrem, et sufficit nobis.
g) **H.** heb

vader ende die vader in mi es. die woort die ic u toe spreke diene sprekic van mi selven niet. mar die vader die in mi es blivende die doet die werc[14]. En geloofstu niet dat ic in den vader ende die vader in mi es. oft anders neen[h] so geloves dor die were. vorwar vorwar seggic u die in mi gelooft

14) 10 pater autem in me manens ipse facit opera.
h) **H.** oft anders neen *ontbr.*

[L.]

u syn. ghi selt mi suken ende also alsic den yoeden seide darwert ic henen vare en mogdi mi nit volgen. mar ic seggu nu wis gi plegen selt[1)]. Ic gheve u en niwe geboet. dats dat gi u onderlinge ondermint also ghelike alse ic u hebbe ghemint also motti u onderminnen[2)]. Daer ane selen alle deliede bekennen dat gi mine yongren syt dat gi u onderlinge ondermint[3)]. Doe sprac Symon Petrus ende vragde Jhesus aldus here warwert soutu varen. Ende Jhesus antwerdde hem weder ende sprac aldus. Darwert ic henen vare en mach stu mi nu nit volgen mar namaels soutu mi darwert volgen[4)]. Doe antwerdde hem Peter waromme en magic di nu nit volgen? Ic levere mine zile vor di[5)].

209. Doe sprac Jhesus tallen sinen yongren ende seide aldus. ghi allegader selt in derre nacht geschandalizeert werden ane mi want het es gescreven. Men sal slaen den herde ende de schaep selen werden gheschedt[6)]. Mar alsic op herstaen sal syn so sal ic vor u gaen int lant van Galileen[7)]. Doe antwerdde Peeter ende sprac al dus. Ende al worden alle dandre gheschandalizeert ane di ine werde nochtan nemmermeer ane di gheschandalizeert[8)]. want ic ben gereett betti in den kerkre ende in de doet te gane[9)]. Doe antwerdde hem Jhesus ende seide aldus. leverstu dan dine zile vor mi? over waer seggic di[10)] dat tu noch in derre selver[a)] nacht eerde hane tveewarf singen sal myns driewerf loghenen sout[11)]. Ende Peeter antwerdde weder aldus. Ende al soudic sterven metti in sal dyns nit loeghenen ende dat selve seiden alle dandere yongren[12)]. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide aldus.

210. En laett u herte nit bedruft werden noch en onssiet u nit. gheloefdi ane Gode so gheloeft oc ane mi[13)]. In myns vader hus syn vele woningen. Ende wart anders ic hadt u gesogt. want ic vare u ghereiden uwe stat[14)]. Ende al varic en wege uwe stat gereiden ic sal weder comen ende sal u ontfaen te mi selven omme u te brengen daer ic ben ende met mi te sine[15)]. Ende werwert ic henen vare dat wetti. ende den wech wetti.[16)] Doe antwerdde hem Thomas al dus. here wine weten nit warwert du vaers. Ende hoe mogte wi den wech gheweten?[17)] Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus.

1) *J.* XIII, 33.
2) 34.
3) 35.
4) 36.
5) 37. *Dit vs. ontbr. hier in* **T**. *De tweede helft, die in* **S** *wordt gemist, komt in* **T** *voor na L* XXII, 33.
6) *Mt.* XXVI, 31.
7) 32
8) 33.
9) *L.* XXII, 33. *Hierna is J.* XIII, 37 *in* **L** *weggelaten*.
10) *J.* XIII, 38.
a) **H.** hain (*l.*? huin = huiden *of mogelijk* hac n(octe). *Het schijnt van latere hand afkomstig*).
11) *Mt.* XXVI, 34.
12) 35.
13) *J.* XIV, 1.
14) 2.
15) 3.
16) 4.
17) 5.

Ic ben die wech ende die warheit ende dat leven. Nimen en comt ten vader[18] hen si overmids mi. haddi mi ghekent so haddi oc minen vader gheken. Ende voert anemeer seldine kennen. ende oc hebdine ghesien. Doe sprac Phylippus te hem ende seide[19] toegh ons den vader ende dat sal ons ghenugen[20]. Ende Jhesus antwerdde hem ende sprac aldus. Ic hebbe aldos langen tijt met u gewest ende en kendi mi noch nit? Phylippe die mi siet hi siet den vader. hoe comt dan dat tu segs toegh ons den vader?[21] En gheloef stu nit dat ic ben in den vader ende de vader in mi? De wart die ic u spreke die en sprek ic van myns selves halven nit. Mar de vader die in mi woent hi werkt de werke[22]. En gheloefstu nit dat

18) 6.
19) 7.
20) 8.
21) 9.
22) 10.

[S.]

die werke die ic doe die sal hi doen. ende hi sal meerre doen want ic ga ten vader[1)]. ende so wat gi bidt in mine name dat salic doen. dat die vader geglorificert werde[2)] in den sone.

CCXIV. Biddi mi iet in mine name dat willic doen[3)]. mindi mi so hout mine gebode. ende ic sal den vader bidden vor u. ende hi sal u geven enen andren trostere dat hi met u blive ewelike die geest der warheit die[a)] de werelt niet ontfaen en mach. want sine siettene niet noch en kentene niet[4)]. mar gi sultene kennende[b)] werden. want hi sal in u wonen[c)] ende in u sijn. Ic en sal u niet laten wesen. ic sal weder comen tu. Noch een lettel ende die werelt en sal mi te hant niet meer sien[5)]. mar gi sult mi sien want ic leve. ende gi sult leven[d)]. In dien dage suldi bekennen dat ic ben in minen vader ende gi in mi ende ic in u. Die mine gebode heift ende diese behout dat es die geine die mi mint. ende die mi mint die wert gemint van minen vader. ende ic salne minnen. ende sal hem openbaren mi selven. Doe sprac Judas niet die geine Scariot. here wat es dat geseit dat du di selven ons oppenbaren suls ende niet der werelt[6)]. Doe antworde hem Jesus ende sprac.

CCXV. So wie die mi mint die sal mijn sermoen houden[e)]. ende mijn vader salne minnen. endi wi sullen tote hem comen ende maken woninge met hem. Die mi niet en mint diene hout mijn sermon[e)] niet. ende tsermon dat gi hebt gehort nes niet mijn. mar sijn[f)] die mi gesant heift des vader[7)]. Dit hebbic u geseit wonende met u[8)]. mar die trostere[g)] die helege geest die de vader senden sal in mine name die sal u leren alle dinc[9)]. ende sal u vermanen al dat ic u hebbe geseit. vrede latic u. minen vrede gevic u. niet also die werelt geift gevickene u[h)]. Niet en bedrouve hem u herte noch en vruchte. gi hebt gehort dat ic u hebbe geseit. Ic ga ende come tot u. minnedi mi sekerleke gi vreudet u[i)]. want ic ga ten vader. want[k)] die vader es meerre dan ic[10)]. Ende nu seggict u eert geschiet dat gijs gelooft alst gesciet es[11)]. Ic en sal te hant niet

1) 12 Alioquin propter opera ipsa credite .. ad patrem vado.
2) 13 et quodcumque.. ut glorificetur
3) 14
a) **H.** den
4) 17 scit eum
b) **H.** sien ende kennende
c) **H.** comen
5) 19 mundus me iam non videt
d) **H.** levende werden
6) 22 non ille Scariothis: domine, quid est factum .. mundo?
e) **H.** die helt mijne leer
e) **H.** die helt mijne leer
f) **H.** mer des
7) 24. sermones .. sermonem quem .. sed eius qui me misit, patris.
8) 25. Haec locutus sum vobis apud vos manens.
g) **H.** mer als u coemt die troester
9) 26 omnia quecumque dïxero vobis. Non turbetur
h) **H.** niet als hem die werelt gheeft. alsoe en gheve ic en u niet
i) **H.** ghi solde u verblijden
k) **H.** ende
10) 28 Si diligeretis me, gauderetis utique .. quia pater maior me est.
11) 29.

vele meer spreken met u. want die prinche der werelt comt ende en heift niet an mi[12]. mar dat die werelt bekinne want ic minne den vader. ende also mi die vader geboden heift also doe ic[13].

CCXVI. Doe ic u sende sonder zac ende sonder scarpe[l] ende sonder scoe gebrac u doe iet[14]. doe antworden si ende spraken nichtes niet[m]. Doe sprac hi te hem die nu heift enen zac die neme ooc ene scarpe[l]. ende die des niet en heift die vercope sinen roc ende cope

12) 30 et in me non habet quicquam.
13) 31.
l) **H.** tessche
14) 35 saccolo et pera et calciamentis, numquid aliquid defuit vobis?
m) **H.** niets niet
l) **H.** tessche

[L.]

ic ben in den vader ende de vader in mi es?[1] Ende al en gheloefdijs elre omme nit. gheloeves doch omme de werke die ic werke. Over waer seggic u die ane mi gheloeft hi sal die werke werken die ic werke ende meerre sal hi werken. want ic vare ten vader wert[2]. ende al dat gi bidt in minen name dat salic don. dat de vader werde gheert in den sone[3].

211. Mindi mi so houdt mijn gebode[4]. ende ic sal den vader bidden vor u ende (*hs.* en) hi sal u gheven andren troestre omme eeulec met u teblivene[5]. Dat sal syn de gheest der warheit din de werelt nin mach ontfaen. want de werelt en saghen noit noch sine kenne nit. mar gi selten kennen. want hi sal met u woenen ende in u sijn.[6] Ine sal u nit weesen laten. ic sal weder tu comen[7]. Noch sal en lettel tys liden ende dar na en sal mi de werelt nemmeer sien. Mar gi selt mi sien. want ic leve ende gi selt leven met mi[8]. In din daghe so seldi kennen dat ic ben in den vader ende gi in mi ende ic in u[9]. Die mine gebode heft ende die houdt dat es deghene die mi mijnt. Ende die mi mint die sal gemint syn van minen vader. ende ic salne minnen ende sal hem vertoegen mi selven[10]. Doe sprac Judas. nit Schariothis. mar en ander. here war bi comt dat tu di ons vertoegen sout ende nit der werelt?[11] Ende Jhesus antwerdde hem weder ende seide aldus.

212. Es imen die mi mint die sal mine leeringe onthouden. ende myn vader sal ne minnen ende wi selen te hem comen ende onse woninge selen wi maken met hem[12]. Die mi nit ne mint hi ne houdt mire leeringen nit. Ende die leeringe die gi hebt gehoert die en es mine nit. mar des gheens die mi gesendt heft dats de vader[13]. De wart van dire leeringen hebbic u gesegt die wile dat ic met u hebbe ghewest[14]. mar die troestere dats die heilge gheest din de vader sal senden in minen name. die sal u leeren alle dinc. ende sal u raden alle dinc. ende don verstaen al dat ic u leere[15]. pais ende vrede latic u. pais ende vrede ghevic u. Nit also alse de werelt haren pais gheeft en ghevieken u. Ende laett u herte nit geturbeert werden noch en ontsit u nit[16] want gi hebt gehoert dat ic u gesegt hebbic ic vare ende ic come tote u. minne di mi so souddi blide ende vro syn om dat ic vare ten vader wert. want hi meerre es dan ic ben[17]. Ine sal schire

1) *J.* XIV, 11.
2) 12.
3) 13.
4) 15. **S** *heeft hiervóór vs.* 14 *uit* **V**: Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
5) 16. ut maneat vobiscum
6) 17. quia non videt eum
7) 18.
8) 19.
9) 20.
10) 21.
11) 22.
12) 23.
13) 24.
14) 25.
15) 26.
16) 27.
17) 28. *In* **T** (=**SH**) *volgt dan vs.* 29: Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis.

nit vele meer spreken iegen u. want de prinche van derre werelt comt mar hine heft ane mi[18].

213. Doe sprac hi noch te sinen yongren ende seide aldus[19]. Doe ic u sendde achter lande sonder sac ende sonder scherpe ende sonder gheschoite. wat gebrac u?[20] ende si antwerdden. Nit. Doe sprac Jhesus noch voert ende seide. mar die nu heft enen sac hi neme oc ene scherpe ende dis nin heft hi verkoepe sinen roc ende koepe enen svert[21] want ic seggu dat die

18) 30. *Hierna heeft* **T** (=**SH**) *van vs.* 31: sed ut cognoscat mundus quia diligo patrem, et sicut mandatum dedit mihi pater sic facio.
19) *L.* XXII, 34. **T** (=**V**) *heeft alleen*: Et dixit eis. **S** *heeft het weggelaten*.
20) 35.
21) 36.

[S.]

een swert[1)]. want ic segge u dat die scrift moet vervult werden in mi die sprect. metten ongerechten sal hi geachtert[a)] werden. ende al dat van mi gescreven ende vorseit es dat sal een ende hebben[2)]. doe spraken si te hem sich here hier sijn II swert. doe sprac te hem Jhesus dats genouch[b)]. staet up ende gaen wi heinen[c)3)]. Doe ginc hi uut na sine gewoneit ende quam up den bergh van oliveten. ende al dar seide hi hem.

CCXVII. Ic ben die geware wijnstoc ende mijn vader es die ackerman[4)]. alle die wijnrauken die in mi niet en bringen vrucht die sal hi af hauwen. ende alle die vrucht bringen sal hi purgieren dat si meer vruchte bringen[5)]. Gi sijt nu zuver om dat sermon dat ic u hebbe gesproken. woent[d)] in mi ende ic in u. want also die wijnranke niet vrucht en mach bringen van har selven sine wone in[e)] den wijnstoc also en mogdi ooc en si dat gi woent in mi[f)6)]. Ic ben die wijnstoc ende gi die wijnranke[g)]. die woent in mi ende ic in hem die brinct vele vruchten want sonder mi en mogdi niet doen. Die in mi niene woent[d)] die sal ut geworpen werden ende verdrogen alse die wijnranke die verdroget es. ende dien salmen nemen[h)] ende salne int vier werpen ende[i)] verbernen[7)].

CCXVIII. Eist dat gi woent[d)] in mi ende mine worde in u wonen. so wat[8)] gi dan wilt suldi bidden ende het sal u geschien. In dien es mijn vader verclaert dat gi vele vruchte bringet ende dat gi mine jongere vulcomenlike wert[9)]. Also mi die vader gemint heift hebbic u gemint. woent[d)10)] in mire minne. eist dat gi mine gebode hout so woendi in mire minnen. also ic die gebode mijns vader gehouden hebbe ende wone[k)11)] in sire minnen. Dit hebbic u geseit dat mine vrugde in u si ende uwe vreugde

1) 36 nihil. Dixit ergo eis: sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter et peram, et qui non habet vendat tunicam suam et emat gladium.
a) **H.** gheacht
2) 37 hoc quod scriptum est oportet impleri in me: et quod cum iniustis deputatus est. Etenim ea quae sunt de me finem habent.
b) **H.** daer mede is g. Dat die werelt bekenne. want ic mynne den vader. ende alsoe my die vader gheboden heeft alsoe doe ic
c) **H.** ewech
3) *J.* 14, 31 surgite, eamus hinc.
4) *J.* 15, l agricola est.
5) 2 non ferentem fructum .. purgabit .. ut fructum plus afferat.
d) **H.** blijft
e) **H.** blijve aen
f) **H.** en moecht ghi niet ghi en blijft in my
6) 4 nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis.
g) **H.** telghen
d) **H.** blijft
h) **H.** afhouwen
i) **H.** te
7) 6 mittetur foras sicut palmes et aruit, et colligent eos et in ignem mittunt, et ardent.
d) **H.** blijft
8) 7 Si manseritis .. quodcumque
9) 8 pater meus ut fructum plurimum afferatis et efficiamini mei discipuli.
d) **H.** blijft
10) 9 manete
k) **H.** ghebleven ben
11) 10 Si .. servaveritis .. maneo

vervult werde[12]. Dat es mijn gebot dat gi u onderlinge[l] mint[13] also ic u hebbe gemint. Groter minnen en heift niemen dan dat hi sine ziele geift[m] vor sine vriende[14]. Gi sijt mine vriende doe di[15] dat ic u geboden hebbe ic en heete u te hant niet knechte. want die knecht en weet niet wat sijn here doet. mar ic hebbe u vriende geheete. want al dat ic gehort hebbe van minen vader dat hebbic u cont gedaen[16]. gine hebt mi niet vercoren. mar ic hebbe u vercoren. ende hebbe u geseit[n] dat gi gaet ende vrucht bringet. ende die vrucht uwe blive. ende al dat gi den vader bidt in mine name dat hijt u geve.

12) 11 Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum impleatur.
l) **H.** onder een ander
13) 12 diligatis invicem
m) **H.** gheve
14) 13 quam ut .. pro amicis suis.
15) 14 si fec ritis
16) 15 Iam non .. nota feci vobis.
n) **H.** ghesant

[L.]

scrifture die gescreven es van mi. die aldos sprekt hi sal ghesellet werden met quadyen die moet volcomen ende aldat van mi gescreven ende vorghesegt es. dat sal schire inde nemen[1]. Doe antwerdden sine yongren ende seiden. here hir syn tvee svert. Ende Jhesus antwerdde weder aldus hets gnoch[2]. Dar na so sprac hi noch voert ende seide omme dat ic der werelt wille don bekennen dat ic den vader minne ende dat ic also doe alse mi de vader geboden heft so staet op ende gawi henen[3]. Ende alse dat gesproken was so ghinc hi ut[4] ende quam op den berch van oliveten na sine gewoente. ende aldaer so sprac Jhesus noch te sinen yongren ende seide al dus[5].

214. Ic ben die gewarege wyngart. ende myn vader es akkerman. diene wint[6]. alle die ranken die engheene vrocht en dragen in mi die sal hi af howen. ende alle die vrocht dragen die sal hi purgeren. omme bat vrocht te dragene[7]. Nu sidi ghesuvert bi den warden die ic u gesproken hebbe[8]. Blyft in mi ende ic sal bliven in u. also ghelike alse de ranke en gheene vrocht en mach dragen hine blive ane den wyngart. also en modi (*l.* mogdi) oc ghine blyft in mi[9]. Ic ben de wyngart ende gi syt de ranke. Die in mi blyft ende ic in hem die dregt groete vrocht. want sonder mi en mogdi nit don[10]. Die in mi nin blyft. die sal ut geworpen werden ende sal verdorren alse de ranke die verdorret es. ende din sal men nemen ende salne in vir worpen daer hi bernen sal[11].[a] Blyfdi in mi ende bliven mine wart in u al dat gi wilt seldi bidden ende dat sal u geschin[12]. In din es myn vader verclert dat gi mine yongren blyft ende grote vrocht dragt. also ghelike alse mi de vader ghemint heft so hebbic u ghemint. Dar omme radic u dat gi blyft in mire minnen[13]. houddi mine gebode so seldi bliven in mire minnen. also ghelike alsic hebbe gehouden de gebode myns vader ende in sire minnen bleven ben[14]. Dit hebbic u gesegt omme dat mine blischap in u si ende uwe blischap verde vervult[15].

215. Dats myn gebot dat gi onderlinge u ondermint. geliker wys dat ic u hebbe ghemint[16]. meerre vrinschap en mach nimen hebben dan dat hi sine zile levere vor

1) *L.* XXIII, 37.
2) 38. domine, ecce gladii duo hic.
3) *J.* XIV, 31. *Het eerste gedeelte van dit vs. komt alleen in* **LH** *voor, terwijl het in* **SH** *eerder is geplaatst, zie bl.* 231.
4) *Mt.* XXVI, 30. Et (h)ymno dicto exierunt sec. consuetudinem.
5) *L.* XXII, 39.
6) *J.* XV, 1.
7) 2.
8) 3.
9) 4.
10) 5.
11) 6.
a) **H.** Si manseritis in me[*]
*) XV, 7.
12) 7.
13) 8.
14) 10.
15) 11.
16) 12.

sine vrint[17]. ghi syt mine vrint op dat gi doet dat ic u gebiede[18]. tsarmeer en sal ic u nit heeten knechte. want de knecht en weet nit wat sine here doet. mar u heetic mine vrint. want al dat ic hebbe gehoert van minen vader dat hebbic u cont gemakt[19]. ghine hebt mi nit gekoren. mar ic hebbe u gekoren dat gi selt gaen ende vrocht beyagen ende dat uwe vrocht blive gestedelec. ende u al dat gegheven werde dat gi den vader bidt in minen name[20].

17) 13.
18) 14.
19) 15.
20) 16. et posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat, ut quodcumque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.

[S.]

CCXIX. Dat gebiedic u dat gi u onderlinge[a)] mint[1)]. Eist dat u die werelt haet weit dat soe mi vor u gehaet heift[2)]. haddi vander werelt geweist die werelt hadde gemint dat hare hadde geweist. mar want gi vander werelt niene sijt mar ic hebbe u vercoren vander werelt[3)]. daromme haet u die werelt. Gedinct mijns sermons dat ic gesproken hebbe. die knecht nes niet meerre dan die here. Hebben si mi percecucie gedaen[b)] si sullense u ooc doen[c)]. hebben si mi na gevolget si sullen u ooc na volgen. Hebben si mijn sermon gehouden si sullen ooc duwe houden[4)]. mar al dit sullen si u doen dor mine name want sine bekennen niet dien[5)] die mi heift gesent. En was[d)] ic niet comen ende en haddic hem niet toe gesproken so en hadden sijs gene sonde. mar nu en hebben si gene onscout van haren sonden[6)]. die mi haet die haet ooc minen vader. En haddic die werc niet gedaen in hem die niemen anders en hadde gedaen[e)] so en hadden sijs gene sonde. mar nu hebben sise gesien ende hebben mi gehaet ende minen vader[7)]. mar dat vervult werde dat sermon dat in hare wet gescreven es. want si hebben vergeifs mi gehaet[f)8)].

CCXX. Mar alse comt die trostere die[g)] ic u senden sal van den vader. die geest der warheit die van den vader uut gaet. die sal getugenesse geven van mi. ende gi sult getugenesse geven van mi[h)]. want gi van den beginne[9)] met mi sijt geweist. Dit hebbic u geseit dat gi niet gescandelisert en wert[10)]. want si sullen u uten synagogen werpen. mar die tijt sal comen dat elc die u dodet sal wanen Gode dienst doen. Ende dit sullen si u doen want si niet bekent hebben den vader noch mi. mar dit hebbic u geseit te voren als hare stonde comt dat gi gedinct dat ict u hebbe geseit. mar dit en seidic u niet van aneginne[i)] want ic was met u.

a) **H.** onder een ander
1) 17 Haec mando vobis, ut diligatis invicem.
2) 18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.
3) 19 Si de mundo fuisetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero .. sed ego elegi vos de mundo
b) **H.** ghehaet
c) **H.** haten
4) 20 Mementote sermonis mei .. Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem .. et vestrum servabunt.
5) 21 propter nomen .. nesciunt eum
d) **H.** weer
6) 22 peccatum non haberent .. excusationem non habent de peccato suo.
e) **H.** mocht ghedoen
7) 24 Nunc autem et viderunt et oderunt et me et patrem meum.
f) **H.** die daer sprieckt te vergheefs h.s.m.g.
8) 25 Sed ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio me habuerunt gratias
g) **H.** den
h) **H.** *Deze zin ontbr. in* **H.**
9) 27 ab initio
10) *J.* 16, 1 ut non scandalizemini.
i) **H.** beghinne

CCXXI. Nu gaic ten genen die mi heift gesent. ende niemen van u en vraecht mi waer gaestu[11]. mar want ic u dit hebbe geseit so heift bedroufnesse[k] vervult uwe herte. mar ic segge u die warheit hets u nuttelic[l] dat ic van u ga[12]. want en ga ic niet wech. sone comt die trostere niet tote u. mar ga ic wech so sendt ickene tot u. Ende als hi comt so sal hi berespen die werelt[m] van den sonden. ende van der gerechticheit[13]. ende van den ordele. Van den sonden want si niet geloven in mi[14]. van der gerechticheit want ic ten vader ga. ende te hant ne suldi mi niet sien.

11) 5 ab initio .. quo vadis?
k) **H.** druefheit
l) **H.** nutte
12) 7 ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam
m) **H.** die werelt bestraven
13) 8 iustitia
14) 9 quia non credunt in me.

[L.]

216. Dat gebiedic u dat gi u ondermint[1]. al haett u de werelt. gi selt weten dat si mi eer haetten dan u die u vorste ben[2]. haddi van der werelt ghewest so hadde de werelt har deel ghemint ane u. mar want gi van der werelt nin syt. ende ic u uter werelt gecoren hebbe. dar omme haett u de werelt[3]. laett u gedinken dis wards dat ic u seide. dat de knecht en es nit meerre dan syn here. hebben si mi persecutie gedaen so selense u persecucie don. hebbense mine leeringe gehouden so selense oc duwe houden[4]. mar al dit selense u don om minen wille. want sine kennen des gheens nit die mi heft ghesent[5]. En waric selve nit comen ende hadde hen toe gesproken so weren sys sonder plecht. mar nu en hebben si enghene onschout van harre plecht[6]. Die mi haett hi haett minen vader[7]. en haddic die werke nit gewarchtt die nie mensche en warchte si warens sonder plecht. mar nu hebbensi se gesieu. ende hebben verhaett beide mi ende minen vader[8]. mar die prophecie die (in *ontbr.*) hare wet gescreven es moet werden vervult die aldus sprekt. si haten mi sonder schout[9].

217. Alse die troestere din ic u senden sal van des vader halven comen sal deghene sal getuge gheven van mi[10]. Ende gi selve selt oc getugen van mi. want gi van beginsele hebt gewest met mi[11]. Dit hebbic u gesegt dat gi nit geschandalizeert en werdt[12]. want men sal u uter synagogen don. mar die ure comt in welker dat alle die u doeden selen wenen Gode enen lieven dinst don[13]. Ende dit selense u don want si nin kennen den vader noch mi[14]. mar dit seggic u tevoren. dats u gedinke alse die ure comt datt gheschit dat ict u hebbe gesegt[15]. Dit en seidic u nit van irst omme dat ic met u was.

218. Mar nu varic ten ghenen wert die mi gesent heft. ende ure negheen en vragt mi warwert ic vare[16]. mar omme dat ic u dit hebbe ghesegt so syn uwe herten bedruft[17]. mar in der waerheit seggic u dat u orborlec es dat ic vare. want en varic nit so ne sal die troestere nit comen tote u. mar varic en wege so salic u din senden[18]. Ende alse hi comt so sal hi die werelt berespen van sunden ende van gherechtegheiden ende van ordeele[19]. van sunden. omme dat de liede van der werelt nin gheloeven ane mi[20].

1) *J.* XV, 17.
2) 18.
3) 19.
4) 20.
5) 21.
6) 22.
7) 23.
8) 24.
9) 25.
10) 26.
11) 27.
12) *J.* XVI, 1.
13) 2.
14) 3.
15) 4.
16) 5.
17) 6.
18) 7.
19) 8.
20) 9.

van gherechtegheiden. want ic ten vader wert vare. ende schire en seldi mi nemmeer sien[21)]. van ordeele. want de prinsche[n] van derre werelt emmer toe verordeelt es[a)22)]. Dits also te verstane na der glosen. Dat de heilege gheest de werelt berespt van hare sunden omme dat si ane den Gods sone nin woude gbeloeven want dat ene oppenbare mesdaet was dat si nin gheloeveden an den ghenen die omme hare te verloessene comen was van gherechtegheiden berespt hi se. nit van dire die si heft. mar die si nin heft. want gherechtegheit dats igewelken gheven dat hem behoert dese gherechtegheit leerde Jbesus Christus in de werelt want hi ghaf den vader dat hem behoerde dat was reverencie ende (*hs.* en) eere. hi gaf oc ons menschen dat ons behoerde dat was sine mine hi gaf oc hem selven dat hem behoerde om ons te verloessene dat was sine verworpenheit ende sine passie.

21) 10.
a)
22) 11.

[S.]

van den ordele want die prince deser werelt es te hant verordelt. Noch hebbic u vele te seggene. mar gine moget nu niet gedragen[1)]. mar alse die geest der warheit comt so sal hi u leren alle warheit. Hine sal niet spreken van hem selven mar so wat hi wert horende dat sal hi spreken. ende die dinc die toe comende sijn die sal hi u cont doen[a)2)]. hi sal mi verclarsen want hi saelt van den minen nemen[3)] ende saelt u cont doen[b)]. Al dat die vader heift dat es mijn. dar omme seidic hi saelt van den minen nemen[4)] ende saelt u cont doen.

CCXXII. Een luttel ende ghine sult mi te hant niet sien. ende echter een luttel[5)] ende gi sult mi sien want ic ga ten vader. Doe spraken somige van sinen jongeren onderlinge wat es dat hi ons seit[6)] een luttel ende gine sult mi niet sien. ende echter een lettel ende gi sult mi sien want ic ga ten vader. ende spraken wat es dat hi ons seget een luttel wine weten niet wat hi ons seit[7)]. mar Jhesus bekande dat si hem wouden vragen ende sprac te hem. ghi vraecht onder u van dien dat ic sprac een luttel ende te hant en suldi mi niet sien. ende echter een luttel ende gi wert mi siende[c)8)]. Vorwar vorwar seggic u ghi sult wenen ende screien ende die werelt sal blide sijn[d)9)]. mar gi sult bedrouft werden. mar uwe bedroufnesse[e)] sal gekeert werden in vreugden. Twijf alsi gebaert so heif si bedroufnesse[e)] want hare stonde komt. mar alsi gebaert heift dat kint te hant en gedinc[f)] si die pinen niet. dor die vreude[10)] dat geboren es een mensche in de werelt. also hebdi nu bedroufnesse[g)]. mar ic sal u ander warf sien. ende dan sal hem vreugden u herte[h)]. ende uwe vreugde en sal niemen (nemen *ontbr.*) van u[11)]. ende in dien dage en suldi mi niet vragen.

1) 12 Sed non potestis portare modo.
a) **H.** cont maken
2) 13 Non enim loquitur a semetipso, sed quaecumque audiet loquitur et quae ventura sunt adnuntiabit vobis.
3) 14 clarificabit, quia de meo accipiet
b) **H.** kundighen
4) 15 Omnia quaecumque habet pater mea sunt, propterea dixi quia de meo accipiet
5) 16 iterum modicum
6) 17 Dixerunt ergo ex discipnlis eius ad invicem: quid est hoc, quod dicit nobis
7) 18 Dicebant ergo: quid est hoc quod dicit: modicum? nescimus quid loquitur.
c) **H.** sult my sien
8) 19 et videbitis me.
d) **H.** hoer verbliden
9) 20 plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaubebit
e) **H.** druefheit
e) **H.** druefheit
f) **H.** ghedenckt
10) 21 cum parit tristitiam habet, quia venit ora eius: cum autem pepererit puerum iam non meminit presure propter gaudium
g) **H.** Ende daer om suldy nu drucheit lijden
h) **H.** anderwerven sal ic u sien eude u herte sal verblijden
11) 22 Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tol!et a vobis.

CCXXIII. Vorwar vorwar seggic u biddi iet[12] den vader in mine name dat sal hi u geven. Tote nu en hebdi niet gebeden in mine name. bidt ende gi sult ontfaen dat uwe vreugde vul si. Dit hebbic u in gelikenessen[13] gesproken. mar die stonde comt dat ic u niet in gelikenessen[13] toe sal spreken. mar dat ic u oppenbare van minen vader sal condegen[i]. in dien dage suldi bidden in mine name. Ende niene seggic u[14] dat ic den vader sal bidden vor u. want die vader selve mint u. want gi mi hebt

12) 23 Amen amen dico vobis: si quid petieritis
13) 25 in proverbiis
13) 25 in proverbiis
i) **H.** boetschappen
14) 26 non dico vobis

[L.]

deghene dan die dese gherechtegheit also houden dat si den vader gheven eere den evenkersten minne ende hen selven verworpenheit ende afflictie die selen ten vader varen ende selen Gode sien. Mar want de werelt dese gherechtegheit nin heft so salse de heilege gheest dar af berespen dats te verstane also dat deghene diese nin hebben te Gode nin selen comen noch Gode sien. van ordeele sal hise berespen want de prinche van derre werelt verordeelt es. dats also te verstane sidermeer dat Lucifer ende sine ingle worden verordeelt omme hare mesdaet so mach hare de werrelt wale dis onssin dat si oc selen ghordeelt werden omme hare mesdaet ende want si dat ordeel nin onssit so salse de heilege gheest berespen alse van ordeele dat si nin onssit. Dar na so continueert hi noch voert sine redene ende segt aldus. noch hebbic u vele te seggene. mar gi ne conet nu al nit onthouden[1]. mar alse de gheest der waerheit comt die sal u leeren alle die wareit. want hine sal van syns selves halven nit spreken. mar dat hi hoeren sal dat sal hi seggen. ende dat te gheschin es dat sal hi u verwisen[2]. Die sal mi vercleren. want hi saelt van den myns selves nemen ende saelt u vertoegen[3]. alle dat de vader heft dats myn. dar omme seidic dat hyt van den myns selves nemen soude ende soudt u vertoegen[4].

219. En lettel tijs sal liden ende dan en seldi mi nit sien. ende daer na sal echt en lettel tijs liden ende dan seldi mi noch sien. want ic vare ten vader wert[5]. Doe spraken some sine yongren onderlingen ende seiden aldus. wat meint hi daer met dat hi segt en lettel tys sal lieden ende dan en seldi mi nit sien. ende daer na sal echt en lettel tyds liden ende dan seldi mi weder sien. want ic vare ten vader wert?[6] wat meint hi met tin lettelen tide? wine weten nit wat hire mede meint[7]. mar Jhesus die wiste dat si hem begerden te vragene van din warden. hi sprac hen tirst ane ende seide al dus. Gi vragt onder u van din warden die ic seide. en lettel tyds sal lieden ende dan en seldi mi nit sien. ende daer na sal echt en lettel tyds lieden ende dan seldi mi weder sien[8]. over waer seggic u dat gi selt weenen ende screyen ende de werelt sal verblischen. ghi selt moten bedruft werden. Mar uwe drufheit sal in blischap gewandelt werden[9]. En wyf die ens kinds blyft die es in drufheiden omme dat die ure van din blivene naekende es. mar alse si dis kinds bleven es. so en ghedinkt hare nemmeer dire perssen noch dis arebeits. omme die blischap die si heft van din dat en mensche in de werelt geboren es[10]. also ghelike si di oc nu bedruft. mar ic sal u noch comen sien. ende dan sal u herte verblischen. ende nimen en sal die blischap mogen nemen van u[11].

1) *J.* XVI, 12.
2) 13.
3) 14.
4) 15.
5) 16.
6) 17.
7) 18.
8) 19.
9) 20.
10) 21.
11) 22.

220. In din dage en seldi mi nit dorven bidden. over waer seggic u so wat so gi den vader bidt in minen name dat sal hi u gheven[12]. Tote nu en hebdi nit gebeden in minen name. bidt ende gi selt ontfaen. dat uwe blischap volcomen si[13]. tote nu heb ic u in ghelikenessen gesproken. mar nu comt die ure dat ic in ghelikenessen u nemmeer toe spreken en sal. mar dat ic u oppenbare van den vader spreken sal[14]. in din dage seldi bidden in minen name. ende nu segghic u dat ic den vader sal bidden vor u[15].

12) 23.
13) 24.
14) 25.
15) 26.

[S.]

gemint. ende hebt gelooft dat ic van Gode comen ben. Ic ginc uut van den vader ende quam in de werelt. echter latic die werelt ende ga ten vader. Doe spraken te hem sine jongere. sich nu spreicstu oppenbaer ende en spreix geen gelikenesse. nu weten wi dat du alle dinge weits. ende dat en gene noot es dat di iemen vrage. indien geloven wi dattu ute Gode comen best. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. ghi gelooft nu. siet die stonde naect ende comt[a)] te hant dat gi gesprait[b)] sult werden ende elc in sinen eiginen[c)]. ende mi suldi allene laten. ende ic en ben niet allene want die vader es met mi. Dit hebbic u geseit dat gi in mi vrede hebt. in de werelt suldi perse hebben. mar hebt troost[d)] ic hebbe verwonnen de werelt.

CCXXIV. Doe Jhesus dit gesproken hadde[e)] *doe hief hi op sijn oghen*[f)] *in den hemel ende sprac*[g)] *vader die stonde comt*[h)] *verclare dijnen sone. dat di dijn sone*[i)] *verclare. Also*[k)] *du hem hebs ghegheven ghewout*[l)] *alles vleeschs*[m)] *dat*[n)] *hi alle dien*[o)] *die du hem hebs ghegheven*[p)] *gheve*[q)] *dat ewighe leven. Dat is ewich leven dat sy di alleen bekennen enen ghewaren God*[r)]*. ende dien*[s)] *du ghesant hebs*[t)] *Jhesum Christum. ic heb di verclaert op*[u)] *der erden. ende dat werck dattu my gaves te doene heb ic vulbracht*[v)]*. Ende nu vader verclar du mi bi di selven met der clarheit die ic hadde eer die werelt wart bi di*[w)]*. Ic hebbe gheoppenbaert dine name den menschen*[x)] *die du mi hebs ghegheven*[ij)] *vander werelt. Si waren dijn ende du ghaefse*[z)] *mi ende si hebben dijn sermon*[aa)] *ghehouden*[bb)]*. nu bekennen si dat alle dinc die du my ghegheven hebs*

a) **H.** die ure coemt. Ende siet si coemt
b) **H.** ghescheiden
c) **H.** int syn
d) **H.** betrouwe
e) **H.** *In het Stuttgartsche hs. is tusschen bl.* 193 *en* 194 *een blad uitgesneden, dat ik naar* ***H, L*** *en naar de hss*. 261 *en* 258 *van de Maatsch. der Ned. Lett. heb trachten te reconstrueeren*.
f) **H. H** sloech hy s.o. op
g) **H. H** seyde
h) **H. H** ure is ghecomen
i) **H.** 261 dijn soen di
k) **H.** 258 alsoe als
l) **H. H** ghegheven hebst moeghentheit; 261 hebste g.g.
m) **H.** 261 vleysche.
n) **H. H** opdat
o) **H. H** hem allen
p) **H. H** heefs g; 261 hem g hebste
q) **H.** 261 gheves
r) **H.** 261 ghewarich god 258 warachtich god
s) **H.** 261 dien die
t) **H. H** g heefs; 261 gheseynt hebste
u) **H.** 261 boven
v) **H.** *naar* **H** *en* 258; 261 dat werc heb ic ghedaen dattu my gaveste dat ic doen soude
w) **H. H** hadde al eer die werelt was bi dy
x) **H. H** dijnen n.d.m.g., 261 dijnen naem
ij) **H. H** ghaves, 261 hebste g.
z) **H.** 261 hebstese mi ghegheven
aa) **H. H** leeringhe, 1956 reeden
bb) **H. H** ghehalden

van di sijn[cc)]*. want die worde die du mi ghegheven hebs die heb ic hem ghegheven. ende si hebbense ontfaen*[dd)] *ende bekennen*[ee)] *warliken dat ic van di comen ben*[ff)]*. ende si hebben gheloeft dattu mi hebs ghesant*[gg)]*. Ic bidde vor hem. niet*[hh)] *vor die werelt*[ii)] *mar vor dien die*[kk)] *du mi ghegheven hebs*[ll)]*. want si dijn sijn*[mm)]*. Ende alle die mijn sijn dijn*[nn)]*. ende alle die dijn sijn mijn*[oo)]*. ende ic ben verclaert in hem. ende te hant*[pp)] *en ben ic*[qq)] *in die werelt niet. mar dese sijn*[rr)] *in die werelt ende ic come tote di*.

CCXXV. *Heleghe*[ss)] *vader behoutse*[tt)] *in dine name die du mi ghegheven hebs dat si een sijn also*[uu)] *wi een sijn. doe ic met hem was*[vv)] *doe behielt icse in dine name die du mi ghegheven hebs die hebbic behoet*[ww)]*. ende niemen van*[xx)]

cc) **H.** 261 Nu beken ic dattu mi gheseynt hebste van dien, **H** hebben sy bekent d.a. dingen
dd) **H.** A ontvanghen
ee) **H. H** nu bekennen sy, 258 ghekennet
ff) **H. H** wt di, 258 van di wtghinc
gg) **H. H** heefs; 261 heves
hh) **H.** 261 ende niet
ii) **H.** 261 w. en bid ic
kk) **H. H** voer alle die
ll) **H. H** heves van der werelt
mm) **H. H** syn dyn
nn) **H. H** sijn die sijn dijn 258 = L
oo) **H.** 258 = L.
pp) **H. H** nu te h.
qq) **H. H** ende ic bin te h.
rr) **H.** Hende d.s. noch
ss) **H.** 261 heilich
tt) **H. H** behaltsi in der waerheit
uu) **H.** 261 als **H** alsce
vv) **H.** 261 was m.h.
ww) **H.** 261 hebste dat si een sijn als wi een sijn die ic heb behouden
xx) **H.** 261 wt

[L.]

want de vader selve mint u. omme dat gi mi mint. ende gheloeft dat ic van Gods halven comen ben[1]. Ic quam van den vader in dese werelt. nu latic de werelt ende vare weder ten vader wert[2]. Doe spraken die yongren ende seiden aldus. Nu spreks tu oppenbare ende en segs en gheene ghelikenesse[3]. Nu wete wi dat tu alle dinc wets ende dat engheene noet en es dat di imen it vrege. In desen gheloeve wi dat tu ute Gode comen best[4]. Doe antwerdde hen Jhesus ende sprac aldus. Nu gheloefdi[5]. ic seggu dat die ure nakt ende schire comen sal dat gi van een gescheeden selt werden. ende ure igelic sal gaen sire straten ende selt mi allene laeten. mar ine ben allene nit. want de vader met mi es[6]. dit hebbic u gesegt omme dat gi pais selt hebben in mi. In de werelt seldi persse ende arbeit hebben. mar getroest u. want ic hebbe de werelt werwonnen[7].

221. Dit sprac Jhesus ende dar na hif hi sine ogen op te hemele wert ende seide aldus. Vader die ure nakt verclere dinen sone dat ti dyn sone weder verclere[8]. also gelike verclerne alse du hem hefs macht gegeven ende geweldechheit alre creaturen ende allen den ghenen die du hem gegeven hefs macht hefs verleent te gevene dat eeuleke leven[9]. Ende dat es dat eeuleke leven dat si di allene bekennen enen gewarege Got. ende din du gesendt hefs Jhesum Christum[10]. ic hebbe di verclert op ertrike. dat werc hebbic volwarcht dat tu mi hads bevolen te werkene[11]. Ende nu vader verclere mi du selve met dire clerheit die ic hadde eer de werelt was gemakt[12]. Ic hebbe oppenbart dinen name din menschen die du mi hefs gegeven uter werelt. Si waren dyn. ende du gafsse mi. ende dine leeringen hebben si gehouden[13]. Nu bekennense dat al dat du mi gegheven hefs van di es[14]. want die wart die du mi gafs die hebbic hen voert gegheven. ende si hebbense ontfaen. ende bekennen ghewareghlec dat ic van dinen halven comen ben. ende geloeven oc dat tu mi hefs gesendt[15]. Ic bidde vor hen. nit vor de werelt. mar vor de ghene die du mi gegheven hefs. want si dine syn[16]. ende al dat ic hebbe dats tyn. ende dat tu hefs dats myn. ende ic ben verclert in hen[17]. ende al saen en benic in de werelt nit. mar dese bliven in de werelt. ende ic come tote di.

1) *J.* XVI, 27. amastis et credidistis quia ego a deo exivi.
2) 28. iterum relinquo mundum
3) 29. et proverbium nullum dicis.
4) 30. et non opus est tibi ut quis
5) 31.
6) 32. Ecce venit hora et iam venit, ut dispergamini unusquisque in propria
7) 33. pacem habeatis. In mundo presuram habebitis
8) *J.* XVII, 1. clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.
9) 2. sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam aeternam.
10) 3.
11) 4. ut faciam
12) 5. priusquam mundus esset apud te.
13) 6.
14) 7. omnia quae
15) 8.
16) 9. quia tui sunt.
17) 10. et mea omnia tua sunt et tua mea sunt.

222. Heilege vader hout se in dinen name die du mi gegheven hefs. dat se een syn ghelykerwys wi een syn[18]. Doe ic met hen was doe hildicse in dinen name. die du mi gafs die huddeic. ende engheen van din

18) 11. et ego ad te venio, pater sanctae. Serva eos

[S.]

hem en is verloren dan die soen[a] *der verloren*heit.[b] dat die scrift vervult werde. want nu comic te di. ende dit sprekic in de werelt. dat si mine vreude vulcomen hebben in hem selven. Ic hebbe hem gegeven dijn sermon ende die werelt heifse gehaet. want sine sijn niet van der werelt. also ic van der werelt niet en ben. Ic en bidde[c] niet dat duse neims van der werelt. mar dat duse behoets van quade. Sine sijn vander werelt niet also ic vander werelt niet en ben. maecse helich[d] inder warheit. dijn sermon dats[e] die warheit. Also du mi gesent hebs in de werelt also sendic hen in de werelt. Omme hen helegeic mi selven dat si ooc gehelicht sijn inder warheit. mar niet allene biddic vor hem. mar vor hem die geloven sullen bi haren worden in mi. dat si alle een sijn. also du vader in mi ende (ic *ontbr.*) in di dat si ooc in ons een sijn. dat die werelt gelove dattu mi hebs gesant. Ende die clarheit die du mi gaves[f] die hebbic hem gegeven. dat si een sijn also wi een zijn. ic in hem ende du in mi dat si sijn[g] vulbracht[1] in een. ende die werelt bekenne dattu mi hebs gesent. ende du hebs hen gemint[h] also du mi ghemint hebs.

CCXXVI. Vader die du mi gegeven hebs ic wille dat so waer ic ben dat si met mi sijn. dat si sien mine clarheit die du mi gegeven hebs. want du minnets mi eer die werelt gemaect was[2]. Gerecht[i] vader die werelt en heifti niet bekent[k]. ende dese hebben bekent dattu mi gesent hebs[3]. ende ic hebbe hem cont gemaect dine name. ende salse hem cont maken. dat die minne dar du mi mede gemint hebs in hem si ende ic in hem[l]. Doe Jhesus dit gesproken hadde doe ginc hi in met sinen jongeren in een dorp heet[m] Getsemani. over dat water dat heet Cedron[4]. dar was een hof[n] dar ginc hi in met sinen jongeren. Ende Judas diene verriet wiste wel die stat. want hi dieken daer plach te comene[5] met sinen jongeren. Ende doe hi quam ter stat doe sprac hi te sinen jongeren sit hier ende bedet[6] dat gi niene valt in becoringen. tote dat ic dar gega[o][7] ende bede. Doe nam hi Petre ende Zebedeus kindre Jacob ende

a) **H.** 261 dan die soen *ontbr.*
b) **H.** H, 258 *en* L verdoemnisse. S *heeft* - heit, *gaat dan verder*.
c) **H.** bidde di
d) **H.** Heilighe vader heilichse
e) **H.** want dijn woert is
f) **H.** gheves
g) **H.** werden
1) 23 ut sint consummati
h) **H.** dattu sy mijns
2) 24 ante constitutionem mundi
i) **H.** waert .. gherechtighe
k) **H.** bekent mer ic heb dy bekent.
3) 25
l) **H.** Hier beghint die passie onse heren Jhesu Christi. *Ook in* **S** *aan den kant*: H.b.d.p. ons liefs heeren
m) **H.** dat hiet
4) *J.* 18, 1 trans torrentem Cedron
n) **H.** gaerde
5) 2 Jhesus convenerat
6) *L.* 22, 40 et orate
o) **H.** went dat ic daer gae
7) *Mt.* 26, 36 donec vadam illuc.

Johanne ende ginc een lettel vort. ende hi begonde te verseergene[p)8)] ende bedrouft te sine ende sprac te hem. mine ziele es bedrouft toter doot. beidet mijns hier ende waect met mi[9)]. Doe ginc hi van hem alse verre als men met enen stene gewerpen mochte. Ende met gebugeden knien so beidde hi ende viel up sijn anschijn ende bat[q)] oft mogelic ware dat die ure lede[r)] van hem ende sprac. Abba Vader alle dinc sijn di mogelic. Vader mijn[s)] maecht sijn so nem desen kelc af van mi. nochtan en moete niet geschien dat ic wille mar dattu wilt[t)10)]. Ende doe hi up stont van sinen gebede

p) **H.** suchte
8) 37 coepit contristari
9) 38 sustinete hic et vigilata mecum.
q) **H.** gheboechde .. aensichte ende badt ende sprack
r) **H.** die kelck ghinghe
s) **H.** gherechtighe vader
t) **H.** Doch gheschie niet mijn wille mer dijn wille moet gheschien
10) *Mc.* 14, 36 Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu.

[L.]

en bleef verloren. dan de sone der verdumnessen. omme descrifture te vervulne[1]. Nu comic te di ende dit seggic hen die wile dat ic in de werelt ben. dat si mine blischap behouden in hen[2]. Ic hebbe hen gegheven dine leeringe. ende de werelt heft se gehaet. om dat si van der werelt nin syn[3]. Ine bidde nit dat duse nems uter werelt. mar dat duse behuds van arghe[4]. sine syn van der werelt nit. ghelyc dat ic van der werelt nin ben[5]. makse heilech in der warheit. dine leeringe dats te waerheit[6]. also gelike alse du mi in de werelt hefs gesendt. also hebbic se in de werelt gesent[7]. ende omme haren wille heileghe ic mi selven. dat si oc werden geheilegt in der waerheit[8]. Ende nit allene en biddic over hen mar over degene oc die ane mi gheloeven selen overmids hare leeringe[9]. datse alle een werden gelyc dat du vader in mi best ende ic in di. ende si in ons een werden. dat de werelt geloeve dat tu mi hefs gesendt[10]. ende die clerheit die du mi ghafs hebbic hen gegheven. dat si allene werden ghelyc dat wi een syn[11]. ic in hen ende du in mi. dat si werden volmakt in een. ende de werelt bekennen dat du mi hefs gesendt. ende ic se gemint hebbe. gelikerwys dat tu mi hefs gemint[12]. Vader die du mi hefs gegheven die willic dat daer met mi syn daer ic wesen sal. dat si mogen sien die clerheit die du mi gegheven hefs. want du mi minnes eer de werelt was gemakt[13]. gherechte vader ende de werelt en heft di nit bekent. mar ic bekenne di. ende dese bekennen dat tu mi gesendt hefs[14]. ende dinen name hebbic hen cont gemakt. ende sal noch cont maken. dat die minne dat (*l.* dar) du mi met hefs gemint in hen si blivende. ende ic oc blive in hen[15].

223. Alse Jhesus dese wart gesproken hadde so ghinc hi met sinen yongren in een dorp dat hit Gethsemani[16]. over dat gewat dat heett Cedron al daer so stont een hof daer hi in ghinc met sinen yongren[17]. Ende Judas dine verrit wist vale die stat want hi dikke plach al daer te comene met sinen yongren[18]. Ende alse Jhesus daer quam so seide hi tote sinen yonghren. Sitt hir ende sprect u gebet dat gi nin valt in koringen[19]. ende ontbeidt myns tote din male dat ic ga ende doe myn gebet ende

1) *J.* XVII, 12. nisi filius .. ut scriptura impleatur.
2) 13.
3) 14 quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo.
4) 15.
5) 16.
6) 17.
7) 18.
8) 19.
9) 20. per verbum eorum in me.
10) 21.
11) 22.
12) 23. et cognoscat mundus
13) 24.
14) 25. et mundus te non cognovit: ego autem te cognovi
15) 26.
16) *Mt.* XXVI, 36.
17) *J.* XVIII, 1.
18) 2.
19) *L.* XXII, 40.

weder come[20]. Doe nam hi Peetre ende tvee Zebedeuss kinder Yacops ende Yanne ende ghinc voert ende hi begonste te verseereghene ende bedruft te sine[21]. Doe sprac hi tote hen ende seide. mine zile es bedruft toter doet beidt hir myns ende waekt met mi[22]. Doe ghinc hi van also verre alse men enen steen werpen mochte ende leide sine knin ter erden[23]. ende vil op syn anschin[24] ende bat ochtt syn mochte dat die ure moste liden van hem ende seide aldus[25] Abba. myn vader alle dinc syn di moghenlec magt syn[26] so nem desen kelk af van mi. mar nochtan mote geschin. nit dat ic wille mar dat du wels[27] ende alse hi op stont van sire bedinghen[28] so quam

20) *Mt.* XXVI, 36. L *lascht iets in*.
21) 37.
22) 38.
23) *L.* XXII, 41.
24) *Mt.* XXVI, 39.
25) *Mc.* XIV, 35.
26) *Mt.* XXVI, 39.
27) *Mc.* XIV, 36.
28) *L.* XXII, 45.

[S.]

doe quam hi te sinen jongeren ende vantse slapende ende sprac te Petre. Symoen slaepstu. mar wat slaept ghi. en mogdi ene ure niet waken met mi. waect ende bedet dat ghi niene valt in becoringen. die geest es bereet mar dat vleesch es siec[a)1)]. Doe ginc hi anderwerf ende beidde[b)2)]. doe oppenbarde hem[c)] een ingel van den hemele ende trostene ende metter bedroufnessen dar hi in was so ward hi lange bedende ende sprac[3)]. Vader mijn en mach dese kelc niet ave gaen ic en salne drinken so gheschie dijn wille[4)]. doe ward sijn zweet[5)] alse drople bloets neder lopende ter erden[6)]. Ende doe hi up stont[d)]. doe quam hi te sinen jongeren ende vantse slapende want hare ogen waren verswaerd[e)] dat si niene wisten wat si hem antworden souden. doe liethise ende ginc ten derden male beden ende badt die selve wort. Dar na quam hi weder te sinen jongeren[f)] ende sprac. nu slaept ende rastet[g)7)] hets genouch. nu comt die stonde dat des menschen sone gegeven sal werden in die hande der sondaren. staet up ende gaen wi hi es ons nakende die mi hem geven sal. Onder dien[h)] dat Jhesus dit sprac so quam Judas die een hadde geweist van den tweleven. ende met hem ene grote scare volx. met lanternen ende met wapenen. ende met swerden ende met branden[i)]. die gesent waren van den vorsten der priestere[8)] ende van den outsten des volx. Ende diene verriet die hadde hem een teken gegeven. ende hadde hem geseit so wien[k)] ic kusse[9)] dat es hi. hout hem[l)] ende leedtene wijsleke. Doe ginc hi al te hant te Jhesum ende sprac. gegroet sijstu meester. ende mettien tart[m)] hi vort hem te cussene. Ende Jhesus sprac Juda geifstu des menschen sone hem met enen cussene. vrient war toe bestu hare comen ende Judas custe hem. Ende Jhesus wiste al dat hem te gesciene was[n)] ende tart[o)] vort ende sprac wien[k)] soucti. ende si antworden Jhesum Nazarenum. ende

a) **H.** vleys is cranck.
1) *Mt.* 26, 41 Spiritus quidem prumptus est, caro autem infirma.
b) **H.** anderwerf beden
2) 42 abiit et oravit.
c) **H.** sich hem
3) 43 prolixius orabat
4) *Mt.* 26, 42 nisi bibam illum, fiat voluntas tua.
5) *L.* 22, 44 Et factus est sudor
6) 45 pre tristitia.
d) **H.** op stont van sijnen ghebede.
e) **H.** beswaert van bedruefenisse. alsoe
f) **H.** iongheren. ende vant sy slapende
g) **H.** rust
7) *Mt.* 26, 45 dormite et requiescite
h) **H.** Die wijle
i) **H.** vackelen
8) *J.* 18, 3 cum lanternis et facibus et armis (*Mt.* 26, 47) et gladiis et fustibus a principibus sacerdotum
k) **H.** wiem
9) *Mt.* 26, 48 quemcumque osculatus
l) **H.** halt hem vaste
m) **H.** trat
n) **H.** toecomende was
o) **H.** ghinck
k) **H.** wiem

Jhesus antworde ic bent. ende Judas stont met hem[10]. Ende doe Jhesus sprac ic bent[p] doe vloen si achter waerd ende vielen neder ter erden. Ende Jhesus vragede hem anderwerf wien[k] soucti. ende si spraken Jhesum Nazarenum. Jhesus antworde ic hebbe u geseit dat ict ben. soucti mi so laet dese en wech gaen[11]. dat die reddene vervult worde[12] die hi sprac dar hi seit. die du mi gegeven hebs van hem nes geen verloren. Doe torden[q] si vort ende leiden hare hande an hem ende hilden hem. Alse dat gesagen sine jongere die bi hem stonden wat dar geschiet was[13] doe spraken si te hem. here willen wi slaen metten swerde. Doe trac[r] Symon Peter een swert dat hi bi hem hadde. ende slouch des bisscops knecht ende slouch hem af sijn rechter ore. die name

10) *J.* 18, 5 Stabat autem et Judas qui tradebat eum cum ipsis.
p) **H.** ende *tot* doe vloen *ontbr.*
k) **H.** wiem
11) 8 sinite hos abire.
12) 9 Ut impleretur sermo
q) **H.** reden .. traden
13) *L.* 22, 49 quod futurum erat .. si percutimus in gladio?
r) **H.** toech

[L.]

hi te sinen yongren ende vant se slapende[1]. ende hi sprac hen ane ende seide. Petre Symon slapstu wat slaepdi?[2] en constti ene ure nit gewaken (met *ontbr.*) mi?[3] waekt ende bedt dat gi nin valt in koringen. myn gheest es willech mar dat vleesch es treghe[4]. Doe ghinc hi noch anderwerf ende bedde ende aldaer so quam oc die inghel van den hemele ende troesttene ende mettire bedruftheit daer hi in was so wart hi langer bedende[5] ende seide vader en mach dese kelc nit liden mine behorne te drinkene so mote dyn wille geschin[6]. Doe wart syn sveet geschapt alse druppen bloeds neder lopende ter erden wert[7] ende alse hi op stont[8] so quam hi noch te sinen yongren ende vant se echt slapende van seregheiden[9]. want hare oghen waren al vakerech ende sine wisten wat si mochten antwerdden[10]. Doe lithise liggen ende ghinc derdewerf don syn gebet ende bat alse hi tevoren hadde ghedaen[11]. Dar na so quam hi weder te sinen yongeren ende sprac al dus nu slapt ende rustt u hets gnoch nu comt die ure dat des menschen sone sal ghelevert werden in der sunderen hande[12]. Staet op ende ghawi. hi beghint ons te naekene die mi leveren sal[13].

224. Al die wille dat Jhesus sprac so quam Judas die een hadde geweest van den tvelven[14] ende met hem so ene grote schare volks[15] met lanternen ende met wipen met wapenen ende met sverden ende met vusten die ghesendt waren van den princhen der yodscher papen. ende van den senioren des volcs[16]. En (*l.* Ende) deghene diene verrit hadde hen ghegheven en teeken ende hadde ghesegt al dus. So wien dat ic cusse die est houdtene ende leidtene wysslec[17]. Doe ghinc hi altehant tote Jhesem ende seide willecome rabbi[18] ende mettin trat hi voert omme hem te cussene[19]. ende Jhesus seide aldus. Juda leverstu des menschen sone met enen cussene?[20] vrint wat sukstu hir?[21] Doe cusdene Judas vor sinen mont[22]. Ende Jhesus die wale wyste al dat hem te gheschinne was hi tart voert ende seide al dus win sukdi?[23] ende si antwerdden.

1) *Mt.* XXVI, 40.
2) *L.* XXII, 46.
3) *Mt.* XXVI, 40.
4) 41, 42.
5) *L.* XXII, 43.
6) *Mt.* XXVI, 42.
7) *L.* XXII, 44.
8) *Mt.* XXVI, 43.
9) *L.* XXII, 45.
10) *Mc.* XIV, 40.
11) *Mt.* XXVI, 44.
12) 45 **LSH** *lasschen iets in*.
13) 46.
14) 47.
15) *J.* XVIII, 3.
16) *Mc.* XIV, 43.
17) *Mt.* XXVI, 48. *Mc.* XIV, 44.
18) *Mt.* XXVI, 49.
19) *L.* XXII, 47.
20) 48.
21) *Mt.* XXVI, 50.
22) *L.* XXII, 49.
23) *J.* XVIII, 4.

Jhesum Nazarenum. Ende Jhesus sprac al dus. Ic bent. al daer so stont oc Judas met hen[24]. Ende also saen alse Jhesus hadde ghesegt. ic bent so vlowen si achterwert ende vilen neder ter erden[25]. Doe vragde hen Jhesus noch anderwerf ende seide aldus. Win sukdi? ende si antwerdden hem noch weder. Jhesum Nazarenum[26]. ende Jbeus sprac aldus. Ic hebbe u gesedt dat ict ben. Sukdi mi dan. so laett dese henen gaen[27]. Dat sprac hi omme te volbrengene dat wart dat hi gesegt hadde doe hi sprac aldus. Vader die du mi gegheven hefs dire en es engheen verloren[28]. Doe torden si voert ende daden hare hant ane hem ende hildenne[29]. Alse dat sagen sine yongren die bi hem stonden ende vernamen wat daer te geschine was so spraken si tote Jhesum. here wille wi slaen metten sverde?[30] Doe trac Symon Petrus en svert ut. dat hi hadde ende sloch enen van des beschops knechten ende sneet hem af sine rechte ore die selve knecht was Malcus genamt[31].

24) 5.
25) 6.
26) 7.
27) 8.
28) 9.
29) *Mt.* XXVI, 50.
30) *L.* XXII, 49.
31) *J.* XVIII, 10.

[S.]

des knechts was Malcus[a)]. Doe sprac Jhesus te Petre. dien kele die mi die vader heift gegeven en salic dien niet drinken. stec dijn swert in sine[b)] scede. want alle die[c)] swert nemen die sullen verderven in den swerde[1)]. Ende waenstu[d)] niet dat ic minen vader mach verbidden dat hi mi nu sende[e)] meer dan XII scharen[2)] der ingle. hoe soude dan die scrift vervult werden want het moet also geschien. laet u slaen sijn[3)]. doe nam hi sine hant ende roerde den genen sijn ore ende al te hant wart hi gesont. In dier stonde sprac Jhesus toter scharen. gi sijt tjegen mi uut gegaen met swerden ende met stocken[f)4)] om mi te vane als[g)] ic ware een mordenare. Ic was alle dage met u lerende in den tempel ende gine vinget mi niet. mar dit es uwe stonde ende ene gewout der demsternessen[h)5)]. dit es al daromme gesciet dat die scrift der profeten vervult worden. doe lietene die jongere alle ende vloen[i)]. Doe begrepen die knechte der joden ende der bisscoppe ende dat volc dat dar versament was Jhesum ende bondene. ende leeddene te Annam die was zwager Caifas die bisscop was in dien jare[6)]. Cayfas was die geine die den raet gaf den joden dat het orbarleic ware[k)] dat een mensche storve vor al dat volc. mar een jongelinc volgede hem met enen sindale gecleet up die blote huut[l)]. ende si begrepene ende hildene[7)]. ende hi liet den sindael[m)8)] ende ontflo naket van hem. Doe volgede Jhesum Symon Peter[n)] van verren. ende noch een ander van Jhesus jongeren tote[o)] vor die zale des bisscops. mar die jongere was bekant metten bisscop ende ginc in met Jhesum in die zale[p)] des bisscops. mar Peter bleef staende uutwendich bider dore. Doe ginc die ander jonger hare uut die bekant was metten bisscop. ende sprac tote hare[q)] die de dore hoedde dat si Petre in liete gaen. Ende doe die dierne Petre sach ende sine ane scouwede doe sprac si te hem. en bestu niet een

a) **H.** Malchusz
b) **H.** dijn
c) **H.** die dat
1) *Mt.* 26, 52 Omnis qui acceperint g'adium gladio peribunt.
d) **H.** weet ghi
e) **H.** bidden. ende hij solde my seynden
2) 53 duodecim (millia *ontbr.* F *en* V) legiones
3) *L.* 22, 51 Sinite usque huc.
f) **H.** cluppelen
4) *Mt.* 26, 55 turbis .. cum gladiis et fustibus
g) **H.** als of
h) **H.** die macht der duysternisse
5) *L.* 22, 53. sed haec est hora vestra et potestas tenebrarum.
i) **H.** vluwen
6) *J.* 18, 13. pontifex anni illius.
k) **H.** iaer. ende die den joeden den raet ghaf dat het nutte weer
l) **H.** op sijn bloet lijf.
7) *Mc.* 14, 51 amictus sindone super nudo et tenuerunt eum.
m) **H.** dat syndale
8) 52 reiecta sindone
n) **H.** Sym. Peter Jhesum
o) **H.** tote *ontbr.*
p) **H.** den sale
q) **H.** totter maghet

van des menschen jongeren. doe sprac hi toten wive ic en kennes[r)] niet noch en weet wattu segges. Doe stonden dar binnen die knechte ende die dienaren bi enen viere want het was cout[9)] ende warmden hem[s)]. ende Peter stont ende warmde hem omme dat hi sien woude dat ende. Doe vragede die bisscop Jhesum van sinen jongeren ende van sire leringen[10)]. Doe antworde hem Jhesus. Ic hebbe oppenbare gesproken in die werelt. ic hebbe alle wege geleerd[t)] in die synagoge ende in den tempel dar alle die joden te samen quamen. ende in heimeleken steden en hebbic niet gesproken[11)]. wat vragestu mi. vrage dien die[u)] gehort hebben wat ic hem geseit hebbe. sich si weten wat ic hebbe geseit[12)]. Alse Jhesus dit gesproken hadde doe

r) **H.** totter deernen daer bynnen Ic en byns.
9) *J.* 18, 18 quia frigus erat
s) **H.** ende wermden sich. want het was calt
10) 19 interrogavit Jhesum de discipulis et doctrina
t) **H.** alle daghe gheleert
11) 20 locutus sum nihil.
u) **H.** vraghes die diet
12) 21 ecce hii sciunt quae dixerim ego *ontbr.* **L.**

[L.]

Doe sprac Jhesus te Petre ende seide aldus din kelc din mi de vader gegheven heft te drinkene en weltu nit dat ikken drinke? stec dyn svert in sine scheide[1] want igewelc die sleet metten sverde sal metten sverde verslegen werden[2]. en wetstu nit dat ic mach verbidden den vader dat hi mi sende meer dan tvelef legien (*l.* legioen) van inglen?[3] hoe selen dan de scrifturen werden vervult die seggen dat dit moet syn?[4] laett u slaen hir met. Doe nam Jhesus sine hant ende ghereen des ghens ore. ende altehant so wart hi geghanst[5].

225. Dar na so sprac Jhesus totin volke dat daer iegen hem versament was ende seide al dus. ghelyc dat (ic *ontbr.*) en dief ware so com di iegen mi met sverden ende met vusten omme mi te vane[6] ic was alle daghe met u in den temple ende ghi ne vingt mi nit[7]. mar dits uwe ure ende nu toent die prinche van den demsternessen sine macht[8]. Dit gheschide aldaer om dat de scrifturen van den profeten aldus mosten werden vervult alse die yongren dat gheruchte sagen so beghaven si alle Jhesum ende vlowen enwege[9]. Doe grepen dire yoeden knechte ende die vorstre (*l.* vorste) ende dat vole dat daer versament was. Jhesum. ende bondene[10] ende leiddenne tote Annam. dese Annas was Cayphass sveer die beschop was op dat yaer[11] ende dese Cayphass was deghene die den raet gaf den yoeden dat men enen mensche soude doeden omme de verloessenesse des volks[12]. alse men Jhesum enwech leidde so volgde hem en yongelinc die me enen linen cleede was gecleedt ende nemmeer cleeder en hadde ane denghenen gegrepen die yoeden ende woudenne vaen[13] mar deghene lit hen dat linen cleet ende vlo al naekt van hen[14]. Ende alse Symon Petrus sach dat men Jhesum en weghe leidde so volgde hi hem van verren ende noch en ander van Jhesus yongren tote vor dis bischops hof[15] ende want die ander yongre conschap hadde mettin beschop so ghinc hi in ende volgde Jhesum tote in din hof[16] ende Peeter bleef buten staende vor die porte doe ghinc in die and[er] yongre die conschap hadde mettin bescho[p] ende sprac iegen die portenersse ende dede Petre dar binnen comen[17]. ende also saen alse dat yonc wyf die portenersse was Petre

1) *J.* XVIII, 11.
2) *Mt.* XXVI, 52.
3) 53.
4) 54.
5) *L.* XXII, 51.
6) *Mt.* XXVI, 55.
7) *Mc.* XIV, 49.
8) *L.* XXII, 53.
9) *Mt.* XXVI, 56.
10) *J.* XVIII, 12.
11) 13.
12) 14.
13) *Mc.* XIV, 51.
14) 52.
15) *Mt.* XXVI, 58.
16) *J.* XVIII, 15.
17) 16.

versach so sprac si te hem ende seide[18]. en bestu nit een van des menschen yongren?[19] ende Peter antwerdde hare. wijf ine kenne des menschen nit[20]. noch ine weet wat tu meins[21]. aldaer binnen des hoefs so stonden oc knechte bi ene vire ende wermden hen want het cout was ende Peeter ghinc hem staen wermen met hen[22]. om dat hi woude sien dat inde[23]. Doe vragde die beschop Jhesum van sinen yongren ende van sire leeringen[24]. Ende Jhesus antwerdde hem aldus. Ic hebbe oppenbare gesproken in de werelt ende ic hebbe altoes geleert in de synagoghen ende in den temple daer alle de yoeden plagen te verghederne ende in den heimeleken staden en hebbic ni gesproken[25]. wat vregstu mi dan? vregh den ghenen diet hebben gehoert wat ic hen hebbe ghesegt?[26] Alse Jhesus dit

18) *L.* XXII, 56.
19) *J.* XVIII, 17.
20) *L.* XXII, 57.
21) *Mc.* XIV, 68.
22) *J.* XVIII, 18.
23) *Mt.* XXVI, 58.
24) *J.* XVIII, 19.
25) 20.
26) 21.

[S.]

stont dar een van den knechten ende gaf Jhesus enen kinbacslach ende sprac. antwortstu also enen bisscop. Doe antworde hem Jhesus hebbic quaet[a)] gesproken so gef orconscepe van quade[b)1)]. mar hebbic wel gesproken waromme slaestu mi. doe sende Anna Jhesum al gebonden te Cayfan den bisscop. ende Symon Peter stont noch[2)] ende warmde hem. Doe quam ene andre dierne ende doe si Petre sach doe sprac si tote dien die dar stonden dese was met Jhesus van Nazarene[3)]. Doe spraken ooc die dar stonden tote Petre. warleic du best een van den geinen want dine sprake oppenbart di[4)]. doe lochende Peter sijns met eeden[5)] ende sprac dat hi des menschen niene kende. Ende daer na over een stickelkin[c)] tijts[6)] so sprac een van des bisscops knechten die maech was des geins dien Peter dat[d)] ore af slouch[7)]. en sach ic di niet in den hove[e)] met hem. ende doe loochende Peter echter ende te hant sanc die hane[8)]. Doe keerde hem Jhesus omme ende sach up Peter. ende mettien so gedachte Peter des worts dat hem Jhesus hadde geseit. eer die hane singet twewarf saltu mijns drie waerf lochenen[f)] noch heden. doe ginc Peter uut ende weende bitterleke[9)]. *Primo*[g)] Des andren dages vro doe versaemden hem die vorste der priestre metten outsten van den volke ende metten scriveren ende al dar sochten si alle valsche getugenisse[h)] tjegen Jhesum hoe dat sine geven ter doot. Ende sine vonden niet. nochtan dat vele valscher getughenissen[h)] dar quamen. ende vele getugeder mar bare getugenessen waren onbequamelic[i)]. Ten lesten quamen twe valsche getugen ende spraken. wi hebben gehort desen[k)] seggen[10)] ic hebbe macht desen tempel Gods te storne[l)11)]. desen die met handen gemaect es ende in drien dagen enen anderen te makene sonder hande. ende Jhesus sweech ende nantworde hem niet. Doe stont op die vorste der priestre[12)].

a) **H.** qualic
b) **H.** gheve ghetughe v. den quade
1) 23 si male locutus sum, testimonium perhibe de malo
2) *Mt.* 26, 69 foris in atrio *ontbr.* **SH**.
3) 71 alia ancilla .. et hic erat cum Jhesu Nasareno.
4) 73 manifestum te facit, quod sis Galileus.
5) 72 iterum negavit cum iuramento
c) **H.** een wenich
6) *L.* 22, 59 quasi hore unius *ontbr.* **SH**.
d) **H.** sijn
7) 59 vere et hic cum illo erat, nam et Galileus est. *ontbr.* **SH**.
e) **H.** gaerde
8) *J.* 18, 26. Nonne ego te vidi in horto cum ilo? (*Mt.* 26, 74) Tune coepit detestari et (*Mc.* 14, 71) anathematizare et iurare *ontbr.* **SH**: (*L.* 22, 57) neque novi eum (*Mt.* 26, 70) nescio quid dicis, (*Mc.* 14, 71) non novi hominem istum quem dicitis *J.* 18, 27) Et statim gallus cantavit
f) **H.** verloechent hebben
9) *L.* 22, 62. Et egressus foras Petrus flevit amare.
g) **H.** *Te prime tijt*
h) **H.** ghetuge(n)
h) **H.** ghetuge(n)
i) **H.** onbequaem
k) **H.** desen hoeren
10) *Mc.* 14, 58 audivimus eum dicentem
l) **H.** verstueren
11) *Mt.* 26, 61 possum destruere
12) *Mc.* 14, 61 Et rursum summus sacerdos

ende ginc staen in midden vor Jhesum ende vragede hem ende sprac. nantwortstu niet te dien dat dese tjegen di getugen. ende Jhesus sweech ende nantworde hem niet. Doe vragede hem echter die vorste der priestere ende sprac te hem. ic beswere di bi den levenden Gode[13)] dattu ons segs oftu best Christus Gods[m)] sone. Doe antworde Jhesus ende sprac. du seggest dat ict ben[n)]. seggict u gine gelovets mi niet. vraechict u echter

13) *Mt.* 26, 63 adiuro te per deum vivum
m) **H.** des levenden Gods
n) **H.** sprekes die ic bin

[L.]

hadde gesproken een van din knechten die daer stont ende dat hoerde. gaf Jhesu enen kinnebac slach ende seide aldus. antwerdstu dos den beschop?[1] Ende Jhesus antwerdde den ghenen weder ende seide aldus hebbic qualec gesegt so ghef prufnesse van din quade ende hebbic wale gesegt waromme sleestu mi dan? Doe seinde Annas Jhesum al gebonden tote Caypham den beschop[2]. Ende Symon Petrus[3] stont nochtoe op den hof[4] buten ende wermede hem[5]. aldaer so quam en ander yonc wyf ende alse deghene Petrum sach so sprac si[6] toten ghenen die daer stonden[7] ende seide aldus ende dese was met Jhesu Nazareno[8]. doe sprac oc die daer stonden ende seiden Petre ghewarechlec du best een van den ghenen want dine tale doet ons bekinnen dat du en galileus best[9]. Doe loeghende echt Peter syns met groten eede ende seide. dat hi dis menschen nin kende[10] ende dar na over een stukkelken tyds alse omtrent ene ure van den daghe[11] so sprac een van des besschops knechten die maech was des gheens din Peter die ore af sloch[12]. ende seide ghewarlec dese was metten ghenen want hi es en ghalileus[13]. doe sprac hi voert tote Petre ende seide aldus. En sagic di nit in den hof met ten ghenen?[14]. Doe begonste Peter[15] te vloekene ende te sverne ende te seggene ine kens nit[16] noch ine weet wat du segts[17] noch ine weet wie hi es[18]. ende daer na altehant so sanc de hane tvewerf[19]. Doe kirde hem Jhesus omme ende sach op Petre[20] ende mettin so gedachte Petre dis wards dat hem Jhesus hadde gesegt eer nemmer die hane singt tvewerf soutu myns driewerf loechgenen[21] noch heden[22]. Doe ghinc Peter daer buten ende begonste bitterlec te weenne[23].

226. Des anders dags vruch so verghederden alle de princhen van den yoedschen papen metten senioren van den volke ende metten scriben ende aldaer sochten si alle valsche getugnesse iegen Jhesum daer si (ne *ontbr.*) mede verordeelen mochten ende

1) *J.* XVIII, 22.
2) 23, 24.
3) 25.
4) *Mt.* XXVI, 69.
5) *J.* XVIII, 25.
6) *Mt.* XXVI, 71.
7) *Mc.* XIV, 69.
8) *Mt.* XXVI, 71.
9) 73.
10) 72.
11) *L.* XXII, 59.
12) *J.* XVIII, 26.
13) *L.* XXII, 59.
14) *J.* XVIII, 26.
15) *Mt.* XXVI, 74.
16) *Mc.* XIV, 71.
17) *Mt.* XXVI, 70.
18) *Mc.* XIV, 71.
19) *J.* XVIII, 27.
20) *L.* XXII, 61.
21) *Mt.* XXVI, 75.
22) *L.* XXII, 34.
23) 62.

leveren ter doet[24] ende sin consten engheen vinden. nochtan dat vele valscher getugen voert quamen ende vele getugden. mar hare getugnessen en waren niwens wert[25]. Te lesten so quamen tvee valsche getugen ende spraken aldus[26]. wi hoerden desen seggen. Ic hebbe macht te destrueerne den tempel Gods. desen die met handen gemakt es ende binnen drin dagen enen anderen te makene sonder toedoen van handen[27]. Ende Jhesus sveech[28] ende antwerdde hen nit. Doe stont op die prinche van din yoedschen papen[29] ende ghinc staen in midden vor Jhesum ende vragde hem[30] ende sprac al dus waromme en antwerds tu nit te din dat dese getughen ieghen di? ende Jhesus sveech al stille ende en antwerdde hem nit. Doe sprac noch die beschop ende seide. ic besvere di ende bemane bi den levenden Got[31] dat tu ons segs ochtu best Christus Gods sone[32] ende Jhesus antwerdde ende sprac aldus. Du segest dat ict ben[33]. want

24) *L.* XXII, 66, *Mt* XXVI, 59, *Mc.* XV, 1.
25) *Mc.* XIV, 55, 56.
26) *Mt.* XXVI, 60, 61.
27) *Mc.* XIV, 58, *Mt.* XXVI, 61.
28) 63.
29) 62.
30) *Mc.* XIV, 60.
31) 61.
32) *Mt.* XXVI, 63.
33) 64.

[S.]

gine antwort mi niet noch en liet[a)] mi niet gaen. Nochtan seggic u dat gi vort meer sult sien des menschen sone sitten ter rechter hant der macht[b)] Gods ende weder comen[c)] in den wolken des hemels. Doe scorde die vorste der priestre sine cleder ende sprac. blasphemavit hi heift Gode lachter gesproken[1)]. wat bedorven[d)] wi nu meer getugen siet gi hebt gehort nu blasphemie Gode lachter[e)] uut sinen monde wat dinct u nu. Doe antworden si alle ende spraken hi es sculdich der doot[f)2)]. Doe spewen[g)] si hem in sijn anschijn. ende diene hilden die bespottene ende bedecten hem sijn anschijn ende gaven hem halsslage. Ende doene die bespot hadden doe quamen andre ende gaven hem kinbacslage in sijn anschijn ende spotten met hem ende spraken. profetere ons Christus welc es die di slouch[h)]. ende vele andre versmadenissen[i)] daden si hem[3)]. Doe[k)] leedden sine gebonden in dat dinchuus ende gavene Poncio Pilato den richtre. mar sine gingen niet in dat dinchuus dat si niet bevlect en worden. mar dat si mochten[l)] eten dat pasche lam[4)]. Doe Judas sach diene verriet dat hi verdomt was[5)] ter doot doe berout hem[m)]. ende gaf weder den vorsten der priestre ende den outsten van den volke die dertich selverine penninge ende sprac. ic hebbe gesondicht. ic hebbe dat gerechte bloet vercocht. Ende si spraken wat gaet ons dat an sich[n)6)] du. Doe waerp hi die XXX zelverine penninge in den tempel ende ginc wech ende hinc hem an een strec[o)7)]. Doe namen die vorste der priestre die dertech zelverine penninge ende spraken. het en es niet goet dat mense legge in die arke want si sijn een loon des bloets[8)]. Doe worden si te rade ende cochter[p)] der mede enen acker eens potmakers. dat men dar up begraven soude die elendige pelegrime[9)]. daromme wart die acker geheeten Acheldemach. dat es een acker des bloedes. tote heden up desen dach[10)] so

a) **H.** laettij
b) **H.** moegentheit
c) **H.** weder te comen
1) *Mt.* 26, 65 dicens blasphemavit .. audistis blasphemiam
d) **H.** behoeven
e) **H.** ende laster
f) **H.** des doets
2) 66 reus est mortis.
g) **H.** spyeden
h) **H.** wije sloech dy
i) **H.** smaetheit
3) 67 prophetiza nobis .. quis est iste qui te percussit? *L.* 22, 65 Et alia multa blasphemantes dicebant in eum
k) **H.** Doe si hem ghenoech bespotte hadden, doe
l) **H.** want sy solden
4) *J.* 18, 28 sed manducarent pascha.
5) *Mt.* 27, 3 qui eum tradidit quod damnatus esset
m) **H.** doe hadde hijs rouwe
n) **H.** besich
6) 4 quid ad nos? tu videris.
o) **H.** verhync sich aen een stricke
7) 5 laqueo se suspendit.
8) 6 in corbonam, quia pretium sanguinis est.
p) **H.** cochten (*ook waarschijnlijk in* **S** *bedoeld*)
9) 7 Consilio .. emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum.
10) 8 ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

es hi also geheeten. Doe ward vervult dat gesproken was overmids Jeremiam den profete. Si namen dertich zelverine penninge den prijs vander werden die geprijst was van den israelschen kindren[11]. ende gavene[q] om den acker figuli[12] also mi God geoppenbart heift. Doe ginc Pilatus uut te hem ende sprac. wat es die wrouginge[r] die gi brinct[13] tjegen desen mensche. Doe antworden si ende spraken. en ware hi niet een eveldadich[s] mensche wine haddene di niet gegeven. want wi hebben desen vonden verkerende onse volc. ende verbiedende den keiser chens te gevene ende sprac van hem selven dat hi ware Christus[14].

11) 9 pretium adprctiati, quem adpretiaverunt a filiis Israhel.
q) **H.** ghaven sy
12) 10 in agrum figuli
r) **H.** lake
13) *J.* 18, 29 quam accussationem affertis
s) **H.** oveldadich
14) *L.* 23, 2 subvertentem gentem nostram .. se Christum regem esse.

[L.]

al seidict u ghine gheloeveds mi nit ende al vregdic u it[1] ghine antwerdet mi nit noch en litt mi nit gaen[2]. nochtan seggic u. dat gi vorwert meer selt sien des menschen sone sitten ter rechter siden der mogentheit Gods ende weder comen in den wolken van den hemele[3]. Doe schoerde die prinsche van din yodschen papen sine cleeder ende sprac aldus hi heft blasphemie ghesegt wat suke wi andre getugen? Nu hebdi alle gehoert die blasphemie[4] ute syns selves monde[5] wat dunkt u nu. Ende si antwerdden allegader. hi heft der doet verdint[6]. Doe ghingen hem die yoeden toe ende spowen hem in syn anschin[7] ende diene hilden si bespottenne ende dekden[8] sijn anschin ende ghaven hem halsslage ende alsen die bespott hadden so quamen andre ende ghaven hem kinnebac slage in syn anschin. ende spotten met hem ende seiden profeteere ons Christus wie was deghene die di sloch? ende andre vele blasphemien so seiden si van hem[9]. Ende alse sine gnoch hadden bespott ende gehalsslagt so namen sine ende leiddenne al gebonden in de virschare[10] ende leverdenne Pontio Pylato den rechtre mar sine ghingen nit mede in die virschare. om dat si hen nin wouden bevlekken. mar suver wouden bliven omme har paschen tetene[11]. Alse Judas doe sach dine vercohtt hadde dat hi ten ordeele gelevert was so berau hem dat hine vercohtt hadde. Doe ghinc hi toten princhen van den yoedschen papen ende toten senioren[12] ende brachte hen die dertech selverne penninge weder ende sprac aldus ic hebbe mesdaen in din dat ic u ens gherechts menschen bloet hebbe vercochtt. Ende si antwerdden hem weder aldus. wat gheet ons dis ane? wale gewerds di[13]. Doe warp hi die selverne penninghe in den tempel ende ghinc en weghe ende verhinc hem selven met enen strikke[14]. Doe namen die princhen van din yodschen papen die dertech selverne penninghe ende spraken onderlinge ende seiden al dus. ons en es nit ghorloft dat wise leggen in de trisorie. omdat ter ens menschen bloet met was ghecochtt[15]. Doe drogen si over een in haren redde ende coghten daer mede en stukke lans dat ens porters (*l.* potters) was. ende visirdent daer toe dat men vremde liede die storven in die stat daer op graven soude[16] ende om die sake so was dat lant geheeten Acheldemach dat ludt also vele alse bloedech lant ende also est bleven heetende tote op desen dach[17]. hir met so wart vervult die profecie die wilen

1) *L.* XXII, 67.
2) 68.
3) *Mt.* XXVI, 64.
4) 65.
5) *L.* XXII, 71.
6) *Mt.* XXVI, 66.
7) 67.
8) *L.* XXII, 63, 64.
9) 65.
10) *Mt.* XXVII, 2.
11) *J.* XVIII, 28.
12) *Mt.* XXVII, 3.
13) 4.
14) 5.
15) 6.
16) 7.
17) 8.

een profete (sprac *ontbr.*) ende seide aldus. Si namen dertech selverne penninghe dar ic omme gekochtt was van den israhelschen volke[18] ende gaven se omme des porters (*l.* potters) lant also ghelike alst mi van Gode was vertoent[19].

227. Alse die yoeden Jhesum Pylatus hadden gelevert. so ghinc Pylatus daer buten tote hen ende sprac aldus wat wrughnessen brengdi mi iegen desen mensche?[20] Ende die yoeden antwerdden hem weder ende seiden. En ware dese nit en ondadech mensche wine haddenne di nit ghelevert[21]. want wi hebben desen vonden verkirende onse volc. ende verbiedende dat men den keiser engheenen tsens en gheve ende hem beromende dat hi

18) 9.
19) 10.
20) *J.* XVIII, 29.
21) 30.

[S.]

Daromme seide hem Pilatus neimtene gi ende ordeeltene na uwe wet. Doe antworden hem die joden ende spraken. ons nes niet georlovet[a)] iemen te dodene. dat die redene Jhesus vervult worde die hi sprac. betekende[b)] wat doden[c)] hi sterven soude[1)]. Doe ginc Pilatus anderwarf in dat dinchuus ende omboot Jhesus ende sprac te hem. bestu der joden coninc. Jhesus antworde spreicstu dit van di selven of hebbent di andre geseit van mi. Pylatus antworde ben ic een jode. dijn volc ende dine bisscoppe hebben di mi gegeven wat hebstu gedaen. Jhesus antworde mijn rike nes niet van deser werelt. ware mijn rike van deser werelt mine dienaren stonden bi mi. ende en gestaden des niet dat ic den joden gegeven worde. mar nu nes mijn rike niet van deser werelt. doe sprac Pilatus te hem daromme bestu een coninc. Jhesus antworde du sprekest dat ic ben een coninc. Ic ben dartoe geboren ende dar toe ben ic comen in die werelt dat ic getugenisse geve der warheit. ende alle die vander warheit sijn die horen mine stemme. Doe seide hem Pilatus wat es die warheit. Ende doe hi dat gesproken hadde doe ginc hi anderwerf uut toten joden ende sprac toten vorsten der priestre ende toten volke. ic en vinde niet saken der doot[2)] in desen mensche. Ende die joden riepen sere hi heift dat volc beroert[d)] lerende dor al Judeam van Galilee tote al hier[e)]. Doe Pilatus horde nomen Galileam doe vragedi of die mensche van Galilea ware. ende doe hi vernam dat hi van Herodes macht was doe sende hine tote Herodesse. want hi was te Jherusalem in dien dagen.[f)] Ende doe Herodes Jhesum sach doe ward hi zere vro. want hi haddene lange tijt begert te siene[3)]. ende[g)] vragede hem met vele worden. ende Jhesus nantworde hem niet. Doe stonden dar die vorste der priestre ende die scrivere ende wrougedene stadelike[h)]. doe versmadene Herodes metten sinen[4)] ende bespottene. ende daden hem ane I wit cleet ende sendene te Pylatum. ende doe worden si gevriende Herodes[5)] ende Pilatus in dien dage. want si waren te voren viande geweist onderlinge[i)]. Mar Pilatus riep te samen die vorste der priestere ende die meesterscap des volx ende sprac te hem. ghi hebt mi vort bracht[k)] desen mensche als of hi si[l)] een verkeerre des volx[6)]. Ende siet ic hebbe hem gevraget vor u. ende siet ic

a) **H.** onse is ghegheven die ee. mer ons en is niet ghegheven
b) **H.** te beteykenen
c) **H.** dode
1) *J.* 18, 32 Ut sermo domini .. qua esset morte moriturus.
2) *L.* 23, 4 nullam causam invenio
d) **H.** beweecht
e) **H.** bis hier
f) **H.** *Te tercietijt*
3) 8 *In* **S** *ontbr. de tweede helft*.
g) **H.** om dat hi voel van hem hadde hoeren segghen. ende hoepte enyghe teyken van hem te sien ende
h) **H.** beschuldichden hem stedeliken
4) 11 Sprevit .. illum Herodes cum exercitu suo
5) 12 Et facti sunt amici Herodes
i) **H.** onder een
k) **H.** voer bracht
l) **H.** weer
6) 13 magistratibus et plebe (*J.* 19, 4 exivit ad eos foras *ontbr. in 't Mnl.*) et dixit eis: obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum.

ledene uut dat gi bekennet want ic en vinde gene sake[7)] in hem van al dien dar gine in wrouget. noch ooc Herodes. want hi heiftene weder gesent tons. ende hine heift gene sake der doot[8)] vonden in hem. daromme salickene geselen ende salne laten gaen[9)]. doe riep al dat volc nem desen ende crusene[m)]. Doe seide hem Pilatus neimt

7) *J.* 19, 4 nullam causam invenio.
8) 15 Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum .. dignum morte
9) 16 Emendatum .. dimittam.
m) **H.** cruyste hem

[L.]

Christus de coninc ware[1]. Doe antwerdde hen Pylatus ende sprac aldus. Nemdine ende ordeeltene na de vonnessen van ure weet. Ende die yoeden antwerdden hem weder aldus ons en es nit ghorlof imene te doedene[2]. Dit geschide also om dat wart te vervulne dat Jhesus hadde gesproken doe hi seide welkerhande doede dat hi sterven soude[3]. Doe ghinc Pylatus weder in te Jhesum ende sprac aldus. Bestu der yoeden coninc?[4] ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. seghstu dit van dyns selves halven ochte hebbent di andre leide van mi gesegt?[5] Ende Pylatus sprac noch voert ende seide aldus. Benic dan oc en yoede? dine liede ende dine beschope hebben di mi gelevert wat hefstu mesdaen?[6] Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus myn rike en es van derre werelt nit ware mi[n] rike van derre werelt so souden mine liede vor mi striden dat ic den yoeden gelevert nin worde mar myn rike en es hir nit[7]. Doe sprac Pylatus noch voert ende seide. So bestu dan coninc? Ende Jhesus antwerdde hem weder ende sprac aldus. Du segest dat ic koninc ben. Ic ben daer toe geboren ende daertoe benic in de werelt comen dat ic getuge sal gheven van der warheit alle die de warheit minnen die hoeren gherne mine wart[8]. Doe vragde hem Pylatus ende sprac aldus wat es de warheit? Ende alse hi dat gesproken hadde so ghinc hi weder ut totin yoeden[9] ende sprac totin princhen van den yodschen papen ende totin volke. Ine vinde en ghene cause van der doet in desen mensche[10]. Mar die yoeden riepen sere dar iegen ende seiden hi hevet tfolc in dolingen brachtt ende heft geleert alt yodschen lant dore van Galileen tote hir[11]. alse Pilatus hoerde Galileen numen so vragde hi ochte hi van Galileen ware[12] ende alse hi vernam dat hi van Herodess gherichte was so sendde hine tote Herodem die oc op din tyt te Jherusalem was[13] ende alse Herodes Jhesum sach so wart hi harde blide want langen tyt hadde hine beghert te siene om dat hi vele van hem hadde horen seggen. ende om dat hi hopde enech teeken van hem te siene[14]. Ende vragde hem Herodes vele dings. mar Jhesus en antwerdde hem nit en tvint[15]. aldaer so stonden oc die princhen van din yodschen papen ende wrugdene harde degherlec[16]. Doe vercuschdene Herodes ende sine liede. ende bespottenne ende daden hem ane en wit cleet ende senddenne weder te Pylatum[17]. Op din dach so worden ghevrinde Herodes ende Pylatus. want tevoren hadden si

1) *L.* XVIII, 2.
2) *J.* XVIII, 31.
3) 32.
4) 33.
5) 34.
6) 35.
7) 36.
8) 37.
9) 38.
10) *L.* XXIII, 4.
11) 5.
12) 6.
13) 7.
14) 8.
15) 9.
16) 10.
17) 11.

onderlinge onvrinde ghewest[18]. Als Jhesus weder te Pylatum comen was. so ghinc ut Pylatus ende rip tesamen die princhen van dyn yodschen papen ende dat meesterschap ende dat volc[19] ende sprac aldus. ghi hebt mi ghelevert desen mensche alse over eenen verkirre des volkes[20] mar ic salne u hir ut weder leveren omme u cont temakene dat ic engheene cause en vinde ane hem[21] van allen din daer ghine af wrugt[20] ende sone dede oc Herodes want ic sendde u te hem ende aldaer en (*hs.* ende) wart nit gepruft op desen warumme dat hi der doet hadde verdint[22]. Dar omme salikken gheecelen ende also laten gaen[23]. Doe rip aldat volc alse ut enen monde ende sprac aldus doch desen van den wege[24]. ende hanken vollec an den cruce. Ende Pylatus antwerdde hen weder ende seide.

18) 12.
19) 13.
20) 14.
21) *J.* XIX, 4.
20) 14.
22) 15.
23) 16.
24) 18.

[S.]

gine ende cruustene[a)]. want ic en vinde gene sake in hem[1)]. Doe antworden hem die joden. wi hebben ene wet ende na der wet sal hi sterven want hi hem Gods sone heift gemaect. Doe Pilatus dese redene gehorde doe onsach hi hem[b)] noch meer ende ginc echter in dat dinchuus ende sprac te Jhesum wanen bestu ende Jhesus en gaf hem gene antworde. Daromme sprac Pilatus te hem. en sprecstu[c)] niet jegen mi. ende en weitstu niet dat ic macht hebbe di te crucene ende macht hebbe di te latene[2)]. Doe antworde Jhesus. dune hads gene macht over mi en war sidi niet gegeven van boven. daromme die mi di gegeven heift die heift grotelike gesondicht[d)3)]. dar na sochte Pilatus hoe hine mochte gelaten[e)]. Doe dat die joden sagen doe riepen si sere laetstu desen[4)] sone bestu niet vrient des keisers. want so wie hem coninc maect die wederseit den keiser. Doe Pilatus dese rede horde doe leeddi Jhesum uut ende sat up den dincstoel te gerechte in die stat Licostratos ende in ebreusch Golgata[f)5)]. ende dat was up den vridach vor paschen wel omtrent die seste stonde[g)6)] ende sprac toten joden siet uwen coninc. Ende doene die joden sagen doe riepen si gemeenlike doe wech[h)] doe wech[h)] ende crucene. Pylatus antworde so cruus[i)] ic uwen coninc. doe antworden die bisscoppe. wine hebben genen coninc sonder cesarre[k)7)]. Doe begondene die hoochste priestre[l)] ende die bisscoppe te wrougene van vele dingen. ende Jhesus nantworde hem niet. Doe sprac Pilatus te Jhesum en hors du niet hoe vele getugenissen si brengen tjegen di. ende Jhesus nantworde hem een woort niet also dat hem die richtre sere wonderde. Up die feeste van paschen so was gewoneit[m)] dat die richtre enen van den gevangenen los liete[8)] so welken dat volc hebben woude[9)]. Up die tijt was een gevangen hiet Barabas. Doe riep Pilatus die joden te samen ende sprac. het es ene gewoneit[m)] dat ic u enen gevangenen los late[10)] up den dach der feeste van

a) **H.** cruyste hem
1) *J.* 19, 6 crucifige, crucifige! .. in eo causam.
b) **H.** vreysde hi sich
c) **H.** waer om en sprekes du
2) 10 crucifigere te et potestatem dimittere?
d) **H.** groteliker g. dan du
3) 11 haberes potestatem .. nisi tibi esset .. maius peccatum habet.
e) **H.** quyt ghelaten
4) 12 querebat .. dimittere eum .. si hunc dimittis
f) **H.** Gabatha
5) 13 Lithostrotus, ebraice autem Gabatha.
g) **H.** ure van den daghe
6) 14 parasceve pasche, hora quasi sexta
h) **H.** hem ewech
h) **H.** hem ewech
i) **H.** cruce
k) **H.** dan den keyser
7) 15 regem vestrum crucifigam? .. non habemus regem nisi Cesarem.
l) **H.** der priesteren
m) **H.** een ghewoente
8) *Mt.* 27, 15 consuerat preses dimittere
9) *Mc.* 15, 6 quemcumque petissent.
m) **H.** een ghewoente
10) *J.* 18, 39 consuetudo .. unum dimittam

paschen. welken wildi dat ic u los late[11)] Baraban of Jhesum die dar heet Christus. want hi wiste wale dat sine hem gegeven hadden bi[n)] nide. Ende doe hi sat te gerechte doe sende te hem sijn wijf ende sprac. nonderwint di niet van desen gerechten mensche. want ic hebbe heden in drome vele geleden dor[o)] hem. Doe rieden die vorste der priestre ende die outste des volx den gemenen volke dat si eescheden[p)] Baraban ende Jhesum verderfden[q)12)]. Doe vragede die richtre welken wildi dat ic u late van desen tween. doe riepen si alle Baraban. Barabas was[r)] een mordenare. ende om ene manslachte die hi hadde gedaen

11) *Mt.* 27, 17 quem ergo vultis dimittam vobis
n) **H.** wt
o) **H.** om
p) **H.** quyt hieschen
q) **H.** te verderven
12) 20 persuaserunt populis .. Jhesum vero perderent. *De laatste woorden ontbr. in* L.
r) **H.** was ever

[L.]

Nemdine ende crusttene. want ine vinde ane hem engheene cause[1]. Doe antwerdden hem die yoeden ende spraken aldus wie hebben ene wet ende na dat ordeel van onser wet so moet hi sterven want hi makt hem selven Gods sone[2]. Alse Pylatus dat hoerde so wart hi verssagt[3]. Ende altehant so ghinc hi weder in daer Jhesus was ende sprac aldus wanen bestu? Ende Jhesus en antwerdde hem nit[4]. Doe sprac noch Pylatus tote hem. ende seide aldus. En sprekstu iegen mi nit? En wetstu nit dat ic macht hebbe di te crucene ende macht di laten te gaene?[5] Doe antwerdde hem Jhesus ende seide du ne hads engheene macht over mi. en waresi di nit van boven ghegheven. Dar omme seggic di dat deghene die mi di hef gelevert die heves meerre sunde[6]. van dire uren so sochte Pylatus oksun van sire verloessnesse om hem laten te gane. Ende alse die yoeden dat vernamen so riepen si met groten ghelude ende spraken aldus laetstu desen gaen sone bestu des keisers vrint nit want so wie so hem selven coninc makt die duet iegen den keiser[7]. alse Pylatus dat hoerde so nam hi Jhesum ende leiddene ut ende dede hem ghereiden sinen stoel daer hi op soude sitten te gherichte in ene stat die heett Lycostratos. ende in hebreeuscher talen Gabatha[8]. Dat was op den vridach vor den paschen omtrent den middage. ende alse hi Jhesum ut brachte so sprac hi toten yoeden ende seide. Sit hir uwen coninc[9]. Ende alsene die yoeden saghen so ripen si alle ghemeinlec doch wech. doch wech ende hanken ane den cruce. Doe sprac Pylatus. salic uwen coninc crucen? En die yoedeschen papen antwerdden wine hebben engheenen coninc meer dan den keiser[10]. Doe begonstenne die yoedschen papen ende die beschope te wrugene van harden vele dingen[11]. mar Jhesus en antwerdde hen nit en tvint[12]. Doe sprac Pylatus tote Jhesum ende seide. En hoerstu nit hoe vele getugenessen dat si brengen iegen di?[13] Ende Jhesus en antwerdde hem een wart nit so dat den rechtre sere wonderde[14].

228. Op die feeste van den paschen[15] so was ghewoente dat die richtre plach eenen van sinen ghevangenen laten te gaene so welken dadt volc hebben woude[16]. Ende op die wille so hilt hi eenen ghevaen die hit Barrabas[17]. Doe rip hi die yoeden te samen ende sprac aldus[18]. het es costume. dat ic u eenen ghevangenen late ghaen op

1) *J.* XIX, 6.
2) *J.* XIX, 7.
3) 8.
4) 9.
5) 10.
6) 11.
7) 12.
8) 13.
9) 14.
10) 15.
11) *Mc.* XV, 3.
12) *Mt.* XXVII, 12.
13) 13.
14) 14.
15) *Mc.* XV, 6.
16) *Mt.* XXVII, 15.
17) 16.
18) 17.

de feeste van den paschen wien wildi dan dat ic u late gaen? so Barrabam so Jhesum din men heett Christum?[19] want hi wiste wale dat sine omme haettschap ende omme nyt hem hadden ghelevert[20]. Aldaer hi sat te sinen gherichte so sendde syn wyf eenen bode te hem die van harenthalven hem seide aldus. En onderwint di nit dis gherechts menschen noch en gheene plecht en verdiene ane hem want ic hebbe heden vele ghedoegt in drome om sinen wille[21]. Ende alse Pylatus din yoeden hadde gevragt win si wouden ghelaeten hebben. so rieden die yoedschen besschope ende die seniore din gemeinen volke dat si ischen Barrabam[22]. Doe vragede hen die richtre noch anderwerf welken dat si verloest wouden hebben van din tveen? Ende si ripen alle. Barnabam[23]. Dese Barrabas was en mordenere[24] ende

19) *J.* XVIII, 39.
20) *Mt.* XXVII, 18.
21) 19.
22) 20.
23) 21.
24) *J.* XVIII, 40.

[S.]

in[a)] die stat so was hi gevaen ende geleit[b)] in den kerker[1)]. Doe antworde hem Pilatus ende sprac. wat salic dan doen met Jhesu die dar heet Christus. doe spraken si alle cruustene. Doe seide hem die richtre wat heift hi quaets[2)] gedaen. Doe riepen si noch meer hi sal gecruust werden. ende si starcten hare stemmen. Doe Pilatus sach dat niene halp al dat hi dede ende seide. mar dat dat geroup ie[c)] meerre ward onder den volke. doe nam hi water vor al den volke ende dwouch sine hande ende sprac. Ic ben onsculdich van den bloede deses gerechtes menschen besiet gi[3)]. Doe antworde al dat gemene volc al uut enen gemenen monde ende spraken. sijn bloet blive up ons ende up onse kindre. doe liet hi hem Baraban gaen ende Jhesum dedi geeselen. ende doe hi gegeselt was do gavene Pilatus sinen ridderen ende dien die met hem waren dat sine cruusten[4)]. Des rechters riddren[5)] die namen Jhesum ende leeddene int dinchuus. ende gaderden al dat gemene volc omme hem. ende daden hem sine cleder uut. ende daden hem an enen roc van purpre. ende hingen omme hem enen mantel van gelewen samite[d)]. ende vlochten ene crone van dornen ende settense up sijn hooft ende gaven hem een riet in sine rechter hant ende knielden vor hem ende spraken in spotte gegroet sijstu der joden coninc. ende gaven hem kinbacslage. Dar na spewen si hem in sijn anschijn ende namen dat riet ende slougene der mede up sijn hooft. Ende doe sine genouch hadden bespot doe ginc Jhesus uut ende drouch ene orone van dornen ende een cleet van purpre[e)]. ende Pilatus seide hem siet hier den mensche. Ende doene die bisscoppe ende die dienaren sagen doe riepen si cruustene cruustene.[f)] Doe daden si hem af den mantel[g)] ende daden hem uut den roc van purpre ende daden hem sine cleder weder an. Ende leiden hem sijn cruce up sinen hals ende leeddene uut in die stat Calvarie. Die in ebreusch heet Golgata dar sine cruusten. Ende doe si dar buten quamen doe vonden si enen man die hiet Symon Cyreneum[h)] comende van enen dorpe. die was vader Alexandri ende Rufi desen dwongen si dat hi dat cruce moeste dragen na Jhesum ende si leident hem up. Doe volgeden Jhesum vele scharen des volx[i)]. ende wive die sere weenden ende screiden. Doe kerde hem Jhesus omme ende sprac. gi dochtren van Jherusalem niet en weent up[k)] mi[6)]. mar weent up u selven ende up uwe kindre. want die dage comen in dien si sullen seggen salich sijn die

a) **H.** op
b) **H.** ghevanghen e. ghelacht
1) *J.* 18, 40 Erat autem Barrabas latro (*l.* 23, 19) qui erat propter seditionem quandam factam in civitatem et homicidium (*Mc.* 15, 7) vinctus (*L.* 23, 19) in carcere
2) *Mt.* 27, 23 quid mali
c) **H.** des te
3) 24 accepta aqua lavit manus coram populo dicens: innocens ego sum a sanguine iusti huius: vos videritis.
4) 26 flagellis cesum tradidit eis, ut crucifigeretur.
5) 27 Milites presidis
d) **H.** ende deden hem aen enen mantel van gheilen s.
e) **H.** purper ende den mantel van g.s.
f) **H.** *Te sext tijt*
g) **H.** mantel van g.s.
h) **H.** Sereneus
i) **H.** van volcks
k) **H.** om
6) *L.* 23, 28 nolite flere super me

ondrachtiche ende die buke die niene hebben geboren[l)7)]. ende die borste die niet gesoocht[m)] en hebben. Dan sullen si beginnen te seggene den bergen valt up ons. ende den huevelen bedect ons[8)]. want of si dit doen enen groenen houte wat sal dan geschien den drogen houte[n)]. Doe leedden si ook twe andre quadien[9)] met hem dat sise doodden. Doe Jhesus quam

l) **H.** ghebaert
7) 29 qui non genuerunt
m) **H.** ghesoeckt
8) 30 Tunc incipient dicere montibus: cadete super nos! et collibus: operite nos!
n) **H.** dorren holte
9) 32 alii duo nequam

[L.]

omme enen manslacht din hi hadde ghedaen in de stat so was hi gevaen ende gelegt in den kerker[1]. Doe antwerdde hem Pylatus ende sprac aldus wat salic dan don met Jhesum din men heett Christus?[2] Ende si antwerdden hem weder aldus hankene an den cruce. Ende Pylatus vragde hen ende sprac aldus. wat heft hi mesdaen? Ende si ripen noch anderwerft hankene an den cruce[3]. Alse Pylatus sach datt nin didde al dat hi dede ende seide mar dat dat gheruchte meerrede ilanc so meer onder dat volc so nam hi water ende dvoch sine hande vor al dat volc ende sprac aldus ic ben sonder plecht van den ploede dis gherechts menschen wale ghewerds u[4]. Doe antwerdde al dat volc alse ut eenen monde ende seide syn bloet blive op ons ende op onse nacomelinge. Doe lit hi hen Barrabam gaen ende Jhesum dede hi gheecelen[5] ende alse hi ghegheecelt was so leverdene Pylatus sinen riddren ende denghenen die met hem waren dat sine souden crucen[6]. Alse Jhesus din riddren ende din soudiren gelevert was. so namen sine ende leiddenne weder in die virschare. ende versamenden aldat volc om hem[7] ende daden hem sine cleeder ut[8] ende daden hem ane enen roc van porpre[9]. ende hingen om hem enen mantel van ghelen samite[10] ende vlochten ene crone van dornen ende settense hem op syn hoeft. ende ghaven hem enen staf van eenen riete in sine hant ende huilden vor hem ende seiden te haren spotte. Got houddi der yoeden coninc[11].

229. Dar na spiwense in syn anschin ende namen dat rit ende slogenne daer mede op syn hoeft[12]. Ende alse sine gnoch bespott hadden so namense hem af din mantel[13] ende daden hem ut din roc van porpre ende daden hem sine cleeder weder ane ende leiden hem syn cruce op sinen hals[14]. ende leiddenne ut ter stat weder daer sine souden crucen[15]. Ende alse si daer buten quamen so vonden si enen man[16] die was genamt Symon Cyreneus die vader was Alexandri ende Rufi[17]. die van den dorpe wert quam gaende. Desen dvongen si daer toe dat hi dat cruce moeste dragen na Jhesum[18]. Al daer Jhesus te sire passien wert ghinc so volgde en groet volc van mannen ende van wiven die screiden ende (*hs.* en) weenden omme hem[19]. Doe kirde hem Jhesus omme te hen wert ende spraken aldus. Dochter van Jherusalem en weent

1) *L.* XXIII, 19.
2) *Mt.* XXVII, 22.
3) 23.
4) 24.
5) 25.
6) 26.
7) 27.
8) 28.
9) *Mc.* XV, 17.
10) *J.* XIX, 2.
11) *Mt.* XXVII, 29.
12) 30.
13) 31.
14) *Mc.* XV, 20.
15) *J.* XIX, 17. **S** *heeft hier Joh.* XIX, 5-6 *en Mc.* XV, 22 *ingelascht*.
16) *Mt.* XXVII, 32.
17) *Mc.* XV, 21.
18) *L.* XXIII, 26.
19) 27.

omme mi nit. mar omme u selven ende omme uwe kinder[20] want de daghe selen comen dat men sal seggen salech syn die ondrechteghe ende die lichamen die nin ontfingen van manne. ende die borste die nin soeghden[21]. Dan selen seggen die dat selen ghebiden toten berghen ende toten hoevelen valt op ons ende bedekt ons[22] want ochte men den grunen houte aldostene ghewout doet wat sal dis droegs houts dan ghewerden?[23] op die ure so leiddemen oc tvee andre die quadyen hadden gheweest ut vert met Jhesum die men met hem crucen soude[24]

20) 28.
21) 29.
22) 30.
23) 31.
24) 32.

[S.]

ter stat daer men die eveldadige plach te verdervene die in ebreeusch heet Golgata dat bediet die stat van Calvarie[1)]. dar hinc men Jhesum an een cruce. ende doe cruusten si met hem twe dieve[a)]. enen ter rechter ziden ende den andren ter slinker[b)] ende Jhesum in midden[c)]. Ende doe Jhesus gecruust was doe gaven si hem drinken wijn met gallen geminget. ende doe hijs[d)] gesmaecte doe ne woude hijs niet drinken. Doe sprac Jhesus Vader vergevet hem want sine weten niet wat si doen.[e)] Ende doe die ridderen Jhesum gecruust hadden doe namen si sine cleder ende deeldense in vieren[2)] elken riddere een deel. Doe was dar een roc sonder naet die was al over weven. Doe spraken si onderlinge wine sullen desen roc niet scoren[f)]. mar wi werpen lot wies hi si[g)]. dat die scrift vervult worde die seicht[h)] si hebben gedeelt mine cleder ende up I mijn cleet worpen si lot[i)]. Ende dit daden die riddere[3)]. dese waren ooc diene hoedden doe hi an den cruce hinc[k)]. Doe screef Pilatus enen titel[l)] sine sake[4)]. ende settene up dat cruce boven sinen hovede. dar was in gescreven Jhesus Nazarenus der joden coninc. Desen titel lasen vele joden. want het was bider stat dar Jhesus gecruust was ende hi was gescreven ebreusch griex ende latijn[m)]. Doe spraken die vorste der priestere tote Pilato. dune salt niet scriven der joden coninc[5)]. mar die dar[n)] sprac ic ben der joden coninc. Doe antworde hem Pilatus dat ic gescreven hebbe dat hebbic[o)] gescreven. Doe gingen si weder ende vort[p)] ende blasphemerdene ende roerden[q)] har hooft ende spraken. wach[r)] dit es die den tempel Gods breict[6)] ende in drien dagen weder maect verlosse di selven oftu Gods sone best so ganc vanden cruce. Ende gelikerwijs bespottene die vorste der priestere metten scriveren ende metten outsten des volx ende spraken. hi heift andre behouden[s)] ende hem selven en mach hi niet

1) *Mc.* 15, 22 quod est interpretatum calvarie locus *ontbr.* **L**. *De drie volg. zinnen ontbr. in* **T**.
a) **H.** moerdenaren
b) **H.** slijncker .. rechter
c) **H. H** *heeft nog*: op dat vervult worde die scrijft die daer sprieckt. mitten mysdadighen is hij verdoemt
d) **H.** hy hem
e) **H.** *Te noen tijt*
2) *J.* 19, 23 et fecerunt IIII partes
f) **H.** rijten
g) **H.** werpen wy een lot wiem hij werde
h) **H.** die ghesproken is doer den prophete
i) **H.** dat lot
3) 24 sortiamur de illa .. Ut scriptura impleatur .. super vestem meam miserunt sortem .. milites .. fecerunt.
k) **H.** hueden in den grave
l) **H.** in een tyttel
4) *J.* 19, 19 titulum (*Mc.* 15, 26) causae eius
m) **H.** in hebr. in gr. e. in lat.
5) 21 noli scribere: rex Judaeorum.
n) **H.** dat hi
o) **H.** is
p) **H.** op ende neder
q) **H.** waegeden
r) **H.** wach wach
6) *Mt.* 27, 40 va, qui destruit templum
s) **H.** ander lude gheholpen

behouden[t]. es hi coninc van Israele so ga[u] nu van den cruce dar[v] wi toe sien so mogen wi hem geloven. hi getrouwede Gode nu verlosse hine of hi wille want hi sprac ic ben Gods sone. Gelikerwijs bespottene ooc een van dien die beneven hem hingen ende sprac. bestu Christus so verlosse di selven ende ooc ons. Doe antworde die andre ende beresptene[w] ende sprac. du best inder selver verdomenessen daer hi in es nochtan nonsiestu Gode niet. Wi sijn met redene verordeelt want wi hebbens verdient. mar dese en heift niet quaets gedaen[7]. doe sprac hi te Jhesum here gedinke mijns alstu coms in dijn rike. Doe sprac Jhesus te hem vorwaer seggic di noch heden saltu met mi sijn in den paradise. Doe stont neven den cruce Jhesus moeder ende sire moeder suster Maria Cleophe ende Maria Magdalene. Doe Jhesus

t) **H.** ghehelpen
u) **H.** clym hy
v) **H.** dat
w) **H.** straefde hem
7) *L.* 23, 41 nihil mali gessit

[L.]

ende alse Jhesus quam tire stat daer men die ondaedeghe plach te verdoene[1] die in hebreeuscher talen was ghenaemt Golgatha[2]. daer hinc men Jhesum ane den cruce[3]. ende die dieve den eenen te sire rechter siden ende den andren te sire slinker siden. Ende in midden Jhesum. Ende alse Jhesus ghecrust was[4]. so ghaf men hem drinken wyn met gallen ghemingt. ende alse hys ghesmakde so ne woude hys nit drinken[5]. aldar Jhesus an den cruce hinc so sprac hi aldus vader verghef hen dese mesdaet. want si nin weten wat si don[6]. Ende na din dat die soudire Jhesum an den cruce gehangen hadden[7] so namen si sine cleeder ende deildese in viren. ende igewelc nam syn deel. Mar die roc was sonder naet ende gheweven van eenen stukke[8] ende dar omme so spraken si onderlinge ende seiden. En schore wi din roc nit mar worpe wi kavelen wis hi sal syn. Dar met so wart die scrifture vervult die sprakt (*l.* sprekt) aldus. Si deilden onder hen mine cleeder ende omme minen roc worpen si kavelen. Die dit daeden dat waren die ssoudire[9]. dese waren oc diene hudden daer hi an den cruce hinc[10]. Doe screef Pylatus sinen titel ende deden slaen an den cruce boven Jhesus hoeft die titel was geschreven met tesen warden. Jhesus Nazarenus der yoeden coninc[11]. Desen titel lasen vele yoeden die quamen ende ghingen want die stede daer Jhesus gecrust was nit verre en was van derre stat. ende oc was die titel gescreven in hebreuschen in grikschen ende in latinen[12]. ende alsen die yodschen besschope lasen so spraken si tote Pilatum en (*l.* ende) seiden aldus en scryf nit der yoeden coninc[13] mar scryf dat hi seide ic ben der yoeden coninc. Ende Pylatus antwerdde hen weder aldus. Dat ic gescreven hebbe dat hebbic gescreven[14]. Aldaer Jhesus hinc so blasphemeerdenne die yoeden die ghingen ende quamen[15] ende spraken aldus. wach. die destrueert den tempel Gods ende binnen drin daghen din weder makt verloessen (*l.* verloesse) di selven. ende ochtu Gods sone best so ghanc van den cruce[16].

230. Doe quamen oc voert die princhen ende die scriben ende die seniore ende hilden har spot met hem ende spraken aldus[17]. Andre leide heft hi verloest ende hem selven en can hi nit verloessen. Es hi coninc van Israele so gha (hi *ontbr.*) van den

1) *L.* XXIII 33.
2) *Mc.* XV, 22.
3) 25.
4) *Mc.* XV, 27 = *Mt.* XVIII, 38.
5) 34.
6) *L.* XXIII, 34.
7) *Mt.* XXVII, 35.
8) *J.* XIX, 23.
9) 24.
10) *Mt.* XXVII, 36.
11) *J.* XIX, 19.
12) 20.
13) 21.
14) 22.
15) *Mt.* XXVII, 39.
16) 40.
17) 41.

cruce[18] daer wi toe sien so moge wi an hem gheloeven[19]. hi verlaett hem op Gode nu verloessene Got ocht syn wille es want hi beroemede hem dat hi Gods sone ware[20]. also ghelike[21] so bespottene oc een van den ghenen die beneven hem hingen ende sprac aldus. Bestu Christus so verloesse di selven ende oc ons oc[22]. Doe antwerdde die ander ende schout den ghenen ende seide du best in der selver verdumnessen daer hi in es[23] ende nochtan en onssistu Gode nit wi syn mit rechte verordeelt want wi hebbens wale verdint mar dese en hadde nit mesdaen[24] doe sprac deghene tote Jhesum ende seide aldus here ghedinc myns alse du coms in dinen rike[25]. Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. Ic segge di over waer dat tu noch heden met mi sout syn in den paradyse[26]. aldaer so stont beneven Jhesus cruce syn moeder. ende sire moeder suster Maria

18) 42.
19) *Mc.* XV, 32.
20) *Mt.* XXVII, 43.
21) 44.
22) *L.* XXIII, 39.
23) 40.
24) 41.
25) 42.
26) 43.

[S.]

sach sire moeder ende den jonger dien Jhesus minde dar staen. doe sprac hi te sire moeder wijf sie[a)] dinen sone[1)]. Dar na sprac hi toten jongere sie[a)] dire moeder. ende van dier stonde vort so hiltse die jonger over sire moeder[b)2)]. Om die selve stonde so ward demsternesse over al die werelt. ende verginc die sonne vander sester stonde toter noenen[c)3)]. Ende omme die stonde der noenen so riep Jhesus met groter stemme ende sprac. hely hely lamazabatani. dat es mijn God mijn God hoe[4)] hebstu mi gelaten. Ende sulke die dar stonden ende dit horden die spraken dese roupt Helyam. Ende doe Jhesus wiste dat te hant alle dinc vulcomen waren om dat[d)] die scrift vervult worde so sprac hi mi dorst[5)]. Doe stont dar een vat vul edex. ende een van dien die dar stonden liep ende nam ene spongie ende bantse up een riet ende vulletse met edeke ende boot hem drinken[6)]. Doe riepen die andre die dar stonden beiden wi ende sien of Helyas comen sal ende hem verlossen. Ende doe Jhesus des edex gesmaecte doe sprac hi hets al vuldaen[e)]. Doe riep Jhesus anderwarf met groter stemmen ende sprac. Vader in dinen handen bevelic minen geest. ende negede sijn hooft ende gaf sinen geest. Up die selve stonde so scorde die vorhanc in den tempel in tween sticken van den oversten toten nedersten[f)]. Ende die erde bevede. ende die stenen scorden[7)]. ende die grave ondaden[g)]. ende vele lechamen der helegen die sliepen stonden up ende gingen uut den graven. ende vertogeden hem[h)] na sire up verstannessen vele lieden inder heleger stat. Doe stont dar biden cruce een edel man centurio. die hondert ridderen hadde onder hem. doe hi sach die erde beven ende al dat wonder dat dar geschiede doe ward hi sere vervaert ende ooc alle die met hem stonden[i)] ende hoeden Jhesum[8)]. Ende die hoge man lovede[k)] Gode ende sprac. warleke dese mensche was gerecht[l)] ende Gods sone. Ende al dat volc dat dar stont ende dit wonder sach wart

a) **H.** sich
1) *J.* 19, 26 discipulum stantem quem diligebat .. mulier, ecce filius tuus!
a) **H.** sich
b) **H.** so ontfynck sy die iongher in synre hoeden
2) 27 ex illa hora accepit eam discipulus in sua.
c) **H.** om die sesde ure doe verghinck die s. en doe wart duyst. o.a.d.w. van der sesder uren bis aen die noen.
3) *Mt.* 27, 45. A sexta autem hora tenebre facte sunt super universam terram ad horam nonam.
4) 46 Et circa horam nonam .. quod est interpretatum .. utquid
d) **H.** volbracht .. ende op dat
5) *J.* 19, 28 Postea sciens Jhesus quia iam omnia consummata sunt ut consummaretur scriptura, dicit: sitio.
6) *Mt.* 27, 48 Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto et inposuit harundini et dabat ei bibere.
e) **H.** volbracht
f) **H.** reet die voerhanc van den t. in t. stucken van boven tot beneden wt
7) 51 velum templi .. a summo usque deorsum .. petre scissae sunt.
g) **H.** graven worden gheopent
h) **H.** openbaerden sich
i) **H.** waren
8) 54 Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Jhesum, viso terre motu et his quae fiebant, timuere valde.
k) **H.** ende hij loefde
l) **H.** was een prophete

vervaerd. ende elc slouch vor sine herte ende kerden weder ter stat wart. Ende alle die sine vriende hadden geweist ende sine kontscap hadden gehat[9)]. ende vele wijf die met hem comen waren van Galilee te Jherusalem die stonden van verren ende sagen toe. Onder dien so stont ooc Maria Magdalene. ende Maria des minstes[m)] Jacobs[10)] moeder. ende Joseph ende Salome. ende die

9) *L.* 23, 49 *komt in 't oorspr. niet voor*: Stabant autem omnes noti eius a longe et mulieres .. haec videntes.

m) **H.** mynsten

10) *Mt.* 27, 56 Maria Jacobi (*Mc.* 15, 41) minoris

[L.]

Cleophe ende Maria Magdalena[1]. Ende alse Jhesus sach sire moeder ende din yongre din hi minde daer staen so sprac hi tote sire moeder ende seide aldus. wyf sich hir dinen sone[2]. Dar na so sprac hi tote tin yongre sich (*hs.* sichi) hir dire moeder. Ende van dire uren vorwert so hilt se die yongre over sire moeder[3]. Alse Jhesus aldus ane den cruce ghehangen was omtrent den middaghe so verghinc de sonne ende al de werelt was in demsternessen toter noenen[4] ende omtrent der noenen rip Jhesus met hoger stemmen ende seide aldus. hely. hely. lemazabactani. dat didt also vele. alse myn Got myn Got. waromme hefstu mi begheven? Ende de somege die daer stonden en (*l.* ende) hoerden die wart si spraken aldus. Dese roept Helyam[5].

231. Ende alse Jhesus sach dat al dat volccomen was dat van hem gescreven was so sprac hi aldus mi dorst[6]. al daer so stont en vat vol edeks[7]. ende een van den ghenen die daer stonden lip ende nam spongie ende bant se omme enen schacht van ride ende vulledse met edeke ende boet hem drinken[8]. Doe ripen die andre die [die] daer stonden beide laet sien ochte Helyas sal comen omme hem te verloessene[9]. Doe sprac noch Jhesus met hoger stemmen ende seide[10]. Vader in dinen handen bevelic minen gheest[11]. Ende alse Jhesus dis edeks gesmakde so sprac hi aldus nu est al voldaen. Doe heldde hi syn hoeft nederwert[12] ende gaf sinen gheest ende verschit[13]. op die selve wille so schorde di cortine van den temple van boven tote beneden in tveen stukken ende derde bevede. ende de steene cloven[14]. ende grave ontploken ende vele lichamen der heilegher leiden die begraven waren stonden op[15] ende ghingen ut haren graven ende vertoegden hen na sire opherstannessen velen lieden in der stat van Jherusalem[16]. Aldaer bi den cruce so stont en edel man die hondert riddren hadde onder hem ende alse hi sach die erde beven ende aldat wonder dat daer geschide so wart hi harde sere ververt ende oc alle deghene die bi hem stonden ende hudden Jhesum[17] ende die hoge man lofde Gode ende sprac aldus. ghewarechlec dese mensche was gherecht ende Gods sone[18]. Ende aldat volc dat daer stont ende dat wonder ane sach wart ververt ende ighewelc sloch vor syn herte ende also kirden si weder ter

1) *J.* XIX, 25.
2) 26.
3) 27.
4) *Mt.* XXVII, 45. *Van het* ‘vergaen der sonne’ *spreekt de oorspr. tekst niet: ook het* 1*e gedeelte van dit vs. in* **L** *ontbr. elders*.
5) 46.
6) 47.
7) *J.* XIX, 28.
8) *Mt.* XXVII, 48. *In 't oorspr. volgt hierna Joh.* XIX, 30, *in* **SH** *komt het na vs.* 49, *in* **L** *twee vss. later:* Cum J. accepisset acetum
9) 49. Ceteri vero dicebant: sine, videamas
10) 50.
11) *L.* XXIII, 46.
12) *J.* XIX, 30.
13) *Mt.* XXVII, 50. emisit spiritum.
14) 51.
15) 52. qui dormierant
16) 53. venerunt in sanctam civitatem et aparuerunt multis.
17) 54.
18) *L.* XXIII, 47, *Mc.* XV, 39.

stat wert[19]. Ende alle deghene die sine vrint hadden gheweest ende die sine conde hadden ghehat ende vele vrowen[20] die met hem waren comen uten lande van Galileen tote Jherusalem stonden van verren ende sagen toe[21]. onder die so stont oc Maria Magdalene ende Maria des mynders Yacobs moeder ende Josephs. ende Salome. ende

19) *L.* XXIII, 48. revertebantur a longe.
20) *Mt.* XXVII, 55.
21) *Mc.* XV, 41. *Ook is gevolgd L.* XXIII, 49.

[S.]

moeder Zebedeus kinder. dese plagen hem te volgene als hi was in den lande van Galilee ende hem te dienne. Do quamen die joden want het op den vridach was vor paschen ende vor den dage der hoochtijt. ende baden Pilatum dat men hare[a)] been breken soude[1)]. dat si des teer sterven souden[b)]. ende dat mense wech doen mochte vor den hogen dage[c)]. ende dat si niene bleven hangende[d)] an den cruce up den dach der feesten. Doe quamen die riddere toten eersten ende braken hem sine been. ende dar na toten andren ende braken hem ooc sine been. ende doe si quamen te Jhesum doe vonden sine doot. ende daromme en braken si hem sine been niet. mar een der riddere ondde[e)] hem sine zide met enen spere ende te hant liep dar uut bloet[2)] ende water. Ende dit[f)] sach die gaefs getugenisse. ende sijn getugenisse es waer. ende hi weet wale dat hi waer seit. ende daromme getuucht hijt dat gijs ooc gelooft want dit geschiede dat[g)] die scrift vervult worde die dar spreict een been en sal niet gemindert werden van hem[3)]. Ende ene andre scrifte sprect si sullen noch dien ane sien die si dorstaken[h)]. Doet den avonde naecte doe quam een rike man ende edel die x ridderen hadde onder hem[4)]. die was van Arimathia ende hiet Joseph. ende was een goet man ende gerecht. ende was Jhesus jongere heimeleke dor die vrese der joden. ende was ooc wachtende des riken[i)] Gods. ende en volgede niet haren rade noch haren daden[5)]. dese quam te Pilatum ende bat hem dat hi hem gave[k)] Jhesus lichame. Doe wonderde hem Pilatus dat Jhesus te hant versceden soude sijn. doe vragede Pilatus of Jhesus doot ware. ende doe hem centurio seide dat hi doot was doe beval hi dat men den lichame Josephe gave[l)]. Doe quam Nichodemus die des nachtes quam te Jhesum ende brachte ene mixture van mirren[m)] ende van aloe[6)] des[n)] was wel c pont. Dese namen den lichame Jhesus ende wondene in een linin cleet in dierre[o)] specien[7)] alse die zede es die joden te begravene. Ende bider stat dar Jhesus gecruust was was een hof[p)].

a) **H.** hem hoer
1) *J.* 19, 31 quoniam parascheve erat ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura et tollerentur.
b) **H.** *Deze zin ontbr. in* **T**.
c) **H.** voer den daghe der hoechtijt
d) **H.** hanghen
e) **H.** *eerst* stack in, *later* dede op
2) *J.* 19, 34 Sed unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis
f) **H.** die dit
g) **H.** om dat
3) 36 Ut scriptura impleatur: os non comminuetis ex eo.
h) **H.** Te vespertijt.
4) *Mc.* 15, 43 nobilis decurio
i) **H.** verbeidende des rijcke
5) *L.* 23, 51 qui exspectabat et ipse regnum dei. Hic non consenserat concilio et actibus eorum.
k) **H.** gheve
l) **H.** gheve
m) **H.** mixturie van salven van myrren
6) *J.* 19, 39 mixturam mirrae et aloes
n) **H.** der
o) **H.** mit duerbaren
7) 40 linteis cum aromatibus
p) **H.** daer was een gaerde

ende in dien hove[q)8)] was een niewe graf. in dien dat noch niemen geleit was. Doe nam Joseph den lichame ende leidene in dat niewe graf dat in enen steen gehauwen was. ende vor die dore[9)] des graves wentelde hi[r)] enen groten steen. ende doe dat gedaen was doe ginc hi[s)] wech. Al dar bi so sat[t)] Maria Magdalene. ende ene andre Marie. ende sagen toe dat men den lichame leide in dat graf. Ende doe si te huus quamen doe begonden si te beredene hare salve dar si Jhesum mede salven souden[10)] ende al den

q) **H.** gaerde
8) 41 ortus, et in horto
9) *Mt.* 27, 60 in monumento suo novo, quod exciderat in petra (**V**) .. ad ostium
r) **H.** wentelden si
s) **H.** ghingen si
t) **H.** stont
10) *L.* 23, 56 Et revertentes paraverunt aromata et unguenta, (*Mc.* 16, 1) ut venientes ungerent eum.

[L.]

de moeder van Zebedeuss kindren[1)] dese plagen hem te volghene alse hi was int lant van Galileen ende hem te dinne[2)]. Doe quamen die yoeden want het op den vridach was vor den paschen. ende vor din hogen saterdach ende baden Pylatum dat men hare been soude breken om dat si teer sterven souden ende dat mense enwege don mochte vor din hogen dach. ende dat si nin bleven hangende an den cruce op din dach van der feesten[3)]. doe quamen ssoudire toten irsten ende braken hem sine been ende dar na ten andren ende braken hem oc de sine[4)] ende doe si quamen te Jhesum so vonden sine doet ende daer omme en braken si hem sine been nit[5)]. mar een dire ssoudire nam ene glavie ende stac Jhesum in sine side ende ontploec hem die side ende altehant so lip uttire siden bloet ende water[6)]. Ende deghene die dat sach. hi ghetughet ende syn getugnesse es waer ende deghene weet selve wale dat hi waer segt ende daer omme getugt hyt dat ghys te bat gheloeven selt[7)] want dit geschide omme die scrifture te vervulne die sprect aldus. Men ne sal en gheen been breken ane sinen lichame[8)]. ende ene andre scrifture sprekt aldus. Si selen noch den ghenen ane sien din si dorstaken[9)].

232. Alst den avonde naekde so quam en rike man ende en edel. die tine riddren hadde onder hem. die was van eere stat uten yodschen lande dit hit Arimatia ende die man was genamt Joseph[s][10)] ende en goet man was ende en gherecht ende Jhesus yongre was al verholenlec om de vreese van den yoeden ende hakende was na dat rike Gods noch en consenteerde nit mettin yoeden met rade noch met dade[11)]. dese quam te Pylatum ende bat hem dat hi hem gave Jhesus lichame[12)] ende Pylatus vragde ochte Jhesus so saen doet ware[13)] ende alse hem die centurio[a)] seide dat hi doet ware so beval hi dat men Josephe din lichame gave[14)]. Doe quam oc Nichodemus[15)] dat was deghene die te Jhesum be nachte comen was. ende brachte ene mixture van mirren ende van aloe dis was omtrent hondert pont[16)]. Dese namen Jhesus lichame ende leidenne in linen laken. ende wondenne daer in ghelikerwys dat de yoeden hare doede

1) *Mt.* XXVII, 56.
2) *Mc.* XV, 41.
3) *J.* XIX, 31.
4) 32. Venerunt ergo milites et primi quidem fregerunt crura et alterius qui crucifixus est cum eo.
5) 33.
6) 34.
7) 35.
8) 36. *Het vorige vs. en het eerste gedeelte van vs.* 36 *ontbr. in* **T**: Et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius; et ille scit, quia vera dicit, ut et vos credatis. Facta sunt enim haec
9) 37.
10) *Mt.* XXVII, 57, *Mc.* XV, 43, *L.* XXIII, 51 ab Arimathia civitate Judae
11) *J.* XIX, 38.
12) *Mt.* XXVII, 58.
13) *Mc.* XV, 44. Pilatus autem mirabatur, si iam obisset, et accersito centurione interrogavit eum si iam mortuus esset?
a) **H.** die hondert soudire hilt onder hem.
14) 45.
15) *Mt.* XXVII, 59.
16) *J.* XIX, 39.

plagen te gravene[17]. aldaer bider stat daer Jhesus was gecrust. so stont en hoef ende in din hoef stont en niwe graf daer noit nimen in ghelegt en was[18]. Doe nam Joseph din lichame ende leidene in din niwen grave. dat ut enen steene gehowen was ende vor din mont van din grave leide hi enen groten steen ende alse dat gedaen was so ghinc hi en weghe[19]. aldaer bi so sat Maria Magdalene ende ene andre Marie. ende sagen toe daer men din lichame leide in din grave[20]. ende alse si te herberghen quamen[21]. so begonsten si te gereidene hare ungemente daer si Jhesum met bestriken souden[22].

17) 40.
18) 41.
19) *Mt.* XXVII, 60. *ontbr. gedeeltelijk in* **T**.
20) 61.
21) *L.* XXIII, 55.
22) *Mc.* XVI, 1.

[S.]

saterdach so bleven si te huus na den gebode[1)] van[a)] der wet. Des andren dages na den vridage die de jode heeten parasceve[b)2)]. doe quamen die vorste der priestere ende die fariseen ende spraken tote Pilatum. here ons gedinct dat dese verleedre sprac[c)]. Ic sal na drien dagen up verstaen. daromme heet dat graf hoeden toten derden dage. dat sine jongere niene comen ende steilne. ende den volke seggen hi es up verstanden vander doot. want dan worde die leste dolinghe arger[d)] dan deerste. Doe antworde Pilatus. gaet ende neimt hoeders ende hoetene also alse gi wilt[3)]. doe gingen si wech ende leiden hoeders bi den grave ende besegelden den steen. ende bevalen den hoedren dat graf wel te hoedene[4)].

CCXXVII. Des nachtes na den saterdage in die morgen stonde van den sondage doe het noch donker[e)] was. so quam Maria Magdale(ne) ende die andre Maria[f)] ende Salome ten grave. ende brachten hare salve die si hadden bereet[5)]. Ende ter sonnen up gange doet begonde te clarne van den dage. doe spraken si onderlinge. wie sal ons den steen af doen van der dore van den grave[g)] want hi was sere groot. Doe ter selver uren so bevede die erde sere. want die ingel quam van den hemele ende ginc vort ende keerde den steen van den grave[6)]. Doe sagen si den steen af gedaen[h)] van den grave. ende den ingel sitten up den stene. ende sijn anschijn was gelijc den blicke[i)] ende sine cleder wit alse die snee[7)]. Ende van vresen des ingels so worden die hoedre vervaerd sere. ende worden gescapen[k)] alse die dode[8)]. Doe antworde die ingel ende seide den wiven. en vreset u niet[9)]. want ic weet wel dat gi Jhesum souct[l)] die gecruust es. hi nes hier niet. mar hi es up verstanden also hi te voren sprac. comt ende siet die stat dar die here geleit was. Ende doe die vrouwen dit horden ende vernamen doe verscrocken[m)] si van gruwele. Ende doe si also stonden in haren gedochte

1) *L.* 23, 56 Et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.
a) **H.** van *ontbr.*
b) **H.** ioeden hoeren paeschen scrijven
2) *Mt.* 27, 62 quae est parascheve convenerunt principes sacerdotum
c) **H.** sprack doe hij leefde
d) **H.** errynghe. meere
3) 65 habetis custodiam; ite, custodite sicut scitis.
4) 66 Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum signantes lapidem cum custodibus.
e) **H.** duyster
f) **H.** Marien. Maria Jacobi
5) *L.* 24, 1 portantes quae paraverant aromata.
g) **H.** des graefs
6) *Mt.* 28, 2 et accedens revolvit lapidem.
h) **H.** afgedaen *ontbr.*
i) **H.** blixeme
7) 3 sicut fulgur et vestimentum eius sicut nix.
k) **H.** gheschaept
8) 4 facti sunt velut mortui.
9) 5 nolite timere vos
l) **H.** sueckt van Nazareth
m) **H.** verscrickden

verscrocken[n]. doe stonden bi hem twe manne in witten cledren ende claer[10]. doe onsagen si hem ende kerden har anschijn ter erden. Doe spraken si toten wiven wat soucti den levenden metten doden[11]. hine es hier niet. mar hi es up verstanden. laet u gedinken der worde die hi sprac doe hi in Galilee was. dat des menschen sone moeste gegeven werden inder sondaren hande. ende gecruust moeste werden. ende in den derden dage up verstaen soude. Nu gaet dan gereet[o] ende segt sinen jongeren ende Petre dat hi up verstanden es. ende dat hi u voren gaet in Galileam dar suldine sien also hijt u vorseide. ende doe gedachten si sire worde[12].

n) **H.** verscrickt
10) *L.* 24, 4 Et factum est, dum mente consternate essent de isto, Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.
11) 5 quid quaeritis viventem cum mortuis?
o) **H.** snelliken
12) *L.* 24, 8 Et recordatae sunt verborum eius, *ontbr.* L.

[L.]

ende al din saterdach so bleven si thus na den gebode van der weet[1)].

233. Des anders dags na din vridach din die yoeden heten parasceven so quamen die princhen van din yodschen papen ende die phariseuse ende spraken Pylatum ane[2)] ende seiden aldus here ons ghedinkt ens vards dat die droghenere seide doe hi levede. Ic sal na drie daghe weder op staen[3)]. Daer omme so gebiet dat men dat graf huede toten derden dage dat sine yongren nin comen ende stelenne ende seggen den volke hi es op herstaen van der doet want dan souden dechterste dolinghe quader syn dan dirste[4)]. Doe antwerdde hen Pylatus ghaet ende nemt hoeden ende huedtene also alse gi wilt[5)]. Doe ghingen si en weege ende leiden hoeden bi din grave ende beseghelden den steen ende bevalen din hoeden dat graf wale te [te] huedene[6)].

234. Des nachts na den saterdach in de margenstonde van den sondaghe doet noch donker was[7)]. so quam Maria Magdalene ende die andre Maria[8)] ende Salome ten grave ende brachten har ungement dat si hadden gereidt[9)]. ende te sonne op gange alst begonste te clerne van den daghe[10)] so spraken si onderlingen ende seiden aldus wie sal ons din steen don van den grave?[11)] want hi was harde groet[12)]. Doe tire selver uren. so bevede derde sere want die ingel quam van den hemele ende ghinc voert ende kirde din steen van din grave[13)]. ende alse die vrowen totin grave quamen so sagen si din steen af gedaen van den grave ende din ingel sitten op din steen[14)] ende dis ingels anschin was gelyc der blixemen ende sine cleeder wit alse snee[15)]. Ende omme de vreese van din ingel so worden die hoeden sere ververt ende worden gheschaept alse doede leide[16)]. Doe sprac die ingel totin vrowen en ververt u nit ghi liede. want ic weet wale dat gi Jhesum sukt die gecrust was[17)]. hine es hir nit. want hi es op herstaen also gelike alse hi tevoren seide. comt ende besiet die stat daer hi ghelegt was[18)]. Ende alse die vrowen dit hoerden ende vernamen so vorden si verdarnt ende verssagt. ende aldaer si stonden in dire verdarntheit. so quamen tvee andre ingle alse tve menschen bi hen staen met witten cleedren[19)] ende met cleren. Doe ververden hen die vrowen ende kirden danschin ter erden wert. en (*l.* ende). die ingle spraken

1) *L.* XXIII, 56.
2) *Mt.* XXVII, 62.
3) 63. recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens
4) 64. erit novissimus error peior priori.
5) 65.
6) 66.
7) *Mt.* XXVIII, 1.
8) *J.* XX, 1.
9) *Mc.* XVI, 1, *L.* XXIV, 1.
10) *Mc.* XVI, 2. Et orto iam sole
11) 3. quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?
12) 4.
13) *Mt.* XXVIII, 2.
14) *L.* XXIV, 2.
15) *Mt.* XXVIII, 3.
16) 4.
17) 5.
18) 6. Non est hic, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis
19) *L.* XXIV, 4.

hen ane ende seiden aldus. wat sukt di den levenden metten doeden?[20] hine es hir nit din gi sukt. mar hi es op herstaen. laett u gedinken dire wart die hi seide doe hi in Galileen was[21]. dat des menschen sone moste werden ghelevert in der sunderen hande ende ghecrustt werden ende des derds dags soude op herstaen[22]. Nu gaet dan vollec ende segt sinen yongren ende Petre dat hi op herstaen es. ende dat hi vor u vert te Galileen wert[23]. daer seldine sien. geliker wys dat u tevoren ontheten was.

20) 5.
21) 6.
22) 7.
23) *Mt.* XXVIII, 7.

[S.]

CCXXVIII. Doe gingen si met haesten van den grave ende liepen met vresen ende met groter vreugden den jongeren te botscepene[a)1)] dat si hadden gehort. Ende doe si gingen. ende sich Jhesus gemoettetse[b)] ende sprac. ic groete u. doe vielen si hem te voeten ende anebeidene ende hildene metten voeten. Doe sprac Jhesus te hem. nonsiet u niet. mar gaet ende segt minen broederen dat si gaen in Galileam dar sullen si mi sien. doe gingen si wech ende seiden dit den XI al dar si saten ende weenden ende al den andren die met hem plagen te sine. Ende doe si dit horden doe docht het hem dorheit ende gedwasenisse[c)] ende en geloofdens niet.

CCXXIX. Doe quam Maria Magdalene te Symon Petre ende toten andren jongere dien Jhesus minde ende sprac te hem. Si hebben den here uut den grave gedragen ende wine weten niet waer sine hebben geleit[2)]. Doe liep Peter ende die ander jongere ende quamen ten grave. mar dese twe liepen te gader daer. ende die ander jonger liep gereeder[d)] dan Peter ende quam teerst[e)] ten grave. Ende doe hi hem buckede[3)] doe sach hi dat lijnwaet liggen dar besiden. mar hine ginc niet in. Do quam Symon Peter na hem ende ginc in dat graf. ende sach dat lijnwaet dar liggen[4)]. ende dat sweet douc dat up sijn hovet was en lach niet met den andren douken[f)]. mar sonderlinge ende[g)] te gader gewonden[5)]. Doe ginc ooc in die ander jonger die teerst[h)] quam ten grave ende sach ende gelovede. want nochtoe en wisten[i)] si niet die scrift die spreict[6)]. dat Jhesus up verstaen moeste vander doot. doe gingen die jongere wech doe si dit hadden gesien.

CCXXX. Maria Magdalene die hem gevolget was dar Jhesus VII duvele uut hadde geworpen. die bleef staende biden grave al wenende. doe si also stont ende weende[7)] doe bucketse hare ende sach in dat graf ende sach twe ingele sitten[k)] gecleet met witten clederen. enen ten hovede den andren ten voeten dar Jhesus lichame was gelegen. Doe spraken die ingle tot hare wijf[l)] wat weenstu. ende si antworde hem. dat si minen here genomen hebben ende ic en weet waer sine geleit hebben. Doe si

a) **H.** te kundighen den j.
1) *Mt.* 28, 8 nunciare discipulis. *Het vervolg tot aan het einde van dit hoofdstuk komt in 't oorspr. hier niet voor, maar vormt daar Cap.* CLXXV.
b) **H.** gingen. sïet doe beyeghenden hem **J**.
c) **H.** duchten sijt.. ghedroechenisse
2) *J.* 20, 2 et nescio ubis posuerunt eum.
d) **H.** gheryngher
e) **H.** eer
3) 4 praecurrit citius Petro et venit primus .. et cum se inchnasset
4) 6 et vidit linteamina posita.
f) **H.** duekeren
g) **H.** ende *ontbr.*
5) 7 et sudarium quod fuerat supra caput eius non cum linteaminibus positum sed separatim involutum in unum locum.
h) **H.** ierst
i) **H.** gheloefden
6) 9 nondum enim sciebant scripturam
7) *J.* 20, 11 Dum ergo fleret
k) **H.** sitten *ontbr.*
l) **H.** hadde ghelegen .. totten wijve

dat gesproken hadde doe kerde si hare omme ende sach Jhesum daer staen[8]. ende en wiste niet dat Jhesus was. Doe sprac Jhesus tot hare wijf wat weenstu wien[m] soucstu. Si waende dat een gardenare ware[9] ende sprac te hem. here hebstune genomen so sech mi war dune hebs geleit ende ic salne weder bringen. Doe sprac Jhesus tot hare Maria. Doe kerde si hare omme ende sprac. Raboni. dat es meester. Doe liep si te hemwaerd ende woudene roeren[10]. Doe sprac Jhesus tot hare. en roere mi niet want ik en ben noch niet gevaren te minen vader. mar ganc te minen broederen ende sech

8) 14 vidit Jhesum stantem
m) **H.** ende wiem
9) 15 hortulanus esset
10) *Deze zin ontbr. elders*.

[L.]

235. Doe ghingen die vrowen met hasten van din grave ende liepen met vreesen ende met groter blischapt din yongren bodschapen dat si hadden gheoert[1)]. Ende aldaer si ghingen so quam Jhesus selve ieghen hen ende sprac aldus. ic grute u. doe vielen hem die vrowen te voete. ende anebeddene ende hildenne metten voeten[2)]. Doe sprac Jhesus tote hen ende seide aldus. En onssit u nit. mar gaet ende segt minen brudren dat si gaen in Galileen daer selen si mi sien[3)]. Doe ghinghen si en wege ende seiden dit algader din ellef apostelen aldaer si saten ende weenden. ende allen den andren die met hem plagen te sine[4)]. Ende alse die yongren dit hoerden. so dochtt hen doerheit ende ghedvesnesse ende en gheloefdens nit[5)].

236. Doe quam Maria Magdalena tote Symonem Petrum ende totin andren yongre din Jhesus minde ende seide al dus. Si hebben onsen here uten grave gedragen. ende win ne connen nit geweten waer sine hebben gelegt[6)]. doe lip Peter ende die ander yongre ende quamen tin grave[7)]. dese tvee lipen te samen daer henen mar die andre yongre lip volleker dan Peter ende quam eer ten grave ende alse hi inwert sach so sach hi dat lynwaet liggen daer besiden mar hine ghinc nit in[8)]. Doe quam Symon Petrus na hem ende ghinc in dat graf ende sach dat lynwaet daer liggen[9)] ende dat laken daer syn hoeft met was bedekt nit met tin lynwade mar besonderne. ende over een gewonden[10)]. Doe ghinc oc in die andre yongre die tirst comen was ende sacht ende geloevets want noch[11)] toe ende (*l.* en). verstonden si die scrifturen nit die dat seggen dat Jhesus moste opherstaen van der doet[12)]. Doe ghingen die yongren en wege alse si dit hadden gesien[13)].

237. Mar Maria Magdalene die hen gevolgt was dar Jhesus seven quade gheeste ut hadde gheworpen[14)] si blef staende buten din grave al weenende. aldar si stont ende weende[15)] so sach si inwert ende sach tvee ingle sitten gecleedt met witten cleedren den eenen ten hoefden ende den andren ten voeten. daer Jhesus lichame was gelegt[16)]. Doe spraken hare ane die ingle ende seiden aldus wyf waromme weens tu ende si antwerdde omme dat si minen here genomen hebben ende ic nin weet waer sine

1) *Mt.* XXVIII, 8. *De voorwerpszin van* nunciare *ontbr. in 't oorspr. Ook het begin van 't volg. vs.*
2) 9. Et ecce Jh. occurrit illis .. tenuerunt pedes eius et adoraverant.
3) 10.
4) *L.* XXIV, 9. illis undecim (*Mc.* XVI, 10) lugentibus et flentibus
5) *Mc.* XVI, 11; *L.* XXIV, 11.
6) *J.* XX, 2.
7) 3.
8) 4.
9) 6.
10) 7.
11) 8.
12) 9.
13) 10. Abierunt iterum ad semetipsos discipuli.
14) *Mc.* XVI, 9.
15) *J.* XX, 11. stabat ad monumentum foris plorans.
16) 12. *Het laatste gedeelte van vs.* 11: inclinavit se, et prospexit in m. *en vs.* 12 et vidit duos angelos in albis sedentes .. positum fuerat. *ontbr. in* **T**.

gelegt hebben[17]. Alse Maria dat gesegt hadde so kirde si hare omme ende sach Jhesum staen mar sine wiste nit datt Jhesus was[18]. Doe sprac hare Jhesus ane ende seide aldus wyf waromme weenstu? win sukstu? Ende Maria die waende datt en hofwinne ghewest hadde. antwerdde hem aldus here hefstune enwech gedaen so seghe mi waer dune hefs gelegt ende ic salne weder brengen[19]. Doe sprac Jhesus ende seide. Maria. Doe verkendene Maria ende seide. rabboni dat bedidt also vele (alse *ontbr.*) meester[20]. Ende Jhesus sprac noch voert ende seide aldus en gherve (*l.* gherine). mi nit want ine ben noch te minen vader nit gevaren. mar

17) 13.
18) 14.
19) 15.
20) 16. quod dicitur magister.

[S.]

hem ic clemme[a)] up te minen vader ende te uwen vader. te minen God ende te uwen God. Doe quam Maria Magdalene toten jongeren ende seide hem. ic hebbe den here gesien. ende dese worde heift hi mi geseit[b)].

CCXXXI. Doe Jhesus up verstaen was vander doot doe quamen sulke van dien die dat graf gehoet hadden in die stat. ende seiden den vorsten der priestere al dat dar geschiet was. Doe gingen si te samen metten outsten ende hadden haren raet wat si hier toe doen mochten. Doe worden si te rade dat si den ridderen gaven ene grote somme van gelde ende spraken. segt dat[c)] sine jongere quamen bi nachte ende staelne u al die wile[d)] gi sliept. ende vernemet die rechtre wi sullen u onsculdichen ende sullen u seker maken van hem. Ende die riddren namen dat gelt ende daden alse hem geheeten was. ende also wart dit verborgen onder den joden tote up desen dach.

CCXXXII. Up den selven dach dat Jhesus up verstaen was vander doot so vertogede hi hem[e)] tween sire jongere. die gingen des selven dages van Jherusalem te Emaus. dat stont van Jherusalem wel LX stadien[1)]. ende si spraken onderlinge van al desen dingen. Ende het geschiede doe si aldus gingen seggende ende onder hem soukende[f)2)]. dat Jhesus hem nakede ende ginc met hem. mar hare ogen waren behouden[g)] dat sine niene bekenden[3)]. Ende hi sprac te hem. wat sijn die worde die gi onderlinge al gaende spreict ende waromme si di bedrouft[4)]. Doe antworde die een ende[h)] hiet Cleophas ende seide hem. du best allene een pelegrijm in Jherusalem[5)] en hebstu niet bekint die dinc die dar geschiet sijn in desen dagen ende hi antworde wat es dat. Ende si seiden hem van Jhesus van Nazarene die was een man. een profete. mogende in worden. ende in werken[6)]. vor Gode. ende vor al den volke. Ende hoene die overste[i)] priestere ende onse princhen gegeven hebben in verdomenesse der doot[7)]. ende hebbene gecruust. Wi hadden gehopt[8)] dat hi soude verlost hebben Israele. Ende boven al dit so eist heden die derde dach dat al dit gesciede. mar sulke wive van dien die te ons behoren die hebben ons vervaerd. die vorden lichte[9)] waren ten grave ende en vonden sijns lichamen niet. die quamen ende[k)] seiden dat si gesichte der ingle

a) **H.** op ghevaren .. vaer
b) **H.** dit heeft hy mi ghesacht
c) **H.** dat *ontbr.*
d) **H.** stolen hen al d. wijle dat
e) **H.** verscheen hy
1) *L.* 24, 13 quod erat in spacio stadiorum CLX ab Hierusalem
f) **H.** onder een suchtende
2) 15 dum fabalarentur et secum quaererent
g) **H.** voerhalden
3) 16 tenebantur ne eum agnoscerent.
4) 17 et estis tristes?
h) **H.** die
5) 18 peregrinus es in Hier.
6) 19 vir propheta potens in opere et sermone
i) **H.** vorsten der
7) 20 summi sacerdotum .. in damnationem mortls
8) 21 Nos autem sperebamus
9) 22 terruerunt nos, quae ante lucem
k) **H.** die

hadden ghesien diene levende seiden[l)10)]. ende sulke van den onsen gingen toten grave ende vonden alse hem die wijf geseit hadden. mar sine vonden hem niet. Ende hi seide hem. O gi sotte ende trage herten[m)] te gelovene in alle dien dat die profeten geseit hebben. en moeste Christus niet[n)] liden ende also comen in sine glorie[11)]. Ende hi begonde van Moysesse ende van alle den profeten. ende bediedde hem alle die scrifturen[12)]

l) **H.** saghen
10) 23 visionem angelorum .. qui dicunt eum vivere.
m) **H.** doeren .. van herten.
n) **H.** en weet ghi niet dat Christus moest
11) 26 Nonne haec oportuit pati Christum et intrare in gloriam
12) 27 interpretabatur illis in omnibus scripturis

[L.]

ghanc te minen brudren ende seghe hen. Ic vare te minen vader ende tuwen vader te minen Got ende tuwen Got[1]. do ghinc Maria Magdalene totin yongren ende seide hen. ic hebbe onsen here gesien. ende dese wart heft hi mi gesegt[2].

238. Alse Jhesus op herstaen was van derdoet so quamen die riddren die dat graf hadden gehudt in de stat. ende seiden din princhen van din yodschen papen al dat tin grave was geschit[3]. Doe ghingen si te samen mettin senioren ende hadden haren raet wat si hir toe mochten don. aldaer worden si te raede dat si din riddren ghaven ene grote somme van ghelde[4] ende spraken aldus. Segt dat sine yongren bet nachte quamen ende stalen din lichame al die wille dat gi lagt ende slipt[5]. ende vernemet de richtre wie selen u onsschuldegen ende don versekren van hem[6]. Ende die riddren namen dat ghelt ende daden also alse heheetten (*l.* gheh.) was. ende aldos wart dit verkundegt onder de yoeden tote op desen dach[7].

239. Op din selven dach dat Jhesus op herstaen was van der doet. so vertoegde hi hem tveen sinen yongren in ere gelikenessen[8]. Dese tvee ghingen dis selves dags van Jherusalem te Emaus wert. dat van Jherusalem stont omtrent van ere milen[9]. Aldaer si ghingen so spraken si onderlinge van din dat daer was geschit[10]. aldie wile dat si aldos te gader spraken so quam Jhesus ende ghinc met hen[11]. mar dat sien van haren ogen wart so verwisselt dat sys nin bekenden[12]. Doe sprac Jhesus tote hen ende vragde aldus. wat bedieden dese wart die gi gaet alsprekende onderlinge. ende waromme sidi dus seregh?[13] Ende een van din tveen yongren die Cleophas was genamt antwerdde hem weder ende sprac aldus. Du best allene en pelgrim ende coms van Jherusalem ende en weestu nit wat daer geschit es in desen dagen?[14] Ende Jhesus vragde noch voert ende seide. wat es dat? ende si antwerdden. van Jhesum Nazarene. die en mechtegh prophete was beide in warden ende in werken vor Gode en vor al de werelt[15]. hoegedaenre wys datten onsen besschope ende onse princhen leverden ter doet ende hingenne an den cruce[16]. Ende wi hopen dat hi verloest soude hebben dat volc van Israele. ende heden op desen dach so est de derde dach dat dit geschide. mar selke vrowen van din die te ons behoeren[17] hebben ons verssagt. die in die dagraet

1) *J.* XX, 17.
2) 18.
3) *Mt.* XXVIII, 11. principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant
4) 12. Et congregati cum senioribus consilio accepto pecuniam copiosam dederunt militibus.
5) 13. etfurati sunt eum nobis dormientibus
6) 14.
7) 15. et divulgatum est verbum istud apud Judeos. *Hierna volgt in* **T** *nog Joh.* XX, 18 *en cap.* CLXXV.
8) *Mc.* XVI, 12. in ere gelik. *ontbr. elders*.
9) *L.* XXIV, 13.
10) 14. de his omnibus quae acciderant.
11) 15.
12) 16.
13) 17.
14) 18.
15) 19.
16) 20.
17) 21.

waren geghaen ten grave[18]. ende en vonden syns lichamen nit. mar si quamen weder ende seiden. dat si visione van inglen hadden gesien. die hen seiden dat hi noch left[19]. ende oc ghinghen de selke van den ghenen die te ons behoren ende vonden die dinc also geschapt alse die vrowen hadden gesegt. mar hem en vonden si nit[20]. Doe sprac Jhesus noch voert te hen ende seide aldus. O doren ende trege van herten te gheloevene alle dis dat te propheten hebben gesproken[21]. En moste Christus tirst nit doegen de doet. ende also varen te sire gelorien wert?[22] Doe ontploec hi hen haren sin omme die scrifturen te verstane. Dar na begonste hi ane Moysen ende

18) 22.
19) 23.
20) 24.
21) 25.
22) 26.

[S.]

die van hem waren[a]. Ende si naecten[b] den castele dar si toe gingen. ende hi stelde hem noch verre te gane[1]. ende si dwongene met hem te sine[c] ende spraken. blijft met ons here want het gaet ten avonde waerd[d]. ende die dach es te hant geneget. ende hi ginc in met hem. Ende het gesciede doe hi ter taflen sat met hem dat hi dat broot nam ende gebenediet[e]. ende braect ende boot hem[2]. ende hare ogen worden ontploken[f]. ende si bekindene ende hi vervoer van haren ogen. Ende si spraken onderlinge en was onse herte niet bernende in ons. doe hi met ons sprac in den wege ende ons die scrifture onbant[3]. Ende si stonden up in der selver stonde ende gingen weder te Jherusalem. ende vonden vergadert die XI. ende die met hem waren die seiden. dat die here up ware verstaen gewarleke. ende dat hi hem Symone hadde geoppenbaerd. Doe vertrocken[g] si ooc dat hem geschiet was in den wege[4]. ende hoe sine bekenden inder brekinge[h] des broots.

CCXXXIII. Doe het avont was in enen sonnen dage ende die doren besloten[i] waren dar die jongere vergadert waren dor die vrese der joden. ende si spraken van desen dingen[5] doe stont Jhesus in midden hem ende sprac te hem. vrede si met u[6]. ic bent nonsiet u niet. Doe worden si bedrouft ende vervaert want si waenden enen geest sien[7]. Ende hi sprac te hem waromme sidi bedrouft[8] ende wat gepense[k] laet gi in u herte comen. Siet mine hande ende mine voete. ende siet dat ict ben. tast ende siet want die geest en heift vleesch noch been alse gi mi siet hebbende[9]. Ende doe hi dit gesproken hadde doe togede hi hem hande ende voete ende sine zide. ende nochtoe[10] en geloofden si niet so sere wonderde hem[l] van vreugden. Ende hi sprac hebdi hier iet tetene. ende si brochten hem een deel van enen gebradenen vissche ende ene rate honechs. Ende doe hi geeten hadde vor hem[m] doe nam hi dat ander

a) **H.** scrift die van hem ghescreven was.
b) **H.** neyckden
1) 28 ipse finxit se longius ire.
c) **H.** gaen
d) **H.** aen den avont
e) **H.** *ontbr.*
2) 30 benedixit ac fregit et porrigebat illis.
f) **H.** gheopent
3) 32 aperiret nobis scripturas?
g) **H.** seyden
4) 35 Et ipsi narrabant quae gesta erant in via
h) **H.** in den breken
i) **H.** op enen sondaghc .. ghesloten
5) *L.* 24, 36 Dum haec autem loquuntur
6) 36 par vobis
7) *L.* 24, 37 Conturbati .. existimabant se spiritum videre.
8) 38 quid turbati estis
k) **H.** Jhesus midden onder hen .. meynden dat si enen gheest ghesien hadden .. ghedachten
9) 39 sicut me videtis habere.
10) 41 Adhuc illis
l) **H.** hebben .. nochtan .. verwonderden sy sich
m) **H.** een honich roet .. gheten .. vor hem *ontbr.*

ende gaeft hem[11)] ende sprac te hem. dit sijn die wort die ic sprac tot u. doe ic nochtoe[n)] was met u. want het es noot dat aldat vervult werde dat gescreven es in Moises wet ende in den profeten ende in den salmen[o)] van mi[12)]. Doe onbant hi hem den sin dat si verstonden die scrift ende sprac te hem. want also eist bescreven. ende also moest geschien dat Christus lede ende an den derden dage up verstaen[p)]. ende in sine name penitencie te predekene[13)] ende verlanesse der sonden onder al den volke. ende te beginne te Jherusalem. ende gi sijt

11) 43 sumens reliquias dedit illis.
n) **H.** *ontbr.*
o) **H.** was .. worde .. psalmen.
12) 44 cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est .. et psalmis de me.
p) **H.** is ghescreven .. opverstonde
13) 47 et praedicari in nomine eius penitentiam

[L.]

ane alle de propheten. ende ontbant hen alle die scrifturen die van hem gescreven waren[1]. Al die wille so begonsten si te nakene din kasteele daer si toe ghingen. Ende alse si daer quamen so dede Jhesus ene ghelikenesse alse ochte hi voerder woude gaen[2]. Doe noedden sine ende dvongenne met hen te gaene. ende spraken aldus. Blyf met ons. want het naekt den avonde. ende de dach sal schire over leden syn. Ende Jhesus ghinc met hen in hare herberghe[3]. Ende alse hi sat over tafle met hen. so nam hi en broet. ende benedyet ende braeckt. ende boet hen[4]. Doe worden hare ogen ontploken ende si wordenne kennende. ende also schire alse sine bekenden so ontfoer hi hen uten ogen. ende sine sagens nemmeer[5]. Doe spraken si onderlingen ende seiden al dus. ende (*l.* en) **H.** waren onse herten nit bernende in ons selven doe hi sprac iegen ons op den weghe ende hi ons die scrifturen ontploec?[6] Do stonden si op in dire selver uren ende gingen te Jherusalem wert. ende alse si daer quamen so vonden si versament die apostolen ende deghene die met hen waren[7]. die hen seiden ghewareghlec dat Jhesus ware op herstaen. ende dat hi hem Petre hadde vortoegt[8]. Doe vertrokken si oc dat si vernomen hadden in de weghe. ende hoe sine bekenden in dat breken van din broede[9].

240. In dire avontstonden van din sondaghe. alst spade was ende de doeren beloken waren. al daer die yongren waren verghedert om de vreese van den yoeden. ende si saten ende spraken van dire vertoegnesse die hen was vertogt. so quam Jhesus ende stont in midden onder sine yongren ende seide[10]. pais si onder u. ic bent. en ververt u nit[11]. Doe worden si geturbeert ende ververt. want si waenden enen gheest sien[12]. Doe sprac Jhesus noch tote hen. waromme sidi geturbert. ende waromme laetti wonderleke peinsingen in uwe herte comen?[13] Besiet mine hande ende mine voete. ende bekent dat ict selve ben. tastt ende siet want en gheest en heft noch vleesch noch been gelyc dat gi mi siet hebben[14]. ende alse hi dit gesegt hadde. so toegde hi hen sine hande ende sine voete[15] ende sine side[16]. Ende nochtoe en consten sys nit gheloeven so sere wonderde hen. ende so sere vorden si verdrant van blischapen. Doe sprac Jhesus hebdi hir it dat men eten mach[17]. Ende die yongren leiden vor hem

1) *L.* XXIV, 27.
2) 28.
3) 29. et declinata est iam dies. Et intravit
4) 30.
5) 31. *De laatste zin is ingelascht*.
6) 32.
7) 33. congregatos undecim
8) 34.
9) 35. *Hierna ontbr. Mc.* XVI, 13.
10) *J.* XX, 19.
11) *L.* XXIV, 36.
12) 37.
13) 38.
14) 39.
15) 40.
16) *J.* XX, 20.
17) *L.* XXIV, 41. Adhuc illis non credentibus et mirantibus prae gaudio

en deel van enen gebradenen vesche ende ene rate honegs[18]. ende alse hi gheten hadde vor hen. so nam hi dat relif ende ghaft hen[19]. Dar na so sprac hi aldus. Dit waren die wart die ic u seide doe ic met u was. dat alle die scrifturen die van mi waren gescreven in Moysess wet ende in den propheten ende in den salmen mosten werden vervult[20]. Doe ontploec hi hen den sin omme die screfturen te verstaene[21] ende sprac aldus. Also est gescreven ende also mostt geschin. dat Christus moste bekoren der doet. ende des derds dags weder op herstaen[22]. ende dat men moet predeken in sinen name penitencie ende afflaet vanden sunden al de werelt dore

18) 42.
19) 43.
20) 44.
21) 45.
22) 46. Christum pati et resurgere..

[S.]

mine getuge. ende ic sende [sê] dat gelof[a)] mijns vader in u. daromme worden die jongere blide[b)] van dat si den here sagen. Doe seide hi hem echter vrede si met u. also mi die vader heift gesent also sendic u. Doe hi dit gesproken hadde. doe blies hi[c)] ende sprac te hem. ontfaet den helegen geest. Dien gi hare sonden vergeift dien sullen si vergeven sijn. ende dien gi hare sonden onthout dien sullen si onthouden[d)] sijn.

CCXXXIV. Mar Thomas[e)1)] een van den tweleven en was niet met hem doe Jhesus quam. daromme seiden hem die andre jongere wi hebben den here gesien. Doe sprac Thomas te hem. Ic en sie dan in sinen handen die steken[f)] der naglen. ende ic en steke dan minen vinger in die stat[g)] der nagle. ende ic en steke dan mine hant in sine zide ic en geloofs anders niet[2)]. Ende dar na over VIII dage so waren sine jongere noch dar binnen ende Thomas was met hem. Doe quam Jhesus bi beslotenen doren[3)]. ende stont in midden[h)] ende sprac. vrede si met u. Dar na sprac hi tot Thomase bring hare dinen vinger ende sie mine hande. ende brinc hare dine hant ende stecse in mine zide. ende ne wes[i)] niet ongelovich mar gelovich. Doe antworde hem Thomas ende sprac. du best mijn here ende mijn God. Doe antworde hem Jhesus. want du mi gesien hebs Thomas so gelovetstu. salich sijn die die mi niet sien hebben[k)] ende gelooft hebben. Ende vele andre tekene dede Jhesus in ane gesichte sire jongere[4)] die niet bescreven[l)] sijn in desen bouke. mar dese sijn bescreven dat ghi gelooft dat Jhesus es Gods sone. ende dat gi gelovende hebt dat leven[m)5)] in sine name.

CCXXXV. Dar na openbarde hem Jhesus echter biden mere Tyberiadis. ende openbarde hem aldus. Het waren te samen Symon Peter ende Thomas die heet Didimus. ende Nathanael die was van Chana Galilea. ende bede Zebedeus kinder. ende andre twe van sine[n)] jongeren tote dien sprac Symon Peter ic ga visschen. doe spraken si te hem wi gaen met di. ende si gingen uut ende clommen in een scip. ende inder nast sone vingen si niet[6)]. Ende doe het morghin ward doe stont Jhesus an den

a) **H.** seynde die gheloefte
b) **H.** vroe
c) **H.** hij over hem
d) **H.** behalt .. behalden
e) **H.** Thomas die men heyt Dydymus
1) *J.* 20, 24 Thomas autem .. qui dicitur Didimus .. quando venit *J. In* L *is iets voor het vs. gevoegd en zijn de laatste woorden met het volg. vs. in verband gebracht*.
f) **H.** lokeren
g) **H.** loker
2) 25 nisi videro .. figuram clavorum .. non credam.
3) 26 Venit Jhesus ianuis clausis
h) **H.** Jhesus beslotenre doeren .. in m. onder hem
i) **H.** bis
k) **H.** ghesien en hebben
4) 30 Multa et alia signa fecit Jhesus in conspectu discipulorum
l) **H.** in der teghenwoerdicheit .. ghescreven
m) **H.** ewighe leven
5) 31 et ut credentes vitam habeatis
n) **H.** II ander
6) *J.* 21, 3 vado piscari .. et illa nocte nihil prendiderunt.

ouvre[7]. mar die jongere en wisten niet dat Jhesus was. Doe sprac Jhesus te hem. kinderkine hebdi iet pulments[o]. ende si antwerden hem neen[8]. Doe sprac hi te hem werpt dat net ter rechter zide van den scepe ende gi sult vinden. Ende si worpen in dat net. ende te hant en mochten sijt niet uut getreken dor die vervulte[p] van visschen[9]. Doe sprac die jongere dien Jhesus minde tot Petre het es die here. Doe dat Symon Peter horde dat die here was doe warp hi enen roc an. want hi was naect ende liet hem in dat mere. mar die andre

7) 4 in littore
o) **H.** toebroets
8) 5 Dicit ergo eis Jhesus pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: non
p) **H.** ghetrekken .. voelheit
9) 6 trahere a multitudine piscium.

[L.]

ende beghinnen te Jherusalem[1]. Ende gi selt des mine getugen syn[2]. want ic sal senden dat gelof myns vader in u[3]. alse die yongren dit hoerden ende sagen. so worden si verblyscht[4]. Doe sprac Jhesus noch anderwarf. pais si onder u. also gelike alse mi de vader sendde so sendic u[5]. alse hi dit gesproken hadde. so blis hi ende sprac aldus. ontfaet den heilegen gheest[6]. Dire sunden gi vergheft die selen vergheven syn. ende dire sunden gi onthoudt die selen onthouden syn[7]. Op die wile dat Jhesus hem vertoegde aldos sinen yongren so ne was Thomas die oc Didimus es genamt daer nit met hen ende alse hi quam[8] so seiden hem die andre yongren. wi hebben onsen here gesien ende Thomas antwerdde hen weder ende seide aldus. hen si dat ic sie in sine hande die steken van den nagglen ende hen si dat ic steke minen vinger in de gate van den nachgglen ende hen si dat ic mine hant steke in sine side. so ne gheloevics nit[9]. Ende over acht dage dar na. so waren noch sine yongren daer binnen ende Thomas met hen. Doe quam Jhesus belokender doerron (*l.* doren) **H.** ende ghinc staen in midden onder hen ende sprac aldus. pais si onder u[10]. Dar na so sprac hi tote Thomase. Brenc here dinen vinger ende betaste ende besich mine hande ende breng hare dine hant ende stecse in mine side ende en wes nit ongheloevech mar geloevech[11]. Doe antwerdde Thomas ende seide. Du best myn here. ende myn Got[12]. Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus omme dat tu mi gesien hefs so gheloefsstu. mar salech syn deghene die mi nin sien ende gheloeven[13]. Ende noch so vertoegde Jhesus vele andre teekene sinen yongren die nit gescreven en syn (in *ontbr.*) desen boeke[14]. mar dese syn gescreven om dat gi gheloeven selt dat Jhesus es Gods sone ende dat gi overmids de gheloeve beyagt dat eeueleke leven in sinen name[15].

241. Daer na so vertoegde hem Jhesus noch op der zee die es genamt marethiberiadis. aldaer so vertoegde hi hem in derre wys[16]. het gevil dat te samen waren Symon Petrus. ende Thomas die oc es genamt Didimus ende Nathanael die was van Chana Galileen ende beide Zebedeuss kindere. ende andre tvee van sinen yongren[17]. al daer si tesamen waren so sprac Symon Petrus. ic wille gaen veschen. Ende die andre spraken ende seiden aldus. wi willen metti gaen. Doe ghingen si in

1) *L.* XXIV, 47.
2) 48. estis testes
3) 49. mitto promissum
4) *J.* XX, 20. Gavisi sunt ergo discipuli viso domino.
5) 21. iterum: pax vobis.
6) 22.
7) 23. Quorum remeseritis peccata
8) 24.
9) 25.
10) 26. stetit in medio et dixit: pax vobis!
11) 27. infer digitum tuum huc et vide
12) 28.
13) 29. beati qui non viderunt
14) 30.
15) 31.
16) *J.* XXI, 1. ad mare Tib.
17) 2.

en schep ende op din nacht so ne vingen si nit[18]. Ende alst quam des margens so stont Jhesus in den oevere mar die yongren en wisten nit dat Jhesus was[19]. Doe sprac hen Jhesus ane ende seide aldus kinder hebdi it gevaen. ende si antwerdden. neen wi[20]. Doe sprac Jhesus worpt u nette in de rechte side vanden schepe ende gi selt vaen. Ende si daden also ende vingen so vele vesche dat si dat nette cume consten getrekken na hen[21]. Doe sprac die yongre din Jhesus minde tote Petre het es onse here alse Symon Petrus dat hoerde so warp hi enen roc ane want hi bloet was. ende spranc in de zee[22]. Mar dandre

18) 3.
19) 4.
20) 5.
21) 6. mittite in dextram .. et invenietis.
22) 7. tonicam succinxit se (erat enim nudus) **H.** et misit se in mare.

[S.]

jongere quamen gesceipt want sine waren niet verre vander erden. mar omtrent cc cubitus[l)]. ende trecken[a)] dat net metten visschen uut. Ende doe si te lande quamen doe sagen si liggen bernende colen[b)] ende enen visch dar up geleit. ende dar bi broot liggen. Doe sprac Jhesus te hem. brinct hare van den visschen die gi gevaen hebt. Do clam Symon Peter in dat scip ende trac dat net an derde[c)] vul groter vissche. diere was CLIII ende nochtan datter also vele was doch en brac dat net niet[3)]. Doe sprac (Jhesus *ontbr.*) te hem comt eten[d)]. Ende niemen van hem en dorste vragen[4)] wie bestu. want si wisten dat die here was. Doe quam Jhesus ende nam dat broot [ende gaeft] ende gaeft hem ende den visch also[5)]. Dit es die derde waerf dat hem Jhesus oppenbarde sinen jongeren doe hi[e)] up verstaen was vander doot.

CCXXXVI. Ende doe si geeiten hadden doe sprac Jhesus tot Symon Petre. Symon Johannis[f)] minnestu mi meer dan dese. Ende hi antworde ja here du weits dat ic di minne. doe sprac Jhesus te hem voede[g)] mine lammere[6)]. Doe sprac hi te hem anderwarf. Symon Johannis[f)] minnestu mi. Doe antworde hi hem. Ja here du weits dat ic di minne. doe sprac hi voede[g)] minre lammere. Doe sprac hi te hem ten derden male Symon Johannis[f)] minnestu mi. Doe wart Peter bedrouft[h)]. want hi hem ter derder waerf seide[i)] minnestu mi. ende sprac te hem. here du weits alle dinc. du weits dat ic di minne. Doe sprac hi te hem voede[g)] mine scaep. vorwar vorwar seggic di doe du jonger waers doe gordets du di ende wandelets dar du wilts[k)]. mar alse du ouder werts[l)] so saltu uut strecken dine hande ende een ander sal di gorden. ende sal di leeden dar du niene wils. dit sprac hi te betekenne met wat doden hi Gode eeren soude.

CCXXXVII. Ende doe hi dit gesproken hadde doe sprac hi te hem volge mi. Doe kerde hem Peter omme ende sach den jonger dien Jhesus minde volgende[m)]. ende die in den avont etene geneget was up sine borst ende te hem sprac here wie es die di verraden sal. Dar omme doe desen Peter sach doe sprac hi te Jhesum here wat sal

1) 8 Alii disc. navigio venerunt: sed quasi cubitis ducentis trahentes rete piscium.
a) **H.** den lande wel licht om CC cupitus .. sy treckde
b) **H.** b.c. ligghen op den over
c) **H.** toech .. dat lant
3) 11 Et cum tanti essent non est scissum rete.
d) **H.** soe .. Jhesus tot .. ende et
4) 12 venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum
5) 13 Et venit Jhesus et accepit panem et dedit eis et piscem similiter.
e) **H.** dat derde mael .. nae dien dat hy
f) **H.** Johannes soen
g) **H.** spise
6) *J.* 15 pasce agnos meos.
f) **H.** Johannes soen
g) **H.** spise
f) **H.** Johannes soen
h) **H.** verveert
i) **H.** want hem **J**. derdewerf vraechde
g) **H.** spise
k) **H.** ghinges .. woldes
l) **H.** alder wordes
m) **H.** hem volghen

dese[n)]. Doe antworde hem Jhesus ende sprac. Ic wille dat hi aldus blive tot ic weder come. wat gaet di dat ane volge du mi. Daromme ginc dese reden uut onder die broedere dat die jonger niet sterven soude. Ende Jhesus ne sprac niet[o)] dat hi niet sterven soude. mar ic wille dat hi aldus blive tote ic weder come wat gaet di dat ane[p)7)]. Dit es die jonger die getugenesse geift van desen ende screef dese[q)]. ende wi weten dat sijn getugenesse waer es[8)]. mar het es noch vele dat Jhesus gedaen heift. want[r)] diet al met

2

n) **H.** dese doen
o) **H.** doch niet
p) **H.** wat *tot* ane *ontbr.*
7) quid ad te?
q) **H.** scrijft dese dinghen
8) 24 Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his et qui scripsit haec, et scimus quia verum est testimonium eius.
r) **H.** heeft. dat niet ghescreven en is in desen boeck. mer
2 9 viderunt prunas positas et piscem superpositum et panem.

[L.]

yongren quamen te schepe. want sine waren nit verre van den lande mar omtrent tve hondert voete ende trokken har nette na hen[1]. Ende alse si te lande quamen so sagen si liggen kolen op dat oever ende op die kolen enen visch ende daer bi en broet[2]. Doe sprac Jhesus ende seide ghaet ende haelt van din veschen die gi nu hebt gevaen[3]. Doe ghinc Symon Petrus ende trac dat nette te lande dat vol was van groten veschen. Ende dire vesche was hondert ende drie ende viftegh ende nochtan datter so vele was sone schorde har nette nit[4]. Doe sprac Jhesus comt eten. Ende aldaer si saten ende aten sone dorste hem harre nie negheen vargen wie bestu want si wisten alle wale datt onse here was[5]. Doe nam Jhesus dat broet ende brakt ende gaft hen. ende dar na din vesch[6]. Ende dit was ten derden male dat hem Jhesus vertoegde sinen yongren na din dat hi op was herstaen van der doet[7].

242. Ende alse Jhesus gheten hadde. so sprac hi tote Symonem Petrum. Symon Yans sone mins du mi meer dan dese andre? Ende Peter antwerdde. yaic here. du wets dat ic di minne. doe sprac Jhesus ende seide. so voestre mine lammer[8]. Ende dar na so vragde hi hem noch anderwerf. Symon Yans sone minstu mi? Ende Peter antwerdde. yaic here. di es cont dat ic di minne. Doe sprac Jhesus noch anderwerf. so voestre mine lammer[9]. Ende dar so vragde hi hem noch derdewerf. Symon Yans sone minstu mi? Doe wart Peter bedruft om dat hi hem derdewerf vragde. minstu mi? ende antwerdde weder aldus. Here du wets alle dinc. di es con dat ic di minne. Doe sprac Jhesus noch derdewerf. so voestre mine schaep[10]. over waer seggic di. dat tu doe du yonger wars di selven gorddes ende wandeles daer du wouds. mar alse du te dinen ouden dagen comen souts. so soutu dine arme ende dine hande rekken. ende en ander sal di gordden ende sal di leiden daer du nin souts willen syn[11]. Dit seide hi omme hem te verwisene met welkenhande doede dat hi Gode eeren soude.

243. Ende alse Jhesus dat gesproken hadde. so seide hi tote Petre. volgh mi[12]. Doe kirde hem Peter omme ende sach din yongre volgen din Jhesus minde. ende die op sine borst lach binnen din avontmale (*hs.* avotm.). ende hem vragde. here wie es degene die di verraden sal[13]. alse Peter denghenen sach. so sprac hi te Jhesum ende seide. here wat sal dese don? Ende Jhesus antwerdde hem weder aldus. Ic wille dat hi aldos blive totin male dat ic weder comen sal. wat gheet di des ane? Du volgh mi[14]. alse Jhesus dit gesproken hadde. so worden die andre yongren waenende bi derre talen. dat dese yongre daer Jhesus dit af seide nit sterven en soude. Ende nochtan

1) *J.* XXI, 8.
2) 9.
3) 10.
4) 11.
5) 12.
6) 13.
7) 14.
8) 15.
9) 16.
10) 17.
11) 18. cum autem senueris .. et ducet quo non vis.
12) 19.
13) 20. sequentem, qui et recubuit in cena
14) 21. hic autem quid? .. donec veniam

en seide Jhesus nit dat hi nit sterven en soude. mar aldos willic dat hi blive totin male dat ic weder come. wat gheet di des ane?[15] Dit es die selve yongre die ghetughe es van desen ende die dit screef. Noch vele werke warchte Jhesus die nit ghescreven en syn in desen boeke[16]. want

15) 23. Exivit ergo sermo inter fratres quia ..
16) 24

[S.]

sonderheit soude bescriven die bouke die men dar af maken soude[a)] en souden na minen wane vander werelt niet alle mogen onthouden werden. alle diere die bouc scrivere sijn[1)].

CCXXXVIII. Dar na gingen XI der jongere in Galileam up enen bergh die hem Jhesus besceden hadden. dar sagen sine ende beiddene ane[b)]. nochtanne twifelde hem[c)] somigen. Doe sprac Jhesus te hem. mi es gegeven al die macht in hemelrike ende in erdrike[d)]. Gaet ende leert al dat volc. ende doopse in die name des vader ende des sons ende des helegen geestes. Leerse al te behoudene dat ic u geseit[e)] hebbe. ende siet ic ben met u[f)] tote an den ende der erden.

CCXXXIX. Onlange dar na so versceen hi den eenlevenen[g)] dar si saten over den etene ende scalt[h)] hare ongelove. ende die hartheit hars herten. want die gene diene hadden gesien up verstanden[i)] en geloofden hem[k)] niet. Doe sprac hi te hem. gaet in al die werelt ende predect dat ewangelie allen creaturen. die gelooft ende gedoopt wert[l)] die wert[l)] behouden. mar die niene gelooft die wert verdomt. mar den geinen die geloven dien volgen dese tekene. In mine name sullen si die duvle verdriven. met niewen tongen sullen si spreken. ende sullen die slangen up nemen ende drinken[m)] hare vergefnisse. ende[n)] dat en sal hem niet scaden. up die sieke sullen si hare hande leggen ende si sullen gesont werden.

CCXL. Nu blijft sittende in die stat tote ghi alle[o)] gedaen wert metter cracht van boven. Ende hi leedetse uut in Betaniam. ende met sinen up gehevenen handen gebenedide hise. Ende het geschiede doe hise gebenedide dat hi ghiet[p)] van hem ende ward genomen in den hemel. ende sit ter rechter hant Gods. Ende si anebeiddene ende kerden weder in Jherusalem met groter vreugden. ende waren alle wege in den tempel lovende ende gebenediende Gode. Ende si gingen ende predecten over al. ende onse here wrachte mede ende staercte hare worde met navolgenden tekenen[q)].

a) **H.** die bouke .. soude *ontbr.*
1) 25 Sunt autem et alia multa quae fecit Jhesus quae si scribantur per singula nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros.
b) **H.** aenbeden hem
c) **H.** hem *ontbr.*
d) **H.** hemel..eerde
e) **H.** hem gheboden
f) **H.** u alle daghe
g) **H.** elven
h) **H.** straefde
i) **H.** opverstaen
k) **H.** nochtan
l) **H.** werden
l) **H.** werden
m) **H.** drijncken
n) **H.** ende *ontbr.*
o) **H.** aen
p) **H.** scheide (**S** verwarde *schiet* en *ghinc*).
q) **H.** teykenen. **Gheeynt Int jaer ons heren m. IIII[c]. LXXIIJ. op sce Martijns octave. Bidt om Gods wille voer die scrijverse**.

Explicit.

[L.]

soude ment al bescriven dat hi dede ende dat hi leerde die bueke die men daer af maken soude en souden na minen wane van der werelt nit mogen werden alle onthouden[1)]. hir nemt inde die euwangelie Sente Yans.

244. Dar na so ghingen die ellef yongren int lant van Galileen. op din berch din hem Jhesus hadde genoemt aldaer so vertoegde hem Jhesus sinen yongren[2)] ende alse sine sagen so anebedden sine. nochtan so tvivelde hen somen[3)]. Doe sprac Jhesus tote hen ende seide. mi es gegheven volcomene macht beide in hemelrike ende in ertrike[4)] ghaet ende leert dat volc van ertrike. ende doept se alle in den name des vader ende des soens. ende des heilegs gheests[5)] ende leert hen te houdene al dat ic u hebbe ghesegt. ende ic gelove u dat ic met u bliven sal toten inde van der werelt[6)].

245. Onlange dar na so vertoegde hem noch Jhesus sinen yongren over tafle daer si saten ende aten. Aldaer so berespde hise van hare ongeloevegheit ende van der harheit hars herten om dat si nit geloeven en wouden den ghenen diene haddene sien op herstaen van der doet[7)]. Dar na so sprac (hi *ontbr.*) aldos ghaet al de werelt dore. ende predect dewangelie allen creaturen[8)a)]. Die[b)] gheloeft ende gedoept werdt die sal behouden bliven. mar die nin gheloeft die sal verdoemt werden[9)]. Ende denghenen die gheloeven selen dese teekene volgen. si selen in minen name de quade gheeste veryagen. ende si selen prediken met niwen tongen[10)]. ende si selen macht hebben over de serpenten. ende al drinken si oc it dat gevenynt es hen sal hen nit schaden. Si selen oc hare hande leggen op de sieke ende die selen alle ghenesen[11)]. Nu blyft sittende in de stat totin male dat gi vervult werdt metter Gods cracht van boven[12)]. Ende alse Jhesus dese wart hadde gesproken so leidde hise ut te Bethanien wert aldaer so hif hi sine hande op ende benedyedse[13)]. Ende alse hise hadde gebenedyt. so schit hi van hen. ende voer op te hemele wert[14)]. Ende alse hi hen ontfaren was so ghingen si weder te Jherusalem wert met groter vrouden[15)]. aldaer so bleven si ghestadelec in den temple lovende ende benedyende Gode[16)].

Domine labia mea aperias.[*)]

1) *J.* XXI, 25.
2) *Mt.* XXVIII, 16.
3) 17.
4) 18.
5) 19.
6) 20. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.
7) *Mc.* XVI, 14.
8) 15. T *zet dit en het vorige vs. vóór en na Mt.* XXVIII, 18.
a) **H.** menschen.
b) **H.** ane mi.
9) 16.
10) 17.
11) 18.
12) *L.* XXIV, 49.
13) 50.
14) 51. *Hierna in* **SH=T** *nog Mc.* XVI, 19 et sedit a dextris dei.
15) 52.
16) 53. *Hierna nog in* **SH=T** *Mc.* XVI, 20 sermonem confirmante sequentibus signis. (Amen F).
*) *Ps*. LI, 17.